FRAGMENTSAMMLUNG 5313 DER GRIECHISCHEN ÄRZTE.

BAND I.

DIE FRAGMENTE

DER

SIKELISCHEN ÄRZTE AKRON, PHILISTION

UND DES

DIOKLES VON KARYSTOS

HERAUSGEGEBEN

VON

M. WELLMANN.

BERLIN, WEIDMANNSCHE BUCHHANDLUNG. 1901.

FRAGMENTSAMMLUNG

DER

GRIECHISCHEN ÄRZTE

HERAUSGEGEBEN

VON

M. WELLMANN.

BAND I.

BERLIN,
WEIDMANNSCHE BUCHHANDLUNG.

23.00

1901.

DIE FRAGMENTE

DER

SIKELISCHEN ÄRZTE AKRON, PHILISTION

UND DES

DIOKLES VON KARYSTOS

HERAUSGEGEBEN

VON

M. WELLMANN.

53431

03431

53431

BERLIN,
WEIDMANNSCHE BUCHHANDLUNG.
1901.

SEINEM LIEBEN SCHWAGER

MAX RADMANN

GEWIDMET.

VORWORT.

Es ist wiederholt ausgesprochen worden, dass eine Sammlung der Bruchstücke der verloren gegangenen Autoren der medizinischen Litteratur des Altertums eine der dringendsten Aufgaben unserer Wissenschaft ist. Demnach bedarf das von mir seit langem geplante und vorbereitete Unternehmen keiner besonderen Rechtfertigung. Die Beschränkung der Fragmentsammlung auf die älteren Ärzte bis zur Alexandrinerzeit ist bedingt durch das Fehlen kritischer Ausgaben der späteren medizinischen Sammelwerke. Die Sammlung soll zunächst 5 Bände umfassen: Band I Fragmente der sikelischen Ärzte und des Diokles. Band II Fragmente der ältesten Ärzte (6. 5. 4. Jhd.) aus verschiedenen Schulen. Band III Fragmente der Schule des Praxagoras. Band IV Fragmente des Herophilos und seiner Schule. Band V Fragmente des Erasistratos und seiner Schule. Herr Dr. G. Fredrich hat sich erfreulicherweise als Mitarbeiter für mein Unternehmen gewinnen lassen. Zu grossem Danke fühle ich mich Herrn Geheimrat Prof. Dr. H. Diels und Herrn Prof. Franz Cumont verpflichtet, durch deren freundliche Vermittlung mir die Benützung des für Diokles wichtigen medizinisch-doxographischen Bruchstücks in dem cod. Bruxellensis n. 1342-50 fol. 48r ff. ermöglicht worden ist. Die Kollation rührt von Herrn Norbert Hacher aus Gent her, dem ich an dieser Stelle für seine wertvolle Beigabe meinen Dank ausspreche. Den Text findet man hinter den Bruchstücken des Diokles. Für Beihilfe bei der Correctur, als Krankheit mich arbeitsunfähig machte, habe ich den Kollegen Prof. Dr. G. Knaack und Kleikamp, besonders aber Herrn Prof. Dr. K. Kalbfleisch und bei den letzten Bogen Prof. Dr. W. Kroll zu danken. Ebenso fühle ich mich der Verwaltung der königlichen Bibliothek in Berlin sowie der Greifswalder Universitätsbibliothek zu grossem Danke für das weitgehende Entgegenkommen verbunden.

Stettin, im Oktober 1900.

Der Verfasser.

INHALT.

Vorwort			VI
I. Quellen für die Lehre das Diokles. Diokles und das			
Schriftencorpus			1
II. Diokles von Karystos und Philistion von Lokroi			65
III. Die Schrift περί καρδίης			94
IV. Akron aus Akrigent			108
V. Philistion von Lokroi			109
VI. Diokles von Karystos			117
VII. Der Tractat des Vindicianus			208
Register			235
Druckfehler			254

Quellen für die Lehre des Diokles. Diokles und das hippokratische Schriftencorpus.

Die Hochflut der durch den Fund des bekannten ägyptischen Papyrus des Britischen Museums von neuem angeregten Diskussion über das litterarhistorisch wichtige, aber ungemein schwierige Problem, welche Schriften in der unter dem Namen des Hippokrates erhaltenen Schriftensammlung dem grossen Koer angehören, hat in der letzten Zeit niederzugehen begonnen, und die besonnene Skepsis, die der hochverdiente Herausgeber des Papyrus gegenüber dem Inhalt der von Menon für hippokratisch ausgegebenen Lehre berechtigterweise geübt hat, hat in weitere Kreise Eingang gefunden. 1) Die Untersuchungen von C. Fredrich, der sich zuletzt über die hinpokratische Frage geäussert hat 2), haben diese Skepsis durch weitere Gründe gesichert. Es ist kein Zweifel, dass die Erklärung, die Diels 3) für den Missgriff des Menon gegeben hat, das richtige trifft. Die sophistisch-medizinische Schrift Περί φυσῶν, die Menon für den wahren Hippokrates gehalten, gehört ihm ebensowenig an wie die meisten Schriften des Corpus, doch ist sie sicher nicht jünger als das Schriftencorpus selbst. Sie unterscheidet sich nicht nur sprachlich, sondern auch durch die Tendenz von allen übrigen Schriften: sie stellt sich als Kompromiss dar zwischen der sikelischen Ärzteschule und der Lehre des Diogenes von Apollonia. Die Voraussetzung der Dielsschen Erklärung ist die Annahme, die durch die Untersuchungen Poschenrieders 4) zu einem hohen Grade von Wahr-

¹⁾ Wenn Fr. Spaet trotzdem auf seinem entgegengesetzten Standpunkt verharrt, so ist das eine Verirrung, vgl. Janus 1896. 1897 und seine Schrift "die geschichtliche Entwicklung der sogenannten hippokratischen Medicin", die von J. Ilberg in scharfer, aber gerechter Weise beurteilt worden ist (Phil. Woch. 1897, 1153f).

²⁾ Philol. Unters. Heft XV 52ff. 78ff.

³⁾ Herm. XXVIII 431 ff. Wellmann, Fragmente I.

⁴⁾ Poschenrieder "die naturwissenschaftlichen Schriften des Aristoteles in ihrem Verhältnis zu den Büchern der hipp. Sammlung" (Progr. Bamberg 1887).

scheinlichkeit erhoben worden ist, dass dem Aristoteles-Menon bereits ein Corpus von Schriften unter dem Namen des Hippokrates vorgelegen hat, in dem auch die pneumatische Rede Heol grown enthalten war. Wer die Resultate Poschenrieders nicht als stichhaltig anerkennt, der hat die unerlässliche Pflicht, bevor er die Existenz eines hippokratischen Schriftencorpus im 4. Jh. rundweg leugnet 1). die Ärzte des 4. Jhds. zu befragen, was sie uns in dieser Frage lehren. Wenn sich nun bei einem dieser Ärzte, auf deren Urteil doch das allergrösste Gewicht zu legen ist, dieselbe Unsicherheit des Urteils findet wie bei Menon, wenn sich ferner bei einem derselben in ähnlicher Weise wie bei Aristoteles Spuren der Einwirkung der verschiedenen im hippokratischen Corpus willkürlich vereinigten Schriften nachweisen lassen, so ist der Schluss auf Existenz eines Corpus unter dem Namen des Hippokrates unabweislich. Von den in Betracht kommenden Ärzten ist es der Karystier Diokles, der unmittelbare Nachfolger des grossen Koers, und nächst ihm der bedeutendste Arzt des 4. Jhds.2), dessen Bruchstücke uns eine gewichtige Handhabe bieten, die gestellte Frage mit Sicherheit zu entscheiden.

Wir waren bisher für unsere Kenntnis des hochbedeutenden Arztes auf die von Plinius, Galen, Athenaios, Caelius Aurelianus (Soran) erhaltenen Bruchstücke angewiesen. Erst in neuerer Zeit hat uns ein glücklicher Zufall in dem von R. Fuchs 3) edierten Anonymus des cod. Paris. suppl. gr. 636 (—P. fonds gr. 2324 —P_i) eine neue Quelle für seine physiologischen und ätiologischen Lehren geschenkt. Durch diesen wichtigen Fund sind wir in den Stand gesetzt, ein längst bekanntes, aber wenig beachtetes doxographisches Bruchstück über alte Medizin zum Teil für ihn in Anspruch zu nehmen — ich meine den aus griechischer Quelle 4) übersetzten medizinischen Traktat, welcher in der vom Grafen Neuenar besorgten Ausgabe des sogenannten

¹⁾ Fredrich a. a. O. 80.

²⁾ Plin. XXVI 10. Gal. XIV 638. Cels. praef. 2, 17.

³⁾ Rh. Mus. XLIX 532f.

⁴⁾ Dass wir es mit einer Übersetzung aus dem Griechischen zu thun haben, dafür spricht abgeschen von der durch die Übersetzungsthätigkeit des Caelius Aurelianus und Cassius Felix zur Genige bekannten Manier der Härfung griechmedizinischer Termini (c. 1: ἀνατονή c. 5: σπεριατικούε πάρουν 19: ἀαλοιδή, πρωταλίασιδή, εισκουίδη, διανακοίδη δεί Αμβάρστου 21: αρλόθρουν 19: μεξαδίας 32: Σφικουν 31: ἀνατονμίασιν) der Umstand, dass der Verfasser an zwei Stellen die griechischen Worte seiner Vorlage unbesehen hertibergenommen hat. 41: πί δοτε ψυχή: πυνθιμα Αυτομερές παρεσπαριένουν δίος τῷ σάματι καὶ ἐξο δά κληνησι εἰσθην σεν und 44: ἀρτηρία μικρόν δὲ τὸ αίμα, πολὸ δὲ τὸ πυνθιμα, αὶ δὲ φλίβες πολὲ Ερνου τὸ ἀιξια, μικρόν δὲ τὸ πυνθιμα, αι δὲ φλίβες πολὲ Ερνου τὸ ἀιξια, μικρόν δὲ τὸ πυνθιμα.

Octavius Horatianus 1) im Anhang zu diesem ediert worden und nach dem Zeugnis V. Roses 2) allein in der Brüsseler Handschrift des Theodorus Priscianus (Nr. 1342-50 s. XII a fol. 48r-52v) erhalten ist. Dieser durch Seltenheit des Inhalts ausgezeichnete Traktat, der mit Theodorus Priscianus nicht das mindeste zu thun hat, aber nach der Sprache 3) zu urteilen aus jener Übersetzungsperiode griechischer Ärzte stammt, für welche die Namen des Caelius Aurelianus und Theodorus Priscianus typisch geworden sind, besteht aus zwei Teilen: der erste behandelt in doxographischer Form die in der Zeit des 5, und 4. Jhds, v. Chr. vielfach ventilierte Frage nach der Natur des menschlichen Samens mit Citaten aus Alexander Philalethes. Diogenes von Apollonia, Diokles, den Stoici, Herophilos, Erasistratos, Hippokrates, Aristoteles, Asklepiades (fol. 48r-49r), der zweite Hauptteil giebt eine kurze Übersicht über eine Reihe von embryologischgynäkologischen, physiologischen und ätiologischen Theorieen, die ersteren mit vornehmlicher Benützung des Hippokrates. Dieser zweite Teil, in dem das häufig wiederkehrende dixit, inquit, ait, constituit einen deutlichen Hinweis auf Benützung eines und desselben Autors enthält, trägt abgesehen von den gynäkologischen Partieen inhaltlich den Stempel eines einheitlichen medizinischen Systems an der Stirn: das Pneuma, das vom Herzen ausgeht, dient fast ausschliesslich zur Begründung der behandelten physiologischen Vorgänge und Krankheitserscheinungen. Es liegt auf der Hand, dass der Arzt, auf den diese Excerpte in letzter Linie zurückgehen, ein entschiedener Verfechter der Pneumalehre war, wie sie im 4. Jhd. v. Chr. seit Diokles die antike Medizin fast ausschliesslich beherrschte 4), resp. ein Anhänger der auf derselben Grundlage beruhenden pneumatischen Schule. Was

Octavius Horatianus ed. Heremann a Neuenar Argent. apud Schottum 1532 fol. 102ff.

²⁾ Theodorus Priscianus ed. V. Rose 400. Über die Hds. vgl. praef. IV.

3) Im Sprachschatz berthut sich der Verfasser am nächsten mit Caelius Aurelianus und Cassius Felix. Elnige Beispiele mögen es beweisen: animae regimen (41) = C. Aur. a. m. I 8, 54. saxitas (σπέροσας 27) = C. Aur. m. chr. I 1, 12 Cass. Fel. ind. 215 s. v. reflatio (34) = C. Aur. m. chr. I 1, 12. mordicatio (2) = C. Aur. a. m. II 18, 105. II 30, 161. nimietas (30) = C. Aur. a. m. I 9, 65 u. öft. auliscus (31) = C. Aur. a. m. III 4, 29. Cass. Fel. ind. 199. corpuscula intellectus sensa (8) = C. Aur. a. m. I 14, 105. argillosus (ἀργαλιδόγε 31. 38) = C. Aur. m. chr. III 5, 68. mutribilis (12) häufig bei Cael. Aur. inaquare (ἐξεδατοῦν 39) = C. Aur. a. m. I 14, 108. propriari (30) = C. Aur. m. chr. V 11, 136. summitates (ձգσα 53) = Cass. Fel. ind. 255, C. Aur. häufig u. s. w.

⁴⁾ Diels über die Excerpte von Menons Iatrika Herm. a. a. 0. 432.

den Verfasser dieses Bruchstückes angeht, so hat bereits V. Rose in seiner Ausgabe des Theodorus Priscianus 448 f. auf die Übereinstimmung hingewiesen, welche zwischen einem Teil der gynäkologischen Excernte (fol. 49*-50") und dem von ihm aus mehreren Handschriften edierten Abschnitt aus den Gynaecia des Vindicianus besteht. Der Schluss ergiebt sich daraus von selbst, dass der Verfasser der Excerpte des Bruxellensis der bekannte Lehrer des Theodorus Priscianus und ältere Zeitgenosse des Augustin ist, der comes archiatrorum Vindicianus aus dem Ende des 4. Jhds. nach Chr. 1, Die Citate des ersten Hauptteiles beweisen, dass Vindicianus nicht eigene Theorieen vorträgt, sondern die einer älteren Vorlage, und dass das Bruchstück doxographischen Inhalts ist. Der zweite Hauptteil ist gleichfalls doxographisch: die Manier der Behandlung ist dieselbe wie in den von Fuchs edierten Anekdota, mit denen er inhaltlich eine enge Verwandtschaft aufweist, allerdings mit dem Unterschiede. dass die Excerpte in der Hauptsache auf einen Autor beschränkt sind. Eigen gehört dem Verfasser nur weniges: so fügt er zweimal, bei der Epilepsie und Gelbsucht2), die zu seiner Zeit geläufigen lateinischen Namen der Krankheit hinzu, bei der Epilepsie giebt er sein therapeutisches Verfahren zum besten (33)3). Es ist nun ohne weiteres klar, dass der erste Teil, der mit den Worten beginnt: Alexander amator veri (Φιλαλήθης) appellatus, discipulus Ascleniadis, libro primo de semine spumam sanguinis eius essentiam dixit, Diogenis placitis consentiens aus der Schrift περὶ σπέρματος 4) des um Christi

¹⁾ V. Rose Herm. VIII 42. Anecd. 2, 177.

²⁾ Vgl. Vind. 33. 37. Der letztere Zusatz verdient Beachtung wegen der auffälligen Übereinstimmung mit Cael. Aur. m. chr. III. 5, 68: de aurigine sieve arquato morbo, quem vulgo morbum regium vocant, Graeci kerrepor appellant. Vind. a. a. 0: ictericum inquit ficri, qui apud nos auriginosus seu arquatus vocatur: nam vulgo morbum regium vocant.

³⁾ Die Schlusworte unseres Traktates gehören offenbar auch dem Vindicianus an: arteria multum habet spiritum et modicum sanguinem, venae autem multum habent sanguinem et modicum spiritum, sicută memoravimus în libro undecimo quem epidemion appellavimus qui sunt libri sex. Mit den libri sex können doch nur die hippokratischen Epidemien gemeint sein, von denen Vindicianus wie Erotian nur sechs Bächer kannte. Diese Worte scheinen einen Hinweis auf die kommentatorische Thätigkeit des Vindicianus resp. seiner Vorlage zu Hippokrates zu enthalten.

⁴⁾ Ich schliesse mich der Ansicht von H. Diels Dox. gr. 186 an. V. Rose Arist. Ps. 379f. hatte bekanntlich das Citat aus der doxographischen Schrift Alexanders \(\delta\text{defoxorra}\) rots \(\text{tarpots}\) hergeleitet.

Geburt lebenden herophileischen Arztes Alexander Philalethes 1) geschöpft ist. Die Auswahl der benützten Autoren, die Bevorzugung des Herophilos, die schematische Art seiner Begründung 2), das alles passt vortrefflich zu dem Bilde, das wir durch den Anonymus Londinensis von seiner Schriftstellerei gewonnen haben. Für den zweiten Teil liegt es nahe, gleichfalls an Alexander als Quelle zu denken, doch ist, soweit ich sehe, eine Entscheidung darüber unmöglich. Dagegen glaube ich mit Hilfe der dürftigen Überlieferung der medizinischdoxographischen Litteratur die Frage nach der direkten Vorlage des Vindicianus beantworten zu können.

Wer den Abschnitt über die spezielle Pathologie auch nur flüchtig durchliest, dem wird auffallen, dass die Gelbsucht von Vindicianus an zwei verschiedenen Stellen (27, 37) behandelt wird, und dass die Erklärung, die er von dieser Krankheit giebt, in beiden Fällen eine verschiedene ist. Das eine Mal versteht er darunter eine Entzündung des ductus hepaticus d. h. des aus der Pforte der Leber zur Gallenblase führenden Ganges (δ άπο του ήπατος είς την γοληδόγον κύστιν τείνων πόρος), das andere Mal eine Verstopfung des ductus choledochus, der im Zwölffingerdarm ausmündet. Vergleichen wir damit den Bericht des Anonymus Parisinus über den "κτερος, so wird die Übereinstimmung in die Augen springen:

37: ictericum inquit fieri . . . Fuchs 30,554: Ἐρασίστρατος hum tendit.

cente iecore, id est tumente vesi- τῶν ἀπό τοῦ ήπατος εἰς τὴν χολη-

fit obtruso meatu, qui ad ventrem έμφραξιν ήγεῖτο γίνεσθαι [άπό] ducit ex eo, qui ad fellis follicu- τοῦ τείνοντος ἀπό τῆς χοληδόχου κύστεως έπὶ τὰ έντερα πόρου . . . 27. ictericum inquit fieri turges- Διοκλής δέ και διά φλεγμονήν

cula, quam fel appellamus δόγον χύστιν τεινόντων πόρων, δι' ών άποφράττεσθαι το χολώδες έφη.

In ähnlicher Weise wird von Vindicianus eine doppelte Entstehungsursache der Epilepsie angeführt (33). Die nachstehende Untersuchung wird lehren, dass die zweite Erklärung auf Diokles resp. Praxagoras zurückgeht. Wieder verdanken wir diesen Nachweis dem Verfasser der Anecdota medica (3, 541 F). Die erste Erklärung rührt allem Anschein nach von Erasistratos her: für diese Annahme spricht die zur Begründung verwandte erasistrateische Lehre von

¹⁾ Susemihl Gesch. d. alex. Litt. II 446. Diels Dox. a. a. 0.

²⁾ Diels Herm, XXVIII 414.

der πρός το κεγούμενον ακολουθία. Dass das Placitum des Erasistratos auch in der Quelle der Anecdota Parisina gestanden, wird sehr wahrscheinlich, wenn man sich die Arbeitsweise des Schreibers dieser Anecdota verregenwärtigt und bedenkt, dass er seine zweifellos vollständigere Vorlage vielfach gekürzt und, wo es möglich war. die Placita mehrerer Ärzte zusammengearbeitet hat, ferner wenn man erwägt, dass seine Quelle in der Auswahl der behandelten Autoren (Hippokrates, Diokles, Praxagoras, Erasistratos) ziemlich konstant gewesen ist. Demnach haben wir in zwei Fällen Übereinstimmung zwischen Vindicianus und dem Anonymus Parisinus in dem doxographischen Material zu konstatieren. Diese Übereinstimmung gewinnt dadurch eine erhöhte Bedeutung, dass sich, wie die folgende Untersuchung lehren wird, für eine ganze Reihe von Placita des Vindicianus die Quelle nur mit Hilfe des Anonymus Parisinus resp. des Caelius Aurelianus, dessen doxographisches Material sicher auf dieselbe Quelle zurückgeht wie das der Anecdota medica, benennen lässt. Daraus folgt für mich zweierlei: erstens dass die Vorlage des Vindicianus nicht auf die Dogmen eines Arztes beschränkt, sondern vollständiger war, und dass diese Vorlage derselbe Arzt war, welchen der Schreiber der Anecdota Parisina direkt oder indirekt benützt hat. Wer ist nun dieser Arzt? H. Diels hat es für die Anecdota Parisina bereits ausgesprochen, und nach meiner Kenntnis der medizinischen Litteratur muss ich es bestätigen: niemand anders als das berühmte Haupt der methodischen Schule in der Zeit des Trajan-Hadrian, Soran aus Ephesos. 1) Sein doxographisches Interesse, sein Interesse für die Geschichte seiner Wissenschaft ist bekannt2). Wie auf diätetischem Gebiet das συμπόσιον des Tarentiners Herakleides die abschliessende Kompilation war, so auf pathologischem Gebiet die Schrift περί αίτιῶν παθῶν des Soran und auf dem Gebiet der Geschichte der Medizin die βίοι και αίφέσεις και συντάγματα desselben Verfassers.3) Wer sich in den nachfolgenden Jahrhunderten über die Ansichten gerade der älteren Ärzte orientieren wollte, griff zu diesen Büchern. Eine Vorstellung von dem Umfange der Pathologie des Soran giebt uns das von Cael. Aurelianus aufbewahrte doxographische Bruchstück über die Phrenitis (a. m. I 8, 53): aliqui igitur cerebrum pati dixerunt (Hippokrates), alii eius fundum sive basin (Herophilos) . . . alii mem-

Diels Sitzungsb. der Berl. Ak. (1899) IX 102 A. 2. Den Beweis für die Vermutung von H. Diels wird man im Hermes lesen.

²⁾ Diels Dox. 206 und a. a. O.

³⁾ Suid. s. v. Σωρανός.

branas (Erasistratos), alii cerebrum et eius membranas, alii cor (Praxagoras), alii cordis summitatem, alii membranam, quae cor circumtegit, alii arteriarum eam, quam graeci áógrav appellant, alii venam crassam, quam iidem φλέβα παχεῖαν vocaverunt, alii dianhragma (Diokles) et quid ultra tendimus quod facile explicare poterimus, si id quod senserunt dixerimus? nam singuli eum locum in phreniticis pati dixerunt, in quo animi regimen esse suspicati sunt, denique singulorum iudicium atque assertionem vertractantes expugnabimus libris, quos de passionum causis scribemus (sc. Soranus). Aus diesem reichen doxographischen Material hat der Verfasser der Anecdota Parisina vier Placita ausgewählt (Erasistratos, Praxagoras, Diokles, Hippokrates), Vindicianus bietet nur das Placitum des Schriftstellers, dessen Lehren ihm in hohem Grade imponiert haben müssen (44). Um aber meiner Vermutung eine urkundliche Grundlage zu geben, mache ich auf die Übereinstimmung der von Vindicianus vorgetragenen Ätiologie des ελλεός und χορδαψός (31) mit derjenigen aufmerksam, die Caelius Aurelianus, d. h. Soran von Diokles aufbewahrt hat (a. m. III 17, 144). Da diese Übereinstimmung 1) eine nahezu völlige ist, so darf es meines Erachtens als sicher, zum mindesten aber als sehr wahrscheinlich gelten, dass Soran die Vorlage des Vindicianus gewesen ist.

Eine wichtige äussere Bestätigung für dies Resultat erhalten wir durch die Art der Hippokrateseitate bei Vindicianus (5): Diocles his assertionibus (sc. Diogenis) respondens ait: in libro trigesimo octavo Hippocrates, quem graece neol δαταμήνων appellamus, suo testimonio affirmavit de seminis natura. (14): sed figuram hominis infans accipit primo quadragesimo aliquando, aliquando et trigesimo die, sicut ait Hippocrates in libro quadragesimo non ode infantis natura. Nun wissen wir, dass Soran als Commentator des Hippokrates? eine feste, nach Rollen geordnete Sammlung hippokratischer Schriften gekannt und sieher auch beuützt hat. Diese wichtige Nachricht verdanken wir der von Suidas erhaltenen, aus Soran 3) geschöpften vita des Hippokrates: πρότη μέν οδν βιβίος ή τον δρχον περιέγουσε,

¹⁾ Vgl. das Folgende.

Ygl. Ps. Orib. comm. in aphorismos praef.: interpretes extitere Hippocratis: Pelops, Lycus, Rufus, Soranus, Domnus, Galenus, Attalio et multi clii
 Soranus divisit (sc. aphorismos) in partes tres, Rufus in quatuor, Galenus in septem.

Vgl. die aus Sorans Schrift βίοι ἰατρῶν stammende vita des Hippokrates bei Ideler physici et medici graeci I 252 ff.

δευτέρα δὲ ή τὰς προγνώσεις έμφαίνουσα, τρίτη ή τῶν ἀφορισμῶν άνθρωπίνην ύπερβαίνουσα σύνεσιν. τετάρτην τάξιν (?) έγέτω ή πολυθούλητος και πολυθαύμαστος έξηκοντάβιβλος ή πάσαν Ιατοικήν έπιστήμην τε και σοφίαν έμπεριέχουσα. 1) Man wende nicht ein, dass diese feste Ordnung der hippokratischen Schriften älteren Ursprungs sei, zumal das eine Citat nach dem Wortlaut des Vindicianus aus Diokles stammt. Das ist aber keineswegs der Fall: weder von dem alexandrinischen noch von dem pergamenischen Corpus oder von dem des Erotian lässt es sich beweisen; wenigstens findet sich bei keinem der vielen Ärzte, die seit dem Beginne des 3. Jhds. den Hippokrates kommentiert und citiert haben 2), die leiseste Spur einer ähnlichen Citierweise. Wir haben also anzunehmen, dass das rollenmässig angelegte Corpus, dessen Existenz überhaupt fürs Altertum bestritten worden ist3), erst der nachchristlichen Zeit angehört, und dass die Zahl der τόμοι in dem Text des Vindicianus dem aus Diokles entnommenen Hippokratescitate von Soran beigefügt worden ist.

Freilich hüte man sich zu glauben, dass das doxographische Bruchstück des Vindicianus aus einer einzigen Quellenschrift entnommen ist. Dem widerspricht die Mannigfaltigkeit und Verschiedenheit des Inhalts. Ich vermute vielmehr, dass der erste Teil aus der soranischen Schrift $\pi e \varrho l$ $\sigma \pi \ell \varrho$ u = v. v v. $\pi a \vartheta$. I 12, 179 R), der gynäkologische Abschnitt dagegen aus den $q v \sigma \iota \iota \iota e \varrho$ u = v. u = v. I 13, 210) und der ätiologische endlich aus der Schrift $\pi e \varrho l$ u = v. u = v. u = v. u = v. Schrift u = v. u = v

Was nun die von Vindicianus zusammengetragenen Placita anbelangt, so haben schon V. Rose⁴) und nach ihm H. Diels⁹) die Vermutung ausgesprochen, dass der zweite Hauptteil im wesentlichen auf Diokles von Karystos zurückgehe. In der That lässt sich der

¹⁾ Vgl. Ps. Orib. a. a. O.: qui initiantur arti, primo legant sacramentum ipsius Hippocratis, inde librum praeceptorum, tertio librum hune (sr. aphorismorum), in quo totius artis speculatio continetur. Textess in den Chiliaden VII 970f. kannte ein aus 53 (?) Büchern bestehendes Corpus: ἔγραψε δὲ βιβλία τρία τε καί πεντήκουτα (aus Sorans βίος Ἰπποκράτουν. Vgl. Txetz. a. a. O. 986: ἐξ Εφεσίου Σωρανοῦ τὰ Ἰπποκράτουν Ευημ.

Littré Oeuvr. d'Hipp. I 80 f.

³⁾ Wilamowitz bei Fredrich a. a. O. 12 A. 1.

⁴⁾ Arist. Pseud. 379 f.

⁵⁾ Dox. gr. 185, 435 adn. crit. 9.

Beweis durch Konfrontation der vorgetragenen Theorieen mit den verhältnismässig zahlreichen Bruchstücken dieses Arztes erbringen.

Unter Peripleumonie versteht unser Autor (c. 36) eine Entzündung der Lungenvenen, welche durch allzureichliche Blutzufuhr oder durch scharfe Säfte hervorgerufen wird und Verstopfung des Pneuma im Gefolge hat. Durch den Druck, den die überfüllten Venen auf die Lunge ausüben, entstehen die Atembeschwerden: Peripleumoniam vero inquit fieri astante sanguinis plenitudine aut nimio tumore (in venis) facto, quae pulmonem penetrant, quoniam respiratio impeditur oppressione pulmonis et densatis eius vasculis, hoc est venis: item aliam obtrusionem spiritus generari. aliam liquoris acrioris incerti et transitum viarum non habentis. Das Charakteristische dieser Ätiologie ist die Verlegung des Sitzes der Entzündung in die Lungenvenen. Es ist bekannt, dass grade die Frage, welcher Teil der Lunge bei der Lungenentzündung Sitz der Krankheit sei, von den alten Ärzten in der widersprechendsten Weise beantwortet worden ist. Dass Diokles die vorgetragene Ansicht von dem Sitz des Leidens vertreten hat, wird durch eine kurze von Cael. Aurelianus aufbewahrte Notiz (a. m. II 28) ausser Zweifel gesetzt: pati in peripneumonicis Diocles venas pulmonis inquit, Erasistratus vero arterias. Praxagoras eas inquit partes pulmonis pati, quae sunt spinae coniunctae (vgl. Fuchs a. a. O. 9, 545). at enim omnem inquit pulmonem pati Herophilus . . . Asclepiades vero eas pulmonis partes pati, quae arteriae sunt adhaerentes, quas appellant βρόγχια. Apollonius Herophilius inquit ipsius pulmonis venas atque arterias pati. Erwähnung verdient ausserdem, dass Diokles thatsächlich im Gegensatz zu anderen Ärzten 1) die Entzündung als eine Folge der Verstopfung der Blutgefässe auffasste.2)

Mit dieser für den Karystier erschlossenen speziellen Ätiologie der Lungenentzündung vergleiche man nun, was Plato im Timaios (84 D) über die Entstehung sehmerzhafter Krankheiten in den Lungenflügeln sagt: δταν μέν γὰρ ὁ τῶν πνευμάτων τῷ σώματι ταμίας πλεύμων μὴ καθαρὰς παρέχη τὰς διεξόδους ὑπὸ ξευμάτων φραχθείς, ἐνθα μὲν οὐκ ἰόν, ἐνθα ἀὲ πλεῖον ἢ τὸ προσῆκον πνεϋμα εἰσιὸν τὰ μὲν οὐ τυγχάνοντα ἀναψυχῆς σήπει, τὰ δὲ τῶν φλεβῶν διαβιαζόιενον καὶ ἐννεπιστρέφου αὐτὰ τῆκόν τε τὸ σῶμα εἰς τὸ διαβιαζόιενον καὶ ἐννεπιστρέφου αὐτὰ τῆκόν τε τὸ σῶμα εἰς τὸ

¹⁾ Gal. VIII 187.

²⁾ Fuchs a. a. O. 29, 553: κατὰ δὲ Διοκλέα ἔμφραξιν τῶν ἐν τούτῷ (8C. ἤπατι) γλεβῶν καὶ ἐγκατάκλεισιν τοῦ ℧ρεμοῦ (8C. γίνεοθαι ἐν τῆ τοῦ ἤπατος φλεγμονή), ἐφ' ὧν τῆν φλεγμονήν, 'Υβ. 1, 542.

μέσον αὐτοῦ διάφραγμά τ' ἴσχον ἐναπολαμβάνεται, καὶ μυρία δή νοσήματα έχ τούτων άλγεινά μετά πλήθους ίδοῶτος πολλάχις άπείργασται. Dass Plato unter den μυρία νοσήματα του πλεύμονος in erster Linie an die Lungenentzündung gedacht hat, daran ist wohl kaum ein Zweifel. 1) Die Zurückführung der Krankheit auf Verstopfung des Pneuma in den Lungenvenen, die durch das Zuströmen von Säften hervorgerufen wird, deckt sich völlig mit diokleischer Lehre. Der polemische Verf. von περί ίερ. νούσ. c. 6 (VI 370) hat dieselbe Beschreibung der Entstehung von Lungenschwindsucht: 8202 νὰο ἐπικατέλθη τὸ φλέγμα (πνεῦμα θ) ψυχρὸν ἐπὶ τὸν πλεύμονα και την καρδίην, αποψύγεται το αίμα αί δε φλέβες προς βίην ψυγόμεναι πρός τῷ πλεύμονι καὶ τῆ καρδίη πηδῶσι, καὶ ή καρδίη πάλλεται, ώστε ύπο της ανάγκης ταύτης το δοθμα εμπίπτειν και την δοθοπνοίην ου γάρ δέχεται το πνευμα δσον έθέλει, άγρι αν πρατηθή του φλέγματος το έπιρουδν και διαθερμανθέν διαχυθή ές τὰς φλέβας. ἔπειτα παύεται τοῦ παλμοῦ καὶ τοῦ ἄσθματος. Diese Übereinstimmung verrät einen Zusammenhang platonischer Lehre mit der des Karystiers, der eine doppelte Erklärung gestattet: entweder ist Plato von Diokles beeinflusst oder aber, was nach den Ausführungen Fredrichs2) mehr Anrecht auf Wahrscheinlichkeit hat und im folgenden mit weiteren Gründen belegt werden wird, beide haben unter dem Banne desselben Arztes gestanden 3) nämlich des Philistion von Lokroi.

Für die Brustfellentzündung führt unser Autor zwei Entstehungsurschen an, ähnlich wie für die Lungenentzündung: similiter (im engen Anschluss an obige Worte) et pleureticae passionis duplicem dedit substantiam d. h. Entzündung und Verstopfung. Die von Fuchs edierten Anecdota (8, 544) beweisen, dass das die Lehre des Diokles gewesen: er behauptete, dass die Pleuritis bald durch Entzündung der die Rippen bekleidenden Haut, bald durch Verstopfung der Venen, welche sich an den Rippenknorpeln hinziehen (vena azygos und hemiazygos?), entschen Schenden er den den Rippenknorpeln hinziehen (vena azygos und hemiazygos?), entschen Schenden er den den Rippenknorpeln hinziehen (vena azygos und hemiazygos?), entschen den Rippenknorpeln hin

¹⁾ Vgl. Martin, études sur le Timée de Platon II 355.

²⁾ a. a. 0. 47.

⁸⁾ Als Vermutung hat das schon M. Fraenkel in seiner Berliner Dissertation Dioclis Carystii fragmenta quae supersunt (1840) p. 30 ausgesprochen: et Dioclem ed Platonem ex codem fonte hausiess suspicari litet. Übrigens berührt sich, wie Poschenrieder (die plat. Dialoge in ihrem Verhältnis zu den hipperkatischen Schriften Progr. der Studienanstalt Metten 1851/52) geschen hat (461), der Antor des letzten Stückes von zugü der. proc. c. 13 (IX 186) gleichfalls nahe mit Plato: doch hat seine Schlussfolgerung auf Abhängigkeit des Plato von ihm nach den oblgen Ausführungen nichts Verbindlichen.

stehen: την πλευρίτιν Έρασιστρατος μέν φησι τοῦ ὑπεζωχότος τὰς πλευράς ὑμένος είναι φλεγμονήν, ὁ δὲ Λιοχλής καὶ τῶν περὶ τὰς πλευράς φλεβῶν ἔμηφαξιν, αἶπερ κατὰ τὰ ἐξημμένα τῶν ὁστῶν τέτανται. Vgl. Cael. Aur. a. m. II 16: quaesitum etiam est a veteribus, quis in pleuriticis locus patiatur, et quidam pulmonem pati dixerunt, ut Εμπιρήροη, Εμεπον, Prazagoras, Philotimus, Herophilus. item quidam ὑπεζωκότα membranam, quae latera et interiora cingit, ut Diocles, Erasistratus, Asclepiades et eorum plurimi sectatores.

Der σπασμός δπισθοτόνος, so heisst es in den Anecdota medica (7, 544), entsteht nach der einstimmigen Ansicht der alten Ärzte infolge von Verstopfung der vom Gehirn ausgehenden Nerven durch klebrige und schleimige Säfte, die Behinderung der freien Bewegung des Pneuma zur Folge hat: κοινῶς ἔδοξαν οἱ παλαιοὶ πληρούσθαι τὰ ἀπό τοῦ ἐγκεφάλου πεφυκότα νεῦρα ὑπό τινων γλίσγρων καὶ κολλωδών χυμών, οίς προσκόπτον (προκόπτον cod.) το ψυχικόν πνεύμα κατά την πάροδον τούς σπασμούς έπιφέρει. 1) Mit diesem Zeugnis lässt sich die Thatsache schwer vereinen, dass weder Diokles noch Praxagoras, deren Dogmen in jenen Anecdota einen so breiten Raum einnehmen, dass man bei den ἀρχαῖοι in erster Linie an sie zu denken hat, das Gehirn für den Ausgangspunkt der motorischen Nerven hielten.2) Demnach ist es unmöglich, die an jener Stelle vorgetragene Ätiologie für diese beiden Ärzte in Anspruch zu nehmen. Aber unbegreiflich wäre es, wie der Verfasser der Anecdota zu jener Behauptung käme, wenn nicht ein Teil der Erklärung auch für jene Ärzte Geltung hätte. Mit andern Worten das, worin die alten Ärzte übereinstimmten, war nur die Zurückführung des δπισθοτόνος auf Verstopfung der Nerven und Störung der freien Bewegung des Pneuma. Eine andere Frage ist die, was Diokles unter Nerven verstand, und wo er sich dieselben lokalisiert dachte. Bekanntlich hatte sein Schüler und Nachtreter Praxagoras das wunderliche .Dogma vertreten, das den heftigsten Widerspruch Galens hervorgerufen hat, dass die Nerven vom Herzen ausgehen. Er sah in ihnen die feinsten Verzweigungen und Verästelungen der Arterien, die durch das Zusammenfallen der Häute ihre Hohlräume eingebüsst hätten,3) Vornehmlich galten ihm als Nerven die letzten

Vgl. die Ätiologie des κυνικός σπασμός bei Fuchs a. a. O. 21, 550.
 Ausserdem [Gal] XIV 738.

Fuchs anecd. 20, 550. Gal. V 187ff.

³⁾ Gal. ∇ 188 (144 M): ούτος γὰρ ὁ ἀνήρ (sc. Πραξαγόρας) ἐπειδή μηδὲν ἑώρα νεῦρον ἐκφυόμενον τῆς καρδίας, ἐφιλοτιμεῖτο δὲ πρὸς Ἱπποκράτην καὶ

Verzweigungen der Arterien, die längs des Rückgrats zu den Schulterblättern und die zu den Händen führen. 1) Diese Theorie die ja auch Aristoteles 2) aufgegriffen hat 3) und die von Chrysipp 4) in die Physiologie der Stoa herübergenommen worden ist, findet ihre Erklärung in dem Streben, auf das Herz, dessen hohe Bedeutung für das Leben im Körper des Menschen durch die Erkenntnis. dass es der Mittelpunkt des Gefässsystems sei, schon im ausgehenden 5. Jahrh, für alle Zeiten festgestellt war, und auf das im Herzen lokalisierte Pneuma alles das zu übertragen, was bis dahin als Funktionen des Gehirns gegolten. Bisher galt Praxagoras, von dem Galen dieses Dogma allein bezeugt, als Urheber desselben. durch den Autor der Anecdota medica lernen wir den eigentlichen Vater dieses Gedankens kennen 5): Πραξαγόρας δὲ καὶ Διοκλής ύπο παχέος και ψυχροῦ φλέγματος περί τὰς ἀποφύσεις τὰς ἀπό παρδίας παὶ τῆς παχείας ἀρτηρίας γινομένου (sc. τὸ τῆς παραλύσεως πάθος γίνεσθαι), δι' ώνπερ ή κατά προαίρεσιν κίνησις έπιπέμπεται τῷ σώματι. Dieselbe Theorie vertritt die Quelle des Vindicianus c. 43: sed pulmonem esse velut cellarium spiritus ad arterias mittendi seu replendi omnem corporis regionem, ex quo spiritu omnes nostri artus commoventur, sowie der Verfasser von περί όστ. φύσ. 11 (ΙΧ 182): αί φλέβες διὰ τοῦ σώματος κεχυμέναι πνεύμα και δεύμα και κίνησιν παρέχονται, από μιῆς πολλαί

πάντων έβουλετο τον έγκιφαλον αφειλάθαι της των νεύφων άρχης, ού σμικφόν αλετόλμησε ψένσσοθαι τὰς άρτηρίας φάμενος έν τῆ προϊέναι καὶ κατασχίζεσθαι στενὰς γινομένας εἰς νεύφα μεταβάλλεντ τοῦ γὰς δρί φολματος αντόν υπάρχοντον νευφόλους μέν, άλλά καίλου καὶ κατά τὴν επὶ πλίον έν τῷ ξρίφ σχίων οθτω γινομένων μικφών τῶν κοιλοτήτων, όις ἐπιπίπτεν ἀλλήλοις τοὺς χιτῶνας, ὁπότων τοῦτο πρώτον γένηται, νεύφων ήδη φαίνευθαι τὸ ἀγγείον. Ἑρασίστρατον μέν οῦν οὐδι ἀντιλογίας πξέιωσε τὸν λόγον ὁς ἀναισχύντως ἀποτετολισμένου. Fuchs anecd. 20, 550.

¹⁾ Gal. V 191. (147 M).

²⁾ Arist. de part an. III 4,666 b 13: Exe de nal verçour nhi\u00f30s ij nagêla, nal τοῦτ' εὐλόγως ἀπό ταντης γάρ al αινήσεις, περαίνωνται δε διά τοῦ Είκειν καί ἀνιέναι. hist an. III c. 5,515 a 27. Gal. V 187. 200.

Vgl. Theoph περί παραλύσεως (409, 44): τοῦτο (sc. τὸ πνεῦμα) γὰρ εἶναι τὸ τὴν θερμότητα καὶ τὴν κίνησιν ὅλως ποιοῦν.

⁴⁾ Gal. V 189: ἐγὸ δέ, ἐπειδήπερ ἄπαξ κατέστην εἰς τὸ περὶ πάντων διωσέφασθαι. βραχέα τὰ Προξαγόρα διαλεγδήναι βούλομαι καὶ μάλιοδ' δτι καὶ Χρόυαπιο εἰκτιμόνενου τλαγόος, ἀντιθείς τοτε ἀπό τῆς κεφαίῆς ἄρχεσθαι τὰ νεθρα νομίζονουν. Vgl. V 282, wo dem Diogenes dasselbe Dogma beigelegt wird.

⁵⁾ Fuchs Anecd. 20, 550.

ἀποβλαστάνουσαι. 1) Nunmehr vergleiche man die von unserem Antor vorgetragene Ätiologie des δπισθοτόνος (c. 35): spasmum onisthotonum fieri inquit spiritus conceptione sive assumptione interius secundum spinam constituti et qui venarum inferiores regat nartes, quando enim, inquit, conceptus spiritus in exitum coeperit perurgeri nec tamen valuerit exire, angustiarum causa irruens venarum summitatibus, totius corporis sensualis viae occlusionem atque attractionem nervorum atque musculorum facit. Diokleisch ist die Zurückführung des Leidens auf Anhäufung des Pneuma infolge von Verstopfung, diokleisch die Theorie von dem Übergange der feinsten Verzweigungen der Blutgefässe 2) (summitates venarum) in Nerven, diokleisch ohne Zweifel die Annahme, dass die längs des Rückgrats sich hinziehenden Blutgefässe vornehmlich in Nerven endigen. Ich denke, die Übereinstimmung ist so frappant, dass niemand sich einen Zweifel an ihrem diokleischen Ursprung beigehen lassen wird. Zieht man endlich zur Vergleichung heran, was Plato im Timaios (84 E) über die Entstehung dieses Leidens sagt, so springt in die Augen, dass die von ihm vorgetragene Ätiologie wenigstens in dem Hauptpunkt, in der Herleitung desselben aus einer Anhäufung des Pneuma um die Sehnen und in den Blutgefässen, durch die eine widernatürliche Spannung der νεύρα hervorgerufen wird, sich mit der des Diokles deckt; πολλάκις δ' εν τῷ σώματι διακριθείσης σαρκός πνευμα έγγενόμενον καὶ άδυνατοῦν έξω πορευθήναι τὰς αὐτὰς τοῖς ἐπεισεληλυθόσιν ώδινας παρέσγε, μεγίστας δέ, όταν περί τὰ νεύρα καὶ τὰ ταύτη φλέβια περιστάν καὶ άνοιδήσαν τούς τε ἐπιτόνους καὶ τὰ ξυνεχή νεύρα ούτως είς το έξοπισθεν κατατείνη τούτοις. ά δή καὶ ἀπ' αὐτοῦ τῆς συντονίας τοῦ παθήματος τὰ νοσήματα τέτανοί τε και δπισθότονοι προσεδρήθησαν. ὧν και τὸ φάρμακον χαλεπόν πυρετοί γάρ οδν δή τὰ τοιαθτα ἐπινιννόμενοι μάλιστα λύουσι.3)

Der Verfasser von περὶ ἰερ. νούσ. c. 7 (VI 372) schreibt die Bewegung der Glieder gleichfalls dem Pneuma zu, aber natürlich dem im Gehirn lokalisierten. Der Verfasser von περὶ διαιτ. δξ. (νόθα) c. 37 (165 K) führt den τέτανος auf Absperrung des Pneuma zurück.

²⁾ Nach Diokles enthielten alle Blutgefässe Pneuma; daher endigen nach

seiner Theorie auch die Venen in Nerven.

^{3) (}Πίρρ.) περί ργοών ο. 11 (VI 108 L): τὰ δὲ όργματα πάντα γίνεται διὰ τάδε όλοταν τότ βίης διαστώνουν αΙ σάρκες ἀπ' Διλήλων, ἐκ δὲ τὴν διάστασιν ὑποδράμη πνεύμα, τοῦτο τὸν πόνου παρέχει. Δph. IV 57 (IV 522 L): ὑπό οπασμοῦ ἢ ετάνου ἐγραένψ πυρετὸκ ἐπιγενόμενος λύει τὸ νόσημα. vgl. Poschenrieder a. α. Ο. 42ff.

Dem σπασμὸς ὁπισθοτόνος verwandt ist der Tetanos. Man unterschied beide Leiden durch die Art der Konvulsionen. Beim τετανος erscheint der ganze Körper krankhaft gespannt, beim σπασμὸς ὁπισθοτόνος ist dagegen der Körper des Kranken nach hinten
gestreekt.!) Plato führte ihn, wie der Verfasser von περὶ διαίτ. δξ.
(νόθα) c. 37 (165 K), auf Absperrung des Pneuma zurück, während
man gemeiniglich als Ursache eine Verstopfung der vom Gehirn
ausgehenden νεθρα durch dieke Säfte ansah.?) Bei unserem Autor
heisst es: tetanici vero fiunt in statione sanguinis arteriae, quae
ex corde fertur fört. Er erklärte ihn aus einer Stauung des Blutes
in der Aorta, die natürlich eine Verstopfung des Pneuma zur Folge
hat. Die Ursache ist also dieselbe wie beim σπασμὸς ὁπισθοτόνος, nur der Sitz der Krankheit ist verschieden. Es leuchtet ein,
dass diese Erklärung mit der diokleischen Lehre im Einklang steht.

Selbstverständlich ist es nach den Andeutungen, die im vorhergehenden gegeben sind, dass der Autor des Vindicianus den Sitz der Seele, d. h. des ψυχικόν πνεύμα in das Herz verlegte (c. 17. c. 41: animae regimen in corde consistit, quae per subtilitatem spiritus seminata est per omnem cornoris regionem (retentionem ed.), quod graece dicimus τι έστι ψυγή; πνεύμα λεπτομερές παρεσπαρμένον όλφ τῷ σώματι ἐξ ἐαυτοῦ κινούμενον). Dass dies die Ansicht des Diokles gewesen ist, das brauchen wir nicht erst durch Kombination zu erschliessen, es lässt sich urkundlich mit mehreren Zeugnissen Fuchs aneed. 1, 540: δ δὲ Διοκλής φλεγμονήν τοῦ belegen. διαφράγματός φησιν είναι την φρενίτιν άπο τόπου και ούκ άπὸ ένεργείας τὸ πάθος καλών, συνδιατιθεμένης καὶ τῆς καρδίας. ξοικε γαο καὶ ούτος την φρόνησιν περί ταύτην (sc. την καρδίαν) άπολείπειν· διὰ τοῦτο (διαὐτοῦ cod.) γὰρ καὶ τὰς παρακοπὰς ἔπεσθαι τούτοις. Theodoret V 22, 6: Εμπεδοκλής δὲ καὶ Αριστοτέλης Διοκλής (Αριστοκλής cod. vgl. Diels Dox. 204 A. 1) και των Στωικών ή ξυμμορία την καρδίαν άπεκληρωσαν τούτω (sc. τῷ ήγεμονικώ). Tert. de anima c. 15. Dieselbe Lehre vertraten die Schule des Praxagoras3),

¹⁾ Vgl. [Hipp.] $\pi.~\tau.~\acute{e}\nu\tau\dot{o}s~\pi.$ c. 53. 54 (VII 300). [Gal.] $\emph{6}\varrhoo\iota$ 237 (XIX 413). Aret. caus. a, m. I 6.

Fuchs a. a. O. 7, 544 f. vgl. Ps. Gal. XIV 738.

³⁾ Fuchs Aneed. 1, 540. 17, 548. Ath. XV 657: τούτο δ' Επραττον . . . διά το νουιξευν έν τῆ καρδία τὴν ψυχὴν καθιδρόυδαι, όε Πραξαγόρα καθ Φιλότιμου οἱ ἱατροὶ παραδεδόκαιο. Sohol. Π. Κ 16: ἐντεθῶν κυμηθείε Φιλότιμου σοφιατός ἐν καρδία τὸ ἠγκρουκῶν ἔδιτο 'δῦν γὰρ τὸ μαίρευν καὶ τὸ ἰνπείσθαι τὰ ἀκροῦς ἔχει, ὅἦλον ὅτι ὁ νοῦς ὁκειθὲν ἠρτηται. Dieselbe Argumentation bei Chrysipp (Gal. V 294 = 259 Μ). Der Verfasser von π. ἰξο, νοῦς . 61 gibbt die nahe Βε-

Aristoteles 1), die Stoiker 2) sowie die pneumatische Schule. 3) Bekanntlich hatte Empedokles den Sitz der Seele im Herzblut zu finden geglaubt mit der Begründung, dass in ihm die vier Elemente am gleichmässigsten gemischt seien (v. 372 ff. Theoph. phys. opin. 10, 502 D). Das Herz galt ihm als das wichtigste Organ des menschlichen Körpers: daher bildet es sich nach seiner Lehre zuerst im Embryo (Cens. de d. n. VI 1). Ihm waren Kritias gefolgt (Arist. de anim. 4056 6), der Schüler des Gorgias, sowie der knidische Verfasser von περί νούσων I 30 und der von der sikelischen Schule beeinflusste Verfasser von περί φυσών c. 14. An diese Lehre knüpft die des Diokles an: das Herz ist der Mittelpunkt für alles Blut (Fuchs Anecd. med. 2, 541: τὸ τῆ καρδία σύνοικον αΐμα) und zugleich das Zentralorgan der ψυχική δύναμις oder des ψυγικόν πνεθμα (Fuchs 5, 543), das sich von dort dem ganzen Körper und dem Gehirn mitteilt. Fuchs a. a. O.: ἀφ' ής (sc. της καρδίας) το ψυχικόν πνεύμα τοῦ σώματος ωρμηται κατ' αὐτόν (sc. τὸν ἐγκέφαλον). Vgl. Fuchs 2, 541. 3, 541. 4, 542. 18, 549. 29, 553. Der Unterschied zwischen seiner Lehre und der des Empedokles besteht darin, dass er auf das Pneuma übertrug, was jener vom Blute aussagte: nicht das Blut, so lautet sein Dogma, sondern das vom Herzen ausgehende πνεύμα ψυχικόν ist der Träger der Vernunft.4) Diese Wertschätzung des Pneuma, die uns zuerst bei dem sikelischen Arzte Philistion 5) be-

ziehung der Affekte zur Thätigkeit des Herzens zu, doch folge daraus nicht, dass es irgendwelchen Anteil am Verstande habe.

1) Zeller II B3 483 ff.

2) Zeller III A 3 197. Stein Psych. der Stoa I 135.

3) Wellmann die pneum. Schule 141. Vgl. Aret. caus. m. a. II, 1.

Vgl. Anon. Lond. ed. Diels XX 43.

⁴⁾ Dem Diogenes von Apollonia galt als Seele die warme Luft, welche zugleich mit dem Blut im menschlichen K\u00f6pre zitkuliert (Zeller 1270). Von ihm ist der Verfasser von περὶ σαρκώ» (c. 2) abh\u00e4ngig. Vgl. Fredrich a. a. O 187 A. 1. Die Thatsache, dass er der Seele kein bestimmtes Organ als Sitz anweist, zwingt zu der Folgerung, dass die Stoiker, die bekanntlich in vielen anderen Punkten von ihm abh\u00e4ngig sind, in der Lehre von dem Sitz der Seele nicht ihm, sondern \u00e4rzten wie Diokles, Praxagoras gefolgt sind, namentlich dem letzteren, an den sich ja Chrysipp nach dem Zeugnis des Galen (V 189) auch in der hiermit zusammenh\u00e4ngenden Lehre von der Herleitung der Nerven aus dem Herzen angesehlossen hat. Vgl. Siebeck Geseh. der Psych. II 267.

⁵⁾ Gal. X 5: και πρόσθεν κέν ξρις ήν οὐ σμικρά, νικήσαι τῷ πλήθει τῶν εὐρημάτων ἀλλήλοις δριγνομένων τῶν ἐν Κῷ καὶ Κυθῷς ὅιττὸν γὰς ἔτι τοῦτο τὸ γένος ῆν τῶν ἐπὶ τῆς Ἰαίας Ἰαλληκιαδῶν, ἐπιλιπόντος τοῦ κατὰ Ρόδον. ἡριζου δ' αντοις τὴν ἀγαθὴν ἔςμν ἐκιένην, ἡθ Ἡσιόδος ἐπήνει, καὶ οἱ ὰτῆς Ἰταλλεί ἱατροί, Φιλιστίων τε καὶ Γμπεδοκλής καὶ Πανσανίας καὶ οἱ τούτων ἐταῖροι κτλ.

gegnet, dem Diokles, wir wir später sehen werden, die wichtigsten seiner Lehren verdankte, hat die bereits in mehreren hippokratischen Schriften ausgesprochene Theorie zur Voraussetzung, dass Venen und Arterien, deren Unterscheidung für Diokles sicher verbürgt ist nicht nur Blut, sondern auch Pneuma führen. Der sikelischen Schule gegenüber steht der grosse krotoniatische Arzt Alkmaion und in offenbarer Abhängigkeit von ihm Hippokrates, das Haupt der kojschen Schule, sowie die beiden ärztlichen Koryphäen der Alexandrinerzeit, Herophilos und Erasistratos, denen eine verlässliche Überlieferung die von Demokrit und Plato geteilte Annahme zuschreibt. dass im Gehirn das Zentralorgan der Geistesthätigkeit sei. 1) Der koische Verfasser von περί ἰερῆς νούσου (c. 17 VI 392 L.), der das Dogma seines grossen Meisters verficht, polemisiert in nachdrücklicher Weise gegen die Behauptung derer, die den Sitz des Verstandes ins Zwerchfell oder ins Herz verlegten. Es leuchtet ein, dass, dem ganzen Zusammenhange nach, diese Polemik des ärztlichen Verfassers gegen die abweichende Meinung von Ärzten gerichtet ist. Aus den Anecdota medica (10, 546) lernen wir die Ärzteschule kennen, welche abweichend von der landläufigen Meinung dem Zwerchfell jene Bedeutung zuerkannte. Von Ariston, dem Schüler des Aegineten Petron, heisst es daselbst: συμβαίνει δὲ μάλιστα (sc. συγκοπαί καρδίας) έπι στομάγω πεπονθότι, έπει καθάπερ νεώς του σώματος (τδ) ύπόζωμα 2) ύπάρχει, ως φησιν 'Αρίστων δ άπδ Πέτρωνος. 3) Der zweite Teil der Polemik (VI 392 L): λέγουσι δέ

¹⁾ Act. plac. IV, 5, 391 D. vgl. Prol. 203. Gal. V 587. 603. Fuchs Anecd. med. 1, 540.

⁸⁾ Vgl. Arist. de part. III 10 (672 b 27): διότι δε πρός την θεριότητα την αάτοιθεν οίον παραφάδες είαι, σημείου έκ τών συμβαινόντων δταν γάρ διά την γεντίασια Ικάνοσιαν ψόρστητα θεριήν και παρεττοματικήν, εθθές έπιδέμως ταράνται την διάνοιαν και την αίσθησιν' διό και καλούνται φέρινς ώς μετέχουσαι τι σου φρονέν. αι δε μετέχουσι μέν ούδεν, έγγὸς δ' σύσαι τών μετεχόντων έπίθηλον ποιούσι την μεταβολήν τής διανοίας.

τινες ώς φρονέομεν τη καρδίη και το ανιώμενον τουτό έστι και τὸ φροντίζον· τὸ δὲ οὐχ οὖτως ἔχει ist gerichtet gegen Anhänger der sikelischen Schule, unter deren Bann auch der Verfasser von περί καρδίης (c. 10. IX 88 L) gestanden hat. Die knidische Schule stand gleichfalls in Beziehung zu der vom Verfasser von περί ίερ. νούσ. angefeindeten Lehre: wenigstens bezeichnet der knidische Verfasser νοη περί παθών c. 10 (VI 218 vgl. περί νούσων III 9) in auffallender Übereinstimmung mit Diokles das Zwerchfell als den Sitz der Phrenitis. Beziehungen beider Schulen zu einander sind auch sonst nachweisbar. Ein sikelischer Arzt Εὐρυώδης (?) stimmte in der Behandlung des Nierensteines oder Nierengeschwulstes mit dem knidischen Verfasser von περί τῶν ἐντός παθῶν c. 14 (VII 202, vgl. Ruf. ed. Ruelle 20) überein. Die beiden Knidier Eudoxos und Chrysipp waren Schüler des Philistion (Diog. L. VIII 8, 86, 89), die nach diesem Arzt benannte Pflanze Oillouise kommt nur in den auf knidischer Doktrin beruhenden Schriften περί γυναιχείης σύσιος (VII 360 L) und in den yuvaixeia (VIII 386 L) vor. 1)

Ziehen wir die Summe aus dem Vorhergehenden, so ergiebt sich für uns als eine zweifellose Thatsache, dass die fundamentale Lehre vom Sitz der Seele ein wichtiges Unterscheidungsmerkmal der koischen und sikelischen resp. knidischen Schule gewesen ist. Den Standpunkt der koischen Schule vertritt am entschiedensten der Verfasser von περί lερ. νούσ. c. 16 (VI 390): κατά ταθτα νομίζω τὸν ἐγκέφαλον δύναμιν ἐχειν πλείστην ἐν τῷ ἀνθρώπφ οδτος γὰρ ἡμῖν ἐστι τῶν ἀπὸ τοῦ ἡέρος γινομένον ἐριηνεύς, ἡν ὑγιαίνων τυγχάνη τὴν δὰ φρόνησιν ὁ ἀἡρ παρέχεται. Diokles steht dagegen auf dem Boden der sikelischen Schule: im übrigen berühren sich beide Schulen in der Annahme, dass die Luft, d. h. das innerorganische Pneuma der eigentliche Träger der φρόνησις sei.

Zur Bestätigung dieser Schlussfolgerung führe ich die Ätiologie der Phrenitis an, über deren Sitz die alten Ärzte, ihren physiologischen Theorien gemäss, bekanntlich die widersprechendsten Ansichten auf-

¹⁾ Aus dieser Beobachtung ergiebt sieh die wiehtige Thatsache, dass beide Schriften entweder gleichattig oder jinger als Philistion sind. Die Benennung einer Pflanze nach einem berühmten Arzte hat nichts Auffälliges: so ist nach dem knidischen Arzt Chrysippos das geveinner benannt worden (Plin. XXVI 93. vgl. Garg. Mart. ed. Rose 152, 14), das koupégiour hatte seinen Namen von dem Könige Lysimachos, dessen Leibarzt der bekannte Diätetiker Diphilos war (Orb. II 639). Mpratõese ist ein Name des βούρ βαίρου (Diose. III 146, 485) Galen in seinem Hippokratesglossar (XIX 151) versteht unter dem guldorum das Labkraut.

gestellt hatten. Cael. Aur. a. m. I 8: aliqui igitur cerebrum nati dixerunt, alii eius fundum sive basin quam nos sessionem dicere noterimus, alii membranas, alii et cerebrum et eius membranas alii cor, alii cordis summitatem, alii membranam quae cor circumtegit, alii arteriarum eam quam Graeci ἀόρτην appellant, alii venam crassam quam iidem φλέβα παχεΐαν vocaverunt, alii diaphragma et quid ultra tendimus quod facile explicare possumus. si id quod senserunt dixerimus? nam singuli eum locum in phreniticis pati dixerunt, in quo animae regimen esse suspicati sunt. Die knidische Schule (περὶ παθ. c. 10, VI 218. περὶ νούσ III c. 9, VII 128) leitete die Krankheit wie allgemein von der Galla her und betrachtete als Sitz des Leidens nicht den Kopf, sondern die Eingeweide und das Zwerchfell. Der knidische Verfasser von περί νούσ. I 30 (VI 200) erklärt die Krankheit aus dem Übertritt von Galle ins Blut, wodurch die Zusammensetzung des Blutes verändert und Delirien hervorgerufen würden. Diese Ätiologie beruht auf der Lehre der sikelisch-empedokleischen Schule, dass die gooνησις im Blute ihren Sitz habe, die des Verfassers von περί παθών dagegen auf der Ansicht, dass die goonnois im Zwerchfell lokalisiert sei. Diokles, bei dem das Herz und das von diesem ausgehende ψυνικόν πνεύμα an die Stelle des Blutes als Träger der σοόνησις getreten ist, nimmt eine vermittelnde Stellung ein: er behält das Zwerchfell als Sitz der Krankheit bei, erklärt aber die mit der Krankheit verbundenen Delirien daraus, dass durch die Entzündung des Zwerchfells das Herz in Mitleidenschaft gezogen werde. Fuchs Anecd, med. 1, 540: δ δὲ Διοκλής σλεγμονήν τοῦ διασράνματός φησιν είναι την φοενίτιν, άπὸ τόπου καὶ οὐκ άπὸ ένεογείας το πάθος καλών, συνδιατιθεμένης και της καρδίας. ἔοικε γάρ και ούτος την φρόνησιν περί ταύτην (ες. την καρδίαν) άπολείπειν διά τοῦτο γάρ και τὰς παρακοπάς έπεσθαι τούτοις. Sein Schüler Praxagoras sieht in dem Herzen den eigentlichen Herd der Krankheit. Fuchs a. a. O.: Πραξαγόρας δὲ φλεγμονὴν τῆς καρδίας είναι φησι την φρενίτιν, ής και το κατά φύσιν ξογον φρόνησιν οἴεται εἶναι. 1) Im Gegensatz zu diesen Ärzten gingen Erasistratos und die meisten späteren Mediziner auf die Lehre der hippokratischen Schule zurück, die von dem hippokratischen Verfasser von περί ίερ. νούσ. c. 15 (VI 388) vertreten ist, dass die Phrenitis

Die Pneumatiker hatten diese Lehre beibehalten: Wellmann die pneum-Schule 140.

im Gehirn ihren Sitz habe und durch Galle hervorgerufen werde. Dazu stimmt vortrefflich die von Soran, der Quelle der von Fuchs edierten Anecdota, dem Hippokrates zugeschriebene Erklärung: δ δε Ίπποκράτης του μεν νουν φησιν έν τῷ έγκεφάλφ τετάχθαι καθάπες τι ίερδη άγαλμα έν άκροπόλει του σώματος γρησθαι δλ τροφή τῷ περί τὴν χορισειδή μήνιγγα αίματι όταν δὲ τοῦτο ύπο της χολής φθαρή, ύπαλλάττει και το τρεφόμενον της ίδιας δυνάμεως οδ γάρ ή έντακτος και κατά φύσιν κίνησις φρόνησις ήν, τούτου ή άτακτος καὶ παρά φύσιν παραφρόνησις αν είη. Da diese Erklärung der Phrenitis sich in keiner der vielen Schriften unseres Corpus wiederfindet, so könnte es scheinen, als verdanke sie ihre Entstehung jener Notiz der Schrift περί ιερης νούσου. Demgegenüber steht aber die charakteristische Ausdrucksweise in dem Placitum des Hippokrates, vor allem die Vergleichung des Gehirns mit einer Akropole, welche den ganzen Körper beherrscht, die, mag sie aus philosophischen Kreisen entlehnt sein 1), in der medicinischen Litteratur sicher alt ist, älter jedenfalls als Aristoteles, der (de part, an. III 7. 670a 24) gleichfalls in bewusster Anlehnung an jenes Bild, wenn auch mit absichtlicher Umdeutung, das Herz als άκρόπολις τοῦ σώματος bezeichnet.2) Wir dürfen also getrost dem Ιπποκράτης der Pariser Excerpte trauen und werden dadurch zu der Annahme gezwungen, dass das Citat aus einer uns verloren gegangenen Schrift des alten hippokratischen Corpus herrührt. Dieses Umweges bedurfte es, um für die von Vind. c. 41 vorgetragene Ätiologie der Phrenitis die Quelle zu gewinnen: freneticam passionem inquit fieri tumore in corpore suffecto et suffocato sanguine seu calore consuetudinario, ex quo cerebrum sensum et intellectum praebet. Es liegt auf der Hand, dass die Worte in corpore suffecto verderbt sind. Erfordert ist ein Hauptwort, das genauer den Sitz der Entzündung innerhalb des Körpers bezeichnet. Da nach der Ansicht

¹⁾ Ich denke dabei an Democrit. vgl. Zeller I 2º 601. Soran bei Rose Anecd. Il 219. Diese Vergleichung kehrt in den Überresten der medizinischen Litteratur nicht grade selten wieder. Vgl. Ps. Gal. XIV 313: αθτη (sc. η κεφαλή) για καθάπεις τα άκράπολε έστι τοῦ σώματος καὶ τῶν τιμιωτάτων καὶ ἀκαγκαιστάτων ἀγθαλιοια αλούγοιων ο κότητίριον. Vgl. V. Rose Cass. Fel. p. 1 adn. crit.

²⁾ In einem ähnlichen Bilde spricht Ariston, der Schüler des Petron von dem Zwerdfell: ἐκείν καθάπες ντεὸς τοῦ σόματος (τὸ) ὑπόζοντα ὑπάρχει, δε φτον Λείστον ὁ ἀπό Πετανοτο Vgl. Cael. Aut. m. chr. I 4. [Hipp.] περί σαρκ. c. 4 (VIII 888) bezeichnet das Gehirn als μητρόπολες τοῦ ψυχροῦ καὶ κολλάδοντε.

der Quelle durch diese Entzündung die Cirkulation des Blutes resp. der eingepflanzten Wärme (calor consuetudinarius) unterbrochen wird, so ist die Wahl des Wortes nicht schwer: wir sind beschränkt auf das edelste Organ des menschlichen Körpers, resp. ein vom Herzen ausgehendes Gefäss oder ein in der Nähe desselben gelegenes Organ. Ich lese: in corde effecto. Das stimmt aber zu der Ätiologie des Diokles und Praxagoras: Sitz der Entzündung ist nicht das Gehirn, sondern das Herz, wobei allerdings nicht erwähnt ist, dass sie sich wie bei Diokles vom Zwerchfell aus dem Herzen mitteilt; daher hört die Cirkulation des Blutes und des Eugevron πνεύμα auf, das πνεύμα ψυγικόν vermag nicht zum Gehirn emporzusteigen, um dort die seelischen Funktionen zu vermitteln. Ist das wirklich diokleische Lehre, so liegt darin ein Zugeständnis an eines der wichtigsten Dogmen der alkmäonisch-hippokratischen Lehre: wie die hippokratische Schule dachte sich Diokles alonger und διάνοια an das Gehirn gebunden, beide Seelenfunktionen aber vermittelt durch das ψυγικόν πνευμα, welches ursprünglich im Herzen lokalisiert ist und von hier aus zum Gehirn gelangt 1), so dass auch nach seiner Anschauung wie nach der der Pythagoreer 2) die Seele vom Herzen bis zum Gehirn reicht.

Wie bei der Phrenitis, so sah die koische Schule bei allen Geisteskrankheiten das Gehirn als Sitz der Krankheit an, die sikelische dagegen, d. h. in diesem Zusammenhang Diokles und Praxagoras, das Herz. Bei der Melancholie bildet nach der einstimmigen Ansicht der älteren Ärzte der schwarzgallige Saft die Krankheitsursache: der Unterschied beider Schulen besteht darin, dass sie nach Hippokrates das Gehirn erfüllte, nach Diokles dagegen sich in der Gegend des Herzens ansammelte. Fuchs a. a. O. 18, 549: Πραξαγόρας και Διοκλής μελαίνης χολής περί την παφίαν συστάσης και την ψυχικήν δύναμν τρεπούσης φαι γίνεσθαι νό πάθος ''Ιπποκράτης δὲ δριμωμένης') ταύτης ἐπὶ την κεφαλήν και φθειρούσης τὸν ἐν τῷ ἐγκραλίου

Fuchs Anecd. 2, 541: Διοκλής δὲ τοῦ περὶ τὴν καρδίαν καὶ τὸν ἐγκέφαλον ψυχικοῦ πνεύματος κατάψυξων ἡγεὶται εἶναι (80. τὸν λήθαργον) καὶ τοῦ ταότη οννοίκου αἰατος πήξεν.

²⁾ Vgl. Diog. L. VII. 30: είναι δό τὴν ἀρχὴν τῆς ψυχῆς ἀπό καρδίας μέχρε ἐγκιφάλου καὶ τὸ μὲν ἐν τῆ καρδία μέρος αὐτῆς ὑπάρχειν θυμόν, φρένας δὸ καὶ νοῦν τὰ ἐν τῷ ἐγκιφάλου σταγόνας δ' εἶναι ἀπό τούτων τὰς αἰσθήσεις.

δρινήν steht in der Handschrift. Kalbfleisch vermutet: δριή ταύτης ἐπὶ τὴν κεφαίὴν καταφθειραύσης, obgleich in PP₁ καὶ überliefert ist. Vgl. Gal-VII 208.

ίεοὸν νοῦν φησι τὸ πάθος ἀποτελεῖσθαι. Die Manie, als deren Sitz die koische Schule¹) sowie die späteren Ärzte²) das Gehirn ansahen, und welche sie von der Melancholie dadurch unterschieden, dass sie als Krankheitsursache die gelbe Galle annahmen 3), führt Diokles auf Kochung des in dem Herzen befindlichen Blutes zurück. Fuchs a. a. O. 17, 548: δ δὲ Διοκλής ζέσιν τοῦ ἐν τῆ καρδία αίματός φησιν είναι (sc. την μανίαν) χωρίς έμφράξεως γινομένην. διά τούτο γάρ μηδέ πυρετούς έπεσθαι, ότι δὲ ἐπὶ ζέσει (ή ζέσις ed.) γίνεται του αίματος, δηλοί ή συνήθεια· τούς γάο μανιώδεις τεθερμάνθαι φαμέν. Darin war ihm Aristoteles 1) gefolgt, während Praxagoras das Leiden von einer Geschwulst im Herzen herleitete: Πραξαγόρας την μανίαν γίνεσθαί φησι κατ' οἴδησιν της καρδίας, οδπες και το φρονείν είναι δεδόξακε μη έπιγίνεσθαι δε αὐτῆ πυρετούς διὰ το μηδεν [έπί] τὰ έχτος οίδήματα ποιείν πυρώσεις. Die Wurzel dieser von der koischen Auffassung abweichenden Theorie liegt in der Lehre des Empedokles, der eine doppelte Art der Seelenstörung unterschieden hat 5), deren eine körperlichen Ursprungs sei, und deren andere purgamento animi entstehe, d. h. einen ideell geistigen Ursprung habe, also eine Art religiöser Ekstase sei (ἐνθουσιαστικόν, ἐνθεαστικόν), und der ohne Zweifel die auf körperlichem Ursprung beruhende μανία (άλλοΐα φοονεΐν v. 332 St.) als eine Folge der ungleichartigen Mischung der Elemente im Blute (iniquitate) angesehen hat. Die von Fuchs

¹⁾ Fuchs a. a. Ο: Υπποκράτης δὲ κατὰ τὴν ἐγχόλοσιν καὶ πόφουν τοῦ ἐν τοῦ ἐγκεφάλιρ νοεροῦ πνεύματος συνίστασθαι τὴν μανίαν φησέν, εἶναι δὲ ταύτην τοπικήν διὰ τό προγετούς μή ἐπιφέρειν, Vgl. [Hipp.] περὶ ἰερ. νούο, c. 14 (VI 388).

²⁾ Aret. Caus. m. chr. I 6 (81): logova θὲ τὴν ακτιρη τοῦ νοσήματος κεφαίρ και ὑποχονδομα, δλίοτε μὲν ἐκπα ἀκρφο ἀρξάνενα, Δίλοτε δὲ ἐλλόρουα ξυντιμογούντα. Act. VI 8 (nach Archigenes und Poseidonios): insania fit citra febren, multo sanguine non putrefacto ad cerebrum confluente, qui aliquando purus est ct multitudine solum affligit, velut in ebris, aliquando vero flacus bite ammitta.

³⁾ Gal. XVIII A 95. XVII B 624. Vgl. Hipp. Epid. II 6, 14 (V 136).

⁴⁾ Cael. Aur. chr. m. I 5, 173: alii frigidis usi sunt rebus (sc. in mania), passionis causam ex fervore venire suspicantes, ut Aristoteles et Diocles, nescii quoniam fervor innatus sine dubio tumoris est signum et non, ut existimant, passionis causa.

⁵⁾ Cael. Aur. a.a. O. 145: Empedoclem sequentes alium (sc. furorem) dicunt examini purgamento fieri, alium alienatione mentis ex corporis causa sive iniquitate. Dieseelbe Unterscheidung kennt Plato (Cael. Aur. 144) und im Tim. 68 E fibrt er als Ursache der ersten Art der Manie Absperrung der schleimigen und gallichten Säfte im Körper an, deren Dunst sieh der Bewegung der Seele belmische,

edierten Anecdota lehren uns, dass Praxagoras auch die zweite Art der Seelenstörung, die religiöse Begeisterung, als ein Leiden des Herzens und der Aorta aufgefasst hat. 19, 549: Πραξαγόρας του ένθεαστικού (so P) πάθους μόνος τῶν ἀρχαίων ἐμνήσθη, φάσκων περί τὴν καρδίαν αὐτὴν είναι καὶ τὴν παρεῖαν ἀρτηρίαν. γίνεσθαι δὲ καὶ τῶν ποιμορινήνον ἐτανάστασιν ποσί· διὰ τούτων γάρ, φησίν, ἐπανακοινοῦται (ἐπανακαινοῦται cod.) ἄλλοτε ἄλλη· ότὲ μὲν

τάς χείρας, ότὸ δὲ τὴν κεφαλήν φιπτούνται. Die Lethargie endlich schildert Diokles als eine Erkrankung des Herzens, welche das Gehirn in Mitleidenschaft ziehe. Fuchs a. a. O. 2, 541: Διοκλής δὲ τοῦ περί τὴν καρδίαν και τον ἐγκέφαλον վη. γικού πνεύματος κατάψυξιν ήγεῖται είναι (sc. τον λήθαονον) και του ταύτη (sc. τῆ καρδία) συνοίκου αίματος πῆξιν. Im Gegensaiz zu ihm stehen die koische Schule 1), Erasistratos 2), Asklepiades 3) und die späteren Ärzte4), welche die Ansicht vertraten, dass das Gehirn, resp. die Gehirnhäute Sitz der Krankheit sei. Nach dem früher Gesagten kann es nicht befremden, dass das Gehirn in der Ätiologie des Karystiers gleichfalls eine Rolle spielt. Denn da das Charakteristische dieses Krankheitszustandes nach dem einstimmigen Urteil der alten Ärzte die Somnolenz ist, der Schlaf aber andererseits in einer Unterbrechung der Empfindungsthätigkeit besteht, so war er konsequenterweise zu der Annahme gezwungen, dass bei dem Leiden das Organ in Mitleidenschaft gezogen wird, welches ihm als das Medium des Empfindungsvermögens galt, d. h. das Gehirn. Es kann danach nicht mehr zweifelhaft sein, dass er den Schlaf gleichfalls aus der Abkühlung des zum Gehirn aufsteigenden Depudy resp. πνευμα erklärt hat. Nun vergleiche man, was der Autor des Vindicianus (c. 28) über diesen Vorgang berichtet: somnos inquit fieri animae atque corporis indulgentia, id est sedato fervore, qui insomnietatem facit, qui calefacit et desiccat meningas cerebri. temperatis et humectis meningis dulcis somnus corpus fortificat atque reformat.

¹⁾ Fuchs a. a. O: δ δὲ Ἰπποκράτης φηρίν ὑπό τοῦ ψυχροῦ καὶ ὑγροῦ γένεοθαι χυμοῦ τὸν ἰδιθαργον ἔστι δὲ οὖτος τὸ φὶέγμα, ὑφ' οῦ δὴ βαρούμενον τὸν ἐγκέφαλον μηκέτι δύνασθαι τὴν ψυχμαὴν δύναιν εἰς ἔκαστον μέρος τοῦ σώματος ἔκιπέμπειν καὶ οὐτω τὰς καταφορὸς ὑνωθιαι.

²⁾ Fuchs a. a. O.

³⁾ Cael. Aur. a. m. II 9, 37 ff.

⁴⁾ Act. VI 3 (nach Archigenes und Poseidonis): lethargi principio duo suntquibusdam enim septum transverum et viscera primario affecta cerebrum ad consensum ducunt, in quibusdam vero cerebrum affectionem auspicatur.

Diese Herleitung des Schlafes aus einer Verminderung der im Blute hefindlichen Wärme, welche eine Abkühlung der Gehirnhäute zur Folge hat, stimmt vortrefflich zu der Erklärung, die wir für Diokles erschlossen haben. Eine wertvolle Bestätigung dafür, dass sie thatsächlich dem Diokles angehört, erhalten wir durch die Thatsache, dass sie wieder direkt an Empedokles anknüpft. In den placita des Aet. V 25, 4 (438, 2) heisst es: Εμπεδοκλής ... υπνον δὲ γίνεσαι διαχωρισμόν τοῦ πυρώδους. V 24, 2 (435, 17): Ἐμπεδοκλῆς τον μέν υπνον κατάψυξιν του έν τις αίματι θερμού σύμμετρον νίνεσθαι, την δε παντελή θάνατον. Tert, de an. c. 43: Emnedocles et Parmenides refrigerationem (sc. somnum esse affirmant). Der einzige Unterschied, der zwischen dieser Erklärung und der des Karystiers besteht, liegt darin, dass der letztere als das Organ, in dem die Abkühlung erfolgt, die Gehirnhäute betrachtete. Empedokles schliesst sich wieder in dieser Lehre an Parmenides an, von dem dieselhe Erklärung überliefert ist1), und an Empedokles ausser Diokles der Verfasser von περί φυσῶν 2), während die Annahme des Alkmaion von einer Zurückstauung des Blutes εἰς τὰς αἰμόρρους φλέβας sich in der koischen Schule Geltung verschafft hat.3) Aristoteles, der darin gleichfalls auf dem Boden der empedokleischen Lehre steht, dass er den Schlaf auf Abkühlung der eingepflanzten Wärme zurückführt, hat die von der sikelisch-athenischen Schule übernommene Lehre vom Herzen als dem ursprünglichen Empfindungszentrum bis zur äussersten Konsequenz durchgeführt, wenn er unter dieser Abkühlung eine solche des Herzens versteht.4)

Die Gelbsucht behandelt Vindicianus an zwei verschiedenen Stellen. Das eine Mal versteht er darunter eine Entzündung der Leber, durch die der Abfluss der Galle aus der Leber zur Gallenblase verhindert wird, das andere Mal eine Verstopfung des

¹⁾ Tert, de anim, a. a. 0.

^{2) [}Hipp.] περί φνοών c. 14 (VI 110): δταν γάς ἐπέλθη τῷ σάματι ὁ ὅπνος τὰ ἀἰνα ψόςκται: φόιες μός πέγκυκν ὁ ὅπνος ψόςκτι ψυγθέντι ὁ τῷ αἰματι νωθρότεραι γύνονται αἰ διξοδος: ὅξιου δέ ὁπιε γὰς τὰ αὐματα καὶ βαρόνεται . καὶ τὰ ὁμματα συγκλείτται καὶ ἡ φρόνησει ἀλλοιοῦται, δόξαι ὁὲ τωνει ἔτεραι ἐνδιατοίβουσει, ὁ δὲ ἡ κύνεις καλέροται.

^{3 [}Hipp.] Εριά VI 4,12 (V 310): έμφανίωτ έγρηγορώς θερμότερος τὰ ἔξω, τὰ δοω δὲ γυχρότερος, καθεύδων τάναττία. VI 5,15 (V 320): τὸ αίμα ἐν ὅτυφ είωο μάλλος φόγει. Vgl. Wachtler de Alem. Crot. 716.

⁴⁾ Tert. de anim. c. 43: Aristoteles marcoren circumcordialis caloris. Act. pl. V 25, 1 (436, 20). de somm. et vig. c. 3, 456b 17. 26f. 457b 9ff. Anon. Lond. ed. Diels XXIII 42 (42D. Siebeck. Gesch. der Psych. II 82 f.

Ganges (ductus choledochus), der die Galle in den Darm überführt. Wenn nun nach dem Bericht der Anecdota Parisina (Fuchs 30.554) die erste Erklärung der des Diokles, die zweite der des Erasistratos entspricht, so müssen wir uns wohl oder übel zur Annahme einer doppelten Quelle entschliessen. Schlechterdings unmöglich ist es nicht, dass schon Diokles beide Erklärungen gegeben hat, zumal er thatsächlich bisweilen verschiedene Deutungen ein und desselben Krankheitszustandes vorgetragen hat mit Benützung der reichen medizinischen Litteratur, die ihm bereits zu Gehote stand: die Besprechung der Brustfellentzundung hat es gelehrt, seine Ätiologie des πάθος μελαγγολικόν bei Galen (VIII 185) beweist es. Dass er für die Gelbsucht eine doppelte Entstehungsursache angeführt hat, dafür scheint der Wortlaut der Anecdota medica zu sprechen (30, 554 verglichen mit 8, 544. siehe S. 10f.): Ικτέρου αίτία. Ερασίστρατος έμφραξιν ήγεῖτο γίνεσθαι [άπδ] του τείνοντος από της γοληδόγου κύστεως έπί τα έντερα πόρου. μεθ' ην άναγείσθαι την γολην διά της κοίλης είς δλον τό σωμα. Διοκλής δέ και διά φλεγμονήν των άπο του ήπατος είς την γοληδόγον αύστιν τεινόντων πόρων, δί ων αποφράττεσθαι τό γολώδες έων κτλ. Jedenfalls deckt sich die von Diokles vorgetragene Ätiologie mit der einen Fassung des Vindicianus c. 27: ictericum inquit fieri turgescente iecore, id est tumente vesicula, quam fel appellamus. seu saxitate seu stomachi debilitatione, quippe superatione nutrimentum impeditur et non potest ad digestorias vias seu rationales pervenire et propterea prohibetur fel ad vasculum permeare. auod araece γοληδόγον vocamus, et ita coagulato (eo) sive verfundi corpora aut viridescere atque deformes et pallentes cutes facere. Diese Übereinstimmung des Diokles mit der Quelle des Vindicianus fällt schwer ins Gewicht, wenn man bedenkt, wie verschieden die Erklärungen sind, welche andere Ärzte von dieser Krankheit gegeben haben: die knidische Schule, mit der Diokles in der Unterscheidung des ἔκτερος δ δξύς und der fieberlosen Gelbsucht übereinstimmt (Fuchs a. a. O. περί νούσων III c. 11 vol. VII 130. περί νούσ. II c. 38. 39 vol. VII 54. περί τῶν ἐντὸς παθῶν c. 35 f. vol. VII 252). leitete sie entweder von der Galle her, die sich unter der Haut und im Kopfe festsetzt, oder vom Schleim (περὶ τῶν ἐντὸς παθών c. 38 vol. VII 260), die koische Schule von einem Übermass von Galle im Blut (Epid. II c. 10 vol. V 82 - Fuchs Anecd. a. a. O.), Praxagoras endlich von einer Abkühlung der eingepflanzten Wärme und der im Körper befindlichen Säfte (Anecd, a. a. O.). Die

pneumatische Schule hat die Ätiologie des Diokles, die sich der modernen Erklärung der Gelbsucht am meisten nähert, wieder zu Ehren gebracht (Aret. m. ch. I 15, 113).

Die Entstehung der Wassersucht führt der Autor des Vindicianus auf eine Abkühlung des Blutes in den Adern zurück, infolge deren die genossene Nahrung nicht in Blut, sondern in Wasser umgewandelt werde. Die Worte der griechischen Vorlage mögen etwa gelautet haben: εδοωπας γίνεσθαί φησι καταψυχομένου τοῦ αίματος τῷ γὰς ἐμφύτῳ θερμῷ τὴν τροφὴν άλλοιοῦσθαι ποὸς εξαιμάτωσιν νομίζει. μαραινομένου δὲ αὐτοῦ τὸ αίμα ἐξυδατοῦται και μεταδίδωσι την κατάψυξιν ταῖς φλεψί μεταξύ τοῦ περιτοναίου και των έντέρων ύπαργούσαις και το δλον σώμα έξώδηκε (hydropem inquit fieri sanguinis corruptione per frigidum torporem. fervore enim naturali nutrimentum in sanguinem cogi aestimat: quo extincto per morbi tarditatem supradicta materia inaquatur. destinata in sanguinis substantiam, ac deinde in loca venarum, quae peritonaei membranae et intestinis interiecta sunt, diffuso liquore et obtrudente hydropem nasci sive perfici ad tumorem totius corporis). Das Organ, in dem die Abkühlung der eingepflanzten Wärme erfolgt, wird in dem Bericht des Vindicianus nicht ausdrücklich genannt: da aber nach der übereinstimmenden Ansicht des Altertumes das Geschäft der Blutzubereitung der Leber zugewiesen wurde, so ist nicht zu bezweifeln, dass die Quelle gleichfalls als Sitz des Leidens die Leber betrachtete. Genau dieselbe Theorie hat Diokles vertreten: auch nach seiner Meinung entsteht der εδρωψ ήπατίας1), wenn sich die genossene Nahrung nicht in Blut, sondern in Wasser umwandelt, er vertrat gleichfalls die Ansicht, dass die Ursache dieses Zustandes in einer Abkühlung des in den Adern befindlichen ἔμφυτον θερμόν zu suchen sei. Fuchs a. a. O. 34, 556: δ δὲ Διοκλής ἀπό σπληνός φησι γίνεσθαι τοὺς ὕδρωπας πλήν των ήπατιζόντων (άπαυτιζόντων oder άπαντιζόντων cod.)· ούτοι δέ είσιν οἱ περὶ χύριον σπλάγγνον γινόμενοι το γάρ ἐν τούτφ

¹⁾ Diokles unterschied in Übereinstimmung mit der koischen Schule zwischen dem θόφων όπο σάφα und dem dodtry (Cacl. Aur. m. chr. III 8,93: cius igitur Hippocrates et Diocles duplicem dizerunt: aliam emin νπο σάφα υσοασενιπι, aliam saciten. [Gal] XIV 748. [Hipp] περί δεαίτ. δξ. 172 Κ) und kannte wie die knidische Schule (περί τῶν ἐντὸὲ παθών c. 24. 25. περί παθών c. 22) zwei Arten des ἀσκίτγι, den σπληνίτγι und ἠπατίαs. Vgl. Cacl. Aur. a. a. 0. 93: υσοαίνα αυtem his hydropismus (sc. ascites), ut Diocles αit, epatius aut splenites a patientibus partibus nomen ducens. hoc est iccore vel liene.

(80. τω ήπατι) θερμόν ύπό ψυχοων χυμών καταψυχόμενον μεταδίδωσι καὶ ταῖς άλλαις φλεψίν ὑπαρχούσαις (ὑπάργος p ύπάργουσι Ε) και ούτω κατά πολλούς τρόπους μή δυναμένης κουτείσθαι της τροφής ή έξυδάτωσις συμβαίνει. Dieser Atiologie des Anonymus Parisinus entspricht die von Cael, Aur. m. chr. III 8,141 auf. hewahrte Therapie des Diokles. Wir erfahren, dass sein Verfahren darauf gerichtet war, den Kranken zu erwärmen und das Übermass von Feuchtigkeit im Körper durch Schwitzen, Erbrechen, durch den Urin und Stuhlgang zu beseitigen. Da er bekanntlich in seiner Therapie den Grundsatz contraria contrariis vertrat, 1) so gelangen wir auch auf diesem Wege zu dem Schluss, dass er als Ursache der Krankheit Abkühlung der eingepflanzten Wärme und Zunahme der Feuchtigkeit im Körper annahm. 2) Diese diokleische Ätiologie deckt sich mit derjenigen der knidischen Schule, welche die Krankheit von dem kalten Saft, vom Schleim herleitete (περί παθών c. 22 VI 234. περί τῶν ἐντὸς παθῶν a. a. O.), während der Verfasser von περί συσών (c. 12 VI 108) ganz abweichend von dieser Theorie den Hydrops auf das Pneuma zurückführt, das die Poren des Fleisches auflöst und dadurch der Feuchtigkeit Zutritt zu ihm gewährt, wodurch das Fleisch zum Schmelzen gebracht wird. Praxagoras war seinem Lehrer in der Ätiologie gefolgt,3) Erasistratos dagegen war auf Grund von Sektionen zu der Annahme gelangt, dass die Krankheit auf einer Verhärtung der Leber oder Milz beruhe, welche eine derartige Verengerung der Lebervenen zur Folge habe, dass sie nur die dünnen und wässerigen Bestandteile der Nahrung aufzunehmen imstande seien, 4)

Den Sitz der Epilepsie verlegt der Autor des Vindicianus (c. 33) in die vom Herzen ausgehende Arterie. Die Ursache des Leidens

¹⁾ Gal. VIII 187. XVIIB 530. Cael. Aur. m. chr. I 5, 173.

Die pneumatische Schule hatte sich ihm in der Ätiologie angeschlossen.
 Vgl. Gal. I 522. Aret. Caus. m. chr. II 1.

³⁾ Fuchs a.a.O.: Πραξαγόρας δέ περί τὰς κοίλας φηρί φλέβας γίνεοθαι την κατάγυξεν, ταύτας δέ διαμείβειν τό όλου τῆ νόσφ, καὶ οῦτως ἀτονοῦν τὸ ἔμφυτον Τοριούν ἐξιδιατοῦν τὰ ἐν ταῖς φλευρίν.

^{4) [}Gal.] XIV 746: αίτία δὲ παυτός δόξρου, ώς μὲν Ἐρασίστρατός φησυ, φλεγμονή ἤπατος ἢ σπληνός χρονισότεσα και σκερρωθέτσα. εμποδίζουσα γάς τῆ τοροῆς τὴν ἐν τοῖε σπλάγχνους τούτοις ακτεργασίων τε και ἀνάδοσεν εἰς πῶν τὸ σῶμα εξεδαρεί αὐτήν, καταγυχθείσα δὲ παρεγχείται μεταξύ ἐντέρουν καὶ περε τουκίου. Fuchs a. a. O.: Ερασίστρατος σπλρουσιν τοῦ ἤπατος αἰτίαν ὑποτίδεται δάραλπον καὶ τῶν ἐν τούτο φλεβῶν κατὰ τό (80 P: καὶ τό F) αὐτῶν κοιλωμέ στενιστατον, ὡς πὴ δύνασθαι τὸ παγό καὶ γκῶδες παραδέχεσθαι τῆς τροῆῆς.

bilden nach seiner Ansicht entweder das Blut, 1) welches infolge von Verstopfung der Venen per inane (d. h. πρός το κενούμενον άκοlov919) in die Arterie eindringt, oder flüssige, thonichte, dicke und warme Säfte d. h. Schleim und Galle. In beiden Fällen werden die Wege des Pneuma verstopft, und dieses dadurch in seiner freien Bewegung gehindert. Gehoben werde die Verstopfung im letzteren Falle durch die von den oberen Körperteilen herabsteigende Wärme, welche das Hindernis beseitige und dem Pneuma freie Bahn schaffe. Die erste dieser beiden Erklärungen kann unmöglich von Diokles herrühren, weil sie die auf praxagoreischer Unterscheidung von Venen und Arterien beruhende Lehre des Erasistratos von der παρέμπτωσις zur Voraussetzung hat. 2) Da diese Lehre, wie es scheint, in seiner Schule sowohl wie bei den späteren Ärzten wenig Anklang gefunden hat,3) so sind wir zu dem Schlusse berechtigt, dass uns in der ersten Erklärung wieder ein Rest erasistrateischer Doktrin vorliegt. Freilich bietet sich dabei eine Schwierigkeit, die ich nicht unerwähnt lassen will. Das Wesen dieser Krankheit besteht nach dem Bericht der Alten in einer Störung der Thätigkeit der Sinne und der willkürlichen Bewegung. Demnach sollte man annehmen, dass Era sistratos als Sitz der Epilepsie nur das Organ ansehen konnte, welches ihm als Ausgangspunkt der sensiblen und motorischen Nerven galt

άλλὰ τό λεπτόν καὶ ύδατῶδες. ὅπες παςελύσατο διὰ τῆς κοιλίας φεςόμενον καὶ τῶν ἐντέρων κτλ. Vgl. Gal. XVI 447. Cels. III 21. 108. Cael. Aur. m. chr. III 8, 111. 124.

¹ Vind. c. 33: morbum sacrum inquit fieri...cum per inane (sanguia) in obtrusione venae, quae ex corde sumit initium, seu pulmonis, cum cogatur transgredi per eum a corde, reciprocet ad arteriam, quae spiritum spargit per omnem corporis regionem, et ob hoc non sinens spiritum recto ac solito cursu moveri usque ad corporis finem sequitur, ut turbatus mentem commoveate casum corporis faciat atque adductiones et raptus diversos. aut si forte omnia quae in nobis liquida seu argillosa et crassiora et ferventia sunt, hace fuerint obtrusa secundum con meatus, quibus et respiratio credita sequetur. certante enim, inquit, interiore spiritu seu fervore cum festinatione exeundi et obviante frigore (cum) festinatione intrandi turbandi turbari mentem et spiratione retentatos arus ferri seu casum seu malefactionem vel eclipsim animae, usque dum calor ex altioribus locis mutatus seu adductus obduratas vel clausas vias subtilitate caloris interrumpendo pervias (faciat), qua sanguis vel spiritus consuctularium sibi iter conseguatur. Die vorgetragene Therapie dieses Leidens scheint Eigentum des Vindicianus

Diels, das physikalische System des Straton Sitzgsb. d. Berl. Ak. d. W. 1893, 5. Fuchs in Fleck. Jh. Suppl. 1892, 685.

³⁾ Anon. Lond. ed. Diels col. 27ff.

d. h. das Gehirn. 1) Doch dem sei wie ihm wolle, die koische Schule huldigte jedenfalls dieser Ansicht und betrachtete den vom Gehirn herabfliessenden Schleim als ausschliessliche Ursache des Leidens (περί ίερ. νούσ. c. 2. 5). Der Verfasser dieser Schrift (c. 3 ff.), welche in ähnlicher, aber weit schärferer Weise als die Schrift περί διαίτης όξέων die Dogmen einer anderen Ärzteschule bekämpft, aber nicht die der knidischen, sondern, wie wir oben gesehen haben, die der sikelischen Schule, giebt eine ausführliche Beschreibung dieser Krankheit: danach sind die durch den Schleim hervorgerufenen Folgeerscheinungen Abkühlung des warmen Blutes in den zum Herzen und zur Lunge führenden Adern, Störung der Blutzirkulation und Verstonfung des Pneuma.2) Diese Ätiologie berührt sich nahe mit der des Vindicianus, aber - und das ist der fundamentale Unterschied - dort ist das Gehirn der Ausgangspunkt des Leidens hier ist an seine Stelle die vom Herzen ausgehende Arterie getreten. Daraus folgt, dass die Quelle des Vindicianus ein Anhänger der sikelischen Schule gewesen ist. Wie verschieden man damals über die Entstehung der Epilepsie urteilte, ergiebt sich aus der Schrift neol αυσών (c. 14), deren Verfasser darin mit der Quelle des Vindicianus übereinstimmt, dass er sie nicht von dem Gehirn, sondern von einer Blutstockung im Körper herleitet, diese Blutstockung aber abweichend von jenem Autor auf die Mischung des Blutes mit einem Übermass von Pneuma zurückführt. Plato, der im Tim, 85 A der heiligen Krankheit eine kurze Besprechung widmet, sieht in ihr wie der Verfasser von περί ἰερῆς νούσον ein Leiden des Gehirns, ist aber über die Krankheitsursache verschiedener Meinung. Während jener (c. 2.5) mit allem Nachdruck die Behauptung verficht, dass sie nur bei Leuten mit schleimiger, nicht bei solchen mit galliger Konstitution vorkomme. d. h. dass der kalte Schleim die alleinige Ursache sei, lässt Plato resp. seine Quelle - und darin befindet er sich mit unserem Autor in erfreulicher Übereinstimmung - sie aus einer Mischung von Schleim mit schwarzer Galle entstehen: μετά χολής δὲ μελαίνης κερασθέν (sc. το λευκόν φλέγμα) έπὶ τὰς περιόδους τε τὰς έν τῆ κεφαλή θειοτάτας ούσας επισκεδαννύμενον και ξυνταράττον αυτάς, καθ' υπνον μέν ίδν πραότερον, έγρηγορόσι δε έπιτιθέμενον δυσαπαλλακτότερον νόσημα δὲ ἱερᾶς ὂν φύσεως ἐνδικώτατα ἱερὸν λέγεται. Demnach gewinnt es den Anschein, als ob die von der

¹⁾ Fuchs Anecd. med. 4, 542. 20, 550.

Vgl. Fuchs a. a. O. 3, 542. [Gal.] XIV 789.

Quelle Platons vertretene Theorie, dass nicht nur der Schleim. sondern auch die Galle Krankheitsursache sei, dem Verfasser von περί ίερῆς νούσου Anlass zu jener nachdrücklichen Behauntung gegeben habe.1) Nach Diokles bildete die Ursache des Leidens der Schleim, welcher in den Blutgefässen Verstopfungen des Pneuma erzeugt. Praxagoras hatte sich dieser Ansicht angeschlossen (Fuchs 3. 541). Dies Zeugnis des Anonymus Parisinus wird bestätigt durch den Bericht des Caelius Aurelianus über die Therapie des Diokles. M. chr. I 4, 131: in iis vero qui ex corporis habitudine in istam venerint passionem, humoris crassi detractionem probat adhibendam, quem appellavit phlegma. Wenn es nun bei Cael. Aur. weiter heisst: dat etiam absinthium, centaurion et lac asininum, so gelangt man mit Berücksichtigung einer Notiz des Alexander von Tralles (I 549 P): καὶ εἰ μὲν χολώδης (sc. χυμός δ τικτόμενός έστιν), απαντα δεί πράττειν, ώστε μη συγχωρείν αὐτῷ τοῦ λοιποῦ τίχτειν γολήν διά της τοῦ άψινθίου πόσεως zu der Schlussfolgerung, dass Diokles auch die Galle als Krankheitsursache kannte, d. h. dass er in seiner Ätiologie mit der von unserem Autor vorgetragenen Ansicht übereinstimmte. Es ist nicht unmöglich, dass der Anonymus Parisinus diese Annahme des Diokles gleichfalls in dem leider lückenhaft vorliegenden Bericht über die Ätiologie des Karystiers zum Ausdruck gebracht hat: Πραξαγόρας περί την παχείαν άρτηρίαν φησί γίνεσθαι (sc. την έπιληψίαν) φλεγματικών χυμών συστάντων έν αὐτῆ ους δή πομφολυγουμένους ἀποκλείειν τήν δίοδον του άπο καρδίας ψυχικού πνεύματος και ούτω τούτο κραδαίνειν και σπάν το σωμα πάλιν δε καταρραγεισών (κατασταθεισῶν cod.) τῶν πομφολύγων παύεσθαι τὸ πάθος. Διοκλής δὲ καὶ αύτος έμφραξιν περί τον αύτον τόπον οἴεται συμβαίνει καί τά άλλα κατά τὰ αὐτά, ⟨å⟩ Πραξαγόρας [δέ] φησὶ γίνεσθαι· τὸ μὲν είδος της αίτίας παραλέλοιπεν (sc. Πραξαγόρας), έπαναφέρεσθαι δέ φησιν (sc. Διοκλής) έν τη καταλέξει του πάθους + άπορώτερον ἦν κωλύματα τῷ πνεύματι. Die Schlussworte sind verdorben. Ich vermute unter Annahme des Ausfalls einer Zeile etwa: (καὶ εἰς χολιχωτέρους χυμούς τούτους) γάρ ἀπορώτερα είναι χωλύματα τῷ πνεύματι.

Am frappantesten ist die Übereinstimmung unseres Anonymus mit Diokles in der Ätiologie der Darmverschlingung. Nach dem über-

¹⁾ Auffallend ist, dass Plato im Gegensatz zu dem Verfasser von πεφὶ ἰκρῆςνούσον die Bezeichnung der Epilepsie als νόσημα ἰερόν mit solchem Nachdruck in Schutz nimmt. Erweist sich der Nachweis, dass der Verfasser jener Schrift

einstimmenden Zeugnis des Celsus (IV 20, 146) und Cael. Aurelianus (a. m. III 7, 144) hat Diokles zuerst zwei Arten dieser Krankheit unterschieden, den $\epsilon t \lambda \epsilon \phi_s$ und $\chi o_0 \phi a_0 \psi \phi_s$, und den Unterschied zwischen beiden in der Weise festgestellt, dass er den $\epsilon t \lambda \epsilon \phi_s$ als Leiden des

seine bitteren Anklagen gegen die sikelische Schule gerichtet habt, als stichhaltig, so dürfte die Vermutung nicht für zu sehr gewagt gelten, dass die hekannten Worte im 1. Kapitel: εί γὰρ σελήνην τε καθαιρείν καὶ ήλιον ἀφανίζειν και γειμώνά τε και εύδίην ποιείν και δμβρους και αύχμούς και θάλασσαν εξπλορο (corr. Wil. Herak, II 262 ευφορον vulg.) και γην ευφορον (corr. Wil.) και τάλλα τά τοιουτότροπα πάντα ύποδεχονται έπίστασθαι, είτε καί έκ τελετών είτε καί έξ άλλης τινός γνώμης ή μελέτης φασίν ταθτα οίδν τ' είναι γενέοθαι οί ταθτ' έπιτηδεύοντες, δυσοεβείν ξμοινε δοκέουσι κτλ gleichfalls gerichtet sind gegen Anhänger der empedokleischen Schule, die sich ja wie Pausanias rühmen konnten. von ihrem Meister erhalten zu haben Mittel gegen Krankheit und Alter, die Macht Winde zu stillen und zu erregen, Trockenheit und Regen herbeizuführen und Tote zum Leben zu erwecken. (Vgl. Jambl. V. P. der dasselbe von Pythagoras und Empedokles berichtet. Welcker Kl. Sch. III 62). Wir wissen leider zu wenig von der ärztlichen Thätigkeit dieser Männer, um die Vermutung durch weitere Gründe sichern zu können. Doch ist es nach dem Charakter des Stifters. der als Lehrer des Heils so grosses Gewicht auf äussere Ceremonien. Weihungen und Reinigungen legte, um die Seele vor Befleckung zu bewahren, sehr wahrscheinlich, dass er in bewusster Anknüpfung an die alten abergläubischen Gebräuche, die ἐπωδαί und καθαρμοί, gegen die der Autor über Epilepsie so scharf zu Felde zieht, in ähnlicher Weise wie die Pythagoreer, unter deren Einfluss er sicher gestanden hat, die Menge für seine Kuren zu gewinnen suchte. Die Schrift περί 1ερ. νούσ, ist die einzige im hippokratischen Corpus, die uns einen Einblick gewälirt in das Treiben dieser μάγοι τε και καθάρται και άγύρται και άλαζόνες (VI 354). Ihr Heilverfahren bei der Epilepsie bestand in Sühnopfern (καθαρμοί). Besprechungen (έπαοιδαί), Enthaltung von Bädern und von Speisen. Interessant ist, dass Plato, ein Anhänger der sikelischen Schule, an die Wirksamkeit iener έπωδαι geglaubt hat (Theaet. 149 C D. Enthyd. 290 A. de rep. IV 426 B), die ja sicher uralt sind, aber erst in der Odyssee τ 457 vorkommen und den Pythagoreern von alten Zeugen zugeschrieben werden (Jambl. V. P. 164, 244. Welcker kl. Schriften III 64ff.). beachtenswert ist ferner, dass Diokles gleichfalls ein Anhänger jener Schule die $\ell\pi\omega\delta ai$ zur Stillung des Blutes bei Wunden empfohlen hat. Schol. Od. a. a. O .: Διοκλής έπασιδήν παρέδωκε την παρηγορίαν τοχαιμον γάο είναι ταύτην, όταν το πνεύμα του τερωμένου προσεχές ή και ώσπερ προσηρτημένον τῷ παρηγοροῦντι. Es ist wahrscheinlich, dass die sikelische Schule diese populären Mittel der Volksmedizin aus pythagoreischer Lehre herübergenommen hat. Die Annahme Rohdes (Psyche II 76 A), dass die von den μάγοι gegebenen Enthaltungsvorschriften sich daraus erklären, dass die erwähnten Tiere und Pflanzen den chthonischen Göttern heilig seien, ist nicht richtig. Weshalb nur den unterirdischen Göttern? Der Grundgedanke dieser Vorschriften ist offenbar der, das Jezov, das des Menschen Leib befleckt hat, durch Enthaltung vom Genuss der Tiere und Pflanzen, welche dem Selov heilig sind, zu versöhnen (vgl. Diog. L. VIII 34 von den Pythagoreern: τῶν ἰχθνων μή ἄπτεσθαι δοοι Grimmdarms, den $\chi o \varrho \delta \alpha \psi \delta \varsigma$ als Erkrankung des Dünndarms auffasste. ¹) Dieselbe Unterscheidung kennt der Anonymus des Vindicianus (c. 30 f.); sie fällt um so schwerer ins Gewicht, als andere Ärzte wie Hippokrates, Euryphon ²) und Praxagoras beide Krankeiten identifizierten, ³) und die späteren Ärzte den Namen $e i l k \delta \varsigma$ auf die Erkrankung des Dünndarms übertrugen. ⁴) Aber nicht nur

legol). Die τρίγλη ist der Hekate heilig (Ath. VII 325 a, ihr Genuss macht unfruchtbar), der uelávovgos den Unterirdischen (Jambl. V. P. 109. Beide kehren in den Enthaltungsvorschriften der Pythagoreer wieder. Diog. L. VIII 33), der Aal galt gleichfalls für heilig (Ael. VIII 4. Porph. de abst. III 5), sein Fleisch ist wie das des κεστρεύς (περί διαίτης II 48) wie Knoblauch und Zwiebel (περί διαίτ. Π 54. Plin. XX 42. 57) πνευματώδης, und eine Vorschrift der Pythagoreer lautete nach Jambl. V.P. 106: τῶν μὲν βρωμάτων καθόλου τὰ τοιαῦτα ἀποδοκιμάζειν, δσα πνευματώδη και ταραγής αίτια, τὰ δ' έναντία έδοκίμαζε το και γοήσθαι εκέλευεν. Vel. Diog. L. VIII 24: των δε κυάμων ἀπέγεσθαι διά το πνευματώδεις όντας μάλιστα μετέχειν τοῦ ψυχικοῦ. Knoblauch und Zwiebel waren in Ägypten der Aphrodite und dem Zeès zágus heilig (Sext. Emp. pyrr. hyp. III 224). Die Ziege ist der μεγάλη μήτης heilig (περί ίες. νούσ. VI 360) und dem Dionysos, der Hirsch der Artemis, der Hund der Hekate (vgl. Sext. Emp. a. a. O. Porph. de abst. II 17), der Hahn der Leto (Ael. IV 29), die Turteltauben den Parzen, Erinnyen, der Aphrodite und Demeter (Ael. X 33), die Minze den Unterirdischen (Strab. VIII 344. Sext. Emp. a. a. O.). Das Verbot des Bades galt gleichfalls als pythagoreisch (Ael. V. H. IV 17). Die Götterliste in περί ἰερ, νούσ. (VI 360f) spricht nicht gegen dies Resultat: sie kann ebensogut dorisch sein, die Evodia d. h. Demeter (Robert gr. M. 762) weist nach Sicilien. So schwer es ist, einen völlig klaren Einblick in die mannigfachen Beziehungen empedokleischer und pythagoreischer Lehren zu gewinnen, so zuversichtlich wage ich es auf ein weiteres Moment zu verweisen. Es ist bekannt, dass die Pythagoreer der Musik besondere Heilkraft zuschrieben (Jambl. V. P. 164. Plut. de Is. et Os. 384b). Hiermit halte man zusammen, was von Empedokles bei demselben Autor (113) überliefert ist. Nach dem Bericht des Cael. Aur. (m. chr. V 1) hat der Bruder des sikelischen Arztes Philistion Ischias durch Flötenmusik geheilt: alii cantilenas adhibendas probaverunt, ut etiam Philistionis frater idem memorat libro XXII de adiutoriis, scribens quendam fistulatorem loca dolentia decantasse, quae cum saltum sumerent palpitando discusso dolore mitescerent (vgl. Gell. IV 13). Caelius-Soran fügt hinzu: alii denique hoc adiutorii genus Pythagoram memorant invenisse. Noch Asklepiades glaubte an die Wirkung der Musik (Cael. Aur. a. a. O. Isid. IV 13, 3).

1) Vgl. Archigenes bei Aet. IX 28. M. Wellmann die pneum. Schule 39.

2) Die knidische Schule unterschied gleichfalls mehrere Arten der Darmverschingung, aber mit grundverschiedenen Namen, Entstehungsursachen und Symptomen (είλεός, είλεός είλεός είλεός είλεός είλεός τος δράθος und αἰματίτης, vgl. [Hipp.] περὶ τῶν ἐντός παθῶν c. 44 f. VII 274f.).

3) Cael. Aur. a. m. III 17: nam veteres Gracei intestina χορδάs vocaverunt, sed hoc quoque nomen atii eemmune vocabulum tormento posuerunt, ut Hippocrates, Fraxagoras, Euryphon Chidius.

4) Alex. von Tralles ed. Puschmann I 227.

in der Benennung, sondern auch in den Unterscheidungsmerkmalen beider Krankheitsformen befindet sich der Anonymus in auffälliger Übereinstimmung mit Diokles.

flexum permanere.

Cael. Aur. a. m. III 17: Vind. c. 30:
alii differre (sc. tormenChordapson autem et ileon fieritumore um a chordapso) dixerunt, (= qhequori) generato dixii in ore coți ut Diocles libro de passioni- argillosorum liquidorum humorum obhus atane causis et cura- trusione. sed chordapson (in) inferiore tionibus scripsit. etenim osculo fieri dixit, quod est oppositum tormentum (elleós) non vel spectans intestinum, cui nomen est sine ructationihus fieri dixit, archon, siquidem neque stercora in inataue emisso per podicem sum neque ventus irruat neque clysteris vento sine stercorum ege- iniectio accipiatur, omnibus considentistione, ventrem quoque non bus et obstantibus iniectionali aulisco. necessario durum fieri et cly- ileon vero in superiore osculo fieri, ma steris iniectionem accipere, liquorem tenue denique expectat intestidoloris etiam initium e supe- num, et inflationem seu ventos et sterrioribus magis accedere, in cora aliquando irruentia accipiat et chordanso reicere aegrotan- clysterem quoque, siquidem inferius tes, simediocris fuerit passio, osculum non sit obtrusum. sed libro humorem, si vehemens, ster- de igni et aere a(it) ileon fieri concora: et neque iniectionem cepto seu retento spiritus iaculo et prohiclusteris admittere, ventrem bente nutrimenti naturalem meatum durum atque extentum iu- hoc saepius continget insipientibus et giter, in orbem tumoris qui causas non intellegant aut per sublevatum, inferiores in verecundiam seu potentem personam, testinorum nartes doloribus sicut in clepsydris, cum acceptus spiritus affici, stomachum quoque prohibet transitum liquidorum humoimmobilem ac fixum vel in- rum, seu sursum exusto atque conglutinato nutrimento aliquod emmuema intestini, quo eius fieri recessus non sinatur, vel duratis intestinis nimia vi spiritus, ita ut prohibeatur irruere nutrimentum

Nach dem Bericht beider Autoren sind die Unterscheidungsmerkmale folgende: beim Chordapsus geht der Kot nicht nach unten ab, die Krankheit hat ihren Sitz in den unteren Partien der Gedärme, und der Kranke vermag kein Klystier aufzunehmen, während sich beim Ileus Abgang von Blähungen und Kot einstellt, der Schmerz seinen Sitz in den oberen Teilen der Gedärme hat und der Kranke das Klystier bei sich behält. 1) Der Anonymus hat sich nicht wie Caelius Aurelianus mit der Angabe der Symptome beider Leiden hegnügt, sondern führt auch die Entstehungsursachen der Krankheiten an. Schon der Verfasser von περὶ φυσῶν²) hatte die Krankheit vom Pneuma hergeleitet, das sich im Darm festsetzt, der knidische Verfasser von περί παθών3) dagegen von einer durch den Schleim hervorgerufenen Verhärtung der im Darm verbrannten Kotmassen. Dieselben Entstehungsursachen kennt die Quelle des Anonymus und leitet aus ihnen die Entzündung des Darmes her. Um den diokleischen Ursprung der von Vindicianus vorgetragenen Ätiologie zu sichern, dürfte der Hinweis genügen, dass sie durchaus der Theorie dieses Arztes gemäss ist. Für Zweifelsüchtige sei auf ein indirektes Zeugnis hingewiesen, das uns in den wertvollen Excerpten bei Fuchs anecd. 14, 547 erhalten ist: δμοίως καὶ τὸν είλεὸν συμφώνως είπον οί άργαΐοι γίνεσθαι. έμφραξιν γάρ είναι των έντέρων ήτοι ύπό σκληοῶν σκυβάλων ἢ φλεγματικῶν καὶ πεπηγότων ύγοῶν ἢ ὑπὸ ίλίγγων συστραφεισών ή διά φλεγμονήν 4). So wenig beweisend dieser Bericht auf den ersten Blick erscheinen mag, da der Verfasser keinen bestimmten Autor, sondern allgemein die apyaior nennt. so sicher ist es, dass er unter ihnen den Diokles und Praxagoras verstanden wissen will. Es ergiebt sich das aus der Thatsache, dass er von diesen beiden Ärzten noch die ihnen eigentümlichen Punkte ihrer Lehre anfügt: δ δὲ Διοκλής ἐδίως καὶ κατὰ ἀπόστημα γίνεσθαι. Πραξαγόρας δὲ κατὰ πλήρωσιν τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου καὶ κατὰ σπάσιν τῶν ἐντέρων, ἐφ' ὧν ὁ είλεός. Ist es bei diesem Sachverhalt nur ein Spiel des Zufalls, dass die in diesem Bericht als eigentümlich diokleisch bezeichnete Ansicht von der Entstehung des Ileus durch Abscessbildungen im Darme von dem Anonymus gleichfalls ver-

¹⁾ Vgl. [Hipp.] $\pi \epsilon \varrho l$ votawv III c. 14 (VII 134f.), wo zum Teil dieselben Symptome wiederkehren.

^{2) [}Hipp.] πεοί gwoöv c. 9 (VI 104). Es ist sicher kein zufälliges Zusmentreffen, dass der Arzt Kallimachos (bei Cael. Aur. a. m. III 17) die diokleische Attologie auf sikelische Arte zurriekführt: Callimachus antem ait guosdam Pythagoricos apud Siciliam medicantes gracco nomine geayuóv vocare, siguidem obtwiss naturalibus eentris officis feri videaten.

^{3) [}Hipp.] περὶ παθών c. 21 (VI 230).

⁴⁾ Gal. XVIII A 65: καὶ πὸν δὴ καὶ δτι διὰ φλεφμονὴν ἔμφραξιε ῆτοι κόπου σκληρᾶε ἢ γλίσηρων ὑγρῶν καὶ παχέων γίνεται λέλεκται πολλοῖς ΄ ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ φλεγκονὴν ἢ σκίβδον ἢ ἀπόστημα δύνασθαι τὴν στενομωρίαν ἐργάζεσθαι ἐσιαύττην, ἀστε μηδὲν κάτω διεξέρχεσθαι δύνασθαι. τὸ δ᾽ ὑφ᾽ ὑγρῶν παχέων ἢ γλίσηρων οὐ πάνν τι δοκεῖ πιθανὸν είναι.

Wellmann, Fragmente L.

treten wird? Besondere Beachtung verdient in dem Bericht des Vindicianus das bekannte empedokleische (v. 295f. St.) Gleichnis von der Klepsydra, welches die Thatsache der Versperrung der Kotnassen durch die in den Därmen abgefangene, verschlossene Luft zu erläutern bestimmt ist. So beliebt dieses Gleichnis in der Zeit des 4. Jhds. gewesen sein mag (vgl. Theoph. de sudore 25), in unserem Zusammenhange erhält es dadurch erhöhte Bedeutung, dass es uns ein urkundliches Zeugnis für die Vertrautheit der Quelle mit empedokleischer Lehre an die Hand giebt.

Eine eigenartige Erklärung giebt der Autor des Vindicianus von dem Verdauungsprozess. Er betrachtet ihn als einen Fäulnisprozess, den die Speisen im Magen durchzumachen haben: tribus ergo, ut sunra diximus, officiis ac discretionibus constitutis . . . aut non digeri cibos in alborem, quos putredinem seu fermentosam sumere qualitatem. (quam) ζύμωσιν 1) annellavit, ante ipsum ceteri probaverunt, sed in exaltationem transire seu mutari etc.. Diese Theorie ist älter als Erasistratos nach Gal. περί φυσ. δυν. II 8 (182 K): καὶ μήν σμικοότατός έστι την γνώμην (se. δ Ερασίστρατος) και ταπεινός έσχάτως εν άπάσαις ταις άντιλογίαις, εν μεν τοις περί πεψεως λόγοις τοῖς σήπεσθαι τὰ σιτία νομίζουσι φιλοτίμως ἀντιλέγων. Ein Schüler des Praxagoras, Pleistonikos, hatte sie vertreten. Cels. praef. 4: ex quibus quia maxime pertinere ad rem concoctio videtur. huic potissimum insistunt: et duce alii Erasistrato teri cibum in ventre contendunt, alii Plistonico, Praxagorae discipulo, putrescere, Nun haben wir aber ein unzweideutiges und unumstössliches Zeugnis dafür, dass diese Theorie schon von Diokles verfochten worden ist. Ps. Sor. quaest. med. 61 (Rose Anecd. II 255): Hippocrates ab innato in nobis calore fieri digestionem dixit. Erasistratus vero teri et solvi, Diocles autem putrescere. Es liegt kein Grund vor, bei Ps. Gal. δροι ίατρ. 99 (XIX 373) das überlieferte Ἐμπεδοκλης zu ändern, wie V. Rose vorgeschlagen hat. Denn der Akragantiner hatte, wie wir aus Plut. quaest. nat. II 912C (frg. 221 St.) wissen, dieselbe Lebre gehabt, 2) und Abhängigkeit von ihm wird uns bei einem Schüler der sikelischen Schule nicht mehr Wunder nehmen.

Diokles hatte im Gegensatz zu Diogenes von Apollonia die Ansicht verfochten, dass der menschliche Same ein Produkt der Nahrung sei (Vind. c. 2. 5. 7).3) Dieselbe Theorie wird von der Quelle

Das Wort ζύμωσιε findet sich auch bei Plat. Tim. 66 B. vgl. 74 C.

²⁾ Vgl. Arist. de gen. anim. IV 8, 777 a 8.

³⁾ Vgl. das Nachfolgende.

des zweiten Teiles der Anecd. Brux. vertreten (c. 25): item masculorum semen suam habere naturam, ut ossa vel nervos aut carnem et his similia, et non ex alienigenis fieri. Die bei Vindicianus folgende Notiz, dass auch die Frauen zur Zeugung Samen beitragen: ostendit enim ad generandum mense nono etiam feminam convenire giebt die damals herrschende Ansicht der massgebenden medizinischen Kreise wieder 1). Das Bruchstück des Diokles bei Aetius (plac. V 9, 1f. 42f, 6 D) beweist, dass er sie geteilt hat: Διοκλής δ lareds (80, γυναΐκα πολλάκις συνουσιάζουσαν οὐ συλλαμβάνειν φησί) ή παρά το μηδ' δλως ένίας σπέρμα προίεσθαι ή παρά το έλαττον του δέοντος ή διά το τοιούτον, έν ώ το ζωοποιητικόν ούκ έστιν . . . Der Karystier ist hierin ohne Zweifel von Empedokles 2) abhängig. Die Bedeutung des Empedokles auf dem Gebiet der Embryologie und Gynäkologie hat Fredrich (a. a. O. 126) richtig erkannt. Wenn er auch selbst wieder vielfach von Alkmaion beeinflusst ist, so scheint er doch der Hauptgewährsmann für die nachfolgende Generation gewesen zu sein. Dass Diokles ihm auf diesem Gebiet manche seiner Lehren verdankt, steht durch seine Fragmente fest. Wie Empedokles hatte er die Unfruchtbarkeit der Maulesel aus der Kleinheit. Enge und verkehrten Lage der Gebärmutter erklärt. Aet. plac. V 14, 3f. (425, 9 D): Διοκλής δὲ μαρτυρεῖ αὐτῷ (sc. Ἐμπεδοκλεῖ) λέγων έν ταῖς ἀνατομαῖς, πολλάκις έωράκαμεν τοιαύτην μήτραν τῶν ἡμιόνων κτλ.' Die Behauptung, dass die völlige Ausbildung des Embryo 40 Tage in Anspruch nähme, hat er dem Empedokles entnommen. Orib. III 78: συμφωνεῖ δὲ τοῖς χρόνοις τῆς παντελοῦς των εμβούων διακρίσεως και δ φυσικός Έμπεδοκλής (sc. τω Διοαλεί). Mit ihm stimmt er auch in der Annahme überein, dass die Knaben sich schneller im Uterus entwickeln als die Mädchen (Orib. III 78. Gal. XVII A 1006. Gal. IV 631): vermutlich teilte er auch die Begründung des Empedokles, dass sich die Knaben im rechten, d. h. dem wärmeren Teile des Uterus bilden (Gal. XVII A 1002. Aet. plac. V 7, 419 D). Nach dem Vorgange des Akragantiners vertrat er die Ansicht, dass die Menstruation bei allen Frauen in dieselbe Zeit falle, d. h. in die des abnehmenden Mondes (Sor. περί γυν. I 4, 20 p. 185 R). 3) Die Geburt von Zwillingen oder Drillingen wird

¹⁾ Fredrich a. a. O. 126 A. 2.

²⁾ Zeller I² 797f. Pythagoras, Alkmaion, Parmenides, Empedokles und Demokrit nahmen weiblichen Samen an, desgleichen die knidische Schule (Hipp. 7¹⁹V. c. 24, VIII 62f.).

³⁾ Vgl. Arist. de gen. an. II 4,738 a 16.

von der Quelle des Vindicianus (c. 26) aus der Zerteilung des Samens hergeleitet: γένος διδύμων geminos dicimus eo quod in orificium vulvae duo aditus abire noscuntur exvicissim. atque si divisum in duas vel tres partes semen in vasculorum capita ceciderit, gemini vel trigemini nascuntur. Das ist seit Empedokles 1) die herrschende Ansicht der älteren Zeit: die Verfasser von περί γονής c. 31 (VII 540) und von περί dialance (c. 30) 2) sowie Aristoteles 3) haben sich ihm angeschlossen. Es ist wahrscheinlich, dass für Diokles dasselbe gilt. Der Anonymus hegründet die Annahme weiblichen Samens mit der Thatsache, dass die Weiber ein wollüstiger Kitzel überkommt: quod etiam ad procidentiam quandam seminis afficiantur feminae, probatur ex eo quod ante coitum agantur stimulis. Diese Begründung ist alt: sie wurde schon von Pythagoras und Demokrit vertreten (Act. plac. V 5, 1. 418, 5 D): Πυθαγόρας Έπίκουρος Δημόκριτος καὶ τὸ θῆλυ προΐεσθαι σπέρμα... διά τουτο και ορεξιν έχει πρός τάς χρήσεις. Da der Verfasser von περί γονής c. 4 sie gleichfalls kennt, so glaube ich auf Grund der vielfachen Übereinstimmungen dieses Autors mit Empedokles sie auch für die sikelische Schule in Anspruch nehmen zu dürfen. Aristoteles hat sie bekämpft (de gen. I 20, 727 b 33): δ δ' οἴονταί τινες σπέρμα συμβάλλεσθαι έν τῆ συνουσία το θήλυ διὰ το γίνεσθαι παραπλησίαν τε χαράν ένίστε αὐταῖς τῆ τῶν ἀρρένων καὶ ἄμα ύγραν απόκρισιν, ούκ έστιν ή ύγρασία αθτη σπερματική, άλλα τοῦ τόπου ἴδιος ἐκάσταις. Diese Polemik kann sehr wohl gegen Empedokles und seine Nachtreter gerichtet sein, zu denen vermutlich auch Diokles gehörte.

Zur Konzeption genügt es nicht, dass der männliche Same in die Uterushöhle eindringt, sondern es muss die Gebärmutter die männlichen Samenteilchen anziehen und in seine Poren einströmen lassen: seminis autem iactum ait nisi non solum iaculando fieri non enim sufficit hoc in tantum penetrare, ut fundum matricis teneat, sed ipsum quoque iactum seminis sive excussum rapere ad

¹⁾ Aet. plac. V 10,1 (421, 25): Ἐμπεδοκλῆς διθυμα και τριθυμα γένεοθαι κατὰ πλεουασιούν και περισγισμόν τοῦ σπέριατος. Cens. de die nat. VI 10: id ipsum ferme Επιρεdocles videtur sensisse: nam causas quidem cur divideretur (sc. semen non posuit, partiri tandummodo ait, et si utrumque sedes acque calidas occupaverit, utrumque marem nasci, si frigidas acque, utramque feminam etc.

²⁾ Fredrich a. a. O. 128.

³⁾ Arist. frg. 285, 14 R.

⁴⁾ Fredrich a. a. O. 128f. 127 A. 4.

se adducendo atque suae inanitati concedere, ut iaculum piscatorium. quod graece ἀμφίβληστρον vocamus, et ut medicinalis cucurbita annosita carnes ad se adducit adiuvante fervore et ut livroc. id est lucerna et flamma, oleum ducit ad se. Diese Theorie knüpft ganz unverkennbar an empedokleische Lehre 1) an: zu ihr bekennt sich der Verfasser von περί άρχ. ίητρ. c. 22 (27 K): των δε έσω φύσει τοῦ άνθοώπου σχήμα τοιούτον κύστις τε καί κεφαλή και ύστέρη γυναιξίν και φανερώς ταυτα μάλιστα έλκει και πλήρεά έστιν έπάκτου ψυρότητος αλεί. Hier kehrt auch das Beispiel des Schrönfkonfes wieder (27, 12). Empedokles war dem Verfasser bekannt (24, 10) und von ihm benützt worden.2) Diogenes hatte bekanntlich die Anziehungskraft des Magneten aus der έλξις τῆς τκμάδος zu erklären versucht.3) Von ihm ist der Verfasser von περί φυσῶν abhängig (c. 10. VI 106 L), wenn er von der Anziehung des Feuchten durch den Kopf zu berichten weiss. Der Umstand, dass Aristoteles (de gen. II 4, 737 b 28) gegen die Theorie von der Anziehungskraft der Gebärmutter und die Berufung auf die Analogie der Schröpfköpfe polemisiert (φέρεται γάρ έχαστον είς τον οίχεῖον τόπον οὐδὲν ἀποβιαζομένου τοῦ πνεύματος οὐδ' ἄλλης αἰτίας τοιαύτης ἀναγχαζούσης. δισπερ τινές φασιν, έλχειν τὰ αἰδοῖα φάσχοντες ώσπερ τὰς σιχύας) lässt vermuten, dass diese Polemik gegen den Physiker gerichtet ist, an dessen Theorieen sich der Verfasser von περί άρχ. ίητρ. angeschlossen hat, d. h. gegen Empedokles. Diokles gehört sicher zu den Vertretern dieser Theorie. Gal. IV 731: ωσθ' όταν άπορωσι, πῶς εἰς δλον τὸ σῶμα παρὰ τῆς καρδίας κομισθήσεται τὸ πνεῦμα πεπληρωμένων αίματος των άρτηριων, ού χαλεπόν έπιλύσασθαι την άπορίαν αὐτῶν, μη πέμπεσθαι φάντας, άλλ' έλκεσθαι, μητ' έχ χαρδίας μόνης, άλλά πανταγόθεν, ώς Ηροφίλω τε καὶ πρό τούτου Πραξαγόρα και Φυλοτίμω και Διοκλεί . . . άρέσκει. Vgl. περί σαρκῶν c. 6. Vind. c. 32. Die Quelle des Vindicianus kennt ausser der Anziehungskraft der Gebärmutter die der Blase (9. 32). Bekanntlich hatte Plato im Tim. 80 A gegen diese Lehre energisch Front gemacht4) und die Anziehung und Abstossung bei der Atmung und bei den Schröpfköpfen aus einem in der Natur begründeten Abscheu vor der Leere (horror vacui) hergeleitet. Wenn Erasistratos dieselbe

¹⁾ Zeller I2 798 A.

²⁾ Fredrich a. a. 0. 27.

³⁾ Alex. quaest. 73, 11 ed. Bruns.

⁴⁾ Dem Strato war seine Lehre bekannt: Simpl. p. 663, 3.

Erklärung seiner Theorie von den Synanastomosen zu Grunde legt, i so scheint er (resp. sein Lehrer Chrysipp) hierzu durch die Lehre Platos veranlasst zu sein, dessen Timaios ihm bekanntlich Gelegenheit zur Polemik gegeben hat. 2)

Die Geburt erfolgt nach der Quelle des Anonymus in 7 bis 10 Monaten (c. 12f.): das war die verbreitete Ansicht seit Empedokles.3) Dabei wurde die Frage vielfach ventiliert, ob das Achtmonatskind lebensfähig sei. Euryphon von Knidos behauptete die Lebensfähigkeit, desgleichen Diokles und Aristoteles, die meisten übrigen Ärzte leugneten sie, während die Lebensfähigkeit des Siebenmonatskindes von fast allen Ärzten im Gegensatz zu Euryphon angenommen wurde. Cens. de die nat. V 7, 5: nam septimo mense parere mulierem posse plurimi adfirmant, ut Theano Pythagorica Aristoteles Peripateticus Diocles Euenor Straton Empedocles Enigenes multique praeterea, quorum omnium consensus Euruphontem Cnidium non deterret id ipsum intrepide pernegantem. contra eum ferme omnes Epicharmum secuti octavo mense nasci negaverunt. Diocles tamen Carystius et Aristoteles Stagirites 4) aliter senserunt. nono autem et decimo mense cum Chaldaei plurimi et idem supra nominatus Aristoteles edi posse partum putaverint, neque Emigenes Byzantius nono fieri posse contendit, nec Hippocrates Cous decimo. b) Bei Vindicianus heisst es: octavo tamen mense non facile nutribiles sunt, non est umbilicatus (amilicatus B) foetus pro ratione ponderis. Wenn der Embryo ausgebildet ist, so heisst es weiter, so zerreisst er die Häute durch seine heftigen Bewegungen, die eine Folge des Nahrungsmangels sind. Solange der Foetus klein ist. genügt die Nahrung des Uterus; ist er ausgereift, so bedarf er einer grösseren Nahrungszufuhr, als ihm der Uterus zu leisten vermag, und zerreisst die Häute. Diese Erklärung des Partus stammt aus der

¹⁾ Diels Sitzgsb. der Berl. Akad. 1893, 5. Herm. XXXV 377 A. 1.

Gal. περί γνα. δ. II 8, 182 (Η): ἐν δὲ τοῖε περί τῆς ἀναπνοῆς τοῖε περιω-Δείσδαι τὸν ἀξρα φάσκονσεν (sc. φιλοτίμων ἀντίλ/γει Ἐρασίστρατος). Vgl. Pl. Τίm. 79 ΑΓ.

³⁾ Zeller I2 798. Fredrich a. a. O. 128.

⁴⁾ Varro hatte sich ihnen angeschlosen (Gell. N. Att. III 16): nam mense nonnumquam octavo editum esse partum in libro quarto decimo rerum divinarum scriptum reliquit (se. Varro).

⁵⁾ Act plac. V 19, 3 (429, 8): Πόλυβος Διοπλής οι Έμπειρικοί και τον δήδοσ μήγω φασι γόνιμον, ἀτονώτερον δέ πως τῷ πολλάκις δια τήν ἀτονίαν πολλούς φθείρεσθαι. Aristoteles bei Orib. III 63. Die Vorfasser von περί ἐπταμήνου C. 4 (VII 442), περί ἀπταμήνου (IVI 442), περί ἀπταμήνου (IVI 452), περί σαρκών C. 19 (VII 612) und περί τροφής C. 42 (IX 114) lengnen die Lebensfähigkeit des Achtmonatskindes.

pseudohippokratischen Schrift περί φύσιος παιδίου c. 30 (VII 530 L). die von dem Autor des Vindicianus unter dem Namen des Hippokrates citiert wird: levior causa est autem partus secundum Hinnocratem foetus (uteri B) perfectio, ex qua fiet nutrimenti inopia et eruptio membranarum. Dieselbe Schrift ist in dem vorausgehenden Abschnitt benützt (c. 10ff.), wo die Quelle ihre Ansicht von der Entstehung der Muttermilch, der Scham- und Barthaare entwickelt (vgl. περί φ. π. c. 21 VII 512. c. 20 VII 506f.). An und für sich steht der Annahme nichts im Wege, dass ein Arzt wie Vindicianus den Hippokrates selbst eingesehen hat. Doch der Bericht, den derselbe Vindicianus nach Hippokrates über die Entstehung der Steinkrankheit giebt, belehrt uns eines anderen. Hipp. περί ἀέρ. ύδ. τόπ. e. 9 (47 K) führt die Bildung des Blasensteins auf übermässige Erhitzung der Blase zurück, die eine Entzündung des Blasenhalses und Verstopfung desselben zur Folge hat. Der Verfasser kennt auch die durch schlechte Beschaffenheit der Milch beim Kinde herbeigeführte Steinbildung, 1) über die der Autor von περί γούσων IV c. 55 (VII 602) genaueres berichtet. Infolge von Aufnahme unreiner, d.h. erdiger und schleimhaltiger Milch bildet sich in der Blase der Kinder ein Niederschlag, der fest und hart wird und auf dem Boden der Blase zurückbleibt, während die flüssigen Bestandteile durch den Urin ausgeschieden werden. Der Verfasser vergleicht die Umwandlung der Urinsedimente in einen Blasenstein mit dem Hartwerden des auf dem Wege des Schmelzprozesses gewonnenen Eisens. Hiermit vergleiche man, was Vindicianus als hippokratisch überliefert: lapidem dicit Hippocrates in vesica generari superatione fervoris, cum attracta seu descendentia urinae terrena in vesica resident, ex fervoris densitate nimio perfusa liquore seu calore: sicut, inquit, videmus fieri etiam in fictilibus vasculis, quae humecta admixtoliquore molliore fornacibus ingeruntur, tunc desiccata fervore in lapideam soliditatem veniunt. Es springt in die Augen, dass die vorgetragene Theorie im wesentlichen die des Hippokrates 2) ist, aber die Vergleichung ist eine andere, wenngleich ebenso zutreffend wie die des Verfassers von περὶ νούσων. Da nun die übrigen Partieen der Excerpte, die sich mit hippokratischer Lehre decken, gleichfalls inhaltlich vielfach modificiert und bereichert erscheinen, so ist der

¹⁾ Vgl. περί φύσ. ἀνθ. c. 12 (VI 64).

Ygl. Rufus 442 (R.). Der aus Archigenes-Philagrios stammende Bericht περί λιθιώντων νεφφῶν deckt sich mit Aretaios caus. m. chr. II 3.

Schluss vollauf berechtigt, dass Hippokrates nicht direkt von Vindicianus heniitzt ist, sondern dass ihm seine Ansichten von einem Arzta ühermittelt sind, der seine Theorieen auf denen des grossen Meisters aufhaute. Die Beantwortung der Frage nach dem Vermittler hat naturgemäss auszugehen von dem Bericht des Vindicianus. Wenn es nun hei diesem an einer anderen Stelle heisst: Diocles his assertionibus (sc. Diogenis de natura seminis) respondens ait in libro trigesimo octavo Hippocrates, quem graece περί δαταμήνων 1) annellamus, suo testimonio affirmavit de seminis natura (et) eo. quo de nutrimento, quod graece τροφήν appellamus: sicuti et omnes humores ... suum alimentum vel nutrimentum percipiunt ex ciho et notu. sic itaque et seminales viae, quas σπερματικούς πόρους appellamus, ex nutrimento replentur etc., so glaube ich. dürfen wir folgerichtig annehmen, dass Diokles der gesuchte Vermittler ist. Den Hippokrates von Diokles citiert und benützt zu finden ist durchaus nicht auffallend; schon Sprengel-Rosenbaum Geschichte der Arzneikunde 466 A hat darauf hingewiesen, dass er die Ansichten des grossen Koers besprochen und gelegentlich in scharfer Polemik bekämnft hat. Nur darf man nicht mit Kühn (opusc. acad. II 110f.) den Schluss daraus ziehen, dass er den Hippokrates commentiert hat. Zudem erhält die Vermutung der Benützung der pseudohippokratischen Schrift περί αύσιος παιδίου seitens des Diokles eine gewisse Bestätigung durch eine Stelle des Galen XVII A 1006 (να]. 446); καὶ μέντοι καὶ ώμολόγηται σγεδὸν ἄπασι τοῖς ἰατοοῖς οδ μόνον διαπλάττεσθαι θάττον, άλλα και κινείσθαι το άρρεν τοῦ θήλεος, είρηται δὲ περὶ τούτων σαφῶς κάν τῶ περὶ φύσεως παιδίου ώσπες γε καὶ παρά Διοκλεί κατά τὰ περί γυναικείων συγγράμματα (Hipp. περί φύσ. π. c. 21. VII 510). Ebenso setze ich die andere Stelle des Vindicianus, wo deselbe Schrift citiert wird, gleichfalls auf Rechnung des Karystiers. c. 14: sed figuram hominis infans accipit primo quadragesimo aliquando (= Diokles bei Orib, III 78), aliquando et trigesimo die, sicut ait Hippocrates in libro quadragesimo nono de infantis natura (περὶ φύσ. π. c. 18 VII 498). Kurz, ich bin geneigt, die embryologisch-gynäkologischen Partien des Vindicianus als Ex-

¹⁾ Das Citat kann sich nur auf die Schrift περὶ ἐπταμήγου beziehen, die am Ende unvollständig ist (VII 452). Sie bildete bekanntlich mit der Schrift περὶ ὀσταμήγου ursprünglich ein Ganzes. In dem von Enctian hentizten Corpus fehlt sie. Da Clemens Alex. strom. 6, 16 p. 290 Sylb. die beiden Schriften gleichfalls unter dem Titel περὶ ἀσταμήγου citiert, so ist klar, dass das der ursprüngliche Titel gewesen ist.

cerpte aus der berühmten Schrift des Diokles περί γυναικείων zu betrachten. Doch bin ich weit davon entfernt, sie in Bausch und Bogen dem Karystier zuzuweisen: es liegt auf der Hand, dass sie durch eine Reihe von Händen gegangen sind, und dabei wird es begreiflich, dass sich unechtes Gut eingeschmuggelt hat. So rührt beispielsweise die (c.9) vorgetragene Ansicht, dass die Nieren die Feuchtigkeit in Dunstform absondern, nicht von ihm her, sondern von Asklepiades (vgl Gal. περί φύο. δυν. Ι 13, 122 H), resp. von dem uns unbekannten Arzt des 4. Jhds., gegen den Erasistratos polemisierte nach Gal. περί φύο. δυν. Ι 8 (182 H): οὐν ἀντησε (sc. δ Ἑρωσίστρατος) δ' οὐδὲ τοῖς ἀτμοειδῶς εἰς τὴν κύστιν ἐέναι τὰ οδρα νομίζουσιν ἀντειπεῖν οὐδὲ τοῖς εἰς τὸν πνεύμονα φόρεσθαι τὸν ποτόν.

Im folgenden (c. 14f.) wird von der Quelle des Vindicianus die Ansicht entwickelt, dass das Leben des Menschen sowie die Vorgänge der Natur und die Bildung des Embryo im Uterus durch die Siebenzahl geregelt werden. Diese Theorie beruht auf der Doctrin der Pythagoreer. 1) welche die entscheidende Zeit (zazoóg) mit der Siebenzahl identificiert hatten. Wir wissen, dass nicht nur der Verfasser der pseudohippokratischen Schrift περὶ έβδομάδων, 2) sondern auch der zu Perikles Zeit in Athen lebende Krotoniate Hippon 3) ähnliche Gedanken ausgesprochen haben. Dass Diokles sie aufgegriffen hat, steht durch das unanfechtbare Zeugnis des Macrobius im Commentar zum somnium Scipionis I 6, 65 ff. fest: 4) Straton Perinateticus et Diocles Carustius per septenos dies concepti corporis fabricam hac observatione dispensant, ut hebdomade secunda credant guttas sanguinis in superficie folliculi de quo diximus apparere . . . post septem vero menses dentes incipiunt mandibulis emergere ... post annos septem dentes qui primi emerserant aliis aptioribus ad cibum solidum nascentibus cedunt . . . post annos autem bis septem ipsa aetatis necessitate pubescit. tunc enim moveri incinit vis generationis in masculis et purgatio feminarum . . . post ter septenos annos genas flore vestit iuventa, idemque annus finem in longum crescendi facit. Hiermit

Zeller I⁵ 390. Arist. Metaph. I 5, 986 b 26. Alex. Aphr. probl. II 47
 Ideler phys. et med. gr. min. II 65).

²⁾ İlberg, die med. Schrift "\u00e4tber die Siebenzahl" und die Schule von Knidos, Gratulationsschrift f\u00fcr H. Lipsius Leipzig 1894, 22f. vgl. Hipp. IX 436 L. Cens. de die nat. XIV 2.

³⁾ Censor. de die nat. VII 2.

⁴⁾ Die Quelle des Macrobius ist, wie Schmekel 'die Philosophie der mittleren Stoa' 409 erwiesen hat, der Timaios-Kommentar des Poscidonios.

vergleiche man den Bericht des Vind. c. 14: septizonium vero septem snatiis contineri, septimo mense dentes nasci, aliquibus nono. sentimo anno infanti dentes cadere, bis septenis pubescere et nucle. antibus mamillis semen generari, ter septenis et uno anno barbam maturare, septizoniis aegros periclitare. Allerdings steht mit den Angaben des Macrobius der Bericht des Pneumatikers Athenaios hei Orib. (III 78) im Widerspruch, aus dem man schliessen könnte. dass es vielmehr die Neunzahl gewesen ist, der Diokles jene hohe Bedeutung zugeschrieben hat: περί δὲ τὰς τρεῖς ἐννεάδας, ὡς αποιν ό Διοχλής, εν ύμενι μυξώδει γίνεται φανερώς άμυδοδς ό τύπος της βάγεως καὶ ὁ της κεφαλης. περί δὲ τὰς τέσσαρας ἐννεάδας δράται πρώτον διακεκριμένον όλον τὸ σώμα ή τὸ τελευταίου. μιας προστεθείσης τετράδος, περί την τεσσαρακοντάδα. An und für sich liegt kein Grund vor, an der Zuverlässigkeit des Athenaios zu zweifeln; da aber das Dioklescitat des Macrobius ganz sicher auf den Physiker Straton zurückgeht, den bekannten Leiter des Perinatos nach dem Tode Theophrasts, der auch sonst den Diokles für medizinische Dinge benützt zu haben scheint wie sein Vorgänger Theophrast, so stehe ich nicht an, der Überlieferung des Macrobius den Vorzug zu geben und den Bericht des Athenaios für ungenau zu erklären. Dass Diokles wirklich der Siebenzahl diese hohe Bedeutung zugeschrieben hat, wird zum Überfluss bestätigt durch seine uns leider nur unvollkommen bekannte Lehre von den kritischen Tagen der Fieber. Es ist kein Zweifel, dass diese ganze Lehre zum Teil auf der Erfahrung aufgebaut ist, zum Teil aber durch philosophische Speculationen beeinflusst worden ist. Das Urteil des Asklepiades bei Cels. (III 4, 81 D) über den Wert und die Bedeutung der kritischen Tage trifft durchaus das Richtige: adeo apparet, quacumque ratione ad numerum respexerimus, nihil rationis, sub illo quidem auctore (sc. Hippocrate) reperiri. verum in his quidem antiquos tunc celebres admodum pythagorici numeri fefellerunt: cum hic quoque medicus non numerare dies debeat, sed ipsas accessiones intueri et ex his coniectare, quando dandus cibus sit. Wenn nun in der Schrift περὶ ἐβδομάδων c, 26 (VIII 650L) der 7. 14. 21. 28. 35. 42. 49. 56. 63. Tag als kritische bezeichnet werden, so ist die Annahme berechtigt, dass diese Theorie der pythagoreischen Lehre von der Siebenzahl ihre Entstehung verdankt. Dieselbe Lehre hat Diokles vertreten: auch ihm sind der 7. 14. 21. 28. Tag kritische Tage (vgl. Gal. IX 775, 781, 816, 897, vgl. 853). Auf diese Übereinstimmung lege ich deshalb grosses Gewicht, weil die Meinungsverschiedenheit über die kritischen Tage in den Schriften des hippokratischen Korpus keine geringe ist: der 28. Tag fehlt als kritischer Tag in allen Berichten. Nach dem Verfasser der Epidemien (I 26, 201 K) sind die kritischen Tage der an den geraden Tagen sich entscheidenden Fieber der 4. 6. 8. 10. 14. 20. 24. 30. 40. 60. 80. 120., der an den ungeraden Tagen zur Entscheidung kommenden Fieber der 3. 5. 7. 9. 11. 17. 21. 27. 31. Der Verfasser des Prognostikon (c. 20, 100 K) hat folgende Tage: 4. 7. 11. 14. 17. 20. 34. 40. 60., der Verfasser der Aphorismen (II 23. 24): 4. 8. 11. 14. 17, der Verfasser der Schrift nægl zeptaure endlich (c. 7): 4. 7. 11. 14. 17. 20. 1)

Woher hat Diokles diese Lehre? Die nächstliegende und deshalb wahrscheinlichste Antwort auf diese Frage ist die, dass er die pseudohippokratische Schrift περὶ έβδομάδων, die sicher dem 5. Jhd. 2) angehört, die einzige Schrift des Corpus, aus der er Belege für diese Theorieen entnehmen konnte, benützt hat. Eine schwache Spur dieses Verhältnisses ist, wie es scheint, noch bei Gal. XVII B 530 erhalten: τή μέν νὰο θερμή φύσει καὶ ήλικία καὶ έξει καὶ ώρα δηλονότι καὶ χαταστάσει καὶ γώρα τὰ θερμότερα τῶν νοσημάτων ἐστὶν οἰχεῖα. ταῖς δὲ ψυγροτέραις τὰ ψυγρότερα ... τὸ δ' ἐναντίον ὑπὸ Διοκλέους είρηται κάν τῷ περὶ έβδομάδων ὑπολαβόντων, ὡς εἴρηται, τῶν γραψάντων άνδρων αὐτὰ παροξύνεσθαι μὲν ὑπὸ των ὁμοίων τὰ νοσήματα, λύεσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ἐναντίων, ἐπειδή πρὸς αὐτοῦ τοῦ Ίπποιράτους τὰ έναντία τῶν έναντίων ιάματα. νομίζουσιν οδν έν χειμώνι συστάντα καύσον εθιατότερον είναι του κατά το θέρος. Wenn sich nun bei Vindicianus an die auf Empedokles-Diokles3) und Hippokrates zurückgehende Notiz, dass die völlige Ausbildung des Embryo nach 30 resp. 40 Tagen erfolge (c. 14), der aus dem letzten Kapitel der Schrift περί σαρχῶν (c. 19. VIII 608 f. L) bekannte, in Wirklichkeit der Schrift πεολ έβδομάδων angehörige 4) Nachweis anschliesst, dass ein Kind, welches im 7. resp. 9. Monat geboren wird, lebensfähig sei, weil es im richtigen, durch die Sieben-

¹⁾ Vgl. Varro bei Gellius N. Att. III 10.

²⁾ Ilberg a. a. O. 33.

³⁾ Empedokles nahm als unterste Grenze für die völlige Ausbildung des Embryo 36—40 Tage an (Act. plac. V 21, 1. Orib. III 78). Vgl. M. Wellmann die pneumatische Schule 132. Diokles ist ihm darin gefolgt sowie in der Angabe, dass sich der m\u00e4mmliche Foetus sehneller entwickelt als der welbliche: Gal. XVII A 1006 — Orib. a. a. 0. Über Hippokrates vgl. xepl p. rad\u00e50. e. 136.

⁴⁾ Gomperz gr. Denker 236. Hipp. ed. Littré VIII 627.

zahl bedingten Verhältnis geboren ist, so stehe ich nicht an, auch ihn dem Diokles zuzuweisen:

περί σαρκῶν c. 19 (VIII 612):

Vind. c. 15:

τὸ παιδίον έπτάμηνος γόνος hos autem numeros (sc. 30 und γενόμενον, λόγφ γεγένηται καὶ 40), ut partus edatur, septies ξη καὶ λόγον έχει τοιούτον καὶ multiplicare oportet, ita ut quiάριθμον ἀτρεκέα ές τὰς έβδομά- cunque die trigesimo in utera δας οπτάμηνον δε γενόμενον, οὐ- materno figuram hominis accipit. δεν βιοι πώποτε εννέα δε μηνών septimo mense nascatur. hos dies και δέκα ήμερέων γόνος γίγνεται septies multiplicabis, et efficiumκαὶ ζή καὶ ἔγει τὸν ἀριθμὸν tur dies CCX, qui fiunt menses ἀτρεχέα ἐς τὰς ἐβδομάδας· τέσ- septem. qui autem quadragesimo σαρες δεκάδες έβδομάδων ήμέραι die figuram hominis acceperit. είσι διηχόσιαι δγδοήχοντα, ές δὲ nono mense intrante decimo die την δεκάδα τῶν ἐβδομάδων ἐβδο- nascitur. septies multiplicabis μήχοντα ήμέραι. έγει δὲ καὶ dies, efficienter CCLXXX qui τὸ ἐπτάμηνον γενόμενον τρεῖς funt menses novem. Itaque die δεκάδας έβδομάδων, ές δὲ τὴν δε- decimo ut diximus, (nono aut). κάδα έκάστην έβδομήκοντα ή- septimo aut decimo mense qui μέραι, τρεῖς δεκάδες δὲ έβδομά- nascuntur vitales erunt. δων αί σύμπασαι δέχα χαὶ διηχό-

GLOI.

Wer die eingehende Darstellung, welche die Quelle des Vindicianus (c. 17f.) den einzelnen Sinnen gewidmet hat, flüchtig durchliest, dem wird die ungemein nahe Berührung der vorgetragenen Lehre mit derjenigen der Stoa auffallen. 1) Die eigentümlich stoische Färbung der Darstellung beruht auf der Erklärung der einzelnen Sinneswahrnehmungen aus dem Pneuma, das von innen her, vom Herzen ausgeht und sich von da durch den ganzen Körper verbreitet und in seinen Funktionen gleichsam die Strahlen der dort lokalisierten Seele bildet: sic enim supradicto exemplo ignei splendoris seu radii ex partibus loci in corde constituti, in quo anima consistit, usque ad omnes fines corporis nostri (istis B Neu) superveniet (sc. aer: supervenerit B Neu) et consensus in illis partibus fiet, in quibus etiam irruentia perficiuntur. Die Vergleichung der Seele mit der Sonne, deren Strahlen sich durch den Körper vom Herzen aus verbreiten, kehrt bei dem Verfasser von περί καρδ. c. 11 wieder: τρέφεται δὲ (sc. ή γνώμη d. h. die absolute Intelligenz, welche im

¹⁾ Stein die Psychologie der Stoa I 125f.

linken Herzventrikel ihren Sitz hat) οὔτε σιτίοισιν οὔτε ποτοῖσι τοίσιν ἀπό τῆς νηδύος, ἀλλὰ καθαρή και φωτοειδεί περιουσίη νεγονυίη ἐκ τῆς διακρίσεος τοῦ αἰματος. εὐπορεῖ δὲ τὴν τροφήν έχ τῆς ἔγγιστα δεξαμένης τοῦ αίματος, διαβάλλουσα τὰς ἀχτῖνας χαί νεμομένη ωσπες έκ νηδύος και έντέρων την τροφήν, και τοῦτο αστά φύσιν. Die Stoa hatte sich bekanntlich zur Veranschaulichung dieses Vorganges gleichfalls eines Bildes bedient, indem sie die vom ήγεμονικόν ausgehenden sieben πνεύματα mit Polypenarmen verglich. 1) Die leitenden Kanäle sind die πόροι (viae, αλέβες). welche das Pneuma vom Herzen den einzelnen Sinnesorganen zuführen. Die Sinnesorgane dienen nur zum Hervorbringen der Emnfindung, während das Bewusstwerden auf Grund der physiologischen Verbindung derselben mit der im Herzen lokalisierten ψυχή zu stande kommt. Schon Alkmaion hatte zwischen den blossen Werkzeugen der Wahrnehmung und dem Wahrnehmenden unterschieden mit dem Unterschiede, dass er das Gehirn als die Zentralstelle betrachtete, 2) Bei Demokrit 3) und Plato 4) finden wir dieselbe Unterscheidung, Aristoteles berührt sich ziemlich nahe mit den Anschauungen der Quelle des Vindicianus. 5) Die Verschiedenheit der Sinneswahrnehmungen macht unser Autor von der anatomischen Beschaffenheit der vermittelnden Kanäle und der durch sie bedingten qualitativen Verschiedenheit des Pneuma abhängig. Hierauf beruht es, dass wir nur mit den Augen sehen und nicht mit dem ganzen Körper, trotzdem das Pneuma im ganzen Körper verbreitet ist; denn die Poren, durch welche das den Sehakt vermittelnde Pneuma dringt, sind sehr fein, und das Sehpneuma ist infolgedessen licht und glanzartig. Das Pneuma dagegen, das die übrigen Sinneswahrnehmungen vermittelt, ist von gröberer Natur, da die Kanäle, welche es dem Sinnesorgan zuführen, weiter sind. Demgemäss ist die Schärfe und Zuverlässigkeit derselben nicht dieselbe wie die des Gesichtssinnes. Zudem wird das Pneuma, je weiter es sich vom Herzen entfernt, naturgemäss in seiner ursprünglichen Qualität verändert, d. h. mit andern Worten die absolute Glaubwürdigkeit der sinnlichen Wahrnehmung ist beschränkt. Das ist bekanntlich das Dogma des Empedokles und Diogenes, die hierin dem Heraklit und Parmenides gefolgt waren.

¹⁾ Stein a. a. O. 124 A. 231.

²⁾ Zeller I⁵ 489 A. Siebeck Gesch. d. Psych. I 103.

³⁾ Zeller I5 914f. Siebeck a. s. O. 109.

⁴⁾ Siebeck a. a. O. 209ff.

⁵⁾ Zeller II 2, 518 A.

Diogenes hatte gleichfalls die Schärfe der Sinneswahrnehmungen von der Feinheit des Pneuma und der anatomischen Beschaffenheit der Organe 1) abhängig gemacht. Von den älteren Ärzten ist es Diokles, von dem eine verlässliche Überlieferung (Soran) bezeugt. dass er so wenig wie Empedokles der sinnlichen Erkenntnis objektive Wahrheit zuerkannt hat. Tert. de anima c. 17: contingit nos illorum etiam quinque sensuum quaestio, quos inprimis litteris discimus. quoniam et hinc aliquid haereticis procuratur: visus est et auditus et odoratus et quitus et tactus. horum fidem Academici durius damnant: secundum quosdam et Heraclitus et Diocles et Empedocles Leider fehlt für diese Ansicht des Diokles die Begründung, so dass wir hinsichtlich derselben auf Combination angewiesen sind. Aber die diokleische Pneumalehre macht es in hohem Grade wahrschein. lich, dass er die Annahme unseres Autors über die Entstehung der Sinneswahrnehmungen teilte und dass ihn dieselben Gründe veranlassten, die Zuverlässigkeit der sinnlichen Wahrnehmung zu leugnen. Die von Fuchs edierten Anecdota haben unser Wissen in erfreulicher Weise um die Thatsache bereichert, dass nicht erst Praxagoras und seine Schule, sondern schon Diokles die Seele als πνεῦμα aufgefasst und dass er dem Seelenpneuma (ψυγικόν πνεθμα oder ψυγική δύναμις) 2) innerhalb des Körpers das Herz als Sitz angewiesen hat. Daraus erklärt sich seine Bezeichnung des Herzens als ήγεμών τοῦ σώματος,3) aus der sich das stoische ήγεμονικόν entwickelt hat: demselben Gedankenkreise gehört die von dem Verfasser περί καρό. c. 11 gebrauchte Bezeichnung der Nahrung der im linken Herzventrikel lokalisierten γνώμη als τροφή ήγεμονική an. Das Pneuma verbreitet sich vom Herzen aus durch den ganzen Körper 4) und natürlich auch zum Gehirn. 5) Als seine Verbreitungskanäle gelten die Adern (φλέβες, πόροι Gal. VIII 187), in denen es in steter Bewegung ist (πνεύμα παραπνείται). 6) In den Körper gelangt es nicht bloss durch die Atmung, welche eine zweckmässige Abkühlung der inneren

¹⁾ Theoph. de sens. c. 41 (Diels 511).

²⁾ Fuchs a. a. O. 2, 541. 5, 543, 18, 549.

Fuchs 5, 543.

⁴⁾ Gal. IV 831. Fuchs 5, 543: γίνεο θαι δὲ αὐτὴν (sc. τὴν κεφαλαίαν) ἐπινιόνον, ἐἀν τὸν ἡγειόνα τοῦ σώματος συνδιαθή, τὴν καρδίαν, ἀφ' ἡς τὸ ψυχικόν πνεῦμα τοῦ σώματος διρητάς και ἀστόν.

⁵⁾ Fuchs 2, 541: Διοκλής δὲ τοῦ περὶ τὴν καρδίαν καὶ τὸν ἐγκέφαλον ψυχικοῦ πνεύματος κατάψτξεν ήγείται είναι (80. τὸν λήθαργον) καὶ τοῦ ταύτη (80. τῖ καρδίς) συνούνου αίματος πίξεν.

⁶⁾ Fuchs 4, 542.

Wärme bewirkt, 1) sondern auch durch die auf der Haut befindlichen Poren 2) und durch die zugeführte Nahrung. 3) Vergleichen wir mit dieser Theorie des Diokles über die Art der Zuführung des Pneuma die Äusserungen der Quelle des Vindicianus (c. 17), so zeigt sich, dass sie mit denen des Karystiers genau übereinstimmen: igitur cor aliquando cum ex pulmone impletur, si quid per superficiem cutis venerit, recusat atque recludit, aliquando cum pulmo deficiens cordi non dederit, siquidem eo tempore cum ad accipiendum officium visitatur superioribus haustibus, tunc rursus cor ex toto corpore sumit aerem sibi consuetum atque ita respirationis perficit officium, differenti tempore inducens frigus semper corpori ne-

In der Darstellung der einzelnen Sinnesempfindungen macht sich bei unserm Autor teils eine Benützung des Diogenes von Apollonia, teils ein Widerspruch gegen ihn bemerkbar. Besonders auffällig ist die vielfache nahe Berührung mit dem Autor der pseudohippokratischen Schrift περί σαραῶν. Es ist mir nicht zweifelhaft, dass diese Übereinstimmungen gleichfalls auf Rechnung des Diogenes zu setzen sind, da der Verfasser von περί σαραῶν sicher von Diogenes beeinflusst ist. 4) Doch kommt auch Empedokles in Betracht, auf den die mehrfache Übereinstimmung mit Plato am wahrscheinlichsten zurückgeführt wird. Kurz, unser Autor ist Eklektiker wie die Physiker und Ärzte um die Wende des 5. und 4. Jhds. Für Diokles spricht die Benützung des Diogenes und Empedokles. 9)

Das Problem des Sehens erklärt unser Autor in folgender Weise: 9 aus dem Herzen strömt das glänzende Sehpneuma durch die πόροι zum Hirn und von da durch den Sehnerv zum Glaskörper. Dann gelangt es zur letzten Haut im Innern des Augapfels, der Krystallhaut (κρυσταλλοειδής) d.h. der vorderen Kapsel der Linsenfeuchtigkeit, die seit Herophilos den Namen ἀραχνοειδής führte und als Fortsetzung der Netzhaut (ἀμωρίληστροειδής) betrachtet

¹⁾ Gal. IV 471.

²⁾ Gal. XI 473, XVIIB 421, Orib. III 170,

³⁾ Orib. III 171.

⁴⁾ Fredrich a. a. O. 137 A. 1.

⁵⁾ In der Handschrift steht von jüngerer Hand am Rande: ϵx sententia Hippocratis. Das ist weiter nichts als eine Vermutung, die sich aus der wiederholten Übereinstimmung mit $\pi e \rho l$ oag $\kappa \delta m$ erklätt.

⁶⁾ Ich verdanke die richtige Erklärung der freundlichen Mitteilung von Prof. Dr. J. Hirschberg.

wurde. Indem sich nun das Stromgebiet des fliessenden Sehpneuma verengert, dringt es zur Vorderfläche der Linse und gleitet durch die Poren derselben (per eius raritates) längs der Kugelvorderfläche von ihrem Scheitel nach dem Engpass der Pupille herab und berührt sich mit den sichtbaren Dingen, worauf der Sehakt erfolgt 1) Diese Theorie enthält nichts, was im direkten Widerspruch mit den Anschauungen des 4. Jhds. von der anatomischen Beschaffenheit des Auges stünde. Schon Alkmaion hatte wie unser Autor den Krystall. körper als das Hauptorgan des Sehvermögens erkannt.2) Dem krotoniatischen Arzte verdankt er die Kenntnis der Sehnerven, die der Verfasser von περί τόπων των κατ' άνθρωπον c. 2 (VI 278) mit ihm teilt. Während aber nach der Theorie des Alkmaion der Sehnerv die reinste Flüssigkeit aus dem Gehirn in die Augen überführt. tritt bei unserem Autor an die Stelle der Flüssigkeit das Pneuma Diese Annahme bildet die Voraussetzung der Theorie des Herophilos der gleichfalls alle Sinnesnerven für hohl erklärt hatte und sie sich als Leiter des Pneuma dachte. 4) Bezeichnend ist, dass unserem Autor die erst von Herophilos herrührenden Namen der Netzhaut (duquβληστροειδής), 5) so wie die Bezeichnung der Aderhaut (δαγοειδής) unbekannt sind. Dagegen kennt er wie die Verfasser von nepl τόπων a. a. O. und περὶ σαρχῶν c. 17 (VIII 604) den Glaskörper und mehrere Häute. Die Namen (κρυσταλλοειδής, φακοειδής, δισxοειδής) fehlen allerdings bei jenen Autoren, aber nichts verbietet, der Zeit des 4. Jhds., in dem die Anatomie die ersten Blüten trieb, die Prägung jener Termini zu vindizieren.

Was der Autor über die Entstehung der Geschmacksempfindung sagt, berührt sich am nächsten mit Diogenes von Apollonia. Den schlagendsten Vergleichungspunkt bietet seine Annahme, dass sie

¹⁾ Schwierigkeiten macht der Ausdruck: "ex suffecto", wenn er intakt ist. Hirschberg möchte einen Ausdruck erwarten wie "zur Konzentration, zur Kondensierung."

²⁾ Theophrast de sens. 26 (508, 28).

Diels über die Excerpte von Menons Iatrika Herm. XXVIII 421 A. 2.

⁴⁾ Gal. III 513. Gal. VII 58: δοκεί δέ μοι τὸ ἀπ' ἐγκεφάλου καταφερόμου» ἐπι τὸν ὁφιθαμὸν ενίφου, ὁ δὴ καὶ πόρου ἐνουάξουσεν οἱ περὶ τὸν Ἡρόφιλον, ὅτι τοῦτο μόκου φανεφό ἐκοτι τὸ τοῆμα. πενέματου ὅταξρεμε ὁδὸι ἀλούγκωῦ. Dass die Schnerven hohl sind ist Phantasie der Griechen: sie sahen, wie Hirschberg bemerkt, in dem Schnerve der Ochsen die in der Mitte des Querschnittes verlaufende Arterie. Vgl. Chalcidius in Plat. Tim. p. 279 ed. Wrobel.

Rufus ed. Ruelle p. 154. 171f.

auf der Weichheit und Lockerheit der Zunge beruhe. 1) Auch die Begründung, dass die Weichheit²) der Zunge die schnelle Verhreitung der αίσθητική δύναμις und die schnelle Entgegennahme der genossenen Stoffe vermittele, die Lockerheit dagegen die Auffassung des entstandenen Eindruckes seitens der Seele befördere. entspricht am meisten derjenigen des Apolloniaten. Von dem Gaumen als Geschmacksorgan ist bei unserem Autor noch keine Rede; dagegen wird auf die Lage der Zunge in der Mundhöhle besonderes Gewicht gelegt, weil durch sie die Einwirkung fremder Einflüsse auf die Geschmacksempfindung verhindert wird.

Die Entstehung der Töne hatten Alkmaion 3) und Empedokles 4) ans der Gestalt des Ohres erklärt, während Diogenes von Apollonia 5) und Anaxagoras 6) das Ohr nur als Durchgangsstation betrachteten und als das resonierende Organ das Gehirn. Gegen diese Behauptung polemisiert der Versasser von περί σαρκών c. 15 (VIII 604 L): καί είσι τινες οι έλεξαν φύσιν ξυγγράφοντες (sc. Diogenes), ότι ό έγκέφαλός έστιν δ ήχέων τοῦτο δὲ οὐκ ἄν γένηται. αὐτός τε γὰρ δ ἐγκέφαλος ύγρός έστι, καὶ μῆνιγξ περὶ αὐτόν έστιν ύγρη καὶ παχείη, καὶ περὶ την μηνιγγα όστεα οὐδεν οδν των ύγρων ήχεῖ, άλλὰ ξηρά τὰ δὲ ήγέοντα ἀκοήν ποιεί. Die Erklärung, die der Verfasser von περί σαρχῶν vom Hören giebt, berührt sich am nächsten mit der des Empedokles. 7) Beide lassen den Schall dadurch entstehen, dass die in den Gehörgang eingetretene Luft an das Harte anschlägt. Diese Theorie ist eine Weiterbildung der des Alkmaion: sie unterscheidet sich abgesehen von der genaueren Bestimmung des resonierenden Organs von ihr nur dadurch, dass die Mitwirkung des Gehirns ausser acht gelassen ist. Die Verfasser von περὶ νούσων II c. 4 (VII 10f) und περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν c. 2 (VI 278) geben die Lehre des Alkmaion ziemlich unverfälscht wieder. Die Quelle des Vindi-

Aet. plac. IV 18, 2 (407, 15): Διογένης τῆ ἀφαιότητι τῆς γλώττης καὶ τή μαλαχότητι και διά το συνάπτειν τὰς ἀπό τοῦ σώματος εἰς αὐτὴν φλέβας διαχετοθαι τοὺς χυμοὺς έλπομένους ἐπὶ τὴν αἴοθησιν καὶ τὸ ἡγεμονικόν καθάπες άπὸ σπογγιᾶς. Théophr. de sens. 40 (510, 22).

²⁾ Auch Plato Tim. 64C betont bei der Erklärung der Geschmacksempfindung die durch die Blutäderchen gebildete Lockerheit und Weichheit der Zunge und lässt durch die φλέβια die Empfindung sich zum Herzen erstrecken.

³⁾ Wachtler de Alcm. Crot. 40 f.

⁴⁾ Aet. plac. IV 16, 1 (406, 16).

⁵⁾ Aet. plac. IV 16, 3 (406, 25). Theophr. de sens. 40 (510, 18).

⁶⁾ Theophr. de sens. 28 (507, 18).

⁷⁾ Aet. plac. IV 16, 1 (406, 16). Theophr. de sens. 9 (501, 11). Wellmann, Fragmente I.

cianus erweist sich gleichfalls als Verfechter der Theorie des Krotoniaten durch die Behauptung, dass der Ton im Ohr erzeugt und von da durch die Hirnhaut, welche das Gehirn von allen Seiten umgiebt, zum Gehirn geleitet werde. Wie der Verfasser von πεολ gazaw hestritt er die Behauptung des Diogenes, dass das Gehirn es sei, welches resoniere: item cerebrum sine odore esse constituit atane sine sono, siquidem in ipso sit apprehensio odorandi atane tangendi seu audiendi. Denn wenn es resoniere, so werde der bereits vorhandene Ton in seiner Qualität von dem Gehirn modificiert: factum autem sine sono, ut silentio capitis voces acciperet ac probaret. de quo etiam testam natura iugem omni er narte circumdatam confecit, ut sumpta sensuali virtute facile iudicium fiat ad irruentem vocem. Diese Polemik gegen Diogenes scheint auf Diokles zu führen. Von ihm wissen wir, dass er des Diogenes Schrift πεολ φύσεως vor sich gehabt und die Annahme dieses Physikers von der Natur des menschlichen Samens in scharfer Polemik zurückgewiesen hat. Diese Vermutung bestätigt sich uns. wenn wir die auffallende Übereinstimmung bedenken, in der sich Plato (Tim. 67 A)1) mit unserm Autor befindet. Er betrachtet gleichfalls das Ohr nur als Durchgangsorgan und nimmt ebenfalls an, dass die in Schwingungen versetzte Luft vom Ohr zum Gehirn und von da durch Vermittelung der φλέβες (= πόροι) zur Seele fortgepflanzt werde.

Die Entstehung der Stimme wird in ähnlicher Weise erklärt wie von dem Verfasser von περί σαρχῶν c. 18. Beiden Autoren ist die Annahme gemeinsam, dass das Geräusch durch das Pneuma veranlasst wird, welches der Mensch in den ganzen Körper und in die Lunge einzieht. Von hier wird es zum Kopfe weitergegeben, in dem wegen des Hohlraumes der Schall erzeugt wird, wie der Verfasser von περί σαρχῶν ergänzend hinzufügt, wenn es nach aussen gestossen wird: διαλέγεται δὲ διὰ τὸ πινείμα εἰχιον ἔσω ἐς πᾶν τὸ σῶμα, τὸ πλείστον δὲ ἐς τὰ χοῖλα αὐτὸς ἐωντῷ αὐτὸ δὲ θυραξε ωθεόμενον διὰ τὸ πενόν ψόρον ποιεῖ ἡ περαλή γὰρ ἐπηχεῖ. Vindicianus c. 22: hic de voeis natura dicit. νοχ nascitur ex totius corporis spiritu vel pulmonum, qui sunt in modum follis ferrari

¹⁾ Plan a. a. O: τρίτον δὲ αἰσθητικὸν ἐν ἡμῖν μέρος ἐπισκοποῦσι τὸ περὶ τὴν ἀκοήν, δὶ ἀς αἰτίας τὰ περὶ αὐτό ἔγυβαίνει παθήματα, λεκτέον. δλως μὲν οὖν φωτὴν βαμον τὴν δὶ ἀπων ὑπ' ἀξρος ἐγκεράλου τε καὶ αἰματος μέχρι ψυτῆς πληγήν ἀκαὐουκήνην, τὴν δὲ ὑπ' ἀντῆς κίσησων, ἀπό τῆς κεφαλῆς μὲν ἀργομένην, τελευτῶσων δὲ περὶ τὴν τοῦ ἤπατος ἐδραν, ἀκοῆν.

in dando et accipiendo spiritum venientem et pereuntem in caput et resonantem, et sic vocis densitas ab universis auditur. Diese Übereinstimmung fällt um so mehr ins Gewicht, je verschiedener sie ist von der des Anaxagoras, ') welcher die Entstehung des Tones auf den Zusammenstoss des vom Redenden ausgehenden Pneuma mit der umgebenden Luft zurückführte. Dass man 'des Nachts schärfer hört als bei Tage, erklärt unser Autor aus der grösseren Dichtigkeit der Luft, ') während Anaxagoras diese Thatsache mit der fehlenden Wärme in Zusammenhang bringt. ')

Wir wenden uns nunmehr zu der Frage, welche Schriften des hippokratischen Corpus Diokles gekannt hat. Wir dürfen a priori erwarten, dass dieser bedeutende Arzt, der Stimmführer der Ärzteschule in Athen nach der Mitte des 4. Jhds. zu, den die Athener mit Stolz den jüngeren Hippokrates nannten, bei seiner überaus fruchtharen schriftstellerischen Thätigkeit Rücksicht genommen hat auf die Errungenschaften seiner Vorgänger, vor allem auf die Lehren des Arztes, der zu seiner Zeit in Athen als das Prototyp des wahren, grossen Arztes gegolten. Das Excerpt des Vindicianus über die diokleische Samenlehre tritt wegen seiner grossen Wichtigkeit hier füglich an die Spitze: es findet sich in dem ersten aus Alexander Philalethes geschöpften paradoxographischen Teil (2 ff.). Diokles hatte die Hypothese des Diogenes von Apollonia,4) dass der Same Schaum des Blutes sei, eine Hypothese, die nach Aet. plac. (V 3, 2, 417, 6D) schon die Pythagoreer vertreten, und welche später die Billigung der bedeutendsten Ärzte, eines Erasistratos, Herophilos, des Alexander selbst so wie der Stoiker gefunden hatte,5) mit ausführlicher und teilweise treffender Kritik verworfen und die Theorie verfochten, dass der Same nichts anderes sei als die Säfte des Körpers, d.h. ein Product

¹⁾ Aet. plac. IV 19, 5 (409, 17).

²⁾ Vgl. Epikur bei Plut, quaest, conv. VIII 3, 2, 4.

³⁾ Plut. quaest conv. VIII 3, 3, 7. Arist. Probl. XI 33. Zeller I⁵ 1015 A. 3.

⁴⁾ Vgl. Vind. c. 3. und V. Rose Aneedota II 12f. Arist. hist. anim. III 2, der II 32. Nach Diogenes wird der dickere Teil des Blutes zur Nahrung des Fleisches verwandt, während der d\u00fcnne, warme, sehaumartige in die Sameng\u00e4nge gelangt.

⁵⁾ Vind. 1: Alexander... spumam sanguinis eius (sc. seninis) essentiam dixit, Diogenis placitis consentiens. item Erasistratus et Herophilus essentiam seminis dicunt sanguinem. hoe idem Stoici philosophi de materiali semine senserunt et demonstrationes alii alias deferentes quasi in unum comprehensas enarrant.

der Nahrung: 1) sed his omnibus Diocles, sectator Hippocratis, quem Athenienses iuniorem Hippocratem vocaverunt, assertionibus (Sc. des Diogenes, nicht des unmittelbar voraufgehenden Herophilos, was zeitlich unmöglich ist) respondens contra primam dixit: quoniam una atque eadem materies descendens per quosdam viarum meatus usniam flegina fiet, uspiam fel, id est cholera rubea, uspiam melancholia, usniam sanguis, fit etiam semen ex nutrimine, id est ex ciho et notu, ex quibus et ipsi quatuor humores nutriuntur et non specialiter sanguinis mutatur initium. alioquin debuit etiam in nueris seminis substantia servari, cum materia sanguinis non desit. 2) Regründet hatte er seinen Widerspruch mit dem Hinweis auf die grundverschiedene Beschaffenheit von Schaum und Samen, der erstere sei leicht, porös, fasernlos und leicht löslich, der Same sei schwer, zäh, klebrig und weder löslich noch porös. Ferner hatte er sich auf die Thatsache berufen, dass das Geschlecht der Blutlosen Samen erzeuge, so wie auf das Ergebnis seiner anatomischen Untersuchungen, die ihn Nahrungsüberreste in den Samengängen (monn σπεριματικοί) hatten finden lassen. 3) Endlich hatte er seine Theorie durch Berufung auf das Zeugnis des Hippokrates zu stützen versucht (c. 5): Diocles his assertionibus (nicht denen des unmittelbar vorhergenannten Aristoteles, was zeitlich unmöglich, sondern denen des Diogenes) respondens ait: in libro trigesimo octavo Hippocrates. quem graece πεοί διταμήνων appellamus, suo testimonio affirmanit de seminis natura et eo quo de nutrimento, quod graece τροφήν appellamus: sicuti et omnes humores, ut musculi, nervi, venae et arteriae vel reliquorum membrorum seu cordis et cerebri, ubi principaliter anima consistit, suum alimentum vel nutrimentum percipiunt ex cibo et potu, sic itaque et seminales viae, quas graece σπερματικούς πόρους appellamus, ex nutrimento replentur et sic calefacti, incitati a venere, derivatio seminis fit. quae et ipsae viae seminales a cerebro4) initium alimenti percipiunt ad conficiendum animal. ad haec consentiens Diocles ait. V. Rose hatte auf Grund des Textes der Strassburger Ausgabe

Diese Ansicht kehrt wieder beim Anon. Lond. XXV 42: και γὰρ τοῦτο (sc. τὸ οπέρμα) καταοκενάζεται πρὸς τῆς ιδιότητος τῆς ἐν τοῖς οπερματικοῖς πόροις μεταβαλλούσης τὴν φερομένην ὡς αὐτοὺς τροφήν.

πόροις μεταβαλλούσης την φερομένην ώς αύτους τροφήν.
2) Die weiteren Gegengründe, die Alexander gegen Herophilos ins Feld

führt, stammen nicht von Diokles, sondern von Alexander.

³⁾ Anatomische Studien des Diokles sind auch sonst bezeugt: Aet plac
 V 14. 425, 9f.D. Gal. II 282.

Dasselbe lehrte Diokles. Vgl. Ps. Gal. δροι XIX 449.

Neuenars das Citat des Hippokrates auf die Schrift περί γονής bezogen. 1) Das ist unrichtig. Der Verfasser dieser Schrift steht im Gegenteil ganz klärlich unter dem Einfluss der von Diokles bekämpften Lehre des Diogenes von Apollonia, wenn er unter Samen den durch Wärme erzeugten Schaum der in allen Teilen des Körpers hefindlichen Feuchtigkeit versteht (c. 1. 3). Das Citat stammt vielmehr, wie die handschriftliche Überlieferung besagt, aus der Schrift περί τροφής c. 7 (ΙΧ 100): δύναμις δὲ τροφής ἀφικνεῖται καὶ ἐς δστέον και πάντα τὰ μέρεα αὐτοῦ και εἰς νεῦρον και ἐς φλέβα και ές άρτηρίην και ές μυν και ές ύμένα και σάρκα και πιμελήν και αίμα και φλέγμα και μυελόν και έγκέφαλον και νωτιαΐον και τά έντοσθίδια καὶ πάντα τὰ μέρεα αὐτῶν καὶ δή καὶ ές θερμασίην καὶ πνεθμα καὶ ύγρασίην. Dem Wortlaute nach deckt sich dieser Satz nicht genau mit dem Excerpt des Diokles: aber das wirklich Redeutsame und Entscheidende stimmt, der Inhalt der Lehre. Hier wie dort wird die Ansicht vertreten, dass Muskel, Nerven, Venen, Arterien, das Herz und das Gehirn ihre Nahrung von Speise und Trank beziehen. Demnach haben wir anzunehmen, dass Diokles die notwendige Schlussfolgerung, die sich aus diesem Satze für die Natur des menschlichen Samens ergab, gezogen und durch diesen Zusatz das Excerpt aus Hippokrates erweitert hat. Die Schrift περί προφής ist also älter als Diokles: das ist ja nichts wesentlich Neues. Aber wichtig ist, dass der Karystier sie als hippokratisch kennt. Der Empiriker Glaukias 2) aus dem Anfang des 2. Jhds. v. Chr. las sie gleichfalls in seinem Corpus, desgleichen Erotian;3) unverständlich ist, wie der Scholiast dieser Schrift4) sie für ein Werk des Herophilos ausgeben konnte. Ausserdem citiert Diokles die Schrift περί ὀπταμήνων als hippokratisch. Das ist gleichfalls von der grössten Wichtigkeit. Es ist bekannt, dass die beiden Schriften περλ έπταμήνου und περί διταμήνου, von denen die erste leider unvollständig erhalten ist, ursprünglich ein Ganzes gebildet haben. 5) Der Titel des Gesamtwerkes lautete nach dem Zeugnis des Vindicianus περί διταμήνων: genau denselben Titel kennt Clemens Alexandrinus. 6)

¹⁾ Arist. Pseudep. 379f.

Gal. XV 409. Vgl. Littré I 383.

Ilberg, das Hippokrates-Glossar des Erot. Sitzgsb. der Königl. Sächs. Gesellschaft der Wissenschaften Bd. XIV. 140.

⁴⁾ Hipp. ed. Littré IX 98 adn. crit.

⁵⁾ Littré a. a. O. I 363.

⁶⁾ Clem. Alex. strom. 6, 16 (p. 290 Sylb.): φασὶ δὲ καὶ τὸ ἔμβονον ἀπαρτίξεσθαι πρὸς ἀκρίβειαν μηνὶ τῷ ἔκτῳ, τουτέστιν ἐκατὸν ἡμέραις καὶ ὀγδοήκοντα

In dem Corpus des Erotian fehlen beide Schriften, ¹) in späterer Zeit galten sie bald als Originalwerk des Hippokrates, ²) bald als Machwerk des Polybos. ³) Allerdings steht in den uns erhaltenen Stücken nichts, was Dioles hätte veranlassen können, die Schriften als Zeugen für seine Ansicht von der Natur des menschlichen Samens anzururfen. Mithin muss das in dem uns verloren gegangenen Teil der ersten Schrift gestanden haben.

Die Thatsache des diokleischen Ursprunges verleiht den beiden Hippokratescitaten eine ganz besondere Bedeutung, und diese wird noch erhöht durch ein drittes Hippokratescitat bei Vindicianus. das ich gleichfalls dem Karystier zuweisen möchte. 4) (c. 14): sed figuram hominis infans accipit primo quadragesimo aliquando, aliquando et trigesimo die, sicut ait Hippocrates in libro quadragesimo nono de infantis natura. Wenn wir auch anzunehmen haben, wie ich S. 8 ausgeführt habe, dass die Buchzahl zu den aus Diokles entlehnten Hippokratescitaten erst von der Quelle des Vindicianus (Soran) hinzugefügt ist, so wird durch diese Annahme doch nichts an der Thatsache geändert, dass dem Karystier, der ausser den sicher unechten Schriften πεοί όκταμήνων, πεοί τροφής und πεοί φύσος παιδίου auch das zweite Buch der Aphorismen als hippokratisch gekannt hat und vermutlich, wie unten nachgewiesen wird, noch eine Reihe weiterer Schriften, bereits eine Sammlung hippokratischer Schriften vorgelegen hat. 5) Da er zeitlich dem Hippokrates nicht allzufern stand, so wird die Vermutung nicht von der Hand zu weisen sein, dass er der Schöpfer dieses Corpus gewesen ist, und seine Bezeichnung als alloc Innozoárne seitens der Athener würde darin eine genügende Erklärung finden. In Athen also, we seit dem Ende des 5, Jhds, der Buchhandel in hoher Blüte stand, 6) wo nicht nur die Erzeugnisse der Poesie, sondern auch die der technischen Litteratur auf den Büchermarkt gelangten, wo ein Euthydem für seine wertvolle Bibliothek

πρός ταις δύο και ήμισει, ώς ιστορει Πόλυβος μεν ό ιατρός έν τῷ περί όκταμήνων, Αριστοτέλης δε ό φιλόσοφος έν τῷ περί φύσεως.

¹⁾ Ilberg, das Hippokrates-Glossar des Erot. 143.

²⁾ Nach Galen, der die Schrift als hippokratische interpretiert hat (ed. Chart. V 347).

³⁾ Clem. Alex. a. a. O. Aetius plac. phil. V 18, 5 (429, 1D).

 ⁴⁾ Vgl. Gal. XVII A 1006: εξηται δε περί τούτων σαφῶς κὰν τῷ περί φύσως παιδίου, δόστερ γε καὶ παρά Διοκλεῖ, κατὰ τὰ περί τῶν γυναικείων συγγράμματο.

Vgl. die folgenden Ausführungen.

⁶⁾ Birt, das antike Buchwesen 434. Wilamowitz, Herakles I1 120 ff.

anch medicinische Schriften in grosser Zahl erwerben konnte: πολλά γάς καὶ ἰατρῶν ἐστι συγγράμματα ¹), ist von einem Arzte der Grundstock gelegt worden zu einer allerdings kritiklosen Sammlung det amals unter dem Namen des grossen Koers umlaufenden Schriften. Gebührt dem Diokles wirklich dies Verdienst, das ihm schon von V. Rose ²) zugesprochen worden ist, so wird es mit einem Schlage verständlich, wie er dazu kam, die inhaltlich und stilistisch grundverschiedenen Schriften περί τροφῆς, περί ψόσος παιδίου, περί διαμήγον und die ἀφορισμοί als hippokratisch zu bezeichnen, wie ferner Menon glauben konnte, dass das mit seinem eigenen Dogma stimmende sophistische Machwerk περί ψυσῶν ein Originalwerk des grossen Hippokrates sei.

Von den übrigen Schriften des Corpus war dem Diokles das zweite Buch der Aphorismen bekannt, als dessen Verfasser er wieder ausdrücklich den Hippokrates nennt. Die interessante Stelle, die in dem Aphorismencommentar des Stephanos von Athen erhalten ist, 3) lautet: λέγει (sc. δ Ίπποκράτης) 4) δτι δσα νοσήματα τοῖς ίδίοις σύμφωνα συστοίχοις ήττονα έχει τὸν κίνδυνον, καὶ ἀπορεῖ ὁ Διοκλής πρὸς τὸν Ίπποκράτην λέγων τι φής, δι Ίππόκρατες; δ καύσος, δτινι έπεται ζέσις διά την ποιότητα της ύλης και δίψος άφόρητον και άγουπνία καὶ τὰ τοιαύτα, δσα ἐν θέρει ἐστίν, ἐπιεικέστερος διὰ την των συστοίχων ώραν έστίν, ότε πάντα τὰ κακὰ ἐπιτείνεται, ή έν τῷ χειμῶνι, ήνίχα το σφοδρον τῆς χινήσεως χολάζεται καὶ φλογώσεως καὶ ἀμαυρότερον γίνεται καὶ τὸ δριμὸ ἀμβλύνεται καὶ τὸ ὅλον νόσημα ηπιώτερον καθίσταται; Gekürzt kehrt die Polemik des Diokles gegen Hippokrates in dem Commentar des Galen zu dieser Stelle wieder (vermutlich aus Rufus):5) τὸ δ' ἐναντίον ὑπὸ Διοκλέους είζηται κάν τῷ περὶ έβδομάδων, ὑπολαβόντων, ὡς εἴζηται, τῶν γραψάντων ανδρών αὐτα παροξύνεσθαι μεν ύπο των δμοίων τα νοσήματα, λύεσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ἐναντίων, ἐπειδή καὶ πρὸς αὐτοῦ τοῦ Ίπποκράτους εἴρηται τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰάματα. νομίζουσιν οὖν ἐν χειμῶνι συστάντα καῦσον εὐῖατότερον εἶναι τοῦ κατά τὸ θέρος, οθκέτι έγγοούντες ώς έπὶ μεγίστη διαθέσει γίνεται καύσος έν χειμώνι. Diokles hatte also die Behauptung des Hippokrates, dass diejenigen Krankheiten, welche der Natur, der Konstitution, dem

¹⁾ Xenoph. Mem. IV 2, 10.

²⁾ Arist. Ps. 379.

³⁾ Schol. in Hipp. et Gal. ed. Dietz II 326. vgl. Littré Hipp. I 321.

Hipp. Aph. II 34 (IV 480 L). Vgl. περὶ παθῶν c. 6 (VI 214 L).

⁵⁾ Gal. XVIIB 530.

Alter des Kranken und der Jahreszeit hinsichtlich der Qualitätenmischung entsprechen, weniger gefährlich seien als diejenigen, bei denen das nicht zutrifft, mit Berufung auf das Brennfieber verworfen und auf den Widerspruch hingewiesen, der zwischen diesem Ausspruch diagnostischer Art und dem therapeutischen Grundsatz der hippokratischen Schrift περί φυσῶν 1) contraria contrariis, dem er gleichfalls huldigte wie der Verfasser von περί ίερ. νούσ. c. 18.2) hestand. In den von Fuchs edierten anecdota medica3) begegnen wir einem zum Teil nur in einer der beiden von ihm benützten Handschriften erhaltenen Bruchstück des Diokles, welches fast wörtliche Übereinstimmung mit dem 8. und 15. Aphorismus des fünften Buches aufweist: πιστοῦνται δὲ ἀμφότεροι (sc. Praxagoras und Diokles) πλευράς το πάθος τω επίπονον είναι το νόσημα και τω το άλγήματα διήπειν μέχρι πλειδός και τρίτον, εί μη άναπτυσθείη έν ταίς χυρίαις ημέραις, απόστημα περί τὰς πλευράς γίνεσθαι και (ἐἀν) ἀνακαθαρθωσιν (ἐν) τεσσαράκοντα ἡμέραις, ἀφ' ής ἄν ἡῆξις γένηται, παύονται εί δὲ μή, είς φθίσιν μεθίστανται.4) Die Behauptung, dass die Brustfellentzündung zum Empyem führe. wenn bei ihr die Expectoration nicht innerhalb von 14 Tagen auftritt. kehrt bei dem Verfasser von Aph. V, 85) wieder, desgleichen die andere (Aph. V 15), 6) dass aus der Krankkeit Schwindsucht entstehe. falls sich bei denjenigen, welche ein Empyem bekommen, in 40 Tagen keine Expectoration einstellt.

Nicht mit völlig gleicher Sicherheit darf die Vermutung auftreten, dass die damals, wie es scheint, allgemein geteilte Ansicht über die Erkennung der Fruchtbarkeit der Weiber durch Suppositorien, die der Verfasser von περὶ ἀφορων (VIII 414f.L) und Aristoteles (de gen. anim. II 123) gleichfalls vertreten haben, von Diokles ') aus Anh.

ται έν τεοσαρεσκαίδεκα ήμέρησι, τουτέοισιν ές έμπύημα καθίσταται.

 Diokles bei Sor. I 9, 35 (200 R): μάλιστα δὲ προσέχει σημειώσει τῷ διὰ τῶν προσθέτων οἶον ἐητίνης, πηγάνου, σκορόδου, κοριάνδρου· εἰ μὲν γὰρ ἡ ποιότης

 [[]Hipp.] περί φυσών c. 1 (VI 92). Vgl. Aph. II 22 (IV 476): ἀπό πλησμονή! όπόσα ᾶν νοσήματα γένηται, κένωσιε ίξιται, καὶ όκόσα ἀπό κενώσιος, πλησμονή καθ τών άλλων ή δικενωτικούσε.

²⁾ VI 396L.

³⁾ Fuchs a. a. O. 8, 544.

⁴⁾ Der letzte Satz von καὶ ἐἀν . . . μεθίστανται steht nur in P. 2324.
5) Hipp. ed. Littré IV 534: όκόσοι πλευριτικοί γενόμενοι οὰν ἀνακαθαίρον-

 $[\]theta$ Aph. (IV S86L): διόσοι έκ πλευρίτιδος ξμπυοι γίνονται, ην άνακαθας θώσιν έν τεσσαφάκοντα ήμέρησιν, ἀφ΄ ης ᾶν η δήξις γένηται, παύονται ήμ δέ μή, δε φθίσιν μεθίστανται.

V 59 ') entlehnt ist, so wie die Annahme, dass die Behauptung des Diokles, ²) die Gelbsucht, welche im Gefolge eines Fiebers auftrete, sei niemals gefährlich, sondern sogar nützlich, eine bewusste Verallgemeinerung der von dem Verfasser von Aph. IV 64.62 ³) aufgestellten Theorie ist, dass die Gelbsucht, welche nach dem 7. Tage zum Fieber hinzutrete, ein gutes Zeichen für die Genesung des Kranken sei.

Das προγνωστικόν hat Diokles sicher benützt. Die Thatsache, dass er eine Schrift gleichen Titels 4) verfasst hat, macht die Annahme a priori wahrscheinlich. Die beweisende Stelle steht bei Gal, V 141 f., der bezeugt, dass er in der Angabe der aus dem Urin zu gewinnenden Zeichen mit Hippokrates im Wesentlichen übereingestimmt habe. Nach einem Excerpt aus Hipp. nooyv. c. 12, (89, 16-91, 9K) fährt Galen fort: ταῦτα γράψαντος Ίππουράτους καὶ μετ' αὐτὸν Διοκλέους τε και Πραξαγόρου παραπλήσια τούτοις, εύλογον ήν, εἴτ' άληθεύουσιν εἴτε ψεύδονται, τὸν Ἐρασίστρατον εἰρηκέναι κτλ. Eine Bestätigung giebt die von Hes. s. v. λαπάραι aufbewahrte Glosse: τὰ παρὰ ταῖς πλευραῖς τοῦ σκήνους. Διοκλής δὲ τὴν ἐκ(κε)κενωμένην zoιλίαν wenn die Voraussetzung zutrifft, dass sich diese Glosse auf Progn. c. 11 (88, 17 K) bezieht: δεῖ δὲ ἐν παντὶ νοσήματι λαπαρήν τε είναι την ποιλίην παι εὐογπον.5) Es wäre verkehrt, aus dieser Glosse auf commentatorische Thätigkeit des Diokles zu schliessen. Er hat vielmehr richtige Beobachtungen der in seinem Corpus vereinigten hippokratischen Schriften wörtlich in seine Schriften herübergenommen mit dem einzigen Unterschiede, dass er sie ins Attische umsetzte und für damals ungebräuchliche Worte die landläufigen einsetzte. 6)

Die von Hippokrates im 1. Buch seiner Epidemien vorgetragene
προστεθέντων αὐτῶν μέχρι τοῦ σώματος ἀναφέροιτο, δύνασθαί φησι (sc. Diokles)

ovlkauβάνειν αὐτάς, εί δὲ μή, τούναντίον.
1 Aph. IV 554 L.: γυνή ἢη μή λαμβάνη ἐν γαστρί, βούλη δὲ εἰδέναι, εί λήψεται, περικαλύψας Ιματίοιοι ϑυμία κάτω κἢν μὲν πορενέεσθαι δοκέη ἡ όδμή διά τοῦ σώματος ἐς τὰς ἐβνως και ἐς τὸ στόαα, γένοσκε ὅτι αὐτή οῦ δι ἐουτήν ἄγονός ὅττω.

2) Cels. III 24, 115D: quem (sc. morbum regium) Hippocrates (Aph. IV 64) ait, si post septimum diem febricitante aegro supervenit tutum esse... Diocles ex toto, si post febrem oritur, etiam prodesse: si post hunc febris, accidere.

3) Aph. IV 524L.: όχόσοιου έν τοΐοι πυρετοίοι τῆ ἐβδόμη ἢ τῆ ἐνάτῃ ἢ τῆ ἐνδεκάτη ἢ τῆ τεοσορεσκαιδεκάτη ἔντεροι ἐπιγίνονται, ἀγαθόν, ἢν μὴ τὸ δεξιόν ὑποχόνδριον σκληρον ἦ.

4) Cael. Aur. m. chr. IV 8.

 Ich nehme an, dass bei Hes. die Glossen λαπάφαι und λαπαφήν zusammengeflossen sind.

6) Vgl. Littré I 368 ff. 334.

Fiebertheorie (c. 24, 200 K) bekämpfte er. Nach Galen (XVII A 223) liess er in Übereinstimmung mit dem Verfasser von περί φόσιος ἀνθούπου c. 15 und Platos Timaios 86A als Unterarten der intermitierenden Fieber nur die Quotidian-, Tertian- und Quartanfieber gelten und führte sie auf Verderbnis der Säfte im menschlichen Körper zurück, während er die von Hippokrates angenommenen Körper zurück, während er die von Hippokrates angenommenen längeren Perioden (πνυρετοί πεμπναΐοι), έβουμαΐοι und έναταΐοι) verwarf: ένιοι μὲν γὰς τῶν Ιατρῶν οὐδεποτέ φασιν έωρακέναι τῆς τετάρτης ἡμέρας ἐξωτέρω προϊοῦσαν οὐδεμίαν περίοδον, είναι ἐφασιν, ὅσπερ ναι Ἰπτοκράτην τάχα καὶ λογικὴν ἄν τις ἀπόδειξιν εἶποι καθάπες ὁ Διοκλῆς 'ἐπὶ τίαι γὰς ἐρεῖς τοῖς σημείοις (τοῖοι σημείοισι ed.) ἢ χυμοῖς (χυμοῖοι ed.) τὴν πεμπναίαν ἢ ἐβδομαίαν ἢ ἐναταίαν γίνεσθαι περίοδον, οὐχ ἔξεις.'

Die nur in der pseudohippokratischen Schrift περί χυμῶν c. 4 (Υ 480, 9 L) erhaltene Glosse ἔρριψις) hat den Hippokratescommentatoren viel Κορfzerbrechen gemacht. Galen berichtet in seinem Commentar περί χυμῶν (ΧVI 196f) darüber genaueres. Wenn nun Asklepiades mit Berufung auf Diokles darunter ein Symptom psychischer Erkrankung versteht, so kommt man zu dem von Litte? Johne Grund bestrittenen Schlusse, dass Diokles das ihm aus dieser Schrift in Erinnerung gebliebene Wort in irgend einer seiner Schriften erklärt, resp. dass er bei der Herübernahme jenes Passus des 4. Capitels περί χυμῶν das schwerverständliche Wort in der voto Asklepiades angegebenen Weise umschrieben hat: καὶ μὴν οὐδε Ἰσκλητιάδης οὐδε Ἰσκλης ὁ Καρύστιος καλῶς τὴν φωνὴν ταὐτην κατέλαβον ψήθη(σαν) γὰρ μὴ εἶναι τοῦν σύμπτωμα τῆς δὐνάμευς καὶ σωματικόν, ἀλλὰ τῆς δὐανόμες καὶ ψυχμάν.

Seine Abhängigkeit von der Schrift περί διαίτης δξέων wird ausser Frage gestellt durch ein von Athenaios (I 32 c) aus seinen ύγκενδ πρός Πλείσταιχον aufbewahrtes Bruchstück über den diätetischen Wert des Weines: 3)

Athenaios:

περί διαίτης όξ. c. 50 (134K):

των οίνων ό μεν λευχός, ο μεν γλυχύς ήσσον έστιν χαρηβαρικός δ δε χιρρός, δ δε μέλας. και του οινώδεος και ήσσον φρενών άπτο-

¹⁾ Oeuvres d'Hipp. I 368 f.

²⁾ Vgl. Erot. s. v. ĕǫειψις 66, 9 K.

³⁾ Vgl. Fredrich a.a. O. 185 A 3. Ohne Zweifel stammt der ganze Abschnitt bei Ath. aus Diokles-Praxagoras. Mnesitheos (Ath. I 32 d Gell. n. a. XIII 31) ist von ihnen abhängig.

ό μεν λευχός λεπτότατος τη μενος και διαχωρητικώτερος δή τι τοῦ

σύσει, οὐρητικός, ζό δὲ ἐτέρου κατὰ ἔντερον . . . ἀτὰρ καὶ μορός) θερμός πεπτικός τε φυσώδης του έντέρου του άνω, ου μήν ωντήν κεφαλήν ποιεί διάπυ- πολέμιός γε τῷ ἐντέρῳ τῷ κάτω κατὰ οον άνωφερής γάρ δοίνος. δ λόγον της φύσης καίτοι οὐ πάνυ ποοίδε μέλας, δ μή γλυκάζων, μη έστιν ή άπο του γλυκέος οίνου προφιμώτατος, στυπτικός φύσα, άλλ' έγχρονίζει περί ύπογόνδ δε γλυκάζων και των λευ- δριον ... πτυάλου δε μαλλον άνανωνδο αωνκαλτωνκιρρών τροφιμώ- του έτέρου δ γλυκύς . . . δ δε λευκός . . . τερος (τροφιμώτατος cod.). ές δε κύστιν μαλλον πόριμος έών του λεαίνει γάρ κατά την πάρο- έτέρου και διουρητικός . . . κιρρώ δ' δον και παχύνων τὰ ύγρὰ αδ οἴνφ και μέλανι αὐστηρῷ ἐν ταύτησι μάλλον πεφαλήν ήττον παρε- τησι νούσοισιν ές τάδε αν γρήσαιο. νογλεί. όντως γάρ ή του εί καρηβαρίη μέν μη ένείη μηδέ φρεγλυκέος οίνου φύσα (φύσις νων άψις μηδέ το πτύαλον κωλύοιτο cod.) έγχρονίζει περί τὰ τῆς ἀνόδου μηδὲ τὸ οδρον ἴσχοιτο, ύπογόνδρια καὶ πτυέλου διαχωρήματα δὲ πλαδαρώτερα καὶ έστιν άναγωγός, ώς Διοκίης ξυσματωδέστερα είη, έν δή τοῖσι καὶ Πραξαγόρας ἱστοροῦσι, τοιούτοισι πρέποι ἄν μάλιστα μεταβάλλειν έχ τοῦ λευχοῦ καὶ δσα τούτοισιν έμφερέα, προσσυνιέναι δὲ γρή, δτι τὰ

μέν ἄνω πάντα καὶ τὰ κατὰ κύστιν

ήσσον βλάψει, ην ύδαρέστερος η πτλ. Nicht minder wahrscheinlich ist die Annahme, dass Diokles auch die zweite in unserer Überlieferung als unecht bezeichnete Schrift neol διαίτης δξέων, die in der Sammlung des Erotian 1) so wie in dem von Soran benützten Corpus²), ja schon zur Zeit des Erasistratos³) mit der Schrift περὶ πτισάνης ein Ganzes bildete, vor Augen gehabt habe: wenigstens ist sein Heilverfahren bei der angina im Wesentlichen dasselbe wie das des Verfassers dieser Schrift.4) Die von beiden angewandten Mittel sind Aderlass an beiden Armen, Gurgelmittel, Bähungen des Halses mit Wachspflastern und Schwämmen. Diese Annahme wird zur Gewissheit erhoben durch eine Stelle des Cael. Aur. a. m. II 10, 56, in der bezeugt wird, dass Diokles den Schlagflus wie Hippokrates 5)

Ilberg, das Hippokrates-Glossar des Erot. 138.

²⁾ Cael. Aur. a. m. I 19ff.

³⁾ Vgl. Littré a. a. O. I 328.

Cael. Aur. a. m. III 4. Hipp. περὶ δ. δξ. ν. c. 9, 151 K. Ähnliches hat Herakleides von Tarent bei Caelius Aur.

⁵⁾ περί δ. δξ. ν. c. 6, 148f.

mit dem Worte ἀφωνία bezeichnet und dass er die charakteristischen Merkmale in Übereinstimmung mit ihm angegeben habe: nomen igitur ab accidenti sumpsit (sc. κατάληψις), sed Hippocrates libro suo sententiarum (πεοί δ. δξ. ν. c. 6, 148 f.) et Diocles libro prognostico hanc nassionem agwylar appellavit. Dann folgt weiter unten bei Cael Aur, auf ein Excerpt aus jener hippokratischen Schrift, in der die Symp. tome der awarla angegeben werden: Diocles ait defectivas febree tutas atque innoxias esse frequentius quam sunt continuae, quanquam et in his periclitentur, qui in accessionibus apprehensi conticescunt vel rantu auodam alterno per membra tentantur cum sunra dictis signis (sc. ab Hippocrate): quod saepe, inquit, est accidens nueris. Endlich wird man an die von dem Verfasser dieser Schrift beim Starrkrampf angewandte Therapie erinnnert, wenn man liest, dass Diokles in seiner Schrift περί θεραπειών Genuss von Wein, Bähungen, Bestreichen mit Wachssalbe und Umwickelungen der Füsse mit Leinwand empfohlen habe. 1)

Das 3. Buch περί νούσων unserer Sammlung, das von Erotian und später περί νούσων β το μικρότερον betitelt wird, kannte schon Praxagoras. Seine Behandlung der Darmverschlingung (Anwendung von Stuhlzäpfchen, Klystieren, Brechmitteln, Aderlass, Einführung von Luft in den After und Genuss von Wein) deckt sich völlig mit der des Verfassers περὶ νούσων III c. 14 (VII 134). Caelius Aurelianus, d. h. Soran hat bereits auf diese Übereinstimmung hingewiesen. A. m. III 17, 163; utitur (sc. Praxagoras) praeterea ad podicem collyrio (i. e. βαλάνω) et clysterem inicit . . . ac vomitu utitur, donec stercora faciat evomi, aliquos etiam post vomitum phlebotomat et vento per podicem replet, ut Hippocrates (sc. in der von ihm im Vorhergehenden (153 f.) ausgeschriebenen Schrift πεολ νούσων III 14, VII 134). item libris de causis atque passionibus et curationibus vinum dulce dari iubet et rursum Hippocratis ordinem sequitur, congerens omnia peccata etc. Wie Praxagoras steht auch Diokles in einem Teile seiner Therapie dieses Leidens im Einklange mit dem Verfasser von περί νούσων III: Blutentziehungen, warme Sitzbäder, Frottierungen, Klystiere zur Beseitigung der Stuhlverstopfung, abermalige Verwendung warmer Sitzbäder und Genuss von süssem Wein spielen in seiner Therapie wie bei jenem eine wichtige Rolle: Cael. Aur. a. m. III 17, 159: πεοί νούσ. ΙΙΙ c. 14:

quarto autem libro de cura- τοῦτον ώδε θεραπεύειν παθάραι tionibus iuvenes, inquit (sc. την άνω ποιλίην ώς τάχιστα καλαίμα

Cael. Aur. a. m. III 8 = περί δ. δξ. ν. c. 38, 166 K.

dulce . . .

Diocles), atque habitudine ro- άφαιρεῖν ἀπό τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν hustos, et magis quibus dolor άγκώνων, ίνα παύσηται ή ἄνω κοιλίη ad latera fertur, phlebotoman- θερμαινομένη . . . τὰ δὲ κάτω dos probo ex manu dextera θερμαίνειν εν σχάφη δδατος θερμοῦ interiorem venam et submitten- καθίζων τον άνθοωπον και άλειdos in aquam calidam, fotis φων αλεί, καλ χλιάσματα ύγοὰ προσventri inicere admixto sale τιθέναι . . κλύζειν έπὶ τούτοισιν: clusterem et rursum in aquam ην δὲ μή (sc. ὑπακούη), φῦσαν λαcalidam deponere et fovere . . . βών χαλκευτικήν, έσιέναι φύσαν ές diurnis, inquit, praeterea die- την ποιλίην . . . είτα πάλιν έξελών hus sitientibus potandum vinum την φύσαν κλύσαι εὐθύς . . . εἶτα βύσας την έδοην σπόγγω, καθήσθω έν δδατι θερμώ κατέχων το κλύσμα. και ήν δέξηται το κλύσμα και πάλιν μεθή, ύγιης γίνεται. έν δὲ τῶ πρόσθεν γοόνω μέλι τε ώς κάλλιστον λειγέτω και οίνον αὐτίτην πινέτω εδζωρον.

Dass dem Diokles die sogenannte Schlauch-Kur d. h. die Einführung von Luft in den After mittelst einer Röhre (αὐλίσχος) gleichfalls bekannt war, folgt aus dem Bericht des Vindicianus c. 31. Bedenkt man nun, dass diese therapeutischen Vorschriften im Einklange stehen mit der von dem Verfasser περὶ νούσων III angeführten Entstehungsursachen (Erhitzung des Oberleibes und Abkühlung des Unterleibes: der Aderlass zur Beseitigung der Erhitzung des Oberleibes, die warmen Sitzbäder zur Verminderung der Kälte des Unterleibes), in der von Diokles aufgestellten Ätiologie (Verstopfung des Darmes durch Pneuma, Entzündung, Verhärtung der Kotmassen, Abszesse) dagegen nur zum Teil ihre Erklärung finden, so kommt man zu dem Schlusse, dass Diokles sie aus jener Schrift entlehnt hat 1) und dass somit unsere Schrift περί νούσων III aus der Zeit vor Diokles stammt.

Dass er die Schrift περί διαίτης gekannt und gegen sie polemisiert hat, ist von Fredrich 2) erwiesen worden. Auf Bekanntschaft

¹⁾ Diokles unterschied die akute Gelbsucht (δ δξύε ἔκτερος), die mit Fieber verbunden ist, von der fieberlosen (Fuchs anecd. 554, 8). Die Beschreibung des integos o oĝos steht bei dem Verf. von negl vovo. III 11 (VII 130). Die Unterscheidung ist knidisch. Vgl. περί νούσ. II 38. 39 (VII 54) und περί τῶν ἐντὸς παθ. c. 35f. (VII 252).

²⁾ a. a. O. 171f. 196f.

mit der Schrift περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων scheint die Vorschrift zu deuten, welche er für diejenigen gegeben hat, die weite Wege zu Lande zu machen haben, keinen Teil des Körpers unbedeckt zu lassen (Orib. V 229), damit der Körper in Schweiss gerate und nicht trocken werde. Die richtige Beobachtung, welche dieser Vorschrift zu Grunde liegt, lesen wir in der Schrift περὶ ἀέρων c. 8 (44 K):¹) καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων ἄγει (sc. ὁ ῆλιος) τὸ λεπτότατον τῆς ἰνμάδος πουρφατων. τεκμήρων δὲ μέγιστον ὅταν γὰρ ἀνθρωπος ἐτ ῆλίω βαδίξη ἢ καθίξη ἰμάτιον ἐχων, ὀκόσα μὲν τοῦ χρωτὸς ὁ ῆλιος ἐφορξ, οὸχ ἰδρώγ ἄν' ὁ γὰρ ῆλιος ἀναρπάζει τὸ προφαινόμενον τοῦ ἰδρῶτος ὁκόσα δὲ ἀπὸ τοῦ ἡματίον ἐσκέπασται ἡ τὰ ἄλλον τον, ἰδροί. ἐξάγεται μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ ἡλίον καὶ βιάζεται, σώζεται δὲ ὑπὸ τῆς σκέπης ῶστε μὴ ἀγανίζεσδαι ὑπὸ τοῦ ἡλίον.

In gleicher Weise zeigt er sich mit dem Inhalt der gynäkelogischen und chirurgischen Schriften des hippokratischen Cornes vertraut. Seine Behauptung, dass die erstgebärenden und jüngeren Frauen schwer gebären, die Mehrgebärenden dagegen leicht 2), kehrt wieder in der Schrift περί γυναικείων Ι 72 (VIII 152) und in der von demselben Verfasser herrührenden Schrift περί φύσιος παιδίου c. 7 c. 20. Die weiteren Ursachen, die er für Dystokie anführt,3) schiefe Lage des Muttermundes oder Verschluss desselben, mangelhaft entwickelte oder tote Frucht, feuchte und warme Constitution der Gebärenden, sind aus den gynäkologischen Schriften gleichfalls bekannt. 4) Wenn er bei Vorfall der Gebärmutter mittels eines Blasebalges Luft in den Uterus einzublasen rät, um ihn in die richtige Lage zu bringen, 5) so ist das Übertragung des von Hippokrates für Hysterie empfohlenen Verfahrens. 6) Das Einführen von Granatäpfeln in den Uterus bei Vorfall7) der Gebärmutter kennt der Verfasser von περί γυναικείων.8) Ebenso deckt sich sein Verfahren bei Hysterie: Anwendung von Niesmitteln und Schliessen der Nasen-

Vgl. Ps. Arist. probl. II 9. Poschenrieder a. a. 0. 41. Diese Theorie beruht auf der Lehre des Xenophanes-Diogenes von Apollonia.

²⁾ Sor. II 17, 53 (348 R).

³⁾ Sor. a. a. 0.

⁴⁾ περί γυν. Ι c. 10. 17 (VIII 40. 44), περί ἀφόρων c. 1 (VIII 408), προφε. II 24 (IX 54) — περί γυν. Ι 38 (VII 78 vgl. c. 70) — περί γυν. φόσ. c. 1 (VII 312), περί γυν. Ι 16 (VIII 54).

⁵⁾ Sor. II 31, 85 (373 R).

⁶⁾ Sor. II 4, 29 (325 R) περί γυν. II 126. 131 (VIII 270. 278).

Sor. a. a. 0.

⁸⁾ περί γυν. Η 149 (VIII 324).

flügel während des Niesaktes i) mit der von Hippokrates bei Placentaretention angewandten Therapie. 2) Was wir von seiner Therapie des hysterischen Erstickungsanfalles erfahren Druck auf das Hypochondrium und Übergiessungen mit warmem Wasser,3) kehrt im Corpus an verschiedenen Stellen wieder. 4) Der Pflanzenname Extouov für den schwarzen Nieswurz, der sich nur in den gynäkologischen Schriften findet (περί γ. I 78 VIII 188. περί γ. φ. c. 109 VII 426), ist von ihm in die pharmakologische Litteratur eingeführt. 5)

Für seine chirurgische Schrift περὶ ἐπιδέσμων endlich ist durch zwei einwandsfreie Zeugen: Apollonios von Kition und Galen wörtlicher Anschluss an die hippokratische Schrift περί ἄρθρων verbürgt. Danach scheint seine Schrift eine attische Paraphrase des klassischen Werkes seines grossen Vorgängers gewesen zu sein. Nach dem Zeugnis des Galen 6) hatte er das bei Wirbelluxation angewandte Operationsverfahren durch Extension der Wirbelsäule mit Hilfe einer Leiter in derselben Weise beschrieben wie Hippokrates. Der erhaltene kurze Absatz, den Galen zur Erklärung des hippokratischen τύρσις und ἀέτωμα οἴκου verwendet, lautet:

Hipp. περὶ ἄρθ. c. 43 (IV 186 L):

δτι δέκαὶ ή τύρσις πύργον σημαίνει, όταν δὲ ταῦτα κατασκευάμάρτυς άξιόπιστος και δ Διοκίης σης οδτως, ανέλκειν την κλίό Καρύστιος, (δς) ταύτην την νύν μακα πρός τύρσιν τινά ύψηλην είρημένην λέξιν παραφράζων έν τῷ ἢ πρός ἀέτωμα οἴκου. περί ἐπιδέσμων βιβλίω κατά τόνδε Vgl. Erot. s. v. τύρσις. τον τρόπον έγραψεν άνέλκειν δὲ

την κλίμακα πρός πύργον ύψηλον η οίπίας ἀετόν. Die Verbesserungen rühren von H. Schoene her de Aristoxeni libro tertio decimo Bonner Diss. 1893 Th. 14.

Das Verfahren, das er in derselben Schrift bei Luxation des Fingergelenkes anwendet (Apoll, v. K. 13 Schöne), ist aus derselben Schrift entlehnt und lautet:

Sor. II 4, 29 (325 R). Aph. V 35.

²⁾ Sor. I 22, 71 (242 R), περί γυν. c. 46 (VIII 104). Vgl. Aph. V 49.

³⁾ Sor. a. a. O.

⁴⁾ negl yev. II 203 (VIII 390). II 127 (VIII 272). II 129 (VIII 276f). 5) M. Wellmann, das älteste Kräuterbuch der Griechen 24.

⁶⁾ Gal. XVIII A 519.

Apoll. v. Kition:

Hipp.

οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Διοκλής τὸν Δακτύλων δὲ ἢν ἐκπέση ἄρθρον τι τούπον τούτον μέμνηται 'δακ- των της χειρός, ην τε τὸ πρωτον, τύλου μέν ἄρθρον ἄν τε ποδός ἤν τε τὸ δεύτερον, ἤν τε τὸ τρίτος άν τε γειρός έκπέση, τετραχώς ωύτος και ίσος τρόπος της έμβο. έκπίπτει, ή έντος ή έκτος ή λής ... έκπίπτει δέ κατά τέσσαρας είς τὰ πλάγια. ὅπως δ' ἄν τρόπους, ἢ ἄνω ἢ κάτω ἢ ές τὸ έκπέση. δάδιον γνώναι πρός πλάγιον έκατέρωθεν . . τρόπος δι το διώνυμον και το ύγιες της εμβολής δδε περιελίξαι του θεωρούντα. εμβάλλειν δε κατα- δάκτυλον άκρον ή επιδεσματί τινι ή τείνοντα εύθυ άπο γειρών άλλω τρόπω τοιούτω τινί, διως περιελίξας τε δπως μή έξολισ- μή ἀπολισθάνη έμβάλλουσι θάνη άστεῖον δὲ καὶ τὰς σαύ- δὲ ἐπιεικῶς καὶ αί σαῦραι αἱ ἐκ τῶν οας. ας οί παΐδες πλέκουσι, φοινίκων πλεκόμεναι, ην κατατείνης περιθέντα περί άκρον τον δάκ- ένθεν και ένθεν τον δάκτυλον, λατυλον κατατείνειν, έκ δὲ τοῦ βόμενος τῆ μὲν έτέρη τῆς σαύρης. έπὶ θάτερα ταῖς χερσίν. τη δὲ ἐτέρη τοῦ καρποῦ τῆς χειρός.

Fassen wir das Resultat der vorhergehenden Untersuchung zusammen, so ergiebt sich daraus, dass Diokles folgende Schriften des
Corpus gekannt hat: προγνωστικόν, περὶ χυμῶν, ἐπιδημιῶν ἄ, ἀφορισμοί (ῷ ὅ ἔ), περὶ φύσιος παιοίου, περὶ διαίτης, περὶ ἄρθρων,
περὶ διαίτης ὁξέων Ι und Π, περὶ νούσων ΙΠ, περὶ ἐβδομάδων,
περὶ δυταιμήνων, περὶ τροφής und vermutlich auch die Schriften γυσικεῖα, περὶ γυναικείης φύσιος und περὶ ἀξοων, ὑδάτων, τόπων. Beherzigt man, dass sich von den Werken des karystischen Arztes nur
dürftige Trümmer erhalten haben, bedenkt man ferner, dass sich
trotzdem die Benützung einer nicht geringen Zahl der in dem hippukratischen Corpus vereinigten Schriften verschiedener Schulen und
verschiedener Autoren durch ihn hat erweisen lassen, so wird jedermann die Zuversicht begreifen, mit der ich die Behauptung vertretę,
dass er als Schöpfer des ersten hippokratischen Schriftencorpus so
viel und so wenig wusste vom echten, 'grossen' Hippokrates wie wir.

Diokles von Karystos und Philistion von Lokroi.

Diokles, des Archidamos Sohn, ¹) stammte aus dem damals durch Schirfahrt und Handelsbetrieb hervorragenden Karystos auf Euboia. Sein Vater war Arzt, ²) und dem Bernf des Vaters ist auch der Sohn treu geblieben. In seiner ¾gytõaμoς betitelten Schrift hat er seinem Vater ein Denkmal seiner Pietät gesetzt. Er galt den späteren Ärzten als das Haupt der dogmatischen Schule nach Hippokrates. ³) Die Hauptstätte seiner Wirksamkeit ist Athen gewesen: die Athener namten ihn mit Stolz άλλος Ἰππουράπης. ⁴) Für uns ist er der erste Arzt, der attisch geschrieben. Es ist nicht unwahrscheinlich, dass er die ärztlichen Schulen von Kos und Knidos besucht hat: aus seinem diätetischen Hauptwerk, in dem sich die ersten Spuren einer Pflanzengeographie finden, ergiebt sich, dass ihm die östlichen Küstenländer des Ägäischen Meeres bekannt waren. Er rühmt den Kürbis von

¹⁾ Diocles arcida filius caristius heisst es in dem umfänglichen Verzeichnis griechischer und römischer Azte, das in dem bekannten Laur. 73, 16, XI) des Celsus hinter dem achten Buch fol. 142°t. erhalten ist mit der Überschrift: nomina auctorum medicinae Aegyptiorum vel Graccorum vel Latinorum. Das Verzeichnis gehört mit den von o. Krochnert in seiner Dissertation cannosene poetarum soriptorum artificum per antiquitatem fuerunt? (Königsb. 1897) behandelten zusammen. Vgl. Herm. XXXV 368. Einen jüngeren Azt Diokles aus Chalcedon kennt Gal. XIII 87. Ein Karystier Diokles begegnet in einem Söldnerverzeichnis aus dem Ende des 4. Jhds. C. I. A. 963, 14. In Athen und auf Stellien war der Name gelängt.

²⁾ Gal. XI 472 ff.

³⁾ Gal. XIV 683: προίστησαν δὲ τῆς μὲν λογμῆς algiσεως Ἰπποκράτης δε τοῦς μετά δὲ τοῦτον Διοκίῆς ὁ Καρόστιος, Πραξαγόρας Κῶρος, Ἡρόφιλος Καλχηδόνιος κτλ. Cels, pract 2: post quem (sc. Hippocratem) Diocles Carystius, deinde Praxagoras et Chrysippus, tum Herophilus et Evasistratus sic artem hanc exercurrunt, ut etiam in diversas curandi vias processerint. Plin. XXVI. 10: Hippocratis certe, qui primus medendi pracepta clarissime condidit, referta herbarum mentione invenimus volumina nec minus Diocli Carysti, qui secundus aetate famaque extitit.

⁴⁾ Vind. c. 2: Diocles, sectator Hippocratis, quem Athenienses iuniorem Hippocratem vocaverunt.

Wellmann, Fragmente I.

Magnesia, die Gurke aus Antiochia, den Lattich aus Smyrna und Galatien, die Raute aus der Stadt Myron in Kilikien. 1) In Gaza will er einen männlichen Abort von 30 Tagen gesehen haben mit völliger Ausbildung der einzelnen Gliedmassen: das Herz habe die Grösse eines Pfefferkornes gehabt. 2) Er kannte die sikelischen syrischen und ägyptischen Namen des Majoran.3) Er war nicht nur ein grosser Arzt, sondern auch ein sprachgewaltiger Mann, 4) seine ärztliche Thätigkeit war weit umfassend: das Gesamtgebiet der Medizin, Physiologie und Anatomie, Diätetik und Pharmacie, Pathologie, Therapie und Prognostik hat er schriftstellerisch behandelt Das Band, das ihn mit Hippokrates verknüpft, ist die Anerkennung des Fundamentalsatzes in der Lehre des grossen Koers, dass es unmöglich sei, die Natur des Körpers zu erkennen ohne Erkenntnis des Weltganzen. In seinen Bruchstücken tritt uns deutlich das Streben entgegen, den Jahreszeiten, dem Klima und der Lebensgewohnheit des Kranken stetige Beachtung zu schenken; er huldigte wie Plato im Charmides dem Grundsatze, dass ein örtliches Leiden nicht ohne Berücksichtigung des allgemeinen Zustandes geheilt werden könne, 5) er teilte endlich die Überzeugung von der Wichtigkeit der astronomischen Vorgänge für die Heilkunde, 6) welcher der geistvolle Verfasser von περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων c. 2 Ausdruck verliehen hat. Ein glänzendes Zeugnis stellt ihm Galen 7) aus, der von ihm sagt, dass er nicht auf Ruhm und Gewinn gesehen, sondern dass ihn die Menschenliebe zu seinem Beruf getrieben habe. Seine Zeit bestimmt sich

¹⁾ Ath. II 59 a.

²⁾ Vind. c. 14.

³⁾ Plin. XXI 61.

⁴⁾ Gal. XIX 530: το δε φτοιογνωμονικόν μέρος τῆς ἀστρολογίας ἐστὶ μέγοτον μόριον ὁ σῶν τι μόριον ἐπαινέσιας πολλὰ μαλλον ἢς τὸ δλον ἐγκωμιάζοι (ἐγκωμιάζοι ἀλ.). Διοκλῆς δὲ ὁ Καφέτοις ἐκαὶ ἐατρὸς καὶ ἀγτίας οὰ ἀγτίας οὰ ἀγόνον ταὐτό (αὐτός ἀλ.) φητι (ἐκ. τῷ Ἱπποιράτι), ός καὶ οὺ γινόσκιες, ἀλλὰ καὶ τοὺν ἀφαλον τοτορεί ἀπό φεντισμοῦ καὶ τοῦ δρομήματος τῆς οελήνης τὰς ποργιόσκει ἐνόσον ποιουμένους. Βεὶ der Verbesserup hat Prof. G. Knaack geholica.

⁵⁾ Gal. X 260: ἐπειδὴ γὰρ κάκεἰνων (sc. τῶν ἀρίστων φιλοσόφων) μέμνηται Θεσσαλός, οὐ γείρον αὐτοὺς ἐπικαλίσου ઉτα, μάρτυρας, ὁῦ ὁφθαλμὸν σόχ ἐγγωρεί καλῶς ἰάσασθα πρό τῆς ὁλη κεφαλής οὐδα ταύτην δυντ νοῦ παυτό αφματός οὐτως ᾿Αριστοτίλης καὶ Πλάτων ἐγίνωσκον ὑπλρ νοσημάτων ἰάσιως, οὖτω δὲ καὶ Τπικοφάτης καὶ Διοκήξε καὶ Πραξαγόρας καὶ Πλειστόνικος καὶ πάντες οὶ παλαιοί. Plat. Charm. 156Β f.

⁶⁾ Gal. XIX 530.

⁷⁾ Gal. V 751.

i) Gai. v 7

dadurch, dass er gegen Diogenes von Apollonia 1) polemisiert und von seinem Schüler Praxagoras und von Aristoteles 2) benützt worden ist. Er mag also zwischen 400 und 350 geblüht haben. 3) Der erste, der ihn in der Litteratur erwähnt, ist für uns Theophrast. 4)

Das interessante Bruchstück, das Galen 5) aus dem Archidamos des Diokles erhalten hat, gewinnt für uns dadurch besonderen Wert, dass es uns erwünschten Aufschluss giebt über die medizinische Richtung des Vaters und damit zugleich einen Fingerzeig für die des Sohnes. Archidamos hatte vermutlich in einer diätetischen Schrift die Frage behandelt, die später von dem Verfasser der Probleme 6) herührt worden ist, ob trockene Einreibungen (ξηροτριβίαι) oder solche mit Öl vorzuziehen seien, und sich für die ersteren entschieden. Diese Theorie, welche Galen einer eingehenden Widerlegung gewürdigt, und die selbst den Widerspruch seines Sohnes 7) hervorgerufen hatte, war von ihm ausführlich begründet worden. Er meinte, Einreibungen mit Öl könnten niemals gleichmässig erfolgen, das Öl werde durch die Reibung erwärmt, ziehe die Feuchtigkeit aus der Haut heraus und mache sie trocken, ferner würden die Poren (πόροι) durch das Öl verstopft (ἐμφράττεσθαι, ἀποστέγεσθαι)8), und dadurch die Perspiration des Pneuma verhindert, endlich wirke das Öl reizend auf Augen, Luftröhre und Unterleib ein. Es bedarf meines Erachtens nur geringen Nachdenkens, um in diesen wenigen Sätzen empedokleische Lehre zu erkennen; die Porenlehre, die Lehre von der Atmung durch die Poren der Haut sind ihm eigentümlich.

Unter den Ärzten, deren Dogmen wir aus Menons Iatrika kennen lernen, ist es der Sikeliot Philistion, der dieselben Theonieen vertritt.⁹ Dieser Arzt, den Plutarch 1⁹ εδ μάλα παλαιόν ἄνδοα καὶ λαικποὸν ἀπὸ τῆς τέγνης ὑιῶν γενόμενον nennt,

¹⁾ Vgl. S. 61.

Vgl. Arist. frg. 378 Rose. 285, 4 R. Censor. de die nat. c. 7 (vgl. frg. 283 R).

³⁾ M. Wellmann, das älteste Kräuterbuch der Griechen 23.

⁴⁾ Theophr. περί λίθων c. 5, 344 W.

⁵⁾ Gal. XI 472ff.

⁶⁾ Arist. Probl. 37, 3, 5 (965 b 36ff).

Orib. III 172: τρίβοοθαι δε βέκτιον έστι τον τρίφεων δεάμενον μήτε κερεφαίνουν πολό μήτε ξηρόν παντελών, άλλά όπαλειφάμενον και τριφάμενον όμαλών κτλ. γρ. III 170.

⁸⁾ Der letztere Ausdruck ist empedokleisch. V. 300 (St.): εἰσόκ' ἀποστεγάση πυπινόν βόον. V. 324: αἰ δ' δόατος μὲν βένθος ἀπέστεγον.

⁹⁾ Vgl. Anonym, Lond, ed. Diels XX 42 ff.

¹⁰⁾ Plut. quaest. conv. VII 1.

stammte aus dem zu Beginn des 7. Jhds. gegründeten, von Zaleukos mit weisen Gesetzen ausgestatteten Lokroi. 1) Wenn Kallimachos ihn in seinen alvazes 2) einen Sikelioten nennt, so ist das ohne Zweifel so zu verstehen, dass er Anhänger der von Empedokles he. gründeten sikelischen Ärzteschule gewesen ist, deren Verdienste um die Entwickelung der Medizin Galen 3) denen der koischen und knidischen Schule an die Seite stellt. Dies Zeugnis des Galen herechtigt zu der Annahme, dass der Einfluss dieser bisher wenig heachteten Schule weit grösser gewesen ist, als wir bei der beklagens. werten Dürftigkeit der Überlieferung zu erkennen vermögen: ihre Hanntvertreter waren ausser Empedokles sein Schüler Pausanias Gorgias, 4) Philistion, 5) der Bruder des Philistion, 6) Akron, 7) des Pythagoreers Xenon Sohn, und der nur aus Rufus bekannte Euryodes δ Σιπελός, 8) Der Ort der Wirksamkeit des Philistion war Svrakus: das ergiebt sich aus einer Stelle des zweiten auf Platos Namen gefälschten Briefes (314D): Φιλιστίων δέ, εὶ μὲν αὐτὸς τοῆ, σωόδρα γρω . . . ὑπέσγετο δέ μοι Φιλιστίων, εί σὸ ἀφίης αὐτόν, ηξειν προθύμως Αθήναζε. Schon H. Müller 9) hat die Vermutung ans. gesprochen, dass mit dem am Hof des jüngeren Dionysios wirkenden Philistion der sikelische Arzt gemeint sei. Man mag über die in den platonischen Briefen niedergelegte Überlieferung denken, wie man will, die Notiz, dass Philistion in Syrakus gelebt habe, steht so sehr im Einklang mit der sonstigen Überlieferung über diesen Arzt. dass ich nicht anstehe, sie für durchaus zuverlässig zu erklären. Aber wie der Schreiber desselben Briefes, der in der Zeit zwischen 368-361 geschrieben gedacht ist, sich geirrt hat in der Zeit des Aufenthaltes des Speusippos in Syrakus, so scheint die Angabe, dass Philistion am Hofe des jüngeren Dionysios gelebt hat, auf einer Verwechselung

Plut. a. a. O. nennt ihn δ Λοκρός, ebenso Ath. III 115 d. Gal. X 6 und Rufus ed. Ruelle 162 rechnen ihn zu den ἐκ τῆς Ἰταλίας ἰατροί.

²⁾ Laert. Diog. VIII 86. 89.

³⁾ Gal. X 6. vgl. Wachtler, de Alcmaeone Crotoniata 90 A 2.

⁴⁾ Er war nach dem Zeugnis des Satyros (Diog. L. VIII 58) auch Arzt-Vgl. Diels, Emp. und Gorg. 344.

⁵⁾ Gal. a. a. O.

Cael. Aur. m. chr. III 1. V 1.

Suid. s. v. Απρων. Auf ein Schülerverhältnis des Akron zu Empedokles deutet Plin. XXIX 5.

⁸⁾ Rufus ed. Ruelle 20.

⁹⁾ Übersetzung Platos VIII 405.

der beiden Dionysii 1) zu beruhen. Über seine Lebenszeit giebt es zwar keine bestimmte Angabe, aber einen verhältnismässig sicheren Anhaltspunkt giebt die Thatsache, dass er als Lehrer der beiden Knidier Endoxos (c. 390—337) und Chrysippos in der Heilkunde genannt wird.2) and damit stimmt es gut, wenn Galen 3), der ihn neben Euryphon. Phaon, Ariston als Verfasser der pseudohippokratischen Schrift neol διαίτης ύγιεινης nennt, diese Männer zum Teil als älter, zum Teil als gleichaltrig mit Hippokrates bezeichnet. Doch sei dem, wie ihm wolle, jedenfalls ist an der Thatsache festzuhalten, dass er in Syrakus gewirkt hat, dass Plato ihn gleichzeitig mit seinem bedeutenden Landsmanne, dem als Staatsmann wie als Pythagoreer gleichbedeutenden Timaios, während seiner ersten sikelischen Reise (388) kennen gelernt und dort von ihm das Versprechen eines Besuches in Athen erhalten hat. Dies Versprechen scheint Philistion eingelöst n haben: dafür spricht der Umstand, dass ausser Plato der in Athen lebende Karystier Diokles unter dem Banne seiner Lehre gestanden hat. Ja. wenn nicht alles trügt, so ist der in dem bekannten Bruchstück des Komikers Epikrates 4) erwähnte τατρός τις Σικελάς ἀπὸ vac, der an den botanischen Untersuchungen der Akademie teilnahm, kein anderer als eben unser Philistion. Somit erhält die Vermutung Fredrichs, 5) dass Philistion von Plato in dem medizinischen Teile des Timaios benützt sei, eine urkundliche Grundlage. Doch geht der Einfluss des Philistion auf ihn viel weiter als Fredrich ahnen konnte: die notorische Abhängigkeit des Diokles von seinen Lehren zwingt zu der Annahme, dass Gut des Philistion überall da vorliegt, wo Plato und Diokles stimmen.

Bevor ich auf dies Verhältnis eingehe, gilt es, das zusammenzustellen, was wir von den Dogmen der sikelischen Schule wissen. Philistion ist von den in Menons Tarquxa erwähnten Ärzten der einzige, der an der Elementenlehre des Empedokles festhält in der Weise, dass er die vier materiellen Grundqualitäten derselben nach dem Vorgange seines Lehrers auf die beiden Gegensätze des Warmen und

¹⁾ Dass einer der beiden besonderes Interesse für Medizin hatte, steht bei Ael. V. H. XI 11.

Diog. L. VIII 86. 89. vgl. Rh. Mus. LIII 626. Hermes XXXV 372f. Chrysippos war der \(\text{attere}, \) Empedokles der \(\text{jingere}. \)

Gal. XV 455. vgl. das plutarchische εὖ μάλα παλαιόν.

⁴⁾ Ath. II 59f.

⁵⁾ Fredrich a. a. 0. 47.

Kalten zurückführt. 1) Der Akragantiner Akron, der Zeitgenosse des Empedokles, scheint gleichfalls diese Lehre seinem System zu Grunde gelegt zu haben. Nach einer zuverlässigen Überlieferung hat er sich bei der grossen Pest in Athen dadurch Ruhm erworben, dass er in der Nähe der Kranken Feuer anzünden liess, um die vorher kalte und feuchte Luft warm und trocken zu machen. 2)

Ein weiteres gemeinsames Band, das die Theorieen dieser Ārzte umschlingt, ist die Lehre von dem Pneuma, das die ganze Weit durchdringt, also auch den menschlichen Organismus, und von dessen Beschaffenheit und ungehinderter Perspiration Gesundheit und Krankheit des Menschen abhängig ist. 3) Für Akron kommt eine Notiz der pinakographischen Überlieferung des Suidas uns sehr zu statten s. v. "Αναρον ... ἔστι δὲ καὶ οδτος τῶν τινα αντέψιατα σημειωσαμένον. "Μις sich aus der Kombination dieser Worte mit der oben angeführten Stelle des Oribasins ergiebt, hatte er in ähnlicher Weise wie der Verfasser von περὶ ἀφων, ὑδάτων, τόπων und der Verfasser von περὶ διαλτης die Naturbeobachtung in den Bereich seines Systems gezogen: er hatte τινὰ πνεύματα, d. h. verschiedene Arten von Luftstömungen unterschieden, auf ihre Qualitätenmischung geachtet und Schlüsse aus ihnen gezogen auf den Gesundheits- und Krankheitszustand der Menschen. 4)

Mit der Pneumalehre hängt die Atmungstheorie dieser Ärzte aufs engste zusammen. Philistion war auch hierin dem Empedokles

¹⁾ Anon. Lond. XX 25: Φιλαστίων δ' ο feru & δ' δδεύν συνεοτένευ έγιξε του? ἐστιν ἐκ δ' στοιχείων' πυρόε, ἀξεος, ἔδατος, γήξε. εἶναι δὲ καὶ ἐκάστο δυνάμεις, τοῦ ἐκ ὑπρός τὸ ὑπρός, τὸ ὑπρός ὑπρός τὸ ὑπρός, ὑπρός ἐκ ὑπρός

²⁾ Orib. V 300: καὶ πυράν δέ τις ἀνακαίων πολλήν δύναιτο ἀν μεταβάλλευ ἐπὶ τὸ ઉτεμών καὶ ἔπρόν τὸν ἀξαα, τέων ὑγρόν ὅντα καὶ ψυχρόν, καθάπες ποιῆσαί γακρωνα τὸν ἀκραγαντίνον. Βεὶ Αεt. V c. 94, 91 v heisst es zum Schluss des gleichlautenden Berichtes (saus Rufus): καθάπες ποιῆσαί φαιν Ἰπποκράτην ἐν ἀθύγναις καὶ ἀκρωνα τὸν ἀπραγαντίνον. Vgl. Plut. de Is. et Os. 80. Paul. Aeg. II 35, 406. Plin. XXXVI 202 (Empedokles und Hippokrates) vgl. Welcker kleine Schrift. III 43.

Für Empedokles vgl. Zeller I² 799 f. Diels, über die Gedichte des Empedokles Sitzgeb. der Berl. Akad. 1898, 10. Für Philistion vgl. Anon. Lond. XX 45 ff.

⁴⁾ Ich stehe nicht an, diese Lehre von den πνεύματα in seine Schrift πρό τρορής δγιεινών (Suid.) zu verweisen und sie in denselhen Zusammenhang einzureihen, in dem sie in der Schrift πρεξι δεαίτης steht. Vgl. Predrich a. a. 0. 160.

gefolgt (XX 45): οὐ γὰρ μόνον κατὰ τὸ στόμα καὶ τοὺς μυκτήρας ή ἀναπνοή γίνεται, ἀλλὰ καὶ καθ' δλον τὸ σῶμα. Was diese Lehre als empedokleisch charakterisiert, ist die Annahme, dass nicht bloss Mund und Nase (wie Diogenes von Apollonia), sondern auch die auf dem ganzen Körper befindlichen πόροι das Aus- und Einströmen der Luft vermitteln. 1) Diese Abhängigkeit von Empedokles zwingt uns zu der Annahme, dass er sich wie dieser die Atmung als eine Folge der Blutbewegung vorgestellt hat. In dieser Lehre lässt sich ein wichtiger Unterschied zwischen der koischen Schule und der sikelischen konstatieren. Die koische Schule, welche in dem Pneuma eleichfalls ein wichtiges Erklärungsprinzip für organische Störungen erkannt hatte, nahm als Vermittlungsorgan der Atmung Mund und Nase und nicht den ganzen Körper an. Vgl. περί ίερ. νούσ. c. 7 (VI 372); δταν γάρ λάβη ἄνθρωπος κατά τὸ στόμα καὶ τοὺς μυκτῆρας τὸ πνεύμα, πρώτον μέν ές τον έγκεφαλον έρχεται, έπειτα δ' ές την χοιλίην το πλείστον μέρος, το δ' έπὶ τον πλεύμονα, το δ' έπὶ τὰς ωλέβας. Vermutlich stand der Verfasser hierin unter dem Einfluss der Lehre des Diogenes von Apollonia, 2)

Die eingeatmete Luft dient nach der Ansicht des Philistion und Diokles zur Abkühlung der eingepflanzten Wärme: τί ποτε οὖν τηλικοῦτον ἐστι τὸ παρὰ τῆς ἀναπνοῆς ἡμῶν χρηστόν; ἄρὰ γε τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἐστι γένεσις, ὡς ἀσκληπιάδης φησίν; ἡ γένεσις μὲν οὐχἰ, ὑῶσις δέ τις, ὡς τοῦ Νικάρχου Πραξαγόρας; ἡ τῆς ἐμφύτου θερμασίας ἀνάψυξίς τις, ὡς ὑποιοράτης; δ) Das ist auch koische Lehre; ὑθieselbe Αιθακικης ἐκίψυξις, ὡς ὑποιοράτης; δ) Das ist auch koische Lehre; ὑθieselbe Αιθακικης ἐκίψυξις, ὡς ὑποιοράτης; δ) Wie Diogenes betrachtete der

¹⁾ Zeller I2 799f.

²⁾ Vgl. den von Diogenes beeinflussten Verfasser von περί φυσῶν c. 10. Act plac. V 15, 4 (426, 5): Διογένης γεννᾶσθαι μέν τὰ βρέψη ἄνγια, ἐν θεριαπάζει δίν δθεν τὰ ἔμφυτον θεριάν ἀθδων προχυθέντον τοῦ βρέφους τὸ ψυχρὸν εἰς τὸν πνεύωνωι ἐφεἰκεσθαι. Der herakliteisierende Verfasser von περί τροφής teltle die Lehre der sikelischen Schule c. 30 (IX 108).

³⁾ Gal. IV 471. Vind. c. 32. 17. vgl. Papyr. Lond. XXIII 38.

⁴⁾ Der Verfasser νοπ περί Ιερ. νούουν bezeugt es. Vgl. c. 4 (VI 868). κατά ταύτει δὲ τὰς φίλβας καὶ ἐσωγόμεθα τό πουλὸ τοῦ πνεόματος: αιτια γομ ἡμάων εἰούν ἀναπγοαί τοῦ σώματος τον ἡέρα ἐς σφῶς ἐἰκουσαι, καὶ ἐς τὸ σῶμα τὸ λοιπόν ἀγετεύουν κατὰ τὰ φίλβια καὶ ἀναψόχουσι καὶ πάλιν ἀφιάσιν vgl. περί σαρκόν c. 6 (VIII 593).

⁵⁾ Aet. plac. V 15, 4 (426, 6 D). Dümmler, Akad. 139f.

⁶⁾ Plut. Stoic. rep. 41. de primo frig. 2. Gal. V 283.

Karvstier die innerorganische Wärme als angeboren (daher εμφυτον Asougy) 1) und dachte sich dieselbe an das Blut der Adern geknüpft und somit als Sitz derselben das Herz, die Quelle alles Blutes. 2) Dass dies gleichfalls die Annahme des Philistion war, folgt aus der Übereinstimmung des Diokles mit Plato im Timaios.3) Es ist mir nicht zweifelhaft, dass Diogenes wie Philistion in dieser Theorie an Empedokles angeknüpft haben. Schon Dümmler 4) hat darauf aufmerksam gemacht: der durchschlagende Grund, der dem Empedokles die Priorität der Lehre von der Beseelung resp. Belebung des Embryo durch Abkühlung sichert, ist der, dass sie im Widerspruch steht mit der sonstigen Lehre des Diogenes. 5) Nach Empedokles ist der Embryo im Mutterleib ein ζωον ἄπνουν d. h. ein lebloses Wesen; die Belebung erfolgt erst nach der Geburt durch die Atmung, indem die atmosphärische Luft τὸ ἐκτὸς ἀερῶδες (πνεῦμα kommt wiederholt in seinen Bruchstücken vor) an Stelle des Fruchtwassers, von dem der Embryo bisher umgeben war, in die Poren der Haut eindringt: 6) Ἐμπεδοπλής είναι μέν ζώον τὸ ἔμβρυον, άλλ' ἄπνουν ὑπάρχειν ἐν τῆ γαστοί. πρώτην δὲ ἀναπνοήν τοῦ ζώου γίνεσθαι κατὰ την ἀποκύησιν τῆς μέν έν τοῖς βρέφεσιν ύγρασίας ἀποχώρησιν λαμβανούσης, πρὸς δὲ το παρακενωθέν έπεισόδου τοῦ έκτος άερώδους γινομένης είς τὰ παρανοινθέντα τῶν ἀγγείων. Die äussere Luft ist ihm also die Vermittlerin des organischen Lebens (daher Hon φερέσβιος v. 34 St.), das εμφυτον θερμόν ist weiter nichts als warme Luft, daher redet

¹⁾ Vgl. Gal. a. a. O. Die pneumatische Schule war ihnen darin gefolgt (M. Wellmann 137), während die Schule des Praxagoras das 3·equéo als interprobezeichnete (Gal. VII 614). Daraus erklärt sich die abweichende Auffassung des Praxagoras von dem Zweck der Atmung (Gal. IV 411).

²⁾ Vgl. für Diokles Fuchs, aneed. 2, 541: Διοκίξε δὲ τοῦ περὶ τὴν καρδίαν καὶ τον ἐγκάραλον ψυχικοῦ πνεύματος κατάψυξικ ἡγείται είναι (Sc. τον ἰήδαργο) καὶ τοῦ ταντή (Sc. τῆ καρδία) οννοδιον αἰματος πῆξειν. Gal. VIII 186: τοὸς δὶ γυσοδιδεις (Sc. λέγει ὁ Διοκίξε) καλουμένους ὑπολαμβάνειν δει πλείον ἔχειν τὸ δερμόν τοῦ προσήμοντος ἐν ταξε φίενὶ ταῖς ἐκ τῆς γαστρός τὴν τροφὴν δεχομένας καὶ τὸ αἰμα πεπαγένθαι τούτουν.

³⁾ Plato Tim. 79D: πῶν ζῷον ἐαντοῦ τὰντὸς περὶ τὸ αἰμα καὶ τὰς ghiβας βερμότατα ἔχει, οἰον ἐν ἑαντῷ πηγήν τωνα ἐνοῦσων πυρός. Vgl. 70 A. Gal. V 702-Der von Galen herangezogene Satz der Aphor. I 14 (IV 466) zum Boweise, dass Plato in seiner Lehre vom ἔμφντον βερμόν von Hippokrates abhängig sei, beruht auf empedokleischer Lehre: Act. Plac. V 24. 2.

⁴⁾ Akadem. 220.

⁵⁾ Dümmler, Akad. 140 A. 1.

⁶⁾ Aet. plac. V 15, 3 (425 a 23f.).

er von der πρός τὸ ἐκτὸς όρμή der eingepflanzten Wärme. 1) Anderseits betrachtete er das Herz als das Hauptorgan des Lebens im Körper des Menschen; daher bildet es sich zuerst im Embryo: Empedocles, quem in hoc Aristoteles secutus est, ante omnia cor iudicavit increscere, quod hominis vitam maxime contineat.2) Halten wir damit die bekannten Verse seiner Physik zusammen (v. 327f. St.):

αξματος εν πελάγεσσι τεθραμμένη (sc. ή καρδίη) άντιθορόντος, τη τε νόημα μάλιστα χυχλίσχεται άνθοώποισιν.

αίμα γάρ άνθρώποις περικάρδιον έστι νόημα.

so halte ich die Schlussfolgerung nicht für allzu gewagt, dass er

bereits das Herz als Quelle des den Körper durchströmenden Blutes gehalten habe, an das auch nach seiner Meinung die eingepflanzte Wärme geknüpft ist.3) Da nun nach seiner Lehre ein organisches Leben nicht möglich ist, bevor ein bestimmter Grad der Mischung und Entmischung erreicht ist, so kann er die Behauptung, dass das organische Leben erst durch die Luft vermittelt werde, nur mit der Annahme begründet haben, dass durch sie die für die Existenz erforderliche gleichmässige Mischung des Blutes herbeigeführt, d. h. dass durch das Eindringen der atmosphärischen Luft der übermässige Grad des ἔμφυτον θεφμόν im Embryo auf das richtige Mass herabgestimmt wird.

Ein wichtiges Charakteristicum der sikelischen Schule ist endlich die besondere Bevorzugung der Diätetik4): darin zeigt sich der Einfluss der Pythagoreischen Heilmethode. Wie sein älterer Zeitgenosse Akron verfasste Philistion ein Werk περί τροφής ύγιεινών resp. περί διαίτης 5). Galen nennt ihn, wenn auch irrtümlich, neben

Aet. plac. IV 22, 1 (412 a 3 f.). Die Luft galt ihm auch als warm, allerdings nicht in dem Grade wie das Feuer, wie er das Wasser für weniger warm hielt als die Luft: vgl. Zeller I5 2, 763.

²⁾ Censor. de die nat. VI 1. Arist. de part. anim. III 4, 666 a 20: ἐν γὰρ τοις έμβρύοις εύθέως ή καρδία φαίνεται κινουμένη τῶν μορίων καθαπερεί ζῷον. 3) Aet. plac. V 24, 2 (435, 17 D). IV 22, 1 (412, 4 D).

⁴⁾ Diels, Parmenides 16. Krische, die theologischen Lehren der gr. Denker

⁵⁾ Der Titel ist nicht überliefert. Ein längeres Bruchstück aus dieser Schrift über die verschiedenen Brotarten hat Ath. III 115 df. erhalten. Vgl. Fredrich a. a. O. 177 A 3. 173. Philistion vertritt in dieser Schrift denselben empirischen Standpunkt wie Diokles in seinen Yysserd (Fredrich 173): letzterer steht auch hier unter seinem Einfluss. Empirisch scheint auch Akrons Schrift περί τροφής ύγιεινών βιβλίον a (Suid. s. v.) gewesen zu sein: daraus würde sich mit erklären, dass die Schule der Empiriker ihren Ursprung auf ihn zurück-

Wie Philistion baute Diokles sein System auf den Grundqualitäten der vier empedokleischen Elemente auf, als deren Hauptkräfte er wie Empedokles das Warme und Kalte betrachtete3), und auf dem Pneuma.4) Die Qualitäten nehmen im menschlichen Körper zu und ab und wirken auf die Bildung der Körpersäfte ein. welche in den Adern aus der dem Körper zugeführten Nahrung entstehen. Diokles kannte die vier Grundsäfte der sogenannten hippokratischen Humoralpathologie: Blut, Schleim, gelbe und schwarze Galle: Aristoteles (511b 10) war ihm gefolgt. Die beweisende Stelle steht bei Vind. c. 2: sed his omnibus Diocles, sectator Himocratis . . . assertionibus respondens contra primam dixit; quoniam una atque eadem materies descendens per quosdam viarum meatus uspiam flegma fiet, uspiam fel, id est cholera ruhea, uspiam melancholia, uspiam sanguis, fit etiam semen ex nutrimine, id est ex cibo et potu, ex quibus et ipsi quatuor humores nutriumtur. Darin berührt er sich mit dem Verfasser von περὶ φύσιος ἀνθρώπου c. 4. nur fasste er sie nicht wie dieser als Grundelemente des menschlichen Körpers auf. Ist es glaublich, dass er seine Säftetheorie auf

führte (Bonnet, de Gal. subfig. emp. 35, 9f. Gal. XIV 638. Plin. XXIX 5). Vgl. Plin. XX 31. 86. 122. Ath. XII 516 C.

Gal. VI 473. XV 455. XVIII A 8.

Lichtenstädt, Platons Lehren auf dem Gebiete der Heilkunde 151. Poscherrieder a. a. O. 57.

Gal. II 110. 117. 178. V 684f. XV 346. XVII B 608. Act. plac. V 9, 1 (421, 81).
 Er verfasste eine Schrift negt negts vai dépos: vgl. Vind. c. 30.
 Vgl. Fuchs. aned gr. a. 0. und die verberwende Untersuchung.

⁴⁾ Vgl. Fuchs, aneed. gr. a. a. 0. und die vorhergehende Untersuchung-Die pneumatische Schule hat sich eng an ihn angeschlossen: M. Wellmann, die pneum. Schule 187.

der in jener dürftigen Epideixis!) vorgetragenen Lehre aufbaute? Mich dünkt, diese schematische Lehre, die im Altertum allezeit für speziell hippokratisch gegolten, ist als das Dogma jener Schule in Anspruch zu nehmen, welche die Vierzahl der Elemente ihrem System zu Grunde legte, d. h. der sikelischen. Dass sie den italischen Ārzten jener Zeit bekannt war, beweist doch das Beispiel des Philolaos von Kroton²). Ob Philistion bereits den Parallelismus der Körpersäfte mit den vier Elementen des Empedokles gekannt hat, wissen wir nicht, ist auch nicht sonderlich wahrscheinlich, obgleich an einer Stelle des Galen die Übereinstimung des Hippokrates, d. h. des Verfassers von περὶ φύσιος ἀνθαώπου, des Diokles und des Philistion in der Elementen- und Säftelehre bezeugt wird. ³) Ich glaube vielmehr, dass die Säftelehre Platos (Tim. 82 E) im wesentlichen der seinigen entspricht. ¹)

1) Pap. Lond. 18, 30ff. Fredrich a. a. O. 48.

Gal. I 487 bezeichnet sie als die erste Schrift, welche diese Lehre vertrat.
 Doch beweist das natürlich nichts.

8) Gal περί φων. Θυν. Π c. 8 ed. Helmreich (III 181): ἀλὶ Ἐρασίστρατο ὁ σορὸς ἐπεριδῶν καὶ καταφρονήσας, ὅν οδὸ Ἡποκοφίτης οδτε Διολής ο οδτε Πραξαγόρας οδτε Φιλονίων ἀλὶ. ἀνδὸ τῶν ἀρίστων φιλοσόρων οδὸείε κατερρόνησαν οδτε Πλάτων οδτ Ἰριστοτίλης οδτε Θεόρραστος, δίας ἐνογρίας ὑπερβαίνει καθάπες τι ομικρόν καὶ τὸ τυχὸν τῆς τέχνης παραλικών μέρος οδὸ ἀντειπείν ἄξιωνας, εἰτ Ἰρόθες ἐξιεν αφιλος καὶ τὸ τυχὸν τῆς τέχνης παραλικών μέρος οδὸ ἀντειπείν ἄξιωνας, εἰτ Ἰρόθες ἐξιεν αφιλος ἐξιεν ἀριδος ἐξιεν αφιλος ἐξιεν ἀριδος ἐξιεν αφιλος ἐξιεν ἀριδος ἐξιεν ἐξιεν ἀριδος ἀξιεν ἀριδος ἐξιεν ἀριδος ἀξιεν ἀξιεν ἀριδος ἀξιεν ἀξιε

4) Vgl. Fredrich a. a. Ó. 46. Dexippos von Kos, der Schüler des Hippokrates, betrachtete wie die Knidder Schleim und Galle als Überschüsse der Mahrung und liess aus der Mischung dieser beiden Säfte mit dem Blute und der Veränderung des Blutes in seiner Farbe folgende vier Unterarten entstehen: μάλγια λενικόν, φάλγια αλματάδεs, τὰ χολόδη (= ξαν-δη χολή) und αλίλασε χολή. Die Stelle des Panvrus (XII 294). ist folgendermassen zu ergänzen:

อ้านท ชี้รุ้ ตู(ทูปท), ที่ ทูปท) ๆ 181 สโมละ 30 ระ [ธัรบุละหูปที่, ทูปตะสาม หนี โคกูปและน ทูปเปลี้ยา ของ ชี้ป ผู้ห่านสาย ธัรบุละหูปหัวของ ชอง สโมสาร [นไบแล่งของไร คู่ห่ามสา [หู(พุธสาม), โละหมาใหร้างของ ชี้ธ์ แล้ว ของ โละหมาให ทูปหัวของ ทูปตรสาม, คูปเลยที่ปราจอง ชี้ธ์ หม่

35 μεταβληθέντος μέλαυνα χολή. Vgl. Ruf. ed. R. 165, 2.
Einen Unterschied zwischen χολή und χολάδεα macht auch der Verfasser
von περί νούσων IV c. 36 (VII 552), τὰ χολάδεα ist der gewöhnliche Ausdruck in den Epidemieen I (2. 12. 17. 19. 20), daneben χολάδεα ξανθά (1ε 207, I ε
209), χολάδεα μέλαυν (1ε 207, I β 213). Das αματάδες, das bald durch den
Speichel, bald durch den Urin, bald durch Erbrechen abgeht, kennt der Ver-

Für die Entstehung von Krankheiten giebt es nach Diokles verschiedene Ursachen. Aet. plac. V 30, 2 (443 ab 5 D): Atoxhōc πλείστας των νόσων δι' άνωμαλίαν των έν τις σώματι στοιχείων ναί του χαταστήματος. Wie Philistion (Pap. Lond. XIX 34f.) und Plato im Timaios (81 E) macht er die Krankheiten in erster Linia von den Anomalieen der Grundstoffe des menschlichen Körpers, d.h. nach seiner Theorie von den materiellen Grundqualitäten der vier Elemente, dem Warmen, Kalten, Trocknen, Feuchten abhängigwidernatürlicher Mangel oder Überfluss der στοιχεῖα ruft Krankheit hervor. 1) Nach Philistion ist an zweiter Stelle für Gesundheit und Krankheit der Körperzustand massgebend: er versteht darunter das Verhalten des Pneuma im menschlichen Körper. 2) Dieselbe wichtige Rolle spielt das Pneuma bekanntlich in der Ätiologie des Diokles und in gewisser Beschränkung auch bei Plato (Tim. 84 Df.), Die koische Schule 3) hat diese Lehre gleichfalls, allerdings mit verschiedenen Modificationen übernommen und ist darin, wie es scheint von der Lehre des Diogenes beeinflusst worden. Also schon zwei Generationen vor Aristoteles war in Athen die Pneumalehre ein Hauntdogma der ärztlichen Kreise. Wie Aristoteles, der selbst ein Anhänger dieser Lehre gewesen 4), dem Karvstier sicher manche Einzelheit derselben verdankt5), so steht Diokles wieder mit ihr auf den Schultern der sikelischen Schule. An Diokles hat sich die Schule des Praxagoras angeschlossen, und von Praxagoras sind wieder die Korvohäen der Alexandrinerzeit, Herophilos und Erasistratos, beeinflusst worden

fasser von περί νούο. II 62 (VII 96) 44 (62) 73 (110). Bei der Zerreissung der Lungenlappen wird unterschieden zwischen dem λεπτόν αίματώδες πτύομα und dem σταλον πανό λευκόν (VII 82 f. L).

¹⁾ Gal. VIII 186: τοὺς δὰ φυσώδεις καλουμένους ύπολαμβάνειν δεί (κε. φρώδε Διοιλής) πλείον Έχειν τὸ θερμόν τοῦ προσήκοντος ἐν ταῖς φλεψί ττλ. (Philistonic πειδὰν πλεονάση τὸ θερμόν. Cael. Aur. m. chr. 15: alii frigidis usi sunt robus (κε. in mania), passionis causam ex fervore venire suspicantes, ut dristoteles σέ Diocles. Act plac V 9, 1 (421, 8D). Ålnich Him), new i νợc. ἀνθο. c 4 (VI 40).

²⁾ Anonym. Lond. XX 33 und 41 f.

 [[]Hipp.] περὶ ἰερῆς νούσον c. 7ff.

⁴⁾ Siebeck, Gesch. der Psychologie I 2, 137ff.

⁵⁾ Aristoteles hat den Karystier sicher gekannt. Die beweisende Stelle steht bei Cael. Aur. m. chr. I 5: alii frigidis usi sunt robus (sc. in mamia), passionis causam en fervore venire suspicantes, ut Aristoteles et Diocles. Die diokleische Atiologie ist in den von Fuchs edierten anecd. gr. 17, 548 erhalten: δ δι Διακίξε ξέσιν τοῦ ἐν τῷ καφᾶτα αἰωταίς σρου είναι (κ. τὴν κανίαν) χωρὶὲ ἐμφάξεων γνονμόνην. Diokleisch ist fermer seine Lehre, dass alle Adern vom Herzen aus-

Der fundamentale Unterschied der Lehre der koischen und sikelischen Schule vom Sitz der Seele macht es begreiflich, dass nach koischer Lehre das Pneuma zunächst in das Gehirn gelangt und dann in den übrigen Körper¹), während die sikelische Schule das Pneuma vom Herzen aus durch die Adern in das Gehirn aufsteigen liess. Diokles hat diese Lehre vertreten. Fuchs anecd. 5, 543: Διοκλής την κεφαλαίαν φησί γίνεσθαι περί τὰς κοίλας καὶ βυθίους πλέβας της κεφαλής έμφράξεως γενομένης γίνεσθαι δε αὐτήν έπικίνδυνον, έαν τον ήγεμόνα του σώματος συνδιαθή, την καρδίαν. ἀφ' ής το ψυχικον πνεύμα του σώματος ωθμηται κατ' αὐτόν. Vgl. 2.541. Da der Verfasser von περί ίερ. νούσ., der älter ist als Diokles. bereits gegen diese Auffassung polemisiert2), so kann diese Polemik nur gegen die Schule gerichtet sein, deren Dogmen Diokles übernommen hat, d. h. gegen die sikelische. Es darf demnach als sikelisches Dogma gelten, dass das Pneuma, das von aussen durch Luftröhre, Speiseröhre und die Poren der Haut in den Körper eindringt. im Organismus in seiner feinsten Ausgestaltung seinen Sitz im Herzen hat als ψυγικόν πνεθμα und von hier vermittelst der Adern dem ganzen Körper zugeführt wird. 3) Weiter haben Diokles wie Philistion der Ansicht gehuldigt, dass durch die bei der Atmung eindringende Luft die austretende Luft ersetzt und ergänzt wird; denn nicht nur vom Herzen sondern von überall her wird Luft in die Blutgefässe

gehen, dass das Herz der Sitz der eingepflanzten Wärme und des Pneuma ist, dass die Atmung zur Abkühlung des Eupereor Seguéo dient, diokleisch ist die Unterscheidung von Arterie und Hohlvene. Das Herz gilt beiden als Ausgangspunkt der Bewegung, als Sitz der empfindenden Seele. Vgl. Zeller II² 518. Über die Lebensfäligkeit des Achtmonatskindes urteilte Aristoteles genau so wie Diokles. Vgl. Cens. de die nat. 718. Orlh. III 63.

^{1) [}Hipp.] πορί έο, νούο, c.16 (VI 390): όκόταν γὰς οπάση τό πνεθμα δυθορο είν διουτόν, ές τον έγκεφαλον πρότον δερκενέται καὶ οδτικό δε τό λοιπόν οδιμα τεκίδυαται ό δής καταλιπόν εν τις δεγκεράλο έναντου την άκμην καὶ δτι διν δη φρόνιμόν τε καὶ γνώμην έχον. Gal IV 502: ἀλλ' οδό ' έκ τῆς είσπυσῆς, όμολος οἱ πορί τόν Έρρα τος το Ερρί τον Έρρ.] έκ τῆς είσπυσῆς, όμολος οἱ πορί τόν Έρρα τον Έρρ.] έκ τῆς καρόλει διὰ τῶν ἀρτημών ἐπὶ τὰς μήνιγγας, τοῖς δὲ εὐθος διὰ τῶν ἀρτημών ἐπὶ τὰς μήνιγγας, τοῖς δὲ εὐθος διὰ τῶν ἀρνῶν εἰς τὰς κατὰ τὸν ἐγκαμόν καιλίας δίρμοθοι το πνεύμα δοκεί. Die Pneumalehre des Ernisistratos list bekanntlich von der Schule des Praxagoras beeinflusst.

^{2) [}Hipp] περί έερ, νούα, ο. 16 (VI 390): εί γὰρ ἐς τὸ αῶμα πρῶτον ἄρικωντο (ἐκ. ὁ ἀῆρ) καὶ ὅντιξου ἐς τὸν ἐγκάφαλον, ἐν τῆρι σαρξὶ καὶ ἐν τῆσι φλεψὶ παραλελοιπῶν τὴν διάγνωσων ἐς τὸν ἐγκάφαλον ἀν ἰοι δεριώς ἐδον καὶ σὸν ἀκρειφνής, ἀλλ' ἐπιμεμγιμένος τῆ ἐκιάδι τῆ ἀπό τε τῶν σαρκῶν καὶ τοῦ αἰματος, ἀστε πηθείε ἐκοι ἀκριβής.

³⁾ Vgl. Plat. Tim. 84f. 79E.

eingezogen.¹) Ihre Annahme, dass die Atmung zur Abkühlung der eingepflanzten Wärme (ἐμιφντος δερμασία) diene, widerspricht dem nicht. Sie besagt nur, was auch Aristoteles (de resp. 6. 473 a 3 annahm, dass die eingepflanzte Wärme nicht von aussen, sondern von innen unterhalten wird. Eingepflanzte Wärme und Pneuma gelten ihnen als verschiedene Kräfte: während die eine dem Körper ein. Die feinste Ausgestaltung des Pneuma, das πνεύμα ψυχικό, hat ebenso wie die Wärme seinen Sitz im Herzen. Vermutlich waren sie der Ansicht, dass er von den reinen Ausdünstungen (ἀναθμαίσεις) des Blutes unterhalten wird. Diese Lehre von der Verdampfung der Säfte zu Pneuma muss sikelisches Dogma gewesen sein ²), der Verlasser von περε ναρθίης² und Diokles¹) haben sie gekannt. Aristoteles' und die Stoiker β haben sich diesem Dogma angeschlossen.

Das im Herzen lokalisierte Pneuma galt dem Karystier als Träger der Seele (daher ψυχικὸν πνεῦμα); es ist die δύναμις (daher δύναμις ψυχική)), welche den Körper trägt⁸), während der Körper

¹⁾ Gal. IV 131: ῶσθ' ὅταν ἀπορῶσι, πῶς εἰς ὅἰον τὸ σῶμα παρὰ τῆς καρδίας κομιαθήσεται τὸ πνεθμα πεπληφομένων αἰματος τῶν ἀρτηριῶν, οὐ χαλεπὸν ἐτικόσαθαι τὴν ἀπορίαν αὐτῶν, μὴ πέμπεσθαι φάντας, ἀλλ' ἔλκεσθαι, μήτ' ἐκ καρδίας μόνης, ἀλλὰ πανταχιόθεν, ὡς Ἡροφίλφ τε καὶ πρὸ τούτου Πραξαγόρα καὶ Φυλοτίμφ καὶ Διοκλεῖ ... ἀρέσκει.

²⁾ Plat. Tim. 86 Ε: όπου γεφ δεν οι των όξεων και των άλοκων φλεγμάτων και όσοι πωροί και γριλώδεις χυροί κατά το όσμα πλευτγθέντει ξέν ων με κή λάβωσων άναπνούν, έντος δὲ ειλλέμενοι την ἀφ' αὐτῶν ἀτμίδα τῆ τῆς ψυρίς φορξ ἐψιμιξαντει ἀνακρασθώσι, παντοδαπά νοσήματα ψυχῆς ἐμποιοῦσι, μάλλον καί ὅττον καί λάττον και πλείω.

^{3) [}Hipp.] περί καρδ. c. 11: τρέφεται δὲ (sc. ή γνώμη) ούτε σιτίσιουν ούτε ποτοίοι τοῖουν ἀπό τῆς νηδόος, ἀλὶὰ καθαρῆ καὶ φωτοειδεῖ περιουσίη γεγονιξη έκ τῆς διακρίσιος τοῦ αἰματος. Gal. IV 502: καίτοι καὶ ἐκ τῆς τοῦ αἰματος ἀναθυμιάσεως αὐτό (sc. το πενέκα) τρέφεταθαι, καθάπερ καὶ πολλοῖς τῶν ἐλλογἰμων ἰατρῶν τε καὶ φιλοσόφων ἔδοξεν. Vgl. 506.

⁴⁾ Vind. c. 37: suspicatur enim, siquid in sanguine fuerit acrius factum, hoc per spirationem tenuem, quam graece àvaIvutaaw vocamus, ad iecoris ferrivesicam, quam fel appellamus.

Siebeck, die Entwicklung der Lehre vom Geist, Zeitsch. f. Völkerps. XII 369.

⁶⁾ Stein, Psych. der Stoa I 106.

⁷⁾ Fuchs, anecd. 18, 549.

⁸⁾ Gal. XVIII B 124: Υλεγε δὲ καὶ ὁ Διοκλῆς ὅτι τὰ σόματα τῶν ζώρω συνἐστηκεν ἐκ τοῦ φέροντος καὶ τοῦ φερομένου, φέρον οὐν ἐστιν ἡ δύκομιε, φερόμενοι
δὲ τὸ σῶμα. Dietz schol, in Hipp. I 141: οἱ γὰρ περὶ Διοκλέα: ἡ κίνησιε ὅιττὸ ἐστικ, ἐα φέροντοῦ καὶ φερομένου, καὶ φέρον μὸν ἐκάλουν τὴν δύγαμων τὴν κυητικήν,

das getragene ist. Vom Herzen, d. h. von dem aus dem Herzen in die παχεία ἀρτηρία bis zu ihren feinsten Verästelungen strömenden Pneuma ψυχικόν, geht die Bewegung der Glieder aus ¹). Das vom Herzen aus durch die Adern zu den Sinnesorganen strömende Pneuma vermittelt die Sinneswahrnehmungen ²). Als Verbreitungskanäle des Pneuma galten ihm die Adern, d. h. Venen und Arterien ohne Untershied. ³) In den Adern circuliert es mit dem Blute: daher kann es nicht stillstehen, sondern ist in steter Bewegung wie das Blut selbst. ¹)

Ist das Pneuma in seiner Bewegung ungehindert, so bleibt der Mensch gesund: ὅταν γάρ, σησίν (sc. ὁ Φιλιστίον), εὐτνοῆ ὅλον τό σῶμα καὶ διεξίη ἀκολύτως τὸ πνεὕμα, ὑγιεια γίνεται (An. Lond. XX 43). Wenn dagegen die Atnung im ganzen Körper gehemmt ist, so tritt der Tod ein, weil, wie es bei Aristoteles ³) heisst, infolge der fehlenden Abkühlung das Warme in sich zusammenschmilzt. Das ist ohne Zweifel der Sinn der letzten Worte der vom Anonymus Londinensis aufbewahrten Lehre des Philistion XX 49: καθ' ὅλον μὲν γὰρ τὸ σῶμα τῆς ἀναπνοῆς ἐπεγομένης, νόσος [εί]ς θ¦άνατο ἀγει.... Das war consequenterweise auch die Annahme des Diokles. Sind die Durchgänge des Pneuma verstopft und ist eine freie Bewegung desselben unmöglich, so entstehen Krankheiten, die

γερόμενον δὲ τὸ σῶμα. ὁπὸ γὰρ τῆς δυνάμενε φέρεται τὸ σῶμα, ἐπεί τοι γε δου ποὸε ἐαντὸ τὸ σῶμα βαρὰ ἐστι καὶ βρίδον. Αποπ. Lond. ΧΧΧΙ ὁ (ὁδ): ἡ αἰτίαν παροφορι μὲν τῆς ψυχῆς καθφό ἐστι τὸ ζώρο, ὅτε καὶ πεθμα ἡ ψυχή, τὸ δὲ πευθμα κοθφον τὴν φύον: πευματική δὲ καὶ ἡ ψυχή τοιαστη δὲ πάρος απαροδοα μὲν χοῦφον παρέχει τὸ ζῷνο, ἀποδοα δὲ βαρότερον: οθτως γὰρ ὑπὸ τῆς ψυχῆς βαστάξεται τὸ δλον σῶμα. Π dem zweiten physiologischen Teil des Londoner Anonymus sind auch sonst noch Spuren diokleischer Doctrin nachweishar.

⁾ Fuchs, aneed. 20,550: Ηραξαγόρας δὲ καὶ Διοκής (sc. τὴν παφάλουδν φαιο γ/ψεσθαι) υπό παγέος καὶ γυγροσ φλέγματος περί τὰς ἀπορύσες τὰς πὰν παφέσε καὶ τῆν παγέας ἀρτηρίας γυροφέσου, δί ὅνπερ ἡ κατὰ προαθέρουν κένγοιε διπτέμ-πεται τῷ ἀθματι γgl. S. 11f. Nerven hat er so wenig gekannt, wie Aristoteles. Zeller I 2,518. Meyer a. a. O. 440.

²⁾ Vgl. S. 20. 46.

³⁾ Dass er das Pneuma noch nicht, wie sein Schüler Praxagoras, streng auf die Arterie beschränkt hat, wird das Folgende lehren. Schon Fredrich a. a. 0. 77f. hat vermutet, dass er die linke Herzkammer als Hauptsitz von Pneuma und Verstand angesehen habe.

⁴⁾ Fuchs a. a. O. 4, 542. [Hipp.] περί tερ. νούσ. c. 4 (VI 368): οὐ γὰρ οἰδν τε το πνεθμα στῆναι, ἀλλὰ χωρεί δνω καὶ κάτω ἡν γὰρ στῆ πον καὶ ἀποληφθῆ, ἀκρατὲς γίνεται ἐκεὶνο τὸ μέρος ὅπου ὰν στῆ.

⁵⁾ Arist. 479 a 8f.

ie nach dem Organ, in welchem die Verstopfung ihren Sitz hat. verschiedene Namen führen. Diese Verstopfung wird durch die heiden Säfte Schleim und Galle hervorgerufen, von denen der Schleim eine widernatürliche Abkühlung 1), die Galle eine übermässige Er. hitzung hervorruft. Infolge der übermässigen Erhitzung kommt das Blut in den Adern zum Sieden und wird dick 2), übermässige Ah. kühlung lässt es dagegen fest werden. 3) Die Verstopfung des Pneuma hat Fieber im Gefolge, während infolge übermässiger Erhitzung des Blutes durch Galle Entzündung entsteht. 4) Die Entzündung wieder kann. da sie auch durch Verstopfung hervorgerufen wird, gleichfalls mit Fieber verbunden sein. 5) Das Fieber ist also immer ein sekundäres, symptomatisches Leiden (ἐπιγέννημα Aet. plac. V 29, 2, 441, 17). Lethargie beruht nach diokleischer Lehre auf Abkühlung des ψυνικόν πνεδιια im Herzen und Gehirn 6), Verstopfung des Pneuma in den Kopfadern ruft zegalala hervor 1), in der Aorta dagegen Epilepsie und Apoplexie 8), in den feinsten Verästelungeu der Aorts Paralyse. 9) Die σπασμοί 10) entstehen infolge von Verstopfung des Pneuma in den am Rückgrat befindlichen Blutgefässen, Pleuritis 11) durch Verstopfung der an den Rippenknorpeln sich hinziehenden φλέβες. In den Gedärmen hat Verstopfung des Pneuma Darmverschlingung zur Folge, in der Leber Leberentzündung. 12)

Fuchs a. a. 0. 2, 541. Die Lethargie verdankt dem Schleim seine Entstehung: das war allgemeines Dogma, auch koisch (περὶ ἰερ. νούσ. c. 15). Der Schleim wirkt mit seiner Kälte auf das ψυχαίον πνεθμα betäubend.

²⁾ Gal. VIII 186: ταῦτα προεεπών ὁ Διοκλῆς ἐφεξῆς αὐτοῖε προυέθημε τὴν αἰτίαν ἀδὰ πως γράψεις "τοὺς δὲ φυσάδεις καλουμένους ὑπολαμβάνειν δα πλείον ξενεν τὸ θερμόν τοῦ προσήκοντος ἐν ταῖε φλεγὶ ταῖε ἐκ τῆς γρατοβε τὴν τρορὴν δερμένιας, καὶ τὸ αἰμα πεπαχύνθαι τούτων." Γιαθια, α. Ο. 17, 548 (ξόσε τοῦ ἐν τῆ καρδία αἰματοῦ (Ηἰρρ.), πορὶ ἰρ. νούσ. c. 15 (VI 390): διαθερμαίνεται (80. ὁ γράφαλος) δὲ καὶ ἐπὴν τὸ αἰμα ἐπέλθη πουλὸ ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον καὶ ἐπέλθη. Vgl. ζόσιο bei Plat. Tim. 66.

³⁾ πήξει τοῦ αίματος Fuchs a.a. 0. 2, 541. περὶ ἰερ. νούσ. c. 7 (VI 374): κρατεί γὰρ τοῦ αίματος (sc. τὸ φλέγμα) τῷ ψυχρῶ καὶ πήγνυσεν. Vgl. Plat. Phil. 32 Δ.

⁴⁾ Fuchs a. a. O. 17, 548. 29, 553. Plat. Tim. 85.

⁵⁾ Fuchs 30, 554.6) Fuchs 2, 541.

Fuchs 5, 543. [Hipp.] περὶ φυσῶν. c. 8 (VI 102).

⁸⁾ Fuchs 3, 541. 4, 543.

⁹⁾ Fuchs 20, 550.

¹⁰⁾ Vgl. S. 11f.

¹¹⁾ Fuchs 8, 544.

¹²⁾ Fuchs 14, 547. 29, 553.

Die dritte Stelle nehmen bei Philistion die äusseren Ursachen ein, deren er drei angiebt: Verwundungen oder Geschwüre, Witterungsverhältnisse, Diätfehler (Pap. Lond. XX 37f.). Dass Diokles die Witterungsverhältnisse gleichfalls als wichtig für die Gesundheit betrachtete, folgt aus der oben angeführten Stelle des Aet. plac. V 30, 2. Für Plato gilt das gleiche. 1) Verwundungen und Geschwüre hatten nach seiner Meinung Fieber im Gefolge. Act. plac. V 29, 2 (441, 17D): Διοκλής δέ φησιν. 'όψις άδήλων τὰ φαινόμενα' ἔστι δέ, οίς παινομένοις δράται δ πυρετός επιγενόμενος, τραύματα καὶ φλεγμοναὶ ral βουβώνες. Den hohen Wert rationeller Diät hat Diokles anerkannt wie kaum ein anderer Arzt:2) in seinen Yyısıva προς Πλείσταρχον hat er seine diätetischen Grundsätze niedergelegt. Zum Überfluss wird es in einem von Oribasius (III 180) aufbewahrten Bruchstück mit Nachdruck hervorgehoben: φυλάττεσθαι δὲ ἀεὶ δεῖ τά τε άήθη και τὰ ισχυρά και δύσπεπτα τῶν βρωμάτων και τὰ πολλὰ Μαν' παρά γάρ το πλήθος ούν ήττον ή παρά τάς μονθηρίας ένίστε των έσθιομένων ένοχληθείη μάλλον άν τις.

Die Berthrung der diokleischen Lehre mit Philistion war schon den Alten aufgefallen. Uns steht dafür das bereits besprochene Zeugnis des Galen in seiner Schrift περί χρείας ἀναπνοῆς c. 1 (IV 471) zu Gebote: ἢ τῆς ἐιφότου δερμασίας ἀνάψυξὲς τις (sc. ἡ ἀναπνοῆ), ὡς Φιλιστίων τε καὶ Διοκλῆς; Plato im Tim. 70 C lehrte dasselbe: τἢ δὲ δὴ πηδήσει τῆς καρδίας ἐν τῆ τῶν δεινῶν προσθοκία καὶ τῆ τοῦ δυιοῦ ἐγέρσει, προγιγνώποντες, ὅτι διὰ πυρὸς ἡ τοιαὐτη πάσα ἐμελλεν οἴδησις γίγνεσθαι τῶν θυμουμένων, ἐπικουρίαν αὐτῆ μηχανόμενοι, τὴν τοῦ πλεύμονος ἰδέαν ἐνεφότευσαν ...
ἐνα τό τε πνεῦμα καὶ τὸ πῶμα δεχομένη, ψύχουσα ἀναπνοὴν καὶ ἐγατώνην ἐν τῷ καὐματι παρέχοι. Vgl. 78 E. 3) Beide Ārzie stimmen

¹⁾ Plat. Leg. VII 797 E. Vgl. Poschenrieder a. a. O. 32.

²⁾ Vgl. Plat. Rep. III 405 CD: το δε λατρωής, ήν δ' έγώ, δετοδια σ τι μή τανιμάτων ενικα ή τινων επετείων νοσημάτων επιπεούντων, άλλά δ' άργίαν τε καλ δίαταν, οίαν δηγίες ξευμάτων τε καλ πυτυμάτων όστιες λίμασα έμπιπλαμένωνε τρύσα τε και κατάρρουν υσοήμασιν όνόματα τίθευθαι άναγμάζειν τούν κουφούς διολικημάδας, όνα αλογρόν δουκί?

⁽⁸⁾ Vgl. [Hipp.] περί καρδ. C.5 (IX 84): άλλα γάρ ήδη και τοῦ πνεύμονος ἐνθύεται (8) ναρδίη) μετά προσηνίης και κοιλέζει τὴν ἀκρασίην τοῦ θεριοῦ περιβαλλομένη; ό γάρ πνεύμονο φύσει ψυχρός ἀπόρ και ἀνοιλέζει τὴν ἀκρασίην τοῦ θεριοῦ περιβαλλομένη; τὸς ἀποτοῦς διαθοῦς τος Τία (21 Μ): γαίνεται γάρ ἐν τῷ περὶ γερίας ἀναπνοῆς ἰδγφ συνακολουθῶν ὁ Πλάτων τῷ Ἱππο-κράτει βουλομένω τὴν μέν εἰσπνοὴν ἐκρυξεκοῦ ἐνενα γίνευδαι τῆς ἐκφύτου θερια-σίας, τὴν δὲ ἐππνοὴν ἀπογόσεως καὶ διαπνοῆς τῶν λιγνυσδῶν περιπτωμάτων. Απίstoteles hatte bekanntlich dieselbe Erklärung gegeben: de gen. ΠΙ δ. de rep.

Wellmann, Fragmente I.

auch in der auf empedokleischer Lehre!) beruhenden Annahme überein, dass die Luft nicht nur durch Nase und Mund, sondern auch durch die Haut im Körper aus- und eingehe.?) Wieber findet sich Plato in Übereinstimmung mit dieser Lehre (Tim. 79 D); δυοῦν δὲ ταῖν διεξόδοιν οὕσαν, τῆς μὲν κατά τὸ σῶμα ξξω, τῆς δὲ αὄ κατά τὸ στόμα καὶ τὰς ξίνας, ὅταν μὲν ἐπὶ θάτερα ὁρμήση, θάτερα περιωθεί κτλ.

Den Atmungsprozess stellte sich Diokles in offenbarer Abhängig. keit von Empedokles3) als einen durch die Blutbewegung vermittelten Kreislanf vor. Wenn Lunge und Herz durch Mund und Nase die Luft nach aussen abgeben, d.h. wenn die Luft und Blut enthaltenden Adern von der Oberfläche der Haut nach oben strömen. dringt Luft durch die Poren der Haut in den Körper ein, wenn dagegen Luft von aussen durch Mund und Nase dem Körper zugeführt wird, findet umgekehrt der Abfluss der Luft durch die Poren der Haut statt4). Vind. c. 17: igitur cor aliquando cum ex milmone impletur, si quid per superficiem cutis venerit, recusat atque recludit aliquando cum pulmo deficiens cordi non dederit, siguidem eo tempore cum ad accipiendum officium visitatur superioribus haustibus. tunc rursus cor ex toto corpore sumit aerem sibi consuetum atque ita respirationis perficit officium, differenti tempore inducens frims semper corpori necessarium, hunc (sc. aerem) adducit (sc. anima) non solum per nares, verum etiam per totum corpus officio commutato, quando enim per nares inferius adducitur, per fauces ad pulmonem fertur, exinde pars cordi, pars thoraci transmittitur, tunc

^{10, 475} b 16. Lichtenstädt, Platons Lehren auf dem Gebiete der Naturforschung und der Heilkunde Leipzig 1826, 97f.

Zeller II³ 730 A 3.

²⁾ Für Philistion vgl. Anon. Lond. XX 45. Für Diokles Orib. III 170: ποιε δε ή μεν τρίγει το δερμάτιον Ισγυρότερον. ... ή δε σμήξει τοὺς πόρους καθαφατέρους και δεκτροστέρους. Gal. XI 507. XVIIB 421.

Zeller I 2⁵, 799.

⁴⁾ Der Bericht des Anonymus Lond. XXIII 12ff. in dem theoretischen Teil über die Verwendung des Pheuma im menschlichen Körper beruht auf die kleischer Lehre. Dass das Pneuma nicht nur durch die Poren der Hant, Luftrühre, Lunge, Herz, sondern auch in geringer Menge durch die Speiseröhre in dem Magen gelangt, entspricht seiner Auffassung. Orib. III 171: οἱ δὲ ἀπὸ τῶν οιτίον μάτριον μέν ὅντει καὶ βραδεῖε (sc. πιρίπατο) δμαλίζουοἱ τε καὶ μιγνόσυν τὸ σετία καὶ τὰ ποτὰ καὶ τὰ ποτὰ καὶ τὰ συγκαταλαμβανόμενα τῶν πνευμάτον αὐτοῖε. Platō Tim. 50D lehrt dasselbe. Anon. Lond. XXIII 16. Dass der Anonymus (XXIII 38) die diokleische Ansicht von dem Zwecke der Atmung teilt, ist bereits oben bemerkt worden.

impletis locis inductus aer per vias totius corporis insensuales totus egeritur. quando autem ex pulmone atque corde et ventre redditur, rursum per fauces reciprocus fertur ad narium atque oris vias: tune via servata rursum per totam corporis superficiem inducitur per eiusmodi, qui per supradictas vias exierit. Dieselbe Darstellung des Atmungsprozesses, die als diokleisch feststeht auf dem sichern Grunde des Berichtes des Vindicianus, kehrt mit merkwürdiger Begründung bei Plato 1) im Timaios 79 A wieder: πάλιν δὲ τὸ τῆς ἀναπνοῆς ἴδωμεν πάθος, αῖς χρώμενον αἰτίαις τοιούτον γέγονεν, οδόνπες τὰ νῦν ἐστιν. ὧδ' οὖν' ἐπειδή κενόν ούδεν έστιν, είς δ των φερομένων δύναιτ' αν είσελθεῖν τι. τὸ δὲ πνευμα φέφεται πας' ήμων έξω, τὸ μετὰ τουτο ἤδη παντὶ δήλον, ως οὐα εἰς κενόν, άλλὰ τὸ πλησίον ἐα τῆς ἔδρας ώθεῖ τὸ δ' ώθούμενον έξελαύνει το πλησίον άεί, και κατά ταύτην την ἀνάγκην πῶν περιελαυνόμενον εἰς τὴν ἔδραν, δθεν ἐξῆλθε τὸ πνευμα, είσιον έκείσε και άναπληφούν αθτήν ξυνέπεται τῷ πνεύματι, και τούτο άμα πάν οίον τροχού περιαγομένου γίγνεται διά το κενόν undèr είναι. διό δή τὸ τῶν στηθῶν καὶ τὸ τοῦ πλεύμονος ἔξω μεθιέν το πνεύμα πάλιν ύπο του περί το σώμα άέρος, είσω διά μανών των σαρκών δυομένου και περιελαυνομένου, γίγνεται πλήρες. αθθις δὲ ἀποτρεπόμενος δ ἀὴρ καὶ διὰ τοῦ σώματος ἔξω ἰὼν εἴσω την άναπνοήν περιωθεί κατά την του στόματος και την των μυπτήρων δίοδον. Das Charakteristische in seiner Darstellung ist wie bei Diokles die Erkenntnis von dem Zusammenhang der Atmung mit dem Blutlauf und die Herleitung des Ein- und Ausatmens von der wechselseitigen Thätigkeit der beiden Luftkanäle, der Lunge und der Poren der Hant. 2) In dem Erklärungsversuch, den Plato von diesem Vorgange gegeben, schimmert ganz deutlich empedokleische Farbe durch: die beiden Hauptpunkte, die er ihm zu Grunde gelegt, die Leugnung des leeren Raumes 3) und die damit eigentlich im Widerspruch stehende Lehre von den Poren, sind dem empedokleischen System eigen; sodann erinnert die Annahme von dem Streben des Gleichen zum Gleichen (79E) deutlich genug an das bekannte empe-

¹⁾ Vgl. Gal. V 710. Arist. de resp. c. 5. Plut. quaest. Plat. VII 1004 E. Erasistratos hatto bereits die platonische Erklärung bekämpft. Gal. περί φυσ. δυν. II 8 (182 II.): ἐν δὲ τοις περί τῆς ἀναπνοῆς τοῖς περιωθείσθαι τὸν ἀἑρα φάσκουσων (κα. Ἐρασίστρατος κηλοτίωσε ἀντιλέγει.)

Lichtenstädt a. a. O. 97, 111. Zeller II³ 730. vgl. Gal. V 708 (714 M).

Aet. plac. I 18, 2 (316, 1 D): Ἐμπεδοκλῆς: ΄οὐδέ τι τοῦ παντὸς κενεόν πέλει οὐδὲ περισσόν.'

dokleische Naturprineip: πρὸς ὁμοῖον Ικέσθαι v. 267 ¹). Hierin steht Plato unter dem Einfluss der Akragantiners. Wenn er aber die Thatsache des Aus- und Einströmens der Luft in Zusammenhang bringt mit seiner Annahme von dem kreisförmigen Umschwung des Ganzen, so ist er darin seine eigenen Wege gewandelt. Das Experiment, mit dem Empedokles seine Theorie von der Hautatmung begründet hat, ist mit dieser platonischen Lehre unvereinbar.

Diokles lehrte, dass die eingepflanzte Wärme, Pneuma und Blut ihren Ausgangspunkt im Herzen haben und sich von da durch Arterien und Venen im Körper verbreiten.2) Da nach seiner Auffassung der Atmungsprozess zur Abkühlung der eingepflanzten Wärme dient, so kannte er die Adergänge, durch welche die Lunge mit dem Herzen in Verbindung steht. Das gleiche gilt für Philistion (Gal IV 471) und für Plato Tim. 70 CD. 3) Philistion liess die Abkühlung auch durch die Feuchtigkeit erfolgen, welche die Lunge durch die Luftröhre in sich aufnimmt. 4) Ob Diokles diese bekannte Theorie acceptiert hat, wissen wir nicht; wahrscheinlich ist es nicht. Plato kannte sie (Tim. a. a. O. 84 D), sie war also sicher der sikelischen Schule eigen; 5) der auf den Lehren dieser Schule fussende Verfasser von πεοί καρδίης teilt sie gleichfalls. Das Bedenken Fredrichs⁶) gegen die Abhängigkeit Platos von Philistion auch in diesem Punkte halte ich nicht für berechtigt. Beide, der Karystier wie der Lokrer. betrachteten also die Lunge als das Organ, welches dem Herzen

¹⁾ Zeller I⁵ 766. Aet. plac. IV 22, 1 (411, 26 D).

²⁾ Fuchs aneed. 2, 541. 5, 543. 17, 548. Tert. de anima c. 15. Dox. 204A. und 391. Arterieu und Venne nethalten Luft und Blut, aber in jenen ist mehr Luft, in diesen mehr Blut. Vind: nam arteria (nazeta depreja multum habet spiritum et modicum sanguinem, vena autem multum sanguinem et modicum siritum.

Aristoteles hat bekanntlich diese Theorie gleichfalls übernommen (h. a. I c. 17, 496 a 27). Meyer, Arist. Tierkunde 438, Zeller II² 519.

⁴⁾ Plut. quaest. conv. VII 1.

⁵⁾ Der kolschen Schule scheint diese Theorie fremd gewesen zu sein. Die knidische Schule teilte sie: ob ihr die Priorität gebührt, lässt sich nicht feststellen. Jedenfalls beruht die von Galen für diese Schule sicher bezeugte Behandlungsweise der Lungenschwindsucht auf dieser Theorie (Gal. I 128 V 714. vgl. περί νούοων II 41β). Mit ihr hängt die von dem knidischen Verfasser von περί τῶν ἐντὸῦ παδῶν c 23 surfgestellte Ätologie der Wassersucht zusammen (vgl. Litte VII 604f.). Aristoteles hatte sie verworfen: h. a. I 16 (495b 16): ἡ μὲν οῦν ἀρτιρία τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον καὶ δέχται μόνον τὸ πνεθμα καὶ ἀρήτουν, ἄλλο δ' οὐ-δὲν οῦτε ἔχειὸν, ἡ πόνον παρίχει, δεο ἐν ἐχρίξη τὸ κατλθόν.

⁶⁾ Fredrich a. a. O. A. 2.

beigegeben ist, um das Überhandnehmen der eingepflanzten Wärme zu verhindern. 1) Das ist aber wieder genau die Auffassung, die Plato im Timaios vertreten hat 70 C: τῆ δὲ δὴ πηδήσει τῆς καφδίας ἐν τῆ τῶν δεινῶν προσθοκία καὶ τῆ τοῦ θνμοῦ ἐγέρσει, προγιγνώστοντες, δτι διὰ πυρὸς ἡ τοιαὐτη πάσα ἐμελλεν οἴδησις γίγνεσθαι τῶν θνμουμένων, ἐπικουρίαν αὐτῆ μηχανώμενοι τὴν τοῦ πλεύμονος ἰδἐαν ἐνεφύτευσαν, πρῶτον μέν μαλακὴν καὶ ἀναμιον, εἶτα σήραγγας ἐντὸς ἔχουσαν οἰον σπόγγον κατατετορμένας, ἔνα τό τε πνεῦμα καὶ τὸ πάμα ἀξορμένη, ψύχουσα, ἀναπνοὴν καὶ ἐφατώνην ἐν τῷ καὐματι παρέχοι. διὸ δὴ τῆς ἀρτηρίας ὀχετούς ἐπὶ τὸν πλεύμονα ἐτεμον καὶ περὶ τὴν καρδίαν αὐτὴν περίεστησαν οἰον ἄλμα μαλακόν, ἐν ὁ θυμὸς ἡνίκα ἐν αὐτῆ ἀμμάζοι, πηδῶσα εἰς ὑπεῖκον καὶ ἀναψυχομένη, πονοῦσα ἦττον μᾶλλον τῷ λόγω μετὰ θυμοῦ δύναιτο ὑπηρετεῖν. Vgl. 84 D.

Den physiologischen Vorgang der Ernährung erklärte Diokles aus der Bewegung des Blutes. Die Verdauung (πέψις) der aufgenommenen Nahrung erfolgt im Magen mit Hilfe der eingepflanzten Wärme. 2) Dabei machen die mit Flüssigkeit durchsetzten Bestandteile der Nahrung unter Einwirkung der mit ihr aufgenommenen Luft⁸) einen Gärungs- oder Fäulnisprozess durch. 4) In dieser Erklärung des Verdauungsprozesses hält er sich direkt an Empedokles⁵), dessen Lehre auch von dem Verfasser von περί

¹⁾ Vgl. Vind. c. 43: sed pulmonem esse velut cellarium spiritus ad arterias mittendi seu replendi omnem corporis regionem, ex quo spiritu omnes nostri artus commoventur. Die Vergleichung der Funktion der Lunge mit einem Blasebaige (Vind. c. 22) kehrt bei Arist. de resp. 7,474a 12 wieder. Vgl. Vind. Gyn. c. 10 (485 R).

²⁾ Vind. c. 42: digestionem inquit fervore fieri. c. 32: tria inquit officia ac discretiones in corpore nutrimentum sustinere, quorum primum in ventre mixtum constituit calefacto atque decocto. Das war auch die Ansicht des Empedokles (Act. plac. V 27, 1, 440, 6D) und; Platos.

³⁾ Vgl. Diokles bei Orib. III 171.

⁴⁾ Vind. c. 32: tribus ergo, ut supra diximus, officiis ac discretionibus constitutis... aut non digeri cibos in alboren, quos putredinem seu fermentosam seumere qualitatem, quam Eyaowa appellatit, ante ipsum ceteri probaverunt etc. Ps. Sor. quaest. med. 61 (Rose Aneed. II 255): quomodo Hippocrates et Eractust et Diocles et Genoctas (?) et Asclepiades philosophi digestionem cibi et potus fieri dicremt? Hippocrates ab innato in nobis calore fieri digestionem dixit, Erasistratus vero teri et solvi, Diocles autem putrescere, Genoctas a natura elimari, Asclepiades autem per exercitationem corporis fieri dixit. Vgl. Ps. Gal. 8601 tarp. 39 (XIX 373). Vgl. S. 34.

⁵⁾ Plut. quaest. nat. II p. 912 C: ή δὲ πέψιε ἔοιμεν εἶναι σῆψιε, ώς Ἐμπε-δοκλῆς μαρτυρει λέγων 'οἶνος ὑπὸ φλοιῷ πέλεται σαπὲν ἐν ξύλφ δόωρ.' Arist.

άρχ. ἐητρικής und von Pleistonikos i) übernommen worden war, während Aristoteles und Erasistratos dagegen polemisierten. b) Befordert wird die Verdauung durch eine innige Vermengung der festen, flüssigen und luftförmigen Bestandteile der Nahrung: im anderen Falle vermag die Wärme die aufgenommene Nahrung nicht zu bewältigen, und es treten Verdauungsstörungen und krankhafte Zustände ein. i)

Die verdaute Nahrung gelangt aus dem Magen nach Absonderung der περιττώματα, die in den Darm übergehen (ἀποχρίνασθαι είς την κάτω κοιλίαν, in die Adern (φλέβες αὶ ἐκ τῆς γαστρὸς τὴν τροφήν δεχόμεναι)⁴), und wird von ihnen dem ganzen Körper zuge.

 [Hipp.] περὶ ἀρχ. ἰητρ. c. 11 (12 K). Cels. praef. 4: duce alii Erasistrato teri cibum in ventre contendunt, alii Plistonico, Praxagorae discipulo, putrescere.

de gen. anim. IV 8, 777 π 1: το γάφι γάλα πεπευμένον αξιά έστυ, άλλ' οδ διωφθαρμένον. Έμπεδουλής δ' η ούν δοθδες ύπελάμβανν η ούν εδ μετήνεγκι ποιήσας δε τό γάλα 'μηνδε έν όγδοάτου δεκάτη πίον Επλετο λευκόν'. απιρότης γάρ και πόμε ένεντίον, το δά πύον απιρότης τα ετάτι, το δό γάλα τον πεπεμμένουν. Vgl. Emp. frg. ed. Stein v. 221. 280. In den pseudogal. δροι (XIX 3721) ist wohl richtig überliefert: Έμπεδουλής δέ σήγει (ες. τήν πέψεν γίγνεοθαι).

²⁾ Arist. a. a. O. Erasistratos bei Gal. περί φυα. δυκ. Ĭi S (182H). Za dem Worte ζόμωσις, das bei Plato Tim. 66 B (vgl. 74 C) wiederkehrt, vgl. Foesius oecon. Hipp. 259: fermentari autem cibi dieuntur, qui ad conocctionem prasparantur et subiguntur, dum calore agitantur et permixta multa materia flatuosa attolluntur ac intumescunt. Bedenkt man, dass bei Plato Tim. 66 B die Vorgänge des Siedens und Gärens auf das Saure zurückgeführt werden: rā δι τής γεώδους, όμοῦ κυουμένης τε καὶ αἰρομένης, ζέσων τε καὶ ζύμωσων ἐπτώμη. ἐλεγδρίναι 'σ δι τούτεων αἰτουν τῶν παθημάτων δέγ προφορήζοντα, so dilittle bei der notorischen Abhängigkeit des Diokles von derselben Schule wie Plato die Vermutung nicht für zu sehr gewagt gelten, dass Diokles bereits die Bedeutung des sauren Magensaftes in dem Verdauungsproses gekannt hat.

³⁾ Diokles hei Orib. III 171: οι μέν οῦν πρό τῆς προσγορῶς τῶν αντίων πλείουν ς μνόμενοι (sc. περίπατοι), κενοῦντεν τὸ αῶμια, δεκτωατέρουν τῆς προφῆς και πέτετεν τὰ βρωιθέντα ποιοῦσι ὁναταντέρουν τὸ ὁ ἀπὸ τὰ πόν υττίων μέτρω μέν ὅντεν καὶ βρωιθένε αποιοῦσι ὁναταντέρουν τὰ σετά καὶ τὰ ποτὰ καὶ τὰ συγκαταλμηθεσόμενα τὰν πενιμάτων αὐτοῖς καὶ τὰ πρόγειρα τῶν περιττυμάτων δικρύνοντει λαπάττουσιν, εὐογκότερον ποιοῦντες τὸν δγκον τοῦ πληρώματοι ἀπό τε τῶν ὑπερισθόμον καταβιβάζοντες τὰν περιαθικό καὶ καὶ τὰ τοῦς ἐνονοῦς τὰ παριαθικός τοῦς ἐν ποιοῦν καὶ τοὺς ὁνονοῦ τὰν παραφατισθούν τοῦς ἐν πολιδον καὶ ταρεί τῶν μετά πουδιά καὶ τοὺς ὁνονοῦς τὰν παριαθικός τοῦς ἐν ποιοῦν καὶ τοὺς ὁνονοῦς τὰν σε ἐν καὶ καὶ τὰ ποτά, ἀστε κλόδαξεν τε γένοθω καὶ δυπευρίων καὶ τὴν κοιλίαν ἐπιταράττεσθαι πολίλακε. Vgi. Gal. XVIIB 421, wo auch die Schweissekretionen als Folge der schlechten Verdauung aufgefasst werden. Diokles bei Finds, a. α. Ο. 44, 556.

⁴⁾ Gal. VIII 187. Vind. c. 32: tria inquit officia atque discretiones in

führt (ὑπάγειν εἰς τὸ σῶμα τὰ σιτία). Die überschüssige Flüssigkeit wird in ihnen wie die Molken von der Milch abgesondert¹) und gelangt zunächst in die Nieren²) und von da in die Blase, von den Griganen wird. Von den Organen wird der Überschuss an Flüssigkeit tanquam aliena (ὡς παρὰ φύσιν) durch den Schweiss nach aussen abgegeben.³) Diokles unterschied zwischen der unmerklichen Hautausdünstung, bei der Pneuma und Feuchtigkeit in Dunstform den Körper verlassen⁴), und dem tropfbaren Schweiss und behauptete, dass der letztere in gewöhnlichem, ruhigem Zustande des Körpers παρὰ φύσιν sei, im Dampfbad dagegen, bei körperlicher Anstrengung oder in warmer Luft κατὰ φύσιν.³) Diese Behauptung, die den Widerspruch

 Ygl. Vind. a. a. O. Die Vergleichung ist empedokleisch. Vgl. Emped. bei Plut. quaest. nat. 20 p. 91TB: Ενιοι δέ φασιν δοπας γάλακτος δερόν τοῦ αλιακτος ταρανθέντος Ενκρούεσθα τι δάλακτος, διε Εκπαθολίδε.

2) Gal. XIV 144: Ιστορεί δε Διοκλής καί τὰ ἐν θώρακι ἐμπνήματα, ἔστιν ὅτε συρρηγνόμενα εἰς τὴν ἐπὶ νεφρούς καὶ κύστιν φέρονσαν ἀρτηρίαν, ταύτη ἀποκρίνεσθαι σύν τοις σύροις.

3) Theophr. περί ιδρώτων (403,35 W): άλμυρος μέν οῦν γένεται (sc. ὁ ἰδρώς) διότι το ἀλλότριον Εκκρίνεται, πρός φύουν τῆς σαρκό εξασηλωμένου τοῦ γόνευ τότου καί κουροτάτου το ἀρά τοιούτον θε μέν τῆ ὁποντάσει τῆ κατά τὴν κότυν οῦρον, ἐν δὲ τῆ σαρκί ἰδρώς καλείται: πλὴν ὅτι συμβαίνει τὸ μέν αὐτομάτως καὶ οἰων αὐτῆς τῆς φόνεως ἐργαζομένης ὑηθοτασθαι, τὸν ἰδρώτα δ΄ ἐκκρίνεοθαι διὰ τὴν κότηων ἡ πόγων ἡ ἄλλώς τὴν τοῦ Φρμοῦ καὶ πυψέματος ὁψαμων.

4) Gal. XI 472: τούτου δὲ γιγνομένου, πολλά τῶν εἰδιαμένουν διά τῆς ασφικό εντά του πνεύματου ἐρὰν καὶ ἔκο ἀκατάττειν ἀπουτέγιοδα (κα. φτοίν Αρχίδαμου). Aus Diokles Schriff Archidamo . Theophr. a. a. O. betont gleichfalls, dass noben der Schweissaussonderung eine beständige Pneumaausdünstung in den Poren der Haut stattfind.

5) Gal. XVIIB 421: δέδεωται δ' ύφ' ήμων έν τοις περί φνοικών δυνάμεων οὐ ούνον δρεγομένη και κατεργαζομένη καὶ προσφόνουα τῶν μορίων (τοις μ. Θά.) ή φόσως έκδοτφ τὴν οίκείαν τορφήν, ἀλλὰ καὶ διαφορούσα τὰ περιττόματα ταύτης καὶ δοφ περ διν ή δωμαδτέρουν τὸ βιφυτον θεφιόν, τουούτφ μάλλον ἐκφούγει

corpore nutrimentum sustinere, quorum primum in ventre mixtum constituit calefacto atque decocto, secundum in venis, tertium in particulis, quae pro membrorum
dispositione supradicta accipiunt, sed ex primo officio atque discretione si quid
inutile fuerit, in sterora per intestina devenive, ex secundo autem, quod venis
perficiure, superfinum in vinam transiva caque in vesicam decurrere. . . item
ex tertio officio, quod in partibus posuimus, quae in se supradicta suscipiunt
nutrimenta, si qua superfina fuerint, tanquam atiena per sudorem egerunt. Die
Erklärung, die Galen von dem Verdaumspyrozess gegeben, beruht im wesentlichen anf diokleischer Lehre (Bal XV 232 VI 303 III 2661, vgl. Steph. sehol.
in Hipp. Dietz 1148. Vind. 477 (ed. Rose)). Allerdings nimmt bei ihm die
zweite Stelle die Leber und die dritte Stelle die Organe, resp. das Blut ein.

Galens hervorgerufen hat, begründete er damit, dass der tropfbare Schweiss eine Folge mangelhafter Verdauung sei. Wenn das εμφυτον θεομόν die aufgenommene Nahrung nicht zu verarbeiten vermag. so entstehen naturgemäss Cruditäten, welche auf das Blut zersetzend einwirken und Aussonderungen im Gefolge haben, die er mit Recht als παρά φύσιν bezeichnen konnte. 1) Wie viel einseitiger und oberflächlicher ist die Erklärung, welche der sophistisch angehauchte Verfasser von περί φυσῶν c. 8 (VI 102) von diesem Vorgange gieht indem er in seiner bekannten Manier jede Schweissabsonderung für eine Verdampfung des Pneuma in den Poren der Haut ausgieht Theophrast scheint beide Auffassungen gekannt zu haben, wenn er zu Beginn seines Schriftchens de sudore sagt: δ ίδρως πότερον έξ ύνοότητος εύθύς έκκρινομένης γίνεται ή πνεύματος συμφύτου διιόντος διά της σαφαός είγ' έξω πήγνυται καὶ συνίσταται καταψυγόμενος, ετερος έστω εν άλλοις λόγος. Aber auch die Lehre des Diokles ist weit davon entfernt, originell zu sein, sie knüpft vielmehr direkt an Empedokles an, der den Schweiss für eine durch Zersetzung des Blutes herbeigeführte Aussonderung wässeriger Blutteilchen gehalten hatte, 2) während Plato 3) und Theophrast 4) ihn auf eine Zersetzung

την αίοθησεν ή διαπνοή. καὶ διά τοθτο παρά ψύσει είναι τοὺ είδρώπαι ὁ Διοιάξε είπεν, δει καλίδε άπάντων διοιωουμένων τῶν κατά τὸ οῶμα, κρατουμένης τῆς τρορῆς ὑτὸ φύσεως, οὐτ ἀν ποτα αλοθητή διά τοῦ δέρματως ὑγρότης ἐωρμθείη: δοα γὰς ἐν βαλανείως ἡ γεωναζομένως αροδρώς ἡ διά θερινόν θάλπος ἱδροῦσεν (οἰ) ἀνθροποιο, βιαλιον αίτών είσει ἔγονα. Vgl. VII 89. XV 322.

¹⁾ Vgl. Arist. de part. anim. III 5,668 b1: ἐκ μειζόνων δ' εἰς ἐἰἀττονς al φιἰβες ἀεὶ προἰφρονται, ἐως τοῦ γενέοθα τοὺς πόρους διαθοσους τῆς τοῦ αἰματος καγύτητος δι' ών τῷ μὲν αἰματος ἰκοδος οὐκ ἔστι, τῷ δὲ περιττώματι τῆς ὁνρῷς ἰκαδος, ἐν καλοῦικν ἱδρότα, καὶ τοῦνο ὁιαδρομανθέντος τοῦ σώματος καὶ τῶν φἰκβων ἀναστομωθέντων, ῆδη δὲ τιοιν ἰδρῶσαι συνέῆη αἰματώδει περιττώματό καρεξίαν, τοῦ αἰν σώματος ὑτάδος καὶ μανοῦ γενομένου, τοῦ δ' αἰματώς ἐξυρῶν θέντος δι' ἀπεψίαν, ἀδυνατούσης τῆς ἐν τοῖς φἰεβίοις θερμότητος πίσσευ δι' διλνότητα.

Act. plac. V 22 (434, 13): ίδρωτα δέ καὶ δάκονον γίνεο θαι του αίματος τηκομένου καὶ παρὰ τὸ λεπτύνεο θαι ἀναγεομένου. Vgl. Plut. quaest. nat. 20, 917 B.

³⁾ Plat. Tim. 83D: ταύτην πάσαν τημεδόνα άπαλής σαρμός μετά πνεθματος ξυμπλακείσαν λευπόν είναι φάγμα φαμέν, φάγματος δ' αξ νέον ξυνισταμένου δρόξι δόροις και δόκρουν όσαι τόλλα τουαίται σόματα το λαυ" ήμέραν χείται καθαιφόμενα, καὶ ταύτα μέν δή πάντα νόσουν δογανα γέγονεν, όταν αίμα μή έχ τών σετίων καὶ ποτῶν πληθύση κατά φύσιν, άλλ' έξ έναντίων τὸν δίγκον παρά τοὲς τῆς φύσιον λαμβάνη νόμους.

Theophr. a. a. O. 407, 44: δ δὲ ἐδρῶς τῆξίς τἰς ἐστι τῶν οἶον κακῶς προσφκοδομημένων ταῖς σαρξίν, ὅταν ἐκκρίνηται διὰ τὸ θερμόν.

des jungen Fleisches zurückführten, welche eine Aussonderung von Wässerigem zur Folge habe. Aber darin berührt sich wieder Plato mit Diokles, dass er wie dieser den Schweiss für den Beginn eines krankhaften Zustandes hielt, d. h. für παρά φύσιν. ') Vergleicht man die diokleische Auffassung des Ernährungsprozesses mit der Lehre. die Plato im Timaeos vorgetragen hat, so wird sich ganz von selbst die Schlussfolgerung aufdrängen, dass er hierin auf dem Boden derselben Schule steht wie Diokles. Auch Plato vertritt die Ansicht, dass Speisen und Getränke in die Bauchhöhle, d. h. Magen und Gedärme gelangen, dort unter der Einwirkung des Feuers (d. h. des Eugvvor θεομόν) aufgelöst werden (τέμνειν, τήκειν και κατά σμικρά διαιρείν) und sich dann in die Adern ergiessen, welche die Nahrung dem ganzen Körper, d. h. den einzelnen Organen zuführen, da sie ihn wie einen Wiesengrund durchströmen. 2) Wie Diokles kannte er als überschüssige Stoffe die vom Darm aufgenommenen περιττώματα sowie die unmerkliche Hautausdünstung und den Schweiss. 3)

Die diokleische Lehre von den Blutgefässen des menschlichen Körpers kennen wir leider nur unvollkommen,⁴) aber soviel ergiebt sich aus den Bruchstücken, dass er das Herz als Quelle des Blutes

¹⁾ Man beachte die besondere Vorliebe des Dickles für die angeblich aristotischen Termini zwrā φύσων und περὰ ψύσων (Gal. VIII 187. Orib. III 181. Vgl. Orib. III 182). Desgletichen bei Plato Tim. 30B. 45B. 62B. 66 C. 82A 83E (vgl. τό περα πόσων bei Dickles Gal. VIII 186. Plato Tim. 84D). Die Ausbildung dieser Gegenzütze gehört also einer ülteren Zeit an: vgl. Diels, das phys. System des Straton Sitzgsb. der Berl. Akad. 1893, 16. Das gleiche hat Fredrich 201 A 1 für das Wort δγωο konstatiert. Das Wort ist empedokleisch v. 247. 299 St., bei Plato gleichfalls sehr häufig: Tim. 56 D. 60 CE. 81 B.

²⁾ Pla. Tim. 78 Ε: όπόταν γὰρ εἶοω καὶ ἔξω τῆς ἀναπνοῆς ἰούσης το πῦρ ἐντός ἐντημερένου ἔπηται, διαιωρούμενου δὲ ἀεὶ διὰ τῆς κοιλίας εἰσελόθν τὰ οιτία καὶ ποτὰ λόῆς, πόγια ἐής κοιμα ὁς καιρώς, διὰ τοὰ ἐξόδον χῆτα πορεύεται διάγον, οἰον ἐκ κρήνης ἐπ' ὀρετοὺς ἐπὶ τὰς φλέβαε ἀντλοῦν αὐτά, ρέτν ἀθοπερ δι' αὐλόνος τοῦ σώματος τὰ τῶν φλεβῶν ποιεξ ἐρέυατα. 80 D: καὶ δὴ καὶ τό τῆς ἀναπογής ... κατὰ ταῦτα καὶ διὰ τούταν γέγονεν, ὁππερ ἐν τοῦς πρόσθεν ἐντοῦν πρόσε ἀρτται, τίμνοντος κὰν τὰ σιτία τοῦ πυρός, αἰωρουμένου δὲ ἐντός τῷ πινέματι ἔννεποιόνου, τὰς φλέβας δὲ ἐκ τῆς κοιλίας τῆ ἔνναμορίσει πληροῦντος τῷ τὰ ἔννεποιόνου, τὰς φλέβας δὲ ἐκ τῆς κοιλίας τῆ ἔνναμορίσει πληροῦντος τῷ τὰ ἔντιμμένα αὐτόθεν ἔπαντλεῖν καὶ διὰ ταῦτα δὴ καιο' όλον τὸ σῶμα πᾶιι τοῦς ἐψοις τὰ τῆς τροφῆς νάματα οῦτος ἐπίρουτα γεγονέναι κτλ. Poschenrieder a. a. O. 26 f.

³⁾ Vgl. Tim. 73 A. 83 E. 79 E.

⁴⁾ Vgl. Gal. XV 135: ουδείε δε άλλος ίατρος είπεν όντο φλέβας άπό κεφαλής έπι τὰ κάτω τοῦ σόματος ήπειν (wie der Verfasser von περί φύσ, ἀνθ. c. 11) οῦτε τῶν ήττον οὕτε τῶν μάλλον ἀπριβῶς ἀνατεμνόντων, οὸ Διοκλής, οὺ Πραξαγόρας κπλ.

hetrachtete 1) und dass er zwei Grundstöcke der Blutgefässe unter. schied. die Arterie (Aorta), die er ἀρτηρία 2) oder möglicherweise wie Praxagoras zur Unterscheidung von der Luftröhre παχεῖα ἀρτηρία 3) nannte, und die ποίλη φλέψ,4) aus der die anderen φλέβες hervor. gehen. Die Arterie mündet in die linke Herzkammer 5) und erstreckt sich bis zu den Nieren und der Blase (arteria renalis und vesicalis Gal. XIV 744). Der Name ågrnglat ist ihm fremd: das ist begreiflich denn dornotat sind die Bronchien (Plato Tim. 78 C). Diokles berührt sich in dieser Lehre sehr nahe mit dem Verfasser von περί σαρχών c. 5 VIII 590), der sicher älter ist als der Karystier 6): δύο γάρ είσι γος. λαι φλέβες από της καρδίας τη μέν οθνομα άρτηρίη, τη δέ κοίλη πλέιυ. ποός ή ή καρδία έστιν και πλείστον έχει του θερμού ή χαρδίη, ή ή χρίλη φλέψ, καὶ ταμιεύει το πνεύμα. Pneuma und eingepflanzte Wärme haben gleichfalls nach der Lehre des Karystiers. wie wir oben gesehen haben, ihren Sitz im Herzen und strömen von da durch alle Adern, denn Venen und Arterien führen Blut und Pneuma,7) Das Herz zieht Luft an zur Abkühlung der Wärme 8) Dasselbe lesen wir bei dem Verfasser von περί σαρχών c. 6: χαί τό θερμόν πλείστον ένι τήσι φλεψί και τή καρδίη, και διά τούτο πνεύμα ή χαρδίη έγει θερμή έρυσα μάλιστα των έν τω άνθρώπω δηίδιον δὲ τοῦτο καταμαθείν, δτι θερμόν ἐστι τὸ πνεῦμα ή καρδίη καί αι κοϊλαι φλέβες κινέονται άει, και το θερμότατον πλείστου έν τησι φλεψί και διά τούτο πνεύμα ή καρδίη έλκει θερμή έούσα μάλιστα τῶν ἐν τῷ ἀνθρώπφ. Von Venen sind dem Diokles die Hepatitis bekannt, d. h. die Pfortader mit ihren Verästelungen in der Leber 9) sowie die Wurzeln der Pfortader, welche aus den Ver-

¹⁾ Fuchs An. med. gr. 2, 541: Διακίξε δὲ τοῦ περὶ τὴν καρδίαν καὶ τὸν δγκέφαλον ψυμικοῦ πνεύματος κατάψυξικ ἡγείται εἶναι καὶ τοῦ ταύτη (80. τῆ καρδία) συκοίνου αἰκατος ψύξεν. Vgl. 17, 548.

²⁾ Gal. XIV 744.

³⁾ Fuchs a. a. O. 4, 542. 20, 550.

⁴⁾ Fuchs a. a. O. 5, 543.

⁵⁾ Fuchs a. a. O. 4, 542. 20, 550. vgl. Fredrich a. a. O. 77.

⁶⁾ Diels, elementum 17 A. 3.

⁷⁾ Praxagoras hatte bekanntlich zuerst das Blut auf die Venen, das Pneums auf die Adern beschränkt. Diokles ist von dieser Lehre weit entfernt: Gal. XIV 744. Vind. c. 35: tetanici vero flunt statione sanguinis arteriae, qui ex corde fertur fleri. Vermutlich nahm er an, dass die Arterien mehr Pneuma, die Venen mehr Blut enthalten.

⁸⁾ Gal. IV 471, 731,

Fuchs a. a. O. 29, 553: κατὰ δὲ Διοκλέα ἔμφραξεν τῶν ἐν τούτῳ (sc. τῷ ἤπατι) φλεβῶν καὶ ἐγκατάκλεισεν τοῦ θερμοῦ (sc. ἤπατος φλεγμονὴν γένεσθαί).

danungsorganen hervorgehen und die in Chylus umgewandelten Säfte der Nahrung der Leber zuführen 1), ferner die φλέβες der Lungen, d. h. die beiden venae pulmonales²), die φλέβες, die sich an den Rippenknorpeln hinziehen 3), d. h. die vena azygos und hemiazygos. die tiefliegenden Hohlvenen des Kopfes 4), die vena sublingualis 5). endlich die innere und äussere Vene der Armbeuge 6) und der Hand. 7) Trotz des unzureichenden Bildes, das wir aus diesen Stellen von seiner Auffassung des Adersystems gewinnen, sieht doch jeder auf den ersten Blick, dass Plato (Tim. 70 A) in dem wichtigsten Punkte. in der Herleitung des Blutes aus dem Herzen, mit ihm stimmt:8) την δὲ δή καρδίαν άμμα τῶν φλεβῶν καὶ πηγήν τοῦ περιπερομένου κατά πάντα τὰ μέλη σφοδρώς αίματος είς την δορυπορικήν οίκησιν κατέστησαν, ίνα ... δξέως διὰ πάντων στενωπών πάν, δσον αίσθητικόν έν τῷ σώματι τῶν τε παρακελεύσεων καὶ άπειλών αίσθανόμενον γίγνοιτο έπήμοον καί ξποιτο πάντη καί τὸ βέλτιστον ούτως έν αὐτοῖς πάσιν ήγεμονεῖν έω. Im übrigen zeigt die diokleische Lehre einen erheblichen Fortschritt: die Unterscheidung von Arterien und Venen ist Plato fremd, dagegen kennt er gleichfalls zwei Adernstränge, den einen rechts (Hepatitis), den anderen links (Splenitis), die sich neben dem Rückgrat von oben nach unten erstrecken und sich im Kopfe kreuzen (Tim. 77 C). Diese Beschreibung entspricht der des Diogenes von Apollonia9), aber während bei diesem das Herz nur eine nebensächliche Rolle spielt, ist es bei Plato der Mittelpunkt der Blutcirculation. Darin zeigt sich wieder seine Abhängigkeit von der sikelischen Schule, und ihr ist hierin auch der Verfasser von περὶ ἰερ. νούσ. c. 3 (VI 360) gefolgt.

Über die Fiebertheorie des Diokles steht uns abgesehen von

4) Fuchs a. a. O. 5, 543: Διοκλής την κεφαλαίαν φησί γίνεσθαι περί τάς χοίλας καὶ βυθίους φλέβας της κεφαλής έμφράξεως γενομένης.

Gal. VIII 186: φλέβες αξ έκ τῆς γαστρός τὴν τροφὴν δεχόμενας.

²⁾ Cael. Aur. a. m. II 28: pati in peripneumonicis Diocles venas pulmonis inquit, Erasistratus vero arterias. Vind. c. 36. Vgl. S. 9.

Fuchs a, a, O, 544; δ δὲ Διοκίῆς καὶ τῶν περὶ τὰς πλευρὰς φλεβῶν ἔυφραξεν (80. είναι την πλευρττιν), αίπερ κατά τὰ έξημμένα τῶν ὀστῶν τέτανται.

⁵⁾ Cael. Aur. a. m. I 12: item (sc. Diocles) libro quem de passionibus et earum causis et curationibus scripsit non solum, inquit, ex bracchio sanguis est phreniticis detrahendus, sed etiam de venis quae sub lingua sunt.

⁶⁾ Cael. Aur. a. m. II 20.

⁷⁾ Cael. Aur. a. m. III 17.

⁸⁾ Fredrich a. a. O. 79.

⁹⁾ Arist. h. a. III c. 2 (512 a 22).

kurzen Notizen in den Placita des Aetius 1), in den Anecd. med. gr. 2) und bei Cael. Aur. 3), die besagen, dass er das Fieber als Folgeerscheinung von Wunden, Entzündungen, Bubonen und von Ver. stonfung des Pneuma gekannt und zwischen kontinuierenden (πv_{0s} τολ συνεγείς) und intermittierenden Fiebern unterschieden habe eine wichtige Stelle des Galen (XVII A 222 f.) zu Gebote, die bisher wenig beachtet worden ist. Galen berichtet, dass einige Ärzte die längeren Perioden der intermittierenden Fieber, d. h. die fünf-, sieben, und neuntägigen im Gegensatz zu Hippokrates (Ep. I c. 24) verworfen hätten, eine Frage, die lediglich durch die Erfahrung entschieden werden könne. Doch wolle man auf rein logischem Wege die Theorie des Hippokrates widerlegen, so könne man mit Diokles die Frage aufwerfen, welche Säfte denn eigentlich die Entstehung iener Fieberarten vermitteln sollten: πρός δ' οδν τὸν Ἰπποκράτην τάνα καὶ λονικήν ἄν τις ἀπόδειξιν εἴποι καθάπερ ὁ Διοκλῆς. 'ἐπὸ τίσι γὰο ἐοεῖς τοῖς σημείοις ἡ χυμοῖς τὴν πεμπταίαν ἡ έβδομαίαν η έναταίαν γίνεσθαι περίοδον ούχ έξεις'. Folglich gehörte Diokles zu jenen Ärzten, welche nur die kürzeren Perioden der intermittierenden Fieber, d. h. die Quotidian-, Tertian- und Quartanfieber gelten liessen, und als wichtiges Charakteristicum seiner Fiebertheorie ergiebt sich weiter aus dieser Stelle, dass er jede Fieberart von einer Verderbnis der vier Kardinalsäfte des menschlichen Körpers herleitete. Es ist kein Zweifel, dass diese von der koischen Schule abweichende Theorie, die in der Zahl der Fieberarten mit der von dem Verfasser von περί φύσιος ἀνθρώπου (c. 15)4) vertretenen Fiebertheorie stimmt, eine Weiterbildung ist der Lehre des Arztes, den Plato Tim, 86A benutzt hat, d. h. des Philistion: τὸ μὲν οὖν ἐχ πυρὸς ὑπερβολῆς μάλιστα νοσήσαν σώμα ξυνεγή καύματα και πυρετούς άπεργάζεται. τὸ δ' ἐξ ἀέρος ἀμφημερινούς, τριταίους δ' ὕδατος διὰ τὸ νωθέστερον άέρος και πυρός αὐτό είναι τὸ δ' έκ νῆς, τετάρτως ὂν νωθέστατον τούτων, έν τετραπλασίαις περιόδοις γρόνου καθαιρόμενον, τεταρταίους πυρετούς ποιήσαν απαλλάττεται μόγις. Seinem System entsprechend hatte dieser Arzt die vier verschiedenen Fieberarten auf die vier Elemente, resp. ihre Grundkräfte zurückgeführt. Für Diokles gwinnen wir daraus den bedeutsamen Thatbestand, dass

¹⁾ Aet. plac. V 29, 2. (441, 17 D).

²⁾ Fuchs a. a. O. 17, 548 (30, 554).

³⁾ Cael. Aur. a. m. II 10.

⁴⁾ Fredrich a. a. O. 24 f. 25 A 1.

er für die kontinuierenden Fieber eine Verderbnis der gelben Galle, für die Quotidianfieber eine solehe des Schleimes, für die Tertianfieber eine Verderbnis des Blutes und für die Quartanfieber eine solehe der schwarzen Galle als Entstehungsursache ansah. Wir erhalten demnach für ihn folgende Gleichungen:

Wasser Feuer Laft Erde feucht kalt trocken warm gelbe Galle Blut Phlegma schwarze Galle συνεχεῖς τριταῖοι άμφημερινοί τεταρταΐοι.

Die Schrift περί καρδίης.

Unter den Schriften des hippokratischen Corpus überragt die kurze Abhandlung περί καρδίης (IX 80 L) alle übrigen durch gründ. liche anatomische Kenntnisse. Wie dürftig und mangelhaft nehmen sich dagegen die Beschreibungen aus, welche die Verfasser von περί σαρχών c. 5 (VIII 590) und περί άνατομής (VIII 538) von diesem wichtigsten aller menschlichen Organe gegeben haben, Der Verfasser von πεοὶ καρδίης ist ein anatomisch gründlich durchoe. bildeter Arzt: er sagt uns (c. 10), was wir aus seiner Beschreibung ohne weiteres hätten erschliessen müssen, dass er den Bau des Herzens nicht am tierischen Körper untersucht habe, sondern am Menschen Er ist der erste, der das Herz in seiner ganzen Bedeutung erkannt hat, wenn er es als das Centralorgan aller Adern und des Lebens im Körper des Menschen bezeichnet (c. 7), er ist der erste, der die halbmondförmigen Aorten- und Lungenpulsaderklappen beschrieben hat (c. 10), er kennt den Herzbeutel, das Herzbeutelwasser (c. 1) sowie die grössere Dicke der linken Herzkammerwand (c.6). Die unleugbaren Fehlbeobachtungen und die ungenügenden Erklärungsversuche, die sich neben treffenden Beobachtungen in seiner Beschreibung finden, wird man begreifen, wenn man bedenkt, dass der Mann einer Zeit angehört, in der das anatomische Studium noch auf einer niedrigen Stufe stand, und dass sein freier Forschergeist durch das Dogma einer bestimmten Ärzteschule in Fessel geschlagen war. Die Anatomie als Zweig der medizinischen Wissenschaft war eine Treibhauspflanze auf griechischem Boden, sie war vom Westen hierher verpflanzt worden, wo der geniale Alkmaion von Kroton, für uns der erste litterarisch fassbare Vertreter dieses Zweiges wissenschaftlicher Heilkunde, das Studium der Anatomie durch Sektionen am tierischen Körper begründet hatte. 1) In der Wertschätzung der Anatomie scheint die sikelische Schule dem grossen Krotoniaten gefolgt zu sein: die

Chalcidius in Plat. Tim. 279 ed. Wrobel. Vgl. Wachtler, de Alemaione Crotoniata 17.

wichtigste Entdeckung, die dieser Schule verdankt wird 1), dass das Herz der Mittelpunkt und die Quelle alles Blutes sei, ist ohne sie einfach undenkbar. Leider hat sich von anatomischen Untersuchungen des Empedokles, Philistion, Akron keine litterarische Kunde erhalten: aber für den Schüler des Philistion, Diokles, sind sie durch eine verlässliche Überlieferung sicher verbürgt. Aet. plac. V 14, 3 (425, 9 D): Διοκλής δὲ μαρτυρεῖ αὐτῷ (sc. Ἐμπεδοκλεῖ) λένων 'έν ταις άνατομαις πολλάκις έωράκαμεν τοιαύτην μήτραν των ημιόνων (sc. σμικράν και ταπεινήν και στενήν κατεστραμμένως προσπεφυκυΐαν τη γαστρί) καὶ ἐνδέγεσθαι διὰ τὰς τοιαύτας alτίας και τάς γυναίκας είναι στείρας.'2). Zwar urteilte Galen nicht gerade günstig über die anatomischen Kenntnisse dieses Arztes (Gal. II 900): Διοκλέα μέν γάρ και Πραξαγόραν και Φυλότιμον και τους άλλους παλαιούς όλίγου δεῖν ἀπαντας (im Gegensatz zu Euryphon, Aristoteles, Herophilos), οὐα ἀπεικός, ὥσπερ ἄλλα πολλὰ τῶν κατά τὸ σῶμα, οὖτω δή καὶ ταῦτα ἀγνοήσαι ὁλοσγερέστερον γάρ πως και ούκ άκριβώς περί τὰ άνατομικὰ έσγον. δθεν οὐδ' έκείνων μοι μέλει 3), aber dies absprechende Urteil findet darin seine Erklärung, dass Diokles in erster Linie die Anatomie des tierischen Körpers erforschte. Denn wenn er behauptete, dass auf der Innenseite der Gebärmutter fleischige, der Ernährung des Embryo dienende Auswüchse entstehen, in welche die Gefässmündungen des Chorions hineinwurzeln, so ist das eine Übertragung der aus der Entwicklungsgeschichte der Säugetiere bekannten Kotvledonen auf den menschlichen Körper. Dazu kommt, dass diese irrtümliche Auffassung, die erst seit Aristoteles verschwindet, auf alter Tradition beruht: nach einer allerdings zweifelhaften Überlieferung 4) rührt sie schon von Alkmaion her, sicher wurde sie von Demokrit, Hippon, Diogenes von Apollonia und anderen vertreten. 5) Nach unserer

¹⁾ Vgl. S. 15f. 73. 2) Vind. c. 7. c. 40.

Ähnlich lautet das Urteil des Soran gyn. I 14 (180, 20 f.): Διοκλής δὲ καὶ κοτυληδόνας και πλεκτάνας και κεραίας λεγομένας είναι φησιν έν τῆ εὐρυχωρία τῆς μήτρας, αίτινες μαστοειδείς έχφύσεις ύπάρχουσι πλατείαι μέν κατά βάσιν, μύουροι δὲ κατά τὸ ἄκρον ἐκατέρωθεν κείμενα τῶν πλευρῶν, προνοητικῶς ὑπὸ τῆς φύσεως γεγεννημέναι χάριν τοῦ τὸ ἔμβρυον προμελετᾶν τὰς θηλὰς τῶν μαστῶν ἐπισπᾶσθαι· καταφεύδονται δὲ τῆς ἀνατομῆς. Vgl. Gal. II 890. 905 XIX 114. Erot. s. κοτυληδόνας (83, 9 Κ).

⁴⁾ Wachtler a. a. O. 68 ff.

⁵⁾ Aet. plac. V 16, 1 (426, 15 D). Censor. de d. n. I 6, 3. Aristoteles de gen. an. II 7,746 a 19 polemisiert gegen die Annahme des Diogenes (vgl. Arist.

litterarischen Überlieferung sind abgesehen von dem unbekannten Verfasser des dürftigen Schriftchens περὶ ἀνατομῆς im hippokratischen Corpus Diokles¹) und sein Schüler Praxagoras die ersten Ärzte, die eine ἀνατομή betitelte Schrift verfasst hatten ?).

Ich stehe nicht an, dem Diokles nach Alkmaion das grösste Verdienst um die Ausbildung dieses Zweiges der medizinischen Wissenschaft zuzuschreiben. Es scheint, als habe Aristoteles auf seinen anatomischen Kenntnissen weiter gebaut. Er lehrte wie Aristoteles, dass das Herz allein in sich Blut enthalte (Fuchs anecd 2.541), die Lunge dagegen in ihren Adern (Cael. Aur. m. a. II 28. Vind. c. 36). Die Polemik des Aristoteles h. a. I 496 b: 422 οί νουίζοντες είναι κενόν (sc. αίματος τον πνεύμονα) διηπάτηνται θεωρούντες τους έξηρημένους έχ των διαιρουμένων ζώων, ών εύθέως έξελήλυθε τὸ αίμα άθρόον ist gerichtet gegen Ärzte der sikelischen Schule, denen Plato gefolgt ist, der bekanntlich die Lunge als αναιμος bezeichnet (Tim. 70 C). Diokles gedenkt ferner der πόροι die sich von der Leber zur Gallenblase (χοληδόχος κύστις) erstrecken (Fuchs a. a. O. 30, 554), d. h. des ductus hepaticus und des ductus cysticus, die Funktionen der beiden Harnleiter (ocontinee) hat er richtig erkannt (Gal. περί φύσ. δ. 122 H). Der Pförtner (τὸ στόμα τῆς γαστρὸς τὸ συνεχὲς τῷ ἐντέρω) ist ihm bekannt (Gal. VIII 187), desgleichen das ἔντεοον τυφλόν (Vind. c. 31), das orificium ilei (die Blinddarmklappe valvuta coli) sowie das orificium intestini recti (στόμα τοῦ ἀρχοῦ). Vgl. Vind. a. a. O. Die Leber galt ihm als das Organ, in dem die Säfte der genossenen Nahrung zu Blut verarbeitet werden (Fuchs a. a. O 34, 556).

Zu vollster Entfaltung kam diese Treibhauspflanze erst auf grieelischem Boden und im Osten, wo sie gehegt und gepflegt wurde von einer grossen Zahl wissensdurstiger, mit seltener Beobachtungsgabe ausgestatteter Ärzte. Die Schule von Knidos war es vornehmlich, die anknüpfend an die Lehren der unteritalisch-sikelischen Schule seit dem Beginn des 5. Jhds. anatomische Untersuchungen vorzunehmen begann. Die Unterscheidung von Venen und Arterien, die eine verlässliche Überlieferung dem Euryphon von Knidos, dem älleren Zeitgenossen des Hippokrates zuschreibt 3), hat derartige Studien zur

frg. 285, 12 Rose. Anecd. Π 32. Diels 191), dass die Gebärmutter des Weibes Kotyledonen habe. Vgl. [Hipp.] περί σαρχών c. 6.

Gal, II 282.

²⁾ Schol. Il. X 325. Vgl. Fuchs a. a. O. 8, 545.

Cael. Aur. m. chr. II 10. vgl. Fredrich a. a. O. 68.

Voraussetzung. Galen, der sonst leicht geneigt ist, die Schale des Spottes über seine Vorgänger auszugiessen, ist voll des Lobes über die gründlichen anatomischen Kenntnisse dieses Mannes. Gal. II 900: ταύτας δὲ τὰς ἐμφύσεις (d. h. die Öffnungen der Muttertrompeten nach der Gebärmutterhöhle zu) οὔτε ἀριστοτέλης οὔτε Ἡρόφιλος ούτε Εύρυφων οίδεν εμνημόνευσα δε τούτων, ούν ώς μόνον ούν είδότων, άλλ' ώς χάλλιστα άνατεμόντων. Er kannte die Ovarien (δονεις), er kannte die Eileiter (σπερματικά άγγεῖα); dass er diese wie beim Manne an den Blasenhals gehen liess, das war ein begreiflicher Irrtum, der noch zur Zeit des grössten Anatomen des Altertums, des Herophilos, nicht ausgerottet war 1). Die Schamlippen nannte er zonuvol. 2) Recht lehrreich ist der Katalog der berühmtesten Anatomen, der von Gal. IX 135 erhalten ist: οὐδεὶς δὲ ἄλλος ἐατοὸς είπεν όκτω φλέβας άπό κεφαλής έπὶ τὰ κάτω τοῦ σώματος ήκειν ούτε των ήττον ούτε των μαλλον ακοιβώς ανατεμνόντων, ού Διοκλής, οὐ Πραξαγόρας, οὐκ Έρασίστρατος, οὐ Πλειστόνικος, οὐ Φυλότιμος, οὐ Μνησίθεος, οὐ Διεύχης, οὐ Χρύσιππος, οὐκ Αριστογένης (Αντιγένης ed.), ή Μήδειος, ή Εύουφων, ούκ άλλος τις Ιατρός τῶν ἀργαίων. Die meisten von ihnen sind Knidier oder fussen auf knidischer Lehre: Euryphon, Chrysipp von Knidos, der Schüler des Philistion, die beiden Schüler des Chysipp Aristogenes und Medios, dann Diokles, gleichfalls Schüler des Philistion, Praxagoras, der wieder Schüler des Diokles war, und dessen Schüler Phylotimos, Pleistonikos, Mnesitheos. Mit dieser hohen Ausbildung der Anatomie ging Hand in Hand der bedeutende Aufschwung, den das gynäkologische Studium in Knidos genommen. Bekanntlich sind die meisten gynäkologischen Schriften des Corpus knidisch.3) Als Theoretiker haben die Ärzte dieser Schule Hervorragendes geleistet, ihr praktisches Heilverfahren stand mit den grossen Problemen, die sie in Angriff genommen, in schneidendem Contraste.

In den Kreisen dieser sikelischen (resp. knidischen) Ärzte haben wir den Verfasser von περὶ παρὐτης zu suchen. Die Erkenntnis von der Wichtigkeit dieses Organs gab den Anlass zu der Abfassung des Schriftchens. Es ist kaum ein Zweifel, dass es kein Ganzes dar-

¹⁾ Gal. a. a. O. IV 5, 96 f.

Ruf. περί δνομασίας τῶν τοῦ ἀνθο. μορίων 147 (ed. Darenberg-Ruelle): ταῦτα δὲ Εξυγφῶν καὶ κοημνοὺς καλεί. οἱ δὲ νῶν . . . μυρτόχειλα, πτεριγώματα.
 Βὸτε elecichnung kehrt wieder bei dem knidischen Verfasser von περὶ τόπων c. 47 (VI 344).

³⁾ Wachtler a. a. O. 91 A.

Wellmann, Fragmente I.

stellt: der bedeutsame Inhalt sticht grell ab von der dürftigen Durchführung, der bisweilen unklaren Ausdrucksweise eines nach dem richtigen Ausdruck ringenden Scribenten. Ich meine, das Schriftstich sit entweder ein Excerpt aus einem grösseren anatomischen Werke oder aber, was mich wahrscheinlich dünkt, die schriftliche Aufzeichnung eines Schülers nach dem Lehrvortrage seines Meisters. Gleichviel, welches Ursprunges es sei, es ist deshalb von hoher kulturhistorischer Bedeutung, weil es das älteste anatomische Hypomnema ist, das wir besitzen.

Was lehrt die antike Überlieferung über diese Schrift? 1) Fa ist bezeichnend, dass eine hippokratische Schrift dieses Titels im Altertum nirgends genannt wird. Erotian hat sie in seinem Corone nicht gelesen. Der einzige Schriftsteller 2), der eine Kenntnis der Schrift verrät, ist Galen. In seinem Buch de placitis Hippocratis et Platonis (V 719, 728 M) führt er zum Beweise der von Plato vertretenen Theorie, dass ein Teil der Getränke auch in die Lunge gelange, das von dem Verfasser περί καρδίης c. 2 (IX 80) verwandte Argument an, dass die Lungen eines unmittelbar nach dem Genuss von gefärbtem Wasser geschlachteten Tieres gleichfalls gefärbt erscheinen: άλλά εί και ζώον, δ τι αν έθελήσης, διψήσαι ποιήσαις, ώς κεγρωσμένον ύδωρ ύπομείναι πιείν, εί δοίης είτε κυανώ γρώματι γρώσας είτε μίλτω, είτα εύθέως σφάξας άνατέμοις, εύρήσεις χεγρωσμένον τὸν πνεύμονα, δήλον οδν ἐστιν, ὅτι φέρεταί τι τοῦ πόματος είς αὐτόν. Da die Beweisführung in dieser galenischen Schrift darin gipfelt, die Übereinstimmung zwischen Plato und Hippokrates zu erweisen, so wird klar, dass er die Schrift, aus der er dies Argument entlehnte, nicht in seinem Corpus hippokratischer Schriften gelesen haben kann: denn er hätte sonst nicht unterlassen, diese Übereinstimmung besonders hervorzuheben. Was ihre Abfassungszeit angeht, so hat bereits Fredrich a. a. O. 77 richtig erkannt, dass sie zur Zeit eines Diokles entstanden sein muss.

Doch nunmehr zur Analyse der Schrift! Nachdem der Verfasser (c. 1) Gestalt und Farbe des Herzens kurz angedeutet hat, bespricht er ausführlicher den Zweck der den Herzbeutel füllenden serösen Flüssigkeit (c. 1. IX 80 L). Sie dient nach seiner Meinung dazu, die Glut der eingepflanzten Wärme zu mildern, und das Herz, das den Dienst eines Wachtbostens versieht, erhält sie von der Lunge, die

¹⁾ Littré I 382 f.

Vgl. Plut. quaest. conv. VII 1 p. 699 E, wo möglicherweise das Hippokratescitat auf unsere Schrift (c. 2) zu beziehen ist.

einen Teil der Getränke in sich aufnimmt: γεγένηται δὲ τούτου ένεχα, όχως άλληται 1) φωσχομένως έν φυλαχή. έχει δε το ύγρασμα όχόσον μάλιστα καὶ πυρευμένη άκος. τοῦτο δὲ τὸ ύγρὸν διορροῖ ή καρδίη πίνουσα, άναλαμβανομένη και άναλισκουσα, λάπτουσα τοῦ πνεύμονος τὸ ποτόν. Schon vor mir 2) ist von andern auf die nahe Berührung dieser Begründung mit Plat. Tim. 70 A hingewiesen worden, wo auch die Vergleichung des Herzens mit einem Wachtposten wiederkehrt: την δε δη καρδίαν άμμα των φλεβών καί πηγήν του περιφερομένου κατά πάντα τὰ μέλη σφοδρώς αίματος είς την δορυφορικήν οἴκησιν κατέστησαν, ίνα, ότε ζέσειε τὸ τοῦ θυμου μένος, . . . δξέως δια πάντων των στενωπών πων δσον αίσθητικόν έν τῷ σώματι τῶν τε παρακελεύσεων καὶ ἀπειλῶν αίσθανόμενον γίγνοιτο επήχοον και εποιτο πάντη και το βέλτιστον οὐτως ἐν αὐτοῖς πᾶσιν ήγεμονεῖν ἐφ. τῆ δὲ δή πηδήσει τῆς καρδίας έν τη των δεινών προσδοκία και τη του θυμου έγέρσει, προγιγνώσχοντες, ότι διά πυρός ή τοιαύτη πάσα έμελλεν οἴδησις γίννεσθαι των θυμουμένων, έπικουρίαν αὐτῆ μηγανώμενοι, την τοῦ πλεύμονος ἰδέαν ἐνεφύτευσαν . . . ἐνα τό τε πνεῦμα καὶ τὸ πωμα δεγομένη, ψύχουσα, άναπνοήν και δαστώνην έν τω καύματι παρέχοι. 3) Wenn nun in dem aus Diokles geschöpften Bericht des Vindicianus (c. 44) dieselbe Vorstellung vom Herzen wiederkehrt, so ist wohl kaum ein Zweifel möglich, dass alle drei Autoren auf ein und dieselbe Vorlage zurückgeben: sic itaque duo cerebra sunt in capite constituta, unum quod intellectum dat, aliud quod sensum praebet. idque quod in dextra parte iacet, ab eo sentitur, a cinistro

¹⁾ θάλλεται cod. Vatíc. 276, άλληται (Litte) ist das Richtige. Die seröse Plüssigkeit in der Höhle des Herzbeutels dient der Erdeichterung der Herzbewegungen. Weiter liest V.: ἐωσκημένων und διουφέsι. Die Lesarten des Vatíc. 276 verdanke ich dem liebenswürdigen Entgegenkommen von Dr. Ilberg und Dr. Kalbfleisch, wofür ich beiden auch an dieser Stelle meinen Dank ausspreche

²⁾ Fredrich a. a. 0. 79.

a) Vgl. [Hipp.] περὶ όστ. φόσ. c. 19 (ΙΧ 196): ἐπβάλλονοι δὰ καὶ αὶ πρότεραι καὶ αὐται (ἐκ. αὶ μλέβες) ἐκ αὐτην (ἐκ. τὴν παράξην)· ἐν γὰρ στενοχυρξη τῆς διάδον ἐνόβνγται ἀς ἐκ παντός τοῦ σόματον τὰς δηνίας Σογονα. Vgl. Fredrich 64. Der Verfasser der letzten Kapitel dieser Schrift, die Galen unter dem Sondertiel τὸ προσκείμενον τῷ Μογλεαὰ kennt (Ilberg, das Glossar des Erot. 135) bewegt sich auch sonst in dem Gedankenkreis der sikelischen Schule. Das in den Adern strömende Pneuma verleiht dem Körper Bewegung (c. 11. ΙΧ 182), die in die Lunge führenden Kanāle der Luftröhre (ἀρτρέη) gewähren auch der Feuchtigkeit Zutritt zu ihr (c. 13, 186), Adern führen aus dem Innern der Lunge nach dem Herzen hin (c. 19, 196), die Lungenschwindsucht ist eine Folge vorstopfung der Adem (c. 13, 186, Plat Tim. 84. D). Vgl. Poschenrieder a. v. 0.41.

vero intellegitur. ob hoc sub ea parte subiacente corde et semper vigilante, audiente et intelligente, quia et aures habet ad audien. dum. 1) Diese Erklärung des Zweckes der im Pericardium befind. lichen Flüssigkeit beruht auf der bekannten Theorie, dass ein Teil der Getränke auch in die Lunge gelange, die, wie wir gesehen haben 2), der sikelisch-knidischen Schule vornehmlich eigen war. Philistion lehrte wie Plato, dass das Pneuma und die von der Lunge dem Herzen zugeführte Feuchtigkeit zur Abkühlung des im Herzen lokalisierten čugovov Jequóv dienen. Philistion ist für uns der erste litterarisch greifbare Vertreter dieser im 4. Jhd. weit verbreiteten Theorie: denn das Citat des Hippokrates bei Plut. quaest. conv. VII 1 bezieht sieh vermutlich auf unsere Stelle der Schrift περὶ καρδίης und Dexippos der Schüler des Hippokrates, ist etwas jünger als Philistion, also von ihm abhängig. Durch das Zeugnis der Plutarch: ἔτι δή τῶν μαρτύρων τῶ Πλάτωνι προσκαλούμαι Φιλιστίωνά τε τον Λοκρον . . . καί Ίπης. χράτην χαὶ Λέξιππον τὸν Ίπποχράτειον· οὖτοι γάρ οὐγ έτέραν δόδο άλλ' ην Πλάτων, ύφηνοῦνται τοῦ πόματος wird ausdrücklich die Ahhängigkeit des Plato von Philistion gewährleistet. Plato hatte aber niemals behauptet3), dass das Getränk einzig und allein in die Lunge gelange, er liess vielmehr nur einen Teil in die Lunge dringen, während die übrige Flüssigkeit durch die Speiseröhre mit den festen Speisen zusammen in den Magen gelangt. Das ist auch die Ansicht des Verfassers von περί καρδίης, 4) Er sagt ausdrücklich, dass von dem Getränk das meiste in den Magen abfliesse, in die Luftröhre dagegen nur so viel als der Spalt, den die Epiglottis mit den Wänden der Luftröhre bildet, hindurchlässt (c. 2): πίνει γὰρ ὥνθρωπος τὸ μὲν πολλόν ές νηδύν πίνει δὲ καὶ ές φάρυγγα, τυτθόν δέ, οίον καὶ δκόσον ἄν λάθοι διὰ φύμης ἐσουέν. πῶμα γὰρ ἀτρεκὲς ή ἐπιγλωσσίς, κὰν διήση μεζίον ποτοῦ οὐδέν. 5) Ganz dasselbe lehrte Dexippos in dieser Frage, dessen Raisonnement von Plutarch a. a. 0. erhalten ist: η γε μην πολυτίμητος ἐπιγλωττίς οὐκ ἔλαθε τὸν

Vgl. Vind. ep. alt. XVIII 12 (474R): duas aures habet (sc. cor.), ubi mens hominum animusque commoratur.

²⁾ Vgl. S. 84,

Ygl. Gell. noct. Att. XVII 11. Tim. 72 Ef. und öfter. Gal. V 715 ff. Poschenrieder, die plat. Dialoge in ihrem Verhältnisse zu den hipp. Schr. Landshut 1882, 26.
 Ygl. Gezil der gefenste (N. V. 1899).

Vgl. περί όστ. φόσ. c. 1. (IX 166): ποτόν διὰ φάρυγγος καὶ στομάχου.
 c. 13 (IX 186).

⁵⁾ πόμα V. έπιγλωσίς V. διήσει V. Am Rande steht: διήσαι, διασείσαι & β΄ γυναικίων, δηλοί καὶ τό διηθήσαι καὶ τό διελείν (aus Gal. XIX 93, διηθείν hat Deximons.

Λέξιππον, άλλὰ περὶ ταύτην φησὶ τὸ ύγρον έν τῆ καταπόσει διακρινόμενον εἰς τὴν ἀρτηρίαν ἐπιρρεῖν, τὸ δὲ σιτίον εἰς τὸν στόμαζον ἐπικυλινόεῖσθαι' καὶ τῆ μὲν ἀρτηρία τῶν ἐδωδίμων μηδὲν
παρεμπίπτειν (περὶ καρό. c. 2), τὸν δὲ στόμαχον ἄμα τῆ ἔγρῷ τροφῆ
καὶ τῆς ὑγρᾶς ἀναμιγνύμενὸν τι μέρος ὑποδέχεσθαι. πιθανὸν γάρ
έστιν τὴν μὲν ἐπιγλωττίδα τῆς ἀρτηρίας προκεῖσθαι διάφραγμα
καὶ ταμιεῖον, ὁπως ἀτρέμα καὶ απτ' ὁλίγον ὁπηθριατ τὸ πονόν
(περὶ καρό. c. 2), ἀλλὰ μὴ ταχύ μηδ' ἀθροῦν ἐπιρρακτὸν ἀποβιάζηται τὸ πνεῦμα καὶ διαταράττη. Ist nun meine Annahme richtig,
dass Dexippos in dieser Theorie nur ein Nachtreter des Philistion
war, so dürfen wir seine Begründung ohne Furcht vor Widerrede
anch für den sikelischen Arxt in Anspruch nehmen. f) Dann ist aber
die Abhängigkeit des Verfassers von περὶ καρδίης von ihm keinem
Zweifel mehr unterworfen.

Da die Luftröhre Feuchtigkeit und Pneuma aufnimmt und bei der Atmung auch wieder Pneuma abgiebt, so ist die Frage berechtigt, ob nicht die eindringende Feuchtigkeit dem ausströmenden Pneuma hindernd in den Weg tritt. Das ist jedoch nach dem Verfasser von περί παρθίης (c. 2) nur der Fall bei reichlichem Zufluss von Flüssigkeit, d. h. bei den von der knidischen Schule angewandten Eingiessungen von Flüssigkeit in die Lunge, welche dem Zwecke dienten, durch heftigen Hustenreiz den Auswurf des Eiters aus der Lunge zu erleichtern: ²) άλλά πῶς ὅδως ἀνέδην ἐνοροῦνο ὅχλον καὶ βῆχα παρέχει πολλήν; οῦνεκα, φημί, ἀπάντικου τῆς ἀναπνοῆς φέρεται τὸ γὰρ ὁιὰ τῆς ἀίμης ἐσρέον, ἄτε παρά τυτθον ἰόν, οὸν ἐνίσταται τῆ ἀναφορῆ τοῦ ἡέρος, ἀλλά τινα καὶ λείην ὁδόν οὶ παρέχει ἡ ἀτακροξή τοῦ ἡέρος, ἀλλά τινα καὶ λείην ὁδόν οὶ παρέχει ἡ ἐπίτεγξις τοῦπο δὲ τὸ ὑγρὸν ἀπάγει τοῦ πνεύμονος ἄμα τῷ ἡέρι.³)

¹⁾ Die Terminologie entspricht der des Praxagoras (Bruchstück aus seiner ἀναrour) schol. Il. X 225): οὐρανός als Bezeichnung für Gaumen bei Prax. und unserm Autor (c. 3), bei beideln heisst die Luftröhre σάρνγέ, 3ο such bei Diokles (Gal. XI 47 3), der Verfasser von περί καρδ. c. 2 hat dafür auch den Terminus σύργξ. Var περί νεύο. IV 56 (VII 604). Aristoteles ἀςτηρία, βρόγχος Plut. a. a. 0. Pruchs a. a. 0, 6, 544. [Hpp.] περί σαρκόν, ἀσφάργος bei Plut. a. a. 0.

²⁾ Aristoteles führt dies Argument als Gegenbeweis an: de part III 3, 664 b 5. Vgl. Gal. V 718, 762. Gal. I 128: κατά τουσέτου δή των λόγου οι Κυνδιακοί (ατροί τούς δυ πυσμουν πίουν βερυτα δ'εραπείεων Ευτερθούντο τή τοῦ θιούσιο μεταβάσει χρόμενοι. ἐπεὶ γὰρ πᾶν τὸ ἐν πνεόμονι ὑπάρχον διὰ βηχὸς ἀναφίρετα, την λίδοσοων δυέσδαν τι εἰς τὴν ἀρτηρίαν ὑγοὸν το σφοδρόν βηχα κυνδιακ δυνάμενος, ἐνα διά τῆς ὁμοιότητος τοῦ συμπτάματος ἀνανεγόξ τὸ πύον.

³⁾ ἀναιδές V, ἔνουρον V, περιέχει V, όρμῆς V, παρὰ τοίχον V.

Dexippos vertritt wieder dieselbe Ansicht (Plut. quaest conv. a.a. 0.), desgleichen der Verfasser von περί φυσῶν c. 10.

Die Lunge, welche das Herz sanft umkleidet, dient dem Herzen zur Abkühlung, indem es ihm durch besondere Gänge Luft und Feuchtigkeit zuführt.) So der Verfasser von περί καρδής c. 5: διαθρίλιο του πτεύμονος ἐνδύεται (sc. ή καρδή) μετά προσηνίης, 2) καὶ κολάζει τὴν ἀκρασίην τοῦ Θερμοῦ περιβαλλομέης ὁ γὰρ πνεόμον φύσει ψυχρός ἀτάρ καὶ ψυχρίμενος τῆ είστυρη. Βεὶ Plato heisst es 70 D: διὸ δὴ τῆς ἀρτηρίας δχετούς ἐπὶ τὸν πλεόμονα ἔτεμον, καὶ περί τὴν καρδίαν αὐτόν περιέστησαν οἰον ἄλμα μαλακόν, Γι' ὁ Θυμός ἡνίκα ἐν αὐτῆ ἀκμάζοι, πηδῶσα εἰς ὑπεῖκον καὶ ἀναψυχομένη, πονοῦσα ἤττον μάλλον τὰ λόγφ μετά Θυμό δύναιτο ὑπηρετεῖν. Über Diokles vgl. S. 84.

Die Ansicht, dass das Herz die Quelle des Blutes sei, war schon gegen Ende des 5. Jhds. durch den Einfluss der sikelischen Schule's Gemeingut geworden. Die Verfasser von περί leρ. νούσ. α.17 (VI 392), περί νούσων IV 33 (VII 544), περί δοπέων φύσ. α.2 (IX 168) und περί νεοφής 31 (IX 110) erkennen sie als richtig an. Diokles vertrat sie gleichfalls. Ihr huldigte auch der Verfasser von περί καρδ. α. 7: αὐται (sc. ή μεγάλη ἀρτηρία und ή παγεία φίκην πηγαί φύσιος ἀνθρώπου, καὶ οἱ ποταμοὶ ἐνταῦθα ἀνὰ τὸ σῶμα, τοῦσιν ἀρδεται) τὸ σπὴνος δ')· οὖτοι δὲ καὶ τὴν μαὴν φόρουσι τῷ ἀνθρώπου, κὴν αὐανθέωσιν, ἀπέθανεν ἄνθρωπος. Plato 70 Β: τὴν δὲ δὴ καρδίαν ἄμμα τῶν φιεβῶν καὶ πηγὴν τοῦ περιφερομένου κατὰ πάντα τὰ μέλη σφοδρῶς αίματος εἰς τὴν δορυφορικήν οἴκησιν κατέστησαν κτλ. Vel. 81 Aff.

Als Grundstöcke aller Adern bezeichnet der Verfasser von περι παρδης (c. 7. 9. 11) die παρέα φλέψ und die μεγάλη ἀρτηρία, von denen die erstere aus dem rechten, die letztere aus dem linken Herzven trikel entspringt. Diese beiden grossen, vom Herzen ausgehenden Hauptadern kennt Diokles, 9 allerdings, wie es scheint, unter anderem Namen. Wie Diokles behauptete der Verfasser von περι καρδιας, dass Arterie und Hohlvene Blut und Luft enthalten, doch ist das Blut der Arterie schlechter. περι καρδ. c. 9: διὰ τοῦτο δὲ φημι καὶ der Arterie schlechter. περι καρδ. c. 9: διὰ τοῦτο δὲ φημι καὶ

 [[]Hipp.] περὶ δστέων φύσ. c. 19 (IX 194).

²⁾ προσηνίης τε καί V.

³⁾ Vgl. S. 73.

⁴⁾ Zum Ausdruck vgl. Plato Tim. 77 C.

Vgl. περὶ ἀνατομῆς (VIII 538).

⁶⁾ Vgl. S. 90.

φλέβια μὲν ἐργάζεται τήν ἀναπνοήν ἐς τήν ἀριστερήν ποιλίην, ἀρτηρίη δ' ἐς τὴν ἄλλην. c. 11: ή γὰρ μεγάλη ἀρτηρίη βόσκεται τὴν γαστέρα καὶ τὰ ἔντερα καὶ γέμει τροφῆς οὐς ἡγεμονικῆς. . . ἡ δὲ ἀρτηρίη οὐ λειφαιμοῦσα οὐδὲ ἡ δεξιὴ κοιλίη. c. 12: τὸ δ' αῦ φερόμενον ἐχ τῆς δεξιῆς ζυγοῦται μὲν καὶ τοῦτο τῆ ξυμβολῆ τῶν ὑμένων, πλὴν οὐ κάρτα εθρωσκεν ὑπὸ ἀσθενείης 'ἀλλ' ἀνοίγεται μὲν ἐς πνεύμονα, ὡς αἰμα παρασχεῖν αὐτῷ εἰς τὴν τροφήν, πλείεται δὲ ἐς τὴν καροξην οὐς ἀριψό, ὅκως ἐσίη μὲν ὁ ἡἡρ, οὐ πάνυ δὲ πουλύς. Das Herz zieht das Pneuma an, denn πῶν (sc. τὸ σπλάγχνον) ἐὸν ἐλκτικόν. Dieselbe Lehre von der ὁλκή des Herzens vertraten der Verfasser von περὶ σαρχ. c. 6 (VIII 592) und Diokles (Gal. IV 731).

Der linke Herzventrikel, so lehrt der Verfasser von περὶ καρôlng (c. 6. 12), ist Sitz der eingepflanzten Wärme 1) und der abso-Inten Intelligenz. c. 10: γνώμη γὰρ ή τοῦ ἀνθρώπου πέσυχεν έν τη λαιή κοιλίη καὶ ἄρχει της άλλης ψυχής. Er ist blutleer und nährt sich deshalb weder von fester noch von flüssiger Nahrung, sondern von den reinen und lichten Überschüssen des ihm zunächst gelegenen Blutbehälters, d. h. der Arterie. c. 11: τρέφεται δὲ (sc. ή λαιή ποιλίη) ούτε σιτίοισιν ούτε ποτοίσιν τοίσιν από τής νηδύος, άλλα καθαρή και φωτοειδεί περιουσίη γεγονυίη έκ τής διακοίσιος τοῦ αίματος. εὐπορεῖ δὲ τὴν τροφὴν ἐκ τῆς ἔγγιστα δεξαμένης τοῦ αίματος κτλ. Dass das Herz Sitz des Verstandes sei, ist nach meinen Ausführungen 2) ein wichtiges Dogma der sikelischen Schule. Diokles hat es acceptiert, Plato ist abgewichen. Diokles liess die παγεῖα ἀρτηρία in die linke Herzkammer münden. In der παχεῖα ἀρτηρία haben eine Reihe von geistigen Leiden ihren Sitz (Fuchs a. a. O.). Es ist möglich,3) dass er die Ansicht des Verfassers von περί καρδίης geteilt hat, dass genauer die linke Herzkammer Hauptsitz des πνεῦμα ψυγικόν ist. Diese Annahme würde eine erwünschte Bestätigung durch Aet, plac. IV 5, 7 erhalten, wenn die von Diels in dem aus Aetius geflossenen Bericht des Theod. V 22, 6 vorgeschlagene Änderung des überlieferten 'Αριστοκλής in 'Αριστο-(τέλης Διο) κλής (Diels 204 A. 1) das Richtige träfe. Wer sie billigt, hat bei Aet, a. a. O. statt des überlieferten Διογένης zu lesen:

Doch gilt ihm auch das ganze Herz als warm. c. 1: ἔχει δὲ τὸ ἔγρασμα (sc. das Herzbeutelwasser) όχόσον μάλιστα καὶ πυρευμένη ἄκος.

²⁾ Vgl. S. 14f.

³⁾ Vgl. Fredrich a. a. O. 77f.

Διοκλής ἐν τῆ ἀρτηριακή κοιλία τής καφδίας, ἤτις ἐστὶ πνευματική (se. εἶναι τὸ ἡγεμονικόν). Die Wahrscheinlichkeit dieser Annahme lässt sich auf einem anderen Wege einleuchtend machen. Es is bekannt, dass diese Theorie von der Bluternährung der Seele in die stoische Psychologie übergegangen ist, und es ist schon von anderer Seite¹) darauf aufmerksam gemacht worden, dass wie überhaupt ein grosser Teil der stoischen Psychologie, so auch dieses Dogma auf die Mediziner zurückzuführen ist. Zeno, Kleanthes, Chrysipp¹ und der spätere Diogenes von Babylon sind ihre Vertreter. Nun habe ich im Vorhergehenden³) nachzuweisen versucht, dass es vornehmlich Praxagoras gewesen ist, dessen Pneumalehre für die Stoa massgebend war. Bedenkt man weiter, dass Praxagoras in dieser Lehre weiter nichts als ein Nachtreter seines Lehrers Diokles gewesen ist, so darf es wohl als wahrscheinlich bezeichnet werden, dass Diokles diese Lehre gleichfalls vertreten hat.

Γνώμη γαο ή τοῦ ἀνθοώπου πέφυκεν ἐν τῆ λαιῆ κοιλία καὶ ἄργει τῆς ἄλλης ψυτῆς. Mit diesen Worten schliesst der Verfasser von περλ καρδίης das zehnte Kapitel. Die γνώμη, die absolute Intelligenz, die φούνησις des Diokles und Praxagoras, das ήνεμονικόν der Stoiker hat seinen Sitz im linken Herzventrikel und herrscht über die übrigen Seelenfunktionen. Was verstand der Verfasser unter der άλλη ψυχή? Auf diese Frage giebt uns Diokles erwünschte Auskunft, Er lehrte, dass das Herz Sitz der Seele sei (ήγεμών τοῦ σώματος) 4) und dass von hier aus das πνεῦμα ψυχικόν ins Gehirn gelange 5) und dort die sinnliche Wahrnehmung und die höheren Geistesfähigkeiten vermittle, und lokalisierte das Wahrnehmungsvermögen in die rechte Gehirnhälfte, die Intelligenz in die linke. Vind. c. 44: sic itaque duo cerebra sunt in capite constituta, unum quod intellectum dat, aliud quod sensum praebet, idque quod in dextra parte iacet, ab eo sentitur, a sinistro vero intellegitur: ob hoc sub ea parte subiacente corde et semper vigilante, audiente et intelligente, quia et aures habet ad audiendum. Alkmaion und Empedokles hatten bereits die sinnliche Wahrnehmung von der Denkkraft unterschieden, jedoch

¹⁾ Stein, Psych. der Stoa I 46. 132 A.

²⁾ Gal. V 283 f. vgl. Stein a. a. O. 106 ff.

³⁾ S. 15 A 4.

⁴⁾ Fuchs aneed. 5,543: γέγνεσθαι δὲ αὐτὴν (sc. τὴν κεφαλαίαν) ἐπικίνδυνον, ἐὰν τὸν ήγειώνα τοῦ σώματος συνδιαθῆ, τὴν καρδίαν, ἀφ' ἤς τὸ ψυχικὸν πνεθμα τοῦ σώματος δωμται κατ' ἀντόν.

⁵⁾ Fuchs a. a. O. 2, 541,

nicht ganz in demselben Sinne.1) Empedokles und Diokles hatten die Zuverlässigkeit der sinnlichen Wahrnehmung geleugnet. Tert. de anima c. 17: horum (sc. sensuum) fidem Academici durius damnant, secundum quosdam et Heraclitus et Diocles et Empedocles. 2) Philolaos hatte die Vernunft ins Gehirn verlegt, das Leben und die Empfindung ins Herz 3), und Pythagoras 4) betrachtete wie Alkmaion als Sitz des λογικόν das Gehirn, als Sitz des ζωτικόν das Herz. Die Polemik des koischen Verfassers von περὶ ἱερῆς νούσον c.16 gegen die Annahme, dass das Pneuma vom Herzen aus durch die Adern ins Gehirn gelange, beweist wieder, dass diese Theorie nicht erst von Diokles aufgebracht worden ist, sondern schon vor ihm Vertreter gefunden hat. Die in dem Herzen lokalisierte Seele, als deren Träger ihm das ψυχικόν πνεύμα galt, verglich er der Sonne, deren Strahlen nach allen Teilen des Körpers gelangen: sic enim supradicto exemplo ionei splendoris seu radii ex partibus loci in corde constituti, in quo anima consistit, usque ad omnes fines corporis nostri superveniet et consensus in illis partibus fiet, in quibus etiam irruentia perficiuntur. 5) Diese Vergleichung klingt wieder an die Worte περλ καρδ. c. 11 an: εύπορει δέ (sc. ή λαιή κοιλία) την τροφήν έκ της έννιστα δεξαμένης τοῦ αξματος, διαβάλλουσα τὰς ἀχτῖνας χαὶ νεμομένη ώσπες έχ νηδύος καὶ έντέρων την τροφήν καὶ τοῦτο κατά φύσιν.

Die Herzohren, d. h. die sackförmigen Ausstülpungen der Vorhöfe beschreibt der Verfasser von περί ναρδ. c. 8 als weiche, hohle Körper, welche die Luft an sich reissen und sich bald aufblasen, bald wieder zusammenfallen. Herophilos rechnete sie nicht zu den Gefässen, sondern fasste sie als Teile des Herzens auf. Gal. II 624: εἰρήσεται δὲ καὶ ὅτι τὰ τῆς καρδίας ὅτα τῶν κοιλιῶν αὐτῆς ἐκτός ἐστὸν εἰ δὲ τις αὐτὰ μέρη τοῦ σκλάγχου θέμενος, ὅσπες Ἡρόφιλος, ἐπὶ πλέον ἐξέτεινε τὸν ἀριθμόν τῶν στομάτων, καὶ ταὐτη δόξει διαφωνείν ြερασιστράτω τε καὶ ἡμῖν, εἰρηκόσι δ΄ τὰ πάντα είναι στοματα τῶν κατὰ τὴν καρδίαν ἀγγείων τεττάρων. Rufus περὶ ὁνομ. τῶν τοῦ ἀνθρ. μορίων 156 beschreibt sie ebenso wie der Verfasser νοn περὶ καρδίης: τὰ δὲ ἐκατέρωθεν τῆς κεφαλῆς (sc. τῆς καρδίας) ὅσπερ πτερύγια κοίλα καὶ μαλακὰ καὶ κινητά, ἐν ὧ πάσα σφυζει ἡ

Rohde, Psyche II 176. Zeller I⁵ 804. 805.

²⁾ Vgl. v. 8 Stein. Diels, Gorg. und Emp. 343 A. Vgl. Vind. c. 18f. S. 46.

³⁾ Jambl. Theol. arithm. S. 22. Zeller I⁵ 448.

⁴⁾ Aet. plac. IV 5 (391, 23). Vgl. Diels prol. 207.

Auf die Ähnlichkeit seiner Lehre mit der stoischen Psychologie brauche ich nicht erst aufmerksam zu machen.

καρδία, ὅτα καρδίας. Diokles kannte sie, wenngleich er ihre Funk. tion verkannte: a sinistro vero (sc. cerebro) intellegitur. ob hoc sub ea parte subiacente corde et semper vigilante, audiente et intelligente auia et aures habet ad audiendum. Gegen diese falsche Auffassune wandte sich schon der Verfasser von περὶ καρδ. mit den Worten: τρήπατα δὲ οὐχ ἔστιν οὐάτων, ταῦτα λαό οὐχ ἔλαχοροποιν γαχώς and pezeichnenderweise wieder der Verfasser von περί ίερ. νούσ. c. 17 (VI 392): ἐπεὶ αἰσθάνονταί γε οὐδενός (80. αἱ φρένες) πρότερον τῶν έν τω σώματι ξόντων, άλλά μάτην τοῦτο τὸ οὔνομα ξχουσι καὶ τὴν αίτίην, ώσπερ τὰ πρός τῆ καρδίη, ἄπερ ὧτα καλείται, οὐδὲν ἐς τὴν άνούν Ενωβαλλόμενα. (Vgl. περί όστ. φ. c. 19). Besondere Fr. wähnung verdient es, dass das Bild, das der Verfasser von περί καρά von den Herzohren gebraucht, die wie Blasebälge wirken, welche die Schmiede bei ihren Schmelzöfen verwenden: καίτοι δοκέω τὸ ποίνμα γειοώνακτος άναθοῦ, κατασκεψάμενος λάο ολύπα οτευείν εσόμενον το σπλάγγνον (sc. την καρδίαν) διά το πιλητικόν τος ένγύματος, έπειτα παν έδν έλκτικόν, παρέθηκεν αὐτέω φύσας. καθάπες τοῖσι χοάνοισιν οἱ χαλκεῖς, ὥστε διὰ τουτέων τειοοῦπω την πνοήν bei Diokles auf die Lunge übertragen wiederkehrt. Vind. c. 22: vox nascitur ex totius corporis spiritu vel pulmonum. qui sunt in modum follis ferrarii in dando et acciniendo sniritum venientem et pereuntem in caput et resonantem, et sic vocis densitas ab universis auditur.

Das Vorhandensein der Herzklappen ermöglicht es, dass sich die linke Herzkammer mit den reinen Überschüssen des Pneuma, d. in it dem feinsten Pneuma, die rechte dagegen mit Blut füllt (negl zagl. c. 10), anderseits wird durch die linke Herzklappe, welche besonders gut schliesst, der Eintritt von Blut in die entsprechende Herzkammer zur Unmöglickeit. Die Entdeckung der halbmondförmigen Aorten- und Lungenpulsaderklappen — denn sie sind es, die der Verfasser beschreibt —, die von derselben Bedeutung gewesen sein muss wie die von Erasistratos!) herrührende der zwei- und dreizpfeligen Klappen der Vorhofskammermündungen, werden wir nach alledem, was wir im Vorhergebenden klargelegt haben, schwerlich dem Verfasser des Schriftchens zutrauen. Sieher pflügt er auch hier mit fremdem Kalbe, obgleich eine parallele Überlieferung nicht vorliegt.

Fassen wir das Resultat zusammen. Es ist durch die vor-

Gal. V 548 ff.

stehende Untersuchung klar geworden, dass die von dem Verfasser von $\pi\epsilon\varrho l$ $\kappa a\varrho \delta t\eta_S$ vorgetragene Lehre vielfach die engste Berührung aufweist mit der des Plato und den Bruchstücken des Diokles. Bedenkt man nun die von mir erwiesene Abhängigkeit des Plato und Diokles von der sikelischen Schule und erwägt man ferner, dass Diokles als bedeutender Anatom schwerlich seine Anatomie des Herzens auf dem dürftigen Schriftchen $\pi\epsilon\varrho l$ $\kappa a\varrho \delta t\eta_S$ aufgebaut hat, so wird es niemandem zu kühn dünken, wenn ich behaupte, dass die Schrift $\kappa e\varrho l$ $\kappa a\varrho \delta t\eta_S$ unter dem Einfluss der sikelischen Lehren, speziell des Philistion entstanden ist.

Akron aus Agrigent.

1

Suid. s. "Αχφων 'Αχραγαντίνος Ιατρός, υίδς Ξένωνος, δσοφίστευσεν έν ταῖς 'Αθήναις ἄμα Ἐμπεδοκλεῖ' Εστιν οὖν πρεσβύτερος Ίπποκράτους. Εγραψε περί Ιατρικῆς Αωρίδι διαλέκτωι, περί προφῆς ύγιεινῶν βιβλίον α'. Εστι δὲ καὶ οὖτος τῶν τινα πνεύματα σημειτο ωσαμένων. εἰς τοῦτον ἐποίησεν Ἐμπεδοκλῆς τωθαστικὸν ἐπίγραμμα'

"Απρον Ιατρόν "Απρων" 'Απραγαντίνον, πατρός ἄπρου, πρύπτει χρημνός άπρος πατρίδος άπροντάτης. τικές δὲ τον δεύτερον στίχον ούτω προφέρονται '

δποστάτης πορυφής τύμβος άπος κατέγει.

τοῦτό τινες Σιμωνίδου φασίν είναι.

1) Ein Ξένων aus Lokroi war Pythagoreer nach Jambl. de Pyth. vita c. 36.

4.

Plin. n. h. XXIX 5: alia factio ab experimentis se cognominans empiricen coepit in Sicilia, Acrone Agragantino Empedoclis physici auctoritate commendato.

Gal. XIV 683: τῆς δὲ ἐμπειρικῆς προέστησε Φιλίνος Κφος ... Θέλοντες δὲ ἀπαρχαίζειν ἐαντῶν τὴν αίρεσιν, ἶνα ἢ πρεσβυτέρα τῆς λογικῆς, "Ακρωνα τὸν Άκραγαντῖνόν φασιν ἄρξασθαι αὐτῆς.

Gal. subf. emp. ed. Bonnet 35: et secundum hoc alios quidem medicos Hippocraticos vel Erasistratios vel Praxagoricos vel Asclepiadicos vel alio tali nomine nominari aiunt, se ipsos autem neque

⁵⁾ Die Quelle des Suidas für das Epigramm ist Diog. VIII 65: πάλω δ΄ μανονος τοῦ Ιατροῦ τόπον αἰτοῦτος παρά τῆς βουλῆς εἰς κατασκυὴν πατρόρο μη ματος διὰ τὴν μόν τοῖς Ιατροῦς ἄφοξητια παραλθον ὁ Γαιπεδοιλῆς ἐκολονα τὰ τὰ ἄλλα περὶ Ισότητος διαλεχθείς και τι καὶ τοιοῦτον ἐφωτήσας τὶ δ' ἐπιγράψομεν ἐλεγείον; ἢ τοῦτο; ἄκρον κτλ. Stein Emp. Agr. frg. Bonn. 1842, 8 hālt das Epigramm für unecht, anders urteilt Diels, Gorgias und Empedokles (Sitzgh. der Berl. Akad. 1884, 862 Å 1). Vgl. Bergk P. L. G. II 200 4.

Aeronios (licet Acron primus praeses fuerit sermonum empiricorum) at vero neque a Timone neque a Philino neque Serapione qui Acrone quidem posteriores, priores vero aliis empiricis facti sunt.

Vgl. Cramer An. Par. I 395: πόσοι είοῖν οἱ συστραμενοι τὴν ἐπτειρίαν ἰατρισίγι τίσσαρει. τίνει οδ'τοι; Ἰακρον ὁ Ἰακραγαντίνος, Φιλεοι ὁ Κζοι κπλ. Lambecius, Kat. der Wiener Hofb. VI (1874) 151f: συνευτήσαντο την ἐπτειρίαν εἰνὶ οἰδιε Ἰακροι Ἰακραγαντίνος, Φιλεοι (Φέλενοι), Κῶροι, Σεραπίον Ἰλεξανθρεύς, Σίξεοι, Ἰπολλάνιου. Vgl. Ο. Krochnert canonesse poctarum scriptorum ατίξισμα per antiquitatem fuerunt? Königsb. Dies. 1897, 60ff. In der Handschrift nr. 3652 der Bologneser Universitätsbibliothek fol. 17 τ befindet sich ein in byzantinischem Stil gehaltenes farbiges Rundbild mit der Beischrift: Ἰακρον ο Ἰακραγαντίνου. Vgl. Δ. Olivieri, codices gracci Bononienses (Studi Italiani di filologia classica III 442f.).

3.

Plut. de Is. et Osir. c. 80,383 b: και γὰφ οι ιατφοι πφός τὰ λοιμικὰ πάθη βοηθεῖν δοκοδει φλόγα πολλήν ποιούντες ώς λεπτύνουσαν τον ἀξφα' λεπτύνει δὲ βέλειον, ἐὰν εὐκόη ξύλα καίωσιν, οἶα κυπαφίττου καὶ ἀρκεύθου και πεύκης. "Απορικα γοῦν τὸν ιατφὸν ἐγ ᾿Αθήνιας ὑπὸ τὸν μέγαν λοιμόν εὐδοκιμήσαι λέγουσι, πῦς κελεύοντα παφακαίειν τοῖς νοσοδοιν' ἄνησε γὰφ οὐκ δλίγους.

Orib. V 300: καὶ πυρὰν δέ τις ἀνακαίων (sc. ἐν πανδήμοις νοσήμασι) πολλὴν δύναιτο ἀν μεταβάλλειν ἐπὶ τὸ θερμὸν καὶ ξηρὸν τὸν ἀέρα, τέως ὑγρὸν ὅντα καὶ ὑνυχρόν, καθάπερ ποιῆσαί φασιν ἄκρωνα τὸν ἀκραγαντῖνον. Vgl. VI 111. Aus ihm stammt Paul. Aeg. II 34 fol. 21.

Act. V c. 94, 91°: καὶ ἀνακαίων (ἀναγκαῖον ed.) δέ τις, πυρὰν πολλήν (πείρα πολλή ed.) δύναιτ ἀν μεταβάλλειν (μεταβαλεῖν ed.) ἐπὶ τὸ θερμόν καὶ ξηρόν τὸν ἀέρα, τέως (ὡς ed.) ὑγρὸν γιγνόμενον καὶ ψυχρόν, καθάπες ποιῆσαί φασιν Ἱππουράτην (Ι... ης ed.) ἐν ἀθηναις καὶ ἄκρωνα τὸν ἀκραγαντῖνον. Vgl. Plin. XXXVI 202. Welcker kl. Schriften III 43 A 36. S. 70.

Philistion aus Lokroi.

1.

Gal. X 5: και πρόσθεν μεν έρις ήν οὐ σμικρά, νικήσαι τῷ πλήθει τῶν εὐρημάτων ἀλλήλους δριγνωμένων τῶν ἐν Κῷ καὶ Κνίδφ διττὸν γὰρ ἔτι τοῦτο τὸ γένος ήν τῶν ἐπὶ τῆς Ασίας Ασκληπιαδῶν,

έπιλιπόντος τοῦ κατά 'Ρόδον' ήριζον δ' αὐτοῖς τὴν ἀγαθήν εριν ἐκεί-5 νην, ἢν Ήσιοδος ἐπήνει (ορ. 11 f.), καὶ οἱ ἐκ τῆς Ίταλίας ἰατροί, Φιλιοτίων τε καὶ Ἐμπεδοκλῆς καὶ Παυσανίας καὶ οἱ τούτων ἐταῖροι καὶ τρεῖς οὖτοι χοροὶ θαυμαστοὶ πρός ἀλλήλους ἀμιλλωμένων ἐγεἰγοντο ἰατρῶν· πλείστους μὲν οὄν καὶ ἀρίστους χορευτὰς ὁ Κῷος ἐὐτυχήσας ἔχεν, ἐγγὸς δ' ἔτι τούτω καὶ ὁ ἀπὸ τῆς Κνίδου, λόγου δ' ἦν άξιος 10 οὐ σμικροῦ καὶ ὁ ἀπὸ τῆς Ἱταλίας.

2.

Ps. Plat. epist. II 314D: Φιλιστίωνι δέ, εἰ μὲν αὐτὸς (sc. δ Διονύσιος) χρή, σφόδρα χρῶ΄ εἰ δὲ οἶόν τε, Σπευσίππω χρήσον καὶ ἀπόπεμψον. δεῖται δὲ σοῦ καὶ Σπευσίππος ὑπέσχετο δέ μοι καὶ Φιλιστίων, εἰ σὰ ἀφίης αὐτόν, ήξειν προθύμως ἀθήγαζε. Vgl. S. 68.

3.

Laert. Diog. VIII 8, 86: Εὐδοξος Αἰσχίνου Κνίδιος, ἀστφολόγος, γεωμέτρης, ἰατφός, νομοθέτης. οδτος τὰ μὲν γεωμετρικά Άρχινα διήκουσε, τὰ δ' ἰατρικά Φιλιστίωνος τοῦ Σικελιότου, καθὰ Καλλιμοχος ἐν τοῖς πίναξί φησι (frg. 100 d 13). ibid. 89: τούτου (sc. Εὐδό-5 ξου) διήκουσε Χρύσιππος δ' Ἐρίνεω Κνίδιος τὰ τε περί θεῶν καὶ κόσμου καὶ μετεωφολογουμένων, τὰ δ' ἰατρικά παρά Φιλιστίωνος τοῦ Σικελιώτου.

4

Anon. Lond. ed. Diels XX 25, p. 36: Φιλιστίων δ' οἴεται έχ δ
ἰδεῶν συνεστάναι ἡμᾶς, τοῦτ' ἔστιν έχ δ στοιχείων πυρός, ἀξος,
ὅδατος, γῆς. εἶναι δὲ καὶ ἐκάστου δυνάμεις, τοῦ μὲν πυρός τὸ
5 ερμόν, τοῦ δὲ ἀξος τὸ ψυχρόν, τοῦ δὲ ὅδατος τὸ ὑγρόν, τῆς δὲ
5 εῆς τὸ ξηρόν. τὰς δὲ νόσους γίνεσθαι πολυτρόπως κατ' αὐτόν,
ὡς δὲ τόπω καὶ γενικώτερον εἰπεῖν τριχῶς: ἡ γὰρ παρὰ τὰ στοικεῖα ἡ παρὰ τὴν τὰν σωμάτων διάθεσιν ἡ παρὰ τὰ ἐκτός. παρὰ
μὲν οῦν τὰ στοιχεῖα, ἐκειδὰν πλεονάση τὸ θερμόν καὶ τὸ ὑγρόν,
ἡ ἐπειδὰν μεῖον γένγται καὶ ἀμαυρόν τὸ θερμόν. παρὰ δὲ τὰ ἐκτός
17 ' ἡ γὰρ ὑπὸ τραυμάτων καὶ ἐκκῶν ἡ ὑπὸ ὑπερβολῆς θάλσυς,
ψύχους, τῶν όμοιων, ἡ ὑπὸ μεταβολῆς θερμόν ἐἰς ψυχρόν ἡ ψυχρος, τῶν όμοιων, ἡ ὑπὸ μεταβολῆς θερμόν ἐἰς ψυχρόν ἡ ψυχρος εἰς θερμόν ἡ τροφῆς εἰς τὸ ἀνοίκειον καὶ διεφθορός. παρὰ
δὲ τὴν τῶν σωμάτων διάθεσιν οῦτως: ὅπαν γάρ, φηρίν, εὐποῦ
δλον τὸ σῶμα καὶ διεξὴ ἀκολύτως τὸ πνεῦμα, ψημαι γίνεται οῦ
δον τὸ σῶμα καὶ διεξὴ ἀκολύτως τὸ πνεῦμα, ψημεια γίνεται οῦ
δον τὸ σῶμα καὶ διεξὴ ἀκολύτως τὸ πνεῦμα, ψημεια γίνεται οῦ
δον τὸ σῶμα καὶ διεξὴ ἀκολύτως τὸ πνεῦμα, ψημεια γίνεται οῦ
δον τὸ σῶμα καὶ διεξὴ ἀκολύτως τὸ πνεῦμα, ψημεια γίνεται οῦ
δον τὸ σῶμα καὶ διεξὴ ἀκολύτως τὸ πνεῦμα, ψημεια γίνεται οῦ
δον τὸ σῶμα καὶ διεξὴ ἀκολύτως τὸ πνεῦμα, ψημεια γίνεται οῦ
δον ποι δεξερο και διεξείνου σενείας ψημεια γίνεται οῦ
δον τὸ σῶμα καὶ διεξείς ἀκολύτως τὸ πνεῦμα, ψενεια γίνεται οῦ
δον τὸ σῶμα καὶ διεξείς διαλύτως τὸ πνεῦμα, ψενεια νοῦ
δεκρονος καὶ διαθονος καὶ διαθονος καὶ διαθονος καὶ διαθονος διαθονος διαθονος διαθονος τὸ πνεῦμα, ψενεια ναὶ διαθονος καὶ διαθονος καὶ καὶ διαθονος διαθονος διαθονος διαθονος διαθονος διαθονος τὸ καὶ διαθονος διαθονος διαθονος διαθονος διαθονος διαθονος τὸ ποτος τὸ διαθονος
³⁾ Philistion hiess der Sikeliot als Anhänger der von Empedokles begründeten sikelischen Schule. Vgl. Wachtler de Alemaeone Crotoniata 90 A 2.

γὰφ μόνον κατά τὸ στόμα καὶ τοὺς μυκτῆρας ἡ ἀναπνοἡ γίνεται, 15 ἀὶλὰ καὶ καθ' δλον τὸ σῶμα. ὅταν -δὲ μἡ εὐπνοῆ τὸ σῶμα, νόσοι γίνονται, καὶ διαφόφως· καθ' δλον μὲν γὰφ τὸ σῶμα τῆς ἀναπνοῆς ἐπεχομένης, νόσος [εἶ]ς Θ[άνατον ἄγει

 Seine Lehre von den Urelementen ist die des Empedokles: vgl. Zeller 1 25 758ff. Fredrich phil. Unters. XV 134. Diels, elementum 17.

5) Plat. Tim. S2 Å: τεττάρων γὰρ ὅντων γενῶν, ἐξ ὅν συμπέπηγε τὸ σῶμα, γἔς πιφὸς ἐδατός τε καὶ ἀξοςς τούτων ἡ παρὰ φόοιν πλεονεξία καὶ ἔνδεια καὶ τῆς χόρας μετάστασις ἐξ οἰκείας ἐπ' ἀλλοτρίαν γυγνομένη... στάσεις καὶ νόσοις παρέχει. Vgl. Gal. de plac. Hipp. et Plat. VIII 666 (Miller), Γredrich a. a. 0. 47. Diokles bei Gal. VIII 185. Aet plac. V 30, 2 (443, 5 D). Vgl. S. 76.

Vgl. [Hipp.] περί άρχ. ἐητρ. c. 1 (I 570) c. 13 (I 598).

Diokles bei Act. plac. V 29, 2 (441, 17 D). περὶ νούσ. IV 50 (VII 580 L)
 vgl. S. 61.

11) Aphor. III, 1 (IV 486L): αἱ μεταβολαὶ τῶν ὡρίων μάλιστα τίκτονοι νοσήματα, καὶ ἐν τῆσιν ὁριμοιν οἰ μεγάλει μεταλλαγαὶ ἢ ψύξιος ἢ βάλψιος καὶ τάλλα κατὰ λόγον οῦτως. [Hipp:] περὶ χνμῶν c. 15 (V 496L). Vgl. περὶ νούσων a. a. 0. Diokles bei Act. plac. V 80, 2 (445, 5 D).

13) Plat. Tim. 84 D: ὅταν μὲν γὰρ ὁ τῶν πνευμάτων τῷ σώματι ταμίας πλεύων μὴ καθαρὰς παρέχη τὰς διεξόδους ὑπό βευμάτου φραχθείς, ἐνθα μὲν οὐν ἰόν, ἐνθα ἀδ πλεῖον ἢ τὸ προσῆκον πνεῦμα ἐσιὸν, τὰ μὲν οὐ τυγχάνοντα ἀναψυχῆς σῆκει, τὰ ὀὲ τῶν φλεβῶν διαβμέζομενον καὶ ξυνεπιστρέφον αὐτὰ τῆκῶν τε τὸ σῶια εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ διάφραγμά τ' Ισχον ἐναπολαμβάνεται, καὶ μυρία ὁὴ νοσήματα ἐν τούτων ἀλγεινὰ μετὰ πλήθους ἰδρῶνος πολλάκις ἀπείργασται. Vel. S. 76.

14) Seine Atmungstheorie ist empedokleisch. Vgl. Zeller I 23, 799. Plat. Im. 79 Ε: δνοῦν δὲ ταῖν διεξόδοιν οδοαιν, τῆς μὲν κατὰ τὸ σῶμα ἔξω, τῆς δὲ αδ κατὰ τὸ στόμα καὶ τὰς ἐἴνας, ὁταν μὲν ἐπὶ δὰτερα ἀρμῆση, δὰτερα περιωθεί τὸ δὲ περιωθελε τὰ δὶ περιωθελε τὰ δὶ περιωθλε εἰκ τὸ πῶς ὁμπὶττον θεριαμένετα, τὸ δ' ἐξών ψύχεται. Diokles bei Vind. c. 17: hunc (sc. aerem) adducit non solum per nares (sc. anima), verum cham per totum corpus officio commutato. Vgl. S. S2tf.

17) Vgl. Empedokles bei Aet. plac. V 25, 4 (437, 19 D).

5.

Gal. περί φυσιχῶν δυνάμενων II c. 8 (181 H): ἀλλ' Ἐρασίστρατος ὁ σοφὸς ὁπερείδων και καταφρονήσας, ὧν οὐθ' Ἐπποκράτης οὕτε Διοκλῆς οὕτε Πραξαγόρας οὕτε Φιλιστίων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἀρίστων φιλοσόφων οὐθείς κατεφρόνησεν οὕτε ΙΠάτων οῦτε Διριτοτέλης οὕτε Θεόφραστος, δλας ἐνεργείας ὑπερβαίνει καθάπες τι σμικρὸν και τὸ τυχὸν τῆς τέχνης παραλιπών μέρος οὐδ' ἀντειπεῖν ἀξιώσας, εῖτ' ὁρθῶς εἴτε καὶ μὴ σύμπαντες οὕτο θερμί και ὑνικρῦ καὶ ἔρρῷ καὶ ὑγρῷ, τοῖς μὲν ὡς ὁρῶσι, τοῖς δ' ὡς πάστους, τὰ κατὰ τὸ σῶμα τῶν Էρών ἀπάντων διοικεῖσθαί φατι καὶ Κουσι, τὰ κατὰ τὸ σῶμα τῶν Էρών ἀπάντων διοικεῖσθαί φατι καὶ

ώς το θερμόν έν αύτοις είς τε τάς άλλας ένεργείας και μάλιστα είς την των χυμών γένεσιν το πλείστον δύναται. Vgl. Gal. X 111.

6

Gal. IV 471: τί ποτε οὖν τηλιχοῦτόν ἐστι τὸ παρὰ τῆς ἀγαπνοῆς ἡμῖν χρηστόν; ἄρὰ γε τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἐστι γένεσις, ὡς ᾿Ασκηπιάδης φησίν; ἡ γένεσις μὲν οὐχί, ἔῶσις δέ τις, ὡς τοῦ Νικάρχοι Πραξαγόρας; ἡ τῆς ἐμφύτου θερμασίας τις, ὡς Φιλιστίων τε καὶ ὁ Λιοκλῆς ἐλεγον;

4) Plato Tim. 70 C: τή δὲ δἡ πηθήσει τῆς καρδίαε ἐν τῆ του δεινῶν προποιάς καὶ τῆ τοῦ διμοῦ ἐγέροιε, προγγρνώσκοντε ὅτ ἐὐα πυρός ἡ τοιαἰτη πὰσι ἐικὶλεν οἰδηκος γ/γνοδια τοῦν θυροιφένων, ἐπικουρίαν αὐτῆ μηχανώσκου τὴν τοῦ πλέφωνοι ἐὐὰν ἐνεφέτενοαν ἐνα τό τα πνεθμα καὶ τὸ πῶμα διρωίνη, ψύχονσα, ἀναπνοὴν καὶ ἐφατώνην ἐν τῷ καθματι παρέχω. 84 D. πωρ καρὸ. c. 5 (IX 84 D.) ἀλλὰ γὰρ ῆθη καὶ τοῦ πνεθμανον ἐνδύτεται (s. ἡ καρδίη μετὰ προσηγής καὶ κολάζει τὴν ἀκρασίην τοῦ δυρμοῦ περιβαλλομένη ὁ γὰρ πικών ψόχος ψυγχούς ἀτὰς καὶ ψυχόρικον τῆ ἐστονοῦ. Ύχὶ c. 9. 10, 12. Υχὶ. S. 71. Anon. Lond. ed. Diels XXIII SS (42): ἀκέλει γὰρ τὴν εἰσπνοὴν γίνευδωί φησων εἰς τὸ το πλείον δυρμόν τὸ περὶ τὴν καρδίαν κατασβέννυσθαι καὶ μη σωματούμενον καταρλέγεν τὸ σόματα.

7.

Plut quaest conv. VII 1 p. 699 B (πρός τοὺς ἐγκαλοῦντας Πλατωνι τό ποτὸν εἰπόντι διὰ τοῦ πνεύμονος ἔξιἐναὶ); ἔτι δὴ τῶν μαρτύρων τῷ Πλάτωνι προσχαλοῦμαι Φιλιστίωνὰ τε τὸν Λοκρόν, εὅ μάλα παλαιὸν ἀνόρα καὶ λαμπρὸν ἀπό τῆς τέχνης ὑμῶν γενές μενον καὶ Ἰπποκράτη καὶ Δέξιππον (Διώξιππον cod.) τὸν Ἰπποκράτειον οὐτοι γὰς οὐς ἐτέραν όδὸν, ἀλλ' ἡν Πλάτων, ὑρηγούνται τοῦ πόματος. ἡ γε μὴν πολυτίμητος ἐπιγλωττὶς οὐκ ἐλαθε τὸν Δέξιππον, ἀλλὰ περὶ ταύτην φησὶ τὸ ὑγρὸν ἐν τῆ καταπόσει διακρίντο με τὴν ἀρτηρίαν ἐπιροξύν, τὸ δέ σιτίον εἰς τὸν στό-10 μαχον ἐπικλινθεῖσθαι' καὶ τῆ μὲν ἀρτηρία τῶν ἐδωθίμων μηδὲν παρεμπίπτειν, τὸν δὲ στόμαγον ἀμα τῆ ἔγρα τροφῆ καὶ τῆς ὑγρὸς ἀναμιγνύμενόν τι μέρος ὑποδέχεσθαι. πιθανόν γὰς ἐστι τὴν μὲν ἐπιγλωττίδα τῆς ἀρτηρίας προκεῖσθαι διάφραγμα καὶ ταμείον, ὁπως ἀτρέμα καὶ και' ὁλίγον διηθήται τὸ ποτόν, ἀλλὰ μὴ τσχὶ 15 μηδ' δθροῦν ἐπιρορακον ἀποβιάζηται τὸ ποτόν, ἀλλὰ μὴ τσχὶ 15 μηδ' δθροῦν ἐπιρορακον ἀποβιάζηται τὸ ποτόν, ἀλλὰ μὴ τσχὶ 15 μηδ' δθροῦν ἐπιρορακον ἀποβιάζηται τὸ ποτόν, ἀλλὰ μὴ τσχὶ 15 μηδ' δθροῦν ἐπιρορακον ἀποβιάζηται τὸ ποτόν, ἀλλὰ μὰ ταχὶ διορος καὶ καὶ διασαράτη.

Ygl. de Stoic. rep. 29 p. 1047 E. Gell. N.A. XVII 11. Macrob. Sat. VII 15, 1ff.
 Dieselbe Theorie vertreten der Verfasser von περὶ ἐστίων φύσ, c. 13 (IX 186L).

πεφὶ καφάλης c. 1f. (IX 80f.), Plato Tim. 70 C. Der Verfasser von πεφὶ roboorr IV 56 (VII 604) bekämpft sie, desgleichen Arist. h. a. I 16 (495 h 17) de part. an. II 3 (646 h 31) und Erasistratos (Plut. a. a. O.). Vgl. Fuchs Übers. d. Hipp. I 271 A 68. Litte Hipp. I 376 ff. Poschenrieder die plat. Dialoge in ihrem Verhältnis zu den hippokr. Schriften (Landshut 1882) 26. die naturw. Schriften des Arist. in ihrem Verhältnis zu den Bichern der hipp. Sammlung (Bamberg 1887) 22. Fepdich a. a. 0. 73. Vgl. S. 34. 100.

8.

Rnfus ed. Daremberg-Ruelle 162: Φιλιστίων δὲ δ ἔξ Ἰταλίας κατὰ τὸ ἔπιχόριον τοῖς ἔκεῖ Δωριεῦσι ἀετούς τινας ὅνομαζει φλέβας τὰς διὰ χροτάφων ἔπὶ κεφαλήν τεινούσας. Vgl. Psell. ap. Ττίπαπη praef. Zonar. I p. CXVIII: σκύταν καλεῖ τὴν κεφαλήν πολλάκις Ἰτποκράτης καὶ ἀετούς ἀνόμασε τὰς φλέβας τῶν κροτάφων, τὰς δ᾽ ἀρτηρίας εἴφηκεν αὐτὸς οὖτος ἀορτφάς κτλ.

ΠΕΡΙ ΤΡΟΦΗΣ ΥΓΙΕΙΝΩΝ.

Fredrich a. a. O. 173. Akron (frg. 1) verfasste eine Schrift gleichen Titels. Vgl. S. 73.

9.

Athen. III 115 d. Φιλιστίων δ' ὁ Λαχρός τῶν χονδριτῶν τοὺς σεμιδαλίτας πρὸς ζοχύν φησι μάλλον πεφυκέναι μεθ' οξε τοὺς χονδρίτας τίθησιν, εἶτα τοὺς ἀλευρίτας. οἱ δὲ ἐχ γύρεως ἄφτοι γινόμενοι κακοχυλότεροὶ τὲ εἰσι καὶ δλιγοτροφώτεροι. πάντες δ' οἱ θερμοὶ ἄφτοι τῶν ἐψυγμένων εὐοικονομητότεροι πολυτροφώτεροι τε καὶ εὐχυλότεροι, ἔτι δὲ πνευματικοί καὶ εὐανάσσοι · οἱ δὲ ἐψυγμένοι κλήσιμοι, δυσοικονόμητοι. οἱ δὲ εκλείως παλακοί καὶ κατεψυγμένοι ἀτροσφώτεροι στατικοί τε κοιλίας καὶ κακόχυλοι. ὁ δὶ ἐγκρυφίας ἀρτος βαρὸς ἀνσοικονόμητός τε διὰ τὸ ἀνομάλως ὁπτάσθαι. ὁ δὲ ἱτνίτης καὶ καμινίτης δύσπεπτοι καὶ ἀνσοικονό-10 μητοι. ὁ δὲ ἐγλαρίτης καὶ ἀπὸ τηγάνοι διά τὴν τοῦ ἐλαίου ἐπίμιξῦν εὐεκκριτώτερος, διὰ δὲ τὸ κνισόν κακοστομαχώτερος. ὁ δὲ κλιβανίτης πάσαις ταῖς ἀρεταῖς περιττεύει εὕχυλος γὰρ καὶ εὐστόμαχος καὶ ἐνπεπτος καὶ πρὸς ἀνάδοσιν βάστος · οὐτε γὰρ ἱστάνει κοίλίαν οὐτε παρατείνει.

Vgl. Fredrich a. a. 0. 173. 177 A. 3. Wellmann die pneum. Schule 202. Der Verlasser von περί διαίτης II 42 (VI 540 L) ist anderer Meinung: οί διο σεμιδαλίται δεχυρότατοι τούτον πάτεποι, ξετ δι μάλλον καὶ οί διε τοῦ χόνδρον καὶ τομομένου φόδρα, οὐ μέντο διαχωρόνουν δικοίως. Mit Philistion stimmen Diphilos Wellmann, Fragmento I.

von Siphnos (Ath. III 115 c) und der Pneumatiker Athenaios bei Orib. I 10; ω κέν οὐν στάνιοι... ἐτοξαγιν καὶ εὐππτον καὶ καθόδου εὐμετάβολον τὴν τρογήν προσφέροντα, ἔτ δὲ εὐδάπτεντον καὶ εὐκποίητον, διάσονοι δὲ καὶ τοῦς σομιδαλίταις καὶ πρόε ὑγείαν μαλλον ἡ ἐφικην ἀρκόζονταν. οἱ δὲ οκρόδομ: ται...πρόε ψόμην μάλλον ἡ πρόε ὑγείαν εἰσίν ἐπιτήδειο. Vgl. Gal. VI 485ff. Diose. II 107, 238.

4) Athendos bei Orib. I 25: ὅτι δὲ οἱ ઉτοριοὶ καὶ πρόσφατοι τροφμιώτεραι τον ψυχοῦν das καὶ τῶν παλαιῶν, ὅηλον ἡ γὰρ θεφιότης αὐτῶν συλλαμβάνται τῆ πίψει. Υξὶ 14: οἰ μὲν γὰρ πρόσφατοι πολυχιότεροὶ das καὶ πυνιαπάδια καὶ πολύτοροφοι, οἱ δὲ παλαιοὶ τοθυαντίον ἀχυλότεροι καὶ ἔπρότεροι καὶ ἀπροφώτεροι. Υξι. Αποπ. Lond. XXXI 17, 58 D: οἱ γὰρ θερμότεροι βαφύτεροἱ τὰ τὴν αὐτὴν ἀτίκιν ψούτεροὶ οἱ δὴν ψυχοθτεροι κουφότεροι καὶ διλυγοτροφώτεροι οἱα τὴν αὐτὴν ἀτίκιν ψούτεροὶ οἱ δὴν ψυχοθτεροι κουφότεροι καὶ διλυγοτροφώτεροι οἱα τὴν αὐτὴν ἀτίκιν.

Vgl. Diosc. a. a. O.

10) [Hipp] περί διαίτης a. a. O.: of δε κλήμανται και έγγουρίαι ξηρότα τοι, οί μεν δια την σποδόν, οί δε δια τό δοτρακον έκπίνονται τό υχοός. (VI 489) υπέθει δια την θη Ηλίστοι μεν αύτών (sc. τῶν ἐφτων (VI 489) υπέθει δια τις εξείξε δε αύτών οί Ιπνίται ... οι δ' ἐπι τῆς ἐσχάρας δτην εἰσιν οι κλήμανται ... ἐφτξῆς δε αύτών οἱ Ιπνίται ... οι δ' ἐπι τῆς ἐσχάρας δτην εἰσιν οι κλήμανται ... ἐφτξῆς δε αὐτών οἱ Ιπνίται ... οι δ' ἐπι τῆς ἐσχάρας κλήμαν κνημαίνοι μοι θη οικόν οι κλημαίνοι μοι θη οικόν εὐτών ο ἀπεριντικται , τὰ δὲ δια βάθους ἐστὶν ἀμά τοι δὲ ἐγκρυγιάκο μοι δείτων ἀπο το το δε ἐγκρυγιάκο την τάρραν ἐγκρυβένται διπτάσθαι προσδίδουδι τι καὶ ἔ τάρρα μοιθηρόν. Über die την εὐτανται νη! Gal. VI 490. Dieuches urteilt über die κλήμανται απαθετεί Οτίλι 1290.

10.

Plinius hist. nat. XX 86: Philistion opisthotonicis sucum (sc. brassicae) ex lacte caprino cum sale et melle (sc. bibendum censet).

11.

Plinius hist. nat. XX 122: ergo etiam coeliacis Philistio dedit (sc. ocimum) et coctum dysintericis. Vgl. [Hipp.] περί διαίτης II 54 (VI 558): ἄπιμον ξηρόν καὶ στάσιμον. Garg. Mart. c. 22 (157,118. aus Plinius): reprimit alvum fluentem. Diosc. II 170, 283. Chrysipp, der Schüler des Philistion, verwarf den Gebrauch des Basilienkrautes (Plin. XX 119).

12.

Plinius hist. nat. XX 31: Philistio in lacte coquit et ad stranguriam dat radicis (se. staphylini) uncias quattuor, ex aqua hydropicis, similiter et opisthotonicis et pleuriticis et comitialibus. Vgl. Diose. III 52 (402): τούτου δ καφπός ποθείς ή καὶ προπεθείς έμμηνα κινεῖ έφμόξει καὶ δυσουροῦσι καὶ δόφωπικοῖς καὶ πλευψιτικοῖς ἐν ποτήματι ή δὲ ψίζα καὶ αὐτή οὐηπική οδσα συνου-

σίαν τε παροφιά και ξιβουα έκβάλλει προστιθεμένη. Garg. Mart. 33 (171, 7R aus Plinius).

13.

Athen. XII 516 c: πρώτοι δὲ Ανδοί καὶ τὴν καφύκην ἔξεῦφον, περί ἢς τῆς σκευαίας οἱ τὰ ὑψαφτυτικὰ συνθέντες εἰρήκακι, Γλάπκος τε ὁ Λοκρὸς καὶ Μιθαικος καὶ Διονύσιος . . . πρὸς τούτοις δὲ Στέφανος, ἀρχύτας, [Ακέστιος,] ἀκευίας, Διοκλῆς, Φιλιστίον· τοσούτους γὰρ οἶδα γράψαντας ὑψαφτυτικά. Vgl. Kaibel observ. crit. in Athen. p. 6. Masss Aratea 147. Gemeint ist des Philistion dištetische Schrift: Fredrich a. a. 0, 173 Å 3.

14.

Gal. XV 455: τοὺς γὰς οἰομένους μηδέπω χόνδρον εἶναι κατὰ τοὺς Ἱπποκράτους χρόνους ἀγνοοῦντας ἐἰκῆξεις ἐκ τοῦ τῶν παλαιῶν κωμικῶν ἐνίους μεμνημονευχέναι χόνδρου καὶ ἀτὸν δὲ τὸν Ἱπποκράτην κατὰ τὸ περὶ διαίτης ὑγιεινῆς (ΙΙ 42, 540 L)· εἰ γὰς καὶ μὴ Ἱπποκράτους ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ βιβλίον, ἀλλ' Εὐρυφῶντος ἡ Φαῶντος ἡ Φιλιστίωνος ἡ ἀρίστωνος ἡ τινος ἀλλου τῶν παλαιῶν (εἰς πολλους γὰς ἀναφέρουσιν ἀντῶ, πάντες ἐκεῖνοι τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν εἰσι, ἑνοι μὲν Ἱπποκράτους πρεσβύτεροι, τινὲς δὲ συνηκμακότες ἀντῶ.

Gal. VI 473: ἐν δὲ τοῖς νῦν ἐνεστῶσι χαιρὸς ἀν εἴη τὰς τῶν σετὰν εἰπεῖν χράσεις, ὡς ἐν τῷ διαίτης ἐγράφη βιβλίφ, χατά τυας μὲν Ἰπποχράτους ὅντι συγγράμματι, χατά τινας δὲ Οιλιστίωνος ἢ Δρίστωνος ἢ Εθρυφῶντος ἢ Οιλήτου, παλαιῶν ἀπάντων

ἀνδοῶν.

Gal. XVIII A 8: ἐν δὲ τῷ διαιτητικῷ τῷ ὑγιεινῷ τῷ Ἱπποκράτει μὲν ἐπιγεγραμμένω καὶ αὐτῷ, τοῖς δ' ἀποξενοῦσιν αὐτό
τοῦ μὲν εἰς Φιλιστίωνα, τισὶ δ' εἰς Ἰαρίστωνα, τισὶ δ' εἰς Φερεκύδην ἀναφέρουσι, γέγραπται ταυτί. Vgl. Fredrich a. a. O. 227 f.

15.

Orib. IV 344: το δὲ μηνοειδὲς εὐθετεῖ ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν καὶ τῆς διπίσω τοῦ ἄμου διαφορᾶς. πόλος ἐψεται' ἔστι δὲ σύτος ὁ πόλος ἔύλον ἐπιπεπηγός τοῖς ἄνω ἄχροις τῶν τοῦ ὀργάνου σκελῶν. ἔστι δὲ ὁ πόλος ούτος ἐν τῷ τοῦ Φιλιστίωνος ὀργάνῳ πρός τάδε ἐπὶ τοῦ ⟨τοῦ⟩ ἄμου ἔξαφθρήματος ἐπεινομένης τῆς χειρὸς ὁ πόλος ἀντιβαίνει τῷ αὐχένι τοῦ καταφτιζομένου. Vgl. Hipp. περὶ ἄφθρων c. 6, 7, (IV SSI).

8*

Gal. XIX 721: έπειδή περί τῶν ἀντεμβαλλομένων λόγον έχεστήσωντο μὲν καὶ οἱ περί τὸν Διοσκουρίδην, οὸχ ἥκιστα δὲ καὶ οἰ περί τὸν Φιλιστίωνά τε καὶ Εὐρυφῶντα.

17.

[Hipp.] περί γυν. φύσιος c. 32 (VII 360): Ετερον (sc. προσθετόν δριμό αίμα άγου)· φιλίστιον τον αυτόν τρόπου (sc. τρίψας μέλει, δεύσας οίνφ, βάλανον ποιήσας) ποιέων προστίθει. Vgl. γυν. II 201 (VIII 386). Vgl. Gal gloss. hipp. (XIX 151): φιλίστιον το σύτο καὶ τοῦτο δοικεν είναι τῆ ἀπαρίνη καὶ φιλεταιρίφ. Vgl. S. 17Α1.

18

Cael. Aurelianus m. chr. V 1, 22: alii cantilenas adhibendas (sc. ischiadicis) probaverunt, ut etiam Philistionis frater idem memorat libro XXII (?) de adiutoriis, scribens quendam fistulatorem loca dolentia decantasse, quae cum saltum sumerent palpitando discusso dolore mitescerent. alii denique hoc adiutorii genus Pythagoram memorant invenisse, sed Sorani iudicio videntur hi mentis vanitate iactari, qui modulis et cantilena passionis robur excludi posse crediderunt. Vgl. E. Rohde Psyche II 2 49 A. Gellius N. A. IV 13: creditum hoc a plerisque est et memoriae mandatum, ischia cum maxime doleant, tum, si modulis lenibus tihicen incinat, minui dolores. ego nuperrime in libro Theophrasti scriptum inveni viperarum morsibus tibicinum scite modulateque adhibitum mederi, refert etiam Democriti liber, qui inscribitur πεολ όνσμῶν ἢ λογικῶν κανών. in quo docet plurimis hominum morbidis medicinae fuisse incentiones tibiarum. tanta prorsus adfinitas est corporibus hominum mentibusque et propterea vitiis quoque aut medellis animorum et corporum. Theophr. frg. 87. 88 W. Asklepiades bei Cael. Aur. a. a. 0. Isid. orig. IV 13, 3. Vgl. S. 31 A.

19.

Cael. Aurelianus m. chr. III 8, 147: nunc dat (sc. Erasistratus hydropicis) potum parvum et non post prandium, sed post vespertinum cibum hoc convenire dicit, ut etiam similiter memorat Philistionis frater.

Diokles von Karystos.

Vgl. C. G. Kühn opuscula academ. II 86—127. M. Fraenkel Dioclis Carystii fragmenta quae supersunt Berolini 1840.

Von seinen Werken sind uns dem Titel nach folgende bekannt:

- 1. περί πυρός και άέρος
- 2. περί πέψεως
- 3. ἀνατομή
- 4. πάθος αίτία θεραπεία
- 5. περί θεραπειών
- 6. περί πυρετών
- 7. προγνωστικόν
- 8. περί ἐκκενώσεων
- 9. ύγιεινά πρός Πλείσταρχον
- 10. Αρχίδαμος
- 11. δίζοτομικά
- 12. περί λαγάνων
- 13. περί θανασίμων φαρμάκων
- 14. γυναικεῖα
- 15. κατ' Ιητρεῖον
- 16. περί ἐπιδέσμων.

I. BIOGRAPHISCHES.

1.

Cod. Laur. lat. 73, 1 (s. XI) fol. 143:: Diocles, Archidami (arcidā cod.) filius, Carystius (caristius cod.). Vgl. M. Wellmann Herm. XXXV 369 f.

2.

Vind. c. 2: sed his omnibus Diocles, sectator Hippocratis, quem Athenienses iuniorem Hippocratem vocaverunt, assertionibus (sc. Diogenis de seminis natura) respondens contra primam dixit etc.

3.

Ps. Gal. introd. c. 4 (XIV 683): προέστησαν δὲ τῆς μὲν λογικῆς αἰφέσεως Ἰπποκράτης Κῷος. . . μετὰ δὲ τοῦτον Διοκλῆς ὁ Καφύστιος, Πραξαγόρας Κῷος, Ἡρόφιλος Χαλκηδόνιος, Ἰξασίστρατος Κεῖος (Χῖος ed.), Μησιθένος "Δθηναῖος, 'Ασκληπιάδης Βιθυνός [Κιανός], δς καὶ Προυσιεὸς (Προυσίας ed.) ἐκαλεῖτο.

Cramer An. Par. I 395: καὶ πόσοι οἱ συστησάμενοι τὴν λογικήν; πέντε. τίνες οὖτοι; Ἱπποκράτης ὁ Κῷος, Πραξαγόρας, Φυλότιμος

Έρασίστρατος και Ασκληπιάδης.

Lamb. in comm. de aug. bibl. Caes. Vind. VI 151: τὴν δὲ λογιτὴν (sc. συνεστήσαντο) οἰδε 'Ιπποχράτης, Διοχλῆς, Πραξαγόρες,
Φυλότιμος, 'Ασκληπιάδης. Vgl. Otto Kroehnert a. a. O. 60f. Diokles wird als berühmter Arzt erwähnt in den von Montfaucon (βιδι).
Coisliniana 596f.) und von Cramer (An. Par. IV 195f.) veröffentlichten Verzeichnissen. Kroehnert a. a. O. 8. 11.

4.

Celsus praef. 2: ideoque multos ex sapientiae professoribus peritos eius (sc. medendi scientiae) fuisse accepimus, clarissimos vero ex iis Pythagoram et Empedoclem et Democritum, huius autem, ut quidam crediderunt, discipulus Hippocrates Cous, primus quidem ex omnibus memoria dianis, ab studio sapientiae disciplinam hanc separavit vir et arte et facundia insignis. post quem Diocles Carystius, deinde Praxagoras et Chrysippus, tum Herophilus et Erasistratus sic artem hanc exercuerunt, ut etiam in diversas curandi vias processerint iisdemque temporibus in tres partes medicina diducta est, ut una esset quae victu, altera quae medicamentis, tertia quae manu mederetur. primam διαιτητικήν, secundam φαρμακευτικήν, tertiam χειgovqγικήν Graeci nominarunt. cf. Vind. c. 40: divisam esse dicimus medicinam in partes quatuor, regularem, quam diaetam vocamus, manuum officium, quod chirurgiam vocamus, medicamen, quod pharmaciam vocamus, praenoscentiam, quam prognosin dicimus.

5.

Plinius hist. nat. XXVI 10: Hippocratis certe, qui primus medendi praecepta clarissime condidit, referta herbarum mentione invenimus volumina, nec minus Diocli Carysti, qui secundus aetate

famaque extitit, item Praxagorae et Chrysippi etc.

Gal. XI 795: ή δὲ πλείστη τῶν φαρμάκων χοῆσις ἐν αὐταῖς ταῖς θεραπευτικαῖς πραγματείαις ὑπό τε τῶν παλαιῶν γέγραπται καὶ προσέτι τῶν νεωτέρων ἀπάντων σχεδόν καὶ γὰρ πρὸς Ἰπποκράτους εἴρηται πολλά καὶ πρὸς Εὐρυφῶντος καὶ Διεύχους καὶ Δικλέους καὶ Πλειστονίκου καὶ Πραξαγόρου καὶ Ἡροφίλου, καὶ οὐκ ἐστιν οὐδεἰς ἀγὴρ παλαιός, δς οὐ συνεβάλλετό τι τῆ τέχνη μεῖον ἢ μεῖον εἰς ἐπιστήμην φαρμάκων.

Gal. de plac. Hipp. et Platonis IX 764 M. (V 751 K): ούχουν τοῖς ἱατροῖς τὸ τέλος ἐστὶν ὡς ἰατροῖς ἐνδοξον ἢ πόριμον, ὡς Μηνόὀστος (δ) ἐμπειρικὸς ἔγραψεν, ἀλλὰ Μηνοόστω μὲν τοῦτο, Διοκλεῖ δὲ οὐ τοῦτο, καθάπεις οὐδὲ Ἰκποκράτει καὶ Ἐμπεδοκλεῖ οὐδὲ ἀλλοις τῶν παλαιῶν οὐκ ὁλίγοις, ὅσοι διὰ φιλανθρωπίαν ἐθεράπευον τοὺς ἀνθρώπους.

II. PHYSIOLOGISCHE BRUCHSTÜCKE.

7.

Gal. X 462: ἔστι μὲν οὖν καὶ Διοκλεῖ καὶ Μνησιθέφ καὶ Διεὐκει καὶ Ἀθηναίφ καὶ σχεδὸν πᾶσι τοῖς ἐὐδοκιμωτάνοις ἱστροῖς, ὅσπες οὖν καὶ τῶν φιλοσόφων τοῖς ἀρίστοις, ἡ αὐτὴ ὁδξα περὶ φύσεως σώματος ἐν θερμοῦ καὶ ψυχροῦ καὶ ἔγηοῦ καὶ ὑγροῦ νομίζουσι κεκρᾶσθαι τὰ τε ἄλλα σύμπαντα σώματα καὶ τὰ τῶν ζώων οὐχ ἤκιστα. Dies Dogma stammt aus der sikelischen Schule, vgl. Philistion frg. 4. S. 74. Die Pneumatiker haben es von den Dogmatikern übernommen. Vgl. M. Wellmann die pneumatische Schule 133.

-8,

Gal. περί φυσικών δυνάμεων ΙΙ c. 8 (181 H): άλλ' Έρασίστρατος ό σοφός ύπεριδών και καταφρονήσας, ών ούθ' Ίπποκράτης ούτε Διοκλής ούτε Πραξαγόρας ούτε Φιλιστίων, άλλ' ούδὲ τῶν ἀρίστων φιλοσόφων οὐδεὶς κατεφρόνησεν οὕτε Πλάτων οὕτ' 'Αριστοτέλης ούτε Θεόφραστος, όλας ένεργείας ύπερβαίνει καθάπερ τι σμικρόν καὶ τὸ τυχὸν τῆς τέχνης παραλιπών μέρος οὐδ' ἀντειπεῖν ἀξιώσας. εἴτ' δρθώς εἴτε καὶ μὴ σύμπαντες οὖτοι θερμῷ καὶ ψυχοῷ καὶ ξηρῷ καὶ ύγρῷ, τοῖς μὲν ὡς δρῶσι, τοῖς δ' ὡς πάσχουσι, τὰ κατὰ τό σωμα των ζώων άπάντων διοικείσθαί φασι και ώς τό θερμόν έν αὐτοῖς εἴς τε τὰς ἄλλας ἐνεργείας καὶ μάλιστ' εἰς τὴν τῶν χυμών γένεσιν το πλείστον δύναται. (186): ἀποδέδεικται γάρ έκείνοις τοῖς ἀνδράσιν ἀλλοιουμένης τῆς τροφῆς ἐν ταῖς φλεψὶν ύπο της έμφύτου θερμασίας αίμα μέν ύπο της συμμετρίας της κατ' αὐτήν, οί δ' ἄλλοι χυμοί διὰ τὰς ἀμετρίας γιγνόμενοι καὶ τούτω τῷ λόγω πάνθ' όμολογεῖ τὰ φαινόμενα. καὶ γὰο τῶν ἐδεσμάτων δσα μέν έστι θερμότερα φύσει, χολωδέστερα, τὰ δὲ ψυχρότερα φλεγματικώτερα. και των ήλικιων ώσαύτως χολωδέστεραι μέν αί θεομότεραι φύσει, φλεγματωδέστεραι δ' αί ψυχρότεραι καί των επιτηδευμάτων δε και των γωρών και των ώρων και πολύ δή πρότερον έτι τῶν φύσεων αὐτῶν αἱ μὲν ψυχρότεραι φλεγματωδέστεραι, χολωδέστεραι δ' αὶ θερμότεραι . . . καὶ τὰ πρῶτά γε
καὶ γενικώτατα νοσήματα τέτταρα τὸν ἀριθμόν ὁπάρχει θερμότητ
καὶ ψυχρότητι καὶ ξηρότητι καὶ ὑγρότητι διαφέροντα. ΙΙ σ. 11
(203 Η): ταῦν ἀρχεῖν μοι δοκεῖ περὶ γενέσεώς τε καὶ διαφθοράς
χυμῶν ὑπομνήματ' είναι τῶν Ἱπποκράτει τε καὶ Πλάτωνι (Tim.
82 Δ.ί) καὶ Ἰριστοτέλει καὶ Πραξαγόρα καὶ Διοκλεῖ καὶ πολλοῖς
ἄλλοις τῶν παλαιῶν εἰγμιένων. ∀gl. ΙΠ σ. 10 (230 Η).

Gal. XV 346: τὴν δὲ περὶ τῶν χυμῶν θεωρίαν, ἐν οῖς ἰχῶρές

Gal. XV 346: τὴν δὲ περὶ τῶν χυμῶν θεωρίαν, ἐν οῖς Ιχῶρἐς εἰσιν, οὐ μόνον αὐτὸς οἶθεν Ἱππουράτης, ἀλλὰ καὶ Πλάτων και ερὶ τῶν κοσημάτων ἐκ τῶν καθ' ἔκαστα χυμῶν ὁρμωμένων διαλέγεται ἄδὲ πως, περὶ νοσημάτων δα διὰ γολὴν γίνεται ἀρχόμενος (Tim. 85 B) ' ὅσα δὲ φλεγμαίνειν λέγεται τοῦ σώματος ἀπό τοῦ καίεσθαί τε καὶ φλέγεσθαι, διὰ γολὴν γέγονε πάντα.' περὶ δὲ φλέγματος ὅδε ' φλέγμα δὲ ὁξὸ καὶ ἀλμυρὸν πηγή πάντων νοσημάτων, ὅσα γίγνεται καταρορᾶκ.' περὶ δὲ μελαίνης χολῆς λέγει μὲν ἐκεῖνα (Tim. 83 C), ἀπερ ήμεῖς ἤδη γεγράφαμεν, καὐτὰ δὲ λέγουσι καὶ ᾿Αριστοτέλης καὶ Θεόφραστος καὶ τῶν ἰστρῶν οἱ δομιωσατοι, Λιοκλῆς, Πλειστόνικος, Φυλότιμος, Ἡρόφιλος καὶ δλίοι καὶλίοι.

Gal. de plac. Hipp. et Plat. VIII 688 M. (V 684 f. K): περι δὲ τῶν νοσημάτων, ὅσα διὰ χολὴν γίνεται, τὸν λόγον ποιούμενος ὁ Πλάτων ἄδὲ πως ἄρχεται· ὅσα δὰ φλεγμαίνειν λέγεται τοῦ σώματος ἀπὸ τοῦ καἰεσθαί τε καὶ φιλέγεσθαι, διὰ χολὴν γέγωνε πάντα.' καὶ μὴν καὶ περὶ φιλέγματος ἄδὲ πως ἤρξατο ΄ φιλέγμα δ΄ δξὸ καὶ ἀλμυρὸν πηγή πάντων νοσημάτων, ὅσα γίγνεται καταροικά.' καὶ περὶ μελαίτης χολῆς ἄλλα τέ τινα λέγει καὶ ταῦτα '(χυὰρ δ' ὁ μὲν αἰματος ὁρὸς πρῶςος, ὁ δὲ μελαίτης χολῆς δὲείας τε άγριος'. οὐ μόνος δὲ Πλάτων, ἀλλὰ καὶ λριστοτέλης καὶ Θεόφραστος οῖ τε ἄλλοι μαθηταὶ Πλάτωνός τε καὶ λριστοτέλης καὶ σῶν περὶ τῶν χυμῶν λόγον ἔξηλωσαν Ἰπποκράτους, ὅσπερ γε καὶ τῶν καλαιῶν ἰστρῶν οἱ δοκιμώτατοι, Διοκλῆς, Πλειστόνικος, Μηριόθεος, Πραξαγόρας, Φυλότιμος, Ἡρόφιλος. 'Vgl. Gal. XVIII Α 262 270.

a

Vind. c. 2: sed his omnibus Diocles, sectator Hippocratis . . . assertionibus (sc. de seminis natura) respondens contra primam diaxit: quoniam una atque eadem materies descendens per quosdam viarum meatus uspiam flegma fiet, uspiam fel, id est cholera rubea, uspiam melancholia, uspiam sanquis, fit etiam semen ex rutrimine,

id est ex cibo et potu, ex quibus et ipsi quatuor humores nutriuntur, et non specialiter sanguinis mutatur initium. alioquin debuit etiam in pueris seminis substantia servari, cum materia sanguinis non desit. Vgl. S. 74.

10.

Gal. περί φυσ. δυν. ΙΠ 10 (230 Η): και λέγειν έτι περί τῆς τούτων γενέσεως (8c. τῶν τοῦ ἦπατος και σπληνός και φλεβῶν και ἀρτηριῶν περιττωμάτων) οὐκ ἀν ἐθέλοιμι μεθ' Ἱπποκράτην και Πλάτονα και ἸΑριστοτέλην και Λιοκλέα και Πραξαγόραν και Φυλότιμον.

11.

Vind. c. 7: ad haec Diocles (sc. semen spumam sanguinis esse acque, quippe cum sit omnis spuma levis atque fistulosa et inanibus capillis vacuata et facilitate scissibili solubilis, semen autem, ut a cunctis perspicitur vel intellegitur, est grave, tractuosum, glutinosum et non facile solubile neque fistulosum. Vgl. S. 51f.

12.

Gal. XVII B 421: Δέδειχται δ' όφ' ήμῶν έν τοῖς περὶ φυσισύουσα τοῖς μορίοις ή φύσις έχάστω τὴν οἰκείαν τροφήν, ἀλλὰ
καὶ διαφορούσα τὰ περιττώματα ταύτης καὶ διαφορούσα τὰ περιττώματα ταύτης καὶ διάφερο τὸ ἔμφτον θερμόν, τοσούτω μᾶλλον ἐχφεύγει τὴν αἴσθησιν ή διαπνοή. καὶ διὰ τοῦτο παρὰ φύσιν εἶναι τοὺς ἰδρῶτας
δ Διαχλής εἶπεν, ὅτι καλῶς ἀπάντων διοικουμένων τῶν κατὰ τὸ
σῶμα, κρατουμένης τῆς τροφῆς ὑπὸ φύσεως, οἰκ ἄν ποτε αἰσθητή διὰ τοῦ δέρματος ὑγρότης ἐκκριθείη. ὅσα γὰς ἐν βαλανείοις
ἡ γυμναζόμενοι αφοράρς ἡ διὰ θερμόν βάλπος ἰδροῦσιν (οἰ)
άνθρωποι, βιαίων αἰτίων εἰσιν ἔγγονα. καλῶς οδν ἐν τῷ χειμῶνι
διοκεῖται πάντα τὰ κατὰ τὸ ζῷον, ὅταν γε μέτριος ὑπάρχη

Gal. XV 322: αὐτός (sc. Ἱπποιράτης) δὲ λέγει ἐφεξῆς περὶ του ἰθρόπου (περὶ τροφῆς c. 17 ΙΧ 104), περὶ ὄν ἀμφισ-βητήσει τις ὡς οὐτ ὅντων κατὰ φύσιν. Διοκλῆς μὲν γὰρ ἐπερεἰρησεν εἰς τοῦτο ἐπιμελῶς. ἀλλὰ τουτὶ τὸ δύγμα δοκεὶ μοι είναι πάνυ τραχὸ καὶ παρὰ τὴν ἐνάργειαν, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα πιθανῶς κατασκευάζεται πρὸς αὐτοῦ. Gal. VII Sτ. τῶσς δ' ἀμφισβητήσει τις καὶ περὶ τῶν ἰδρόπων, ὡς οὐδ' ἀὐτῶν ὄντων κατὰ φύσιν. καὶ γὰρ οῦν καὶ ὁ Διοκλῆς ἰκανῶς ἐπερεἰρησεν

είς τοῦτο. πάνυ δ' είναι τραχύ δοχεῖ τόδε τὸ δόγμα καὶ παρὰ την ἐνάργειαν, εἰ καὶ δτι μάλιστα πιθανῶς κατασκευάζεται.

Pallad. comm. in Hipp. epid. VI (vol. II ed. Dietz p. 132): οίδε γάρ
Γπιποκράτης τοὺς ἰδρῶτας κατὰ φύσιν, εἰ καὶ μὴ δοκεῖ τῷ Διοκὶεῖ
(Ἐμπεδοκλεῖ cod. Dioclus Crassi versio latina). Vgl. Empedoble
ei Act. plae. V 22 (434, 13): ἰδρῶτα δὲ καὶ δάκρυον γίνεσθαι τοῦ
αἰματος τηκοιμένου καὶ παρὰ τὸ ἰεπτύνεσθαι διαχεομένου. Plut
quaest. nat. 20, 917 B. Plato Tim. 83D: ρλέγματος δὶ αδ νέου
εννισταμένου δρὸς ἰδρῶς καὶ δάκρυον, δσα τε ἀλλα τοιακτα αδμα
τὸ καθλ ἡμέραν χεῖται καθαιρόμενον. καὶ ταῦτα μὲν δὴ πάντα
νόσων δργανα γέγονεν, δταν αἰμα μὴ ἐκ τῶν σιτίων καὶ ποτοῦ
πληθύση κατὰ φύσιν, ἀλλὶ ἔξ ἐναντίων τὸν δγχον παρὰ σοὸς τῆς
φύσεως λαμβάτη νόμους. Vgl. Theophr. de sud. 407, 44 W. S. 871.

13.

Tertull. de anima c. 15: sed plures philosophi adversus Dicaearchum (sc. principale esse contenderunt): Plato Strato Epicurus Democritus Empedocles Xenocrates Aristoteles et medici adversus Andream et Asclepiadem: Herophilus Erasistratus Diocles Hippocrates et ipse Soranus. Vgl. Diels Dox. 203 ff.

14.

Theodoret V 22, 6 aus Actius (Dox. 391): Ἐμπεδοκλῆς δὲ καὶ Αριστοτέλης, Λιοκλῆς καὶ τῶν Στωκῶν ή ξυμιορία τὴν καρδίαν ἀπεκλήφωσαν τούτφ (sc. τῷ ἡγεμονικῷ). καὶ τούτων δ' αδ πάλιν οἱ μὲν ἐν τῆ κοιλία τῆς καρδίας, οἱ δὲ ἐν τῷ αἰματι. καὶ οἱ μὲν 5 ἐν τῷ περικαρδίφ ὑμένι, οἱ δὲ ἐν τῷ διαγράγματι.

Vind. c. 41: animae regimen in corde consistit, quae per subtilitatem spiritus seminata est per omnem corporis regionem.

Fuchs aneed med gt. 1, 540: Eoixe $\gamma a \hat{\rho}$ val obtos (sc. Aw-x $\lambda \hat{\eta}_S$) the gravith refl tavith (sc. the zaqdlar) disolelater. 10 Vgl. 5, 543.

²⁾ Δουτοκλής cod. Diels a. a. O. 204 A 1. Diese Verbesserung zieht die Herstellung von Διακλής für das überlieferte Διογένης bei Act. plac. IV 5,7 (391,15) nach sich: Διακλής für daς θητηριακής κοιλία της καφθαις (κ. οτ ήγημον-κόν της γνηής είναι), ήτας έντι πυνυρατική. Vgl. [Hipp.] περὶ καφθαίς κ. 10 (IX 85): γνώμη γλε ή του ἀνθρώπου πάγνικε έν τή λαιή κοιλίη καὶ ἀρχαι της ἀλλης γνηής [Hipp.] περὶ λερ. νόσε. c. IV (13 92): Δίγονοι δε τινικ ός φορονόμεντ τή καφθή καὶ τὸ ἀνωμικου τοῦτό ἐστι καὶ τὸ φροντίζον· τὸ δὲ οὐχ οδτως ἔχει. Phylotimos in den schol. II. Κ. 10: ἐντεθύκν καιηθαίς Φιλότιμος σοιρατής ἐν καφθαι τὸ ήγε πονακόν ἐδντο· δύκν γλε τὸ γαίσεις καὶ τὸ λικτεθόναι καὶ ἀς ἀνοιδε και, δήμεν δτι καὶ δρανό δτις δίμεν δτις τὸ δρανότις δίμεν δτις τὸς ἀνοιδε τις δίμεν δτις ἀνοιδε τις δίμεν δτις τὸς ἀνοιδε τὸς δίμεν δτις τὸς ἀνοιδε τος δίμεν δτις τὸς ἀνοιδε τὸς δίμεν δτις τὸς ἀνοιδε τὸς δίμεν δτις τὸς ἀνοιδε τὸς δίμεν δτις ἐντελοισε τὸς δίμεν δτις τὸς ἀνοιδε τὸς τὸς δίμεν δτις τὸς δίμεν δτις τὸς ἀνοιδε τὸς δίμεν δτις τὸς ἀνοιδε τὸς τὸς δίμεν δτις τὸς ἀνοιδε τὸς δίμεν δτις τὸς ἀνοιδε τὸς τὸς δίμεν διακτικός τὸς δίμεν δίμεν διακτικός δίμεν διακτικός τὸς δίμεν διακτικός τὸς δίμεν διακτικός τὸς δίμεν διακτικός τὸς δίμεν δίμεν δίμεν διακτικός τὸς δίμεν δίμεν δίμεν δίμεν δίμεν δίμεν διακτικός τὸς δίμεν δί

δ νούς έρειθεν ήςτηται. Ath. XV 687 c.: τούτο δ' Επραττον (sc. τό τὰ στή θη μυφούν) ἀι τὸ νομίζειν ἐν τῷ καρδία τὴν ψυχὴν κοθιδρύοθαι, ἀις Πραξαγόρας καὶ φιδιτικο οἱ Ιατροὶ παραδεδούκασι. Über Praxagoras vgl. Fuchs aneed. 1, 540. 17, 548. Vgl. S. 14f. 103.

15.

Gal. IV 471: τί ποτε οὖν τηλικοῦτόν ἐστι τὸ παρὰ τῆς ἀναπνοῆς ἡμῶν χρηστόν; ἄρὰ γε τῆς ψυχῆς ἀὐτῆς ἐστι γένεσις, ὡς Μακληπιάδης φησίν; ἡ γένεσις μὲν οὐχί, ἐῶσις δέ τις, ὡς ⟨ό⟩ κοῦ Νικάχρον Πραξαγόρας; ἡ τῆς ἐμφύτου θερμασίας ἀνάψυξίς τις, ὡς Φιλιστίων τε καὶ Δισκλῆς έλεγον;

Diels anon. Lond. XXIII 38: ἀμέλει γὰς τὴν εἰσπνοὴν γίνεσθαί φησεν εἰς τὸ τὸ πλίδον θερμόν τὸ περί τὴν καρδίαν κατασβένννοθαι καὶ μὴ σωματούμενον καταφλέχεν τὰ σώματα.

Plat. Tim. 78 Ε΄ πευ δε δη το τ' έργου και το πάθος τοῦθ' (sc. ή άναπνο) και δεπνοή) ήμων τοῦ σώματι γέγουν ἀρδομένος καὶ διαφυγομένος τρέφεοθται Εξήν. Θει 70 C. [Hipp.] περέ μαζό. 6. ΚΙ 54]: άλλε γάρ ήθη και ότο πενεύμους δυθύεται (sc. ή καρδιή) μετά προσηνής καὶ κολάξει την άκρασίην τοῦ θερμοῦ περιβαλλομένη ὁ γάρ πενέμουν φύσει ψυχρός ἀτὰρ καὶ ψυχρόμενος τὴ είσπνος, Hipp.] ποῦ ἱερ. νοῦσ. 6. 4 (18 58): κατά ταύται δε τὰν βάβαι καὶ διαγήμεθα τὸ πολὲ τοῦ πενέματος: αίται γὰρ ήμέον είσιν άκρατνοεὶ τοῦ σώματος τὸν ήδρα ἐς οφᾶε είκουσαι καὶ ἐς τὸ σῶμα τὸ λοιπὸν διετεύνουι κατά τὰ φλέβια καὶ ἀναψύχουσι καὶ πάλιν άφιδου.

Arist. de part. anim. III 6, 668 b 34: ἀνοιγκαίον μέν γλο γένευθαι τῷ θεριοῦ απάψυξεν, ταύτης δὲ δείται θέραθεν τὰ ἐναιμα τῶν ζούρον θεριούτερο γλο. de τεκρ. c. 10, 475 b 16: τοις δὲ ἐναίμοις καὶ τοῖε ἔρονοι καρθίαν, δοα μέν δίχε πλεύμονα, πάντα δέχεται τὸν ἀξοα καὶ την κατάψυξεν ποιείται διὰ τοῦ ἀναπνεύν καὶ ἀκτινών. Υξι. Μογεν Αrist. Tierkunde 43χ.

16.

Gal. IV 731: &σθ' ότσε ἀπορῶσι, πῶς εἰς όλον τὸ σῶμα παρὰ τῆς χαρόἰας χοιμοθήσεται τὸ πνεθιμα πεπληρωμένων αἰματος τῶν ἀρτηριῶν, οὰ χαὶεπὸν ἐπιλίσασθαι τὴν ἀπορίαν αὐτῶν μὴ πέμπεσθαι φάντας, ἀλλ' ἐλκεσθαι, μήτ' ἐκ καρδίας μόνης, ἀλλὰ πανταχόθεν, ὡς Ἡροφίλω τε καὶ πρὸ τούτου Πραζαγόρς καὶ Φυλο- 5 τίμω καὶ Διοκλεῖ καὶ Πλειστονίκω καὶ Ίπποκράτει καὶ μυρίοις ἐτέροις ἀρέσκει.

^{1) [}Hipp.] περί σαρκών c. 6 (VIII 592): καὶ τό θερμόν πλεῖστον δεν τῆσι φλεγί κὰ Ταμαζής, καὶ διά τοῦτο πενεῦμα ή καρδής βιει θερμή ἐοῦσα μάλιστα τὰν τὰ ἀνθοδιτον, ὁρηθιον δεί τοῦτο κατιμαθέες, δτι τρέφον δενὶ τό πενεθμα: ἡ καρδίη καὶ αὶ καὶλαι φλίβες κινέονται αἰεὶ καὶ τό θερμότατον πλείστον ἐν τῆσι φλεγίν καὶ διά τοῦτο πενεῦμα ἡ καρδίη έλκει θερμή ἐοῦσα μάλιστα τῶν ἐν τῷ ἀνθρώτας. VEJ. S. 31.90.

Gal. XVIIIB 124: έλεγε δὲ καὶ ὁ Διοκλῆς ὅτι τὰ σώματα τῶν ζώων συνέστηκεν ἐκ τοῦ φέροντος καὶ τοῦ φερομένου. φέρον οξν ἐστιν ἡ δύναμις, φερόμενον δὲ τὸ σῶμα. καθάπες οδν οἱ βαστά-ζοντες φορτίον ἤτοι βαρυνόμενοι πρὸς αὐτοῦ κινοῦνται μόλις ἡ ὁ κοῦφον εἶναι νομίζοντες ἀλύπως φέρουσιν, οὕτω καὶ ἡ δύναμις ἡ μὲ ἰσχυρὰ ἀρδίως τὸ βάρος τοῦ σώματος φέρει, ὡς μηδὲν εἰς τὰς κινήσεις τοῦ σώματος βλάπτεσθαι, ἡ δὶ ἀσθενής βαρυνομένη μόγις ἐξαίρει τὰ μόρια τοῦ σώματος.

Stephani schol. in Hipp. προγνωστικόν (Dietz vol. I 141): οι 10 γὰρ περί Διοκλέα ἡ κίνησας διττή έστιν, ἐκ φέροντος καὶ φερομένου. καὶ φέρον μὲν ἐκάλουν τὴν δύναμιν τὴν κινητικήν, φερόμενον δὲ τὸ σῶμα ΄ ὑπὸ γὰρ τῆς δυνάμεως φέρεται τὸ σῶμα, ἐπεί τοι γε δσον πρὸς ἐαυτὸ τὸ σῶμα βαρύ ἐστι καὶ βρίθον.

Diels Anon. Lond. XXXI 54: δι την αιτίαν παρούσης μὲν τῆς ψυχῆς κούφον έστι τὸ ζώιον, ότι και πνεθμα τή ψυχή, το δε πιεθμα κούφον τήν φόσιν. πυματική δε παί ή ψυχή, το αιαίτη δε διαδαχουα ειλόγως παρούσα μελ κούφον παφέχει τὸ ζώιον, ἀπούσα δε βαρότερον· οθτως γὰρ ύπο τῆς ψυχῆς βαστάζεται τὸ διων αόμα. Υχ!. Plat. Crat. 400 Α: τὴν φύσιν παντός τοῦ σώματος, δυτε καὶ ζής και παριίδεναι, τί σοι δοκεί Χχειν τε καὶ όχειν διλο τή ψυχή; . . καλῶς όρα δεν τό δυνα τοῦτο δχοι τῆ δυνάμει ταύτη, τῆ φόσιν όχει καὶ δχει, ψυσύχην ἐπονοιάζειν.

18.

Gal. περί φυσικῶν δυνάμεων Ι c. 13 (122 H): δσοι γὰρ οὐδεμίαν οὐδενὶ μορίφ νομίζουσιν ὁπάρχειν ἐλκτικήν τῆς οἰκείας ποιάτητος δύναμιν, ἀναγκάζονται πολλάκις ἐναντία λέγειν τοῖς ἐναργῶς φαινωμένοις, ἄσπερ καὶ ᾿Ασκληπιάδης ὁ ἰστρὸς ἐπὶ τῶν νεφρῶν ἐποἰησεν, 5 οὐς οὐ μόνον Ἱπποκράτης ἡ Αιοκλῆς ἡ Ἐρασίστρατος ἡ Πραξαγόρας ἡ τις ἄλλος ἰστρὸς ἄριστος δργανα διακριτικὰ τῶν οὐρων πεπιστεύκασιν ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ οἱ μάγειροι σχεδον ἄπαντες ἴσασιν, όσημέραι θεώμενοι τήν τε θέσιν αὐτῶν καὶ τὸν ἀφ' ἐκατέρω πόρον εἰς τὴν κύστιν ἐμβάλλοντα, τὸν οὐρητῆρα καλούμενον, ἐξ αὐτοτρος τῆς τῆς κατασκεῦς ἀναλογιζόμενοι τὴν τε κρείαν αὐτῶν καὶ τὸν ὁὐναμιν . . βούλεται γὰρ (sc. ὁ ᾿Ασκληπιάδης) εἰς ἀτμοὺς ἀναλυόμενον τὸ πινόμενον ὑγρὸν εἰς τὴν κύστιν διαδίδοσθαι κτί.

⁴⁾ Vgl. Vind. c. 9: quae et ipsa vesica habet super se duos renulos nervosos, non ad suscipiendam urinam, sed ad respirationem vel evaporationem.

Tertullian de anima c. 17: contingit nos illorum etiam quinque sensuum quaestio, quos in primis litteris discimus, quoniam et hinc aliquid haereticis procuratur. visus est et auditus et odoratus et gustus et tactus. horum fidem Academici durius dammant; secundum quosdam et Heraclitus et Diocles et Empedocles. certe Plato 5 in manee irrationalem pronuntiat sensualitatem et opinioni complicitum.

5) Zu Empedokles vgl. Stein Emped. frg. v. 8. Diels Gorgias und Empedokles Sitzgsb. d. Berl. Akad. (1884) 343 A 1. Vgl. S. 46.

1. ΠΕΡΙ ΠΥΡΌΣ ΚΑΙ ΑΕΡΌΣ.

20.

Vind. c. 31: sed libro de igni et aere ait (sc. Diocles) ileon fieri concepto seu retento spiritus iaculo et prohibente nutrimenti naturalem meatum. Vgl. S. 32.

ΠΕΡΙ ΠΕΨΕΩΣ.

21.

Fuchs aneed, med. 11 (Rh. Mus. 49, 546): δνομαστὶ μὲν τοῦ πάθους (sc. τοῦ βουλίμου) οἱ ἀρχαῖοι οὐα ἐμνήσθησαν, απὰ ἀδ ἀτὴν τούτων ἀκολουθίαν φαμὲν αὐτὸν γίνεσθαι απὰ ψυξίν μὲν τοῦ ἐμφύτου πνεύματος, κατὰ πῆξιν ἀδ τοῦ ἐν μεσεντέρω φλεβῶν αίματος ταῦτα γὰρ αἴτια καὶ τῆς ὁρέξεως. Ὁ ἀδ Ἰπποκράτης ἐν 5 τῆ διαιτητικῆ, ὁ ἀδ Πραξαγόρας ἐν τῆ περὶ νούσων, ὁ ἀὲ Διοκλῆς ἐν τῆ περὶ πέψεως.

2) παθήματος P_1 (= Fonds gree 2324) 4. καὶ für κατά P_1 έν — μεσεντέρου P.

22.

Ps.-Soran quaest. med. 61 (Anecd. ed. Rose II 255): quomodo Hyppocrates et Erasistratus et Diocles et Genoetas (?) et Asclepiades philosophi digestionem cibi et potus fieri dixerunt? Hyppocrates ab innato in nobis calore fieri digestionem dixit, Erasistratus vero teri et victorio, Diocles autem putrescere, Genoetas a natura elimari, Asclepiades autem per exercitationem corporis fieri dixit.

[[]Gal.] δροι ίατρ. 99 (ΧΙΧ 372): πως Ίπποκράτης καὶ Έρασίστρατος καὶ Έμπεδοκλής καὶ Άσκληπιάδης τὰς πέψεις της τροφής φασι γίνεοθαι; τὰς πέψεις της

τροφής Ιπποκράτης μέν όπό του δμφύτου θερμού φησι γένεσθαι, Έρασιστρατος δε τρίγει και διεώσει καὶ περιστολή τῆς γαστρός και δπακήτου πικόματος ιδιάτητι. Εμπεδοκλής δε σήγει κτλ. Plut quaest. natur. II 1912 C. i δε πέγει δειώσει κτλ. Plut quaest. natur. II 1912 C. i δε πέγει δειών είναι σήγεις, ώς Εμπεδοκλής καρτυρεί λέγων: 'οίνος ύπο φλοιφ πέλεται σαπέν θε δείφ όδως' (221 St). Arist. de gen. an. IV 8, 717 a: Εμπεδοκλής δ' ή ούς δρόδες ὑπολωβανεν ἢ ούκ κε μετήνεγενε ποιόμας δε το τό γλαία (πηνός τό γόδοπος δεκάτη πόσιο Επλετο λεικόν.' σαπρότης γλρ καὶ πέγει θεναντίον, τό δε πόσι σαπρότης τίς όστιν, τό δε πόσι ποπεριφένων. Pleistonikos bel Cels. praef. 4. Επι sistratos bel Gal. περί γωτ. δυν. IV, 1812 (II): καὶ μήν σιμοράτατός όττι τὴν γνόμην καὶ ταπεινός δοχάτως ἐν άπάσαις ταϊς δεντιλογίαις, ἐν μέν τοῖς περί τῆς πέγευς λόγοις τοῦς σήπεοθαι τὰ σιτία νομίζουσι giλοτίμως devik/γων κτλ. Vind. c. 32. Vgl. S. 34. S5.

III. ANATOMISCHE BRUCHSTÜCKE.

3. ANATOMH.

23.

Gal. II 282: Εμπροσθεν δ' οὐ μόνον εγχειρήσεων ἀνατομικῶν, ἀλλ' οὐδὶ συγγραμμάτων ἐδεῖτο τοιούτων, ὁποῖα Διοκλής μὲν ὧν οίδα πρῶτος ἔγραψεν, ἐφεξής δ' αὐτῷ τῶν ἀρχαίων ἰατρῶν ἔτεροί τινες οὐχ όλίγοι τε τῶν νεωτέρων, ὧν ἕμπροσθεν ἔμνημόνευσα. Vgl. S. 96.

24.

Gal II 716: ἀνόμαζον γὰς οὐ τούτους μόνους (sc. πεςὶ τὸν έγκέφαλον) τοὺς ὑμένας, ἀλιὰ καὶ πάντας οἱ παλαιοὶ μήνιγγας, ὡς ἔνεστὶ σοι μαθεῖν ἔκ τ' ἄλλων πολλῶν συγγραμμάτων, ἀ γέγραπται τοῖς ἀνδράσιν έκεἰνοις, ἀτὰς οὐχ ἤμιστα καὶ τῶν Ἱπποκράτους τε καὶ Διοκλέους, ὧν καὶ Μαςῖνος ἔμνημόνευσεν ἐν τῷ τῶν ἀνατομικῶν πραγματείς.

25.

Gal. II 900: καὶ μήν καὶ τὰ ἀποφυόμενα τῶν ὅρχεων ἀγγεῖα τὰ σπερματικὰ πάλιν ὁμοίως φαίνεται περιέχοντα σπέρμα, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἀρρέων, εγνός μὲν αὐτῶν τῶν ὅρχεων εὐρέα τε ὅντα καὶ αἰσθητήν ἔχοντα τὴν κοιλότητα, στενώτερα δὲ καὶ οἶον ἄκοιλα γινόμενα μικρὸν ἀπωτέρω, εἶτα πάλιν εὐρυνόμενα παρὰ ταῖς κεραίαις, ἐνθα καὶ εἰς τὴν μήτραν καταφύονται. ταύτας δὲ τὰς ἐμφύσεις οὖτε ἔλρυστοτέλης οὖτε Ἡρόφιλος οὖτε ἔλρυφῶν οἰδεν ἐμνημόνευσα δὲ τοὐτων, οὐχ ὡς μόνων οὐκ εἰδότων, ἀλλ΄ ὡς κάλλιστα ἀνατεμόντων. Διοκλέα μὲν γὰρ καὶ Πραξαγόραν καὶ Φυλότιμον 10 καὶ τοὺς ἀλλους παλαιούς διλίγου δεῖν ἄπαντας οὐτ ἀπεικός, ὁῦπεὸ

άλλα πολλά τῶν κατά τὸ σῶμα, οὖτω δή καὶ ταῦτα ἀγνοῆσαι· όλοσχερέστερον γάρ πως καὶ οὐκ ἀκριβῶς περὶ τὰ ἀνατομικὰ ἔσχον· 35εν οὐδ' ἐκείνων μοι μέλει.

9) Darnach kannte Diokles die Muttertrompeten nicht.

26.

Gal. II 902: έστι δὲ τοῦ μὲν χορίου ή πρός την μήτραν πρόσπυσις τοιάδε· των της μήτρας άγγείων είς τὰ έντὸς αὐτης ήφυσις τοιδούν και τὰ καταμήνια ή γυνή καθαίρεται, τὰ στόματα ἀνέφεκται, δπόταν ή γυνή συλλήψεσθαι μέλλη. ἔστι δ' οδτος δηρόνος άρχομένων τῶν ἐπιμηνίων ἢ παυομένων' ἀνεστόμωνται γὰς 5 χαὶ ἐν τῷ ἄλλφ παντὶ χρόνφ τῆς χαθάρσεως τὰ ἀγγεῖα ταῦτα, και εν τις άλλης. Απός το κατή της της καταγούς το αγγοία τωνικ, 41λ) ούκ άν λάβοι πορός έσυτην ή γυνή τηνικαθτα: ούδο γλη δύνατα τοι μένειν έν τη μήτες το σπέςμα, έκκλυζόμενον τις πλήθει τοι μενείν ο τη κητετ έπιροέοντος αίματος. παυομένων δὲ τῶν ἐπιμηνίων καὶ ἀρχομένων επιρομονίος αιτικός. Ανεστόμωται τὰ άγγεῖα, καὶ τὸ ἐπιμήνιο σὰτε πολύ οὐτε άθρόσον 10 ἐκχεῖται, ἀλλ' δλίγον τε καὶ κατὰ βραχύ, οῖον ἀπὸ νοτίδος αίματηράς διϊδρουμένης. ώστε προσφύεται μέν διά την τραχύτητα τή μήτρα το σπέρμα, αὐτάρκη δὲ ἔχει τροφήν την ολιγότητα τοῦ συρρέοντος είς αὐτην αίματος. πρίν γὰρ ίέναι τὰ ἐπιμήνια, οὐκ ἄν συλλάβοι ή γυνή, δτι καὶ τοῦ τρέφοντος ἐστέρηται τὸ σπέρμα καὶ 15 προσίζησιν οὐκ ἔχει λεία γὰρ ἡ μήτρα τηνικαῦτά ἐστι, μεμυκότων τῶν ἀγγείων, ὢστε ἀπορρεῖ τὸ σπέρμα καὶ οὐν ένοῦται τῷ χιτῶνι αυτής · έπιτηδειότερον γὰο πρὸς σύμφυσιν τὸ τραχό τοῦ λείου.
ταῦτα γοῦν καὶ τῶν ἀψύχων τὰ πολλά, φησὶν ὁ Διο κλής, οἶον
ξύλα τε καὶ λίθους ένῶσαι πρὸς ἄλληλα βουλόμενοι, ἤν τυγχάνη 20 λεία όντα, τραχύνουσι πρότερον κατακνίζοντες. και γάρ τὰ χείλη ναὶ τὰ βλέφαρα καὶ τῶν δακτύλων τὰ μεταξύ πολλάκις έλκωθέντα συνέφυ, κατά φύσιν δὲ ἔχοντα, καίτοι ἀεὶ δμιλοῦντα, οὐ συμφύεται διὰ λειότητα· τὰ μὲν γὰς τραχέα κατὰ τὰς ἀνωμαλίας ἀλλήλοις έμπλεκόμενα ένοῦται τὰ δὲ λεῖα, οὐκ ἔχοντα λαβὴν ἀσφαλῆ, κὰν ὑπό 25 τινος είς το αυτό αχθέντα και βία συμπιληθη, όαδίως απολύεται. ταυτα μεν εξοηται, και γέγονεν ήδη δήλον, ότι το χόσιον τη μήτοα προσφύεται κατά τὰ στόματα τῶν ἀγγείων μόνα, κατ' ἄλλο δὲ οὐδέν. ή δὲ πρόσφυσις γίνεται τόνδε τὸν τρόπον· τὸ ἐν τῷ χορίῳ φυόώστε ἄν τινα φάναι έν είναι τὰ δύο. ἤνωται γὰο χατὰ τὰ στόματα καὶ μεταλαμβάνει θάτερον παρά θατέρου. ή μεν γάρ φλεψ τὸ

αίμα παρά της φλεβός, ή δὲ ἀφτηρία τὸ πνεῦμα παρὰ της ἀφτη. οίας. Εστε τηλικαύται των του χορίου άγγείων αι διαστάσεις 35 είσιν, ας ύμην διυφαίνει, ήλίχον και το έν μέσφ των αναστομουμε. νων είς την μήτραν άγγείων. κατά ταῦτα καὶ αὶ κοτυληδόνες εἰσι δεσμός ασφαλής τῷ χορίω πρός την μήτραν γεγενημέναι, καίτοι την της ανθοφιος πητόαν ος δαριν έχειν κοιργυροκας. λίκεσθαι νὰο αὐτὰς ἐπί τε βοῶν καὶ αἰγῶν καὶ ἐλάφων καὶ τοιούτων έτέρων 40 ζώων, σώματα πλαδαρά, ὑπόμυξα, τῷ σχήματι ἐοικότα κοτυληδόν, τη πόα τη πυμβαλίτιδι, δθεν πες και τοθνομα αθταίς. άλλ' Ίπης. κράτης γέ φησιν ' δκόσαι μετρίως έχουσαι τὰ σώματα έκτιτρώσκουσι τετράμηνα καὶ τρίμηνα ἄτερ φανερής προφάσιος, ταύτησι αὶ κοτυληδόνες μύξης μεσταί είσι, και οὐ δύνανται κρατεῖν ὑπό τοῦ βάρεος τὸ 45 ξυβρυον, άλλ' άπορρήγνυνται, και μήν Διοκλής ό Καρύστιος καὶ Πραξαγόρας ὁ Κῷος ὁ Νικάρχου, μικρον υστερον Ιπποκράτους νενονότες, ταὐτὰ λέγουσι, πολλοί δὲ καὶ ἄλλοι. ἄρ' οὖν πάντες ήγνοήκασι: άλλ' οὐ θέμις ύπες άνδοων τηλικούτων ούτω φρονείν. τί ποτε οὖν ἐστιν, ὁ λέγουσι; τὰ στόματα τῶν ἐν τῆ μήτρα ἀννείων 50 οθτω καλούσι, και γάρ και ταύτα κοτυληδονώδεις έξογάς έπισυρμένας ίσχει παρά τον της κυήσεως χρόνον, οία και έν τῷ ἀπευθυσμένω γίνονται έπλ αίμορροζοι. λέγω δὲ ταῦτα οὐ μαντευσάμενος άλλὰ παρὰ Πραξαγόρου μαθών δ γάρ τοι Πραξαγόρας ὧδέ πώς φησιν αὐταῖς λέξεσι 'κοτυληδόνες δέ εἰσι τὰ στόματα τῶν φλεβῶν 55 των είς την μήτραν ήπουσων.' ωστε έχοι αν ή γυναικεία μήτρα κοτυληδόνας, και ή διαφέρουσιν αξταί τε και αί έπι των άλόνων ζώων, σαφές ήδη οίμαι έκ των είρημένων γεγονέναι.

³⁸⁾ Vgl. Act. XVI c. 8: ἡ δλ γένεσε τση χορίον γένεται τὸν τρόπον τοδουν ἀ στόματα τῶν φέεβων καὶ τῶν ἀρτημιῶν τῶν ἐε τὸ ἐντός τῆς μήτρας ποιαίως διασχέρικουν κατὰ τὸ πέρας ἐαυτῶν ἐκαστον κουδυλώδη ἐξοχην ἔχιε ἐκοιντίαν ταῦ ἐν τῆ ἔδρα γενομέναιε αἰκοροοῖα: ταὐτας τὰς κουδυλώδαιε ἐξοχίε κουτληθόνιας κα ἐκδοῦ τενες, μεκρότερα ἐδ ἐσινα ἀτα ἐπό της γεναμών τῷν κομοροκοίνων tai το ἀγοῦν καὶ βοῶν καὶ ἐἰάμων καὶ τῶν παραπλησίων ζώων, σόματα δὲ ἐντι τάτα τὰ ἐπὶ τῶν ἀλέγων ζώων φωνόμενα πλαδαρά, ὁπόμνξα, τῆ σχήματι ἐκοινότα τοῦν φόλλοις τῆς κοτυληδόνοις πάσε, ὑπόκοιλα δὲ΄ ταῦτα οῦν τὰ στόματα τῶν ἀς ἐτὸν ἐντὸς ἀψεγωρείαν τῆς μήτρας διασπειρομένων ἀγγείων ἀνέφκται, ὁπόταν ἡ γενῦ σλλήγενδαι μέλης κτλ.

^{41) (}Hipp.) Aph. V 45 (IV 548L). Gal. im Commentar zu dieser Stelle (XVIIB 888): ἐκλός γὰρ ταῖς τοιαόταις (d. h. Frauen, die eine heftige Bewegung gemacht oder Trauer, Furcht, Schmerz gehabt haben) μιξέδη τὰ στόματα τῶν ἐκ τὴν μήτραν καθηπόνταν ἀγγείον ὁπάργειν, ἐξ ῶν ῆρτηται τὰ γόμοιν, ἄ ὁ λα ἀ καττ-ληδόνικο ἀνόματεν, σὴν ὡς ἐνιοι νομίζονοι τὰς ἐπιτρεφομένας ἀδενάδεις σάρκα στάς. ἐν τε γὰρ τῷ πράντη τῶν γεναμείων (c. 58 VIII 116L) ανός φησιν ἡν ἔ αί κοτυληδόνες κλέγματος περίπλεις διοι, τὰ καταιτήνας γένεται ἐλάσουσα' και δ αι συνληδόνεις κλέγματος περίπλεις διοι, τὰ καταιτήνας γένεται ἐλάσουσα' και δ

Ποαξαγόρας εν τῷ πρώτῷ τῶν φυσιχῶν 'χοτυληδόνες δέ είσι τὰ στόματα τῶν φλε-Πρας ναι των άρτηριων των είς την μήτραν σερουσών. Vgl. Theophili de cord. hum. fabrica 215 ed. Greenhill.

27

Gal. II 890: αὐτῶν δὲ τούτων (sc. τῶν μαστοειδῶν ἀποφύσεων έν τη μήτρα) το σχημα ο μέν Ήροφιλος ήμιτόμου κύκλου έλικι είκαζει, Διοκλής δε κέρασι φυομένοις δια ταύτα και ωνόμασε γεραίας παρωνύμως άπο του πέρατος. Εύδημος δὲ πλεπτάνας παλεῖ. ούν έχω δὲ φάναι, πότερον δτι πέπλεκται ταύτη άγγεῖα έλικοειδως. 5 (ή) άλλ(ως) αὐτὰς τὰς ἀποφύσεις παρείκασε πλεκτάναις. οἱ δὲ πεοὶ Ποαξαγόραν τε και Φυλότιμον κόλπους αὐτάς καλοῦσι. δθεν καί δίκολπον μέν την μήτραν της γυναικός λέγουσι, πολύκολπον δέ την τῶν πολυτόπων ζώων. Vgl. Oribasius III 367 (aus Galen).

Soran περί γυν. παθ. Ι 3, 14 (180 R): Διοκλής δέ και κοτυληδόνας 10 και πλεκτάνας και κεραίας λεγομένας είναι φησιν έν τη εύουχωρία της μήτρας, αίτινες μαστοειδείς έπφύσεις ύπαρχουσι, πλατείαι μέν κατά βάσιν, μύουροι δέ κατά το άκρον, έκατέρωθεν κείμεναι των πλευρών, προνοητικώς ύπο της φύσεως γεγεννημέναι γάριν του τὸ ξαβουον προμελεταν τὰς θηλὰς των μαστων ἐπισπασθαι. 15 καταψεύδονται δὲ τῆς ἀνατομῆς οὐχ εύρίσκονται γὰρ αἰκοτυληδόνες, καὶ ἀφύσικός ἐστιν ὁ περὶ αὐτῶν εἰσαγόμενος λόγος, ὡς ἐν τοῖς περί ζωογονίας ὑπομνήμασιν ἀποδέδεικται. Vgl. Orib. III 376 (aus Soran).

Ετοί. s. κοτυληδόνες (83, 9 Kl.) ταύτας οὐ μόνον Ίπποκράτης, 20 άλλὰ καὶ Διοκλής ἱστοφεῖ παφ' ἐκάτεφον μέφος τοῦ τής μήτφας..... είναι ποιλότητάς τινας παμαροειδείς, έν αίς φησι την ανατροφήν του έμβούου γίνεσθαι. ότι δε ψευδος παραδεδώνασιν, άλλαγόσε δείξομεν.

³⁾ Diokles unterschied zwischen κοτυληδόνες und κεραται. κοτυληδόνες nannte er die Mündungen der Gefässe, die in der Form von Hohlgängen zu beiden Seiten der Gebärmutter liegen (Arist. de gen. anim. II 7, 745 b). Unter usquau verstand er das, was wir gewöhnlich Kotyledonen nennen, d. h. zitzenförmige Auswüchse an den Gefässmündungen zur Ernährung des Embryo. Das war damals allgemein verbreitete Ansicht: Demokrit (Aet. plac. V 16, 1. 426) Hippon und Diogenes (Censor. de d. n. I 6, 3. Rose Anecd. II 32. Diels Dox. 191), der Verfasser von περί σαρκών c. 6 (VIII 592) vertraten sie. Aristoteles (de gen. anim. II 7, 746 a 19) polemisierte dagegen. Vgl. S. 95 f.
5) ξχων ed. corr. Kalbfleisch.
6) ἀλλὶ αὐτὰs ed. corr. Kalbfleisch.

²⁰⁾ Aph. V 45 (IV 548 L). Gal. gloss. hipp. (XIX 114): κοτυληδόνας δέ τὰ στόματα των els τὰς μήτρας καθηκόντων άγγείων, ώς κὰν τοις περί τῆς Ίπποκράτους άνατομής άποδέδεικται.

²¹⁾ Klein ergänzt: στόματος oder τραχήλου. Schwerlich mit Recht: wahrscheinlicher ist πυθμένος.

Wellmann, Fragmente I.

Gal. XV 135: οὐδεἰς δ' ἄλλος ἰατρὸς εἶπεν ὁπτὸ φλέβας ἀπὸ κεφαλῆς ἐπὶ τὰ κάτω τοῦ σώματος ῆκειν οὕτε τῶν ῆττον οὕτε τῶν μαλλον ἀκριβῶς ἀνατεμνόντων, οὐ Διοκλῆς, οὐ Πραϊαγόρας, οὐκ Ἐροαίστρατος, οὐ Πλειστόνικος, οὐ Φυλότιμος, οἱ Μητοίδεος, οἱ Διεύχης, οὐ Χρύσιππος, οὐκ Διοστογένης (Δντιγένης ed.) ἢ Μήδειος ἢ Εὐρυφῶν, οὐκ ἄλλος τις ἰατρὸς τῶν ἀρχαίων. Vgl. Fredrich a. a. O. 23. Über seine Lehre von den Blutgefässen vgl. S. 891.

29.

Actius plac. V 14, 2f. (425, 3 D): Ἐμπεδοκλῆς διὰ τὴν σμικρότητα και ταπεινότητα της μήτφας (8c. τὰς ήμιόνοις στείρας εἶναι) κατεστραμμένως προσπεφικοίας τῆ γαστοί μήτε τοῦ σπέφικατος εὐθυβολοῦντος εἰς αὐτήν μήτε, εἰ καὶ φθάσειεν, αὐτῆς δε κολεχομένης. Διοκλῆς δὲ μαφτυφεῖ αὐτῷ λέγων 'ἐν ταῖς ἀνατομαῖς πολλάκις ἐωφάκαμεν τοιαὐτην μήτφαν τῶν ήμιόνων καὶ ἐνόξεςσὰια διὰ τὰς τοιαύτας αἰτίας καὶ τὰς γυναῖκας εἶναι στείφας.'

IV. PATHOLOGISCH-THERAPEUTISCHE BRUCHSTÜCKE.

30.

Actius plac. V 30, 2 (443 a 5 D): Διοκλής πλείστας τῶν νόσων δι' ἀνωμαλίαν (sc. γίγνεσθαί φησι) τῶν ἐν τῷ σώματι στοιχείων καὶ τοῦ καταστήματος.

Stob. ecl. phys. IV 35 (443 b 5 D): Διοκλής τὰς πλείστας τῶν νόσων δι' ἀνωμαλίαν ἔλεγε τίκτεσθαι.

Gal. hist. phil. 132 (647, 22 D): Διοκλής αλτίας πλείστας τῶν νόσων δι' ἀνωμαλίαν γίνεσθαι τῶν ἐν τῷ σώματι στοιχείων καὶ τοῦ καταστήματος ἀέρος. Vgl. S. 76f. 81.

^{7) [}Hipp.] περί ἀφόρων c. 1 (VIII 408): φημί δὲ τοῦτο αἰτιον είναι (sc. τῆς ἀφορίας): ἦν στραφή τὸ στόμα τῶν μητρέων πάμπαν ἀπό τοῦ αἰδοίαν, οἰ κυθοκται οὐ γὰρ δέχονται αἰ μῆτραι τὴν γονήν, ἀλλ' ἔξω αὐτικα ἔργεται. γίνεται δὲ τοῦτο καὶ ἦν όλίγον παραστραφή τὸ στόμα τῶν ὑστερίων ἀπό τοῦ αἰδοίου παρὰ φύουν.

Vgl. Philistion frg. 4. Plat. Tim. 81 E. [Hipp.] $\pi e \rho i \ \varphi v \sigma$. $dv \mathcal{P} \rho$. c. 4 (VI 40). Poschenrieder a. a. O. 37.

Aeius plac. V 29, 2 (441, 71 D): Διοκλής δέ φησιν ' διψις αδήλων τὰ φαινόμενα ' έστι δὲ, οἶς φαινομένοις δράται δ πυρετός έπιγενόμενος, τραύματα και φλεγμοναί και βουβώνες.'

(al. hist. phil. 131 (647, 18 D): Διοκλής επιγέννημα είναι τον πυρετόν επιγίνεται δε τραύματι και βουβώνι. Vgl. S. 81. 92.

Vgl. Erasistratos bei Aet. plac. V 29,1 (441,14): ἀφέσκει δὲ αὐτῷ καὶ ἐπιἐννημα εἶναι τὸν πυφετόν. Fuchs die Plethora bei Erasistratos Fleck Jahrb. f. kl. Phil. 1892 (CXLV) 686.

32.

Gal. X 110: ἀνάγκη γὰρ δήπου κἀκείνους (sc. τους έμπειρικούς, welche mit Berufung auf Herophilos und Erasistratos Untersuchungen über die Krankheitsdyskrasieen für überflüssig hielten) A nvalov nal Μνησίθεον και Διοκλέα και Πλειστόνικον Ίππουράτην τε και Φιλιστίωνα καὶ μυρίους έτέρους τοιούτους έπικαλέσασθαι μάρτυρας. εί γὰρ δή κατὰ μάρτυρας χρή διαιρεῖσθαι τὸν λόγον, οὐ σμικρῷ τινι πρατήσουσιν. ότι τε γάρ της νοσώδους δυσπρασίας είδη πολλά καί ότι καθ' έκαστον ή θεραπεία διάφορος, ούχ Ίπποκράτην μόνον ή άλλους παμπόλλους ζατρούς, άλλα και Πλάτωνα και Αριστοτέλην καὶ Θεόφραστον καὶ Ζήνωνα καὶ Χρύσιππον ἄπαντάς τε τοὺς έλλογίμους φιλοσόφους παρεχόμενοι μάρτυρας. ότι τε χωρίς του την φύσιν εύρεθηναι τοῦ σώματος ἀπριβῶς οὐχ οἰόν τ' ἐστίν οὔτε περί νοσημάτων διαφοράς έξευρεῖν οὐδὲν οὔτε ἰαμάτων εὐπορῆσαι προσημόντως, ἄπαντας πάλιν τοὺς νῦν είρημένους μοι φιλοσόφους τε και ιατρούς, οὐ προστάττοντας μὰ Δί' ώς οδτοι δίκην τυράννων, άλλ' ἀποδεικνύντας παρέξονται.

33.

Gal. XVII B 608: έστι δ' ούχ ούτως ύπες Ίπποιμάτους ἀποφίσαι δίκαιον, δτι τηλικαύτην θεωρίαν (8ε. τήν περί τῶν καταστάσεων) πρῶτος συστησάμενος οὐκ έξειργάσατο πᾶσαν, ὅσπες (ὑπες) Διοκλέους μὲν πρῶτον και Μινησιθέον μετ' αὐτόν, είτα καὶ άλλων πολλῶν ἰατρῶν, ὅσοι ταῖς ἀληθέσιν όδοῖς Ἱπποιμάτους χρώμενοι πολλὰ τῶν κατὰ μέρος ἐξεργάσασθαι προύθεντο' δέον γὰρ αὐτους είπες τι καὶ άλλο τήν περί τῶν καταστάσεων θεωρίαν ὡς ὑπεθέμην ἄρτι ὁιαφθρώσασθαι καὶ πᾶσαν ἐξεργάσασθαι, παντελῶς ώλιγώρησαν. Vgl. Orib. III 173 ff.

Steph. comm. in Hipp. Aph. II 34 (ed. Dietz vol. II 326): λέγει (sc. ό 'Ιπποκράτης) ότι δοα νοσήματα τοῖς ἰδίοις σύμφωνα συστοίχοις ἤττονα έγει τὸν κλούννον. καὶ ἀποφεῖ ὁ Διοκλῆς πφὸς τὸν 'Ιπποκράτην λέγων' 'τὶ φής, ὁ 'Ιππόκρατες; ὁ καθσος, ἤτινι έπε- ται [ἐσις διὰ τὴν ποιότητα τῆς δλης καὶ δίψος ἀφόργτον καὶ ἀγφυπνία καὶ τὰ τοιαῦτα, ὅσα ἐν θέφει ἐστίν, ἐπιεικέστεφος διὰ τὴν τῶν συστοίχων ὡραν ἐστίν, ὅτε πάντα τὰ κακὰ ἐπιτείνεται, ἢ ἐν τῷ χειμῶνι, ἡνίκα τὸ σφοδφὸν τῆς κινήσεως κολάζεται καὶ ἀμαυφότεφον γίνεται καὶ τὸ δριμὸ ἀμβλύνεται καὶ τὸ δλον νόσημα 10 ἤπιώτεφον καθίσταται;' Vgl. S. 55.

4) [Hipp.] πεοί διαίτης δξ. (νόθα) c. 1, 146 K.

35.

Gal. XVII B 530: τῆ μὲν γὰρ θερμῆ φύσει καὶ ἡλικία καὶ ἔξει καὶ ἄρα ὅηλονότι καὶ καταστάσει καὶ χώρα τὰ θερμότερα τῶν νοσηματον ἐστὶν οἰκεῖα, ταῖς δὲ ψυχροτέραις τὰ ψυχρότερα. κατὰ δὲ τὸν ατὸν λόγον καὶ ταῖς μὲν ξηροτέραις τὰ ξηρότερα, ταῖς δ' ὑγροτέραις τὰ 5 ὑγρότερα. τὸ δ' ἐναντίον ὑτὸ Διοκλέους είρηται κάν τῷ περὶ ἔβδομάδων, ὑπολαβόντων, ὡς είρηται, τῶν γραψάντων ἀνδρῶν ἀντὰ παροξύνεσθαι μὲν ὑπὸ τῶν ἡριών τὰ νοσήματα, λύεσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ἐναντίων, ἐπειδή καὶ πρὸς αὐτοῦ τοῦ Ἱπποκράτους είρηται 'τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰἀματα.' νομίζουσιν οῦν ἐν χειμῶνι συστάντα 10 καθόσι εὐιατότερον είναι τοῦ κατὰ τὸ θέρος, οὐκετ΄ ἐννοοῦντες ὡς ἐπὶ μεγίστη διαθέσει γίνεται καῦσος ἐν χειμῶνι' μηδὲ γὰρ ἀν συστήσαι τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἐτέρως, εἰ μὴ διὰ τὴν τῆς αἰτίας ἰσχὸν ἐνίκησε τὴν ἐκ τῆς ῶρας ἐναντίωσιν.

^{1) [}Hipp.] Aph. II 34 (IV 480 L): & r \hat{r}_{1} \hat{r}_{2} \hat{r}_{3} \hat{r}

 [[]Hipp.] περὶ παθών c. 6 (VI 214L): πλευρτεις, περιπλευμονέη, καθους, φρεντεις, αύται καλλονται δέκαι, καὶ γύουνται μέν μάλιστα καὶ δυγυρόταται τοῦ χειμώνος, γίνονται δὲ καὶ τοῦ θέρευς, ήσουν δὲ καὶ μαλακάτεραι. Vgl. c. 11.

^{5) (}Hipp.] reel ißoudoor. c.34 (VIII 657): hec autem et causodis periclitantes faciens certissime inbabit medicamina infriedantia adhibens. Das obige Fragment fehlt bei Littré. Vyl. c. 14.

^{8) [}Hipp.] negi gravar c. 1 (VI 92): évi dè avrróup $\lambda dy \omega_p$, rd évarrou rarréaret various dorts thurar à trepois yap dort nepodreus na depateure, depateure se travariant de travariant de $\lambda d = \lambda d = \lambda d$

άομοτος Ιητρός. Vgl. Aph. II 22 (IV 476). Denselben therapeutischen Standpunkt wie der Verf. von περί φυσῶν vertreten Diokles (frg. 41. 43. 48. 70. 77) und Plato (Poschenrieder a. a. O. 60f.)

36.

Gal. XVIII A 270: οὔτε γὰρ Ἱπποκράτης οὔτε Διοκλής οὔτε Πλειστόνικος ούτε Πραξαγόρας ούτε Μνησίθεος ούτε Φυλότιμος οὔτε Ἐρασίστρατος οὔτε Ἡρόφιλος οὔτε ἄλλος τις Ιατρός οὔτε λογικός οὐτ' ἐμπειρικός ήρέσθη ταῖς Θεσσαλοῦ ποινότησι.

4. ΠΑΘΟΣ ΑΙΤΙΑ ΘΕΡΑΠΕΙΑ

37.

Gal. XVIII Α 7: Διοκλής μέν γάρ έν τῷ περί πάθους, αίτίας, θεραπείας βιβλίω ταυτα γράφει το δε τρίτον γίνεται μεν ώς τα πολλά έκ δυσεντερίας, καλείται δὲ λειεντερία. Επεται δ' αὐτή καὶ διανώρησις ύγρα και άφρίζουσα και ώμη και πολλή και ταχεΐα μετά τὸ πιεῖν καὶ φαγεῖν. Πραξαγόρας δ' ἐν τῷ δευτέρω τῶν 5 συνεδρευόντων τοῖς δὲ λειεντερικοῖς, φησίν, ἐπειδή ὅλισθον ἔγει τό έντερον και ούχ ηκιστα τό περί την νηστιν, ανάγκη ταχέως φέρεσθαι τὰ ἀπό τῶν σιτίων διαχωρήματα. εξθ' έξῆς ὅτι τοῖς ταχέως διεξερχομένοις άναγκαϊόν έστιν άπέπτοις είναι παντάπασιν δ Πραξαγόρας γράφει.

Gal. XVIIA 364: αὖτη ή ψησις (se. Hipp. Epid. II 21. V 92 L) μιχρόν τι άλλως γεγραμμένη έν τοῖς ἀφορισμοῖς εύρίσκεται, καὶ ήμεις ήδη αὐτήν έξηγησάμεθα και τὰς τοῦ Ἐρασιστράτου περί λειεντερίας τε και δυσεντερίας και τεινεσμού δήσεις προσεθήκαμεν, ναὶ ἐδείχθη δτι ἀλλότρια γράφει τῆς γνώμης τῶν ἐπιφανεστάτων 15 ίατοων, οδον Φυλοτίμου, Ήροφίλου, Εὐδήμου, Αρχιγένους, Διοκλέους, Πραξαγόρου και των άλλων παλαιών.

10

²⁾ Diokles unterschied zwischen δυσεντερία, λειεντερία und τεινεσμός. Vgl. Fuchs anecd. med. 31, 555: nat negl the heierteglas oruginas elnor of nahaiol. ότε μεν από δυσεντερίας ούλην αναδεξαμένων των εντέρων ώς μηκετι αναλαμβάνειν την τροφήν (τινας) των είς ταυτα (τουτο ed.) καθηκουσων φλεβων διά την αποτύφλωσιν είλήφαμεν γίνεσθαι ή διά φλέγμα πολύ ύποτεθραμμένον των έντέρων η δι' àτονίας τούτων, όπες επί φθισικών δρώμεν γινόμενον. Die Verbesserungen rühren von Kalbfleisch her. Ps. Gal. XIV 754.

^{3) [}Hipp.] περί νούσων Ι 3 (VI 146): ἀπό δὲ δυσεντερίης λειεντερίη (sc. γένοιτο αν). Aph. VII 77 (IV 604): ἐπὶ δυσεντερίη λειεντερίη (sc. ἐπιγίγνεται).

^{4) [}Hipp.] περί παθών c. 24 (VI 236): λειεντερίη· τὰ σιτία διαχωρεί άσηπτα, ύγρά ... ή δε νούσος γίνεται, δταν έκ τῆς κεφαλῆς και τῆς ἄνω κοιλίης κατάρροος

yésyrea roð gléynaros és riy nárw noildyr 'örav de roðro \vec{l}_1 , rá arría vr' aðros ybygrea nai dygadveran nai $\dot{\eta}$ dygados aðrös dadjæros és rágus ylveran nai rð aðma rímera. Cass. Fel. c. 48 (124,19 R): lienterici dicumtur qui ex antecedenti dysenteris intestinorum debilitatem faciente, perdito naturali calore, cibos quos accipium continuo indigestos vel crudos tamquam per lenem intestinorum lapsum egerunt.

38.

Fuchs anecdota med. 1,540: δ δὲ Διοχλής φλεγμονήν τοῦ διαφράγματός φησιν είναι τὴν φρεντιν ἀπό τόπου καὶ οὐκ ἀπό ένεργείας τὸ πάθος καλῶν, συνδιατιθεμένης καὶ τῆς καρόλας δοικε γὰρ καὶ οὖτος τὴν φράνησιν περί ταύτην ἀπολείπειν. διὰ 5 τοῦτο γὰρ καὶ τὰς παρακοπὰς ἔπεσθαι τούτοις. Vgl. S. 18.

4) $\delta \iota^2$ avrof P corr. Kalbfleisch Gött. gel. Anz. 1897 S. 826 A 1. Vgl. [Hipp] $\pi e \varrho i$ $\pi a \partial \bar{\rho} v \in 10$ (VI I21): $\varrho e \varrho v^2 v v \bar{\sigma} \tau a \lambda d \bar{\rho} \bar{\rho}_i$, $\tau v \varrho e \tau b \bar{\sigma} v \bar{\rho}$ $\bar{\sigma} v \bar{\sigma} \bar{\sigma} v \bar{\sigma} v \bar{\sigma} v \bar{\sigma} v \bar{\sigma} v \bar{\sigma} \bar{\sigma} v \bar{\sigma$

Cael. Aur. a. m. I 8: aliqui igitur cerebrum pati dixerunt (sc. in phreni-

tide) alii diaphragma. Vgl. Herm. XXXVI 146.

Anon. Londinensis IV 13: ἀπό τόπου δὲ τὴν ὀνομασίαν ἔσχεν φοενείτες τὸ γὰς πάθος περί τὰς φρένας συνίσταται, οὐχὶ τὸ διάφραγμα, τοῦτ ἔστιν τὸ λογιστικόν μέρος τῆς ψυχῆς.

Ps. Gal. είσαγωγή c. 13 (ΧΙΥ 733): συνίσταται δὲ (sc. φρεντιε) περί έγκιφαλον ή μήνιγγας ή δε τινες λέγουσι περί φρένας, δ διάφραγμα καλείται.

39.

Caelius Aur. a. m. I 12, 101: item libro, quem de passionibus et earum causis et curationibus scripsit, non solum, inquit (sc. Diocles), ex brachio sanquis est phreniticis detrahendus, sed etiam de venis quae sub lingua sunt.... dehinc noxius est etiam clyster acrior, quem saepissime probat, atque nihil a veneficio (ab officio ed. corr. in marg.) differens. Vgl. fr. 96.

Vgl. Cels. III 18,99 D: quod si vires aegri patiuntur, sanguis quoque mitti debet. minus deliberari potest, an alvus ducendo sit. Herakleides von Tarent empfahl gleichfalls Aderlass und Klystiere. Cael. Aur. a. m. III: tiens iubet (sc. Heraclides) ventrem clystere deduci, hune phiebotomiam adhiberi. Asklepiades polemisierte aufs schärfste gegen dies Verfahren: Cael. Aur. a. a. O. I 15. Vgl. Aret. de cur. m. a. I1, 1881. [Hipp.] neel nadrav c. 10 (VI 218).

40

Fuchs anecdota med. 17, 548: ό δὲ Διοκλής (sc. τὴν μανίαν) ζέσιν τοῦ ἐν τῆ καρδία αίματός φησιν είναι χωρίς ἐμφράξεως γινο-

μένην· διά τούτο γάς μηδέ πυςετούς έπεσθαι. ότι δὲ έπὶ ζέσει γίνεται τοῦ αίματος, δηλοί ή συνήθεια· τούς γάς μανιώδεις τεθεςμάνθαι φαμέν. Vgl. S. 21. Herm. XXXVI 153.

2) γινομένης P_1 . 3) μήτε P_1 έπι ζέσιν P_2 φήσει ή ζέσει P_1 : corr. Kalbfleisch Diels. 4) δαιμονιώδεις P_1 θερμάνθαι P.

41.

Caelius Aur. m. chr. I 5,173: alii frigidis usi sunt rebus (sc. contra mainn), passionis causam ex fervore venire suspicantes, ut Aristoteles et Diocles (sc. in libro de passionibus alque causis et curationibus), nescii quoniam fervor innatus sine dubio tumoris est signum et non ut existimant passionis causa. quare peiorare necesse est et maiorem furorem fieri, cum frigida curatione corpora densentur (densantur ed.). Vgl. Arist. frg. ed. Rose 378 L.

42

Fuchs anecdota med. 18,549: Πραξαγόρας και Διοκλής μελαίνης χολής περί την καρδίαν συστάσης και την ψυχικήν δύναμιν τφεπούσης φασί γίνεσθαι τὸ πάθος (so. την μελαγχολίαν). 'Ιπποεφάτης δὲ όρμυμένης ταύτης ἐπὶ την κεφαλήν και φθεφούσης τὸν ἐν τῷ ἐγκεφάλφ ἰερὸν νοῦν φησι γίνεσθαι τὸ πάθος. Vgl. S. 20. 5

43.

Gal. VIII 185f: ἀρχόσει δέ μοι παραθέσθαι τὰ ὑπό Διοκλέους γεραμείνα συνεδρεύειν αὐτῷ (sc. τῷ ὑποχονδοιακῷ ἢ φυσώδει νοσήματι) συμπτώματα κατὰ τὸ βιβλίον, δ ἐπιγράφεται πάθος, αἰτία, θεραπεία κατὰ τοῦτο γὰς δ Διοκλῆς ἔγραψεν αὐτοῖς ὀνόμασιν οῦτως: ἄλλο δὲ (sc. γένος τῆς μελαγγολίας) γίρνεται μὲν 5 περὶ τὴν κοιλίαν, ἀνόμοιον δ' ἐστὶ τοῖς προειρημένοις, καλοῦτι δ' ἀντὸ οἱ μὲν μελαγγολικόν, οἱ δὲ φυσῶδες. ἔπονται δὲ τούτῷ μετὰ τὰς ἐδωδάς, καὶ μάλιστα τῶν δυσπέπτων τε καὶ καυστικῶς, πτύσεις ὑγραὶ καὶ πολλαί, ὁξυςεγμίαι, πνεύματα, καῦμα πρὸς ὁποχονδρίοις, ἐγιλίδαξες οὐκ εὐθός, ἀλλὶ ἔπισγοῦσιν ἑνίοτε δὲ ἰο

⁴⁾ όρυήν cod. όρυή ταύτης έπ
ι την κεφαλήν καταφθειρούσης Kalbfleisch 5) το πάθος ἀποτελεϊσθα
ι $\mathbf{P}_1.$

Aret de caus. m. chr. I 5, 74: ἢν δὲ ἄνω βέπη (sc. ἡ μέλαινα χολή) ἐς στόμαχον ἢ ἐς φρένας, μελαγγολήνην τεύχει. Ps. Gal. XIV 740.

και πόνοι κοιλίας ίσχυφοί, διήκοντες ένίοις είς το μετάφφενον πραϋνονται δε πεφθέντων των σιτίων, πάλιν τε μετά το φαγεϊν πραυνονιαί θε πεφυστολιάκις δε και νήστεσιν και μετά το δείπνου τα αυτά συμματίες, πολικαίνος ένογλεῖ, καὶ ἐμοῦντες ώμὰ τὰ σιτία ἐμοῦσι καὶ φλέγματα ὑπόπικοα 15 καὶ θερμά καὶ όξέα, ώστε καὶ τοὺς όδόντας αίμωδιάν. καὶ τὰ πολλά γίνεται τούτων εύθύς έκ νέων, μηκύνει δέ δπως αν γένηται πολλα γινεται τυτιων ο Αιοχίης έφεξης αθτοίς προσεθηκε την ατίαν δόε πως γράψας 'τους δε φυσώδεις καλουμένους υπολαμβάνειν δεί πλείον έχειν το θερμόν του προσήκοντος έν ταις φλειώ ραπειν σει τικείνη εχειν το σερμον του περοσημονίος στι ταις ημερί Ο ταίς έχ της γαστρός την τροφήνη δεχοιέναις, και τό αίμα πεπα-χύνθαι τούτων. δηλοί γάς δτι μέν έστιν έμφραξις περί ταύτας χριστά του του στηρος για στο του του του του τός φλέβας, το μή καταδέχεσθαι τό σώμα τήν τροφήν, άλλ' έν τή γαστοί διαμένειν άχατέργαστον, πρότερον των πόρων τούτων ἀναλαμβανόντων, τὰ δὲ πολλὰ ἀποκρινάντων εἰς τὴν κάτω κοιλίαν 25 καὶ τὸ τῆ δευτεραία έμεῖν αὐτούς, οὐχ ὑπαγόντων εἰς τὸ σῶμα τῶν σιτίων. ότι δε το θερμόν πλειόν έστι του κατά φύσιν, μάλισι άν τις κατανοήσειεν έκ τε των καυμάτων των γινομένων αύτοῖς καί της ποοσφοράς, φαίνονται γάρ ύπο των ψυχρών ἀφελούμενοι απί της κουόγουσης τη Απιστεία για του φορχαι αφεικοίμεσος στιών, τά δε τοιαύτα το θερμόν καταιθύχειν και μαφαίνειν είσθεν! 30 έφεξης δε τούτων και τάλλα προσέγραψεν ο Διοκλής έν τηδε τη λέξει ' λέγουσι δέ τινες έπὶ των τοιούτων παθών τὸ στόμα τῆς γαστρός το συνεχές τῷ ἐντέρῳ φλεγμαίνειν, διὰ δὲ τὴν φλεγμοτὴν ξυπεφοάχθαι καὶ κωλύειν καταβαίνειν τὰ σιτία εἰς τὸ ἔντερον τοῖς τεταγμένοις χρόνοις τούτου δὲ γινομένου, πλείονι χρόνω τοῦ 35 δέοντος εν τη γαστρί μένοντα τούς τε όγκους παρασκευάζει(ν) και τὰ καύματα καὶ τάλλα τὰ προειρημένα. ταῦτα μὲν οὖν δ Διοκλῆς έγραψε, παραλιπών έν τῷ καταλόγω τῶν συμπτωμάτων τὰ κυριώτατα της δλης συνδρομης, δσα την τε μελαγχολίαν χαρακτηρίζει και το φυσώδες και ύποχονδριακόν πάθος: και μοι δοκεῖ, διότι 40 ταυτα έν της προσηγορίας του νοσήματος ενδεικτικώς εδηλουτο, παραλελοιπέναι, μεμαθηκότων γ' ήμων ύφ' Ίπποχράτους' ήν φόβος καὶ δυσθυμίη πολύν χρόνον έχοντα διατελή, μελαγχολικόν το τοιούτο. διὰ τί δὲ ἐν τῆ τῆς αἰτίας ἀποδόσει τῶν μὲν ἄλλων συμπτωμάτων έγραψε τὰς αιτίας, αιτοῦ δὲ τοῦ βλάπτεσθαι τὴν διάνοιαν οὐχ 45 έγραψεν, ζητήσαι ἄξιον. εἴτε γὰς τὸ θερμὸν ἐν ταῖς κατὰ τὴν γαστέρα φλεψί πλέον ἐπ' αιτῶν ἐστιν, εἴτε φλεγμονή τῶν κατὰ πυλωρόν μερών, διὰ τί τούτοις ἀχολουθεῖ τὰ μελαγχολικά συμπτώματα παραλέλειπται. το μέν γαρ έμπιπλασθαι την γαστέρα φυσώδους πνεύματος, είτα ταϊς έρυγαϊς αὐτοῦ κουφίζεσθαι καλ 50 προσέτι τοῖς εἰρημένοις ὑπὸ τοῦ Διοκλέους ἐμέτοις εὐδηλόν ἐστι,

κάν έχείνος μη λέγη· τὰ δὲ της μελαγχολίας ίδια χαλεπόν ην αυτῷ συγγράψαι τη χατά την γαστέρα λελεγμένη διαθέσει.

9 (al. XVII B 29: Άριστοτίκης δ' έν τοτε προβλήμασι και τήν alτίαν ζητεί, δι τρι αφοδιαιαστικοτε συμβαίνει γίνεοθα απός μελαγρολικοτε άδροξεσθα τε πιθμά φησει αὐτοξε το ὑποχουδρίοιε φυαδιδε οἰν. άλίγον διδ πιθευματάδη τε και ὑποχουδριακό προσαγοβείσθαι τὰ τοιαθτα πάθη και Διοκλής τε και Πιεστόνικοι διτεροί τε πολλοί τον Ιατρού οθτοι δυνμάζεσθαί φασει αὐτά. Vgl. Ατίει probl. XXX 1 (958b 28): ὅ τε δη χυμός και ἡ προσες ἡ τῆς μελαίσης χολής πιθεματικά δετιν' διδ και τὰ πνευματίδη πάθη και τὰ ὑποχουδριακά μελαγγολικά οι Ιατρού φασι είναι.

18) φυσώδεας ed. corr.

41) Aph. VI 23 (IV 568).

44.

Fuchs aneed. med. gr. 2, 541: Διοκλής δε του περί την καρδίαν και τον εγκέφαλον ψυχικου πνεύματος κατάψυξιν ήγειται είναι (sc. τον λήθαργον) και του ταύτη συνοίκου αίματος πήξιν. Vgl. S. 22.

2) φησί γίνεσθαι Ρ. 3) ταύτης ΡΡ, ψύξιν Ρ.

45.

Caelius Aur. a. m. II 7, 33: Diocles libro, quo de passionibus atque causis earum et curationibus scripsit, prohibet demergi lethargos, acutissimis utens potionibus, atque iugiter corpus defricat, adhibens etiam sternutamenta, quae Graeci πταρμικὰ vocaverunt . . . peccatur etiam gravius sine ullo adiutorio caput relinquendo, in quo secundum ipsum passionis est causa.

Vgl. Theod. Prisc. II 8,15 (114 R). Bäder verbietet auch der Verfasser von **reçi roteur* II 66 (VII 100). Vgl. Asklepiades bei Cael. Aur. a. m. II 9,37. Cels. III 20. M. Wellmann die pneumatische Schule 57 A. 157 f.

46.

Fuchs anecdota med. 34, 556: δ δὲ Διοχλής ἀπὸ σπληνός φησι γίνεσθαι τοὺς ὅδρωπας πλήν τῶν ἡπατιζόντων οδτοι δέ εἰσιν οἱ περὶ χύριον σπλάγχον γινόμενοι τὸ γὰρ ἐν τούτφ Θερμόν ὑπὸ ψυχρῶν χυμῶν χαταψυχόμενον μεταδίδωσι καὶ ταῖς ἄλλαις φλεψίν ... ὑπαρχούσαις, καὶ οδτοι κατὰ πολλούς τρόπους μή δυνα- 5 μένης χρατεῖσθαι τῆς τροφής ἡ ἔξυδάτωσις συμβαίνει. Vgl. S. 25.

²⁾ ἀπαντιζόντων P. ἀπαντιζόντων P₁. Vgl. Herm. XXXVI 152 f. 5) ὑπάρχου P. Zu ergänzen ist etwa: μεταξύ του περιτοναίου καὶ τῶν ἐντέρων τοὺς τρόπους P (τοὺς über der Zeile).

Ps. Gal. εἰσαγωγή c. 13 (ΧΙΥ 747): (δψ)ει δὲ (εἰ δὲ cd. corr. Kaiblicisch) καὶ ἀνευ φλεγμονῆς γινόμενον τὸν δἔςρον καὶ μάλιστα τὸν ὁποσαραἰδιον τος ἐμφύτου θερμοῦ καταφυγοριένου καὶ οὐκ ἔτι κρατούντος τὴν bν τοις ἀγγείως τροφήν διὰ καταφυγοριένου τὰ αἶνα ἐξυδαρούται καὶ πραρρεί ἀὐ τῶν φὴβῶν, ὁὲ k τῶν ἀσκῶν τὸ ἐκαιον ἐιαπηδήσει. Aret. caus. m. chr. Π 1 (1241).

47.

Caelius Aur. m. chr. III 8,98: eius (sc. hydropis) igitur differentiam Hippocrates et Diocles duplicem dixerunt: aliam enim $\delta \pi \delta$ σάρχα vocaverunt, aliam ἀσχίτην.

Caelius Aur. m. chr. III 8, 106: vocatur autem hic hydropismus 5 (sc. ascites), ut Diocles (ait), etiam epatias aut splenites a patientibus partibus nomen ducens, hoc est iecore vel liene.

2) [Hipp.] περί διαίτης δέξεων (νόθα) C. 52 (172 K): δδρώπων δύο μὲν φύσιες, ών δικό τη δικό τη σαρκί έγρειεβων γίνεσθαι άφνατος, ό δὲ μετ' έφιμοσημάτων πολλής εδυτγήρε δεόμενος, μάλωτα μέν ταλαιπωρής καὶ πυρής καὶ έγραφταίος

5) Vgl. [Hipp.] περί παθών c. 22 (VI 232 f.). περί τῶν ἐντὸς παθῶν c. 24 ff. (VII 226 ff. Der Verf. unterscheidet gleichfalls zwischen dem θθερος ἀπό τοῦ ψπατος und dem θθερος ἀπό τοῦ σπλεγοός). Vgl. Herm. XXXVI 152 f.

48.

Caclius Aur. m. chr. III 8, 141: Diocles libro, quo de passionibus et causis et curationibus scripsit, siccandos inquit ac mediocriler vaporandos (sc. hydropicos) et deambulationi tradendos aegrotantes et plurimos sudores commoverdos vel vomitum et urinam (et ventrem) 5 provocandum diagridio et apii semine resoluto succo herbae salviae. item cardamomo quantum valeat ventrem semel deducere, et in accto panem solutum et piscem salsum dandum vel pisces elizos et assos vel silurum piscem, olera radices, allium, origanum, rutam, satureiam, vinum album et non aquatum et ferarum carnem. in deam-lu bulationibus ventrem iubet contineri, ceteras corporis partes defricari excentis cruribus.

4) [ΠΙΡ]. επίσημ. V 10 (V 244): υδρωπιώδεα δέον ταλαιπωρείν, ιδρούν, αξενιδούν δερμόν δν έλαίφ, πίνειν μή πουλύ, λούεσθαι και κεφαλήν χλιηρώ. οίνος

^{2) [}Hipp.] περί τῶν έντὸς παθῶν c. 22 (VII 222): τούτφ (sc. τῷ ὑδερωῷ) ἐνμφβει τὴν κοιλήν ἔγραθνειν τκ. c. 26 (VII 234): προϊνρῆναι δὲ χρή πρότερον αὐτοῦ τὸ οἰρα πυροίσουτα, ὅκος ἐν μαλλον τῶ σοιμάκω ὑπακούν.

 [[]Hipp.] a. a. O. c. 25 (VII 232): ην δὲ ἐξανίστηται καὶ δυνατός ἢ, παλαιίτο ἀπ' δικρον τοῦν ὅμον καὶ ταλαιπορείτον περιόδοιοι πολίησι δὲ ἡμέρης κτί. Vgl. c. 22 (VII 232). περὶ διαίτης δὲ, (νοὐα) c. 52, 172 Κ. περὶ παθών c. 22 (VII 232).
 [Hipp.] ἐπιδημ. V Το (V 244): ἐδροπιωδέα δέον ταλαιπορείν, ἐξοσῦν, ἐξοτῶν

δέ λευκός λεπτός και δπνος άφηγει. Vgl. VII 67. Cels. III 21, 107. Orib. IV 565. Das Heilverfahren des Praxagoras ist im Wesentlichen dasselbe : Cael. Aur. a. a. O. 6) cardamomum quantum ventrem valeat semel deducere ed.

7) [Hipp.] περί τῶν ἐντὸς παθῶν c. 25 (VII 232). [Hipp.] περί διαίτης όξ. (νόθα) c. 53 (172, 18 K): και έχθύες πυρέσσοντι μεν έφθοί, άπυρέτω δε εόντι Barol.

8) Plin. XX 52: Diocles hydropicis cum centaurio aut in fico duplici ad evacuandam alvum (sc. alium dedit), quod efficacius praestat viride cum coriandro in mero potum. περί νούσ. II c. 71 (VII 108): δρίγανον δὲ καὶ θύμβοην (= saturejam kretisches Bohnenkraut) πολλήν ἐσθίειν καὶ οἶνον ἐπιπίνειν οἰνώδεα καὶ άδοιπορείν πρό του σιτίου. Den Genuss von Knoblauch verwarf der Verfasser νοη περί νούσων II c. 71. [Hipp.] περί των έντος παθών c. 24 (VII 228): οίνον δέ πινέτω λευκόν Μένδαιον ή άλλον του ήδιστον ύδαρέα. Epid. V 70 (V 244): αίνος δὲ λευκός λεπτός καὶ υπνος άρηγει.

10) Cels. III 21, 106. Erasistratos bei Cael. Aur. a. a. O.

Orib. IV 565: Καταπότια Διοκλέους (sc. πρός ὕδρωπα)· μαράθοον σπέρματος, καππάρεως ζίζης φλοιού, σικύου σπέρματος, καρδαμώμου, ήρυγγίου είζης άνα δξύβαφον, περιστεράς κόπρου δξύβαφα δύο. λειάνας πλάσσε καταπότια κυαμιαΐα καὶ δίδου τρία κατά ήμέραν.

49

50.

Caelius Aur. m. chr. II 14, 213: sed Diocles libris, quibus de passionibus atque causis et curationibus scripsit, iubet (sc. in phthisica passione) initio cibos detrahi, nihil de fine abstinentiae significans aut auousque sint aegrotantes retinendi, tum sudores commovendos, quibus necessario vires auferuntur, et neque hoc quemad- 5 modum faciendum sit, ordinavit, utitur etiam ἀναποιλιασμοῖς. quorum qualitates non memoravit, adiciens verrendum sive deducendum a pulmonibus humorem, quando fuerat mitigandum potius ulcus quam renurgandum, item vomitum ex oxymelle adhibendum, quo corpus disiciendo ulceratas lacerat partes, atque hoc iugiter et post 10 coenam faciendum probat. dehinc proterva mentis caecitate deceptus etiam ψυχρολουσίαν imperat adhibendam et allium dandum, quod necessario vexet aegrotantes inflando, tum vino flavo utendum sive nigro et propterea duro, atque post prandium deambulatione vexandos imperat aegrotantes et nulli adiutorio sua tempora reddenda 15 perspexit.

¹⁾ Vgl. Th. Puschmann Alex. v. Tralles I 196. Fuchs anecd. 25, 552.

³⁾ Der Verf. von περὶ νούσων II 49 (VII 76) empfahl bei der Lungenschwindsucht reichlichen Genuss von Speisen, aber Enthaltung von scharfen

Speisen, bei der gotos vortas dagegen Enthaltung von allen Speisen (c. 51). Speisen, bei der gotots vortes angeguidem febricula incursat, huic interdum. abstinentia, interdum etiam tempestivis cibis medendum. Vgl. 111, 7.

4) Cels. III 22,111: utilius his (si malus corporis habitus est) frequens balneum

est, sed iciunis, etiam usque sudorem.

Abführmittel auch bei περὶ νούσ. II 51 (VII 80).

9) Erbrechen nach der Mahlzeit bei περί νούσ. II 49 (VII 76).

12) Lauwarme Bäder bei περί νούσ. Η 50 (VH 78). 51 (80). Dampfbäder bei περί τῶν ἐντὸς παθῶν c. 10 (VII 192). Cels. a. a. O.: balneum alienum est. Themison wandte Bäder an (Cael. Aur. a. a. O.). Genuss von Knoblauch wird auch von Themison (Cael. Aur. a. a. 0.) und Celsus empfohlen. 13) Herben Rotwein, möglichst alten empfiehlt der Verf. von περί τοῦν

έντός π. c. 10 (VII 190).

14) Spaziergänge vor und nach dem Essen bei περί νούσ. Η 50 (VII 78), περί τῶν ἐντὸς π. c. 10 (VII 190) Cels. a. a. O.

51.

Fuchs anecdota med. 3,541: Πραξαγόρας περί την παγείαν άρτηρίαν φησί γίνεσθαι (sc. την έπιληψίαν) φλεγματικών χυμών συστάντων έν αὐτή ους δή πομφολυγουμένους ἀποκλείειν την δίοδον τοῦ ἀπὸ καρδίας ψυχικοῦ πνεύματος καὶ οὐτω τοῦτο κοι-5 δαίνειν και σπάν το σωμα πάλιν δε καταρραγεισών των πομφολύγων παύεσθαι το πάθος. Διοκλής δε και αύτος έμφραξιν περί τον αυτόν τόπον οἴεται. συμβαίνειν και τὰ άλλα κατὰ τὰ αὐτά Πραξαγόρα [δέ] φησί γίνεσθαι· το μέν είδος τῆς αίτίας παραλέλοιπεν (sc. Πραξ.), έπαναφέρεσθαι δέ φησιν (sc. Διοκλής) έν 10 τῆ καταλέξει τοῦ πάθους † ἀπορώτερον ἦν κωλύματα τῷ πνεύματι.

52.

Caelius Aur. m. chr. I 4, 131: Diocles libro, quo de passionibus scripsit, in iis qui ex vinolentia vel carnali cibo istam passionem (sc. epilepsiam) conceperint, phlebotomiam probat, antecedentes potius quam praesentes intuens causas. in iis vero, qui ex corporis habitudine 5 in istam venerint passionem, humoris crassi detractionem probat adhibendam, quem appellavit φλέγμα. utitur etiam urinalibus medicamentis, quae διουρητικά vocant, item deambulatione ac gestatione. Vgl. frg. 83.

 [×]ατασταθεισῶν cod. 7) συμβαίνει cod. corr. Fuchs. 8) Hoakavooas cod. corr. Fuchs. 10) Vgl. S. 29.

¹⁾ Vgl. Th. Puschmann Alex. v. Tralles I 138ff.

³⁾ Aderlass bei Cels. III 23, 113. Aret. cur. m. chr. I 4. Asklepiades bei Cael. Aur. m. chr. I 4, 136.

⁵⁾ Schleim als Ursache der Epilepsie bei [Hipp.] περί leρ. νονσ. c. 2 (VI 366).

7) Praxagoras (Cael. Aur. a. a. 0.) empfahl gleichfalls potiones urinales, item deambulationes plurimas atque vehementi motu celeratas. Vgl. Cels. III 23. Aret. a. a. 0.

53.

Fuchs anecdota med. 30, 554: Έρασιστρατος (sc. τοῖς Ικτερικοῖς) ξμφραξιν ήγεῖτο γίνεσθαι [ἀπό] τοῦ τείνοντος ἀπό τῆς χοληδόχου κόστεως ἐπὶ τὰ ἔντερα πόρου, μεθ' ἡν ἀναχεῖσθαι τὴν χολὴν διὰ τῆς χοίλης εἰς δλον τὸ σῶμα. Διοχλῆς δὲ καὶ διὰ φλεγμονήν τῶν ἀπό τοῦ ἡπατος εἰς τὴν χοληδόχον κύστιν τεινόντων πόρων, δι' 5 ὧν ἀπορράττεσθαι τὸ χολῶδες ἔφη' καὶ δριμεῖς πυρετούς γίνεσθαί φησιν καὶ τοῦτον είναι τὸν ὁξὸν ἔκτερον. Vgl. S. 23f.

1) ήγενται P_1 2) χολοδοῦ P έπι om. P 4) διά om. P 5) ἀπογράτεται P_1 6) έγη om. P_1 δριμύς πυρετός P και τοῦτον — Εκτερον om. P_1 .

Cass. Felix c. 49 (128 R): et sunt ictericorum distantiae duae, una cum febricula, et appellatur a Graecis oxites, id est acuta, altera sine febre diutura quae appellatur chronites. sed illa quae cum febricula fuert facta cuttes ex tumore epatis fieri ostenditur, altera vero quae sine febre est chronites ex felis dissolutione. Vgl. Aret. caus. m. chr. I i.f. il. 3. Die Unterscheidung des δικεροο δ εξέν sis kinlisch. Vgl. περο νούσων III 11 (VII 130): δικεροο δε νουόσε δετίν δ. δξέν καὶ διὰ τάχεος ἀποκτείνουν ' η χροιή δη σιδιοειδής σχοδρα δετίν η λίπροτής οή ο σαθροι οἱ χλαροι ... χαὶ πυρετός καὶ φρίση βληχρί (σχει.

54.

Cels. III 24: aeque notus est morbus, quem interdum arquatum, interdum regium nominant. quem Hippocrates ait, si post septimum diem febricitante aegro supervenit, tutum esse, mollibus tantummodo praecordiis substantibus. Diocles ex toto, si post febrem oritur, etiam prodesse: si post hunc febris, occidere. Vgl. S. 57.

55.

Fuchs aneed. med. 4,542: Πραξαγόρας και Διοκής περί τὴν παιρίειν ἀρτηρίαν γίνεσθαί φωτι τό πάθος (sc. τὴν ἀποπληξίαν) όπο φέγματος ψυχροῦ και παγέος ώς μηδ' ἐν αὐτῆ οὐς όπιος το πεθμα παραπνεῖσθαι δύνασθαι και οῦτω κινθυνεύειν τὸ πῶν ἐγκαταπνιγήναι. Vgl. [Hipp.] περί φυσῶν c. 13 (VI 110 L).

⁽Hipp.) Aph. IV 64 (IV 524L); όπόσοισεν έν τοίσι πυρετοίσι τῆ ἐβάόμῃ ἢ τῷ ἐνάσοις ἢ τῷ ἐνσοαροπαιδεκάτῃ ἔκτεροι ἔκιγίνονται, ἀγαθόν, ἢν μὴ τὸ δεξὶὸν ὑποχόνδριον σκληγόν ¾ ἢν δὲ μἡ, οἰπ ἀγαθόν. Vgl. Aph. IV 62. περί διαθης ὁς ἐνόθου 0. 36 (165 K).

⁵⁾ έγκαταπνιγομένης PP,: corr. Kalbfleisch.

Caelius Aur. a. m. III 5, 55: discernitur etiam a paralysi ananlexia, quanquam idem multis videatur veteribus, ut Hippocrati et Diocli et Praxagorae et Asclepiadi Citiensi (Titiensi ed.) et Demetrio et si qui alii praeterea. inquiunt enim apoplectos toto corpore vitiatos paralysi, paraplectos vero particulis. Vgl. Herm. XXXVI 151

57

Fuchs anecd. med. 20, 550: Πραξαγόρας δὲ καὶ Διοκλής (sc. την παράλυσιν γίνεσθαί φασι) ύπο παχέος και ψυχρού φλέγματος περί τὰς ἀποφύσεις τὰς ἀπὸ καρδίας και τῆς παχείας ἀρτηρίας γινομένου, δι' ώνπες ή κατά προαίρεσιν κίνησις έπιπέμ-5 πεται τῷ σώματι. Vgl. S. 12.

4) γινομένου (comp.) P. Vgl. Theophr. περί παραλύσεως (frg. 11, 409 W): δτι ύπο καταψύξεως φησιν ώς κοινῷ λόγφ φάναι την παράλυσιν γίνεσθαι καί ταύτην οἱ μὲν ὑπο(πεφραγμένου τοῦ) πνεύματος - πνευματικόν γάρ τὸ πάθος οί δὲ ἐκλείψει καὶ στερήσει του πνεύματος τουτο γάρ είναι το την θερμότητα και την κίνησιν όλως ποιούν · ακινησίας δε γινομένης κατάψυξις γίνεται του atματος ή άπλως είπειν της ύγρότητος. Die Verbesserung rührt von Kalbfleisch her, Vgl. Gal. V 187ff.

58.

Caelius Aur. m. chr. II 1, 49: Diocles libro, quo de passionibus atque causis et curationibus scripsit, eandem dixit conducere curationem (sc. paralyticis), quae epilepticis est ordinata.

Fuchs anecdota med. 5, 543: Διοκλής την κεφαλαίαν φησί γίνεσθαι περί τὰς κοίλας και βυθίους φλέβας τῆς κεφαλῆς ἐμφράξεως γενομένης γίνεσθαι δὲ αὐτήν ἐπικίνδυνον, ἐὰν τὸν ήγεμόνα του σώματος συνδιαθή, την καρδίαν, άφ' ής το ψυχικόν 5 πνεθμα τοῦ σώματος ὥρμηται κατ' αὐτόν.

1) de statt the negal. P 2) βαθείας P, 3) γινομένης P, δέ om. P τη καρδία P ἐφ' οἶs P ἀφ' η P, ².

Vgl. [Hipp.] περί φυσῶν c. 8 (VI 102L): πόνοι δὲ τῆς κεφαλῆς ἄμα τῷ πυρετώ γίνονται διά τόδε στενοχωρίη τῆσι διεξόδοισιν έν τῆ κεφαλή τοῦ αίματος γίνεται πέπληνται γάρ αί φλέβες ήέρος, πλησθείσαι δέ και ποησθείσαι τον πόνον έμποιέουσιν έν τη κεφαλή. βίη γάρ το αίμα βιαζόμενον διά στενής όδου θερμόν έὸν οὐ δύναται περαιούσθαι ταχέως πολλά γάρ έμποδών έστιν αὐτῷ κωλύματα καί έμφράγματα. διό δή και οί σφυγμοί γίνονται άμφι τούς κροτάφους.

60.

Caelius Aur. a. m. III 8, 86: Diocles libro, quo passiones atque causas atque curationes scripsit, tetanicis inquit adhibenda mictoria medicamina, quae appellavit diuretica, tum ventrem deducendum atque vacuandum. dat etiam bibendum passum aquatum pueris vel his, qui ex vulnere in passionem ceciderunt. prohibet etiam 5 cibum dari et iubet ea, quae passione tenduntur, vaporari et emolliri. Vgl. frg. 86.

3) Anders [Hipp.] περὶ διαίτης όξ. (νόθα) c. 38 (166 K): κοιλίην δὲ μη λύσης,

την μη βαλάνφ, ην πολύς χρόνος η άδιαχωρήτω έσύση.

5) Vgl. [Hipp.] περί τῶν ἐντὸς παθῶν c. 52 (VII 298): τέτανοι τρεῖς· ἢν μὲν έπι τρώματι γένηται, πάσχει τάδε . . . τούτον, όκόταν ούτως έχη, πυριάν δεί και άλείψαντα λιπαρώς πρός το πύρ εκαθεν θάλπειν και γλιάσματα προστιθέναι ύπαλείψας το σωμα . . . διδόναι δε οΐνον λευκόν πίνειν ώς ήδιστον και πλείστον. 6) Praxagoras bei Cael. Aur. a. a. O.: Praxagoras tertio libro curationum

vaporationibus utitur et clystere et vomitu. Vgl. [Hipp.] περί διαίτης όξ.

(νόθα) c. 38 (166 K).

61.

Caelius Aur. a. m. III 4, 30: Diocles vero libro, quo de passionibus et causis et curationibus scripsit, sanguinosos inquit homines ex utroque brachio phlebotomandos (sc. in synanchica passione), eos autem, qui minus sanguinis habuerint, solum scarificandos. tum felle taurino cum herba pediculari, quam σταφίδα άγρίαν 5 vocant, et nitro et cocco cnidio iugiter inquit ungendos, utens etiam gargarismatibus iisdem. dat quoque sub lingua piper continendum. vaporans spongiis collum et cerotariis contegens, praecipiens aegrum tenuandum ultra quam fas est. Vgl. S. 59.

¹⁾ Unter συνάγχη verstanden die alten Ärzte einstimmig eine Entzündung der Atmungswerkzeuge, der Epiglottis, des Kehlkopfes und der Mandeln. Fuchs aneed. 6,543: συμφώνως οί παλαιοί ξφησαν φλεγμονήν είναι της έπιγλωττίδος καί βρόγχου καί παρισθμίων την συνάγχην.

³⁾ Aderlass empfahlen der Verf. von $\pi e \varrho i$ δ . $\delta \xi$. II 9 (151 K), Praxagoras, Herakleides von Tarent (letzterer wie Diokles nur bei Vollblütigen), Asklepiades. Vgl. Cael. Aur. a. m. III 4.

Das Setzen von Schröpfköpfen bei dem Verf. von περὶ νούσων II 26 (VII 40) und Asklepiades. Cael. Aur. a. a. O.

⁵⁾ Einreibungen mit Stiergalle, Natron, Läusekraut wandte auch Asklepiades an. (Cael. Aur. a. a. O.). Desgleichen Gurgelmittel wie der Verf. von περί δ. δξ. c. 9. περί νούσ. ΙΙΙ c. 26.

Bähungen des Halses mit warmen Schwämmen bei Hipp. περὶ δ. δξ. (νόθα) c. 9, Erasistratos, Herakleides von Tarent (Cael. Aur. a. a. O.). Cels. IV 7 (129). Wachspflaster bei Herakleides und dem Verf. von περί δ. δξ. (νόθα) c. 9.

⁹⁾ Abführmittel bei Praxagoras und Asklepiades: Cael. Aur. a. a. O.

Caclius Aur. m. chr. II 13, 184: alii adhibendum probaverunt (sc. phlebotomandi adiutorium in haemorrhagia), ut Hippocrates de morbis scribens, Diocles libro quo de passionibus (atque) causis et curationibus scripsit.

5 Cael. Aur. a. a. 0. 188: Diocles taurinum gluten bibendum dicit farinae concoctum et rubo vel cum nepita amylum vel marrubium vel rosmarinum in aqua pusca dandum ... utuntur quidam praeterea etiam purgativis medicaminibus ex papavere vel helboro aut diagridio, quod Graeci σχαμμωνίαν vocant, ut Diocles, item 10 sudorem moventibus et vomitum, ut Praxagoras, qui etiam plurima urinalia ordinavit.

63.

Fuchs anecdota med. 8,544: τὴν πλευοῖτιν Ἐρασίστρατος μέν φησι τοῦ ὑπεζωκότος τὰς πλευοὰς ὑμένος εἶναι φλεγμονήν, ὁ δὲ Διολῆς καὶ τῶν πεοὶ τὰς πλευοὰς φλεβῶν ἔμφοαξιν, αἶπεο κατὰ τὰ ἔξημμένα τῶν ὀστῶν τέτανται πιστοῦνται δὲ ἀμφότεροι 5 πλευοὰς τὸ πάθος τῷ ἐπἰπονον εἶναι τὸ νόσημα καὶ τῷ τὰ ἀἰγήματα διήκειν μέχοι κλειόδος καὶ τρίτον ⟨τῷ⟩ εἰ μὴ ἀναπτυσθείη ἐν ταῖς κυρίαις ἡμέραις, ἀπόστημα πεοὶ τὰς πλευοὰς γίνεσθαι καὶ ⟨ἐἀν⟩ ἀνακαθαθῶσι ἐν τεσσαφάκοντα ἡμέραις, ἀφ' ἦς ἀν ὑῆξις γένηται, παθονται: εἰ δὲ μή, εἰς φθισιν μεθίστανται. Vgl. Herm. XXXVI 1471.

¹⁾ Alexand. v. Tralles ed. Puschmann I 188f.

 [[]Hipp.] περὶ νούσων I c. 14 (VI 164). Den Aderlass empfehlen auch Praxagoras, Erasistratos, Asklepiades, Themison, Thessalos nach Cael. Aur. a. a. 0.

Die Frucht des Brombeerstrauches wird auch von Alex. v. Trall. II 195 (P) verwandt.

⁹⁾ Ein beliebtes Abführmittel des Diokles besteht aus schwarzem Helleboros und Pfeffer. Vgl. frg. 69. Die osamuovia ist convolvulus exammonia Prugierinde, Purgierwurzel. Sie wird von ihm bald als Abführmittel wie bei den Knidlern frg. 48, bald als Riechmittel mit andern Substanzen zusammen (opium, helleborus) verwandt frg. 67. Ruf. bei Orib. II 102. 123. Diosc. IV 168 (661).

³⁾ δισκλής δὲ P_1 φλεβῶν om. P_1 ἀπες P_1 4) ξέασιένα P_1 δὲ om. P 5) τὸ ἐπίπονον PP_2 ; corr. τὸ τὰ ἀλγ. P τὸ P_1 6) διῆνον P δοκείν P_1 ; corr. Fluchs τῷ add. Kalbfleisch. 7) τατε πλευρατε P καὶ — μεθίστανται om. P_1 8) ἐὰν add. Fuchs.

Vgl. S. 10ff. Aret. caus. a. m. I 10 (20 K).
 (Εlipp.] Aph. V 8 (IV 584): δκόσοι πλευριτικοί γενόμενοι οὐκ ἀνακαθαίρονται ἐν τεσσαρεσκαίδεκα ἡμέ-

οροι, τουτίσιου έε έμπύημα καθίσταται. Vgl. περί παθών c.7 (VI 214). 7) Aph. V 15 (IV 536): δαδοιο έκ πλευρίτιδος έμπυοι γένονται, ήν δυακαθαρθώσων δν τεσουφάκοντα ήμθερουν, άφ' ής διν ή όηξες γένηται, παδονται ' ην δέ μή, δε φθίσιν μεθέντανται Vgl. S. 56.

64.

Caelius Aur. a. m. II 16, 96f: quaesitum etiam est a veteribus, quis in pleuriticis locus patiatur, et quidam pulmonem pati dixerunt. ut Euryphon, Euenor, Praxagoras, Philotimus, Herophilus. item quidam ὑπεζωκότα membranam, quae latera et interiora cingit. ut Diocles, Erasistratus, Asclepiades et eorum plurimi sectatores, horum 5 mimi aiunt non esse in lateribus tumorem, cum neque extantia ulla earum partium inspectione sentiatur neque rubor nec motu nec tactu dolor acutus vel fortis, tanguam manifestis tumoribus, accedit etiam quod facile supra id latus quod patitur iacere possint aearotantes, supra aliud difficultas spirationis accedat, siguidem nunc 10 sustentatae pulmonis partes iaceant, nunc veluti pendere sentiantur. dehinc etiam tussicula signum est ex accedentibus consequens morbum fibrarum pulmonis, esudati corporis liquoris sive cannae gutturis. singula etiam extussita de pulmone venire manifestum est, qui neque venis neque arteriis neque fibris contiguus vel admixtus esse lateri 15 videatur, ut per ipsum latere accepta excludi posse credamus. unde igitur dolores? numquidne pulmonis sensibiles partes in passione constitutae causa sunt? an vero eius tumore latera vicinantia comprimuntur et propterea dextrarum fibrarum tumor dextri lateris dolorem facit, sinistrarum sinistri? . . . sed huic quidem sententiae 20 contrarii aiunt propterea neque ruborem neque extantiam vel dolorem aegrotantes consegui, quoniam in alto tumor esse videatur. quod autem supra patiens latus quosdam iacere prohibet, alios vero contra mitescendo relevat, illa causa est, quod incumbendo obiectu straminum pressa materia refugiat atque ex partibus quae pati- 25 antur ad sanas partes rediens dolorem non faciat. at vero partibus non patientibus expressa atque fugata se patientibus impartiens et has distendens dolorem faciat. tussicula vero fit compatientibus ύπεζωκότι membranae vicinis atque contiguis partibus. et tussita itidem sputa per pulmonem feruntur, siquidem in ipsum veniant 30 ex vicinis, accepta per vias mente sensas, quas λόγφ θεωρητούς appellant (sc. Asclepiades), sicuti et in vomic(os)is contingit, quanquam frequenter ad externas partes verticem faciant vel fracto latere sanguinolenta excludantur sputa. nam profecto insensibilis omnis est pulmo. debuit igitur nullus fieri dolor, sed si ex oppressione 35

10

Wellmann, Fragmente I.

ύπεζωκότος membranae ex pulmone vicino tumente dolor fit, debuit magis aegrotans tunc dolere, quoties iacuerit in (patiens) latus, siquidem tunc magis incumbens opprimit pulmo: dehinc etiam peripneumonicos dolere oportuit. si enim ex parte tumens pulmo dolorem facit, magis omnis in tumore constitutus facere deb(eb) it patitur itaque ὑπεζωκὸς membrana et propierea dolorem vehementem facit, siquidem sit nervosa atque lateribus infixa. Vgl. Herm. XXXVI 147.

4) quidem ed. corr. 40) debet ed. corr. Kalbfleisch.

65

Caelius Aur. a. m. II 20, 125: Diocles etiam similiter (sc. atque Hippocrates) phlebotomat aegrotantes (sc. pleuriticos), eadem discretione adhibita. purgat etiam catharticis medicamentis. quapropter eadem dignus accusatione iudicatur. cibum vero iuvenibus uns decima die dandum statuit, sed aestatis tempore elixum magis et frigidum, hiemis vero assum atque ferventem. est enim summae imperitiae in ordinandis qualitatibus non passionum genera, sed tempora hiemis vel aestatis attendere, scilicet ut aestate tumore laborantes, frigido cibo nutriti, altius percutiantur.

9) altiora percutiant ed. corr. in marg.

Vgl. [Hipp], περὶ διαίτης όξ. c. 22, 120 K.: ἀλλ' ην μὲν σημαίνη ή οδύνη ἐκ κληίδα ἢ ἐκ βραχίονα βάροι ἢ περὶ μαζόν ἡ ἀπὸς τῶν φρενῶν, τάμνων χαὶ τὸν τῷ ἀγκῶνι φλέβα τὴν ἔσω καὶ μὴ ἀκνεῖν συχνόν ἀφαιρεῖν, ἔστ' ἀν ψυνθρότουν πολλῷ ἐνη ἡ ἀντὶ καθαροῦ τε καὶ ἐρυθροῦ πελιδόνοὶ ἀμφότερα γὰρ γίνεται. ἡν δὲ ὑπὸ φρένας ἢ τὸ ἀλημα, ἐκ δὲ τὴν κληίδα μὴ σημαίνη, μαλθασειν χρὴ τὴν κοιλην κπλ. Vgl. περὶ διαίτης ὁξ. (νόθα) c. 31, 162 f. K. Cael. Αυτ. α. m. H 19, 113 f. περὶ παθάν c τ (Vl. 1214 L).

66.

Caelius Aur. a. m. II 28, 147: pati in peripneumonicis Diocles venas pulmonis inquit, Erasistratus vero arterias. Praxagoras eas inquit partes pulmonis pati, quae sunt spinae coniunctae. Vgl. S. 9.

Vgl. Fuchs anecdota med. 9, 545. Plato Tim. 84 D: σταν μέν γὰς ό τῶν πνενικάτων τῷ σὰματι ταμίας πλείμων, μη καθαράς παρέχη τὰς διαξόδους ὑτὰ διαξόσους ὑτὰ διαξούσος ὑτὰ σὰ καιτικών και τὰ καιτικών τὰ κιὰν οὰ τιγγάνοντα ἀναιγγηῖς οήπει, τὰ δὲ τῶν φλεβῶν διαβιαθύνενο καὶ ἐννεπιστοξύρον αὐτὰ τῆκόν τε τὸ αῶμα εἰς τὸ μέουν αὐτοῦ διάμφαγιὰ τ' ἴογον ἐναπολαμβώνεται, καὶ μυρία δὴ νοσήματα ὰ το τούτων ἀλριγενὰ μετὰ πλήθους ἰδρῶτος πολλάκις ἀπείργασται. Vgl. [Hipp.] περὶ διαίτης δξ. (κόθα) c. 33, 164 Κ.

Caelius Aur. a. m. II 29, 155: item libro quem de passionibus atque causis et curationibus scripsit phlebotomandos (sc. peripneumonicos) dicit, sed adhibendum tempus tacuit. dehinc ventrem commovendum existimat, exagitans atque exsiccans interiora. addit etiam unguentum naribus admovendum, succum scammoniae, quam 5 diagridium appellamus, et helleborum et opium succo (sc. ptisanae) comsparsum, obsidens odoramentis perniciosissimis caput. usque ad quintum diem mulsum ex aceto solum dandum praecepit, excitans profecto tumorem constrictivae virtutis causa et immoderata abstinentia vires absumens. utitur etiam cum his potionibus vexativis, 10 absinthio infuso et thymo decoctis et eisdem dans quoque transvorandum atque sorbendum passum cum aceto et mulso confecto, quae omnia, ut ratio demonstrat, sunt acria et propterea tumori contraria. Vgl. frg. 84.

3) et ed. 4) exsuccans ed. corr. in marg.

2) [Hipp.] περὶ νούσων ΠΙ 7 (VII 126).
3) [Hipp.] α. α. Ο. Cels. IV 14.
5) Αντι (Archigenes) cur. ac. m. II, 246: ἀρήγει καὶ δσορφησι δριμέων, χρείακ, ἀκραν δειαδε.
8) [Hipp.] περὶ νούσων II 56 (VII 19): τούτον όταν ότων ξημ. . . . πίνειν διόδναι ικὶι καὶ όξος ἐφθὸν καὶ ἐροφάνειν χυλὸν πτιαάνης καὶ ἐππίνων διών.

68.

Fuchs anecdota med. 29, 553: κατὰ δὲ Διοκλέα ἔμφραξιν τῶν ἐν τούτψ (sc. τῷ ἦπατι) φλεβῶν καὶ ἐγκατάκλεισιν τοῦ θερμοῦ, ἐφ' ὧν τὴν φλεγμοτήν (sc. τοῦ ἦπατος γίνεσθαι ἡγεῖται).

2) έγκατάκλησιν P1. In P fehlt dieses Placitum.

69.

Caelius Aur. m. chr. III 4, 62: Diocles igitur libro, quo de passionibus atque causis et curationibus scripsit, phlebotomat iecorosos ex destero brachio, tum ventrem solvit helleboro nigro atque papaveris succo. dat etiam cum mulso rosmarinum, quem Graeci hifavorida vocant, et murram et pini folia. adhibenda quoque sputat cataplasmata ex phoenicobalanis cum vino atque lini semine et sesamo et pollinibus (et eo) quod õuqexõuelu appellant. dat praeferea aquam bibendam, in qua sit cantabrum praelotum, et ptisanam ex tritico, quae omnia sunt inflantia atque stomachi vexativa et digestione difficilia. lienosos vero, quorum gingivae sudaverint 10

sanguinem, phlebotomat et similiter vexat medicaminibus felliducis, quae χολαγωγά vocant, atque urinalibus, quae διουρητικά appellant. Vgl. frg. 115.

3) et ed. corr. in marg. 7) quos ed. corr. in marg.

Caelius Aur. a. m. III 21, 208: item Diocles libro, quo de passionibus atque earum causis et curationibus scripsit, frigerando inauit cholericos et donec depurgentur, nihil eis accipiendum, sed tunc cum tempus visum fuerit, dandam frigidam et in vomitum propo-5 candos, balanos etiam per podicem indendos, at si hiems fuerit calida agua utendum, tum nigrum dandum vinum cum polenta atque provocato somno quiescendum, singultui vero absinthium dicit convenire et ad (stringendam) solutionem bubulum vel caprinum lac dimidiae heminae quantitate cum papaveris albi succi cuatho 10 dimidio et mali punici succo, scribit etiam aliud curationis genus quo memorat cumino quoque atque sale et origano et his similibus notis utendum.

1) Vgl. Th. Puschmann Alex. v. Tralles I 227 f., Die älteren Ärzte führten einstimmig die Krankheit auf eine Überfüllung der Venen im Gekröse oder auf Verderbnis der Nahrung zurück. Vgl. Fuchs anecd. 13, 547.

4) Erasistratos führte Erbrechen durch lauwarmes Wasser herbei ohne Rücksicht auf die Jahreszeit: Cael. Aur. a. a. O. Cels. IV 18, 144. [Hipp.] περὶ διαίτης όξ. (νόθα) c. 19 (171 K); τον τοιόνδε διαφύλαξον, δπως μή έμετται, άλλα κοιλίη ύπελεύσεται κλύσον σύν δτι τάχιστα θερμώ και ώς λιπαρωτάτω . . . συμφέρει δέ και έγκοιμάσθαι τῷ τοιῷδε και πίνειν οίνον λεπτόν και παλαιόν και άκοητέστερον . . . σίτων δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἀπεχέσθω. Vgl. Praxagoras bei Cael. Aur. a. a. O. Aret. cur. ac. m. II 4, 268.

6) Cels. IV 18, 144. Asklepiades bei Cael. Aur. a. a. O.: Asclepiades vero tertio libro celerum vel acutarum passionum affectans vomitum ex rapaci haustu transvoratis potionibus, eodem die lavat aegrotantes et vino potat cum polenta.

7) Absinth empfehlen auch Praxagoras (Cael. Aur.) und Cels. IV 18 (144, 27).

Caelius Aur. m. chr. IV 3, 77: Diocles quoque libro, quo de passionibus atque causis et curationibus scripsit, providens siccandum corpus, urinalibus medicaminibus (sc. in passione coeliaca) utendum iubet, quibus non solum humor ventris siccari minime posse perspicitur, verum etiam vesica in morbos cogi invenitur.

72.

Fuchs anecdota med. 14, 547: δμοίως και τον είλεον συμφώνως είπον οι άρχαῖοι γίνεσθαι. ἔμφραξιν γάρ είναι τῶν ἐντέρων έτοι ύπο σκληθών σκυβάλων ή φλεγματικών καὶ πεπηγότων ύγρων ή ύπο λίλγγων συστραφέντων ή διὰ φλεγμονήν. δ δὲ Διοκλής lόμως καὶ κατὰ ἀπόστημα γίνεσθαι, Πραξαγόρας δὲ κατὰ πλήρω- 5 στι τοῦ τυφλοῦ ἐντέρου καὶ κατάσπασιν τῶν ἐντέρων, ἐφ' ὧν δ είλεθς. Vgl. S. 33f. M. Wellmann die pneumatische Schule 39ff.

4) συστραφεισών cod. corr. Kalbfleisch.

Gal. XVIII A 68: ὅτι μὸν οδν ἀπονεκλεισμένης τῆς κάτω διεξόδον γένεται τό βαδος (κα. ὁ ελεόδ) ὅτι τε περί τὰ λεπτά τῶν ἐντέρονε, οὐ τὰ παχέα, οχεδόν ἄπανον ὁμολόγηται. και μὸν δὴ καί ὅτι ὁμ ἀρεμονηθε ἐρεροξες ὅτοι κόπρον ολέηδε ἢ γλίσχρον ὑγρῶν καὶ παχέων γένεται λέλενται πολλοῖ. ἐμοὶ δὲ δοκεί καὶ φλεγιονήν ἢ ολίρον ἢ ἀπόστημα δύνασθαι τὴν στενοχωρίαν ἐργάξεοθαι τομότην, ὅστε μηθὲν κάτω διεξέρχοθαι δύνασθαι.

73

Celsus IV 20, 146: intra ipsa vero intestina consistunt duo morbi, quorum alter in tenuiore, alter in pleniore est. prior acutus est, insequens esse longus potest. Diocles Carystius tenuioris intestini morbum χοφδαψόν, plenioris είλεδν nominavit. a plerisque video nunc illum priorem είλεδν, hunc κολκλον nominari. Vgl. Th. Puschmann a. a. O. I 227.

74.

Caelius Aur. a. m. III 17, 144: alii hanc passionem (sc. tormentum) chordapson vocaverunt, quod non aliter quam chordae intestina tendantur: nam veteres Graeci intestina chordas vocaverunt, sed hoc quoque nomen alii commune vocabulum tormento posuerunt, ut Hippocrates, Praxagoras, Euryphon Cnidius. alii differre dixerunt 5 (sc. vormentum a chordapso), ut Diocles libro de passionibus atque causis et curationibus scripsit. etenim tormentum non sine ructationibus fieri dixit atque emisso per podicem vento sine stercorum egestione, ventrem quoque non necessario durum fieri et clysteris iniectionem accipere, doloris etium initium e superioribus magis 10 accedere. in chordapso reicere aegrotantes, si mediocris fuerit passio, humorem, si vehemens, stercora, et neque iniectionem clysteris admittere, ventrem durum atque extentum iugiter, in orbem tumoris sublevatum, inferiores intestinorum partes doloribus affici, stomachum quoque immobilem ae fixum vel inflexum permanere. Vgl. S. 291. 15

¹⁴⁾ interiores ed. corr. in marg. effici ed.: corr.

 ⁽Hipp.) περὶ νούσων ΙΠ 14 (VII 134): ξυναναίνεται γὰρ τὸ ἔντερον, ἄστε
μήτε τὸ πνεῦια μήτε τὰς τρογὰς διεξιέναι, ἀλλὰ τὴν γαυτέρα σκληρὴν εἶναι καὶ
μέτεν ἐνίστε, πρῶτον μὲν φλεγματώδεα, ἔπειτα χολώδεα, τελεντῶν δὲ κόπρον.
περὶ παθῶν c. 21 (VI 230).

Caelius Aur. a. m. III 17, 159: Diocles autem libro, quo de passionibus atque causis et curationibus scribit, phlebotomat in passione
(sc. ilei) constitutos atque cataplasmatibus curat ex polline, quod
Graeci dup'r hour vocant, et adipe et vino et faece. tunc praepotat
5 atque clysterizat ex abrotani semine cum mulso ex aceto et aristo
lochia et cumino et nitro et foeniculi radice decocta ex vino, admixta aqua marina vel passo vel acriore vino sive lacte cum decoctione lini seminis et mellis vel similibus. Vgl. frg. 87.

3) Umschläge aus Trespenmehl, Kümmel, Ysop und Rautenspitzen bei Aret, a. a. O. II 5, 272.

Clystiere bei [Hipp.] περὶ νούσ. III 14. Erasistratos bei Cels. IV 20.
 Aret. a. a. O.

76.

Caelius Aur. m. chr. IV 6,89: sed etiam nobilium multi, ut Diocles libris, quos de passionibus atque causis et curationibus scripsit, lac ordinat cum melle bibendum (sc. in tenesmo), ventrem provocam in fluorem, item murram cum ovis atque vino commixtam, cum necessari ostomachum murra evertere vide(a)tur. item utitur ptisana cum adipe sorbenda, item galla cum opio, neque discretionem qualitatum neque temporum memorans usum. Vgl. frg. 37.

77.

Caelius Aur. m. chr. V1, 24: Diocles libro, quo de passionibus atque causis et curationibus scripsit, item secundo libro de curationibus regulam dixit siccam et frigidam et nutribilem aegris convenire (sc. in ischiade), cum humida atque calida prodesse huic passion 5 demonstraverimus. utitur etium urinalibus medicamentis, quae διουργτικά appellavit, et probat conditum bibendum, quod plerique latine mulsum vocant. utitur etium cibo e visceribus asinorum et clysteribus sanguinem provocantibus et vino nunc albo, nunc nigro, neque ordinis neque temporum neque congruae qualitatis memor.

Aderlass bei Darmverschlingung (Hipp.) περὶ νούσ. III 14 (VII 134). Cels.
 IV 20. Aret. (Archigenes) cur. a. m. II 5, 271 empfiehlt Aderlass nur, wenn die Krankheit auf Entzündung beruht. Vgl. Praxagoras bei Cael. Aur. a. m. III 17.

⁷⁾ Latini ed. corr. Kalbfleisch.

Vgl. Alex. v. Tralles ed. Th. Puschmann I 277. [Hipp.] περὶ τῶν ἐντὸς παθῶν c. 51 (VII 292f.).

Caelius Aur. m. chr. V 2, 50: specialiter autem veterum pertransiendo errores vanum puto atque prolixum quod de podagricis scripserunt et propterea fastidiosum maxime, cum sufficial communis materiarum memoratio suprascripta, tacitis dominis, qui nunc dicentur. Diocles libris quos de passionibus atque causis et curatinibus scripsit, Praxagoras tertio libro de morbis, Erasistratus libro quo de podagra scripsit.

79.

Gal. XIV 744: Ιστορεί δὲ Διοκλής και τὰ ἐν Φώρακι ἐμπυήματα, ἔστιν ὅτε συρρηγνύμενα εἰς την ἐπι νεφορός και κύστιν φέρουσαν ἀρτηρίαν, ταύτη ἀποκρίνεσθαι σύν τοῖς οδροις.

80.

Erot. s. φῷδες ΄ ἔστι μὲν ἡ λέξις δωρική. καλούσι δὲ φῷδας τὰ ἐκ τοῦ πυρός γινόμενα, μάλιστα δὲ ὅταν ἐκ ψύχους ἐν τῷ ποδὶ καθίσωσι, στρογγύλα ἐπιφλογίσματα. ἐσχημάτισται δὲ ἡ λέξις ἀπό τοῦ φωτός καὶ ἐρεύθους, ὡς Διοκλῆς ὁ Καρύστιός φησιν ' ὅτὲ δὲ καὶ ἐξανθήματα φοινικά οἰον φῷδες περὶ τὸν θώρακά που 5 γινόμενα.'

81.

Gal. XII 972: ἔτι δὲ σαφέστερον ὁ Διοχλής ηρμήνευχεν, ὁποῖόν ἐστι πάθος ή καλουμένη σταφυλή, και μετὰ τοῦτον Πραξαγόρας και Μαντίας και δσοι τὰ συνεδρεύοντα τοῖς πάθεσιν ἔγραψαν.

82.

Oribasius III 610: Περί φλυκταινίδων έκ των Διοκλέους. των δε φλυκταινίδων των άπο μηδεμιώς προφάσεως εξωθεν άξιολόγου γινομένων τό μεν καλείται τέφμινθος, τό δε σταφυλή, τό δε έπινυκτίς: επι δε ή μέν τέφμινθος φλυκταινίδιον μικρόν

^{1) [}Hipp.] reçl rovs. II 54 (VII 84). Vgl. Gal. gloss, s. gwides and gavsiyyes (XIX 150. 154.)

Unter der σταφιλή verstand man allgemein eine Entzündung des Zäpfchenes, die sich vom κέων dadurch unterscheidet, dass das Zäpfchen nur an der Spitze geschwollen ist und rot oder bläulich aussieht, während beim κέων die Verdickung gleichmässig ist: vgl. Aret. a. m. 18, 150.

5 πελιδνόν· ή δὲ σταφυλή μέλαινα· ή δὲ ἐπινυχτὶς δρφνώδες· ταχό πυούμενα πάντα.

2) Cels. V 28, 15: nonnunquam plures (sc. pusulae), similes varis oriuntur, nonnunquam maiores, lividae aut pallidae aut nigrae aut aliter naturali colore mutato, subestque iis humor. ubi eae ruptae sunt, infra quasi exulcerata capparet, phisraevau graece nominantur... pessima pusula est, quae truveria vocatur. ea colore vel sublivida vel nigra vel alba esse consuevit: circa hane autem vehemens inflammatio est, et cum adaperta est, reperitur intus exulceratio mucosa, colore humo ri suo similis.

5 ΠΕΡΙ ΘΕΡΑΠΕΙΩΝ.

83.

Caelius Aur. m. chr. I 4,132: item libro curationum phlebotomans utitur (sc. Diocles contra epilepsiam) medicamine catapotio, quod stomachum evertit, atque post cenam vomitum facit, exhalationibus implens caput. potat etiam aceto et sternutumentum commovens, 5 priusquam in somnum veniant aegrotantes, profecto intemporaliter commovet sensuales vias. dat etiam absinthium, centaurion et lac assininum et equorum impetigines vel mulorum, neque tempus adiciens factis et odiosis aegrotantes afficiens rebus. Vgl. frg. 52.

84.

Caelius Aur. a. m. II 29, 154: item Diocles (sc. libro curationum) ait peripneumonicos, qui annum sextum natu excesserint, post iniectionem succo (sc. ptisanae) cibari oportere, sed fortiores atque validos viribus levius, imbecilliores vero plenius. omnes tamen communiter 5 parum refici iubet, qui ultra annum quartum decimum fuerint hac passione aegrotantes, adhibens acerrimos clysteres et propterea noxios: dehinc sine ratione ad dierum numerum cibum dandum putat. Vgl. frg. 67.

Erbrechen auf nüchternen Magen, Essigtrank, Niesmittel empfahl auch Praxagoras bei Cael. Aur. a. a. O.

Vgl. Serapion bei Cael. Aur. a. a. 0.: ordinat praeterea quae specialiter passioni congrua medicamina nuncupavit, ex castoreo et equorum impetiginibus.

 [[]Hipp.] περί νούσων ΙΙ 47 (VII 66). 58 (VII 90). Cels. IV 14.
 6) [Hipp.] περί νούσων ΙΙΙ 7 (VII 126).

Caelius Aur. m.chr. V 1,24: Diocles libro, quo de passionibus atque causis et curationibus scripsit, item secundo libro de curationibus regulam dixit siccam et frigidam et nutribilem aegris (sc. ischiadicis et psoadicis) convenire, cum humida atque calida prodesse huic passioni demonstraverimus. Vgl. frg. 77.

86.

Caelius Aur. a. m. III S, S7: item tertio libro de curationibus similitare (lystere utitur (sc. Diocles) et vinum dulce dat bibendum (sc. tetamicis), adhibens vaporationes nunc siccas, nunc humectas, et ungit cerotario atque lanis patientia contegit loca. Vgl. frg. 60.

2) [Hipp.] περί διαίτης όξ. (νόθα) c. 37 (166): ην ική πυρετός έπιγένηται καί δινώς καὶ τὰ ἐπόμενα οδρα πέγων ξιοντα ἐἰθη καὶ ἰδροῖτες κριτικοί, πόνεω κόνον πιβρόν οὐκόδια καὶ ἀἶητον ἐφθον ἐκθιεν καὶ κηρωτή ἀἰείφειν καὶ ἐγγρείεν τὰ τε σκίλεα περιελίσσειν ἐως τῶν ποδῶν, θεριώ προβρέχων ἐν σκάτη, καὶ βραμβουκε ἑως διακτίλων κατελίσσειν . . . καὶ διαλιπών πυρία τοῖοιν ἀσκίσια, θερμόν δόωρ ἐγγέων, καὶ περιτεύνων σενδόνιον ἐπανάκλενε αὐτόν. Vgl. [Hipp.] περί νοθοών ΗΙ 12 (VII 132). S. 60.

87.

Caelius Aur. a. m. III 17, 159: quarto autem libro de curationibus iuvenes, inquit (sc. Diocles), atque habitudine robustos et magis quibus dolor ad latera fertur phlebotomandos (sc. in tormento) probo ex manus dexterae interiore vena et submittendos in aquam calidam. fotis ventri inicere admixto sale clysterem et rursum in aquam 5 calidam deponere et fovere, praepotandos autem iubet etiam medicamentis, hoc est panacis dimidia drachma in mulso ex aceto tepido resoluta, et murrhae obolos duos cum peristereonis herbae foliis in vino albo vel cumino aethiopico, adiuvat etiam plurimos plumbi catapotium transvoratum, impellit enim pondere et excludit obtrudentia. diurnis, 10 inquit, praeterea diebus sitientibus potandum vinum dulce vel aquam temperatam aut marinam cum vino albo aut centauream herbam aut nitrum vel eius spumam, ut ea quae potuerit solvat. danda etiam sorbilia vel cantabri lotura cum melle vel bromi succus vel ptisanae aut cum farina olera cocta, alia ex adipe, alia ex 15 alica atque sale, sorbendum etiam et iuscellum scari piscis et carabi et buccinarum et cancrorum. tunc resumptio, inquit, adhibenda. . Vgl. frg. 75.

⁴⁾ manu dextera interiorem venam ed. corr. in. marg.

⁴⁾ Hipp. περί νούσ. III 14 (VII 134): αξμα άφαιρεῖν ἀπό τῆς κεφαίῆς καὶ τῶν ἀγκώνων τὰ δὲ κίτω θερμαίνειν ἐν σκάφη δδατος θερμοῦ καθίζων

τόν ἀνθροντον και άλειφον άει και χλιάσματα ύγρὰ προστιθέναι... κήν μέν οθτου ότανούς, κλύξενε έπι τούτουτον. Warme Sitzbäder empfahl anch Askeplades, aber in Oel (Cale. Aur. a. a. O. Ces). [Hipp.] κερεί νούο. III 14 empfahl vermittels eines Blasebalges Luft in den Leib hineinzutreiben, damit die Eingeweideverengerung erweitert werde. Ebenso Praxagoras (Cael. Aur. a. a. O.); folglich kannte er die Schrift περί νούο. III.

10) Bleipillen (καταπότια ἀπό μολύβδου γενόμενα) empfiehlt Alex. γ.

Trall. II 363 P.

15 [Hip.] περί διαίτης ΙΠ 82 (VI 630): διαιτήσθαι οὖν χεψ αὐτὸν (sc. hei Darmverschlingung) τη τε μάζη προφυφητή όαντή καὶ θαγφ οιταιόων πιφών τῷ τε χυλῷ τῶν πιτύφων ἐξυμωμένω λαχάνοιοί τε χρῆσθαι πλὴν τῶν δριμέων καὶ τῷν ἐξυμων τοῖαι κονφονάτοιων ἐφοδοις καὶ τῷν ἐχθών τοῖαι κονφονάτοιων ἐφοδοις καὶ τῷν καραλαίοιω τῷν τε ἐχθών καὶ καφάβων (carαδι Κταδίθει), μυσί (Miesmuscheln buccinae) καὶ δρίνοιοι καὶ τοῖο καρκίνοιοι (cancri) καὶ τῶν κογχυλίων τοῖα καγάνοιοι (cancri) καὶ τῶν κογχυλίων τοῖα καγάνοιοι (cancri) καὶ τῶν κογχυλίων τοῖας χυλοίοι καὶ αὐτοίοι τοιούτοιουν ὑγροτάτοιοι. Vgl. Piln. ΧΧ 139, wo lokles gegen Πειιs empfiehlt: (ruta) decocta farina in oleo velleribus collecta.

88.

Gal. Χ 260: ἐπειδη γὰς κάκείνων (sc. τῶν ἀρίστων φιλοσόφων) μέμνηται Θεσσαλός, οὐ χεῖςον αὐτοὺς ἐπικαλέσασθαι μάςτυρας, ὡς ἀφθαλμόν οὐκ ἐγχωρεῖ καλῶς ἰάσασθαι πρὸ τῆς δλης κεφαλῆς, οὐ- δὲ ταὐτην ἄνευ τοῦ παντὸς σώματος. οὕτως 'Δριστοτέλης καὶ Πλάτων ἐγίνωσκον (-εν ed.) ὑπὲς νοσημάτων ἰάσεως, οὕτω δὲ καὶ 'Ιπκοκράτης καὶ Διοκλῆς καὶ Πραξαγόρας καὶ Πλειστόνικος καὶ πάντες οἱ παλαιοί.

Plato Charmides 156 B: ἐστι γάρ, ὁ Χαραιδη, τοιαύτη (d. h. die Wirkung der καφλαί), οἰα κηὶ δύνασθα την κεφαλήν μόνον ὑγιᾶ ποιείν, ἀλλ' ὁστιε ἱωσι ἡδη καὶ οὐ κόκροις των ἀγαδων ἱατρών, επειδάν τια κότοις προσείδη τοὺε ἐφ-θαλιούε ἀλγών, ἱέγουσί που, ὅτι οὐς οἰδυ τε αὐτοὺε μόνους ἐπιχειερι τοὺε ὁφ-θαλιούε ἱάσθα, ἀλλ' ἀναγατον εἰη ἄκα καὶ τὴν κεφαλήν οἰραπείεν, εἰ μέλλοι καὶ τὰ τῶν ὁμμάτων εὖ ἔχειν΄ καὶ αὄ τὸ τὴν κεφαλήν οἰραθαί ἀν ποτε θερεπείνου κάτην ἐφ' ὁαυτῆς ἀνευ διο τοῦ σώματος πολλήν ἀνοιων εἰναι.

89.

Gal. ΧΙ 163: δογματικόν μὲν γὰς οἶδα καὶ Διοκλέα καὶ Πλειστόνικον καὶ Διεύχη καὶ Μινησίθεον, Ποαξαγόραν τε καὶ Φυλότιστο

μον και Ήροφιλον και Ασκληπιάδην φλεβοτομούντας.

Gal. XÌ 169: τὸ γὰς ἐπίστασθαι πηνίκα μὲν χρή τέμνειν τήν 5 ἐν τῷ μετώπῳ φλέβα, πηνίκα δὲ τὰς παςὰ τοὺς κανθοὺς τῶν όφ θαλμῶν ἡ τὰς ὁπὸ τῆ γλώττη ἡ τὴν ἀμιαἰαν ονομαζομένην ἡ τὴν διὰ μασχαλῶν ἡ τὰς κατ ἰγνύας ἡ παςὰ σφυρόν, ὑπὸς ῶν ἀπασῶν ἐδίδαξεν Ἰπποκράτης, τοῦτον ἐγὼ νομίζω τὸν λογισμὸν ἰατρῶν εἶναι ἄχρι μὲν γὰς τοῦδε καὶ Διοκῆς ἡπίστατο καὶ Πλειστόνικος, Ήρόφιλός τε καὶ Πραξαγόρας καὶ Φυλότιμος ἄλλοι τε 10 πολλοὶ τῶν ἰατρῶν, οὐκ αὐτοὶ μὲν ἐξεῦρον, ἐπόμενοι δὲ Ἱπποκράτει, πηνίκα χρή τέμνειν έκάστην ὧν εἶπον φλέβα.

1) Diokles empfahl den Aderlass bei Phrenitis (an der Armvene oder der vena sublingualis Cael. Aur. a. m. I 12), bei Brustfellentzündung (an der inneren Vene der Armbenge — Hipp. negê l. & & 2. 2, 12 Dio K. Cael. Aur. a. m. II 20), bei Lungenentzündung (Cael. Aur. a. m. II 20), bei der Angina (an beiden Armen bei vollblütigen Patienten, die blutarmen schröpfte er nur Cael. Aur. a. m. III 4), bei Darmverschlingung (an der inneren Vene der rechten Hand Cael. Aur. a. m. III 17), bei Epilepsie (wenn die Krankheit eine Folge von übermässigem Weinoder Fleischgenuss ist Cael. Aur. m. chr. II 4), bei Hämorrhagie (Cael. Aur. m. chr. VI 3) und bei Leber- und Milzleiden (an der Armbenge Cael. Aur. m. chr. III 4).

90

Gal. XI 149: εὶ μὲν μήτε παρὰ ΄Ιπποχράτει μήτε παρὰ Διοκλεῖ μήτε παρὰ Εὐρυφῶντι μήθ' δλως παρὰ ἄλλω μηδενὶ τῶν Ἑρασιστράτου πρεσβυτέρων ἢν εὐρεῖν τὸ βοήθημα γεγραμμένον (d. h. den Aderlass beim Butspeien), ἴσως ἄν τις ὑπενόησεν, ἢ μήπω τῆς χρήσεως εὐρημένης ἡ μὴ παρὰ τοῖς εὐδόξοις εὐδοκιμούσης, εὐλόγως δ αὐτὸν παραλιπεῖν.

5) sł μήπω ed. corr. Kalbfleisch.

n ı

Gal. XI 177: έτι καὶ τοῦτο ἀγνοῶν εὐρίσκεται (sc. δ Ἐρασίστρατος), τίνος ένεκεν ἀσιτίαι παραλαμβάνονται, καίτοι τὴν χρείαν αὐτῶν ἴκανῶς τε ἄμα καὶ σαρῶς Πραξαγόρας ἔφθανεν γεγραφέναι
πρὸς τῷ μηδὲ Ἱπποκράτην παραλιπεῖν μηδὲ Διοκλέα ὁ δὲ οὖτω
χρηστὸς ὅσθ' ὑπὲς τοῦ κενῶσαι τὰς φλέβας οἴεται τὰς ἀσιτίας 5
παραλαμβάγεσθαι καὶ ταὐτη μόνον βοηθεῖν.

4) τό ed. corr. Kalbfleisch.

οὐδὲ ed. corr. Kalbfleisch.

92.

Schol. Od. τ 457: Διοκλής έπασιδήν παρέδωκε την παρηγορίαν τοχαιμον γὰρ εΐναι ταύτην, όταν τὸ πνεῦμα τοῦ τετρωμένου προσεχές $\hat{\eta}$ καὶ δισπερ προσηρτημένον τῷ παρηγορούντι. Vgl. S. 30 A.

93.

Sextus Emp. p. 174, 3B: κυνείων τε γεύσασθαι δοχούμεν ήμεῖς ἀνίερον εἴναι, Θρακών δὲ ἔνιοι κυνοφαγεῖν Ιστορούνται. ἴσως δὲ καὶ παρ' Ελλησι τοῦτο ἦν σύνηθες * διόπερ καὶ Διοκλῆς ἀπὸ τῶν κατά τους Άσκληπιάδας δομώμενος τισί τῶν πασχόντων σκυλάκεια δίδοσθαι κελεύει κρέα.

94.

Gal. XII 758: άλλο Λιόχλειον έπιγφαφόμενον πρός περιωδυνίας καὶ έπιφοράς, όποπύους όφθαλμούς, φλυχείδας, έλχη' τοῦτο τὸ φάρμαχόν έσει τρυφεφώτερον τραγαχάνθης < γ' . χόμμεως < δ' . άμύλου < δ' . οποδού ποιφόλυγος < ς' . ψιμινθίου < γ' . δπίου περωγμένου < β' . δάστι διμβρίφ. χρήσις δι' ώσδ.

95.

Gal. XII 880: παρά Διοκλέους ⟨τοῦ⟩ ἰατροῦ πρὸς δδόντων πόνους χαλβάνης, δπίου, πεπέρεως, κηροῦ, σταφίδος ἀγρίας, κόκκου κνίδιου ἀνά<α΄. λεάνας ἀναλάμβανε κηρῷ καὶ περίπλασσε.

6. HEPI HYPET ΩN .

96.

Caelius Aur. a.m. I 12, 100: Diocles vero libro, quem de febribus scripsit, ait oportere phreniticos fortes atque audaces lavaero curarismiliter etiam phlebotomare iuvenes fortes atque plurimum sanguine abundantes vel consuctudine vinolentos, quosdam intra sextum diem, aliquos vero etiam post septimum et octavum. Vgl. frg. 39.

Aret. de cur. a. m. I 1, 188: ἢν δὲ πολυπληθης ὁ νοσίων ξη καὶ νεηνέης καὶ ἐξ ἀδηφαγής καὶ οἰνορλυγίης, οἰδε οὐ τῆς φρεντιέος ἔαοι οἱ ἰογορο, ἀλὶλα καὶ ἀνευ παραφορῆς πολίλον τουτέων ἀφαιρεῖν αίμα. Abwaschungen des Kopfes mit warmem Wasser empfiehlt der Verf. von περὶ παθῶν c. 10 (VI 18). Der Aderlass wurde bei der Phrenesie von Asklepiades verworfen (Cael. Aur. a. m. I 15, 119. Cels. III 18, 99) während Herakleides von Tarent an dem diokleischen Verfahren festhielt (Cael. Aur. a. m. I 17, 167).

97.

Gal. XVII A 2221.: ένιοι μὲν γὰς τῶν Ιατςῶν οὐδέ ποτέ φασιν έως ακέναι τῆς τετάςτης ἡιέρας ἐξωτέρω προϊούσαν οὐδιμίαν περιούον, ένιοι δέ φασιν ὥσπες καὶ Ἰπποκράτης (sc. είναι πεμπταίαν ἡ ἐβδομαίαν ἡ ἐναταίαν περίοδον) . . . πρὸς δ' οῦν τὸν Ἰπποκράτης τὰχα καὶ λογικὴν ἄν τις ἀπόδειξιν είποι καθάπες ὁ Διοκλῆς 'ἐπὶ τίσι γὰς ἐρεῖς τοῖς σημείοις ἡ χυμοῖς τὴν πεμπταίαν ἡ ἐβδομαίαν ἡ ἐναταίαν γίνεσθαι περίοδον οὐχ ἔξεις'. οὐ μὴν οὐδ ἔγαψέ τινα ἡμῖν ἀρρωτον οὖτω νοσήσαντα, καίτοι γ' ἐχρῆν, δοπε

άλλων πολλών καθολικών θεωφημάτων παραδείγματα διά των κατά μέρος έδίδαξεν, ούτω κάπι τούτων ποιήσαι. Vgl. S. 91 f. 10

6) τοτσι σημείοισι ed. χυμοτσι ed.

3) Hipp. epid. I c. 24 (200, 3 K): πυρετοί οι μέν συνεχέες, οι δ' ημέρην ξουσικ, νόκτα διαλείπουσι, νόκτα ξευσικ, ήμέρην διαλείπουσιν' ήμετρεταίοι, τειταίοι, τεταρταίοι, πεπιταίοι, βέδραίοι, havatoι.

5) Vgl. [Hipp.] περί φύσιος ἀνθρώπου c. 15 (VI 66 L). Plato. Tim. 86 A.

98.

Gal. X 101: καὶ τὴν ἔνδειξίν γε τῆς θεραπείας οὐκ ἐκ τῶν φαινομένων λαμβάνεις συμπτωμάτων: οὐδὰ γὰρ εἰ παρὰ φύσιν όγκος οὐδ' εἰ ἀντίτυπος οὐδ' εἰ ἀντηρος οὐδ' εἰ ἐρυθρός, ἀλὶ' εἰ σφήνωσις ἐν τοῖς πέρωπι τῶν ἀρτηριῶν ἐπὶ παρεμπτώσει σκοπεῖς καὶ τὴν θεραπείαν, ὡς αὐτος ἔγης, πρὸς τοῦτ' ἀναφέρων ἐξευρίσκεις. ἡ γὰρ οὐχ οὖτος ὁ Ἐραπιστράτου τρόπος τῆς διδασκαλίας ἐν τοῖς περὶ πυρετῶν, ιδοπερ αὐ Διοκλόυς μὲν ἔτερος, Πραξαγόρου δ' ἄλλος, Δσκληπιάδου δ' ἄλλος; ιδωτ' οὐκ ἀπὸ τῶν περὶ τὸ φλεγμαϊνον μέρος φαινομένων συμπτωμάτων ἡ ἔνδειξίς αὐτοῖς γίγνεται τῶν βοηθημάτων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς οὐσίας αὐτῆς.

7. ΠΡΟΓΝΩΣΤΙΚΟΝ.

99.

Gal. XIX 530: τὸ δὲ φυσιογνωμονικὸν μέφος τῆς ἀστφολογίας ἐστὶ μέγιστον μόφιον ὁ οδν τι μόφιον ἐσταινέσας πολλῷ μάλλον ἀν τὸ όλον ἐγκυμιάζοι. Διοκλῆς ὁ ὁ Καφότιος (καὶ ἰστρὸς) καὶ ὑήτως οὐ μόνον ταὐτό φησιν (sc. τῷ Ἱπποιράτει), ὡς καὶ σὰ γινώσκεις, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀρχαίους ἱστορεῖ ἀπὸ φωτισμοῦ καὶ τοῦ 5 ὁρομήματος τῆς σελήνης τὰς προγνώσεις τῶν νόσων ποιουμένους. Vgl. S. 66.

ἐγκωμιάζει ed.: corr.
 ἀντός ed.: corr.

100.

Caelius Aur. a. m. II 10, 56: nomen igitur ab accidenti sumpsit (sc. ή κατάληψις), sed Hippocrates libro suo sententiarum et Diocles libro prognostico hanc passionem άφωνlav appellavit....nunc supradicta omnia simplicia atque nuda posuisse videamur, ipsas quoque significationes singulorum prosequemur. Hippocrates ait 5

repente voce captos, quos aporovs appellavit, fieri venarum causa, cum spiritum sumpserint. multos denique talia prosequentur: rubor vultus atque oculorum statio sine ulla palpebratione, manuum neglecta atque distensa abiectio, dentium stridor et membrorum saltus 10 ac musculorum, quibus buccae colligantur, conductio, quos appellant auqvortrac, articulorum frigus, cum spiritus invuserit venas. Diocles ait defectivas febres tutas atque innocius esse frequentius quam sunt continuae, quanquam et in his periclitentur, qui in accessiomibus apprehensi conticescunt vel raptu quodam alterno per membra 15 tentantur cum supradictis signis: quod saepe, inquit, est accidens pueris. Vgl. S. 59f.

2) [Hipp.] Aph. VI 51: όνδουιου δγιαίνουου δόθυαι γίνονται εξαίρηψε ἐν τῆ κεφαλῆ καὶ παραχρῆμα ἄφονου κείνται καὶ δέγκουουν, ἀπόλλυνται ἐν ἐπτὰ ἡκέρηουν, ῆν κὴ πυρετός ἐπιλάβη. περὶ διαίτης δέδον (νόθα) c. 6, 148f. Κ: το δὲ ἀφονον εξαίρητη γενίσθαι φλεβῶν ἀπολήψιες λυπίουσιν, ῆν δγιαίνοντι τόδε συμβῆ ἀνεν προφάσως ἡ ἄλλης αἰτίης ἰσχυρῆς.

5) Hipp. a. a. O. 149: συμπίπτει δε τοίσι πλείστοισι τοιάδε εφυθρήματα προσώπου, διμιάτων στάσιες διαστάσιες χειρών, τρισμοί δόδντων, σφυγμοί, συγφων συναγωγή, κατάγυμές διαφοτηρίων.

101.

Caelius Aur. m. chr. IV 8, 112: Diocles libro Prognostico evomitos inquit lumbricos nihil alienum significare nec esse absurdum; per inferiora vero excludi quoque lumbricos non admirandum, sed mortuos et inanes esse melius ac salutare, vivos vero atque plenos et 5 sanguinolentos pernitiosum. Vgl. frg. 111.

102.

Caelius Aur. m. chr. IV 8, 114: Chrysippus, Asclepiadis sectator, librotertio de lumbricis solis in celeribus causis sive periculosis motuos inquit lumbricos egestos interfectionem aegro portendere. ostendunt enim mortui maciem vehementem inesse, quando magis aegri periscilitantur. sic inquit denique Hippocratem fari dicentem suo libro eos, qui in aegritudinis declinatione cum stercoribus egeruntur, nihil grave significare. sed neque inquit Dioclem Hippocrati contrariam

Hipp. προγνωστικόν c. 11, 88Κ: ἐπιτήδειον δὲ καὶ ἔλμινθαι στρογγόλας διεξέθναι μετά τοῦ διαμοφήματος πρός τὴν κρίο νε ὑόσης τῆς νούσου. Ygl. frg. 102. Hipp.] κρακαὶ προγν. 589 (V 720 L). Hippokrates bei Cael. Aur. m. chr. IV. nam Hippocrates libro Prognostico significare inquit lumbricos interfectionem aegrotantis, quoties mortui fuerint exclusi, omnibus in morbis (unde?).

protulisse sententiam dicendo mortuos vel inanes esse meliores: siguidem hic in febribus solutionum hoc dixisse videtur, Hippocrates autem mortem significare in febribus stricturae.

4) aciem ed. corr. in marg. 5) ferri ed. corr. in marg.

103.

Gal. V 141 ff: Ίπποκράτης μέν ούτω κατά τὸ προγνωστικόν ένραψεν 'οδρον δὲ ἄριστόν ἐστιν, όπόταν η λευκή τε ή ὑπόστασις τη λείη και όμαλή παρά πάντα τον χρόνον, έστ' αν κριθή ή νούσος κτλ. ταύτα γράψαντος Ιπποκράτους και μετ' αὐτὸν Διοκλέους τε καὶ Πραξαγόρου παραπλήσια τούτοις, εὔλογον ήν, 5 είτ' άληθεύουσιν είτε ψεύδονται, τον Ερασίστρατον είρημέναι, τον λονισμόν προσθέντα της ίδιας αποφάσεως, ώσπες γε και περί τῶν ἐμουμένων τε καὶ διαχωρημάτων, ἐν οἶς ἐστι καὶ τὰ μέλανα καλούμενα καὶ πρός αὐτοῖς ή ἀκριβής μέλαινα χολή. Vgl. S. 57.

1) Hipp, προγνωστικόν c, 12 (89, 16-91, 9),

104.

Gal. ΙΧ 775: όταν οδν μή μόνον έμοι τῷ τοσούτοις έτεσι παραφυλάττοντι τοιαύτη τις εύρίσκηται διαφορά των ήμερων (sc. την έβδόμην και έκτην ημέραν κρίσιμον είναι, την δε δωδεκάτην και έχιαιδεκάτην οδ) άλλα και τοῖς περί τον Αρχιγένην, πάνυ δή τι τοῖς έργοις τῆς τέχνης προσεδρεύσασι, καὶ τούτων ἔτι ἀνωτέρω τοῖς περὶ 5 (τὸν) Ταραντίνον Ήρακλείδην, ἐκ τῆς πείρας ἀθροίσασι τὴν θεωρίαν, έτι τε τοῖς περί τὸν Φυλότιμόν τε καὶ Διοκλέα καὶ τοὺς ἄλλους παλαιούς και πρό τούτων άπάντων τοῖς περί τὸν θειότατον Ίπποχράτην, πῶςοὐχ ἄν τις διχαίως ήγοῖτό τινα διαφοράν ἐν τῷ τῶν ήμερῶν ἀριθμῷ; 10

6) τον add. Kalbfleisch.

105.

Gal. ΙΧ 777: δταν δὲ καὶ τοὺς ἀρίστους ἰατρούς τε ἄμα καὶ άνθρώπους - άμφω γάρ έστον οί περί τον Διοκλέα τε καί Ίπποκράτην και τους άλλους ών δλίγον έμπροσθεν έμνημόνευσα — την αὐτὴν ὑπὲρ τῶν αὐτῶν (80. χρισίμων) εύρίσχωμεν ἀπόφασιν πεποιημένους, έτι και μαλλον, οίμαι, θαρρούμεν ώς άληθεύοντες. άλλ' ούχ όμολογούσι, φασίν, άπαντες ούτοι περί των πρισίμων ήμερων, άλλ' οί μεν πλείους, οι δε ελάττους αυτάς είναι λέγουσιν, και τάς μεν όδε τίς φησιν είναι πρισίμους, τὰς δ' δδε τις, οὐ τὰς αὐτὰς ἄπαντες, άλλ' ώς αν έκάστω παραστή τις γνώμη. Vgl. IX 799.

Gal. IX 728: Ίπποιράτης μέν οῦν συντεκμαίρεσθαί φησι χρηναι τὸν νοσέοντα, εἰ εξαρκέστε (τῆ διαίτη) πρός τὴν ἀμμήν τῆς νούσου, καὶ πότερον ἐκεῖνος ἀπαυδήσει πρότερον καὶ οὐκ εξαρκέσει τῆ διαίτη, ἡ ἡ νοῦσος ἀπαυδήσει πρότερον καὶ ἀμβλυνείται. φαί-5 νεται δὲ καὶ Διοκλῆς καὶ Πλειστόνικος καὶ Πραξαγόρας καὶ Φυλότιμος καὶ πάντες ἀπλῶς εἰπεῖν οἱ δοκιμώτατοι τῶν ἰατρῶν οὐδὲν έξευρίσκοντες ἄλλο βέλτιον εἰς διάγνωσιν τοῦ τεθνήξεσθαι τὸν ἀνθρωπον ἡ σωθήσεσθαι.

1) [Hipp.] Aph. I 9 (IV 464).

107.

Gal. IX 863: άλλ' ότι γε τὸ σημαινόμενον τῆς κρίσεως οὐκ άπηχοιβωμένον φυλάττεται διά παντός, άλλά την λύσιν αὐτην μόνην δπως αν γένηται, πρίσιν δνομάζουσιν οί πλείστοι των Ιατρών, έξ αὐτῶν τε τῶν Ἱπποκοάτους ένεστι μαθεῖν γραμμάτων, οὐν θυιστο 5 δὲ κάξ ὧν οἱ ἄλλοι παλαιοὶ γράφουσιν. οὖτως οὖν καὶ Διοκλής τήν ποώτην ημέραν έν ταίς πρινούσαις άριθμεί, σαφώς ένδεικνύμενος ώς οὐδὲν ἄλλο τὴν κρίσιν δ τι μὴ τὴν λύσιν ὀνομάζει τοῦ νοσήματος. ἔσται δὲ δηλον έξ αὐτης της λέξεως ἐχούσης ὧδε 'αὐτῶν δὲ τῶν πυρετῶν, ῶν τὰ αἴτια μήτ' ἐν αὐτῷ τῷ σώματι διαλύεται 10 χενούμενα χαὶ μειούμενά πως μήτ' ἐξιχμάζεται μήτ' ἀθρόως ὁμὰ έξάγεται, κατά δέ τινας γρόνων περιόδους πεφθέντα φαίνεται, δ μέν έπιπολαιότατος έν νυκτί και ήμέρα κρίνεται έν έλαγίστω γάρ χρόνφ τούτφ τὰ αἴτια αὐτῶν διαλύεται. καὶ γὰρ τὰ σηπόμενα και πύον γινόμενα, έτι δὲ και γάλα και σάρξ πάσα ἀποτελουμένη 15 και όλως τὰ πολλά τῶν κατὰ τὸ σῶμα γινομένων και κινουμένων και άλλοιουμένων κατ' είδος έν τούτω τῷ χρόνω φαίνεται πρώτον. καὶ ταυτὶ μέν δ Διοκλής.

12) Vgl. Hipp. προγν. c. 2 (79f. K).

108.

Gal. IX 812: περί τῆς πρώτης ήμιέρας ἐν τοῖς νοσήμασι καὶ τῆς δευτέρας οὐδὲν εἴπομεν ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ, καίτοι τοῖς γὲ περί τὸν Λιοκλέα καὶ ασται κρίνειν ἔδοξαν. ὅπαος σὸν χρὴ καὶ περί τοῦδε γινώδκειν διοριστέον εἰ μὲν γὰρ ἡ προηγουμένη τῆς λύσεως τοῦ νοσήματος δξεῖα ταραχή κατὰ τὸ τοῦ κάμνοντος σῶμα κρίσις ὁνομάζεται, μήτε τὴν πρώτην ἡμέραν μήτε τὴν δευτέραν ὑποληπ-

τέον είναι πρισίμους... εί δε την λύσιν άπλως όνομαστέον έστι πρίσιν, είεν αν και αίδε πρίσιμοι.

109.

Gal. IX 815: τίνες μὲν οῦν αὶ μετὰ τὴν εἰχοστὴν ἡμέραν χρίσιμοι; τοῦτο γὰρ καὶ ἔτι πρόκειται διελθεῖν. τὴν μὲν εἰχοστὴν πρώτην οἱ περὶ τὸν ἀρχιγένην τε καὶ Διοκλέα πρώτην πασῶν μάλιστα προσίενται καὶ γὰρ ὁ ἀρχιγένης καὶ τῆς εἰχοστῆς αὐτὴν προκρίνει. ἐμοὶ δ' οὰ οῦτως ἐφάνη, καθάπερ οὐδ' Ιπποκράτει ἀεδείξεται δὲ 5 τοῦτο διὰ τῶν ἐφεξῆς. ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῆς κἤ ἐγει' καὶ γὰρ ἐγὼ μὲν καὶ ταὐτην προτάττω τῆς κη΄, ἐκεῖνοι δ' ὑποτάττουσιν.

110.

Gal. IX 896: παρεμπίπτει δέ τινα λογικά ζητήματα παραμυθίαν ἐπιζητούντα, καθάπες οίμαι και τόδε, τῶν ὀξέων όμολογουμένων είναι νοσημάτων ένια την ιδ' ημέραν ύπερβαίνοντα φαίνεται, και διά τοῦτο και Διοκλής οὐ την ιδ', άλλά την είκοστην δρον αὐτῶν ἐτίθετο, κατὰ τοῦτο μὲν άμαρτάνων, δτι μὴ τὴν κ΄ 5 μάλλον, άλλὰ τὴν κα΄ δρον αὐτῶν [ἔτι] ἐτίθετο, οὐ μὴν ἐκεῖνός γε πάντως σφαλλόμενος έν τῷ (τὴν) ιδ' ὑπερβαίνειν. ἴσμεν γάρ τινας των όξέως διανοσησάντων έπτακαιδεκαταίους τε καί είκοσταίους κριθέντας, δοπες άμέλει και πας' αὐτῷ τῷ Ίπποκράτει έν αὐτοῖς τοῖς ἐπιδημίοις ἔστιν εὐςεῖν ὅσα γὰς εἰς τὴν ιζ΄ ήμέςαν 10 ή την είκοστην έξέπεσεν ακοιβώς όξέα νοσήματα, πάντως ήρξατο ταυτα καθάπες ύποβούχια βραδέως τε και οίον μεμολυσμένως νινείσθαι. κάπειτα τὰ μὲν ἐν τῆ πρώτη τετράδι, τὰ δὲ ἐν τῆ δευτέρα την των ακριβώς όξεων απολαμβάνοντα κίνησιν, είς την ιζ΄ τε και κ΄ έξέπεσεν, έντος τῆς ιδ΄ και ταῦτα τῆς έαυτῶν κοι- 15 θέντα τὰ γὰς ἐν τῆ τετράδι τῶν ἡμεςῶν ἀπαςξάμενα τῆς ὀξύτητος, έπειτα έπτακαιδεκαταΐα κριθέντα, δήλον ώς ούχ ύπερέβη την έαυτων τεσσαρεσκαιδεκάτην. οίδε δὲ τοῦτο καὶ αὐτός μὲν δ Διοκλής Wellmann, Fragmente I.

²⁾ Der 21. und 28. Tag sind auch nach dem Verfasser von περί εβδομάδων kritische Tage. Vgl. VIII 650 (L): solvunt autem febres septima aut nona et undecima aut quarta decima in secunda ebdomada aut una et vicesima in teria ebdomada aut duas minus a tricesima in quarta ebdomada. Vgl. dagegen περί κριο. τ (ΙΧ 278), π. επιδημιών Ι c. 26 (201 Κ), προγν. c. 20 (100 Κ). Gal. IX 853; μέχρι μέν γὰρ τῆς τεσοαφεσιαδιεκίτην οδύβμια διαρονιάν τό δι διαλό τῆρδε συγκίγεναι πάν, οὐ πάνν τι τῆ πείρα προσχύντων τόν νοῦν ἐνίων, ἀλλά τῷ λόγφ μόνφ, ἀν όλοπλήρουν ἐβδομάδας οἰεοθαι δεν ἐπιπλέκειν, εἰθ' οδτω τὴν πρώτην και ἐκνοτήν ἐν τατε ἰσγυρατε κρισίγους ἀριθμούντων ;

και οι άλλοι σχεδόν άπαντες οι παλαιοί φενιτικούς γοῦν εύθυς 20 ἀπό τῆς πρώτης ήμέρας ου πάνυ τι γίνεσθαί φησιν εί τοίνυν τις άρξάμενος φενιτίζειν ήτοι πεμπταΐος ή έβδομαΐος ή έπτακαι δεκαταΐος ή είκοσταΐος κριθείη, πρόδηλον ώς έντὸς τῆς έαντοδ ιδ΄ έκρίδη. Vgl. S. 42.

4) Vgl. Hipp. προγν. c. 20 (100 fK): ή μέν οδν πρώτη ἔφοδος αὐτῶν (8c. τῶν τός τολογο) οδτο τελεντῷ (d. h. am 4. Ταρς)· ἡ δὲ δυτέρη ἐς τὴν ἐβδαμην περμέχι, ἡ δὲ τρίτη ἐς τὴν ἐστακτην. ἡ δὲ τρίτη ἐς τὴν ἐστακτην. ἡ δὲ τρίτη ἐς τὴν ἐστακαιδεκάτην, ἡ δὲ ἐκτη ἐς τὴν ἐσλουτ ἐν. προσθέσως τελεντῶσων. Vgl. παρὶ ἐρδης. c. τ (IX YS) παρὶ ἐβδρης. c. τ (IX YS) παρὶ ἐβδρης. c. τ (IX YS) παρὶ ἐβδρης. c. τ (IX YS) απρὶ ἐφδρης. c. τ (IX YS) απρὶ ἐφδρης. c. τ (IX YS) απρὶ ἐγδρης. C. τ (IX YS) απρὶ ἐγδρης. c. 20 (VIII 650). Wie Dickles rechnet der Verfasser den 21, und 28. Tag zu den kritischen der Fieber.

7) την add. Kalbfleisch. 9) Epid. I c. 26 (201 K).

19) Vgl. Epid. I 18 (195K): το το δέ φρεντικοτοι συνέπιπτε αἐν καὶ τὰ 19 Vgl. Epid. I 18 (195K): το το το ἐλ τὸ πολὸ ἐνδεκαταίουν. ἐστ ἐδ οἰοι καὶ ἐκοσταίου, ὁ οἰοι καὶ ἐκοσταίου, ὁ οἰοι καὶ ἐκοσταίου, ὁ οἰοι καὶ ἐκοσταίου, ὁ οἰου σὸ κ ἐδθὸ ἐξ ἀχῆς ἡ γρεφτικ ἡξεὰτο (ἡ) πρεὶ τρότη ἡ τετάρτην ἡμέρην, ἀλλὰ μετρίως ἔχονων ἐν τῷ πρώτφ χρόνφ περὶ τὴν ἐδδινητ κὰ δόξυτητα τὸ νόσια μετέπους»

8. IIEPI EKKEN $\Omega \Sigma E \Omega N$.

111.

Caelius Aur. m. chr. IV 8, 113: idem (sc. Diocles) libro de egestionibus scripto vivos vel plenos ac sanguinolentos (sc. lumbricos) febribiles dixit. Vgl. frg. 101.

V. DIÄTETISCH-PHARMAKOLOGISCHE BRUCHSTÜCKE.

9. ΥΓΙΕΙΝΑ ΠΡΟΣ ΠΑΕΙΣΤΑΡΧΟΝ.

112.

Gal. VI 455: Διοκλής δέ, καίτοι δογματικός ἄν, οδτως κατά λέξιν έγραψεν έν τῷ πρώτφ τῶν πρός Πλείσταρχον όγιενῶν ο το ενώς πρώτφ τῶν πρός Πλείσταρχον όγιενῶν ο το ενώς τὰ τοὺς διαίους έχοντα χνλούς ἡ δαμάς ἡ δερμάτητας ἡ ἄλλο τι τῶν τοιούτων πάντα τὰς αὐτάς δέχειν δυνάμεις, οὰ καλῶς οἴονται πολλά γὰς ἀπό τῶν τοιούτων όμοίων ἀνόμοια δείξειεν ἀν τις γιγνόμενα. οὐδά δὴ τῶν διαφωρητικῶν ἡ οὐρητικῶν ἡ ἄλλην τινὰ ἀύναμιν ἐχόντων ὑποληπιών ἐκαστον είναι, διότι θερμὸν ἡ ψυχρὸν ἡ ἀλμυρόν ἐττιν, ἐπείπερ

οὐ πάντη τὰ γλυκέα καὶ δριμέα καὶ άλμυρὰ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν τοιούτων τὰς αὐτὰς ἔχοντα (φαίνεται) δυνάμεις, άλλὰ τὴν δλην φύσιν 10 αίτιαν είναι νομιστέον (τού) τούτο δή ποτ' οδν έπ' αὐτών έχάστω συμβαίνειν είωθέν(αι). ούτω γάρ αν ήκιστα διαμαρτάνοι τις τὰ τῆς ἀληθείας, αίτίαν δὲ οί μὲν οίόμενοι δεῖν ἐφ' ἐκάστω λέγειν. δι' ήν τρόφιμον ή διαχωρητικόν ή διουρητικόν ή άλλο τι των τοιούτων έχαστόν έστιν, άγνοεῖν ἐοίχασιν πρῶτον μέν, ὅτι πρὸς 15 τάς χρείας οὐ πολλάκις τὸ τοιοῦτον ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἔπειθ' ὅτι πολλά των όντων τρόπον τινά άρχαις τισιν έοικε κατά φύσιν, ώστε μή παραδέχεσθαι τον ύπερ αίτιου λόγον προς δε τούτοις διαμαρτάνουσιν ένίστε, όταν άγνοούμενα καί μη δμολογούμενα καί άπίθανα λαμβάνοντες ίχανῶς οἴωνται λέγειν τὴν αἰτίαν. τοῖς μὲν οδν 20 ούτως αλτιολογούσιν καλ τοῖς πάντων ολομένοις δεῖν λέγειν αλτίαν ού δεί προσέχειν, πιστεύειν δὲ μάλλον τοῖς ἐκ τῆς ἐμπειρίας ἐκ πολλού του χρόνου κατανενοημένοις : αίτίαν δε των ενδεχομένων δεί ζητείν, δταν μέλλη περί τούτου γνωριμώτερον ή πιστότερον γίγνεσθαι το λεγόμενον, αυτη μέν ή του Διοκλέους όησίς έστιν, 25 έκ πείρας μόνης έγνωσθαι τὰς έν ταῖς τροφαῖς δυνάμεις ήγουμένου και μήτε έκ της κατά κράσιν ένδείξεως μήτε έκ της κατά χυμούς, οὔσης δὲ καὶ ἄλλης τῆς κατὰ μόρια τῶν φυτῶν, οὐκ εμνημόνευσεν αὐτῆς. Vgl. Gal. VI 469.

113.

Gal. VI 510: Μνησίθεος μὲν ἐν τῆ τρίτη τάξει τίθεται τὰς τίφας ἐπὶ πυροῖς τε καὶ κριθαῖς. Διοκλῆς δὲ ἀμελέστερον ὑπὲρ

¹⁾ Vgl. Fredrich a. a. 0, 171.

^{3) [}Hipp.] περί διαίτης II 39 (ΥΙ 534): δου μέν κατά παντός έπεχείρησαν είπειν περί τῶν γλικίων ή λιπαρῶν ή ἀλικῶν ή περί ἀλίων τινός τῶν τοιούτων τῆς δυσάμιος, οὐκ όρθῶς γισόσκουσιν οὐ γις την αὐτήν δύναμιν ἔχουπν οῦτε τὰ γλικάα ἀλλήλιοισιν οῦτε τὰ λιπαρὰ οῦτε τῶν ἀλλίων τῶν τοιούτων τοὖδιν πολλά γις τῶν γλικάον διαγρορές τὰ δι ἀντημα, τὰ δι ἔρημαίνες τὰ δι γίγαιδεν. ἀναίτου δι και τῶν άλλον ἀπάντων ἔντι δι δοα στύφει καὶ διαγρορέται καὶ οὐφείται, τὰ δι οὐ-δίτερα τούτουν, ἀναίτου δι καὶ τῶν θγεμαντικῶν καὶ τῶν αὐλον ἀπάντων ἀλλην ἀλλαν εξεκτικής καὶ διαγροβία καὶ τῶν ἀπόλιον ἀπάντων ἀλλην ἀλλαν εξεκτικής διαγροβίας καὶ διαγροβίας τοι ἀναίτες και διαγροβίας τοι ἀναίτες και διαγροβίας τοι ἀναίτες και διαγροβίας τοι ξετίδιες. Υξιαγροβίας και διαγροβίας και διαγρ

¹²⁾ Die Polemik ist gegen den vert. von neu otating gerichtet. vgr Fredrich a. a. O.

²¹⁾ Ohne Zweifel war das auch der Standpunkt des Akron in seiner Schrift περί τροφής θγιενών. Daraus würde sich zum Teil erklären, dass die späteren Empiriker ihn als Begründer ihrer Schule in Anspruch genommen haben.

αὐτῶν διῆλθε, τὸ σύντομον ἐν τῆ γραφῆ προτιμήσας του κατὰ διέξοδον αποιβούς. οθτω γούν και περί πυρών και πριθών αλλων 5 τε πολλών έγραψεν συντεμών τον λόγον. όλίγω δὲ μαπρότερον τοῦ Διοκλέους ύπερ αύτων δ τε Πραξαγόρας και δ Μνησίθεος έγραψαν. ελλιπώς μέντοι και αὐτοί. Φυλότιμος δὲ περί τινων μακοώς πάνυ, περί τινων έλλιπως, ένίων δε οδδ' δλως έμνημόνευσεν, άσπερ οδδέ περί της ζειάς. εὔδηλον δ' δτι μηδέ δ Πραξαγόρας. 10 δ διδάσκαλος αὐτοῦ. παρέλιπε μέν γάρ οὐδὲν ὧν ἐκεῖνος εἶπεν δ Φυλότιμος, έξεργάζεται δέ και προστίθησι πολλά. θαυμάση δ' έστιν, ότι μηδε ό το περί διαίτης επιγεγραμμένον Ιπποχοάτει συνθείς, δοτις πότ' ήν άνηρ παλαιός, εμνημόνευσε του των ζειών δνόματος, και νάο, εί τὰς τίφας ήγεῖτο καλεῖσθαι ζειὰς ὑπό τινων 15 έγρην αὐτό τοῦτο δηλώσαι. βέλτιον δ' ἴσως ἐστὶν καὶ τὰς δήσεις αθτών παραγράψαι. Διοκλής μέν οδν οθτως έγραψεν έν τῷ πρώτω των πρός Πλείσταρχον ύγιεινων, έν ῷ διέρχεται τὰς των σιτίων δυνάμεις 'μετά δὲ τὰς κριθάς καὶ τούς πυρούς έπόμενα ταῖς άρεταϊς έστι μάλιστα των άλλων όλυραι, τίφαι, ζειαί, μέλινος, 20 χέγχρος, έν τισι δὲ.τῶν ἀντιγράφων οὐδ' όλως αί ζειαί φέρονται. καὶ μέντοι καὶ τὸ ταῖς ἀρεταῖς ἔν τισιν οὐν οὖτως, ἀλλὰ γρείαις γέγραπται κατά τούτον τον τρόπον 'μετά δὲ τὰς κοιθάς καὶ τούς πυρούς έπόμενα ταῖς χρείαις έστὶ μάλιστα τῶν ἄλλων ὅλυραι, τίφαι, μέλινος, κέγχρος', ώς άλλου μέν τινος σπέρματος τῆς δλύρας 25 ούσης, άλλου δὲ τῆς τίωης. δ δὲ Μνησίθεος ἐω' ἐνὶ σπέρματι δύο φησίν δνόματα κεΐσθαι γράφων οθτως. των δὲ σπερμάτων εθφυέστατα μέν έστιν είς τροφήν πυροί και κριθαί. πρός δε τούτοις έχόμενον λέγεται μεν διττώς, έστι δε ταθτόν· οι μεν γάρ τίσας, οί δε δλύρας καλουσιν.΄ τούτοις δ' εφεξής τόδε γράφει· μετά δε 30 ταύτα ζειαί και κέγχοοι και μέλιναι. Διοκλεί μέν οὖν ήρκεσεν έχεῖνα μόνα περί τε τιφών καὶ όλυρών εἰπεῖν, δσα παρεθέμην

11) Vgl. Fredrich a. a. O. 178.

άρτίως.

²⁾ Vgl. Fredrich a. a. 0. 176. Diokles begann im Gegensatz zu der Mehrzahl der Arzte (Gal. VI 480) die Aufzählung der Getreidearten mit der Gerste wie der Verfasser von $\pi s_0 l$ $\delta u d \tau \eta s$ c. 40.

^{18) [}Hipp.] περί διαίτης II 43 (VI 542): τίρη, ζειά κουφότερα πυρῶν καὶ τὰ εξ ἀντῶν γενόμενα ἀροίως ὁσπερ ἐν τῶν πυρῶν καὶ διαρωρεί ὁ μάλιον. ὁίνρε sit eine Speltonte, τύρη das Einkorn (triticum monococcum L), ξειά der Spelt (triticum spelta L), μάλιον = thuyos italienische Hirse (panicum Italicum), κύγρος gemeine Hirse (panicum miliaceum L). Mnesitheos identifizierte die τέρη und δίνρα. Gal. VI 512. μελίνη ist der gebräuchliche Name: μέλινος steht anch bei Theophr. h. pl. VIII 1, 4. VIII 3, 2.

Plinius hist. nat. XXII 131: panicum Diocles medicus mel frugum appellavit. effectus habet quos milium. in vino potum prodest dysintericis. similiter his quae vaporanda sunt excalfactum inponitur. sistit davum in lacte caprino decoctum et bis die haustum. sic prodest et ad tormina.

Vgl. Theophr. h. pl. VIII 1, 1. 1, 4. 7, 3. Diosc. II 120, 241: καὶ ἡ ἔνυμος ἐξύμρος set italienische Hirse, κέγχρος chte Hirse. Gal. VI 523: περὶ κόγχρον καὶ ἐξύμρος set καὶ μελίνην ἀνομάζουσι.

115.

Gal. VI 496: τοῦ γένους τῶν πυρῶν ἐστιν ὁ χόνδρος, Ικανῶς τρόφιμόν τε καὶ γλίσχον ἔχων χυμόν, ἐάν τε ἐν δὰατι μόνον ἔψηθείς λαμβάνηται δι' οἰνομέλιτος ἢ οἴνου γλικέος ἢ καὶ στύροντος... ἐάν τε τοξυνηθείς μετ' ἐλαίου καὶ ἀλῶν ἐμβάλλεται δὲ ποτε καὶ δξος αὐτῷ. καὶ καλοῦτιν οἱ ἰατροὶ τὸν κατασκευαθέντα 5 τοῦτον χόνδρον ⟨χονδροπτισάνην ...⟩ πτισάνης γεγονέναι τὴν ἄρτυσιν. ἐνιοι δὲ ἐκ χονδροπτισάνης τεθράφθαι φασὶν τὸν κάμνοντα. τῶν παλαιῶν δὲ ἔνιοι, καθάπερ Διοκλῆς καὶ Φυλότιμος, ὁνριάζουσιν πτισάνην πυρίνην τὸν οὖτως ἐσκευασμένον χόνδρον. Vgl. frg. 69.

. 3) lyhbir ed.: corr. 4) toquindir ed. 6) Zu lesen ist etwa: légortes abtos prisonioni yeyonéra thr lotusir. Vgl. Orib. I 17. 7) córdoov pr. ed.

Vgl. Sim. Seth de alim. fac. ed. Langkavel 127 (aus Galen): ἔνωι δὲ τῶν παλαιῶν, καθάπες Διοιλής και Φυλότιμος, ὁνοιάζουσιν πτισάνην πυρένην τόν οδτο σικοιζόμενον χώνδρου. Orib. II δι

116.

Athen. III 110 b: τῆς δ' ἀπανθααιδος Διοκλῆς ὁ Καφύστιος ἐν α΄ Υγιεινῶν οἰτωοὶ λέγων΄ ἡ δ' ἀπανθααιζε ἐστι τῶν λαγάνων ἀπαλωτέρα. ἔοικε δὲ καὶ οῦτος ἐπ' ἀνθαάκων γίνεσθαι, ὥσπερ καὶ ὁ παρ' Δττικοῖς ἐγκρυφίας. ∀gl. Hes. s. ἀπανθρακίς.

Hes. s. συγκομιστός άρτος παρά Διοκλεῖ τῷ ἰατρῷ.

1) Vgl. Dieuches bei Orib. I 280. Über den ἄφτος έγκουφίας vgl. [Hipp.] περί διαίτης ΙΙ 42. Philistion frg. 9. Gal. VI 489.

περι διαίτης II 42. Philistion frg. 9. Gal. VI 489.

4) Gal. VI 482: ἔστι δε τε καὶ μέσον άκριβῶς αὐτῶν εἶδος ἄρτων, οἱ αὐτόπυροι προσαγορευόμενοι συγκομιστοδε δὲ αὐτοὺς ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ τῶν ἰατρῶν.
ὅτι μὲν οῦν ἐξ ἄδιακοίτων ἀλεύρων οὐτοι γένονται, μὴ διαχωριζομένου τοῦ

πετυρώδους άπό τοῦ καθαροῦ, πρόδηλον' εντεύθεν γοῦν αὐτοῖς έθεντο καὶ τὰς προσηγορίας: αὐτονόρους μέν, ἐπείπερ δος αὐτοῖς δι πυρός διαμοξιτος ἀρτοποιετια, ογγασιατοῖς δίς ὅτο υγγασίξεται σκευδοριάνον αὐτοῖς ἄπον διάκρετον τὸ διένορον. Diphilos bei Ath III 115α: εἰθ' οἱ συγκομοτοὶ εξ ἀπήστος ἀλεύρον γινόμενοι: οὐτοι γὰς πολυτροφώτεροι είναι δοκοῦσι. [Hipp] περεὶ δ. Π. σ. 42 (પૉ 158): ἀρτο αὐτο κόνο τος ἀναθοριάνες ἐναθοριάνες καὶ διαγοριά, ὁ δὲ καθαρός τρίφει μέν μάλλον, διαγωρεῖ δὲ ήσουν. Εbenso Ath III 1990: τοῦτον (sc. τὸν συγκομουτοῦ ἄρτον) δ' εἶναὶ ψησι καὶ διαγωρητικώτερον τοῦ καθαροῦ, vermutilch nach Diokles. Vgi. Kaibel adh. cit.

117.

Gal. VI 541: το των δολίχων όνομα γέγραπται μὲν και παρά τῷ Διοκλεῖ μετά των ἄλλων, όσα των τρεφόντων ήμως σπερμάτων είσιν όνόματα.

Gal. VI 544: καὶ Διοκλῆς δ' ἐν τῷ ὁσπρίων καταλόγω κυάμους 5 πρῶτον εἰπών, εἶτα πισσοὺς ἐφεξῆς γράφει κατὰ λέξιν οδεως· ὅδόλκοι δὲ τρέφουσι μὲν οὐχ ἦττον τῶν πισσῶν, ἄφυσοι δ' εἰσὶ παραπλησίως, πρὸς ἡδονὴν δὲ καὶ διαχώρησιν χεἰρους˙. ἀλλὰ καὶ οδτος ἐφεξῆς ῶχρων μὲν καὶ φακῶν, ἐρεβίνθων τε καὶ δρόβων μηνμονεύσας, παραλιπών δὲ τὸ τῶν λαθύων ὅνομα, τὴν αὐτὴν ἀμιθιρίλιαν παρέχει. καὶ τις δύναται λέγειν ἐν εἶναι γένος ταῦτα πάντα λαθύρους, ἄχρους, φασήλους, δνόμασι πλείοσι κεχρημένα... ἀλλὰ τό γε τοὺς δολίκους οὐχ ἤττών τε τῶν πισσῶν τρέφειν ἀρύσους τε εἶναι παραπλησίος ἐκείνοις, ἐνθεικτικόν ἐστι τοῦ κεληχέναι τὸν Διοκλέα τοὺς νῦν ὁνομαζομένους φασηόλους οὖτος... το καὶ τοίνυν καλείτω μὲν ἔκαστος, ὡς ἀν θέλη, τοὺς νῦν ὑπό τῶν πολλῶν ὀνομαζομένους φασηόλους τε καὶ λοβούς, ἴστω δὲ τὴν δύναμιν αὐτῶν οῦσαν, οὖαν Διοκλῆς εἶναε παρὶ τῶν δολίκου.

118.

Athen. II 55 b (aus Herakleides): Διφιλος δέ φησιν ' οι ξφέβινθοι δύσπεντοι, σμηπικοί, οὐογτικοί, πνευματικοί. κατά δὲ Διοκλέα ζυμωτικοί τῆς σαφός κφείττους δ' οι λευκοί τῶν μελάνον καὶ πυξοειδείς και οι Μιλήσιοι τῶν λεγομένων κριῶν οῖ τε χλωφοί τῶν περουίδεις και οι Μιλήσιοι τῶν λεγομένων κριῶν οῖ τε χλωφοί τῶν

⁴⁾ Vgl. Sim. Seth ed. Langkavel 134 (aus Galen): δόλιχοι κὸν Ϭε φησι Δοκλῆς τοβοροια μέν οὐ, ἦτον τῶν πισῶν, ἀφυσοι δ° εἰσὶ παραπλησίως, πρόξ ἡδονήν καὶ διαχώρησιν χείρους.

⁽s) περί διαίτης Η 45 (ΥΙ 542) όχοις δέ καὶ δόλιχοι διαχωρητικ ότεροι τούτων (sc. τόν πισσών, ήσου δέ φυσάδεις, τρόμικοι δέ. Der Verfasser dieser Schrift erwähnt gleichfalls die κύαμοι (Böhnen), πισσό (Erben), δόλιχοι, όχοι (die länglichen und gelben Kicherplatterbsen), δεβια-δοι (die weissen Gemüseplatterbsen), σεκοί (Linsen), δορδοι (Wirtlertven ervnu erville L). Fredrich a. a. 0. 173

ξηφῶν καὶ οἱ βεβφεγμένοι τῶν ἀβρόχων. Vgl. Diokles bei Orib. III 177: τραγήματα δὲ ἐφεβίνθους λευκούς βεβφεγμένους (sc. βέλτιόν ἐστι λαμβάνειν).

Diose. II 126, 245: ἐρέβωνθος ὁ ημερος εὐκοίμος, οὐρητικός, πνευμάτων γεννητικός, εὐχροίας περιποητικός . . . καλείται δε τό ἔτερον αὐτοῦν είδος κριός. Theophr. h. pl. YIII 5, 1: οἱ δὲ ἐρέβανθου καὶ τοις μεγέφοις καὶ τοις γμόμαια καὶ τατε μορραίς διαφέρουσεν οἰον κριοὶ ὀροβιαίοι οἱ ἀνὰ μέσον. ἐπὶ πᾶιι δὲ τὰ ἐκικὰ γἰκκότερα. YIII 6, 5: ἰσχυρότεροι δὲ ὁ μίλας ἐρίβινθοι καὶ ὁ πυρρός τοῦ ἐκικοῖ. Plin. XYIII 124: ἀἰβενειτίας plures (sc. cieris) καρμίτιαἰης, colore, figura, sapore. est enim arietino capiti simile, unde ita appellatur, abbum nigrumμης, est et olaumbinum, quod ali ενenενίων appellant, candidum, rotundum, lene, arietino minus, quod religio pervigiliis adhibet. Vielleicht ist bei Athen, wo Kaibel bei πυξοιοθείε mit Recht angestossen hat, zu lesen: οἱ περιστεροειδείς. Vel. [Hipp.] περί δ. II 45 (VI 542). Θα. VI 552!f.

119.

Athen. II 61 c: Διοκλής δ Καφύστιος ἐν α΄ Ύγιεινῶν φησιν' άγοια ἐψήματα τεῦτλον, μαλάχη, λάπαθον, ἀκαλήφη, ἀνδοάφαξυς, βολβοί, ὅδνα, μόχαι.'

2) τεθτλον Runkelrübe, Mangold, beta der Römer. Vgl. [Hjpp.] περί δ. II 54 UT 560). μαλάχη oder μολόχη (Athen. II 58 d und Diosk. II 144 nach der besten Überlieferung) die Malre Malra L. λάπαθον Ampfer Rumex L. [Hjpp.] περί δ. II 54 (VI 560). ἀκαλήγη, πιθη Nessel Urtica L. [Hjpp.] περί δ. a. a. 0. ἀκαλήγη auch bel Diosk. nach der besten Überlieferung. ἀνδράφαξως Melde, Atriplex L. Derselbe Name steht bei Diosk. II 145 (261). Vgl. [Hjpp.] a. a. 0. (wo ἀνδράφαξως θ).

120.

Athen. II 68 d: Διοχλής δ' δ Καφύστιος ἐν πρώτφ Ύγιεινῶν φησιν ἐψανὰ ἄγραι εἶναι θρίδακα (ταύτης κρατίστην τὴν μέλαιναν), κάρδαμον, κορρίωνον, σίναπν, κρόμμιον (τούτου εἴδος ἀσκαλώνιον καὶ γήτειον), σκόροδον, φύσιγγες, σικνός, πέκων, μήκων. καὶ μετ δλίγα ' δ πέπων δ' ἐστὶν εὐκαρδιώτερος καὶ εὐπεπτότερος. ἐφθὸς 5 δ' δ σικνός ἀπαλός ἄλυπος, οὐρητικός. δ δὲ πέπων ἐψηθεὶς ἐν μελικράτφ διαγωρητικύτερος. Σπεύσιππος δ' ἐν τοῖς Όμοίοις τὸν πέπονα καλεῖ σικύαν. Διοχλής δὲ πέπονα ὀνομάσας οὐκ ἔτι καλεῖ σικύαν.

Vgl. Athen. II 59a. Theophr. h. pl. VII 4, δ: ώσαντως δε και τῆς θραδακίσης (cc. εδχυλοτέραν τὴν λευκὴν τῆς μελαίνης)· ἡ γὰρ λευκὴ γλυκυτέρα και ἀπαλωτέρα.

³⁾ Diese beiden Zwiebelarten kennt auch Theophr. VII 4, 7. 10. Für $\sigma l \nu a \pi v$ hat Orib. III 180 $\sigma l \nu \eta \pi \iota$.

⁴⁾ Vgl. Hehn Kulturpflanzen 304ff.

5) (Hipp.) περί δ. c. 45 (VI 544): σικύου σπέρμα διουρείται μάλλου ή διαχωρεί. Vgl. frg. 125.

6) [Hipp.] περί δ. c. 55 (VI 564): οἱ δὲ πέπονες (Melonen) οὐρέονται καὶ διαχωρέονται, φυσώδειε δέ. 121.

Athen, III 74 b: Διοκλής δ' δ Καρύστιος τον σικνόν φησι μετά σιτίων (σίων cod.) έν πρώτοις λαμβανόμενον ένοχλεῖν. φέρεσθαι ναο άνω καθάπερ την βάφανον τελευταΐον δε λαμβανόμενον άληπότερον είναι και εύπεπτότερον έφθον δέ και διουρητικόν μετοίως 5 ύπάρχειν.

2) Diokles bei Orib. III 175: λάχανα δέ ώμὰ μέν προεσθίειν πλήν σικυσή καὶ ἀακάνου ταῦτα δὲ τελευταία. Vgl. III 179. Diokles bei Orib. II 200. Gal. VI 658. [Hipp.] περί δ. c. 55 (VI 564): σίκνοι δικοί δύσπεπτοι. Vgl. 544: σικύου σπέρμα διουρείται μάλλον ή διαχωρεί.

122.

Athen, III 120 c: οἴονται δέ τινες ταῦτ' εἶναι καὶ κακοστάμανα - λένω δή λαγάνων και ταρίχων γένη - δηκτικόν τι κεκτημένα, εύθετεῖν δὲ τὰ κολλώδη καὶ ἐπιστύφοντα βρώματα, ἀννοούντες ότι πολλά των τάς έκκρίσεις ποιούντων εύλύτους έκ των 5 έναντίων εύστόμανα καθέστηκεν έν οίς έστι καὶ τὸ σίσαρον καλούμενον (οδ μνημονεύει Επίχαρμος έν Αγρωστίνω, έν Γή καί Θαλάττη, καὶ Διοκλής ἐν α΄ Ύγιεινῶν), ἀσπάραγος, τεῦτλον τὸ λευχόν κτλ. (aus Herakleides von Tarent). Vgl. Herm. XXXV 363.

123.

Athen. IX 371 d: τον δε σταφυλίνον Διοκλής εν πρώτω Ύγιεινών άσταφυλίνον καλεί.

124.

Gal. XIX 89: βούπρηστις τὸ [τε] ζφον τὸ τῆ κανθαρίδι παραπλήσιον έστι δε καί τι λάχανον άγριον, οδ μέμνηται Διοκλής έν τε τῷ πρώτω τῶν Ύγιεινῶν καὶ ἐν τῷ περὶ λαχάνων.

Vgl. Diphilos bei Athen. II 70 a: Δίφιλος δὲ κοινῶς φησιν εἶναι πάντα τὰ λάγανα ἄτροφα καὶ λεπτυντικά καὶ κακόχυλα ἔτι τε ἐπιπολαστικά καὶ δυσοιχονόμητα. Vgl. frg. 157. Diosk. II 139 (257): σίσαρον γνώριμον, οδ ή ρίζα έφθή εύστομος, εύστόμαγος, ούρητική, δρέξεως ποοκλητική.

Vgl. Ilberg de Galeni vocum hipp. gloss. in den comment. phil. für Ribbeck Leipzig 1888, 333. schol. Nic. Alex. 335. Plin. XXII 78: buprestim magna inconstantia Graeci in laudibus ciborum etiam habuere iidemque remedia tamquam contra venenum prodiderunt. et ipsum nomen indicio est boum certe venenum esse, quos dissilire degustata fatentur. Theophr. h. pl. VII 7, 3. Hes. s. v.

Athen. II 59 a: Διοκλής δὲ κολοκύντας μὲν καλλίστας γίνεσθαι περι Μαγνησίαν, ποροσέτι τε γογγύλην ὑπερμεγέθη γλυκεΐαν καὶ εὐστόμαχον, ἐν Διντιοχεία δὲ σικούν, ἐν δὲ Σμύρνη καὶ Γαλατία θρίδακα, πήγανον δ' ἐν Μύροις.

1) [Hipp.] περί διαίτης c. 56 (566): ούκουν δεί τὴν δύναμων μοῦνον αὐτίων γρώνια τοῦ τε σίτου καὶ τοῦ πόματος καὶ τῶν ζορων, ἀλλὰ καὶ τῆς πατρίδος ὁκόθρω εἰσίν.

2) γογγάη = γογγιλία γχ!. Diokles bei Orib. III 119: κάλατα δε ειδνετει ... των δε έφθων κράμβη, λάποδον, γογγάη παι πάλλον foλου. Vielleicht die Kohlrübe (βουνιά», von der es bei Diphilos (Athen. IX 369 d) heisst: πρέττων δε, φησέν, ή βουνιά» καθέστηκεν γίωνιτέρα γφε έστι καὶ πεπτεκοπέρα πρόε τῷ εὐστόμαχος είναι καὶ εξούμμος. Υχ!. Αthen. 369 b.

Zum θρίδαξ vgl. frg. 120.

126.

Athen. II 53 d: 'τὰ δὲ ἀμύγδαλα, φησὶ Λιοκλῆς, τρόφιμα μέν ἐστι καὶ εὐποίλια, θερμαντικά δὲ διὰ τὸ ἔχειν κεγχρῶδός τι. κυπεῖ δ' ἦτον τὰ χλωρὰ τῶν ἔχροῶν καὶ τὰ βεβορμιένα τῶν ἀβορχων καὶ τὰ αποχρογμένα τῶν ἀμῶν. τὰ δὲ Ἡρακλεωτικά, καλούμενα δὲ Λίος βάλανοι, τρέφει μὲν σὸς διρίως τοῖς ἀμυγδάλοις, ἔχει δὲ τι κεγχρῶδες καὶ ἐπιπολαστικόν πλείω δὲ βρωθέντα βαρύνει τὴν κερακὴν, ἦττον δ' ἐνοχλεῖ καὶ τούτουν τὰ χλωρὰ τῶν ἔχροῶν. τὰ δὲ Περσικὰ κεφαλαλγικὰ μέν ἐστιν σὸς ἦττον τῶν Διὸς βαλάνων, τρέφει δὲ μᾶλλον ' φάρυγνα τραχύνει καὶ στόμα. ὁπτηθέντα δὲ ἀλυπότερα γίνεται' ὁταχωρεῖ δὲ μάλιστα τῶν καρύνο ἐσθιόμενα μετὰ μέλιτος. τὰ δὲ πλατέα φυσωδέστερὰ ἐστιν, ἀλυπότερα δὲ τὰ ἐφθὰ τῶν ὁμῶν καὶ πεφρυγμένων, τὰ δὲ πεφρυγμένα τῶν ὁμῶν.

[[]Hipp.] περί διαίτης II 55 (VI564): τὰ ἀμύγδαλα (Mandeln) κανοιόδεα, τρόμμα δὲ κανούδεα μὲν διὰ τὸ Ιπταρόν, τρόμμα δὲ διὰ τὸ σαρκάδει. καὶ κάρνα τὰ στρογγλία (Walhisse) παραπήρια: τὰ δὲ πλατά κάρνα (Rastanien) τρόμμα πάπονα καὶ διακρορτ καθαρὰ έδυτα καὶ φῦσαν ἐμποιεῖ: οὶ δὲ γιπῶνε αντίων στάσμοι. Vgl. Diose. I 176, I54. I 179, I57 (die Haselnüsse heissen bei ihm κάρνα ποτικά οἰσε ἐπταράφα, bei Diokles Ἰβρακλοντικά wie bei Theophr. h. pl. III 15, 1 und bei Mnesitheos-Athen. II 54 b oler Διός βάλανοι, sonst die Βετείκημα der Καstanie). I 178, I56 (er nennt die Walhisse auch κάρνα περικά wie Diokles und Mnesitheos a. a. O.). I 145, 137 (Kastanien σαρδιαναί βάλανοι, λόπτιρα, κάστανα, μότα (β), Διός βάλανοι). Vgl. Hehn 379. Blünner Maximaltarif des Diokletian 92 f. Phylotimos, Mnesitheos, Diphilos bei Athen. a. a. O. Diokles empfahl im Winter als Obst (Orib. III 180): ἀινήνδαλα περφυγιάνα, μύρτα, βάλανοι (Haselnüsse) σπτοί, κάρνα πλατία καὶ ἐφθα καὶ όπτας im Sommer (Orib. III 117) ἀινήνδαλα καθορά εβρεργιάνα. Vgl. Gal. VI 609.

Athen. II 57 b: Διοκλής δ' δ Καφύστιος πιτύινα κάφυα (sc. τόν καφπόν τής πεύκης δνομάζει).

128.

Athen. Η 46 d: Διοκλής δέ φησι το δόως πεπτικόν είναι και ἄφυσον ψυκτικόν τε μετρίως όξυδερκές τε και ήκιστα καρηβαρικόν κινητικόν τε ψυχής και σώματος. Πραξαγόρας δὲ ταὐτά φησι ἐπαινεί δὲ τὸ διμβριον, Εὐήνωρ δὲ τὰ λακκαΐα.

Pleistonikos bei Athen. II 45 d: φηρθ δὶ καὶ παπτικότερον τοῦ οἴνον τὸ τὸ τοῦς μπεντόνικον. Die koisehe Schule bestritt die leichte Verdaulichkeit des Wassers. περὶ διαίτης δξ. 62 (141, 12Κ): βραδόπορον γὰρ διὰ τὸ ἀπόγυηρον είναι καὶ ἄπεπτον καὶ οἴτε διαγουρτικόν οἴτε διουρτικόν. Vgl. π. ἀλρ. ἐδ. π. το. 7, 40 ff. Dass es kehen Koŋfschmers verussach und Seele und Leib efrischt, gab auch sie zu. περὶ δ. δξ. (141, 18): ἀποπτεύσαντι μέντοι ἐν ταύτρα τὴα νούσουα καρηβαφίνι [οιγυήν ἢ φρενιδυ ἀγιν παυτάπασιν οἶνον ἀποσιετίου, δίσατ δ' ἐν τῷ τοιβό ε χρηνείον τλτ. Der koischen Schulf neρὶ διαίτης [Daremberg-Ruelle 345]: καθλίον δὰ ἄπαν θδοφ βραδόπορον καὶ δύσπεπτον καὶ φνοδόες, καὶ μάλιστα τὸ ψυγρόν κατάφου πουρτικόν. Aus Rutus stammt Sim. Seth. 109, 13L (= Act. I ξξέ').

129.

Orib. I 336: δδατος διόρθωσις έκ των Διοκλέους.

ύδως ἀσθενέστατον ποιήσεις ἀφέψων (είς) το τρίτον μέρος καὶ τὰ λευχὰ δεῖ ἀφέψειν ὡσαύτως, ἐμβάλλειν δὲ εἰς ταῦτα βάλους ἀργίλλου ξηρᾶς, μέχρι (ἄν) διάβροχοι γένωνται, μέτρον ὡς ἡμίεκτον εἰς ἀμφορέα ἐ ἐπειάὰν δὲ ἀφιψήσης, τιεῖν. καὶ οῦτω θερμὴν ὁδιην ἐξάγειν ὕδατος κόπτων χειρί προς ἄνεμον καὶ ἐξαιθράζων ἐν ἀγανεῖ τεύγει καὶ διαγέων εἰς τεύγη πολλὰ κατὰ μικρόν.

130.

Athen. I 32c (aus Herakleides): των οἴνων ο μεν λευπός, δ δὲ πιροός, δ δὲ μέλες. και ο μεν λευπός λεπτότατος τῆ φύσει, οὐρητικός, (ὁ δὲ πιροός) θερμός πεπτικός τε ῶν τὴν κεφαίὴν ποιεῖ διάπυρον· ἀνωφερής γὰρ ὁ οἶνος. ὁ δὲ μέλας, ο μὴ 5 γλινάζων, τροφιμώτατος, στυπτικός· ὁ δὲ γλινάζων καὶ τῶν λευπῶν καὶ τῶν κιροῶν τροφιμώτερος. λεαίνει γὰρ πατὰ τὴν πάροδον καὶ παγύνων τὰ ὁγρὰ μάλλον κεφαλήν ήττον παρενοχλεῖ.

Rufus 344: ἄριστον οὖν τὸ τοιοῦτον δδωρ· προεψήσαντας ἐν κεραμίοις ἀγγείοις καὶ ψύξαντας καὶ πάλιν θερμάναντας πίνειν.

όντως γὰς ή τοῦ γλυχέος οἴνου φῦσα έγχρονίζει περὶ τὰ ὑποχόνὸρια καὶ πτυέλου ἐστὶν ἀναγωγός, ὡς Διοκλῆς καὶ Πραξαγόρας Ιστοροῦσι. Vgl. S. 58.

6) τροφιμώτατος cod.

8) quois cod.

[Hipp.] περί δ. δξ. c. 14 (134 K): δ μέν γλυκύς (sc. οίνος) ήσσόν έστεν καρηβαριxds του οίνωδεος και ήσσον φρενών άπτόμενος και διαχωρητικώτερος δή τι τοί έτέρου κατά έντερον . . . άταρ και φυσώδης του έντέρου του άνω, ου μήν πολέμιος νε τῷ ἐντέρῳ τῷ κάτω κατὰ λόγον τῆς φύσης. καίτοι οὐ πάνυ πορίμη ἐστὶν ἡ ἀπό τοῦ γλυκέος οίνου φύσα, άλλ' έρχρονίζει περί ύποχόνδριον . . . πτυάλου δὲ μάλλον άναγωγός τοῦ έτέρου ο γλυκύς . . . ο δε λευκός οίνωδης οίνος επήνηται μέν καί ξψεκται τὰ πλείστα καὶ τὰ μέγιστα ἐν τῷ τοῦ γλυκέος οἴνου διηγήσει. ἐς δὲ κύστιν μάλλον πόριμος έων του έτέρου και διουρητικός . . . κιρρφ δ' αδ οίνφ και μέλανι αύστηρῷ ἐν ταύτησι τῆσι νούσοισιν ἐς τάδε ἄν χρήσαιο * εἰ καρηβαρίη μὲν μή ένείη μηδέ φρενών άψις μηδέ το πτύαλον κωλύοιτο της άνόδου μηδέ το οδρον ζογοιτο, διαχωρήματα δὲ πλαδαρώτερα καὶ ξυσματωδέστερα εἴη, ἐν δή τοῖσι τοιούτοισι πρέποι αν μάλιστα μεταβάλλειν έκ τοῦ λευκοῦ καὶ δσα τούτοισιν έμφερέα. vgl. περί διαίτης II 52 (VI 554). Fredrich a. a. O. 185. Mnesitheos bei Athen. 32 d: δ μέλας οίνδε έστι θρεπτικώτατος, δ δέ λευκός ούρητικώτατος καί λεπτότατος, ό δὲ κιρρός ξηρός καὶ τῶν σετίων πεπτεκώτερος'. vgl. Athen. 26 c. Das Citat steht vollständiger bei Gell. N. A. XIII 31. Vgl. Diosk. V 11. Herm. XXXV 360.

131.

Orib. I 406: οίνος ύγιείας φυλακτικός Διοκλέους δταν είς τούς πίθους έμβληθή το γλεύκος, είς μετοητάς δέκα ποασίου μνών ξιβαλλε. Vgl. Plin. hist. nat. XIV 105.

132.

Athen. VII 316 c: Διοχλής δ' έν α΄ Ύγιεινῶν ΄ τὰ δὲ μαλάχια, φησί, πρὸς ήδονὴν καὶ πρὸς τὰ ἀφροδίσια · μάλιστα δὲ οἱ πουλύποδες.'

Vgl. [Hipp.] περὶ διαέτης II 48 (VI 550): πουλόποδες δε καὶ σηπέαι καὶ τὰ τοιεῖτα σύτε κούρα, ἀς δοιεῖ, ἐστὲν οὕτε διαχωρητικά, τοὺς δ' όφ θαἰμοῦς ἐπαμβύννουν οἱ ἐμέντοι χνίοὶ τοὐτου διαχωρέουσεν. Aristoteles rechnet zu den μαλάκαι die ποιλάποδες, ὀσμόξη, ἱλεδόνη, σηπέα und τενθέ, Diphilos bei Ath. VIII 856 die τενθές, σηπέα, πάλυν, Vgl. 356 et δ δ ἐπαλύν συνεχει μελ ἀρφοδιστος, κοληφοδ δ' ἐστὶ καὶ ἐύσπεπτος. Mnesithos bei Athen. 357 et τὸ δὲ τῶν μαλακίων γένος, οἰον πολιπόδων τε καὶ σηπίον καὶ τῶν τοιούτων, τὴν μὲν σάρκα δέσπεπτον ἔχει· δλο καὶ πρός ἀρφοδισιαμοῦς ἀρμότενουν. Rufus bei Orib. III 92.

133.

Athen. III 86 b: Διοχλής δ' δ Καφύστιος εν τοῖς Ύγιεινοῖς εράτιστά φησιν είναι τῶν χογχυλίων πφὸς διαχώφησιν καὶ οὔφησιν μύας, ὅστφεα, κτένας, χήμας.

Athen. III 86 c: εωμαλεώτερα δε των κογχυλίων φησίν είναι δ 5 Διοκλής κόγχας, πορφύρας, κήρυκας.

2) Die Bezeichnung der Schaltiere (δστρακόδερια des Aristoteles) als κογγεδια kert wieder bei [Hipp.] περί διαίτηε c. 48 (VI 560): τε δε δονγεδια, οδον πέντα, λεπάδες, ποροφίραι, πέρνεκο, δότερα, αντή μένη ἡ σάρξ ξηραίνει, οί δε γιλοί διακρογετικοί. μένε δε και κτέντε καὶ τελίδεναι τούτον μάλλον διακροφίουσαν. Hikesios bei Ath. III 57 ο (χήμαι, λεπάδες, δστρεα, τελίνει μένες, μένες, προμέρει). Diphilos bei Ath. III 90 ο (χήμαι, δοτρεα, τελίδεναι, μένες, μένδικαι, σολήγεις, κτένεις, λεπάδες, διακρογείου, κτίδεναι, μένες μένδικαι, σολήγεις, κτένεις, λεπάδες πείνεια, κήρυκες, πορφέρεια, βάλανο). Mnesithoso bei Ath. III 92 b. Χεποκλιαίες κάλλενοι gerühmt wird: πρόε κοιλίαες κάλλειν έπιντήδειο, στομάχω προσηνείς, εθστομου... πινητικαί σύρων. Rufus bei Orib. III 92.

134.

Athen. III 105b: Σπεύσιππος δὲ ἐν β΄ 'Ομοίων παφαπλήσια φησιν είναι τῶν μαλακοστράκων κάφαβον, ἀστακόν, νύμφην, ἄρκτον, καρκίνον, πάγουρον. Διοκλῆς δ' δ Καρύστιός φησι· 'καρίδες, καρκίνοι, κάφαβοι, ἀστακοί εὔστομα καὶ διουρητικά.'

[Hipp.] περί διαίτης 48 (VI 550): έχένων τὰ δὰ καὶ τὸ ὑγρὸν καράβων διαγωρετ καὶ καράνοι, μάλλον μέν οἱ ποτάμιοι, ἀτὰρ καὶ οἱ θαλάσοιοι καὶ σὸρετται. Vgl. Diphilos und Mnesitheos bei Ath. III 106c. Gal. VI 755 (rechnet ἀστανοί, πάγουροι, καράνοι, κάραβοι, καρίδει und καμιαρίδει και den μελικόστρακα).

135.

Athen. VII 320 d: Διοκλής εν πρώτφ των πρός Πλείσταρχον Υγιεινών των μεν νεαρών φησιν ίχθύων ξηροτέρους είναι τως σάρκας σκορτίους, κόκκυγας, ψήττας, σαργούς, τραχούρους, τώς δε τρίγλας ήττον τούτων ξηροσάρχους οί γὰρ πετραῖοι μαλακοσαρδτότεροι είσιν.

Athen. VII 329 e: ταύτας (sc. ψήττας) Διοκλής έν τοῖς ξηφοτέροις καταριθμείται.

Athen. VII 326 a: τούτων (sc. τῶν τραχούρων) ώς ξηροτέρων μέμνηται Διοκλής.

10 Athen. VII 324 f: Διοκλής δ' εν τοῖς πρὸς Πλείσταρχον σκληρόσαρχον είναι φησι την τρίγλαν.

Athen. VII 305 b: Διοκλής δ' έν πρώτφ Ύγιεινῶν 'οί δὲ πετραΐοι, φησίν, καλούμενοι μαλακόσαρκοι, κόσουφοι, κίχλαι, πέρκαι, κωβιοί, φυπίδες, άλφηστικός.'

15 Athen. VII 319b: τούτων (sc. τῶν περιῶν) μέμνηται Διοκλής καὶ Σπεύσιππος ἐν δευτέρῳ 'Ομοίων παραπλησίας εἶναι λέγων πέρχην, χάνναν, φυκίδα.

Athen. VII 309 c: Διοκλής φησι τούς πετραίους αὐτῶν (sc. τῶν γωβιών) μαλακοσάρκους είναι.

Athen. VII 301 c: Διοκλής τοῦτόν φησι (se. τὸν λεβίαν ή ήπατον) 20 των πετραίων είναι.

 Die Meerfische (θαλάσσιοι) — dazu gehören die von Diokles aufgezählten - haben hartes Fleisch, die πετρατοι weiches Fleisch, vgl. [Hipp.] περί διαίτης ΙΙ 49 (VI 548): των δε ίχθύων ξηρότατοι μέν οίδε· σχορπίος, δράχων, χαλλιώνυμος, κόκκυξ, γλαύκος, πέρκη, θρίσσα κούφοι δέ οί πετραίοι σχεδόν τι πάντες olor κίχλη, φυκίς, κωβιός, έλεφητίς . . . νάρκαι δέ και ότναι και ψήσσαι και τά τοιαύτα έλαφρότερα. Vgl. Fredrich a. a. O. 180ff. Phylotimos bei Gal. VI 726: και περί τούτων (80. των σκληροσάρκων έχθύων) έγραψεν ό Φυλότιμος κατά λέξων οθτως εν τῷ δευτέρφ περί τροφής. ΄ δράκοντές τε και κόκκυγες και καλλιώνυμοι (γαλεώνυμοι ed. corr. Fredrich a. a. O. 181 A. 3) καὶ σχορπίοι καὶ φάγροι καί πρός τούτοις έτι και τραχούροι και τρίγλαι και πάλιν δρφοί τε και γλαύκοι καί σκάροι καί κύνες καί γόγγροι καί λαμίαι καί ξύγαιναι καί πάντες οί σκλη-ρόσαρκοι δυσκατέργαστοί τ' είσι καί παμετς καί άλυκούς άναδιδόασι χυμούς'. (Kalbfleisch bemerkt richtig, dass irgendwo zai àeroi ausgefallen ist: vgl. 729, 10). Diphilos bei Ath. VIII 355a. Der oxogntos ist Scorpaena scrofa (Arist. Aubert-Wimmer I 140), κόκκυξ eine Triglaart (Arist. Aubert-Wimmer I 132). ψῆττα vielleicht rhombus maximus L. (Leunis Synopsis der Naturgesch, des Tierreichs Hannover 1860, I 396). σαργός Sargus Rondeletii (Aubert-Wimmer Arist, I 138). Der τράχουρος, auch σαύρος genannt (Xenokrates bei Orib. I 128), während Opp. Hal. I 99 beide unterscheidet, ist schwer zu bestimmen. τρίγλη der Rotbart Mullus barbatus L. (Aubert-Wimmer a. a. O. 141).

 [Hipp.] περί διαίτης II 48 (VI 548) zählt als πετραΐοι auf: κίχλη, φυκίς, κωβιός, έλεφητίς (so 9; ich lese άλφηστής vgl. Ath. VII 281f, der άλφηστικός des Diokles). vgl. Fredrich a. a. O. 181 A. 1. Gal. VI 718: σκάρους, κοττύφους, κέγλας, ioulibas, φυκίδαs, πέρκας πετραίους όνομάζουσιν ίγθύας άπό τῶν χωρίων, έν οίς εύρίσκονται διατρίβοντες. Phylotimos bei Gal. VI 720: Φυλότιμος έν τῷ τρίτφ περί τροφής περί των μαλακοσάρκων ίχθύων σύτως έγραψεν αὐτοίς ὀνόμασι. κωβιοί δέ και φυκίδες και toulides και πέρκαι και σμύραιναι και κίχλαι και κόσσυφοι χαὶ σαύροι χαὶ πάλιν ὄνοι καὶ πρός τούτοις άμθαι καὶ ψῆτται καὶ ήπατοι καὶ κίθαροι και σκινίδες και παν το των απαλοσάρκων γένος εθκατεργαστότερον έστι τῶν ἄλλων ἰγθύων.' Diphilos von Siphnos bei Ath. VIII 355 b. Xenokrates bei Orib. I 124: άπαλόσαρχοι δὲ κίχλαι, κόσσυφοι, φυκίδες καὶ οἱ δμοιοι εὐδιαφόρητοι καθεστώτες. κόσσυφοι und κίχλαι sind verschiedene Labrusarten. πέρκη ist der Flussbarsch (perca fluviatilis L.), κωβιώς Meergrundel Gobius, φυκίς der Stichling (Aubert-Wimmer Arist, 142).

136.

Athen. III 116e: Διοκλής μέν δ Καρύστιος έν τοῖς Ύγιεινοῖς έπιγραφομένοις των ταρίχων φησί των απιμέλων πράτιστα είναι τὰ ώραῖα, τῶν δὲ πιόνων τὰ θύννεια.

Vgl. Diphilos bei Athen. III 120 e: Δίφιλος δ' δ Σίφνιδς φησι 'τὰ ταρίχη τά έκ των θαλασσίων και λιμναίων και ποταμίων γινόμενά έστιν όλιγότροφα,

όλιγόχυλα, καυσώδη, εθκοίλια, έρεθιστικά όρεξεως. κράτιστα δέ των μέν απιόνων κύβια καί ώρατα καί τὰ τούτοις δμοια γένη, των δέ πιόνων τὰ θύννεια καί κορθύλεια.

137.

Athen. XII 516 c: πρώτοι δὲ Δυδοί καὶ την καφύκην έξεθρον, περὶ ής τής σκευασίας οἱ τὰ ὁψαφτυτικὰ συνθέντες εἰρήκασι, Γλωϊνός τε ὁ Δοκρός καὶ Μίθαικος . . . πρός τούτοις δὲ Στέφανος . . Διοκίς, Φιλιστίων τοσούτους γὰρ οἶδα γράψαντας Όψαρτυτικά. Vgl. Fredrich a. a. O. 173Α 3.

138.

Orib. Ι 274: πεοί σκευασίας τροφών ' έκ των Διοκλέους. έπει τὰ πολλά τῶν ἐδεσμάτων προσδεῖταί τινος σκευασίας και γίγγεται βελτίω, τὰ μὲν προστιθεμένων αὐτοῖς, τὰ δὲ ἀφαιρουμένων τὰ δὲ διατιθεμένων πως ἄλλως, ἴσως άρμόττει μιχρά περί τούτων 5 είπεῖν, ἔστι δὲ οὐκ ἐλάγιστον τῶν τοιούτων καὶ πρὸς ὑγίειαν καὶ ποὸς ήδονην ή κάθαρσις ώμων όντων έτι και δεί πρώτον σπουδάζειν ούδενος ήττον περί τούτου, περιαιρούντα τε τὰ μή χρήσιμα καί καθαίροντα δσα τινάς αὐτῶν ἔχει δυσχερείας. καθαίρεται δὲ πάντα. τὰ μὲν έψόμενα, τὰ δὲ βρεχόμενα, τὰ δὲ πλυνόμενα πολλάκις: 10 ἀφέψειν μέν οδν άρμόττει τὰ μέν πικρίας ή στρυφνότητας έχοντά τινας έν ύδατι, τὰ δὲ δηκτικάς δριμύτητας ἐν όξει κεκραμένω: άποβρέχειν δὲ τὰς άλμυρίδας πλύνειν δὲ τὰ ἔχοντά τινας ἀχαθαρσίας, των έψομένων δέ και δπτωμένων το πύρ και τά ήδύσματα ποδς έχαστον άρμόττοντα μάλιστα περιαιρεί τὰς δυσωδίας 15 και τὰς ἀγυλίας και τὰς μογθηρίας τῶν γυλῶν, ἐπεγγεῖν δὲ πρὸς ταύτα πάσι πήγανον, κύμινον, κορίαννον καὶ τὰ λοιπά τῶν χλωρῶν ήδυσμάτων, μηδέν τετριμμένον, άλλὰ ῷ ἄρα τὸ τοιοῦτον άρμόττει, τεθλασμένων δ χυλός έτι δὲ δρίγανος, θύμβρα, θύμον, άλες, όξος, έλαιον, έχοντα πάντα τὰς έαυτῶν ἀρετάς. τυρὸς δὲ πᾶς χείρων 20 μέν ἐστι τῶν εἰρημένων ἡκιστα δὲ ἄν λυπήσειεν αἴνειος ταμισίνης εὐώδης μη παλαιός όλίγος και μάλλον όπτός. σίλφιον δέ, εί άρα που δεί, το λευκότατον και εὐωδέστατον και πικρότατον αι γάρ όσμαι ήδυσμάτων ήδονάς και άρετας έχουσιν. τὰ δὲ πάχη τὰ διὰ τυρού πλείονος και σησάμου και σιλφίου και τοιμμάτων πλήθους 25 γιγνόμενα πρός ήδονήν μέν οὐδὲν γίγνεται μαλλον, ἐνοχλεῖ δὲ πολλάκις. άρμόττει δὲ τὰ μὲν μικρᾶς ἢ μηδεμιᾶς ἐπανορθώσεως δεόμενα των όψων έψειν άπλφ, ώς είπεῖν, δδατι τὰ δὲ βρωμώδη καὶ ύγρὰ και άχυλα μετά όξους. έψειν δὲ δεῖ και τὰ ύγρὰ και μωρά μετά όξους τὰ δὲ κακοχυλότερα καὶ αὐστηρότερα όξει γλυκεῖ. μέγιστον

δέ έστι το συντιθέναι καὶ κεφαννόναι άφμοττόντως πφός έκαστα 30 τος γυμοίς καὶ ταῖς όσμαῖς ἄνευ τριμμάτων μάλιστα δὲ ἄν τις τοότου κατατυγκόνοι, τοτοχαζόμενος, όπως μήτε όσμή μήτε γυμφ μηθενὶ κατακοφέσει το μεμιγμένον, άλλὰ όσμή τε πάντων μία καὶ γυμός εἶς φανήσεται πφέπων έκάστω τῶν ποιουμένων. Εψεται δὲ πάντα ἐπὶ ἀνθράκων όμαλῶς ἐφθα δὲ ὅταν γένηται, ζεόντων ἔτι 35 τῶν ὑγρῶν, ἐξαίφειν ἐκ τῶν ἀγγείων καὶ μή βρέχειν ἐν ψυχομένοις, όσα μή μετὰ τῶν ὑγρῶν ἐσθέται. ὁπτῶν ὁξ πάντα ἐπὶ μαλακοῦ καὶ ἀμὰλοῦ πυρός καὶ τὰ μὲν μοχθηρούς έχοντα χυλούς ἐξικμάζειν μάλλον, τὰ δὲ χρηστούς ἐγχυλότερα ποιεῦν.

2) [Hipp.] πορί διαίτης c.56 (VI 566): τὰς δὲ δυνάμιας ἐκάστων ἀφαιρετν καὶ προστιθένει άδε χρή, εἰδότα ὅτι πυρί καὶ ὅτα τονίσταται καὶ ζῷα καὶ ρυτά καὶ ὑπο τούτου αιξεται καὶ ἐς ταῦτα διακρίνεται. τῶν μὲν σὸν ἰογυρῶν οιτίων ἔφυστα πολίδιαι καὶ διαφύροντα πὶν δύγαμιν ἀφαιρεις, τῶν δὲ ἐγρῶν πυρύντα καὶ φωόρντα πὶν ὑγρασίην ἐξαιρείν, τῶν δὲ ἔρρῶν βρέχοντα καὶ νοτίζοντα, τῶν δὲ ἀριῶν βρέχοντα καὶ ἐγοντα, τῶν δὲ παρῶν καὶ δριῶνον τοῖι γὐνεὰοι διακιροῶντα, τῶν δὲ στρυψρῶν τοῖι λίπαροῖοι κτλ. vgl. Fredrich a. a. O. 189.
15) Ruths bei Orib. 1299.

.

139.

Orib. II 200: ἐμετικά. ἐκ τῶν Διοκλέους.

τῶν ἐμετικῶν δὲ καλουμένων τὰ μὲν φαρμακώδη καὶ δραστικώτερα λίαν οὐ δεῖ προσίεσθαι, χρῆσθαι δὲ τοῖς οἰχείοις μάλιστα τῆς συνήθους διαίτης: εἴη δὲ ἄν τῶν τοιούτων τὸ ἀπόβρεγμα τῶν σικυῶν των άπαλων κατατμηθέντων εἰς ΰδωρ, ῷ κεράννυμεν τὸ πινόμενον 5 μετά τὸ δεῖπνον χλιαρόν, ἢ σφάγνου τοῦ πυρρώδους ἀφεψήματος τὸ ύδως πινόμενον ώσαύτως ή άλευςον καθαςόν μή λίαν κάθεφθον μετά μέλιτος δοφούμενον και πρό τοῦ δείπνου και μετά το δείπνον ή σχόροδα όπτὰ μετὰ μέλιτος ἐσθιόμενα ἢ σήσαμα πεφουγμένα καὶ τετριμμένα μελικράτου τρισίν ήμικοτυλίοις διακεχυμένα πάντα 10 δὲ τὰ τοιαῦτα γλιαρά καὶ πυκνῶς δεῖ λαμβάνειν, φᾶστα δὲ ἄν τις καθήμενος έμοι(η) ή όρθός δεί δὲ μή βιάζεσθαι προθυμούμενον πάντα έξεμεῖν ἀχριβῶς, ἀλλά, ὅταν κενωθῆ τις ἰκανῶς, ἐᾶν μηδέ έπιπίνειν μεταξύ μηδέν ή μικρόν. όξηρων δε έμουμένων ύδωρ χλιαρόν ἐπιπίνειν. μετὰ δὲ τὸ ἐμεῖν τὸ δοχοῦν εὔλογον εἶναι, 15 καθάπερ άγγεῖον διανίψαι την κοιλίαν, πιόντα μελίκρατον ή έδωρ πολύ και πάλιν έμέσαι ή μη προσίεσθαι, προσχεάμενον δὲ πρός τὸ πρόσωπον εδωρ καὶ τὸ στόμα διακλυσάμενον οἴνω ἀκράτω χλιαρῶ τρισί κυάθοις άνακογχυλιάζεσθαι κατά μικρόν.

¹⁾ Vgl. Galens Commentar zu περὶ χυμῶν XVI 144. M. Wellmann die pneum. Schule 108. Diokles bei Orib. III 182: ἐμεῖν 'δὲ ἀπὸ σίτου τοῖς εὐτάμτως

ζωσι καὶ ἔτι τοτε σώμασι πονεῖν εἰθισμένοιε οὐδέποτε βέλτιον ἔστιν. Plut. de sanitate praec. c. 22. Hipp. Aph. II 51 (IV 484).

4) Ath. III 74b: φέφεσθαι γὰς ἄνω (sc. τὸν σικνόν) καθάπες την ζάφανον,

Ruf. bei Orib. II 199.

6) ήσφαινον τοῦ δλάδοτε Α σφαίνου (ησφαινου M) τοῦ αἰοδους CM. corr. Vgl. Plin. XII 108: sphagnos infra cos situus in Cyrenaica provinica maxime probatur, alti bryon vocant... laus prima candidissimis atque latissimis, secunda rutilis, nulla nigris. XXIV 27. Diosc. 120. Hes. s. σφάιου.
15) vgl. Ruf. bei Orib. II 200: ἐπὶ δὲ τοῖς ἐμέτοις τό τε στόμα διακλόζεω καὶ

την όψεν απονίπτειν όξυκρατφ ή βδατι. και γαρ τοτε οδούσι συμφέρει και δια-

πουφίζει την πεφαλήν.

140.

Orib. Η 259: λυτικά γαστρός έκ των Διοκλέους. λινόζωστις καὶ άμπελίς καὶ αὐτά καθ' έαυτά καὶ μετά τευτλίων

και μετά πράμβης έψόμενα και έσθιόμενα μετά των σιτίων και μετά άλεύρου δοφούμενα ποιεί διαγώρησιν ίκανήν, ποιείται δέ και ή 5 χνήχος πολλούς τρόπους και γάρ ἀποχυλισθείσης πινόμενος δ χυλός είωθε πρό δείπνου μέλιτι ή οίνω γλυκεί κραθείς υπάγειν και δοφήματος [έν] αὐτῷ καὶ μάζης τούτω φυραθείσης καὶ τῶν ὅψων έψηθέντων έν τούτφ. χρώτο δὲ ἄν τις αὐτῆ καὶ φρύξας, ἔπειτα μετρίως πόψας και διασείσας και πάλιν πόψας μετά μέλιτος και 10 ποιήσας οξον κηρόν μη λίαν σκληρόν, από τούτων λαμβάνων πρό τοῦ δειπνεῖν δσον ἰσχάδα μετρίαν ἢ μικρῷ μείζον ἢ ἔλαττον, ὡς άν χρωμένω φαίνηται συμφέρειν, γίγνοιτο δὲ ἄν ἰσγυρότερον, εί ώμης έρειχθείσης της κνήκου καὶ τῶν ἐντὸς ἐξαιρεθέντων καὶ τριφθέντων και μέλιτι συμπλασθέντων λαμβάνοιμεν ώσαύτως, έλαττον 15 δὲ τῆς πεφουγμένης. οὐδενὸς ἦττον ἀλύπως λύει τὴν κοιλίαν καὶ δ δούς δ έκ των συκαμίνων μετά μελικράτου πινόμενος, έτι δέ καὶ τοῖς όψοις περιπλαττόμενος. τῶνδε τῶν συνήθων κρατεῖ πάντων ή τεομινθίνη δητίνη δεί δε αθτήν, ώς έχει, μικοώ μείζον ή κύαμον Αλγύπτιον μετά δεῖπνον (λαβεῖν) ή εἰς τὸ ποτήριον ἐμβάλλοντα τὴν 20 ίσην, μέλι μίξαντα μη έλαττον ή τριπλάσιον, διαχεῖν δδατος θερμοῦ δυσί κυάθοις και πιεῖν έωθεν. Ps. Dioclis epist. ed. Fränkel 21.

²⁾ λενόζωστω Bingelkraut (mercurialis perennis). Die abführende Wirkung kennt der Verl. von πορί διαίτης II 54 (VI 562): διαχωρητικοί δε καί καθαρτωσί (sc. οι χνλοί) δρεβάνθονη, φωρίς, ρειδηκό, φελέγη, κυρίλως κορίλως να βαρία (gl. Thought L.) VII 4, 4), λενόζωστως, διατής, κυγίκου (δίλητε Θ)· ταθτα μάλλον ύποχωρετακ I συνοχείται. Diosk. IV 185 (682). Rufus bei Orib. II 112. Ατπίβεισε bei Orib. II 271. διαπελές ist die kretische Zaunrübe (bryonia cretica I). Vgl. Zopyros bei Orib. II 585: πρόδ δὲ τό διαφορείν καταπλοσούμενα ή καταντλούμενα εθθατεί διαφορδίου ψίζα, όμπίλον μελαίνης τῆς χειρωνιείου, δρεχέδοτριδου· οἱ δὲ ἀμακίδα (διαπελεν σολ), οἱ δὲ μαδόγην καλούσων. Vgl. Ruf. bei Orib. II 106.

4) κυτριος echter Saflor. [Hipp.] περί διαίτης a. a. O. Ruf. bei Orib. II 122. Diosk. IV 157 (651): το δε σπέρμα (sc. πτρι κυτριο) κοπτόμενον και χυλείριενον ορίν δδοραίλετι ή Σομφί δογεύδο κουλίαν καθαίρει * κακοστάρμον δε ότα: * γένετα. δε καί κοπτάρια, κουλίας μαλακτικά, δε' αύτοῦ πτιοθέντος καί μυγέντος ἀινυγδάλοις καὶ κύτοψ καὶ φύοψ καὶ μέλετι έφθφ. Vgl. Ruf. bei Orib. II 278. Diecibes bei Orib. II 261. Ps. Diocibe spist. ed. Frinkel 21.

16) [Hipp.] περί δ. II 55 (VI 562): μόρα θερμαίνει καὶ δυραίνει καὶ διαχωρεῖ. μόρα = υνκάμινα Maulbeeren. Υξι. Diphilos bei Athen. II 51f.: Διρμόσε δι δ. Ζάρνιοε ἰατρὸς γράφει οθτως: 'τὰ διδ συκάμινα, ἃ καὶ μόρα λόγεται, εθχυλα μέν δοτω . . . καὶ εθέκωρετα. Diosk. I 180 (155): μορέα ἢ συκάμινου δενδρον δοτί

γνώριμον, οδ δ καρπός λυτικός κοιλίας.

18) Vgl. Diosk. I 91 (94): ἔστι δε πάσα ήητινη θεριαντική, μαλακτική, διαχντική, ἀνακαθαρτική, βηξίν άρμόζουσα.

141.

Orib. III 168f: ύγιεινή δίαιτα εκ τῶν Διοκλέους.

Αρχή μέν έστι τής τῶν ὑγιεινῶν πραγματείας ή ἐν τῶν ὑπνων εἰς ὁ ἐγρηγορέναι μετάβασις ἐγεἰρεσθαι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὸ καλῶς ἐχει, μεθεστηκότων ἤδη τῶν σιτίων ἐν τής ἄνω γαστρὸς ἐπὶ τὴν κάτω καιλίαν. καλῶς δὲ ἔχει τὸν νέον καὶ ἀκμαζοντα μικρὸν πρὸ δ ἡλίου ὅσον διελθεῖν στάδια δέκα, θέρους δὲ ὅσον πέντε, τὸν δὲ πρεσβύτερον ἐλάσω τούτων καὶ θέρους καὶ χειμῶνος. διυπνιαθέντα δὲ μὴ εὐθὸς ἀνίστασθαι, μένειν δέ, ἔως ᾶν τὸ ἀυσκίνητον καὶ νωχείὰς τὸ ἐκ τῶν ὅπων γιγνόμενον ἐκλείπη. μετὰ δὲ τὴν ἀνάσασιν άρμόττει πρὸς τοὺς τραχηλισμούς τοὺς ὑπὸ τῶν προσκε-10 φαλαίων γιγνομένους ἀνατρίβεσθαι τὸν τράχηλον καὶ τὴν κεφαλὴν εὁ καὶ καλῶς ἔπειτα τοῖς μὲν μὴ εὐθὸς εἰθιμένοις κενοῦσθαι τὸν τράκηλον, καὶ πρὸν κενωθήναι, τοῖς δέ, ὅταν κενωθῶτικ, εὐθὸς πρὸ τοῦ πράτειν ἄλλο τι βέλτιόν ἐστι ἤδη τρίβεσθαι τὸ ῶμα

πόροι της ψυχης.

¹⁾ Vgl. Fredrich a. a. O. 196f.

³⁾ Athenaios bei Orib. III 187: ἐκ δὲ τῶν νυκτερινῶν ὕπνων διεγερτίον ἐν ἀρα καταψύγοντος ἔτι τοῦ ἀἰροο καὶ πρόε τοὺς περιπάτου ὁριητέον ἀὐ καὶ τὴν τοῦ δείπνου τροφὴν εὐσταλῆ προσενικτίον, ὅπως μικρᾶς οὐσης τῆς νυκτός ἀπα τῆ ἡμέρα εὐκριῶς καὶ ἔτοιμον πρός τὰς ἐξόδοις ὑπάρχη τὸ σῶμα. Ygl. Antyll bei Orib. I 446: ἐγρήγοραις πλῆθος διαφορεῖ καὶ τὰ ἐν καιλία ὑποβιβάζει καὶ πρός τὴν κάτω διέξοδον εὐτρεπίζει καὶ νωθρότητα διαλύει καὶ βάρος ἀποι-κουριαί κτλ.

 [[]Hipp.] περί διαίτης III 66 (VI 602): πρωί δε χρῆσθαι τοίσι περιπάτοισιν.
 I 35, 514: τοίσι τε περιπάτοισι ξυιφέρει χρῆσθαι καὶ ἀπό δείπνου καὶ δρθρίσισι
 ... δρθρου δέ, δκως αὶ διίξοδοι κενῶνται τοῦ ψγροῦ καὶ μὴ φράσσωνται οἰ

¹⁴⁾ D. verwirft die ξηροτριβία im Gegensatz zu Archidamos. Vgl. frg. 147. Rufus bei Orib. III 90: αδ δε ξηραί τρόψειε ξηνου μέν τι λυστελέν και γαρ δερμαίνουαι και την περιασήν δγράτητα ἀναλίσονουν, ὅποπτοι δέ είσε, μή δρα την δάρια πίλον τοῦ καιροῦ σκληρόσωσων κτλ.

παν μετά έλαίου μικρού, του μέν θέρους ύδατος μιγνυμένου, του δε γειμώνος ώς έχει, χρόνον μή όλίγον, και μαλακώς δε και δμαλώς. τό δλον έχτείνοντα και συγκάμπτοντα και πολλάκις, πάντα τό ένδεγόμενα του σώματος. άμεινον γάς (άν) τις και πρός ύγιειαν 5 και ποδς πάντα πόνον ούτως είη διακείμενος. μετά δε ταύτα το μέν πρόσωπον και τούς δφθαλμούς ύδατι ψυχοφ και καθαρώ ποοσιλύζειν και απονίζειν κατά έκαστην ήμέραν καθαραίς ταῖς γεοσίν, τὰ δὲ οδλα πρός τοὺς όδόντας καὶ τοὺς όδόντας ἢ οὖτως ἄν τοῖς δακτύλοις αὐτοῖς ⟨ῆ⟩ γλήχωνος τετριμμένης όμοῦ λείας παοκ-10 τοίβειν και έντος και έκτος και άποσμάν τὰ προσκαθήμενα αύτοῖο άπο των σιτίων, την δε όδνα και τα ώτα διαχρίειν μέν και λιπαίνειν έσωθεν άμφότερα, μάλιστα μέν μύρφ ήδεῖ εί δὲ μή, έλαίο ώς δ τι καθαρωτάτω και εθωδεστάτω. και έσωθεν και έξωθεν άλείφειν ταῖς χεροί πλατείαις. οὐχ ἥκιστα δὲ τῆς κεφαλῆς ἐπι-15 μελεΐσθαι δεί θεραπεία δε κεφαλής έστιν, ώς οδτως είπειν τοίψις και γρίσις και σμήξις και κτενισμός και έν χρώ κουρά. δεῖ δὲ τρίβειν μὲν καὶ ἀλείφειν αὐτὴν κατὰ ἐκάστην ἡμέραν, σμᾶν δὲ καὶ κτενίζειν διά τινων χρόνων. ποιεί δὲ ή μὲν τρίψις τὸ δερμάτιον Ισχυρότερον, ή δὲ χρίσις μαλακώτερον, ή δὲ σμήξις τοὺς 20 πόρους καθαρωτέρους καὶ εὐπνοωτέρους, δ δὲ κτενισμός ἀναξύων και όμαλον ποιών το περί τὰς τρίχας έκκαθαίρει και περιαιρεί τὰ ένοχλούντα. μετά δὲ τὴν εἰρημένην ἐκ τῶν ὕπνων ἐπιμέλειαν τοὺς μέν ετερόν τι πράττειν άναγκαζομένους ή προαιρουμένους έπλ τούτο ύποχωρείν εδ έγει τούς δὲ σγολάζοντας προπεριπατείν 25 άρμόττει το σύμμετρον τῆ δώμη τῆς δυνάμεως. οἱ μὲν οὖν προ

έν χρῷ κουρά Scheren der Haare bis auf die Haut.

20) Diokles bei Gal. XI 507: τοῦτο δὲ καὶ ὁ Διοκλῆς αὐτὸς ώμολόγησεν, ἐμπλαστικόν τε τῶν πόρων τοὅλαιον ἀποφηνάμενος εἶναι καὶ τῶν ἀπορρεόντων

έφεκτικόν και βυρσών μαλακτικόν.

25) [Hipp.] περί δ. Ι c. 85 (VI 514): τοτοί τε περιπάτοισι ξυμφέρει χρησθαι και ἀπό δείπνου και ὁρθρίοισι . . ἀπό δείπνου μέν, ὅκως τροφὴν ξηροτέρην ή

Archidamos bestritt die Möglichkeit gleichmässiger Einreibungen mit Öl (frg. 147).

⁸⁾ δδόντας δὲ καὶ τοὺς δδόντας ή οἕτως cod. δὲ ist Dittographie.

⁹⁾ Diose III 38, 377: naurives de (se. γλήχων) και ούλα ξηρά λεία κεκανμένη. 16) τοτγιε Einreibung, χοτοιε — deserves Salben, οιηξεε — desdrappies das Reiben mit einem trocknen Tuch, Massage, κετενορόε das Kämmen der Haare,

¹⁹⁾ Archidamos war umgekehrt der Meinung, dass Einreibungen mit Öl die Gal. At 47: ἀλί. Αρχίθασος κέν πόρε το χαταφονεία έπτοθειομος πόρες ανεία. Gal. ΧΙ 47: ἀλί. Αρχίθασος κέν πόρε το χαταφονεία να πολιοτε του έναεγοι φαιοριένουν ἔτι μοι δοκεί και ταύτη δικαίους ἀν ψέγεοθαι. λίγει είν γλά αιτών τ'ην ξηράν τρίγει είναι τής μετί έλαιου, διότι το σόμα ακληρότερον τε καὶ ξηρότερον τοῦ ἀλεισροιένουι ἐγγάξεται, μαλακότερον δὲ τοῦ ξηροιε τριβοιένουι ψέγεται.

της προσφοράς των σιτίων πλείους γιγνόμενοι, κενούντες τό σωμα. δεκτικωτέρους της τροφής και πέττειν τα βρωθέντα ποιούσι δυνατωτέρους οί δε άπό των σιτίων μέτριοι μέν όντες και βραδείς δμαλίζουσί τε και μιγνύουσι τὰ σιτία και τὸ ποτὸν και τὰ συγκαταλαμβανόμενα τῶν πνευμάτων αὐτοῖς καὶ τὰ πρόχειρα τῶν 5 περιττωμάτων έχχρίνοντες λαπάττουσιν, εὐογχότερον ποιούντες τὸν όγχον τοῦ πληρώματος ἀπό τε τῶν ὑποχονδρίων καταβιβάζοντες τὰς περί την κεφαλήν αίσθήσεις βελτίους ποιούσι και τούς δπνους άταρακτοτέρους. τούς δὲ πολλούς και ταχεῖς τῶν μετὰ τὰ σιτία πρός ούδεν αν τις επαινέσειεν σείοντες γάρ Ισχυρώς τό 10 σωμα διακρίνουσι τε και χωρίζουσιν άπο άλλήλων τὰ σιτία και τὰ ποτά, ώστε κλύδαξίν τε γίγνεσθαι καὶ δυσπεψίαν καὶ τὴν κοιλίαν έπιταράττεσθαι πολλάκις. συμφέρει δὲ μετὰ τὸν περίπατον καθεζόμενον οίχονομεῖν τι τῶν κατὰ αὐτὸν έκαστον, έως ἄν ὧρα γένηται τραπέσθαι πρός την του σώματος έπιμέλειαν. καλώς δὲ ἔχει 15 γυμνάζεσθαι τούς μεν νέους και πλειόνων γυμνασίων γλιχομένους και δεομένους είς το γυμνάσιον αποχωρήσαντας, τούς δὲ πρεσβυτέρους και άσθενεστέρους είς βαλανεΐον ή είς άλλην άλέαν χρίεσθαι. άπόχοη δὲ τοῖς τηλικούτοις καὶ παντάπασιν ίδιωτικόν ἔχουσιν αύτοῖς γυμνάσιον τρῖψις μετρία καὶ μικρά κίνησις του σώματος. 20 τρίβεσθαι δὲ βέλτιόν ἐστι τὸν τρίψεως δεόμενον μήτε κεχρισμένον πολύ μήτε ξηρόν παντελώς, άλλα ύπαλειψάμενον και τριψάμενον όμαλως. Επειτα περιξυσάμενον λουτρώ άρμόττοντι χρήσασθαι, τους δὲ ἀσθενεῖς και σφόδρα πρεσβύτας άλείψεσθαι μὲν λιπαρῶς καὶ όμαλως, τρίβεσθαι δὲ αὐτὸν ύπὸ έαυτοῦ τὰ πλεῖστα βέλτιον έστιν. 25 άμα γὰς τῆ τρίψει καὶ γυμνάζεσθαι τὸ σῶμα συμβαίνει διὰ έαυτοῦ κινούμενον' τὸ δὲ ὑπὸ ἐτέρου τρίβεσθαι διὰ παντός τοῖς κοπιῶσι και τοῖς ἀσθενεστέροις και δαθυμοτέρως έχουσι πρός τὰ γυμνάσια δεῖ μάλιστα ἀπονέμειν.

ψυχή δέγηται άπο των έσιοντων, όρθρου δέ, όκως αι διέξοδοι κενώνται του ύγροῦ καὶ μή φράσσωνται οἱ πόροι τῆς ψυχῆς. Vgl. II 62 (VI 576 ff.). Antyll bei Orib. I 503f. 9) Antyll bei Orib. I 505: οἱ μὲν οὖν ἡρεματοι χρήσιμοι τοτε ἀσθενεστέροις,

έτι δὲ τοῖς μετά τροφήν χρωμένοις τῷ περιπάτῳ κτλ.

¹⁶⁾ ywoutvovs ed. corr. Kalbfleisch. 22) Vgl. frg. 147.

²⁵⁾ Plato Tim. 89 A: των δ' αδ κινήσεων ή έν έαυτῷ όφ' αύτοῦ ἀρίστη κίνησις μάλιστα γὰρ τῆ διανοητικῆ καὶ τῆ τοῦ παντὸς κινήσει ξυγγενής -, ἡ δὲ ὑπ' άλλου χείρων' χειρίστη δε ή κειμένου του σώματος και άγοντος ήσυχίαν δι' έτέρων αὐτό κατὰ μέρη κινούσα. Agathinos bei Orib. II 399: ἀλείφεσθαι δετ οὖν έλαίφ συμμέτοφ και έπι πολύ τρίβεσθαι, και ύπο άλλων μέν, μάλιστα δε ύπο έαυτου. ούδεν γάρ ούτε άποπώτερον ούτε εύπονώτερον ούτε μαλλον ποιητικόν του (τόνου τοτς σώμασι) της διά έαυτοῦ τρίψεως.

μετά δὲ τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος ἐπὶ ἄριστον ἀποχωρεῖν. ούν άδηλον δὲ ότι καὶ τὸ άριστον καὶ πάσαν άπλῶς τὴν δίαιτου άομόσει του μέν θέρους είναι μή θερμαντικήν μηδέ ξηραντικήν του δε γειμώνος μήτε ψυκτικήν μήτε ύγραντικήν, του δε έαρος και 5 του μετοπώρου μέσον τι έχουσαν. τοῖς μεν οὖν εὐόγκως βουλομένοις διάγειν του θέρους άριστον άποχρων έστι καὶ πρός ύγίειαν καὶ πρός τὸ διημερεύειν ίκανῶς ἄλφιτον λευκόν χρήσιμον μέτριον ἐπὶ οἴνω λεικώ εθώδει και μέλιτι μή πολλώ και ύδατι κεκραμένω καλώς πινόμενον, ή ξψημά τι των άφύσων και εύπέπτων και τροφίμων 10 και ούτω, και μετά μικρού μέλιτος λαμβανόμενον μή θερμόν. τω δὲ μηδὲν προσιεμένω τοιούτον ἄρτον άρισταν άρμόττει ψυγρον τοσούτον, δσον έσται πρό του δειλινού γυμνασίου καταπέψαι δυνατός. όψον δὲ έξει λάχανον έφθόν, η κολοκύντην ή σικυδν η άλλο τι των πρός την παρούσαν ώραν μη άναρμόστων ήψημένον άπλως. 15 πίνειν δὲ λευκόν οίνον ύδαρέστερον άχρι τοῦ μη διψήσαι. πρό δὲ τοῦ λαμβάνειν τὸ σιτίον προπίνειν εδωρ μέν, ἄν διψη τις. πλείον εί δε μή, έλαττον. μετά δε το άριστον μή πολύν διατοίψαντα γρόνον καταδαρθείν έν σκοτεινώ ή ψυχεινώ τόπω και χωρίς πνεύματος έγερθέντος δε οίκονομεῖν τι τῶν ίδίων καὶ περιπατεῖν. 20 περιπατήσαντα δὲ καὶ μικρά προδιαναπαύσαντα πρός τὸ γυμνάσιον άποχωρείν. και τοίς μέν ισγυροτέροις και νεωτέροις νυμνασα-

^{3) [}Hipp.] $\pi e \rho i \delta$. III 68 (VI 602): $\chi \rho \eta \sigma \partial u$ δὲ τοῖοι λαχάνοιοι τοῖουν ἐφθοῦσι πλὴν τῶν κανοσδέον, $\chi \rho \bar{\eta} \sigma \partial u$ δὲ καὶ τοῖουν ἀμοῖοι πλὴν τῶν θερωσκαν καθο καὶ $\rho \sigma \bar{\eta} \sigma \partial u$ δε (VI544): τοῦ τοῦ δε διατήμαι $\chi \rho \bar{\eta} \sigma \partial u$ (60. τοῦ $\chi \mu u \rho \bar{\eta} \sigma \partial u$ δε (ΚΙ 514): τοῦ τοῦ δε διατήμαι $\chi \bar{\eta} \sigma \partial u$ (60. τοῦ $\chi \mu u \rho \bar{\eta} \sigma \partial u$ δε $\chi \bar{\eta} \sigma \partial u$ δε (ΚΙ 514): τοῦ τοῦ καὶ διαγίτουν. Vgl. $\chi \bar{\eta} \sigma \partial u$ δε (VI 72). Athen. bei Orib. III 183. 1851. Der Sommer (warm-trocken) erfordert eine kaite und feuchte Diāt.

^{7) [}Hipp.] περί δ. III 68 (VI 602): χρή οῦν, ἐπειδὰν πλειὰς ἐπιτειθη, τοισι τε οιτίοιαι μαλακοτέροια καὶ ἐλάσσοι χρῆσθαι, εἶτα τῆ μάζη πλέον ἡ τῷ ἀρτφ. ταντη ἐἐ προφυριτῆ ἀτριπτοτέρη, τοισι ἐὲ πόμασι μαλακοῖσι, ἐεκοισι», ὁδαρίσω, ձρίστο δὶ ὁλίγω. vgl. περί δ. ὑν. α. 1. Athen. a. a. (). 186.

⁹⁾ πινομένω ed. πινόμενον cod.

^{13) [}Hipp.] περί δ. III 68 (ΥΙ602): χρῆσθαι δὲ τοῖσι λαχάνοισι τοῖσιν ἐφθαῖσι πλὴν τῶν κανσοδέσν, χρῆσθαι δὲ καὶ τοῖσιν ὁμοῖοὶ πλὴν τῶν θερμαντικῶν καὶ ἐῆραντικῶν. Υκρὶ. περί δ. ψ̄ν. c. i. Athen. a. a. 0. 186.

^{15) [}Hipp.] περί δ. a. a. O.: καὶ πλησιονήσιν ὡς ήκιστα τῶν σιτίων καὶ τῷ ποτῷ ἰκανῷ ἐπὶ τῷ σίτῷ χρῆσθαι. Athen. a. a. O. 186.

¹⁶⁾ Athen. II 45 d.: μετά δε ταθτα προπίνεω βδωρ ώς χρηστότατον, ἐν μέν χειμῶνι καὶ ἐαρι θεριών ώς μάλιστα, ἐν δε τῷ θέρει ψυχρόν, ὡς μὴ προεκδεων τὸν στόμαςον προπίνεων δε σύμαετρον τῷ πλήθει κτλ. (aus Herakleides von Tarent). ∀gl. Herm. ΧΧΧΥ 364.

^{17) [}Hipp.] περί δ. a. a. O.: καὶ ὅπνοισιν ἀπό τοῦ ἀρίστου βραχέσι (sc. χρῆσθαι χρῆ). Athen. bei Orib. III 187.

μένους καὶ κονισαμένους τῷ ψυχοῷ λούεσθαι καλῶς ἔχει τοὺς λέ πρεσβυτέρους και άσθενεστέρους άλειψαμένους και μικοά τριψαμένους λούεσθαι θερμφ, την πεφαλήν μη βρέγοντας. δμοίως δὲ πάσι τοῖς θγιαίνουσι θερμώ λούσασθαι την πεφαλήν όλιγάκις ή οὐδέποτε άρμόττει τοῖς δὲ πρεσβυτέροις οὐδὲ βρέχειν πολλάκις 5 βέλτιον έστιν, άλλά διά τινων χρόνων χρίεσθαι τῷ έλαίω, μίσγοντας του μέν θέρους δόωρ, του δέ χειμώνος οίνον. ώς μέγιστον δέ καί βέλτιστον και άλειψαμένους έκματτεσθαι καθαρώς, ή αποσμάσθαι καὶ ψυγοῷ μετοίως ἐκκλύζεσθαι καὶ μετά τὸ ύγρᾶναι άλείφεσθαι. ποδο δὲ τὰ σιτία δεῖ βαδίζειν κενούς καὶ μηδὲν ἄπεπτον ἔγοντας 10 των βρωθέντων πρότερον γιγνώσκοι δε άν τις τουτο μάλιστα τη των έρευγμων ανοσμία και έκλείψει και τη λαπαρότητι και τη εύκρινεία του ύποχονδρίου και της κοιλίας, έτι δε τώ πρός την του φαγείν βούλησιν όρμητικώς έχειν. δειπνείν δε καλώς έχει του θέρους μικρόν πρό ήλίου δυσμών και άρτον και λάχανα και μάζαν. 15 λάνανα δὲ ώμα μὲν προεσθίειν πλήν σικυοῦ καὶ δαφάνου ταῦτα δὲ τελευταῖα τὰ δὲ έφθὰ λαμβάνειν ὑπὸ πρῶτον τὸ δεῖπνον. ίγθυς δὲ ἐσθίειν τῶν μὲν πετραίων τοὺς σαρχώδεις καὶ ψαθυρούς. τῶν δὲ σελάχων καὶ τῶν ἄλλων τοὺς εὐχυλοτάτους καὶ πλεῖον τοὺς έφθούς πρέα δὲ ἐρίφεια καὶ ἄρνεια τῶν νέων πάνυ, ὕεια δὲ τῶν 20 άχμαζόντων, δρνίθεια δέ τὰ τῶν άλεχτορίδων ἢ περδίχων ἢ περιστερών ή φαττών νεοττών, έφθά πάντα λιτώς. λαμβάνειν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐδεσμάτων οὐθὲν ἄν κωλύοι τὰ πρός ήδονήν, ὅσα μὴ τοῖς προειρημένοις έναντίας έλαχε δυνάμεις. ὅτι δὲ άρμόττει πάσαν δραν τοῖς μὲν ύγρὰς ἔχουσι τὰς ποιλίας τὰ σταλτικά λαμ- 25 βάνειν τῶν παρόντων, τοῖς δὲ ξηράς τὰ ὑπακτικά, τοῖς δὲ δυσουρούσι τὰ οὐρητικά, τοῖς δὲ ἰσχνοῖς τὰ τρόφιμα πᾶς τις ἄν διδοίη. προπίνειν δε πρό τοῦ δείπνου καὶ πίνειν μέχρι τινός δδωρ. ἔπειτα τούς μέν Ισχνούς μέλανα λεπτόν οίνον, μετά δὲ τό δείπνον λευκόν,

^{1) [}Hipp] περί δ. II 57 (VI 570) Agathinos bei Orib. II 394. Plut. de sanitate praecepta c. 17.

 [[]Hipp.] περὶ ἀρχ. ἰατρ. c. 11 (12 K).

¹⁶⁾ Vgl. frg. 121. Diokles gebraucht βάφανος für Rettich wie der Dichter der alten Komödie Kallias (Athen. Π 57a), die gewöhnliche Bezeichnung ist βάφανος, während βάφανος den Kohl bedeutet. Vgl. Gal. VI 658: ϑανμάσαι δ΄ τοτι και τῶν ἰδιατῶν τοι κοι δους και τῶν ἐδιατῶν τοι κοι καται τῶν ἐδιατῶν τοι και
Ygl. frg. 135. Nach Diokles sind die πετραίοι μαλακόσαρκοι. Sie sind leicht nach περί δ. II 48 (VI 548).

²⁰⁾ Ruf. bei Orib. I 545 sagt von den κρία έρίφων και άρνῶν και χοίρων και διεκτορίδων και περδίκων και χηνῶν και νησοῶν, dass es nahrhaft sei : πάντα γὰς τὰ εἰρημένα τροφιμώτατα. Diokles empfahl es, weil es trocken war [Hipp.]

τούς δὲ εὐσάρχους διὰ τέλους λευχόν, ὑδαρέστερον δὲ πάντας:
πλήθος δὲ ὅσον έχάστφ γίγνεται ποὸς ήδοντην. ἀκρόδουα δὲ
δύσχρηστα μέν έστι πάντα, ήχιστα δὲ ἐνοχλεῖ τοῦ λόγου μέτρια
λαμβανόμενα ποὸ τῶν σιτίων. τῆς δὲ δπώρας τὰ μὲν σῦχα περιεδλόντας τὸ δέρια καὶ τὸν ὁπὸν περιπλύναντας καὶ βρέξαντας ἐν

όδατι ψυγχοῷ βέλτιόν ἐστι λαμβάνειν, καὶ μη ἔχοντας αὐτοῦ και τοὺς μὴ δυναμένους ἐσθίειν μετὰ δεῖπνον, τοὺς δὲ λοιποὺς κοὰ τοῦ ἐσεῖπνον τοὺς κὲ κοιποὺς κοὰ τοῦ ἐεἰπνον σταφυλὴν δὲ λευκὴν πάντας ἐν τῷ δείπνῷ τραγήματα δὲ ἐρεβίνθους λευκοὺς βεβρεγμένους ἡ ἀμὐγδαλα καθαρό 10 βεβρεγμένα. μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον τοὺς μὲν ἰσχνοὺς καὶ φυσώδει καὶ μη ἀρδίως τὰ σιτία πέττοντας ἀπλά τε λαμβάνειν καὶ καθειάνι τὰθύς, τοὺς δὲ λοιποὺς διλγον καὶ βραδέως περιπατήσαντας ἀναπαύεσθαι. κεκλίσθαι δὲ παντὶ βέλτιόν ἐστι, όντος μὲν ἔτι περί τὴν γαρτέρα τοῦ πληρώματος, ἐπὶ τὴν ἀρίστερὰν πλευράν, 15 λαπαρᾶς δὲ γενομένης μεταβάλλειν καὶ ἐπὶ τὴν δεξιάν κατακεκλίσθαι δὲ μήτε τεταιένον λίαν μήτε συγκεκαμμένον ἰσγορῶς.

υπτιον δε καθεύδειν ουδενί βέλτιον έστιν δύσπνοια γάς και πνιγμοί και επιληπτικά και εξονειξιασμοί μάλιστα συμβαίνουσι περί δ. Π 47 (VI 548): ξηρότατον μέν οδν φαίνεται κρίας φάσσης, δεύτερον πέρδικος.

περί δ. II 4 (VI. 148): ξηβοτατον μεν συν φαινεται πραιε garons, σεντεφον περδίνος, τρίτον περιστερής και άλεκτρούσος και τρυγόνος. Vgl. II 46 (546). 4) Vgl. περί δ. III 68 (VI 602): ή δὲ δπώρη Ισγυροτέρη τής άνθοωπίνης

Υξι. περί δ. III 68 (ΥΙ 602): ή δε δπώρη Ισχυροτέρη τής άνθρωπίνης φύσιος: βέλτιον σύν άπέχεσθαι* εἰ δὲ χρῷτό τις, μετὰ τῶν σίτων χρώμενος ήπιστ ἄν ἐξαμαρτάνοι.

⁶⁾ Herakleides von Tarent bei Athen. III 79e. Herm. XXXV 362.

¹⁰⁾ Anonymus περί διαίτης (Ideler phys. et med. gr. minores II 195): μετά δε την τροφήν χειώ μετρίοις περιπάτοις, ός δε νάποραλώνται από σεία, η ή άλμαι δια άτακτοις κισήμασεν ή κραυγαϊς, Ινα ην δυναβοάσσωνται. μετά δε τούν τοιούτουν περιπάτους θπινω συμμέτρω χειώ μεσιμένω καὶ θλεμοτέραις των ήμερων, Εν ηθυ τούς θποτρώμασει καὶ τούς θπινως πάσδεξωποιτών κάθυνδε καὶ έτι τό ήπαρά φυκάλουν ... ή άριστερά δε Ακατάλιων τότε και μόνη χρησιμωτάτη, δτι έκ πολυφαγίας ή καὶ πολυποσίας βαρύνονται τὰ σπλάγγον καὶ δ στόμεχως καὶ εἰς διετον άναινούνται. Υgl. περί δ. III 68 (ΥΙ 602). περί ψ. β. σ. (Υ(Ι 82).

^{13) [}Hipp.] προγν. c. 3 (81 K): καιλιμένον δὲ χρή καταλαμβάνεοθαι τόν νουξοντά ότο δετίρου επί τό πλευρόν τό δεξιόν ή τό διρατερόν καὶ τὰς χεξισα από το δετίρο και τὰς χεξισα από το τόμη και τὰ το τόμη να καὶ από το τόμη και και ότο τόμη και και ότο τόμη και και ότο τόμη και και και το τόμη και το πλειστοι τῶν διμανόντων κατακλένονται. Απίτη δεί Οτίλ. Ι 437: ἐπὶ δὲ τῶν ἀτροφούντων και βραθυπεπούντων ή ἐπὶ τὸ διρατερό σύμησρος, ὡς ἐω περιπτυσομένου τὴ μοτορί τοῦ θηποτο καὶ Φάλιστοι αὐτήν.

¹⁶⁾ Vgl. Ps. Arist. probl. VI 3, 885 b 26: διά τι συγκεκαμμένον βέλτιον κατακείσθαι καὶ πολλοί γε παραγγέλλουσι τοῦτο καὶ τῶν ἰστρῶν;

^{17) [}Hipp.] προγν. c. 3: Επτιον δέ κεξοθαι και τὰς χείρας και τὰ σκέλεα έκτεταμένα Εχοντα ήσσον άγαθόν.

¹⁸⁾ Theophr. περί κόπων p. 400 W: κατάκεινται (sc. οί κοπιῶντες) δ' δπτιοι

τοῖς οὖτω καθεύδουσιν. ἐγρηγορεῖν δὲ κατακειμένοις ὑπτίοις τὸ μεν γίγνεται κατά τρόπον, το δε ού τα μεν γάρ σκέλη και αι γείρες κατά εύθυωρίαν κείμενα του σώματος πρός το συγκάμπτειν καί έκπείνειν και συνάγειν και διοίγειν εδ έχει, και πρός το τα δεξιά τοῖς ἀριστεροῖς όμοίως κεῖσθαι καὶ μὴ τὰ έτερα θλίβεσθαι ύπό 5 των έτέρων ή δε φάχις πονεί δια τέλους έπτεταμένη παρά το μή δυνατόν είναι συγκάμπτειν αὐτήν κατακειμένοις οὖτως. τό δὲ ὑπογόνδριον και τους πόδας άλεαίνειν ούχ ήπιστα άρμόττει παρά τε τά σιτία και καθευδόντων. Εγείρεσθαι μέν και άνίστασθαι τούς μέν φυσώδεις όψέ, τοὺς δὲ ἄλλους ἄμα τῆ ἡμέρα. τοῖς μὲν οδν 10 πλείστοις των ύγιαινόντων τοιαύτη τις διαγωγή μάλιστα αν άρμόσειεν. τοῦ δὲ χειμώνος, ὅτι πλείω τοῦ θέρους τοὺς περιπάτους καὶ τὰ λοιπά γυμνάσια συντονώτερα δεῖ ποιεῖσθαι, κατὰ μικρόν προσάγοντας, τὸ ἐπὶ πλεῖον εὐλαβουμένους, εἴοηται ποότερον. άλείμμασι δὲ μάλλον χρησθαι ή λουτροῖς λουτροῖς δὲ ένίστε 15 ψυχροίς και μάλλον έν ταίς θερμημερίαις, θερμοίς δέ τους κοπιώντας και τούς άφιδρώσεως δεομένους. και τούς μέν εὐσάρκους καὶ ύγροὺς άρμόττει [τε] μονοσιτεῖν ἀρξαμένους ἀπὸ πλειάδος δύσεως (έως) έπιτολής τους δε λοιπούς άρισταν άρμόττει μιχοδο όψον έδοντας ή μέλι μέτριον ή οίνον γλυχύν, πίνειν δὲ μηδὲν ή 20 μικοδν μετά τδ άριστον ολνάριον λεπτόν άτρέμα μαλακόν, κεκιρναμένον μετοίως, έπειτα καταδαρθεῖν άλεαίνοντας, μή πολύν δὲ χρόνον έγερθέντα δέ, καθάπερ του θέρους, τὰ οίκεῖα πράττειν,

διά τήν Εκλυσιν' έν τούτος γάρ σχήματι μάλιστ' άνισον . . και πρός τον έξονεςσυγμόν συνεργεί. Antyll bei Orlh. a. a. O.: ή μέν γάρ γονόρροια και ή σατυρίασις παροξύνεται, θερμαινομένουν του τόπουν, έπειδαν ύπτιοι κατακλίνουται.

^{12) [}Hipp.] περί διαίτης ΙΙΙ 68 (VI 594): τοτοι δε πόνοισι πολλοτοιν άπασι (sc. χεβιόναι τοῦ χειμόνος), τοτοι δε δόμοισι καμπτοτοιν εξ δίλγον προσάγοντα . . . τοτοί τε περιπάτοιον άπό τῶν γυμνισιόνν δξάσιν, ἀπό δε τοῦ δείπνον βραδείνι ἐν λίλξη όργθρίσιοι τε πολλοτοιν ἐξ δίλγον ἀρχόμενον, προσάγοντα ἐς το σφοδρόν ἀποπαίοντα τε ήσυχί. Vgl. 598, 4. Athenaios a. a. O. 184: γυμνιαίοις δε σφοδροτέροις προσελενστέον. Der Winter, der kalt und feucht ist, erfordert eine entgegengesetzte Lebensweise (180, 4. frg. 65).

¹⁵⁾ Theophr. de lassitudine 17 (401, 6 W): κελεύονοι δέ τωνε τους μεν χειιεενούς (κόπους) Δέλεματι, τους δέ θερινούς λοντος θεραπείευν, τους μεν διά
τας μεταβολάς και φοβιας, τους δέ διά την ξηρότητα τῆς δίφας καθυγραθιευς. Ps.
Arist. probl. V 38. (Hipp) περί διαίτης ΙΠ 65 (VI 596): χείεοθαι τε πλείω (sc. im
Winter): διάτων δέ έθθη λούεοθαι, ῆν μέν έππονήση ἐν παλαίστερη, ψυχεφ
λονίοθω ην δέ δλλω των πόνω χρήσηται, το θερμόν συμφορώτερον. Athen.
bei Orib. IΠ 184.

^{17) [}Hipp.] regi dialths III 68 (VI 594): resstron mèn monorth con dialth $\frac{1}{2}$ dialth. If $\frac{1}{2}$ dialth $\frac{1}{2}$ dialth. The dialth $\frac{1}{2}$ dialth. The dialth. The dialth. The dialth. The dialth.

τὸ δὲ λουτοὸν τὸ θερμὸν ἐᾶν, γυμνασαμένους δὲ δειπνεῖν συσκοτάζοντος, άλεαίνοντας μετά πυρός, τους μέν μικρούς και εδ πρός μάζαν έγοντας άμφότερα, πλείω δὲ τὸν ἄρτον, τοὺς δὲ λοιποὺς άφαιρείν την μαζαν. λάχανα δὲ τὸ μὲν δλον τοῦ χειμῶνος (ήτ-5 τον) ή του θέρους έσθίειν άρμόττει. μάλιστα δε εύθετει των όμων πηνανον, εύζωμον, δάφανος τελευταία λαμβανομένη· των δλ έωθων πράμβη, λάπαθον, γογγύλη, και μαλλον εωλος. τὰ δὲ ἄγοια ναλ τὰ ἀμὰ τῶν ἀμῶν καὶ τὰ έφθὰ τῶν έφθῶν, οὐ χείοω τὰ γειμερινά των θερινών έστιν. άρμόττει δέ και τά σκόροδα και τά 10 χούμμνα καὶ ὁ τάριχος καὶ τὰ ἔτνη καὶ ή φακή μάλιστα ταύτην την ώραν, και των άλλων όψων μάλιστα τὰ όπτὰ των έφθων, και δλως τὰ ξηρότερα τῶν ύγροτέρων χειμερινόν δὲ (καί) τὸ κάρδαμον καὶ τὸ σίνηπι μαλλόν ἐστιν. πίνειν δὲ ἐν μὲν τῷ δείπνω οίνον μέλανα, λεπτόν, ήσυγη μαλακόν, μη νέον, κιονάμενον μικούν 15 ακοατέστερον. άρμόττει δὲ ταύτην την ώραν αμύγδαλα πεφουνμένα, μύρτα, βάλανοι δπτοί, κάρνα πλατέα καὶ έφθά καὶ όπτά.

δη μέν ούν τρόπον δεί ζήν του θέρους και τού χειμώνος, έπι πλείον εἴρηται: του δὲ ἔαρος και του φθινοπώρου δήλον, ώς μέση διατα τών είρημένων μάλιστα άρμόττει. φυλάττεσθαι όὲ ἀεὶ δεί δεί τὰ τὰ ἀήθη και τὰ ἰσχυρὰ και δύσπεπτα τών βρωμάτων και τὰ πολλά λίαν' παρά γάρ το πλήθος ούχ ήττον ή παρά τὰς μοχθη-

^{3) [}Hipp.] περί διαίτης a. a. O. 594: ἀρτοσιτίη δὲ μάλλον (sc. χρῆσθαί).

^{4) [}Hipp.] a. a. O.: τοτοι δὲ διαιτήμασι χρῆσθαι τοτοι ξηρεντικοτοι καὶ θερμαντικοτοι καὶ συγκομοτοτότοι καὶ διερήτοιων ... καὶ τοτοιν όπτοτοι τῶν δύμον μάλλον ή θερότοι καὶ τοτοι πόμου κίλακον, διαγητοτόροιοι καὶ διάλασοι, λισήτοιοι όπ ήπιστα, πλήν τοτοι θτριαντικοτοι καὶ ξηροτοι καὶ χνίοιοι καὶ διορήκασιν όπ ήπιστα. Vgl. Fredrich a. a. O. 197. Athen. a. a. O. 185: λαχάνοις δὲ ήκιστα χρηστέον καὶ τούτων τοτό θεριαντικοτέροις.

⁷⁾ Vgl. frg. 121.

γογγύλη Kohlrübe, sonst γογγυλίς, sicher für Diokles bezeugt durch frg.
 Dioskurides nennt sie ebenso.

¹²⁾ Athen. a. a. 0. 184: καὶ τροφαίς χρηστέον ξηραντικωτέραις.

^{13) [}Hipp.] a. a. O.: καὶ τοτοι πόμασι μέλασιν, ἀκρητεστέροισι καὶ ἐλάσσοσι. Athen a. a. O. 183.

¹⁶⁾ Vgl. frg. 126. Die Mandeln sind nach Diokles Θερμαντικά, βάλανοι sind die Διὸς βάλανοι Haselnüsse, κάρνα πλατέα die Kastanien.

^{19) [}Hipp.] Aph. II 51 (IV 484): τὸ κατὰ πολὸ καὶ ἐξαπίνης κενοῦν ἢ πληροῦν ἢ σλεμαίνειν ἢ ψόμειν ἢ άλλοις όκοιοῦν τὸ οδια κινεῖν σφαλερόν, καὶ πῶν τὸ πολὸ τῷ ψόσει πολέμιον τὸ δὲ κατ' όλλον ἀσφαλὲς καὶ ἄλλοις, ἢν τις ἐξ ἐτέρον ἐψ' ἔτερον μεταβαίη. 'Υςί. [Hipp.] περὶ ψνοῶν c. 7 (Y198). Plat. Rep. IIIp. 405 CD.

^{0) (}Hipp.) reof deatr. $\delta \xi$, \hat{c} , $\delta \delta$ (125 K. II 298 L); edyddaus uży gdgovou rā kgó
ara, \hat{a} elddatus, hy vad uỷ hand \hat{a} gdove: doadros $\delta \delta$ vai rā rotā δ dvogdovo

de gdgovou rā kgómata, \hat{a} uỷ elddatus. Ny uỷ nach \hat{a} dvogdovo δ vai tā notā.

ρίας ένίστε των έσθιομένων ένοχληθείη μάλλον άν τις. μη προγείοως δὲ πίνειν ἄηθες εδως · μοχθηρόν γὰρ καὶ ἐπισφαλές ἐστιν. άλλα μετά μέλιτος ή οίνου ή όξους ή άλφιτων και άλων. ψυγρόν δὲ Ισχυρώς δδωρ καὶ πάμπολυ πόμα άθροῦν πίνειν, κινδυνώδές έστι, και μάλιστα τοῖς πεπονηκόσι και ηλιουμένοις έτι θερμοῖς 5 οδσιν μέγιστον δε πρός ύγιειαν έστι το μηδεν πρείττον γίγνεσθαι τής του σώματος φύσεως. άμα δὲ ταῖς ώραις μεταβαλλούσαις και την άλλην διαγωγήν μεταβάλλειν, κατά μικοδν είς τούναντίον άπονεύοντα και μή μεγάλην έξαπίνης ποιούντα μεταβολήν. άφροδισίοις δε χρησθαι πολλοίς μεν και συνεχέσιν ου δεί μάλιστα δε 10 άομόττει τοῖς ψυχροῖς καὶ ύγροῖς καὶ μελαγχολικοῖς καὶ φυσώδεσιν. ημιστα δὲ κατὰ φύσιν μέν ἐστι τοῖς ἰσχνοῖς καὶ ἀπλεύροις καὶ ἄσαρκα τὰ περὶ τὰ ἰσχία καὶ τὴν ὀσφύν ἔχουσιν. κατὰ δὲ τὰς ήλικίας τοῖς ἐκ παίδων εἰς τὴν τῶν μειρακίων ήλικίαν μεταβαίνουσι καί τοῖς πρεσβύταις. κακούται δὲ μάλιστα τοῦ σώματος 15 τοῖς πλεονάζουσιν ἀκαίρως τὰ περί τὴν κύστιν καὶ νεφρούς καὶ πνεύμονα και δφθαλμούς και τά περί τον νωτιαΐον μυελόν. ήκιστα δὲ ἐνοχλεῖ καὶ πλεῖστον χρόνον ή δύναμις πρός ταῦτα διαμένει τοῖς μη άλλως ἀφυέσι πρός την τοιαύτην πράξιν ένεργοῦσί τε άει μετρίως και μή λίαν πλεονάζουσι, τροφή δε χρηστή και δα- 20 ψιλεί χρωμένοις. έμειν δέ άπο σίτου τοίς εὐτάκτως ζωσι και έτι γάρ ή φύσις τοῖς τε τῶν σιτίων καὶ ποτῶν περιττώμασι καὶ τοῖς κατά φύσιν άπό τοῦ σώματος ἀποχοινομένοις έξαγωγάς πεποίημεν, ώστε μηδέν έμέτου δεῖσθαι.

[Hipp.] περί δ. a. a. O. 600, 15: ἐν ἐκάστη δὲ τῃ ἄρη ἔκαστα τῶν διαιτημάτων μεθιστάναι (sc. χρή) κατὰ μικρόν. Χεπ. Cyr. VI 2, 29.

9) [Hipp.] περί χυμών c. 15 (V 496): αὶ μεταβολαὶ μάλιστα τίκτονοι νοσήματα καὶ ci μέγισται μάλιστα καὶ ἐν τῆρι δορηι αὶ μεγάλια μεταλλαγαὶ καὶ ἐν τοιι άλλοιοι αὶ δ' ἐκ προσαγωγῆς γίνωνται, αὶ δραι αὐται ἀσφαλέσταται, ὅσπος καὶ δίαιται καὶ ψῆγος καὶ θάλιστα ἐκ προσαγωγῆς. Plat. Legg. VII 197 E.

11) Rufus περί διαίτης bei Orib. I 541: διο καί τῶν μελαγχολιαῶν, ὡς τι καὶ ἔτερον, ἰαμα ἐπιτηθειότατον μίσγευθαι. Hipp. epid. V 15 (V 320): λαγνείη τῶν ἀπό σρόξηματος (kalt — foucht) νούσον ἀφέλμον. Ruft, a. a. 0. 542: φότεις ὁδι ἐπιτηθειοι πρὸς ἀφροδίσια αὶ θεριότεραι καὶ ὑγρότεραι δίατά γε μὴν καὶ ῶρα ἔτους ἡ θεριοτέρα καὶ ὑγροτέρα καὶ ἡλιαία ὁδιαότως: ὁρα μὲν τὸ ἔτρο, ἡλιαία ὁδι τοῦ νεανίσκον... ἡκιστα δὲ (Sc. εἰς λαγνείαν εξοφορό) δίαιτα μὲν ἡ ἔτροιένουσα καὶ ψόχοντα, ήλιαία ὁδι τοῦ γέροντος. Vgl. [Hipp.] περί δ. II 8ς (VI 572).

17) Aristoteles frg. 285, 3 (221, 2 R), de gen. an. II 747 a 13.

 όθεν ήδοναι μέν όξεται και άτελετε και πολόν έχουσαι στυγμόν και οίστρον έν τατε άπολαύσει λαμβάνουσι» αθτούς, διατάσειε δε και πίπρα (1) πόρων και περαφάνου του και το
142.

Orib. V 228: δδοιπορούσι δίαιτα ' έκ των Διοκλέους. ποὸς τὰς πορείας δῷστα ἄν τις ἀπαλλάττοι λαπαρὸς ἄν καλ μή συντόνως πορευόμενος, έτι δὲ τοῦ μὲν θέρους ταινία μαλαχή πλάτος έξ ή έπτα δακτύλων έχούση, μήπος δὲ μη έλαττον πέντε 5 πηχών κατειλημένος την δοφύν άχρι των λαγόνων, και ή βακτηρία δε γρήσιμος γίγνεται παρά τὰς πορείας έν μεν γὰρ τοῖς κατάντεσι ποοβαλλόμενος ίσχει το σώμα προπετές γιγνόμενον καθάπερ τις ποντός εν δε τοῖς ἀνάντεσιν ἐπερειδόμενος, δᾶον ἀν ποιήσειε την είς το πρόσαντες κίνησιν τοῦ σώματος, ἔτι δὲ ήττον 10 αν σφάλλοιτό τις τρισίν επερειδόμενος ή δυοίν. διαναπαύσεως μέν οδν γιγνομένης της πορείας, άλειμμα καί σμικοά σίτου προσφορά των θερινών τινος και πόμα μέτριον άρμόττει ταύτην την ώραν, και μετά το άριστον άνάπαυσις πρό του προέργεσθαι συνείρειν δὲ ἀναγκαζομένω καὶ διψώντι λεπτόν ἄλφιτον ἐπὶ ὕδατι 15 μετά άλδς μετρίου πίνειν. τὰ δὲ καύματα καὶ τοὺς ήλίους εὐλαβεῖσθαι δεῖ μηδὲν γυμνὸν ήλιούμενον τοῦ σώματος, άλλὰ σκεπασάμενον, δπως ίδίη και μη σκληρύνηται ξηραινόμενον παρά την πορείαν ούτω γάρ αν δ τε κόπος ήττων συμβαίνοι, καὶ τῶν προειρημένων παθών οὐδὲν ἄν γένοιτο δμοίως, τοῦ δὲ γειμώνος 20 ψύχους όντος πρό της πορείας λαπαχθέντα καὶ άλειψάμενον σιτίων των χειμερινών πολύ τι καὶ πόμα μικρόν άρμόττει λαβεῖν, καὶ είλίξασθαι ταινία μακροτέρα, μή μόνον την δοφύν, άλλά καὶ την φάχιν και το στηθος εξ και καλώς. διαναπαυόμενον δε έν τή τοιαύτη πορεία, γιγνομένου ψύχους ίκανου, μήτε άλείφεσθαι 25 μήτε σιτίον μήτε πόμα λαμβάνειν βέλτιον έστι, μηδε άλλην όπωσοῦν παρηγορίαν, εὶ μή μέλλοι τις αὐτοῦ καταμένειν. μετὰ δὲ τάς πορείας τάς μακράς και τούς άλλους πόνους τούς ίσχυρούς, κάν μή κοπιά τις, δεί θεραπεύειν αύτον καθάπερ τούς κοπιώντας ήττον γάρ ἄν ούτως ἀποβαίνοι τι δυσχερές.

¹⁾ Vgl. Orib. synopsis V 31 (VI 69 D). Paul. Aeg. I 55 (aus Oribasius).

⁸⁾ όᾶον ἄν ποιήσαι ed. όᾶον ποιεί Paul. Aeg.

15) Hipp. περί άξουν C. S (44K): και έξ αύτων των ένιθρώπων άγει (sc. δ ήλως) τό λεπτότατον τῆς Ικμάδος και κουφότατον, τεμήρου δὲ μέγματον δταν (γὰρ) ἀνθομπος ἐν ἡλίο βαθίζη ἡ καθίζη Ικάτων Έρων, ἀνόσα μέν το θιρωτός ὁ ἡλως ἐγροξο, οὐς ἰθορή ἀν· ὁ γὰρ ἡλως ἀναρπάζει τὸ προφανόμενον τοῦ ἰθοβατος. ὁ ὁ ἡλως ἐγροξο, οὐς ἰθορή ἀν· ὁ γὰρ ἡλως ἀναρπάζει τὸ προφανόμενον τοῦ ἰθοβατος. ὁ ἐνοξο ἡλίο καὶ βαίξεται, συξεται δὰ ὑπό τῆς οι ἀνος ἡλίον καὶ βαίξεται, συξεται δὰ ὑπό τὸ ἡλίον καὶ βαίξεται, συξεται δὰ ὑπό τῆς οι ἀναρπάζει ἐνα ἡλίον εξημαίνοντος τοὺς γιανοὺς ἡ τοὺς ἀμπερομένους, ίδροδοι μάλλον οι ἀμπεράμενος; Theophir, de sudore 407, 27 (W). Vgl. Poschenrieder die naturw. Schriften des Arist. in ihrem Verhältnis zu den Schriften der hipp. Sammlung Bamb. Progr. (1857) 41.

24) παρηγορία cod. corr. H. Schöne.

25) αν όπωσουν όνπαρος ή πυριών ed. άλλην τινά παρηγορίων Paul. Aeg.

143.

Gal. V 879 (III 85 H): τούτους οὖν ἀποπέμψαντες (8c. τοὺς τοὺς ἀθλητὰς γυμνάζοντας) . . . τοὺς τῆς ὅντως γυμναστικῆς ἐπιστήμονας ἤδη καλῶμεν, Ἱπποκράτην τε καὶ Διοκλέα καὶ Πραξαγόραν καὶ Φυλότιμον Ἐρασίστρατόν τε καὶ Ἡρόφιλον ὅσοι τὰ ἀλλοι τὴν ὅλην περὶ τὸ σῶμα τέχνην ἐξέμαθον.

144.

Gal. V 897 (III 99 H): αὐτοῦ δ' αὖ πάλιν τοῦ ὑγιεινοῦ μέρους ἴσασι (sc. οἰ νῦν ἄπαντες ἰατροί) τὸ γυμναστικόν, ὡς καὶ πρόσθεν ἐπιδόδεικται. καθάπερ οῦν Ἱπιτοκράτης καὶ Διοκλῆς καὶ Πραξαγόρας καὶ Φυλότιμος καὶ Ἡρόφιλος δλης τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης ἐπιστήμονες ἦσαν, ὡς δηλοῖ τὰ συγγράμματα αὐτῶν, οὖτως αὖ πάλιν οἱ περὶ Θέωνα καὶ Τρύφωνα τὴν περὶ τοὺς ἀθλητάς κακοτεχνίαν μετεχειρίσαντο κτλ.

145.

Ps. Diose. περὶ Ιοβόλων 47: το μέντοι εὔχηστον εἰς τὰ ἔργα κὰ τὸ παρέχον τὰς τοῦ θεραπεὐειν ἀρομιὰς οὕτ ἀπατάληπτον εἰστιν οὕτ ἀναιτιολόγητον καὶ μάλλον τις ὁρμώμενος ἀπὰ αὐτοῦ, πίστιν καὶ παρρησίαν ἔχειν διεβεβαιώσατο περὶ τῆς καταλήψεως τῶν ἀδήλων ὁ ἀπρέρουσι γὰρ ταῖς αἰσθήσεσιν ἀπὸ τῶν ἰδίων διὰ ὁ τὴν σμικρότητα, καταλήψεως δὲ ἐναργοῦς ἐξ ἀλλήλων τυγχάνουσιν ἐκανῶς ἀξ ἐρφόδευσε τοὺς τρόπους Διοκλῆς ἐν τῷ πρὸς Πλείστας-χον ὑπομνήματι, γράφων ταῦτα κατὰ λέξιν 'γνοίη δ' ἄν τις τοῦτο καὶ ἐπὰ ἄλλων οἰκ δλίγων καὶ ἐπῶν ἐχιδνῶν καὶ σοοριίων αιὰ ἐπέρων τοιούτων, ἀτενίσας [ὰξὶ ὡς ἄθηλα καὶ 10 μικρὰ τὸ γένος ὅντα μεγάλων αἴτια κινδύνων καὶ πόνων γίγνεται ὅν οὐδὲ ἰδεῖν ἕνια βάδιον παρὰ τίνα σμικρότητα καὶ ἰσχύν ἀπολειπομένην αὐτοῖς [ἀπὸ] τῶν ἄλλων θηρίων. ὁπηλίκον γάρ τις νοιιξίοι ἀν τὸ μέγεθος ὅσον ἀπὸ τῆς πληγῆς σοῦ σκοριίου

15 καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων τῆ σαρχὶ λυμαινομένων, ὧν τὰ μέν ἐστι ποιοῦντα πόνον ἰσχυρόν, τὰ δὲ σήποντα, τὰ δὲ κτείνοντα συντόνως; ἡ τὸ διὰ τοῦ φαλαγγίου δήγματος ἐνιέμενον καὶ δλον τὸ σῶμα διαπονούμενον; οὐδὲ γὰρ ἀν διαγγῶναι τὸ μέγεθος αὐτῶν δύναιτό τις διὰ τὸ παντάπασιν είναι μικρόν.

13) τι νομίζειν ed. corr.

Vgl. Xenoph. Memor. I 3, 12: δ Hodzheis, έφη δ Ξενοφῶν, ώς δεινήν των δικούς δύναμεν τοῦ qihηματος είναι. καὶ τοῦτο, ἔφη δ Σοικράτης, δ αυμάξιες ούκ οἰσθα, ἔφη, τὰ φαλάγγια οἰδ' ημιοβολιαία τὸ υλιγοθος όντα προσαφάμενα μόνον τῷ στόματι ταῖε τε δόναιε δειτιρίβει τοὺς δυθρώπους καὶ τοῦ φρονικέ εξίστησι; καὶ μὰ \mathcal{A} ', ἔφη δ Ξενοφῶν' ἐνίησι γὰς τι τὰ φαλάγγια κατὰ τὸ δῆγια. δ μῶρε, ἔφη δ Σωκράτης, τοὺς δὲ καλούς οὐκ οἶει φιλοῦντας ἐνιέναι τι, δ τι οὸ οὐχ δρᾶς:

146.

Themistius orat. XX 291 D: καὶ μήν δσοι τοὺς μὲν λόγους αὐτούς συνείροιέν τε και αποστοματίζοιεν ίκανως τούς ύπο σοφίας παρηγγελμένους, των δὲ ἔργων ἀμελοῖεν ὑπὲρ ὧν οἱ λόγοι, τούτους δὲ αὐτούς τῶδέ τινι ἐοικέναι ἐπεδείκνυεν (80. ὁ πατήρ τοῦ Θειμστίου), οίον εί τις ύγιαίνειν το σώμα αύτῷ ἐπιθυμῶν φάρμακα μέν συνάγοι και βοτάνας, δπόσαι ίκαναι τριβόμεναι και μιγνύμεναι άλλήλαις βοηθεῖν τῆ τοῦ σώματος πονηρία καὶ σιδήρια δὲ ἰατρικά φιλοτίμως κατασκευάζοιτο, έχοι δὲ λέγειν καὶ δσα Ιπποκράτης δ Κώος και δσα Έρασίστρατος και δσα Διοκίῆς έν τοῖς συνγράμμασι παραγγέλλουσιν ύπερ ύγιείας όπότε δε αὐτῷ τὸ σῷμα εἰς άρρωστίαν έπενεχθείη και πάσης έκείνης άπολαύειν δέοιτο τῆς παρασκευής, δ δὲ τὰ φάρμακα μὲν καὶ τὰ σιδήρια χαίρειν εἴασε καὶ τὸν Ἱππουράτην, κατακλινείς δ' ἐπὶ στιβάδος ἐστρωμένης τάπησι και πορφύρα και τράπεζαν παραθέμενος Σικελικήν πίνει τε άδην καὶ εὐωχεῖται, κόρης αὐτῷ τινος Κορινθίας ἡ παιδός Ίωνικοῦ διακονουμένων, οὔτε γὰρ τούτω πλέον τι εἶναι τῆς κτήσεως ένεκεν των φαρμάκων ούτε δστις τούς λόγους αὐτούς των φιλοσόφων αναλαβών και ίκανῶς έκμελετήσας μη θέλοι έργφ αὐτούς έκβεβαιούσθαι οὐδὲ τούτω πλέον τι φιλοσοφίας μετείναι ή τῷ πρόσθεν έκείνω ζατρικής.

10. $APXIAAMO\Sigma$.

147.

Gal. ΧΙ 471: ἄπαντα γὰς ἐπελθεῖν ἔγνωνα διὰ κεφαλαίων ὅσα τοῖς ἰατροῖς εἴζηται περὶ δυνάμεως ἐλαίου, πιθανώς μὲν τῷ δο-

κείν, ού μήν άληθώς γε. και πρώτον το ύπο Διοκλέους έν 'Αργι δάμω λελεγμένον, ώς σκληφύνεσθαι και έπικαίεσθαι το δέρμα τοῖς έν έλαίω τοιβομένοις ύπελάμβανεν δ Αρχίδαμος και διά τουτο 5 την ξηροτοιβίαν προύνρινε. συνεκπυρούσθαί τε γάρ, φησί, καί την δηματού το έλαιον όπο της τρίψεως θερμαινόμενο ένομιζεν και κατά τουτο έξικμάζειν και ξηραίνειν ίκανως, ώσπες των όπτωμένων τὰ χριόμενα. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα σκληρύνεσθαι μάλλον ἤ εί χωρίς έλαίου τις όπτήσειεν. αθτήν δὲ ἴσως ἄμεινον όλην παρα- 10 ει χωρις του Διοκλέους την έησιν. έχει δε ώδε: το δε μετ ελαίου τρίβειν ουχ όμοίως εδοκίμαζε (sc. Δρχίδαμος). πρώτον μεν γάρ τριβειν σοχ υμουσες τουπιμές (σια παρά το τάς χείρας δλισθαίνειν και μη δύνασθαι της σαρκός όμοίως άντιλαμβάνεσθαι διά το λίπος. Ετι δε και σκληρύνεσθαι και επικαίεσθαι το δέρμα 15 τος οθτω τοιβομένοις έφη μάλλον ή τοις 5ηροίς. συνεχπυρούσθαι γάρ και επικαίειν το έλαιον θερμαινόμενον ύπο της τρίψεως, καθάπεο τῶν ὀπτωμένων τὰ χοιόμενα τῶν μὴ χοιομένων, ἐχπυοουμένου του έλαίου, θερμαινόμενα και έξικμαζόμενα λίαν σκληούνεσθαι μάλλον. δμοίως δε και τὰ εν τῷ ελαίφ εψόμενα κραύρα και κα- 20 πυρά γίγνεσθαι διά την αθτην αίτίαν. πρός δὲ τούτοις, ώσπερ τὰ ξύλα καὶ τὰ δέρματα καὶ τὰ ἄλλα τὰ μετ' έλαίου τριβόμενα συνδιαδίδωσιν είσω τὸ έλαιον, ούτως ώετο καὶ τὰ σώματα. τούτου δὲ γιγνομένου πολλά τῶν είθισμένων διά τῆς σαρχός μετά τοῦ πνεύματος φεῖν καὶ ἔξω διαπίπτειν ἀποστέγεσθαι, ὥσπες καὶ διὰ 25 των ήθμων και των όθονίων και έρίων και πάντων, δι' ων ήθειταί τι έγχεόμενον καὶ χριόμενον, οὐ δύνασθαι τὰ ύγρὰ ζεῖν όμοίως. άπολαμβανομένης δὲ τῆς τοιαύτης έκκρίσεως τὰ μὲν παλιρροείν εἴσω (χαί) συμπληρούν άθροιζόμενα τους πόρους άλλήλοις πλεκόμενα καὶ ὑπὸ τοῦ ἐλαίου περιλαμβανόμενα διὰ τὸ ἔχειν τι ἰξῶδες τὸ 30 έλαιον, ώσπες έπὶ τῶν ἄλλων φαίνεται το λιπαρόν τοὺς κονιοςτούς και τὰ κάρφη και τὰ ἄλλα τὰ τοιαύτα συνθηρεύειν. Εμφραττομένων δὲ τῶν πόρων ἀεὶ καὶ κατὰ μικρὸν ἀναγκαῖον εἶναι πολλὰ χείρον αποτελείσθαι των είθισμένων γίγνεσθαι κατά φύσιν. ύπελάμβανε δέ τι καὶ δηκτικόν έχειν αὐτό, πας' δ καὶ τοὺς ὀφθαλ- 35 μούς δαπούειν και την φάρυγγα κέρχνειν και την ποιλίαν ξύειν και αίματώδεις ποιείν διαχωρήσεις πινόμενον. άνευ μέν οδν τρίψεως άλειφομένους οὐδὲν λυπεῖν ἀσθενεστέραν γὰρ είναι την δηξιν ή ώστε ποιείν τινα αἴσθησιν. μετά δὲ τῆς τρίψεως εἰσθυόμενον εἰς την σάρχα χαχουργείν μᾶλλον τῆ δήξει χαθάπερ πολλά τῶν 40 φαρμάνων ούτω μεν επιχρισθέντα ήττον Ισχύειν, προσπιεζόμενα δὲ καὶ εἰσδυόμενα εἴσω μᾶλλον ένεργεῖν. καὶ δή καὶ ταῖς ἀκαλή-

φαις καὶ ἄλλοις πολλοῖς ήσυχη μέν ψαύοντας οὐδὲν ἐνοχλεῖν, τύπτοντας δε και προσπιέζοντας λυπεῖν. ά μεν οὖν ο Διοκλής έν 45 'Δοχιδάμω λέγει ταυτ' έστιν. Vgl. 477. 481. 491. 509.

Vgl. V. Rose A. P. 229 ff. Vgl. S. 67.

6) Ps. Arist. probl. 37,5 (966 b 1): διὰ τί αι ξηροτοιβίαι στερεάν την σάρκα παρασχευάζουσιν: ή δτι διά την τρίψιν της θερμασίας έπιγινομένης το ύγρον καταναλίσκεται. ποδε δὲ τούτοιε ή σὰςξ τριβομένη πυχνούται· ἄπαντα δὲ δοα πλείονος τοίψεως τυγχάνει πυκνούται καί στερεά γίνεται. Θεωρήσαι δέ το τοιούτον έστιν έπλ πολλών το γάρ σταϊς ή πηλος ή άλλο τι των τοιούτων, έαν μέν δδωρ έπιγέας έλιης, ύγοὰ καὶ κλυδώντα διαμένει, έὰν δὲ πλείω τοιψιν προσάγης, πυκνουταί τε καὶ στερεοθται ταγέως καὶ γλίσχρα γίνεται. Ruf. bei Orib. III 90: αὶ δὲ ξηραὶ τοίωεις ένουσι μέν τι Αυσιτελές. και γάρ θερμαίνουσι και την περισσήν ύγρότητα ἀναλίσχουσιν. ὅποπτοι δέ είσι, μη ἄρα την σάρχα πλέον τοῦ χαιροῦ σχληρώσωσιν. alla repai perà chalor neogranolheodai nal rote ddorlois de palanorarois. μέγοι το δέρμα υπέρυθρον γένηται· πλείους γούν και αίδε αι τρίψεις και αι μετά έλαίου κάτω γινέσθωσαν, δπως κάτω όξηη το ύγρου ταύτη γάο κατά φύσιν αύτοις ή έξοδος, τὰς δὲ λιπαρωτέρας τρίψεις ύστέρας προσάγειν λύουσι γὰρ παντός μάλλον τοὺς τῶν γυμνασίων κόπους.

11) Diokles bei Orib. III 172: τρίβεσθαι δε βέλτιον έστι τον τρίψεως δεόμενον μήτε κεγρισμένον πολύ μήτε ξηρόν παντελώς, άλλα ύπαλειψάμενον και τριψάμενον διιαλώς, Επειτα περιξυσάμενον λουτρώ άρμόττοντι χρήσασθαι, τούς δε άσθενεις καὶ σφόδρα πρεσβύτας άλειφεσθαι μέν λιπαρῶς καὶ δμαλῶς. Diokles bei Orib. III 169: βέλτιον έστιν ήδη τρίβεσθαι το σώμα πάν (bevor man an die Tagesarbeit geht) μετά έλαίου μικοού, του μέν θέρους εδατος μιγνυμένου, του δέ γειμώνος ώς έχει, χρόνον μη όλίγον, και μαλακώς δε και όμαλώς κτλ.

23) Ps. Arist. probl. 37, 3 (966 a 7): ή δὲ τρτψις εὔπνουν καὶ άραιὰν ποιεί τὴν σάρκα καὶ κωλύει συστάσεις γίνεσθαι κατά τὸ σῶμα τῆς τε γὰρ τροφῆς δεκτικώτερα και τῶν ἐκκρίσεων προετικώτερα γίνεται, ὅτι οὐ δεῖ πυκνοῦν τὴν σάρκα πρός θγίειαν, άλλ' άραιοῦν . . . το μέν γάρ μένον (SC. Εν τῷ σώματι) σήπεται, ώσπερ και δέωρ το μή κινούμενον. σηπόμενον δε νόσον ποιεί. το δε εκκρινόμενον πρό του διαφθαρήναι γωρίζεται, τούτο ούν πυχνουμένης μέν τής σαρχός ού γίνεται (ώσπερεί γάρ έμφράττονται οἱ πόροι), άραιουμένης δὲ συμβαίνει-

29) xai add. Kalbfleisch.

 Alex. Aph. probl. I 125 (Ideler I 43, 23:) τοιαύτην (sc. βραγχώδη) ἴσθι καί την των τράγων τραχείαν άρτηρίαν καί του λάρυγγα δι' ύγρότητα πλείστην καὶ τοὺς ἔλαιον πλετον πίνοντας.

148.

Gal. XI 507: έναργες δήπου και σαφες πασίν εστιν ώς ή μετ' έλαίου τρίψις αποπωτέρα γε πολύ της ξηράς έστιν και μαλάττει τὰ σώματα, συνέχουσα καὶ ἀποστέγουσα μᾶλλον, δσον ἀπορρεῖν πέφυνεν ήμων έντος οὐ διαφορούσα και ξηραίνουσα. τούτο δὲ καί δ Διοκλής αὐτὸς ωμολόγησεν ἐμπλαστικόν τε τῶν πόρων τοὔλαιον ἀποφηνάμενος είναι και των ἀποροεόντων έφεκτικόν και βυρσων μαλακτικόν.

11. PIZOTOMIKON.

149.

Schol. Nic. Ther. 647: τον ἔφινον Διοκλῆς ἐν τῷ φιζοτομικῷ φησιν είναι όμοιον ἀκίμῳ. βοηθεῖ δὲ πρὸς τὰ θηρία. φύεται δὲ πρὸς ποταμούς καὶ κρήνας καὶ τόπους εὐηλίους.

1) Ereonlis cod. Junitis Aldina.

Vgl. Diosc. IV 29, 527: ξευνος φύεται παρά ποταμοϊς καl ποήναις: φύλλα δαλιμο βινοια, μωρότερα δε και έπεσιμαρίνα έτι τῶν δευσθεν μερῶν κτλ. Plin. n. h. XXIII 131 (aus Niger): herbam quoque Graeci erinon vocant, reddendam in hoc loco propter gentilitatem. palmum alta est, cauliculis quinis fere, ocimi similitudine . . folia resistunt venenis. Nic. Ther. 645. M. Wellmann das alteste Kräuterbuch der Griechen 231.

150.

Schol. Nic. Ther. 628: φησὶν Διοχλής την χονίλην όφ' ὧν μὲν Ἡράχλειον χαλεῖσθαι [xal] δρίγανον, όφ' ὧν δὲ ἀγρίαν δρίγανον καὶ πάναχες.

Vgl. Nic. Ther. 626: πανάκτειόν τε κονίλην, ήν τε καὶ Ἡράκλειον δρίγανον ἄμφιε Επουσι (aus Apollodor-Diokles). Diosc. ΠΙ 49, 399: καλοῦσί τωνε πάνακες καὶ τὴν ἀγρίαν δρίγανον, οἱ δὲ κονίλην, περὶ ἡε εἶρηται έν τοις περὶ δριγάνου. ΠΙ 31: ἡ δὲ ἀγριορίγανος, ἡν πάνακες Ἡράκλειον (so Oribasius), οἱ δὲ κονίλην καλοῦσιν, ὧν έστι καὶ Νίκανδρος ὁ Κολοφώνιος. Τheophr. h. pl. ΙΧ 11, 1.

151.

Erot. s. v. ἐπτόμου (72, 17 Κl.)' Διοπλής φησιν οδτω παλεῖσθαι τὸν μέλανα ἐλλέβορον.

Vgl. [Hipp.] περέ γυν. φόπ. 109 (VII 426). γυναμετε I 78 (VIII 188). Gal. gli. hipp. XIX 96: ἐκτόμου ἐλλεβόρου μέλενοι. Hes. s. ν. ἔκτομου ἐλλέβοροι καὶ ἄτμητοῦ λιβανουτός. Theophr. h. pl. IX 10, 4: καλοται δὲ τὸν μέλανὰ τωνε ἔκτομου Μελαμπάδιον, δε ἐκείνου (sc. Μελάμποδοι) πρῶτον τεμόντος καὶ ἀκνεφόντος. Diosc. IV 149, 893: ἐλλέβοροι το ἐδ Μελαμπάδιον, οἱ ἐκτομον οἱ δὲ πλοίφεςἐνο καλοτα. Vgl. Plin. XXV 47. Ruf. bei Orib. II 108. Nach Pamphilos (cod. Const. Diosk. fol. 114τ, N fol. 72) lɨż ἐκτομον cin anderer Name des ἐλλέβορος λενκός. Vgl. Dierbach dio Ανταιθμιτίε des Hippokrates 116.

152.

Erot. s. v. σησαμοειδές (120, 6 Kl.) · Διοκλής οδτω φησί καλείσθαι τον έν 'Αντικόρα ελλέβορον, ετεροι δε πόαν τινά έτεραν.

Vgl. [Hipp.] περί διαίτης δξ. (νόθα)c. 60 (176 H). Diosc. IV 149, 630: καὶ ἐν αὐτᾳ (ες. ἐλλεβόρφ μέλαν) καρπός κνήκφ παραπλήσιος, ὅν καὶ αὐτὸν καλοῦσιν

οἱ ἐν ἀντικύρα σησαμοειδῆ. Ruf. bei Orth. II 109: τὸ δὲ σπέρια αὐτοῦ ἐστι μέν οἰον κνῆκοῦ: καἰεται δὲ καὶ τοῦτο σησαμοειδές. Strabo IX 41s. Theophe. h. pl. IX 9, 2: δὲ ἐἐἰλἰβοροῦ ἐπὶ ταὐτὰ τῇ τε ἐἰξη καὶ τῷ καρτιῷ χεῆσιμος, ἐἔπερ οἱ ἐν ἀντικύρα καθάπερ φαοὶ τῷ καρτιῷ καθαίρουσων ἔχει δὲ σησακόδη τοῦτου.

12. ΠΕΡΙ ΛΑΧΑΝΩΝ.

153.

Gal. XIX 89: βούπρηστις· τό [τε] ζφον τό τῆ κανθαριδι παραπλήσιον· έστι δὲ καί τι λάκανον ἄγριον, οδ μέμνηται Διοκλής έν τε τῷ πρώτφ τῶν Ύγιεινῶν καὶ έν τῷ περὶ λακάνων. Vgl. frg. 123.

154.

Gal. XVIII A 712: τῆς βοτάνης δὲ τῆς πολνοφθάλμου καλουμένης, ῆτις καὶ βοὸς δφθαλμός ὀνομάζεται, τῷ φύλλο χοῆσθαι κελεύει (sc. ὁ Ἱππουράτης) παραπλησίως, ὡς ἔμπροσθεν ἐχοῆκο τῷ τοῦ βηχίου, τὴν αὐτὴν ἔχοντι καὶ τούτῳ δύναμιν. μέμνηται 5 δὲ ταύτης τῆς βοτάνης καὶ Διοκλῆς ἐν τῷ περὶ λαχάνων.

3) Vgl. Hipp. περί ἄρθρων c. 67 (IV 278). Dierbach a. a. O. 185.

155.

Plinius hist. nat. XX 255: Diocles et aliud hippomarathi genus tradidit longo et angusto folio, semine coriandri.

Diose. III 75, 419: καλεται καί έτερον Επομάφαθρον, φύλα έχον μυφά, στενά, προιμήν, *καρτάν δέ στρογγάλον πρόε τον τού κορίον, δριμένε, εὐδάη, θερμαντικόν. Vgl. M. Wellmann das älteste Kräuterbuch der Griechen 24f.

156.

Plinius hist. nat. XX 19: Democritus in totum ea (sc. rapa, γογγύλας) abdicavit in cibis propter inflationes, Diocles magnis laudibus tulit, etiam venerem stimulari ab iis professus, item Dionyius, magisque si eruca condirentur; tosta quoque articulorum dolori cum adipe prodesse (Quelle Julius Bassus).

Garg. Mart. e. 35 (173R aus Plinius): rapa Democritus tamquam contraria corpori damnat. putat enim ex is inflationes stomachi excitari. contra Diocles itemque Dionysius etiam necessaria existimant propter eas virtules, quae subiectae sunt. antidotum repraesentant cum ex oleo et vino trita summatur. venerem stimulant, eo validius si cum eruca condiantur. Diokles nannte die Ribe 707761n (frg. 125.141), die attische Benennung ist 707761n (Theophr. h. pl. VII

4, 3). Der Name γογγόλη ist in der pharmakologischen Litteratur der gebräuchliche, so bei Krateuas (ö fol. 88 vr. γογγόλη δρούων οι δε γογγολίδα κπλ.) und Diose. II 1341 γογγόλη ή δίζα έφθη τοδφιμος, πενευατωτική, σαρκόε πλαδαράς γεννητική, δηροδισίων παρορμητική. Vgl. (Hipp.) περί διαίτης II 54 (VI 560).

157.

Plinius hist. nat. XX 34: siser erraticum (σισαφον) sativo simile est et effectu: stomachum excitat, fastidium absterget ex aceto laserpiciato sumptum aut ex pipere et mulso vel ex garo. urinam ciet, ut Ophion credit, et venerem. in eadem sententia est et Diocles; praeterea cordi convenire convalescentium aut post multas vomitiones perquam utile. Vgl. frg. 122.

Diosc. II 139 (257): σίσαρον γνώριμον, οδ ή βίζα έφθη εδστομος, εδστόμαχος, οδρητική, δρέξεως προκλητική.

158.

Plinius hist. nat. XXIV 185: Diocles difficile parientibus semen eius (sc. faeni Graeci, ripkes) dedit acetabuli mensura tritum in now cyathis sapae, ut tertias partes biberent, dein calida lavarentur, et in balineo sudantibus dimidium ex relicto iterum dedit, mox a balineo relicum, pro summo auxilio. farinam faeni cum hordeo aut lini semine decoctam aqua mulsa contra vulvae cruciatus subiecit idem inposuitque imo ventri. lepras, lentigines sulpuris pari portione mixta farinae curavit, nitro ante praeparata cute, saepius die inlimens perunguique prohibens. Vgl. Diosc. II 124 (243). Sor. gyn. II 28, 323.

159.

Plinius hist, nat. XXII 71: Diocles ad podagras utroque modo, cocta crudaque (sc. radice asphodeli) usus est, ad perniones decocta ex oleo; dedit et suffusis felle in vino et hydropicis.

Diose. II 199, 813: έψηθεν δὲ ἐλαιον ἐν κεκοιλωμέναις τατε βίζαις κτὶ πυρός δίκουψένας χιμέτλας καὶ πυρόκαυτα ἐπαλεφόμενον ἀφελεί. Gral. VI 652: διό καὶ τὸν ἀστάφορον ἀντοῦ (sc. τοῦ ἀσφοδέλου) τοῦς ἐπερικόθεσι διόδασί τενες, ός μέγιστον ἐαμα. [Hipp.] περί νούσων II 38 (VII 541): διάδναι πένειν νήστει (sc. ἐπερικόδα) τοῦ ἀσφοδέλου τὰς βίζας, ἀποκαθαίρον, ἐψῶν ἐν οἶνφ ὅσον πέντε δίζας, καὶ οἰληα συμηίζας δουν χείρα πλήρεα τῶν φύλλων.

160.

Plinius hist. nat. XXI 180: quin et alterum genus (sc. strychni), quod halicacabon vocant, soporiferum est atque etiam opio velo-Wellmann, Framente I. cius ad mortem, ab aliis morion, ab aliis moly appellatum, laudatum vero a Diocle et Euenore, a Timaristo quidem etiam carmine.

Theophr. h. pl. IX 11, 6. Diosc. IV 72, 566.

161.

Plinius hist, nat. XX 219: addidere Dionysius et Diocles plurimos gigni ex eo (sc. atriplice, ἀτδραφάξει) morbos nec nisi mutata sæpe aqua coquendum, stomacho contrarium esse, lentigines et papulas gignere. Vgl. [Hipp.] περὶ διαίτης ΙΙ 54 (VI 560).

162.

Plinius hist. nat. XX 139: Diocles et cardiacis inponit (sc. rutam, πήγανον) ex aceto et melle cum farina hordeacia et contra ileum decocta farina in oleo velleribus collecta. Vgl. frg. 87.

163.

Plinius hist, nat. XX 106: Diocles hebetari oculos ab his (sc. bulbis, βολβοῖς) putat. elixos assis minus utiles esse adicit et difficile concoqui ex vi unius cuiusque naturae.

164.

Plinius hist. nat. XX 52: suspiriosis coctum (sc. alium, σχόροδον), aliqui crudum id dedere; Diocles hydropicis cum centaurio aut in fico duplici ad evacuandam alvum, quod efficacius praestat viride cum coriandro in mero potum... antiqui et insanientibus dabant crudum, Diocles phreneticis elixum.

165.

Plinius hist. nat. XXIII 27: est ergo et nigra (sc. vitis, ἄμπελος μέλαινα), quam proprie bryoniam vocant, alii Chironiam, alii

Garg. Mart. c. 18 (151, 3 R): Diocles hydropicis cum centaureo miscuit. iden frencticis etizum dedit. Diose. II 181, 292: χρόρωμου δι καὶ διδροπιώσιο εστεν. Diokles bei Cale. Aur. m. chr. III 8, 141: if then... olera radices, allium, origanum rutam, satureiam, vinum album et non aquatum et ferarum carnem (hydropicis danda. esse scribit). Der Verl. von περί νούσουν II c. 71 (VII 108) verwarī den Gebrauch von Knoblauch bei der Wassersucht. Dieuches bei Orb. II 262: εδίνταντόραν δι ποιει τὴν κοιλίαν ακόροδα έφθα έν μελικράτω. [Hipp] περί απαθών c. 54 (VI 264): λαχάνων ακόροδα καὶ έφθα καὶ διτα καὶ διουργικά καὶ ὑποχωρητικά καὶ πρός τὰ γναικεία ξύμορομ. [Hipp] περί διατην II 54 (VI 569).

gynaecanthen aut aproniam, similem priori, praeterquam colore; huius enim nigrum esse diximus. asparagos eius Diocles praetulit veris asparagis in cibo urinae ciendae lienique minuendo.

Diose. IV 182, 676: καὶ ταύτης (sc. ἀμπέλου μελαίνης) οἱ καυλοὶ κατὰ τὴν πρώτην ἐκβλάστησι» λαχανεύονται: εἰοὶ δὲ καὶ σύργτωοἱ, καταμηνίων κυγντωοἱ, τηκτικοὶ στλιγός. Vgl. Μ. Wellmann das ilteste Kritarebruch der Greichen 27ft. Diokles nannte die ἀμπελος χειφώνειος αυκό ἀμπελίε. Vgl. frg. 140. Ζοργτος bei Οτίδ. II588: ἀμπέλου μελαίνης τῆς χειφωνείου, ἀρχεζωστρίδος: οἱ δὲ ἀμπελίδα, οἱ δὲ αμάδωγν καλόστικ.

166.

Theophr. περί λίθων c. 5 (344W): Είχει γὰρ (sc. το λυγγούριον) ἄστερ το ἤίεκτρον, οἱ δέ φασιν οὐ μόνον κάρφη καὶ ξύλον, ἀλλὰ καὶ χαλκὸν καὶ σίδηρον, ἐὰν ἢ λεπτός, ἄσπερ καὶ Διοκίῆς ἐἰεγεν.

Plinius hist. nat. XXXVII 52: esse autem (sc. lyncurio) qualem in sucinis colorem igneum scalpique, nec folia tantum ac stramenta ad se rapere sed aeris etiam ac ferri lamnas, quod Diocli cuidam Theophrastus quoque credit. ego falsum id totum arbitror etc.

13. ΠΕΡΙ ΘΑΝΑΣΙΜΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ.

167.

Athen. XV 681b: Διοκλής δὲ ἐν τῷ περὶ θανασίμων φαρμάκων 'ἀμάρακον, φησίν, δν σάμψυχόν τινες καλοσσιν.'

Plinius hist. nat. XXI 61: amaracum Diocles medicus et Sicula gens appellavere quod degyptus et Syria sampsucum. Diosc. III 41, 887: σάμψυχον· κράτιστόν έστι τό Κυζικηρόν καί Κόπριον· δεντερεψεί δε τούτου τό Αλγάπτιον· καλείται δε όπό Κυζικηρών καί τών έν Σικελία φαφακον. Nic. Ther. 5751. schol. πάνν δε δεν καί διάφακος εξη βοηθητικός, δ έστι σάμψυχος.

168.

Aeliani de nat. an. XVII 15: Τίμαιος δὲ καὶ Ἡρακλείδης καὶ Δικοκῆς (Νεοκλῆς cod.) δ ἰατρὸς λέγουσι τοὺς φρύνους δὺο ἡπατα ἔχειν, καὶ τὸ μὲν ἀποκτείνειν, τὸ δὲ ἐκείνου πεφυκέναι ἀντίπαλον· σῷςειν γάρ. Vgl. Antig. Mir. 81.

Vgl. Plinius hist. nat. XXXII 50: iocur ranae geminum esse dicunt abicique formicis oportere, eam partem quam adpetant contra venena omnia esse pro antidoto. M. Wellmann Sostratos Hermes XXVI 329.

VI. GYNÄKOLOGISCHE BRUCHSTÜCKE.

14. TYNAIKEIA.

169.

Sorani gyn. II praef. 2 (299, 19): τινές μέν γὰς ὑπολαμβάνουσιν τόια πάθη γίγνεσθαι γυναικών, καθάπες οἱ ἀπό τῆς ἐμπειρίας καὶ Διοκλής ἐν τῷ πρώπφ τῶν γυναικείων καὶ τῶν Ἐρασιστρατείων Ἀθηνίων καὶ Μιλαιάδης τῶν Ἀσκληπιαδείων ὁ Ἑλαιούσιος ἐν τῷ τρισκαιδεκάτῷ τῶν χρονίων κτλ.

[Hipp.] γυναικεία Ι 62 (VIII 126L): διμα δδ καὶ οἱ ἱητροὶ διμαρτάνουσιν, οδικ ἀτρευδως πυνθανόμενοι τὴν πρόφασιν τῆς νούσου, διλὶ δις τὰ ἀνδρικὰ νουήματα ἰδικενοι· καὶ πολιὰς είδον διεφθαρμένας ἤδη ὑπό τοιούτων παθημάτων, διλὰ χρή δικροτάν αὐτικα ἀτρεκίως τὸ αἴτιον διαφέρει γὰρ ἡ ἴησις πολίῷ τῶν γυναικείων νουσμάτων καὶ τῶν ἀνδρείων.

170.

Ps. Galen δφοι ίατφ. (ΧΙΧ 449): ἐκκρίνεται τὸ σπέφμα, ὅσπεφ Πλάτων φησὶ και Διοκλής, ἀπὸ ἐγκεφάλου καὶ νωτιαίου Πραξαγόφας δὲ καὶ Δημόκριτος ἔτι τε Ἱπποκράτης ἐξ ὅλου τοῦ σώματος.

Daraus stammt frg. cod. Marc. 521 f. 100 (Diels Dox. 233): 5 πόθεν έκκρινεται σπέρμα; έκκρινεται το σπέρμα, ὅσπερ Πιάτων φησι και Διοκλής, ἀπ' έγκεφάλου και νωτιαίου. Πραξαγόρας δὲ και Δημόκριτος (ἔτι) τε Ιπποκράτης έξ όλου (τοῦ) σώματος (σπέρματος cod. cort. D.

2) Diokles griff zurück auf die Theorie des Alkmaion. Vgl. Aet plac. 3, 3 (417, 10): Δίκιμαθον ἐγκεφάλον μέρος (sc. τὸ σπέρια εἶναι φησιν). Daraus erklärt sich seine Behauptung (frg. 141, 185), dass übermässige Ausübung des Beischlafes den Augen und dem Rückenmark schade.

3) Das Hippokrateseitat geht auf περί γονῆς c. 1 (VII 470): ή δὲ γονή τοῦ ἀνδρόε ἔρχεται ἀπό παντὸε τοῦ ὑγροῦ τοῦ ἔν τῷ σώματι ἐόντος τὸ ἀργοὐτανο ἀποκρόξω. Υξί. c. 3. Απίστοθειο bekämptî diseo Ansicht (do gen. an. 117, 721b 11) und kehrt gleichfalls zu der Annahme des Alkmaion zurück. Frg. 255, 8 (220, 22R): λοικων οῦν, φησόν (sc. ὁ 'Δρ.), δσον ἐπὶ τῷ αἰσθήσει μάλλον (sc. ἢ ἀρ' δλον τοῦ σώματος) φέρεοθαι (sc. τὸ σπέρια) ἀπό τῶν περὶ τὴν καφαλὴν τόπον. καὶ γὰρ οἱ πλειστάκει συνουναίσωντες ὁρῶνται, φησί, κοίλου ἔροντες τοὺ ἐφρ'ὰλιούε (= Diokles). Απίσι do gen. an. Π 741 α 13: ὅ το γὰρ περὶ τοῦ ὁρ' λλαλούε (= Diokles). Απίσι do gen. an Π 741 α 13: ὅ το γὰρ περὶ τοῦ ὁρ' λλαλούε (= Diokles). Απίσι do gen. an Π 741 α 13: ὅ το γὰρ περὶ τοῦ ὁρ' λλαλούε (= Diokles) κατο περὶ τὴν κεφαλὴν σπεριατικώτατόε ἐστιν' δηλοί δ' ἐν μὲν τατε όμιλιας μετασχηματιζόμενο ἔπιδηλος πόρος, καὶ τοῖε χρωμένοις πλείσων ἀρροδιοίοιε ἐνδιδόσωι τὰ ὅματα φανερῶς.

171.

Sor. gyn. I 4, 20 f. (185, 6 R): ή μέντοι συναύξησις καὶ ή μείωσις (8c. τῆς ἐμμήνων καθάφσεως) οὐχ οὔτως γίγνεται πρός ἀκρίβειαν,

ώς ύπενόησε Διοκλής λέγων ἐπι(μένον) αὐτό μέχρι ἐτῶν ἐξήκοντα γέγκευθαι (πρῶτον όλίγον, ἐπειτα) τέλειον, εἶτα μεῖναν ἐπί τινα χρόνον προ(ελθόν μετά) τοῦτο πάλιν παύεσθαι πρός λόγον ἐλαττού- 5 (μενον). τοῦτο γὰρ οὐ διηγεκῶς, ἄλλαις δὰ ἄλλως κατὰ τὸ ἀρριστον πλεονάζει τε καὶ μειοῦται... τοῦτο δὲ (sc. τὸ καθαίρεσθαι) ἐν ἐκάστη κατὰ τὴν ἰδίαν ἀπαντῷ προθεσμίαν, καὶ οὐζα ἀεί) κατὰ τὰς αὐτὰς (περιόδους) ὅσπερ ὁ Διοκλής (φησι) πάσαις, καὶ πάλιν 『Εμπεδοπλής, ἐλαττουμένου τοῦ φωτὸς τῆς σελήνης.

3) Arist. hist. anim. VII 5 (585b 2): παύσται δὲ ταῖς γυναιξὶ ταῖς μὲν παταιται τὰ καταιμίνα περὶ τετταράκοντα ἔτη, αἰο δὶ δὲ νὰπερβάλη τὸν γρόνον τοῦτον, διαμένει μέχρι τῶν πεντίμοντα ετῶν, καὶ ἤδη τωνὶ ἐ ἔτκον· πλείο δὲ γρόνον οὐδεμία (gegen Diokles). Sor. gyn. 14, 20 (154): τὸ δὲ πλήθος τῆς ἀποκρίατοι Αρξάκανον ἀπὸ όλίγον πρόειον ττὶ πλείον καὶ γρόνον τινὰ μένει τὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ πάλεν ἐλαττοῦται καὶ οὕτως ἀποπαύεται τελείως, οῦτε τάχιον ἐτῶν πεσσαράκοντα κατὰ τὸ πλείστον οῦτε βράδιον ἔτῶν πεντίμοντα . . . ἐνίαις γλο καὶ μέχει τὸν ἔξίγοντα παραμένει ἡ κόλφορις.

8) Die Ergänzungen der Lücken rühren von Kalbfleisch her.

9) [Hipp.] προρρ. c. 24 (IX 54): πυνθάννοθαι δέχρη καί περί τῶν καταμηνίων ην πάντας μήνως φαίνωνται, καὶ ην πλήθος ἰκανὰ καὶ ην εξηροά τε καὶ Ισα ἐν ἐκάστοιοι τῶν χρόνων καὶ ἐν τῆσιν αὐτῆσιν ἡμέρησι τῶν μηνῶν · οὕτω γὰρ ταὐτα γόνεοθαι ἀριστον.

10) Arist de gen anim II 4 (788 a 16): ἀπριβώς μέν οδν ή περίοδος οὐ είτακται ταῖς γυναιξί, βουλεται δὰ φθινόντων γένεοθαι τῶν μηνών εὐλόγως: ψυχρότερα γὰρ τὰ οὐματα τῶν ζών», ὅταν καὶ τὸ περιέχον συμβαίνη γέγνεοθαι τοιούτον, αἱ δὰ τῶν μηνῶν σύνοδοι ψυχραὶ διὰ τὴν τῆς οιἐήτγε ἀπολευγεν, διόπερ καὶ χεικιρόνιος συμβαίνει τὰς συνόδους εἰναι τῶν μηνῶν μαῖλιον ἢταὲ μεσότητας. Ygl. Arist. hist. anim. VII 2 (582 a 34). Diokles scheint die Ansicht des Empedokles geteilt zu haben: andere Arzte verlegten die Menstruation in die Zeit des Vollmondes (Sor. I 10, 41).

172.

Actius plac. V 9, 1 (421, 6 D): διὰ τί πολλάκις γυνή συνουσιάζουσα οὐ συλλαμβάνει; Διοκλής ὁ ίατρὸς ἢ παρὰ τὸ μηδ΄ δλως
ἐνίας σπέρμα προΐεσθαι ἢ παρὰ τὸ ἔλαττον τοῦ δέοντος ἢ διὰ
τὸ τοιοῦτον, ἐν ῷ τὸ ζωροποιητικὸν οὐκ ἔστιν, ἢ διὰ θερμασίας ἢ
ψύξεως ἢ ὑγρασίας ἢ ξηρότητος ἔνδειαν ἢ πατὰ παράλυσιν τῶν το
μορίον. οἱ δὲ Στωικοὶ κατὰ λοξότητα τοῦ καιλοῦ μὴ δυναμένου
τὸν γόνον εὐθυβολεῖν ἢ παρὰ τὸ ἀσύμμετρον τῶν μορίων ὡς πρὸς
τὴν ἀπόστασιν τῆς μήτρας. Vgl. Gal. hist. phil. 113 (641, 23 D).

⁴⁾ Aph. V 62 (IV 554): όκόσαι ψυγράς και πυκνάς τὰς μήτρας δχουσι», οὐ κυίσκουσι» καὶ όκόσαι καθύρους δχουσι τὰς μήτρας, οὐ κυίσκουσι», ἀποσβένννται γὰς ό γόσος καὶ όκόσαι δρός μάζοι καὶ περικαίας, ἐνθείη γὰς τῆς τρορῆς φθείνεται τὸ σπέρια. ὁκόσαι δὲ ἐξ ἀμφοτέρον τὴν κρᾶσιν ἔχοναι ἐψιμετρον, αὶ τοι-αῦται ἐντίτεκνοι γένονται. Vgl. περί φὸσ. ἀνθρ. c. 3. Arist frg. 285, 5 (221, 15 R): ἐνίαις μὲν οῦν καὶ γενομένων τῶν καταμηνίων ἀτεκνία παρακοίουθει, συμβάνει

δέ τουτο κατά ποίλιδα alτίας γύγνεσθαι και γάρ έἀν ἢ εὐνονχάθης και μικρόν τόν τράχηλον Εχουσα, ού συλλήψεται, και ἐἀν ἢ ἐγκκλευμένως ἢ κωγάς και μικρόν δεσυμμένως τὰς ἀστάρας Είχη, κὰν λίων κάθνγος ἢ, συνεξυγαίων γόρ τὰ τοῦ ἄρρενος σπέρμα, κὰν λίαν πάλιν κατάξηρος . . . και ἀλλαι δὲ ποίλιαὶ πηρώσεις ἀγοιλίας αἰτίαι και τοῦς ἄρρειος και ταῖς θηλείαις ὑπάρχουσιν. Vgl. de gen. an. II τλίο λ 0—30.

173.

Aet. plac. V 13, 2 (424, 12 D): Διοκλής άγόνους τούς ἄνδρας ή παρὰ τὸ μηδ' δλως ένίους σπέρμα προῖεσθαι ή παρὰ τὸ ἔλαττον τοῦ δέοντος ἡ παρὰ τὸ ἄγονον είναι τὸ σπέρμα ἡ κατὰ παρὰλυσιν τῶν μορίων ἡ κατὰ λοξότητα τοῦ καυλοῦ μὴ δυναμένου τὸν γόνον 5 εὐθυβολεῖν ἡ παρὰ τὸ ἀσύμμετρον τῶν μορίων πρὸς τὴν ἀπόσασιν τῆς μήτρας. Vgl. Gal. hist. phil. 117 (643, 4).

1) Aph. V 63 (IV 556).

5) Lýkos der Empiriker bei Orib. III 382: δτι ούν έφωνετται το σύμμετρου αιδοίτοι διρευος του στομίου τῆς διστέρας 'δε τάθη Λύκου. τοῦ κύτους τῆς μήτρας επιτηρούθεν ο τράκηλός τε καὶ τὸ στόμα έστυν τοῦ δε στόματος αθτῆς ὁ κόλπος ό γυναικείος προτέτανται, μέγεθος έχουν τσοσύτου, ώς τῷ αἰδοίω τῷ μὴ μεγίστω εἰς τὸ ἐμβαλέν τῷ στόματι τῆς διστέρας τὴν γονήν μὴ ἐξαιρεῖο τὰ μέγεθος, ἀλλὰ καὶ βολῆς τινου προσδείο. Ygl. Stephanus in s. Aphorismencommentar bei Dietz scholia in Hippocratem I 384 adn.

174.

Act. plac. V 18, 3 (428, 8): Πόλυβος Διοκλής οἱ Ἐμπειρικοὶ καὶ τὸν δήδοον μῆνά φασι γόνιμον, ἀτονόστερον ὁὲ πως τῷ πολλάκις διὰ τὴν ἀτονίαν πολλοὺς φθείρεσθαι καθολικώτερον ὁὲ μηθένα βούλεσθαι τὰ ἀπάμηνα τρέφειν, γεγενήσθαι δὲ πολλοὺς ἀπα-5 μηναίους ἄνδρας. Vgl. Gal. hist. phil. 122 (644, 23).

Censor de die natali c. 7, 5: nam septimo mense parere multierem posse plurimi adfirmant, ut Theano Pythagorica Aristoteles Peripateticus Diocles Eucenor Straton Empedocles Epigenes multique praeterea quorum omnium consensus Euryphonem Cnidium non 10 deterret id ipsum intrepide pernegantem. contra eum ferme omnes Epicharmum secuti octavo mense nasci negaverunt. Diocles tamen Carystius et Aristoteles Stagirites aliter senserunt. nono autem et decimo mense cum Chaldaei plurimi et idem supra mihi nominatus Aristoteles edi posse partum putaverint, neque Epigenes Byzantius 15 nono fieri posse contendit nec Hippocrates Cous decimo. ceterum undecimum mensem Aristoteles solus recepit, ceteri universi inprobarunt. Diels Dox. 195.

²⁾ Aristoteles bei Orib. III 63 (Rose Ar. ps. 352): περὶ τῶν ὀκταμήνων εἰσί τινες οἶ φασιν οὐθὲν ζῆν. τοῦτο δέ ἐστι ψεῦδος. ζῆ γὰρ, καὶ τοῦτο μάλιστα

μιν δι Αίγόπτο δίλον διά το τούρεων τε πάντα τὰ γυνόμενα τοὺε Αίγνιττίους . . . οῦ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν τῆ Ἑλλάδι τηροδιου ἔστεν ἰδεν οῦτου ἔχευν, ἀστε τὸ μὲν ἄπαντα τὰ ὁκτάμηνα μὴ ξῆν οὐκ ἀληθίε ἐστει, ὅτι μέντοι ἀλίγα καὶ ἦτου τοὺ ἐτταμήνουν τε καὶ τῶν ἐκ τοῦ πλείονος ἀροθμοῦ γενομένουν ἀληθίε καὶ ἦτου τὰῦ ἐκκάμηνου δοκεί γεννῶσθαι καὶ ἔτκάμηνουν. hist, anim. VII 4 (584a 36). Der Verfasser von περὶ ἐπταμήνου c. 4 (VII 442) leugnet die Lebensfähigkeit des Achtmonatskindes. Ebenso der Verfasser von περὶ ἐπταμήνου (VII 452), νου περὶ ἀσκῶνῶν c. 19 (VIII 612) und περὶ τροφῆς c. 42 (IX 14). Letzterer sagt vom Achtmonatskind: οὐκ ἔστι δὲ καὶ ἔστι, ausserdem kann nach seiner Meinung die Geburt erfolgen nach 7, 9 oder 10 Monaten. Vgl. Galens Commentar αι dieser Schrift (XV 407 t) und Gell. N. Att. III 16 (139 H. Vgl. Alex. Aþrod, probl. II 47 (Ideler 165): δαὶ τί τὰ ἐπταμηνιαία βρέφη ζώσμια, τὰ δὶ ὀκτωμηνιαία σόκει; ὅτι ὁ ἐπτὰ ἀριθμό τέλειος ἐστι τῆ φύσει, ὡς μαρτυρεί Πυθαγόρας καὶ οἱ ἀριθηνίνοι καὶ οἱ μουσικοί· διὰ ὁκτὰ ἀπτάκτο ἀκταὶ κοι ἀκταὶ ἀριθμότινοι καὶ οἱ μουσικοί· διὰ δικτὰ ἀπτάκτος της φύσει, ὡς μαρτυρεί Πυθαγόρας καὶ οἱ ἀριθηνίνοι καὶ οἱ μουσικοί· διὰ δικτὰ ἀπτάκτος και δικτὰ ἀπτίρου δικτὰ ἀπτάκτος το διακτὰ ἀπτάκτος και διακτὰ ἀπτάκτος το διακτὰ ἀπτάκτος και διακτὰ ἀπτάκτος το διακτὰ το διακτὰ ἀπτάκτος το διακτὰ ἀπτάκτος το διακτὰ το διακτὰ το διακτὰ ἀπτάκτος το διακτὰ ἀπτάκτος το διακτὰ το διακτὰ το διακτὰ ἀπτάκτος το διακτὰ διακτὰ διακτὰ το διακτὰ

17) Vgl. dagegen περὶ ὀπταυήνου (VII 458).

175.

Oribasius III 78: περί διαμορφώσεως έκ των 'Αθηναίου.

η δὲ πφώτη διαμόρφωσις τῶν ἐμβρύων διασημαίνει περὶ τὰς τεσαράχοντα ἡιέρας ἔως μὲν γὰς ἐννέα ἡμερῶν οἰον γραμμαί τενες αἰματάδεις ὁπορέρονται περὶ δὲ τὰς οκτωπαίδετα Φρόμβοι σαρχώδεις καὶ ἰνώδη τινὰ διασημαίνεται, καὶ σφυγμὸς ἐν αὐτοῖς εὐρίσκεται ὁ τῆς καρδίας. περὶ δὲ τὰς τρεῖς ἐννεάδας, ὡς φησιν ὁ Διοκλῆς, ἐν ὑμένι μυξώδει γίνεται φανερῶς ἀμυδρὸς ὁ τύπος τῆς ἀρχως καὶ ὁ τῆς κεφαλῆς. περὶ δὲ τὰς τέσσαρας ἐννεάδας ὁράται πρῶτον διακεριμένον δίον τὸ σῶμα ἢ τὸ τελευταῖον, μιᾶς προστεθείσης τετράδος, περὶ τὴν τεσσαρακοντάδα. συμφωνεί δὲ τοῖς χρόνοις τῆς παντελοῦς τῶν ἐμβρόων διακρίσεως καὶ ὁ φυσικὸς Γμπεδοκλῆς καὶ φησιν, ὅτι θασσον διαμορφοῦται τὸ ἀρρεν τοῦ Θήλεος καὶ τὰ ἐν τοῖς σὲριοῖς τῶν ἐν τοῖς εὐωνύμοις. Vgl. Μ. Wellmann die pneumatische Schule 152.

176.

Gal. XVII A 1006: καὶ μέντοι καὶ ώμολόγηται σχεδόν ἄπασι τοῖς Ιστροῖς οὐ μόνον διαπλάττεσθαι θᾶττον, άλλὰ καὶ κινεῖσθαι τό ἄρρεν τοῦ θήλεος. εἴρηται δὲ περὶ τούτων σαρῶς κὰν τῷ περὶ φύσεως παιδίου ὅσπερ γε καὶ παρὰ Διοκλεῖ κατὰ τὰ περὶ γυναικείων συγγράμματα.

[[]Hipp.] περί φύο, παιδ. c. 21 (VII 510): κυνείται δὲ πρόσθεν τὸ ἄροεν, δτι ἐστὶν Ιοχυρότερον τοῦ δήλεος καὶ πρόσθεν πήγννται τὸ ἄροεν ' ἀπὸ γὰρ ἰσγυροτέρης καὶ παχυτέρης γονής γίγνεται. Vgl. c. 18 (VII 504): Diogenes bei Diels Dox. 197. Gal. IV 681.

177.

Macrob. comment. in somnium Scipionis I 6, 63 (498 E): verum semine semel intra formandi hominis monetam locato hoc primum artifex natura molitur ut die septimo folliculum genuinum circumdet humori ex membrana tam tenui qualis in ovo ab exteriore 5 testa clauditur et intra se claudit liquorem. hoc cum a physicis deprehensum sit, Hippocrates quoque ipse . . . referens in libro qui de natura pueri inscribitur tale seminis receptaculum de utero eius eiectum quam septimo post conceptum die intellexerat. mulierem enim semine non effuso ne gravida maneret orantem im-10 peraverat saltibus concitari aitque septimo die saltum septimum eiciendo cum tali folliculo qualem supra rettulimus suffecisse conceptui, haec Hippocrates. Straton Peripateticus et Diocles Carustius per septenos dies concepti corporis fabricam hac observatione dispensant ut hebdomade secunda credant guttas sanguinis in super-15 ficie folliculi de quo diximus amarere, tertia demergi eas introrsum ad ipsum conceptionis humorem, quarta humorem ipsum coagulari ut guiddam velut inter carnem ac sanguinem liquida adhuc soliditate conveniat, quinta vero interdum fingi in ipsa substantia humoris humanam figuram magnitudine quidem apis sed ut in illa brevitate 20 membra omnia et designata totius corporis liniamenta consistant . . . post partum vero utrum victurum sit quod effusum est an in utero sic praemortuum ut tantum modo spirans nascatur, septima hora discernit. ultra hunc enim horarum numerum quae praemortua nascuntur aeris halitum ferre non possunt: quem quisquis ultra 25 septem horas sustinuerit, intellegitur ad vitam creatus, nisi alter forte. qualis perfectum potest, casus eripiat. item post dies septem iactat reliquias umbilici, et post bis septem incipit ad lumen visus eius moveri et post septies septem libere iam et pupulas et totam faciem vertit ad motus singulos videndorum. post septem vero menses dentes 30 incipiunt mandibulis emergere, et post bis septem sedet sine casus timore, post ter septem sonus eius in verba prorumpit, et post quater septem non solum stat firmiter sed et incedit, post quinquies septem incipit lac nutricis horrescere ... post annos septem dentes ... cedunt . . . post annos autem bis septem ipsa aetatis necessitate 35 pubescit. tunc enim moveri incipit vis generationis in masculis et purgatio feminarum . . . post ter septenos annos genas flore vestit iuventa, idemque annus finem in longum crescendi facit, et quarta

annorum hebdomas impleta in latum quoque crescere ultra iam prohibet. Vgl. S. 41 f.

[Hipp.] περὶ φύσ. παιδ. c. 13 (VII 488ff.).

12) Das Diokleseitat geht auf den Physiker Straton zurück. Es ergiebt sich daraus, dass Diokles der Siebenzahl sowohl für die Entwicklung des Fötus im Mutterleib als auch für viele Vorgänge des Menschenlebens eine ähnliche Bedeutung zugeschrieben hat wie der Verfasser von περί εβδομάδων und der Physiker der perikleisschen Zeit Hippon. Straton scheint anch sonst unter dem Einfluss diokleisscher Lehre zu stehen (vgl. Cens. de die nat. 7, 5. Diels über das physik. System des Straton Sitzgsb. der Berl. Ak. 1893, 17). Vgl. S. 41f.

14) Vgl. Athenaios bei Orib. a. a. O.: έως μεν γάρ έννέα ήμερων οίον γραμμαί τινες αίματώδεις ύποφέρονται. Vgl. περί φύσ. παιδ. c. 13 (VII 490).

γράμμα των αματιών εινουμέρονται. Υχι. περί φου. παίο. C. 13 (Υ11 430).

16) Vχl. Athenaios a. a. O.: περί δε τός τρείς εννεάδας, ός φησιν 6 Διοκλής,
εν θμένι μυξώδει γίγνεται φανεφού αμυδρού ο τύπος τῆς έφαχεως καὶ ο τῆς κεφαλής.

Varro þei Gell. N. Att. III 10: post deinde guarta hebdomade, quod eius virile

secus futurum est, caput et spina, quae est in dorso, informatur.

18) Vgl. Athen. a. a. O.; περί δὲ τὰς τέσσαρας ἐννεάδας δρᾶται πρῶτον

διακεκριμένον δλον τὸ σῶμα.

29) Cens. de die nat. c. 7, 2: Hippon Metapontinus a septimo ad decimum mensem nasci posse existimavit. nam septimo partum iam esse maturum eo quod in omnibus numerus septenarius plurimum possit, signidem septem formemur mensibus, additisque alteris recti consistere incipiamus, et post septimum mensem dentes nobis innascantur, idemque post septimum adant annum, quarto decimo autem pubescere soleamus . . . nam dentes septem mensum infanti nasci et maxime decimo perfici mense, septimo anno primos eorum excidere, decimo ultimos, post quartum decimum annum nonnullos, sed onnes intra septimum decimum annum pubescere. huic opinioni in parte aliqua repugnant alti, alia in parte consentiunt. Vgl. Alex. Aphr. probl. Il 47 (Ideler 16). nați 186. 0. 5 (IX 186).

33) περί σαρκ. c. 12 (VIII 598).

34) Sor. gyn. I 4, 20 (184 R). Arist. h. a. V 14 (544 b 22).

178.

Sor. gyn. II 17, 53 (348, 11 R): δ Καφύστιος Διοκλής ἐν τῷ δεντόξος τῶν γυναικείων λέγει δυστοκεῖν τὰς πρωτοτόκους καὶ νέας, εὐτοκεῖν δὲ τὰς πολλάκις τετοκείας. αἴτιον δὲ φησίν είναι δυστοκίας τὰς μη κατ' εὐθθ είναι τὸ στόμιον τῆς ὑστέρας ἢ ἀποσκληρυνθὲν μεμικέναι καὶ μὴ ὁράδιος εἴκειν. φησὶ δὲ καὶ τὰ μεγάλα τῶν ἐμ- 5 βρύων αἴτια είναι. ἐν μέντοι τῷ τρίτφ τῶν γυναικείων λέγει αἴτια είναι τὰ ἄτροφα τῶν βρεφῶν καὶ τὰ τεθνηγώτα · φησὶ δὲ δυστοκεῖν

FACULTE DE

¹⁾ Vgl. Thrasyll bei Theon ed. Hiller p. 104,1ff. Gell. N. A. III 10,7f. Quelle ist der Timaioscommentar des Poseidonios. Vgl. Schmekel die Philosophie der mittleren Stoa 409ff.

 [[]Hipp.] περί φύσ. παιδ. c. 12 (VII 488), περί σαρκ. c. 19 (VIII 610), περί έβδ. c. 1 (IX 433).
 Vgl. Harder die pseudh. Schrift περί έβδ. Rh. M. 48, 435.

τὰς καθύγρους καὶ θερμάς, άμαρτάνει δὲ μὴ ἐπιών τὰς αίτίας δι' åς οὐκ εὐτοχούσι.

2) [Hipp.] περί φθοιος παιδ. c. 18 (VII 500): μάλιστα δὲ πονίονται αἱ γυναίνες ἐν τῷ τόκῳ καὶ ἐν τολοι λοχίοιοιν αἱ πρωτοτόκοι, καὶ αἱ ἐλάσοω τετοκυῖαι τῶν πλείω τετοκυῖων μάλλον πονέονται. Vgl. c. 30 (VII 538). γυναικ. Ι 72 (VIII 152).

4) [Hipp.] γυν. Ι 10 (ΥΙΙΙ 40): βν μὸν οὖν φβ αὐτόκα ἀπιόναι (sc. τὴν γονην) όταν εὐναοὖβ, τὸ στόμα οὐκ ὁρθων ὁστι τῆς μητορης, ἀλλὶ ἰδνοῦται καὶ οὐ ἰδιξεται γιν γονην. Αρελ ἀροῦς οι (ΥΙΙΙ 408), προρρ. Π 24 (ΙΧ 45): τὸ ἐδ χαρόρι, ὁν ῷ ἡ ξύλληψις ἐστιν, ὁ δὴ μήτρην ὀνοιαίζομεν, ὑγιός τε χρὴ εἶναι καὶ ἔηρὸν καὶ μαὶ. ঔπκόν, καὶ μὴτ ἀνεσπασμένου ἔστο μητε προπετές, κήτε τὸ στόμα αὐτοῦ ἀπτο τοροφορο μήτε ἐντικεμέλροῦ ἀμγαρον γόμ, ὁ τι ἐν ἢ τῶν τοκούτων καλυμάτων, σύλληψων γενέοθαι. Vgl. γυν. Ι c. 17 (ΥΙΙΙ 56) c. 13 (50).

7) Hipp. γυν. Ι 33 (VIII 78): ἔστι δὲ καὶ τόδε μέγα αἴτιον τοῦ μἡ δηιδίως

άπιέναι, ην νεκρον η άποπλημτον η διπλόον η (sc. το βρέφος).
8) [Hipp.] γυν. Ι 17 (VIII 56), Aph. V 62 (IV 554).

179.

Sor. gyn. I 9, 35 (199, 23 R): βεβαιοτέφα δὲ καὶ πφώτη σημείωσις, ὡς Διοκλής φησι, δύνασθαι συλλαμβάνειν τὰς κατ' δσφὲν
καὶ λαγόνα εὐσάφχους, πλατυτέφας, φακώδεις, πυρφάς, ἀρφενωπούς,
άγόνους δὲ πάλιν τὰς ἐναντίας ἀτφόφους, Ισχνὰς ἢ καταπιμέλους,
πρεσβυτέφας ἢ λίαν νέας. μάλιστα δὲ προσέχει σημειώσει τῆ διὰ
τῶν προσθέτων, οΙον ψητίνης, πηγάνου, σκορόδου, κοριάνδρου εἰ
μὲν γὰς ἡ ποιότης προστεθέτωνα αὐτῶν μέχρι τοῦ στόματος ἀναφέροιτο, δύνασθαί φησι συλλαμβάνειν αὐτῶς εἰ δὲ μή, τοὐναντίου.

180.

Sor. gyn. I 18, 59 (228, 11 R): ταῦτα δὲ μάλιστα παφέπεται ταῖς ἐχ φαρμαχείας φθειρούσαις, ταῖς δὲ χωρίς τινος ἐπιτηδεὐσεως ἐχτιτρωσχούσαις προηγεῖται, χαθώς Ἱπποχράτης φησί, παφά-

^{3) [}Ηίρρ] προφορτικών Π 24 (ΙΧ 54): πον δι γνναικόν δαια κάλλον και ξασον τη γαστεί λαιμβάνειν πεφύκασιν, ώδε ύποσιάπτεο δαι πρώτον μέν τὰ είδαι οικισαί τε γδα μειζόνουν λαιείνουνες ξιλλαμβάνειν, λεπταί παρείουν, λενικαί δρυθχών, μέλαται πελεύνών ... αδρικα δε έπιθχεπτον Εχειν προσβυτική ποσηρόν, μαζούς δε δι γρυφούς τε και μεγάλου διαθών.

^{5) (}Hipp.) περί ἀφορων (VIII 414): πειρητήρια δι' δεν δηλούται ή γυνή εἰ κυήσει ... μόλυζαν οπορόδου περιακότραντα τήρι κεφαλήν άποκνίσαντα προσδείναι πρόε τήν ὑστέρην καὶ ορήν τή ὑστερηλ, ήν δίζη διά οπότατος καὶ ήν δίζη, κυήσει ήν δὲ μή, οδ. Vgl. VIII 440, γυν. φυσ. c. 96 (VII 412). Aph. V 59 (IV 554). Arist. fig. 285, 4 (221, 10 R.): τὰε δὲ γυναίκιε δοκιμάζουσι προσθέμασί τειον, οδυσκόρολα προσάγοντε πρόε τὰ στόματα τῶν ὑστερούν κῶν μὲν δίχη τὸ στόκα χανούσαις καὶ οἱ μυκτῆρες τοῦ σκορόδου, γόνιμός ἐστιν, εἰ δὲ μή, ἄγονός ἐστιν. χρῶνται δὲ καὶ ἄλλαις δοκιμασίαις. Arist. de gen. anim. II 7, 747 a.7. Fredrich a. a. O. 225, a.

λογος μαστῶν ἴσχνωσις, ὡς δὲ Διοχλής φησι, ψῦξις μηρῶν καὶ βάρος ἐγκαθυζόμενον ὀσφύῖ περὶ τὸν καιρὸν τής ἀποτέξεως.

1) Vgl. Sor. bei Orib. VI 346D: ut autem Diocles memorat, etiam femorum frigidus torpor atque gravedo insidens clunum, cum perfectus inminit partus. vgl. das folgende Bruchstück.

3) Aph. V 37 (IV 544). 53 (IV 550). yev. I 27 (VIII 70).

5) [Hipp.] γυν. c. 25 (VIII 68): ἢν γυνή ἐν γαστρί ἔχουσα τὴν κοιλίγν ἢ τὴν δοφὸν πονέῃ, δρροδεῖν χρὴ τὸ ἔμβρυον ἀμβλῶσαι, ἐαγέντων τῶν ὁμένων οἱ περείχουσα.

181.

Sor. gyn. II 13, 48 (344, 23): φθοράς δὲ προσδοχωμένης (sc. τοῦ ἐμβρύου) ἐσεσθαι, καθάπες διὰ τοῦ προηγουμένου σκέμματος παρεστήσαμεν, ἰσχνουμένων τε παραλόγως τῶν μαστῶν, ὡς Ἱπποκράτης φησίν, ἡ ψυχομένων τῶν μηρῶν, ιο ἀσκες ἐσημειόσατο
Διοκλῆς, ἡ καὶ τοῦ ἐμβρύου διεφθαρμένου, πρὸς μὲν τὴν ἔχκρισιν 5 ἀποσυνεργοῦντα δεῖ πολλὴν ήσυχίαν ἀγειν καὶ ἀναφρόπως κατακίνειν καὶ σπόγγους ἀποτεθλιμμένους ἐν δξυκράτω περιβάλλειν ἐρηβαίω καὶ δοφύί.

4) Aph. V 37 (IV 544). 53 (IV 550). yvv. I 27 (VIII 70).

182.

Sor. gyn. II 31, 85 (373, 21 R): Διοκλής δὲ ἐν τῷ $\overline{\beta}$ τῶν γυναικείων ἐνθλίβου πνεῦμα διὰ χαλκεντικής φύσης ἐντάσσει τὴν ὑστέραν (d. h. bei Vorfall der Gebärmutter), εἶτα ροὰς περιλέψας καὶ εἰς όξος ἀποβάπτων ἐντίθησι, στρόφον μὲν ἐργασάμενος διὰ τοῦ πνεύματος, θλῦψιν δὲ διὰ τῆς φοᾶς ἀπηγής γὰρ καὶ στύφουσα. 5

Sor. II 4,29 (324,20): έξωθεν δε τούτων Ίπποκράτης τὰς μεν άφεψηματι κράμβης επότιος, τὰς δε δεκέφ γάλωτι, καὶ ώς είλωνδας στροφουμένης τῆς μήτρος αθλίσκον ένθείς χαλμεντικῆς φύσης είς τὸν γυναμείον κόλπον έφυσα διαπολήν Επιτηδέφων. [Ημρο] γυν. II 126 (VIII 270) II 131 (VIII 275) II 149 (VIII 324).

183.

Orib. II 143: Διοκλής δὲ καὶ τῆ ὑστέρα τῆς γυναικὸς πρόσθετον ἐσκεύαζε διὰ τοῦ ἐλλεβόρου, ἄστε ἐξεμεῖν.

184.

Sor. gyn. II 4, 29 (325, 1): Διοκλής δὲ ἐντῷ τρίτῷ τῶν γυναικείων συνάγει μὲν τὰ πτερύγια τῆς ۅἰνός, ἀνοίγει δὲ τὸ στόμα καὶ πταρμικῷ χρῆται καὶ τῆ χειρὶ τὴν ὑστέραν εἰς τοὺς ὑποκειμένους ἀπο-

θλίβει τόπους διά της είς τὸ ύποχόνδοιον έπεφείσεως καὶ τὰ σχέλη θερμῷ καταντλεῖ (d. h. bei hysterischem Stickkrampf).

Sor. I 22, 71 (242, 16): Ίπποκράτης μέν οὖν πταρμικοῖς χρῆται καὶ συνάγει τὰ πτερύγια τῆς είνος, ενα διὰ τῆς τοῦ πρεύματος είς τὸ βάθος ἐμπτώσεως ἐχπόση τὸ χόριον (d. h. bei zurückgehaltener Nachgeburt).

[Hipp.] Aph. V 49 (IV 550): δοτέρων έππτώσιες, πταρμικόν προσθείς έπι-

λάμβανε τούς μυπτήρας και το στόμα.

[Hipp.] γυναικ. Η 127 (VIII 272): δταν ώδε έχη (sc. ή μήτρα πρός τό ήπας τραπή), τη χειρί ἀπώσασθαι ἀπό τοῦ ήπατος παρηγορικώς τό οίδος ἐς τὰ κάτο καὶ ἀποδήσαι ταινήη τὰ ὑποχύνδρια καὶ τὸ στόμα διανούγειν, οίνον δὲ ὡς εὐωδέστατον κακρημένον ἐγχεῖν, ὅτς χρή, καὶ προσέχειν πρός τὰς βτυα τὰ ἀποδμα καὶ ὑποκρημένο, πρός ἀλε τὰς εὐτείρας τὰ εὐωδευ καὶ ὅσα θυώματα. γυν. Η 123 (VIII 266).

15. KAT' IHTPEION.

185.

Gal. XVIII B 629: Ιατρικόν ἐπέγραψεν αὐτό κατ' Ιητρεῖον (sc. τό τοῦ Ἰπποκράτους). ἄμεινον δὲ ἢν περὶ τῶν κατ' ἰητρεῖον ἐπιγεγράφθαι, καθάπερ ἔνιοι τὸ Διοκλέους ἐπιγράφουσι καὶ Φυλοτίμου καὶ Μαντίου. γεγραφότων γὰρ καὶ τούτων τῶν ἀνδρῶν εἰς τὴν 5 αὐτὴν ὑπόθεσιν ἐν ἐκάστου βιβλίον, ἐν μὲν τοῖς πλείστοις ἡ ἐπιγραφή χωρίς τῆς προθέσεώς ἐστι καὶ τοῦ ἄρθρον κατ' ἰητρεῖον ἀπλῶς ἐπιγεγραμμένων αὐτῶν, ἐν ὀλίγοις δὲ σύν τε τῇ προθέσει καὶ τῷ ἄρθρω περὶ τῶν κατ' ἰητρεῖον.

Gal. XVIIIB 666: φαίνεται δὲ έξης ο τοῦ βιβλίου (sc. κατ'
10 Ιητρεῖον) συγγραφεύς, εἴτ' αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης ἐστὶν εἴθ' υἰὸς
αὐτοῦ Θεσσαλός, οὕτε πασῶν τῶν κατ' ατοικήν χειρουργιῶν μνημονεύειν οὕτε τῶν κατὰ τὸ ἰστρεῖον, ἀλλὰ καὶ τούτον αὐτῶν όσαι
τοῖς εἰσαγοικένοις εἰολ χρήσιμοι. καὶ μέντοι καὶ ἡ ἐπιγραφή τοῦ
συγγράμματος ἐντεῦθεν ἐγένετο, ἡ παραπλησίως ἐς ὅστερον ἐποι15 ήσατο Διοκλῆς καὶ Φυλότιμος καὶ Μαντίας.

5) ἐν ἐκάστῳ βιβλίῳ ed. von Kalbfleisch verbessert.

186.

Erot. s. v. ăμβην 52, 16: Διοκλής δ' ἐν τῷ κατ' ἰητρεῖον ὑπόκοιλόν τινα χώραν (sc. ἄμβην φησίν εἶναι). Vgl. Hipp, περὶ ἄρθρων c. 7 (IV 88 L),

16. ΠΕΡΙ ΕΠΙ⊿ΕΣΜΩΝ.

187.

Gal. XVIII A 519: ότι δὲ καὶ ἡ τύφσις πύφγον σημαίνει μάφτυς άξιόπιστος καὶ ὁ Διοκλῆς ὁ Καφύστιος, ⟨δς⟩ ταύτην τὴν νῦν εἰφη-

μένην λέξιν παφαφάζων έν τῷ περὶ ἐπιδέσμων βιβλίφ κατὰ τόν δε τὸν τρόπον Εγραψεν· ἀνέλκειν δὲ τὴν κλίματα πρὸς πύργον ὑψηλὸν ἢ οίκιας ἀετόν. Ygl. Ετοί, ε. ν. τύρσις Βακχεῖος ἐν ᾱ φησί· 5 σκην ἢ πύργος (Diokles) ἢ προμαχών. Gal. gloss. hipp. (XIX 147): τύρσιν πύργον καὶ μάλιστα τὸν ἐν τείχεσι.

2) δe add. H. Schoene de Aristoxeni $\pi e \varrho i$ $\tau \eta s$ $H \varrho o g \iota h o$ algéaeus libro tertio decimo a Galeno adhibito diss. Bonn. 1893 them. XIV. 5) $\delta e \tau \delta v$ ed. corr. Schoene.

Hipp. $\pi e \rho i \, \delta e \partial \varphi e \nu v$ c. 43 (IV 186 L. Behandlung der Reposition einer Wirbelluxation): $\delta \tau a \nu \, \delta t \, \tau a \bar{v} \tau a \, x a \tau a \sigma a \nu a \bar{v} \sigma t \bar{v}$ ε στο $\delta v \, v \, \delta v \, a \bar{v}$ ε $\delta v \, a \bar{v}$

188.

Apollonius Cit. II 13, 2 Schoene: οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Διοκλῆς τοῦ τρόπου τούτου μέμνηται ' ἀσκτίλου μὲν ἄρθρον ἄν τε ποδός ἀν τε χειρός ἐκπέση, τετραχῶς ἐκπίπτει, ἢ ἐντὸς ἢ ἐκτὸς ἢ εἰς τὰ πλάγια. ὅπως δ' ἀν ἐκπέση, φίφλον γνῶναι πρός τὸ ἀμώνυμον καὶ τὸ ὑγιὲς θεωροῦντα. ἐμβάλλειν δὲ κατατείνοντα εὐθὰ ἀπὸ χειρῶν, περιελίξαι τε ὅπως μὴ ἐξολισθάγη. ἀστεῖον ἐκ καὶ τὰς σαίφας, ᾶς οἱ παΐδες πλέκουσι, περιθέντα περὶ ἄκρον τὸν δάκκυλον κατατείνειν, ἐκ δὲ τοῦ ἐπὶ θάτερα ταῖς χεροίν.' Vgl. S. 64.

189.

Gal. XVIII A 735: δτι δ' ενίστε μένει (ες. μηρός) ἐμβληθείς μιστιστότατος ὁ Ταφαντίνος Ἡρακλείδης... ἀκούσωμεν δ' αφτοῦ τῆς ἐήσεως, ἢν ἔγοαψεν ἐν τῷ τετάρτω τῶν ἐκτὸς θεφαπευτικῶν, αὐτοῖς ὁνόμασιν οδτως ἐχούσης ' ὅσοι δὲ οἴονται μιὰ μένειν μηρόν ἐμβληθέντα διὰ τό [μιὰ] διασπασθήγλαι τό συνέχον νεῦφον τρόση τὴν κοτύλην τοῦ ἰσχίου τὸν μηρόν, ἀγνοοῦσιν ἐν τῷ καθόλου τρόπω τὴν ἀπόφασιν ποιούμενοι' οὐ γὰς ἄν ἴεπισκράτης καὶ Διο-

[·] Hipp. περί δοθρων c. 80 (IV 318L): ἐκπίπτει δὲ (sc. δακτίλον δοθρων κατὰ τέσσαρας τρόποις, ἢ όνω ἢ κάτω ἢ ἐς τὰ πλάγιως ἐκτίξωθενς μάλιστα μὲν ἐς τὸ δίνω, ἤκιστα δὲ ἐς τὰ πλάγια, ἐν τῷ σράδρα κυνείσθαι. ἐκπέρωθεν ἐξ τῆς χώρης, οῦ ἐκβέβηκεν, ὅσπερ ἀμβη ἐστίν. ἢν μὲν οῦν ἐς τὸ δίνω ἐκπέρυ ἢ ἐς τὰ κάτω διὰ τὸ ἐειστίρην είναι ταὐτην τὴν χώρην ἢ ἐκ τῶν πλαγίων καὶ ἄμα μικρῆς ἐσόσης τῆς ὑπερβάνως, ἡν μεταστῆ τὸ ἀρθονο, ἡπίδιόν ἐστιν ἐμβάλλεν, τρόπος δὲ τῆς ἐμβολῆς δὲν περικίζαι τὸν δάκτνίων ἀκρον ἡ ἐπιδόσματί των ἢ ἄλλίω τρόπως τοιούτις πιό, διων, ὁκοίταν κατατείνης ἀκρον ἰκβάλνενος, ιπὶ ἀπολώσλητι. . ἐμβάλλονοι ἐὲ ἐπιεικέων καὶ αὶ σαῦραι αὶ ἐκ τῶν φοινίκων πλεκόμεναι, ἡν κατατείνης ἐνθεν καὶ ἑνθεν τὸν δάκτνλον, λαβόμενος τῆ μὲν ἐτέρη τῆς σαὐρης, τῆ δὶ ἐτίρη τοῦ καρποτί τῆς γειρόκ.

κλής ἀνέγραψαν ἐμβολάς, ἔτι δὲ Φυλότιμος, Εὐήνως, Νειλεύς, Νυμφόδωφος, ἄλλοι δέ τινες. ήμεῖς δ' ἐπὶ δύο παιδίων ἐκρατήσαμεν 10 τῆς προθέσεως. πολλάκις τοί γε καὶ μᾶλλον ἐπὶ κῶν τελείων όλισθαίνει πάλιν τὸ ἄρθρον. οὐα ἐκ λόγου δὲ δεῖ τὸ πρᾶγμα κρινειν, ἀλλ' ἐπειδή ποτε καὶ μένει, διαλαμβάνειν μὴ διὰ παντὸς ἀποσπασμόν γίνεσθαι τοῦ νεύρου, ἀλλὰ καὶ ἀποχαλᾶσθαι καὶ συστρέφεσθαι πάλιν κτλ.

1) βληθείs ed. corr. 4) sc. Κτησίαs δ Κνίδιος cf. Gal. XVIII A 731. M. Wellmann Zur Gesch. d. Med. im Alterth. Herm. XXIII 560. 7) Hipp. περί ἄφθρων c. 70 (IV. 288f.) 8) Νηλεύς ed.

Cels. VIII 20: Magnum autem femori periculum est, ne vel difficulter reponatur vel repositum rursus excidat. Quidam semper iterum excidere contendunt: sed Hippocrates èt Diocles et Phylotimus et Nieus et Heraclides Tarentinus, clari admodum auctores, ex toto se restituisse memoriae prodiderumt.

190.

Orib. IV 289: σκαφίον ή θόλος Διοκλέους οδτος ο επίδεσμος όδο έχει κυκλοτεφείς πεφιειλήσεις κεφαλήν περιστεφούσας, μίαν μεν την κάτω την λεγομένην μετωπιαίαν, άλλην δε όπεράνω κατά το βρέγμα την καλουμένην στεφανιαίαν ή δε νομή της επιδέσεως γίνεται της μεν κάτω πρός τὰ ἄνω, της δε ἄνω πρός τὰ κάτω. οδτος ο έπίδεσμος εθθετεί επί ῶν πλαγίας οδσης κατά τὸ βρέγμα διαυρέσεως πρόκειται τὰ χείλη συνάγειν πρός τὴν κόλλησιν ώς επί περισπυθισμού.

Gal. XVIII A. 777. 791.

191.

Cels. VII 5, 270: latum vero telum, si conditum est, ab altera parte educi non expedit, ne ingenti vulneri ipsi quoque ingens vulnus adiciamus. evellendum est ergo genere quodam ferramenti, quod Atoxhetor xvabtavo Graeci vocant, quoniam auctorem Dioclem habet, quem inter priscos maximosque medicos fuisse iam posui. lamina vel ferrea vel etiam aenea ab altero capite duos utrimque deorsum conversos uncos habet, ab altero duplicata lateribus leviterque extrema in eam partem inclinata, quae sinuata est, insuper ibi etiam perforata est, hace iuxta telum transversa demittitur, deinde, ubi ad imum mucronem ventum est, paulum torquetur, ut telum foramine suo excipiat: cum in cavo mucro est, duo digiti, subiecti partis alterius uncis, simul et ferramentum id extrahunt et telum

BRUCHSTÜCKE UNBESTIMMTER ZUGEHÖRIGKEIT.

192.

Gal. XVI 197: καὶ μὴν οὐδὲ Ἰσκληπιάθης οὐδὲ Διοκλῆς ὁ Καψοστιος καλῶς τὴν φωνήν ταὐτην (εκ. ἔρριψιν) κατέλαβον· ψήθη-⟨σαν⟩ γὰρ μὴ είναι τοῦτο σύμπτωμα τῆς δυνάμεως καὶ σωματικόν, ἀλλὰ τῆς διανοίας καὶ ψυχικόν. Ετοι. s. ν. ἔρειψις. Vgl. S. 55.

2) [Hipp.] περί χυμών c. 4 (V 480 L).

193.

Hes. s. λαπάφαι' τὰ παφὰ ταῖς πλευφαῖς τοῦ σκήνους. Διοκλῆς δὲ τὴν ἐκ(κε)κενωμένην ποιλίαν. Hes. s. λαπάφας λαγόνας. καὶ λαπάφην ώσαὐτως. ἡ ποιλίας ἐκ(κε)κενωμένας. Vgl. S. 57.

Vgl. Hipp. προγν. c. 11 (88, 17 K): δεί δὲ έν παντὶ νοσήματι λαπαρήν τε είναι τὴν κοιλίην καὶ εδογκον. Vgl. Erot. s. λαπάρην.

Den unechten Brief des Diokles an den König Antigonos habe ich absichtlich von der Sammlung der Bruchstücke ausgeschlossen. Vgl. über ihn Fabricius bibl. gr. XII 585. Frähakel a. a. 0. 20. Fredrich a. a. 0. 196. 222. 226.

Vindiciani fragmentum ex cod. Bruxell. 1348—1359 fol. 48 r. Vgl. Octavius Horatianus ed. Heremann a Neuenar Argent. apud Schottum 1532 p. 102f.

Hic de semine quid sit vel unde nascatur.

1 Alexander amator veri appellatus, discipulus Asclepiadis, libro primo de semine spumam sanguinis eius essentiam dixit Diogenis placitis consentiens. item Erasistratus et Herofilus essentiam se-5 minis dicunt sanguinem, hoc idem Stoici philosophi de materiali semine senserunt et demonstrationes alii alias deferentes quasi in unum comprehensas enarrant, primo igitur, ut Herofilus ait, abruptio corporum hoc testatur, quam Graeci ανατομήν vocant. etenim seminalium vasculorum interiora atque secretius remota sanguinu-10 lenta videntur, sequentia vero sive secunda plurimum a praescriptis demutata sunt, inferiora ac proxima seminis colorem habent, quo probatur in seminales vias sanguinem venire, sed earum virtute alhescere atque mutatum in seminis transire qualitatem, sicut etiam in feminis post partum, si quid sanguinis nondum fuerit uteri nu-15 trimento consumptum, naturali meatu fluit in mammas et earum virtute albescens lactis accipit qualitatem, secundo, [cum] illi, qui frequentius usu venerio depurgantur, sanguinis sustinent per seminales vias emissionem, siquidem celeritatis causa essentia sanguinis in seminales venire non sinitur vias, tertio, summum quicquam ex 20 summo fieri necesse est, summum est autem semen ex omnibus in

¹⁾ semen quid sit et unde nascitur Neu. 4) erofilus (ut semper) Be) anotomin (onna in ras. manu alt.) B: anotomin Neu. 11) habentia B Neu. 12) virtutem B Neu. 13) mutatam B Neu. in se ministrans ire Neu.: corr. V. Rose Arist. fragm. p. 220 14) seminis B: corr. Neu. 13) suo pro fluit B: Cr. Lisid. orig. XI, 1,77. 17) venerio ex fenerio man. post. B sustineant Neu.

¹²⁾ Arist. Γις. 285, 1 (Rose 220): ἀλλὰ μήν και εἰ ἢν αίμα (sc. το σπόρμα), όδ τωνε ἔφασων τῶν ἀρχαίων, πόψει δὰ μεταβεβληκός τὴν χροιάν, ἔδει αὐτὸ τῷ ψόχει μαλλον τήσουσδαι, όπες και περὶ πῶν αίμα ψυχόμενου συμβαίνει.

¹⁵⁾ Alex. Aph. probl. IV 28 (9 Us.): διὰ τί οἱ πλείονα συνουσιάσαντες αξια ξοθ' δτε ἐποκρίνουσεν; δτι τῆς σπερματικῆς οὐσίας ἐκκενωθείσης προχείρότερον αξαστος ὑγούν οὐκ ἔστιν. Vgl. Arist. de gen. anim. Γ. 19, 728 σ.

nobis liquoribus, summus est sanguis. semen igitur ex sanguine generatur. quartum. quicumque flebotomantur, sustinent post sanguinis detractionem pallorem, tenuitatem, debilitatem. hace etiam peracta venere corpora comitantur, siquidem semen ex sanguine fieri videtur. quintum. semen matrici appositum congelatur ut declarant 5 corporis abruptiones, quod est signum seminis [atque] essentiae de sanguine venientis et ad suam originem redeuntis, quippe praeter sua vascula constituti.

2. sed his omnibus Diocles, sectator Hippocratis, quem Athenienses iuniorem Hippocratem vocaverunt, assertionibus (sc. Diogenis 10 de seminis natura) respondens contra primam dixit: quoniam una atque eadem materies descendens per quosdam viarum meatus uspiam flegma fiet, uspiam fel, id est cholera rubea, uspiam melancholia, uspiam sanguis, fit etiam semen ex nutrimine, id est ex cibo et potu, ex quibus et ipsi quatuor humores nutriuntur, et non spe- 15 cialiter sanguini seminis deputatur (fol. 48v.) initium. alioquin debuit etiam in pueris seminis substantia servari, cum materia sanguinis non desit, item contra secundam, hoc est quod frequenti venere vexati sanguinem quidam excludant, dicendum, quod iugi adfricatione aliquae interiores venae osculari videantur, denique illis maxime urinam 20 facientibus partium mordicatio sequitur. contra tertiam, quod in nobis magis summus videatur spiritus, non ut illi putant sanguis, qui neque per se moveri potest, contra quartam dicendum, quod a flebotomatis non solum sanguis egeritur, verum etiam spiritus, et eos-

²⁾ quicumque ante corr. e superscr. B flebotomati B 6) timporis (corr. in temporis) supra corporis add, man, post B 7) praeter ante corr. extra man. post B ceterum in margine haec adnotantur: copulatio in. sequuntur duo verba inextricabilia. 11) quoniam B: quomodo Neu. 13) phlegma Neu. colera B: cholera Neu. 14) [sanguis] post etiam add. Neu. 16) sanguinis eius mutatur B: corr. Kroll inicium B 17) semis B: corr. observari Kroll, at cf. Cael. Aur. m. a. III 4, 45 20) interioris B Neu. innaeoscoli B: interioris coli viae sanguineae Neu. cf. Cael. Aur. m. chr. II 10, 123. osculatae coni. at melius Kroll osculari 23) quia B: corr.

Arist. de gen. anim. I c. 18, 725 b: άλλά τοτε πλείστοιε και ώς έπι το πολό είπετο συμβαίνει έκ τών ἀφορδισιαομών Εκίνοιε και άδυναμία μάλλον διά τὸν είσημένην αιτίαν.

⁹⁾ Anonymus Lond. XXV 41 (46 Diels): γόνεται δὲ καί τι (8c. τῆς τροφῆτου στός κατοκενάζεται πρόε τῆς ἰδιότητο τῆς ἐν τοῦ το κατασκενάζεται πρόε τῆς ἰδιότητο τῆς ἐν τοῦ στεριατικοῖε πόροιε μεταβαλλούσης τὴν σερομένην δε αὐτοὺς τροφῆν. Vgl. S. 52.

¹⁴⁾ Isid. Orig. XI 1, 139: est enim liquor (sc. semen) ex cibi et corporis decoctione factus ac diffusus per venas atque medullas etc.

dem non (semper) pallor sive fatigatio vel cetera sequi videantur; hanc igitur essentiam seminis dixerit fel aut stercora. contra quintam dicendum quod saepius conceptione declinante purgationes fiant et propterea, si quid sanguinis in matrice remanserit, semine congeletur. ipsum 5 denique foras effusum et non in matricem veniens nunquam in sanguinis redibit qualitatem aut congelari poterit in similitudinem sangrinis.

3. Diogenes autem Apolloniates essentiam (seminis) similiter spumam sanguinis dixit libro physico. etenim spiratione adductus 10 spiritus sanguinem suspendit, cuius alia pars carne bibitur, alia superans in seminales cadit vias et semen facit, quod (non) est aliud quam spuma sanguinis spiritu collisi.

4. Aristoteles autem semen inquit aliud principaliter vocari, aliud participio. cuius primum semen fervens quidam in liquido spiritus 15 atque in complexum venereum prosiliens fit cum liquore, qui sit similis igni terreno, est enim corruptivus. ille autem qui divinus atque aethereus est, si quidem fit nutribilis germinum atque animalium, clauso fervori seminis in liquido comparabitur. participio autem dicit appellari semen spumam ultimae digestionis nutrimenti. primum

2) (vel) ante fel add, Kroll 3) sepius B fieri Neu. B: reducitur Neu. potnit B Neu. 8) in margine manu recentiore haec adnotantur: de spuma. Apollonii B Neu. seminis om, B: add, Neu. 9) fisico B 10) vivit B Neu: corr. V. Rose Anecd. II 12 corr. Neu. non add. Neu. 14) semine B Neu. 15) sit Neu: corr. Rose Arist. Ps. 380 16) diurnus Neu: corr. Rose 18) fervore Neu: corr. Rose dicunt Neu: corr. Rose.

8) Vgl. Diogenes bei Arist, hist, an. III 2, 512 b5: al δδ φλέβεν al μέν πρόται δε της καιλίας εθρέτεραι έτου, ξειενα λεπτότεραι γίγνονται, ἐωο δο μεταβάλωσι ἐκ τῶν δέξων εἰν τὰ δρόταρο καὶ ἐκ τοῦν δέξωλ ἀντα δὸ ὅπαρματίτιδες καλοῦνται τὸ δ' αίμα τὸ μέν παχύτατον ὑπὸ τῶν σαρκῶν ὑπὶνεράλλον δὲ εἰς τοὺς τόπους τοότους λεπτόν καὶ δερμόν καὶ ἀρφῶδες γίνεται. Vgl. Zeller IP 269. Rose Aneod. II 12.

14) Arist. de gen. anim. II 2, 735 a 28 f.

16) Arist. a. a. O. II 3, 736 h 33: πάντων μὲν γὰς ἐν τῷ σπέρματι ἐνιπάρχει το καλούμενου δερμόν. τοῦτο δ' οὐ πὸς οὐδὰ τοικότη δύκαμε ἐστιν, ἀλλὰ τὸ ἐμπεριάληθαύρενος το τῷ σπέρματι καὶ ἐν τῷ ἀρφοὐδα: πυτέμα κτλ.

18) Arist. a. a. O. I 18, 724 D 21ff. 726 a 26: δει μέν οδν περίττωμά έστι το σπέρια χρησίμου τροσής καὶ τῆς ἐσχάτης ... ἐν τοῖε προεφημένοις φαικρόν. Il 2, 736 a 13: αἰτιον δὲ τῆς ἐεννότητος τοῦ οπέριατος δτὶ ἐστὶν ή γοπή ἀφρός ... ἔοικε δὲ σόδὲ τοὺς ἀρχαίους λανθάνειν ἀρφόδης ή τοῦ σπέριατος οδοα φύσιε.

19) Anon. Lond. XXIV 20: αδτη (8c. ή τροσή) προσενεχθείσα πρώτης κατεργασιας τυγχάνει έν στόματι... λοιπόν καταπείνεται διά στομάχου και φέρεται εκ κοιλίαν. κάν ταύτη δε μεταβάλλει τε και άποικειούται χυλουμένη έπι το οδκείο».

etenim consensum cibus in ore accipit, secundum in alvo, tertium cum in sanguinem mutatum est. igitur superantia supradicta non inutilia, ut urina vel stereora, sed ut illud quod in panificio separant panifices, fermento relicto alterius panis confectioni profuturo. quaerit etiam qua causa cum fervens atque crassum (sit), post egestionem aquatum atque frigidum fiat necesse sit. attendit esse ex duobus, hoc est aut terrenum aut aquosum.

5. Diocles his assertionibus (sc. Diogenis de natura seminis) respondens ait: in libro trigesimo octavo Hippocrates, quem graece περὶ δυπαμήνων appellamus, suo testimonio affirmavit de seminis 10 natura (et) eo, quo de nutrimento, quod graece τροφήν appellamus: sicuti et omnes humores, ut musculi, nervi, venae et arteriae vel reliquorum membrorum seu cordis et cerebri, ubi principaliter anima consistit, suum alimentum vel nutrimentum percipiunt ex cibo et potu, sic itaque et seminales viae, quas graece σπερματικούς πόρους 15 appellamus, ex nutrimento replentur et sic calefacti, incitati a venere, derivatio seminis fit. quae et ipsae viae seminales a cerebro initium alimenti percipiunt ad conficiendum animal. ad haec consentiens Diocles ait.

6. cur Aristoteles definivit terrenum aut aquosum esse semen? 20

¹⁾ albo Neu: corr. Rose 4) quaerunt Neu: corr. Rose 5) confervens Neu: corr. Rose sit add. Rose digestionem Neu: corr. Rose 6) [gum ante necesses sit add. Neu. attendunt Neu: corr. Rose 9) yppocrates B greee B: om. Neu. 10) ceperioctamineon B: primarium medicorum (sic) Neu. vocabula graeca latinis litteris scripta, ut semper. 11) quodex B Neu: corr. trofin B: trophin Neu. 15) spermaticos poros B: sporos Neu. 16) repleantur B: corr. Neu. 17) inicium B 20) Aristotiles B

⁴⁾ Arist. a. a. O. II 2, 735 a 30 ff. 8) Vgl. S. 52.

^{11) [}Hipp.] περί τροφής c. 7 (IX 100): δύναμες δὲ τροφής ἀφικνεται και ἐς όνοιν καὶ πάντα τὰ μέρεα αὐτοῦ καὶ ἐς νεῦφον καὶ ἐς φίλβα καὶ ἐς ἀρτηρίην καὶ ἐς μένα καὶ ἐς ἀρτηρίην παὶ ἐς μένα καὶ οἰκρια καὶ πικείδην καὶ ἀμα καὶ φίληκα καὶ πικείδην καὶ ἀμα καὶ φίληκα καὶ παύτον καὶ ἐς κιναριαίν καὶ ἐντιαίον καὶ τὰ ἐντοοῦθοια καὶ πάντα τὰ μέρεα αὐτῶν καὶ δή καὶ ἐς διομασίην καὶ ἐντιέμα καὶ ὑγροσίην.

¹⁵⁾ Anon. Lond. XXV 41 (46 D).

^{17) [}Hipp.] πορί γοντῆς c. 2 (VII 472): ὁπόσοι δὲ παρ' οὖς τετμημένοι εἰσίν, οὖτοι Ιαγνεύονοι μέν καὶ ἀφιᾶσιν, δίλγον δὲ καὶ ἀσθανὲς καὶ ἄγονον' πορεί γὰρ το πλείστον τοὐ γόνον ἀπό τῆς κεφαίῆς παρὰ τὰ οὖατα ἐς τὸν νοτιαίον πυεἰδιαίν τὰ δὲ τὸν τοποιαίον πυεὶδιαίν δὲ τόπουν c. 22 (65 Κ). Nach Diokles und Plato ist der Same ein Austluss des Gehirnes und Rückenmarkes: frg. 70. Daher leiden Augen und Rückenmark bei übermässiger Ausübung des Coitus: frg. 141 (185, 15).

²⁰⁾ Arist. a. a. O. II 2, 735 a 29 ff.

inanem atque vacuam definitionem opposuit. sed si aquosum, cur fervore nostro crassescit, cum liquida magis frigore post egestionem solidentur etenim terrena fervore solidantur nec tamen frigore solventur, sed hanc quaestionem disserens ait semen contineri terre-5 num aeque liquoris et spiritus essentia. efflato autem fervore suo aguesa (fol. 49r) remansit qualitas, sed gelatur, siquidem terrenam quoque habeat substantiam. album est, siquidem fit spuma. denique culpandum inquit historiographum Herodotum, item Ctesiam medicum: atque historiographum Herodotum (III 125), siquidem dixerit Aethi-10 onum semen nigrum videri, Ctesiam vero, quod elephantorum semen ita post egestionem solidari dixerit, ut electri similem substantiam sumat. sanguis etiam non parvus et fit tam vehemens membrorum motus. ut a plerisque epilempsia minor diceretur. quo fit, ut melius quisguam dixerit guod sit guidem alba spuma, sed non solida. lac enim 15 quoque eius coloris ostenditur, nec tamen ilico seminis essentia (sen) seminis derivatio.

7. ad haec Diocles (sc. semen esse spumam sanguinis negat), quippe cum sit omnis spuma levis atque fistulosa et inanibus capillis vacuata et facilitate scissibili solubilis, semen auten, ut a cunctis perspicitur vel intellegitur, est grave, tractuosum, glutinosum et non facile solubile neque fistulosum. ostendunt alia multa non esse semen essentiam sanguinis. omitto plurima et a plurimis animalia sina sanguine memorari: ut puta pulpas, sepias, lollia, ostrea, spondylos, percas, prosacines, qui sua virtute navim velificantem opposito ore 25 vel mordente immobilem retinent. nec tamen haec omnia sine suo

²⁾ digestionem B Neu: corr. 3) solvantur B Neu: corr. 6) verba: remansit qualitas subscripta man. post. B 7) habebat B Nen. est om. 8) autem pro item B: et Neu. corr. Thesium B Neu. 9) atque siquidem [quod] Neu. dixerat B Neu. ethiorum B 10) [medicum] post vero add. Neu. 12) verba corrupta. ethicorum Neu. et ita veniens in ventrem motus B Neu: corr. (vehemens Kroll) cf. Cael. Aur. m. chr. I 4, 127 f. 13) epilepsia Neu. fiet B Neu. 20) prospicitur B Neu. 21) ostendoet B pulpas (franz. poulpe) = πολύποδας octopus Iollia (sic) B Neu = τευθίδαs (lolligo vulgaris) spondulos B Neu = σπονδύλους Stachelmuschel. cf. Plin. XXXII 151 24) pernecas B Neu. cf. Dioclis fragm. 135 prosacines (sic) B Neu = έχενηίς bellificantes B: corr. Kroll 25) inmobilem B.

⁸⁾ Arist. a. a. O.: Κτησίας γὰρ ὁ Κυίδιος & περί τοῦ σπέρματος τῶν ἐἰε-φάντων εἰρηκε φαινερός ἐστιν ἐιρινσιμένος. φησὶ γὰρ οδτιο αληρύνεσθαι ἔρφαινό-μενον ὁστις γίνεσθαι ηλέκτρο ὁιοιον... Ἡρόδοτος γὰρ οὐκ ἀληθη ἐιρι φάκων μέλαιναν εἰνια τὴν τῶν Αιθιόπων γουήν κτλ, hist. an. III 22 (523 a 13).

¹³⁾ Gal. XVII A 521: τις γὰο την ἀνάγκη γράφειν Δημόκριτον μεν είσηκεναι μικράν επιληψίαν είναι την συνουσίαν, Ἐπίκουρον δε μηθέποτε μέν ἀφελείν άφροδισίων χρήσιν, άγαπητάν δ' εί μη βιάφειεν; Usener Epicurea 118.

semine procreari possunt: quomodo potest iam in usu venerio spuma generari? persuadent autem cadentibus membris, cum in apertionibus corporum, quas anatomas vocamus, pastus in seminis vasculis reperiatur.

S. Asclepiades autem consentiens ait essentiam [atque] seminis 5 universalis hominum vel animalium atque principialis corpuscula intellectu sensa, subiectam autem sibi pastilitatis cruditatem, hoc est novum cibum acceptum sive nova subinde nutrimenta. vult enim ex crudis fieri redhibitiones, ut accepti cibi disiecta materies in corpuscula imminuta seu cocta et in lacteum humorem mutata omnes 10 per corporis partes ac particulas discurrat atque ita in nares veniens mucilentum faciat liquorem, in vesicula iecoris fel. non aliter etiam in seminales vias cadente ea cum naturali virtute sive fabricatione semen fieri, ut beatissimus Hippocrates affirmat.

9. lapidem dixit Hippocrates in vesica generari superatione 15 fervoris, cum attracta seu descendentia urinae terrena in vesica resident, ex fervoris densitate nimio perfusa liquore seu calore: sicut inquit videmus fieri etiam in fictilibus vasculis, quae humecta admixto liquore molliore fornacibus ingeruntur, tunc desiceata fervore in lapideam soliditatem veniunt. quae et ipsa vesica sub ventre ab 20

¹⁾ etiam pro potestiam B Neu. 3) anathomas B suis B: corr. Kroll 4) reperitur B Neu. 5) atque del. Kroll 6) item pro atque Neu. corpusculi intellectu sensam Neu. 9) reddibitiones Neu. redibitiones B 10) immutata B: minuta Neu. 13) cadens ea B Neu: corr. yppocrates B 15) terrore B Neu: corr. 17) colore B: corr. Neu 20) velut ventosa B Neu: corr. cf. 32.

⁶⁾ Cael. Aur. a. m. I 14: item habitudinem athleticam negat (sc. Asclepiades) esse tutam et neque ullam digestionem in nobis esse, sed solutionem ciborum in ventre fieri crudam et per singulas particulas corporis ire, ut per omnes tenues vias (corr. Amman. tenuis vias cod.) penetrare videatur, quod appellavit lerroque/es, sed nos intellegimus spiritum. et neque inquit fervenist qualitatis neque frigidae esse nimiae suae tenuitatis causa neque alium quemilibet sensum tactus habere, sed per vias receptaculorum nutrimenti nune arteriam, nune nervum vel venam vel carnem fieri. Vgl. Cels. praef. I 4. Gal. XIX 873. Anon. Lond. XXV 24 (46 D).

¹⁴⁾ Hipp. περὶ ἀξε, ὁδ. τόπ. c. 9 (4ΤΚ): όκόταν γὰς Θερμανθη μάλλον (sc. η κόστις) τῆς φύσιος, ἐφέλμηνων αὐτῆς ὁ στόκαγος ὁκόταν δὲ ταὐτα πάθη, τὸ οδορο οἰκ ἀφήτους, ἀλὶ ἐκ ὁκυτῆ συνθεμε καὶ στὸκ καὶ τὰ καθαφότατον διετ καὶ ἐξουρεῖται, τὸ δὲ παιχὐτατον καὶ Θολωδέστατον συντρέφεται καὶ συμπήγηνται. Vg. Παρὶ νούσων IV 55 (VII 600L). Hier steht die Vergleichung der Umwandlung der Urinsedimente in Stein mit dem Hartwerden des auf dem Wege des Schmelzprozesses gewonnenen Eisens. Vgl. S. 39.

Vgl. [Hipp.] περί ἀρχ. ίητρ. c. 22 (27 K): τῶν δὲ ἔσω φύσει τοῦ ἀνθρώπου

artifice posita ad se humorem attrahit et ex omni regione corporis ad orificium eius decurrit et sieut humor tenuatus a lacte discernitur: sie itaque urina a cibo iam cocto atque in sanguineum colorem mutato vel lactineum secernitur effluens ad inferiorem locum, quem 5 gracce zúorur appellamus, per ureticos poros, suscipientem in se

graece ×ύστιν appellamus, per ureticos poros, suscipientem in se urinam viridis coloris. quae et ipsa vesica habet super se duos renulos nervosos, non ad suscipiendam urinam, sed ad respirationem vel evanorationem.

vel evaporationem.

- 10. lacte autem fieri vel nutriri dictum est ex nutrimento. quod 10 si quid fuerit crassius ac pinguius, exprimit vel excludit uterus per angustias aut meatum: quo expresso et in humecta veniente pinguities egeritur (et) in mammarum [ant] fistulosas vias veniens lactis accipit qualitatem.
 - 11. pubertatem et barbam nasci eodem tempore laxamento cutis,

2) tenetur B Neu: corr. cf. 32 3) cocta — mutata Neu. 4) lactaneum Neu. post locum [in corpore ad id praedispositan vesicam] add. Neu. quem — appellamus om. Neu. 5) grece B quistinon B uritidos Neu. suscipiems B Neu: corr. 8) vaporationem Neu. 9) lacte B: vgl. Musc. gyn. ed. Rose ind. s. v. nutrire B 10) uteri B Neu: corr. 11) pinguicies Neu. 12) egeratur B Neu. accipiat B Neu.

οχήμα τοιούτον (olov al σικύα) κύστις τε καl κεφαλή καl ύστέρη γυναιξέν· καὶ φανερώς ταύτα μάλιστα ίλκει καl πλήρεά έστιν έπάκτου ύγρότητος alei. Anon. Lond. XXX 14 (56).

- 6) Gal. περί φτο, δυκ. I 18 (122H): ὅσοι γλο οὐδεκίαν οὐδενὶ μορίφ νομέζουτιν ὑπάρχεν ἐλετικὴν τῆς οἰκιὰσε ποίστητος ὁὐναμεν, ἀναγάζονται πολλάκε ἐναντία ἐψεν τοῖε ἐναγῶς φαινομένους, ὁσπος καὶ ἐναληπιάδης ὁ ἰαρὸς ἐπὶ τοῦν νεφοῦν ἐποίητον, οἱς οὐ μόνον Ἰπποφάτης ἢ Διολής ἢ Ἐρασίστρατος ἢ Πραξαγόροι ἢ τις ἀλλιο ἱπτρός ἐριστος δεγανα διακριτικὰ τῶν οῦρον πεπιυτείνασον ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ οἱ μάγιροι σχεδον ἄπαντες ἱσασιν ... βολέκται γλο (sc. ὁ Δοληπιάδης) εἰς ἀτινοῦς ἀναλούρονων τὸ πενόμενον ὑγορὰ εἰς τὴν κόστω ἀλαλόδοσλα κάπετι ἔξ ἐκανον αίδια ἀλλόλοια αντάστον οὐτος ἀπολαμβάκενα αὐτό τὴν ἀρχαίαν ἰδιαν καὶ γέγνεοδαι πάλεν ὑγρὸν ἐξ ἀτμῶν κτλ. Diese Lehre hatte schon vor Erasistratos Vertreter gefunden, denn dieser hat sie bekämpt: Gal. περί γου. δυν. II 8 (1821). Isid. orig. XI, 97.
- 9) [Hipp.] περί φόσ. παιδ. c. 21 (VII 512): δι' ἀνάγκην δε τοιήνδε γίνεται το γιλια' ἀκόταν αὶ μήτραι όγκηραὶ ὁσθοαι ὑπό τοῦ παιδίου πείξωσι τὴν κοιλίην τῆς γνανικός τῆς δε κοιλίης πλήρεος ὁσόης ο ὁ ἐπικιοὰς γύηται, ἀποπιδύει τὸ πιότατον ἀπό γε τῶν βρωτῶν καὶ τῶν ποτῶν ἔξω ἐς τὸ ἐπίπλοον καὶ τὴν σάρκα. ... ἀπό τοῦ πίονος διαθεριαιενομένου καὶ ἐενκοῦ ἐφτος τὸ γλυκαινόμενον ἀπό τῆς ὑθέρικα τῆς ἀπό τῶν μητρέων ἀπολύβιβαιενον ὑριζται ἐς τοὰς μαζούς, καὶ ἐς τὰς μήτρας δὲ ὁλίγον ἔρχεται διὰ τῶν αὐτέων φλεβῶν τείνουσι γὰρ ἐς τοὰς καξούς καὶ ἐς τὰς μήτρας φλέβια ταὐτά τε καὶ παραπλήσια ἄλλα. Υgl. γυναικ. 44 (VIII 102).
 - 14) [Hipp.] περὶ φύσ. παιδ. c. 20 (VII 506): ἔχει δὲ ὥδε τὰ ἀμφὶ τῶν τριχῶν

quod laxamentum fiet emissione seminis: ante enim fieri non potest. nunc igitur naturale nutrimentum per laxatas vias corporis exiens aeris frigidi tactu nimia densitate coactum in ca (fol. 49v) pillos venit. denique eunuchi barbire non possunt, quia semen non emittunt. denique et infantes nati minime ambulare possunt ut reliqua animalia, 5 quae mox nata fuerint, ambulant, infantes vero minime ob hoc, quia omnis calor in capite est constitutus, omnes vero artus flegmatico humore sunt corroborati eaque ratione neque nervi seu musculi suum officium minime implere possunt nisi ex cibo et potu incitatus fuerit calor, qui in superioribus locis est constitutus, id est in cerebro, et 10 derivando omnem corporis regionem calefacit atque solvit. neque mulieres barbire possunt, quamquam etenim semen emittere videantur, non tamen ita emissionis tempore ut viri moventur, quo possit cutis fieri laxamentum. hine igitur delicatiora et frigidiora sunt mulierum sive eunuchorum corpora, et non osculatae neque minime 15 incitatae si fuerint aut concussae a virili semine, ante hoc tempus semen emittere non possunt, ut viri in fini vitae. atque in his necessario prohibetur usque ad superficiem corporis exire nutrimentum et propterea supradicta loca capillis deseruntur.

12. hic de septemmensium causa nascendi conicit compendiosam 20

²⁾ naturae B Neu. 3) frigido B Neu. 6) mox [ut] Neu. 7) viri B Neu: corr. Kroll phlegmatico Neu. 9) rite adimplere Neu. 10) qui pro et Neu. 11) durinando Neu. 16) puerili B Neu: corr. 17) viae B Neu. neque pro atque B Neu: corr. 18) prohibetur: hibetur in rasura B 20) annorum B Neu: corr. septem menslum = tπταμήνων recte monet Kroll.

τής φόσιος φύονται μὲν γὰς μέγιοται καὶ πλεύται, ὅκου τοῦ σόματος ἡ ἐπεδερμίε ἀραιοτάτη ἐστὶ καὶ ὅκου ἡ ἢρὶξ μετιξην ἰκμάδα ἐε τὴν τροφήν ἔχει. καὶ ὅκου ἡ ἐπιδερμίε ὅστερον ἀραη γόνεται, ἐκεῖ καὶ ὅστερον αὶ τρίχες φύονται, ἐπί τε τῷ γενείφ καὶ τῆ τῆρι καὶ εἶ που άλλοθι ὁκόσοι δὲ εὐνοῦγοι παίδες ὁθντες γίνονται, ὁὰ τοῦτο οὐτε ἡβοῦκο οὐτε γέροιος ἐκοῖ τρὶ ἐκοῖνται άλοι, ὅτὶ ἡ ὁδὸς τῆ γονῆ οὐτ ἐπιγενομένη οὐτ ἀραιοῖ τὴν ἐπιδερμίδα ἐπὶ τῷ ξύμπαντι δέρματ: ἀπολέλατται γὰς ἡ ὁδὸς τῆ γονῆς κτὶ. Vgl. Plato Tim. 76 B f. Anders der Verf. νου περί σαρκόν 0. 14 (VIII 002).

⁶⁾ Alex. Aphr. probl. IV 13 (8 Us.): διὰ τί τὰ μὲν άλογα ζῷα τεχθέντα περιπατεί εὐθίως, οἱ δὲ ἄυθρωποι οἱ; δτι ἐπὶ μὲν τῶν ἀλόγων ἴουν ἐν παντὶ ωέρει τὸ θερμόν, ἐπὶ δὲ τῶν βρεφῶν πλείον περὶ τὴν κεφαλήν. ὅταν οὄν όμαλοθη πανταχοῦ τὸ θερμόν, ἀνίστανται.

^{12) [}Hipp.] περί φόσ. παιδ. c. 20 (VII 508): καί αι γυναίκες δι λείαι γίνονται τό τε γένειον καί τό σώμα, ότι έν τη λαγνεή σφένον τό ύχοδν ούχ όμοδος κλογεδμενον ότι ότο διάθοδε την έπιδερμίδα ού ποιεί δραήν.

¹⁴⁾ Diese Lehre ist empedokleisch: vgl. Fredrich a. a. O. 127.

²⁰⁾ Cens. de d. n. c. 7: nam septimo mense parere mulierem posse plurimi adfirmant, ut Theano Pythagorica, Aristoteles peripateticus, Diocles Euenor

foetus perfectionem fieri, quotiens summo temperamento primordiorum confectum semen in matricem venerit. ipsa quoque similiter temperat aut etiam nutrimenta minime insidiosa. etenim nono mense magis partum fieri perfectionis est causa. quae cum forte septimo fuerit mense 5 commota, raro quidem, sed rationabiliter fiet. octavo tamen mense non facile nutribiles sunt, non est (enim) umbilicatus foetus pro ratione ponderis. septimo mense ad inferiora loca descendit ex superioribus spatiis. debine si fuerit perfectus erumpens membranas nutribiliter excluditur. hinc quassat membranas et totam matricem, qua ex 10 quassatione generatur tumor. rumpere autem cum non potuerit supradictas membranas ac matricem, siquidem nondum conveniens habet pondus ac perfectam fortitudinem, necessario permanens venit in octavum mensem et laborem facit praegnaci, donec tumor quassatione genitus resolvatur. qua desinente nonus mensis rursum veniet 15 levior.

13. causa est autem partus secundum Hippocratem uteri perfectio, ex qua fiet nutrimenti inopia et eruptio membranarum. quamdiu enim parvus fuerit foetus, sufficiens carpit ex matre nutrimentum. cum autem ad perfectam venerit magnitudinem, pluribus 20 necessario indigebit quam valet gravida subrogare. tunc incommodis affectus est nutrimenti. ad quam iniuriam commotus rumpit mem-

⁸⁾ aut om. Neu. in nono B Neu: corr. 6) amilicatus B Neu: corr. 8) rumpens Neu. 13) pregnaci B: praegnanti Neu. 14) genitus B: gemens Neu. venit Neu. 15) levior ad insequentia trahit Neu: corr. Kroll 16) yppocratem B 19) plurimo B Neu: corr. 21) ad quod acrius commotus Neu: ad quà iniuriam (ini in ras.) B.

Straton Empedocles Epigenes multique praetera, quorum omnium consensus Euryphonem Cnidium non deterret id ipsum intrepide pemegantem. contro cum ferme omnes Epicharmum sceuti octavo mense nasci negavernut: Diodes tamen Carystius et Aristoteles Stagirites aliter senserunt. Nach dem Verfasser von περί δεταμήνου c. 4 (VII 442) sind die Achtmonatskinder nicht lebensfähig (vgl. c. 10, 452), auch von dem Siebemonantskinders können nur vemige aufgezogen werden (c. 6, 444). Aristoteles widerlegt die Behauptung, dass die Achtmonatskinder nicht am Leben bleiben. (Orib. III 63 frg. 283R): er schloss sich der Ansicht des Diokles an (frg. 174).

^{8) [}Hipp.] περί δαταμήνων c. 1 (VII 436).

^{16) [}Hipp.] περί φόσ. παιδ. α. 30 (VII 534): ὅτι δὲ οὐκ ἔστι χρονιώτερον δέκα μποῦν ἐν γαστρί ἔγειν, ἐγώ φράσου ἡ τροφή καὶ ἡ αιξέγουε ἡ ἀπό τῆς μπτρός κατιούσα οὐκ ἔτι ἀρεθεία τῷ παιδίφ οὐτη, κόσταν οἱ ἐδεα μῆνε παρέλθου καὶ τὸ ἐμιβριων αιξήθη ἔκιει γὰς ἀπό τοῦ αἰματος ἐς ἐωντὸ τὸ γλυκότατον, ἄμα ἀκ καὶ ἀπὸ τοῦ γάλακτος ἐπαυβοκται ὀίγον ὁνόταν δὶ αὐτῷ σπανώτερα ταῦτα γένηται καὶ ἀδρόν ἔη τὸ παιδίον, πολύνον πλείονα τῆς ὁπαργούσης τροφῆς, ἐκαπο γάνηται καὶ ἀδρόν ἔη τὸ παιδίον, πολύνον πλείονα τῆς ὁπαργούσης τροφῆς ἐκαπο.

branas, sed celeritate eruptionis connivet. fit etiam umbilici marcor, cum iam non potuerit valere nutrimenta ministrare.

14. tempore autem infantem concipi atque collocari manifestum est septizonium vero septem spatiis contineri. septimo mense dentes nasci, aliquibus nono, septimo anno infanti dentes cadere, bis septenis 5 pubescere et nucleantibus mamillis semen generare, ter septenis et uno anno barbam maturare, septizoniis aegros periclitare. quid multis? septem stellis omnia ministrari, sic infantem in utero ferri atque componi (ad) cursum solis et lunae et dodecazodion terminare. est autem numerus septies multiplicatus. its partum consummari. sed figuram 10

¹⁾ et pro sed Neu. convivat B: prominet Neu. 2) poterit B Neu: corr. 3) instante B Neu: corr. Kroll 4) septidomum B Neu. viro ante corr. B spaciis B 7) septidomis (s ex correctione, deinde una littera erasa) B egros suprascr. ab alt. m. B minus B Neu: corr. S) stellis (st in ras.) B ministrari (i in ras.) B infantem (f in ras.) B 9) ad inseruit Kroll dudgeadium B Neu: corr. Kroll.

ρίζει καὶ τοὺε ὑμέναε ψήγνυσι. Vgl. 530. 536. Ps. Oribas. comm. in Hipp. Aph. VI 9, 217: et quod mammillae arcseunt ae extenuantur, significat esse indigentiam nutrimenti infantis: qui indigentiam non ferens se volvendo rumpit membranas, quibus in utero continetur et sibi ad nativitatem viam parat ac foras exit.

Dranss, quidus in utero contineur et sin at nauvitatein viain parat ac iorse exit.

 (Hipp.) περί όχταμήνων c. 12 (VII 458): όχόταν δὲ ἐν ἐξόδφ ἢ, τὰ μέν ἄλλα ἀναστομοῦται, ὁ δὲ ὁμφαλὸς λεπτύνεται τε καὶ ἔγιμύει καὶ ἀποξηραίνεται.
 ∀gl. Vindiciani gynaeda c. 19 (Theod. Prisc. ed. V. Rose 450).

⁴⁾ Vgl. Alex. Aphr. probl. II 47 (I 66 Ideler): δτι δὲ τέλειος δ έπτὰ καὶ δ δέκα τη φύσει άριθμός, δήλον έκ του διοικείν τον θεόν τον περίγειον κόσμον έπτὰ ἄστροις. έπταμηνιαζα δὲ τὰ βρέφη τοὺς δδόντας ἀναφέρει, ἐπτὰ ἔτη δὲ ἀποβάλλει (Hipp, περί σαρκ. 12, περί όκταμ. 9). δίς (διότι ed.) έπτα δὲ ήβάσκει, τρίς έπτα δε ανδρούται και τα νοσήματα δε αναλόγως τῷ έπτα αριθμῷ, όμοίως και ή σελήνη τῷ ἐπτὰ ἀριθμῷ σχηματίζεται, ἐβδομάσι δὲ καὶ ὁ μὴν διατυπούται. Vgl. [Hipp.] περί έβδ. c. 5 (IX 436): sic autem in hominis natura septem tempora sunt . . . puerulus usque ad septem annos in dentium mutationem. puer autem usque ad seminis emissionem quatuordecim annorum ad bis septenos. adulescens autem usque ad barbam unum et viginti annorum ad ter septenos usque ad incrementum corporis. c. 1 (IX 433): mundi forma sic omnis ornata est eorumque qui insunt incolarum: necesse est septinariam habere speciem et definitiones; septem dierum coagulationem seminis humani et inde formationem naturae hominis et determinationem egritudinum et quaecumque deputriunt in corpus. et cetera omnia septinariam naturam habent et speciem et perfectionem. Vgl. Diokles frg. 177. A. Schmekel die Philosophie der mittleren Stoa 421 ff., wo die Parallelüberlieferung zusammengestellt ist.

 [[]Hipp.] περὶ έβδ. c. 2 (IX 435). Vgl. Harder Rh. Mus. 48, 437. Alex. Aphr. a. a. O.

 ¹⁰⁾ Empedokles und Diokles bei Orib. III 78 (frg. 175). Aet. plac. V 21, 1
 (433, 5) περὶ διαίτης I 26 (VI 498). Isid. orig. XI 1, 143.

hominis infans accipit primo quadragesimo aliquando, aliquando et trigesimo die, sicut ait Hippocrates in libro quadragesimo nono de infantis natura. et vidi quandam mulierem in partibus Gazae triginta dierum abortum fecisse masculum, cuius omnia membra ex 5 integro conformata conspexi. nam et cor ipsius quasi granum papaveris magnitudine existimavi (fol. 50 r).

15. hos autem numeros, ut partus edatur, septies multiplicare oportet, ita ut quicumque die trigesimo in utero materno figuram hominis accipit, septimo mense nascatur. hos dies septies multiplicabis, et efficiuntur dies CCX, qui fiunt menses septem. qui autem quadragesimo die figuram hominis acceperit, nono mense intrante, decimo die nascitur. septies multiplicabis dies, efficiuntur CCLXXX, qui fiunt menses novem. itaque die decimo, ut diximus, septimo aut decimo mense qui nascuntur vitales erunt.

16. manifestum est infantem in utero temporibus formari. quomodo? intendite. primo mense iactus seminis nostri in utero materno congregatur in umbilicum, in hoc est congregatio. secundo mense expressio est corporis. tertio mense, quia priore formatum est corpus, ei tribuitur anima. quarto ungues accipit et capillos ducit et motum

²⁾ sicut ait (icut ait in ras.) B yppocrates B

confirmata B: corr.

 [[]Hipp.] περὶ φόσ. παιδ. c. 18 (VII 498) Gal. XVII A 445.

Τ) [Hipp.] περί σαρκόν c. 19 (VIII 612): το παιδίον έπτάμηγος γόνος γενόμενον λόγορ γεγένηται καὶ ζῷ παὶ λόγον ἔχει τοιοῦτον καὶ ἀριθμόν ἀτρεκά ἐκ τὰς ἐβδομάδας ἀπτάμηνον δὲ γενόμενον οὐδεν βιοτ πόποτε: ἐννέα δὲ μηνών καὶ δέκα ἡμερών γόνος γέγνεται καὶ ζῷ καὶ ἔχει τὸν ἀριθμόν ἀτρεκάα ἐκ τὰς ἐβδομάδαν μάδα: τὰσαρασιε διαδές ἐβδομάδων ἡμέραι εἰσί ἀπράσιαι ἀγδομόνωντα ἐκ δὰ τὴν ἀκάδα τῶν ἑβδομάδων ἐβδομήκοντα ἡμέραι. ἔχει δὲ καὶ τὸ ἐπτάμηνον γενόμενον τρετε δεκάδας ἐβδομάδων ἐβδομήκοντα ἡμέραι. ἔχει δὲ καὶ τὸ ἐπτάμηνον γενόμενον τρετε δεκάδει δὲ ἐβδομάδων αὶ σύμπασια δὲκα καὶ δημόσιαι.

¹⁶⁾ Dass sich der Nabel zuerst bilde, ist die Ansicht des Verfs. von περί φύσ. παιδ. c. 15 (VII 492) und des Demokrit (Plut. de amore prol. c. 3. vgl. Cens. de die nat. 6, 1. Diels 190). Diese Annahme beruht auf pythagoraeischer Doctrin: vgl. Archelaos bei Jambl. theol. arithm. S. 22. Nach Alkmaion und Hippon entsteht zuerst der Kopf, nach Empedokles und Aristoteles das Herz, nach Anaxagoras das Gehirn, nach Diogenes von Apollonia das Fleisch. vgl. Cens. a. a. 0. Isid. orig. XI 1, 143.

¹⁷⁾ Vgl. Diokles frg. 175.

facit infans in utero materno. ideo quarto mense praegnantes nauseantur. quinto mense facit caracterem patris eius aut matris aut adulterium demonstrat. sexto mense adicit nervorum conformationem. septimo mense medulla consolidatur. octavo mense ossa durantur. nono mense maturatum movet infantem effectus naturae rerum bene-5 ficiis. decimo mense de tenebris ad lucem exit tardae aetatis ingressu. non enim hace maturam habent intrandi vel in altum tendendi partiliter.

17. igitur cor aliquando cum ex pulmone impletur, si quid per superficiem cutis venerit, recusat atque recludit, aliquando cum pulmo 10 deficiens cordi non dederit, siquidem eo tempore cum ad accipiendum officium visitatur superioribus haustibus, tunc rursus cor ex toto corpore sumit aerem sibi consuetum atque ita respirationis perficit officium, differenti tempore inducens frigus semper corpori necessarium, sic enim supradicto exemplo ignei splendoris seu radii ex partibus 15 loei in corde constituti, in quo anima consistit, usque ad omnes fines corporis nostri superveniet, et consensus in illis partibus fiet, in quibus etiam irruentia perficiuntur.

18. sed speciales quoque vel quae in ipsis geruntur exponens ait unam esse ex corde atque eandem virtutem sensificantem, quae 20 ad animam transmittatur, sed pro viarum diversitate fieri differentem.

1) pregnantes B nascuntur B Neu: corr. Kroll cf. Theod. Prisc. ed. Rose
48. 6) tractae B: corr. Neu. post ingressu [maturatus et proficiens] add.
Neu. quae sequambur verba non intellego 9) pulmone (mone in ras.) B
10) ac atque B excludit Neu. 11) ad. om. Neu. 12) corpus pro cor B
Neu: corr. 13) corde pro corpore B Neu: corr. 17) istis pro nostri B Neu:
corr. supervenerit B Neu. 19 post speciales desiderari substantivum
(sensus) recte monet Kroll expones aut B Neu: corr. 20) adquam eandem B
Neu: corr. sensificant B Neu: corr. 21) transmittat B: transmittat Neu.

⁹⁾ Das Herz ist Sitz des Pneuma und der eingepflanzten Wärme. Das ist dio-kleische Doctrin. Vgl. S. 71ff. Das Einathmen der Luftg geschieht nicht nur durch die Lunge, sondern durch den ganzen Körper, d. h. durch die négos der Haut: Empedokles (Zeller IP 799), Philistion bei Diels An. Lond. XX 35. Diokles frg. 141 (178, 19) 141. vgl. 641. V 781: do? δταν ἀποράσα, πόσε εί δίου τό οδιαν παρά τῆς καρδίας κομιοθήσεται το πνείμα παπληφομένων αξιατον τῶν ἀρτιμοῦν, οδιαγού χαλεπόν ἐπλόσασθαι τὴν ἀπορίαν σέταν μη πίντεοθαι φέντα, ἀλλὶ διακοθαι μητ' ἐπ καρδίας αόνης, ἀλλὰ πανταχόθεν δε Ἡρογιίλρ τε καὶ πρὸ τούτον Πραξαγόρες καὶ Φυλοτίμο καὶ Διοκλεί καὶ Πλειστονίκη καὶ Ἱπποκράτιε καὶ μνείοιε ἐτέροιε ἀρθεκε. Plat Tim. 79 Aff. Dass die Luft der Abkühlung der angeborenen Wärme dient, ist sikelische Lehre: Philistion, Diokles, Plato sind ihre Vertreter. Vgl. Diokles 15.

¹⁵⁾ Vgl. [Hipp.] περί καρό. c. 11: τρέφεται δέ (sc. ή γνώμη) οὕτε σιτίοιοιν οὕτε ποτοίοι τοίοιν ἀπό τῆς νηδύος ἀλλά καθαρῆ καὶ φωτοειδεῖ περιουσίη γεγονυίη

cum enim, inquit, in viis [suis] visalibus fuerit constituta visus perficitur, cum in audibilibus auditus, cum in odorantibus odor, cum in linguae partibus sapor, cum in toto corpore tactus. sicut enim una atque eadem cibi materia pro differentia viarum nutrimenta 5 ministrans nunc (in) nervos vel arterias, nunc venas aut ossa vel musculos transit, (ita) immutatur sensifica virtus animae secundum accipientium viarum differentiam.

19. itaque si per omne, inquit, corpus mundae essent viae, ut in oculis sunt constitutae, per totum corpus forsitan videremus, nune 10 autem quia secundum viarum differentiam hoc fieri non potest, recte visum inquit hoc genere generari; cum ex corde sensifica virtus limpida atque splendens ad oculos pervenit, infusa per humorem vitreum, quem Graeci ὑαλοειδη vocant, exinde rursum redit ad sphaeram, hoc est oculi ultimam interius tunicam, quam Graeci 15 χουσταλλοειδή vocant seu φαχοειδή aut δισχοειδή, tunc tenuans atone splendificans sphaeram ad eius centrum ac mediam partem, quam appellamus facoidem, confugit. exinde ad pupillam omnis concidens celerrimo lapsu per eius raritates accipit casum tamquam ex suffecto secundum sphaeram a vertice ad tenuem pupillae viam conducta 20 atque ita irruens visibilibus rebus, hoc est quas videmus, earum facit apprehensionem, sicut inquit ignis (fol. 50 v) vicina corpora exurit. distantia calefacit, remota illuminat, longius autem constituta neque prit neque calefacit neque illuminat, dissoluta omnino seu perdita virtute, sic etiam anima in cordis altitudine habens rationabilem virtutem, quae 25 tendit usque ad corporis fines, omnes sensus perficit, sed ab his decidens in aerem eundem vanescens in alios sensus scinditur neque

¹⁾ vivus pro in viis Neu. 4) providentia B Neu. 6) stait pro transit B: corr. Keu. enimaliter sensificat B: corr. Kroll non alter Neu. 5) auditu pro itaque B: om. Neu. inquam Neu. 11) celebrari B Neu: creari Kroll 12) provenit B Neu. 13) greed B hialoiden B Neu. 14) speram B 15) crnstalloidem B facoidem B disaidem B 16) speram B 17) facoidem B: phacoidem Neu. 18) raritatis B 19) speram B 21) igitur pro inquit Neu. 24) quam B Neu: corr. 26) evanescens Neu.

έκ της διακρίσιος του αίματος. εὐπορεί δε την τροφήν έκ της έγγιστα δεξαιένης του αίματος, διαβάλλουσα τὰς άκτενας, και νεμομένη δισπες έκ νηδύος και έντέρων τήν τροφήν και τούτο κατά φόσιν.

¹⁾ Tert. de anima e. 17: contingit nos illorum etiam quinque sensuum quaestio, quos in primis litteris discimus, quoniam et hine aliquid haeretids procuratur-visus estet auditus et dotartus et gustus et tactus. horum fidem Academied durius damnant: secundum quosdam et Heraclitus et Diocles et Empedocles, certe Plato in Timaio irrationalem pronuntita sensualitatem et opinioni complicitary.

⁸⁾ Vgl. S. 47 f. 11) Isid. orig. XI 1, 21.

jam servans sensificam virtutem, dehinc quod in visu sensifica virtus per multa veniet corporis membra ex angustiis ad mundas vias et propterea pura atque illibata pervenit et splendens proprio vigore servato. accedit etiam quod secum plurimum luminis ex anima trahat (atque) ex corde perfecto in similitudinem radii per visificas vias 5 irruat et ab hoc corpore in aerem cadens longo itinere non intereat. ad alios vero sensus virtutes venientes per apertiores feruntur vias et plurimum spiritali ac valida materia circumseptas, quorum admixtione obscurentur: ob hoc mox e corpore in aerem venerint, intereunt plurimo sibi aere permixto.

20. de linguae natura dicit.

item linguam sine suco naturali esse constituit, dehinc mollem atque laxiorem, siquidem sit gustandi capax. sed sine suco fabricatam, ne traducta ab aliquo qui in se esset suco alterari faceret indicium eorum quae extrinsecus irruerint. mollem autem factam, quo facilius 15 seu celerius per eam sensifica virtus currens gustata apprehenderet. laxioris vero naturae atque raram, quo celerius praeventa transvoratione eorum quae sumuntur indicium fieret.

21. de cerebri natura. item cerebrum sine odore esse constituit atque sine sono, siquidem in ipso sit apprehensio odorandi 20 atque tangendi seu audiendi. sed sine odore, inquit, quid possit? nunc vero a supradicto officio ad suum odorem abiens non iam haberet irruentium iudicium. (factum) autem sine sono ut silentio capitis voces acciperet ac probaret. de quo etiam testam natura iugem omni

²⁾ venit Neu. 8) ad plurimum Neu. 9) obscurantur Neu. e om. Neu. 11) dicit om. Neu. in margine ex sententia Hippocratis add. man. rec. B 12) etenim pro item B Neu: corr. sine suo B : corr. Kroll 13) sit om. Neu. capacem Neu. frabricata B: corr. Neu. 14) succo Neu. et rarefaceret et B Neu: corr. Kroll 15) qui B Neu. (subverteret) post irruerint add. Neu. 17) preventa B : 22) atque nunevansabiret B: corr. Kroll (abiens ego) atque nuncians Neu.

¹²⁾ Diogenes von Apoll. bei Aet. plac. phil. IV 18 (40T D): Διογένης τῆ ἀραιότητι τῆς γλώττης καὶ τῆ μαλακότητι (δο. γίνεοθαι γεθου) καὶ διὰ τὸ συνάπτευν τὰς ἀπό τοῦ σώματος εἰς αὐτὴν φλέβας διαχετοθαι τοὺς χυμοὺς ἐλκομένους ἐτὶ τὴν αἰθηνοιν καὶ τὸ ἡγεμονικόν, καθάπερ ἀπὸ σπογγιᾶς. Vgl. Alkmaion bei Aet. a. a. 0. Vgl. S. 481.

^{19) [}Hipp.] πορί σαρκών c. 15 (VIII 604): και είσι τυνες οδ δλεξαν φύσιν Συγγράφοντες δτι δ δγκάραλος δστιν δ ηχέονν τοῦτο δε ούκ διν γένηται ανότο τε γιο δ γκάραλος ύγρος δστι και μῆνιγό περι ανότο ότεν ύγρο ή και και μῆνιγό περι ανότο ότεν ύγρο η και πορίη, και περί τὴν μήνιγγα όστια οδόθο ούν τῶν ύγρο ή γιο, διλά ξηρά τα δι ηχόοντα ἀκούν ποιεί. c. 16: ἀσφορίνεται δ' δ δγκάραλος ὑγρός ἐῶν αὐτὸς τῶν δρηθο, ὁλικον τὴν ὁδιψη δὲν τῷ ἡξεί διὰ τῶν βρογχίων ξηρῶν ἐὐτὸς τῶν δρηθο, ὁλικον τὴν ὁδιψη δὲν τῷ ἡξεί διὰ τῶν βρογχίων ξηρῶν ἐὐτον.

ex parte circumdatam confecit, ut sumpta sensuali virtute facile indicium fiat ad irruentem vocem.

- 22. hie de vocis natura dicit. vox nascitur ex totius corporis spiritu vel pulmonum, qui sunt in modum follis ferrarii in dando et 5 accipiendo spiritum venientem et pereuntem in caput et resonantem et sie vocis densitas ab universis auditur. sie denique nocte voces densitate aeris perseverante longius et a longe constitutis audiuntur. per diem autem aeris laxioris causa dissipatae etiam proximorum difficilius audibiles fiunt.
 - 23. hic de tactu dicit. tactum autem esse inquit sensum capientem, sed si lenia fuerint atque aequalia et tenuissima exterius sive interius irruentia, corporum suavitatem facere: si autem aspera et concisa, dolorem.
 - 24. hic de purgatione feminarum dicit.
- fieri autem purgationem feminis ait, siquidem concava atque inanis et fervens et venoea sit matrix, ut ad inanitatem humeeta veniens materia ingerat fervorem. venas quoque naturaliter materiosas corrigit, ut post implementum vasculorum osculatione interius facta sanguis excludatur. ut autem per singulos menses hoc fiat, causa, 20 inquit, exstat, quod tales sint viae sive pori, ut mense repleantur et post implementum rursum osculatio fiat ac deinde purgatio se
 - 3) hie dicit om. Neu. 5) in capite B Neu. 8) perdonante B perdurante Neu: corr. Kroll 10) hie et dicit om. Neu. tactu aut., sensu B (sincomp.) capentem B 13) concissa B Neu. 14) hie om. Neu. dicit om. Neu. 17) materiae B Neu. 19 excludat B: corr. Neu. caussa Neu.

3) [Hipp.] πορὶ σαρκῶν c. 18 (VIII 60θ): διαλέγεται δὲ διὰ τὸ πνεῦρα ἐλκων ἔσω ἐς πῶν τὸ σῶμα, τὸ πλετοτον δὲ ἐς τὰ κοιλα αὐτοὰ ἐωντῷ αὐτὸ δὲ ὑθὲραξε ἀὐθεδιενον διὰ τὸ κενὸν ψόφον ποιεῖ, ἡ κεφαλή γὰρ ἐπηχεῖ.

4) Vindicianus bei Theod. Prisc. ed. Rose 438: pulmo autem noster est in modo causae ferrari follis. taliter ipsum trahit et implet pectoris locum. 472: ubi emim per fistulas id est per arterias repletus spiritus inflavit fibras rursusque in se recepit, ut apud fabros folles solent spiritum trahere modo receptum exprimere, per angusto spatio ictu suo sanguinem sonumque impulsu suo faciens excautatur usque in epiglosidem, nec tamen plus quam quinque voces intellegit epigloside, quo sono vocales appellamus.

15) Arist. de gen. anim. II c. 4,739 b 10: καὶ ἡ τῶν καταμηνίων δὲ ἔκκρισιε καὶ συνάθροισιε ἐμπυρεύει θερμότητα ἐν τῷ μορίω τούτω κτλ.

17) Vgl. Arist. de gen. anim. II c. 4, 738 a 9 το το μέν οδν θήλεοι περί τον των όστερων τόπον, οχιζομένον δινωθεν τών δύο φιλεβων. ποιλιαί και λεπταί φιλέρες τελευτώσει νές τός δυστέρας, ών δισεριληφουιλουν όκ τῆς τροφής και τῆς φύσεοιο διά γυχρότητα πέττειν οὐ δυναμένης, ἐκκρίνεται διὰ λεπτοτάτων φιλεβων εἰς τὰς δυτέρας, οδ δυναμένων διὰ τὴν στενοχωρίων δίχεοθαι τὴν ὑπερβολήν τοῦ πλήθους, καὶ γίνεται τὸ πάθος οἰον αἰκροροίς.

quatur. quae adhue novellis aetatibus fieri non potest neque declinantibus, siquidem in novellis nondum sint viae dilatatae atque capaces materiae plurimae. item in declinantibus, siquidem conciderint (fol. 51 r): viae iam frigiditate torpent. naturaliter autem suspicatur matrici compati mammas.

25. hie de semine dicit. item masculorum semen suam habere naturam, ut ossa vel nervos aut carnem et his similia, et non ex alienigenis fieri, quae graece ἐτερογετῆ vocant. ostendit enim ad generandum mense nono vulvam femineam convenire, seminis autem iactus ait [nisi] non solum iaculando fieri: non enim sufficit hoc in tantum 10 penetrare, ut fundum matricis teneat, sed ipsam quoque iactum semen sive excussum rapere ad se adducendo atque suae inanitati concedere, ut iaculum piscatorium, quod graece ἀμφιβληστρον vocamus, et ut medicinalis cucurbita apposita carnes ad se adducit adiuvante fervore et ut λύχνος, id est lucerna, et flamma oleum ducit ad se. dehinc 15 forsitan etiam, ut delectatione conceptus fiat, siccitas rapit eam. quod

⁴⁾ via etiam frigida atque turpens B: corr. Kroll 6) hic-dicit om. Neu. Squae-vocant om. Neu. greci B heteroge B 9) vel iam B Neu: corr. Kroll foeminam Neu. 10) non nisi Neu. 11) jusum B Neu. seminis B Neu. 12) inanitatis B concedere (con in ras.) B 13) piscaturum B quem B: corr. quod-vocamus om. Neu. grece B anfiebistron B vocavimus B 15) velut pro et ut B lucri id est luceri (sic) B: lucerna Neu. 16) concaeptio Neu.

^{1) [}Hipp.] περί γονής c. 2 (VII 472): τοτοι δε παισί λεπτά τὰ φλέβια ἐόντα καὶ πληρεύμενα κοιδύει τὴν γονήν ἱέναι ... καὶ τῆσι παρθένοισι, μέχρει ἀν νέαι ἔκουν, οἱ χωρεί τὰ καταμήνια δι' αδτιον τουότό. ἐπὴν δὲ αθξωνται καὶ παρθένος καὶ παιξε αὶ φλέβες αὶ ἐς τὸ αἰδοτον τείνουσαι τοῦ παιδός καὶ τῆς παρθένου ἐπὶ τὰς μήτρας εδροαι γίνονται ὑπό τῆς αθξης καὶ στομούνται, καὶ όδὸς καὶ ὁἰοδος διὰ στενῶν γίνεται, καὶ τὸ ὑγρόν κλόνησιν τότε ἴογει* εδρυχωρίη γάρ οὶ τότε γίνεται ἐνθα λιονήσεται.

⁴⁾ Sor. περί γυν. Ι 15, 181: ἔστι δέ τις αὐτῆ (sc. μήτρα) καὶ πρός τοὺς μαστούς φυσική συιπάθεια. Vgl. [Hipp.] γυν. ΙΙ 174 (VIII 384): ἢν ἐρυσίπελας ἔχη τὰς μήτρας, οἰδεί τοὺς πόδας καὶ τοὺς μαζούς καὶ τὸ σῶμα . . . μάλιστα δὲ καὶ οἱ μαζοὶ ἐκρονται κατὰ τὴν ὁμοεθνήτρ.

¹⁰⁾ Arist, de gen, anim. Π c. 4, 739a 35: ή δ' ἄφεσιε (sc. τοῦ οπέρματοε) οὐκ ἐντὸε γέγνεται, καθάπερ οἱονταί τινεε (στενὸν γὰρ τὸ στόμα τῶν ὑστερῶν), ἀἰλ' ἐεὶ τὸ πρόοθον, οὖκρε τὸ δήλο προῖεται τὴν ἐν ἐνίαιε αὐτῶν ἰκμάδα γινομένην, ἐνταῦθα καὶ τὸ ἄρρεν προῖεται.

^{14) [}Hipp.] περί δεχ. ίστρ. c. 22 (I 628): τῶν δ' ἔσω φύσει τοῦ ἀνθρώπου σχῆμα τοιοθτον (οἰον αἰ σικόαι)· πόστις τε καὶ κεφαλή καὶ ὐστέρα γνυκιξέν· καὶ φανεφῶν πάθτα μένοτα ἰδιει καὶ πίξηκε ἀστιν πάκτον υγράτητος αἰελ. Δτίει de gen. an. II c. 4, 737 b 27: ἡ μὲν οῦν ἀπόκροιος γίνεται πίθαι τοῦ σπέρματος ἀσπερ άλλον τουὸ περίτατος σέρεται γὰρ ἐκαστον εἰς τὸν οἰκείον τόπον σύθὲν ἀποβαιζομένον τοῦ πενέματος οἰδ ἀλλης αἰτίας τοιαύτης ἀναγαζούσης, ἀσπερ τινές λαιζομένου τοῦ πενέματος οἰδ ἀλλης αἰτίας τοιαύτης ἀναγαζούσης, ἀσπερ τινές

etiam ad procidentiam quandam seminis afficiantur feminae, probatur ex eo quod ante coitum agantur stimulis. sic denique si prior feminini seminis cursus in vasculis concidat, masculi ex eo nascuntur. superveniente virili semine: si vero antecesserit virile semen et in 5 vasculis (con)ciderit prius, superveniente femineo semine, feminae nascuntur, hoc est rationi humanae consentiens quod virili semine puellae nascantur, ex femineo semine pueri nascantur. si itaque utrorumque semen permixtum obviando sibi in vasculorum cavitatem ceciderit, hos viragines appellamus. exinde prudentes atque pulchri 10 pascuntur ex uno consensu, nihil in se retinentes iracundiae, denique si ex uno consensu permixtio seminis non fuerit, sed vacanti animo incitatum fuerit seu in vasculis conciderit, debiles atque sine intellectu nascuntur, eo quod ipsum semen invitum moveatur, non ut pingue rationaliter, sed aut cholericum aut aquosum aut coenosum aut cor-15 ruptum, saepius muti aut surdi aut caeci, eo quod non sit integrum semen nec tempore competenti.

26. γένος διδύμων geminos [nos] dicimus eo quod in orificium vulvae duo aditus abire noscuntur exvicissim. atque si divisum in duas vel tres partes semen in vasculorum capita ceciderit, gemini vel 20 tricemini nascuntur.

¹⁾ poenitentiam B Neu: corr. foeminae (ut semper) Neu. 4) simili semine B Neu. 6) hie B hinc Neu. consentiendum B: consentaneum Neu. 12) ceciderit B Neu. 13) minutum Neu. 14) colericum B 13) sepins B rari pro caeci B Neu. 17) geminuim geminos B: geminorum genus Neu. [nosl post genus add. Neu. 18) ubi si vicissim Neu. vel pro atque Neu. 19) canite B: corr. Neu.

φασιν έλχειν τὰ αίδοτα φάσχοντες ώσπες τὰς σικύας τῷ τε πνεύματι βιαζομένων κτλ.

¹⁾ Arist. de gen. an. I c. 20. (727 b 33): δ δ' οΙονταί τενες οπέρμα συμβάλλεοθαι έν τῆ συνουσία το θηξιο διά το μίνεοθαι παραπλησίαν τε καράν ἐρίστε αὐταῖτ το ποράν ἐρίστε καὶ τὰ τοῦ κρρένον καὶ δια ὑγράν ἀπόκριουν, οὐκ ἔστιν ἡ ὑγρασία αῦτη σπεριματική, άλλά τοῦ τόπου ἔδιος ἐκάσταις. Vgl. Act. plac V 5, 1 p. 418 D: Πιθαγόρας, Ἐπίκουρος, Δημόκριτου καὶ τὸ θηξιν προξεοθαι οπέρμα . . . διά τοῦτο καὶ δρεξεν ἔχει περί τὰς χρήσεις. [Hipp.] περί γονής c. 4. Vermuthlich war diese Theorie auch dem Empedokles ciera.

⁶⁾ Isid. orig. XI 1, 145.

^{17) [}Hipp.] περί γονής c. 31 (VII 540): δίδυμα δὲ γίνεται ἀφ' ἐνὸς λαγνεθματος οὐτως: ἔχουσεν αὶ μήτραι κάλπους συγγούς καὶ γαιγροίς, τοὺς μὲν τηλοτέρο, τοὺς δὲ πλησιατήσον τοῦ αἰδοίου... ὅταν δὲ ή γονή τύχη σχισθεία εἰς δύο κάλπους ἀφικομένη, καὶ αὶ μήτραι ἐξέωνται τὴν γονήν καὶ τοὺν κόλπουν μηθέτερος ἐς τὸν ἔτερον χαλάση, γαρισθεία δὴ ἐν ἐκατέρο κόλπος ὑμενοῦται καὶ ζουδται τὸ αὐτὸ τρόπος ῷπερ καὶ τὸ ἐν ἐξηται, vgl. περί διαίτης I c. 30 (VI 504). Fredrich a. a. O. 128. Empedokliệs bid Act plac. V 10, 1 (421, 25): "Εμπεδοκλίξο."

- 27. ictericum inquit fieri turgescente iecore, id est tumente, seu vesicula, quam fel appellamus, seu saxitate stomachi, id est debilitatione, quippe superatione nutrimenti (fel) impeditur et non potest ad digestorias vias seu rationales pervenire, et fit totius corporis obduratio, stomachi, epatis, splenis atque pulmonum sive intestini caeci, quod 5 graece τυφλον έντερον vocamus. et propterea prohibetur fel ad vasculum permeare, quod graece χοληδόχον vocamus, et ita coagulato sive perfundi corpora aut viridescere atque deformes et pallentes eutes facere.
- 28. somnos inquit fieri animae atque corporis indulgentia, id est 10 sedato fervore, qui insomnietatem facit, qui calefacit et desiceat meningas cerebri. temperatis et humeetis meningis dulcis somnus corpus fortificat atque reformat.
- 1) [quod] add. ante turgescente Neu. seu pro id est Neu. 2) seu saxitate (= σκίρρωσις Cael. Aur. m. chr. III 4, 49) vesicula om. Neu. stomachi om. Neu. saxitate stomachi idem B: corr. Kroll debilitationem Neu. 3) quippe om. Neu. (fel) add. Kroll caussetur pro impeditur Neu. aut pro et B: corr. Neu. 4) unde pro et Neu. quod — vocamus om. Neu. 6) grece B tifloerteron B 7) holedon B Neu. cogitato B: agitata Neu. 8) perfusa Neu. 12) metucas Neu: menicas B temperato et humecto B: corr. Neu. [itaque] post humectis add. Neu. menicas B: metucis Neu. 13) corporicat atque B corpora reformat Neu: corr.

δίδυμα καὶ τρίδυμα γένεοθαι κατά πλεονασμόν καὶ περιοχιμούν τοῦ σπέρματος. Vgl. Cens. de die nat. VI 10. Aristoteles teilte die Ansicht des Empedokles: frg. 285, 14 (228, 26 R): καὶ μήν ὅτι κατά σχίσων τοῦ σπέρματός τωνα γένεται οῦτους σησί· τὰ δὲ διδυμοτοκοῦντα ἀπό μιᾶς καταβολής δοκεί ἀρφενοτοκεῖν ἢ Τηλιντοκεῖν, ὅτε τὸ σμέρμα τοῦ ἄρφενος ἰσχυρόν ἐστων ἀστε μεριζοιένου εἰς δύο ἢ εἰς πλείους τρόφιμα γένουδτα. vgl. Ps. Gal. δροι 447 (ΧΙΧ 458)

- 1) Vgl. S. 23. Diokles Frg. 53. Cael. Aur. m. chr. III 5, 68f: sequitur in passione constitutos saepe etian iecoris tumentis inflatio sive saxea dutrites, difficile autem ac rarissims splenis vel stomachi consensus etiam. Aret. caus. m. chr. I 15, 113: ξυνίσταται δὶ 6ε. δ Ικτφοο) ούν ἐπ΄ ἀιτήμ μοθνον ἤπατος, ὅκως τωὶ τῶν ἰγτρῶν δοκετ, ἀλλά κοιλήμ καὶ σπληνί καὶ νεφεσίσι καὶ καλήψ καὶ ἐφ΄ ἤπατι μιὰ ὁδὸ: ἡν μλεγμαίνη ἡατν ἢ σκίφον ἴοχη το ἡπαρ, ἀτρατιτον δὲ τὸ ἐφγασίνη ἢ, τέκτει μὲν ἐν τῷ ἤπατι γολήν, καὶ διακρένει τηγὸε ἡ ἐν ἤπατι οδοκ κότεν ἀλλά ἡν αὶ φέρονσαι ἐν τὸ ἐντφον τὴν γολήν ὁδοὶ ἀπό τῆς μλεγμασίκη ἢ τοῦ σκίφον φραγθῶσι, πλημμυρῆ δὲ ἡ κότεις, παλισοντος ἡ γολή τῷ αἰματι οδν μίονται. τὸ δ΄ αἰμα, ἐς πᾶν τὸ σκήνος φοιτέον, ἀγει τὴν γολήν παντὶ τῷ σόματι τὰ.
- 10) Vgl. S. 22. Empedokles bed Act. plac. V 24, 2 (435, 17): Επαπδοκίβε τον μέν διανον κατάγυξεν του έν τῷ αξιακτ θεριού σύμετορο γένουθαι, την δε παντελή θάκατον. [Hpp.] περί φυσών c. 14 (VI 110): δταν γάρ έπείλθη τῷ σώματε ὁ δίνους τότε τὸ αξια γύχετα: φύσει γὰρ πέφυκεν ὁ δίνους γυθέντει δε τῷ αξιακτ νουθρότεραι γένονται αὶ δάξοδοι. Απίπ. de som. et vig. c. 3 (457 b): δτα δ' οὐκ εδλογον τόν μέν δίνους εἶναι κατάγυξεν, τὰ δ' αξτα τοῦ καθεύδειν θερια. Weilman. Fragmente.

29. bulimum inquit fieri ex ariditate et siccitate totius corporis et obtrusis viis ex melancholia, qui est tardus ad curandum: ex quibus viis fames sive appetentia ciborum fiet.

30. dysenteriam inquit fieri vel lienteriam nimietate frigoris ac 5 liquidorum humorum, quos graece μυξάθεις vocamus, quae descendendo et exurendo intestina dysenterias vel lienterias facit ex defluenti carne venientium atque ventri irruentium: quae nutrimentis admixta seu cibis sumptis corruptione sui neque sursum naturales (fol. 51 v) vias accipere sinit nutrimentum aut corpori propriari.

10 31. Chordapson autem et ileon fieri tumore generato dixit in ore

1) bolimum B Neu. ariditate B Neu. 2) obstrusis B Neu. melancolia B: corr. Neu. quae Neu. tardior Neu. 3) flat Neu. 4) disinteriam B 5) quam B Neu. greec B dacchodes B Neu: corr. descindendo B: corr. Neu. 6) disinterias B 7) ventre ruentium B Neu. 8) carnis vias B Neu. 9) sinat B Neu. propiare B Neu. 10) cordapson B Neu. humore B Neu: corr.

4) [Hipp] περί παθών c. 24 [VI 286]: η δε νούοος (α. η λεεντερίη) γίνεται, δταν έκ τῆς εκφαλής καὶ τῆς ένω κοιλίης κατάρροος γένηται τοῦ φλίγματος ές τὴν κάτω κοιλίην όταν δὲ τούτο ἢ, ôπ' αὐτοῦ τὰ σετία ψύχεται καὶ τὴ ἀροδος αὐτῶν ἀσήτευν ἐν τὰςκι γένεται καὶ τὸ αῦμα τήκεται. Gal. XVIII Δ 6: οἱ μέν οὐν πρότερου ἱατροι ἐνε τρία κορ δήρουν το πάθος, λεινετρίαι, δυσετερίαν, τεινευιόν καὶ τένες μὲν ἐν τοῖε ἐκκιρισμένοις τὰς βιαφοράς τοῦ πάθουν τρίαν, τεινευιόν καὶ τένες μὲν ἐν τοῖε ἐκκιρισμένοις τὰς βιαφοράς τοῦ πάθουν τρίαν, τεινευιόν τὰς καὶ μέγετες τὰς τὰς μὲν δυσεντερίαν τὸ πάθου ἐκλιουν· εἰ δὶ ἀπειπτα εἰη τὰ διαχωρούμενα, μεμιγμένα δὲ τοῖε αματάδης τα καὶ μυξάδου, λειεντερίαν ὁ τοῖε δὶ πίοι (πίη ed.) χοιλόδοι τοῖε αματάδοι καὶ μυξάδου, κεινεγμένας τενενομόν προσηγόρενον τὸ πάθους (αιας Εκείνταιδες) καὶ μυξάδου κυιλιέα). Fuchs Aneod. med. 31, 33, 555.

10) Cass. Felix c. 61, 130 Rose. Cael. Aur. a. m. III 17. Theod. Prisc. II 9, 125 R. Vgl. S. 29 ff. Fuchs aneed. med. gr. 14, 547: διασίου καὶ τοὺ εἰδεὸῦ συμφώνου εἰπον οἱ ἀρχαῖοι γὸνεοῖτω: ἔναραξεν γὰς ἐντον τῆν ἐντον ἡτον ἐπὸ σκληρῶν σκυβάλον ἢ φλεγματικῶν καὶ πεπηγότων ὑγρῶν ἢ ὑπο ἰλίγγων συντρωφένων ἢ ὁλι φλεγμανή». ὁ ὁλ ἐποληῆς ὁλίαν καὶ κατά στόστηκα γὸνεοῦσα. Gal. XVIII Α 68: καὶ μὲν δὴ καὶ δτι διὰ φὶκγμονὴν ἔμφραξες ἢτοι πόκρου σκίηραξε ἢ γλίσχουν ὑγρῶν καὶ παγάνω γόνεται (sc. ὁ εἰκοῦ) ἐλέκνται πολίκοὶ: duo lõi δισατ καὶ φλεγμονὴν ἢ σκίφουν ἢ ἀπόστημα δύνασδα τηὸ στονοφομοίω εἰγκέροδα του καὶ φλεγμονὴν ἢ σκίφουν ἡτ ἀπόστημα δύνασδα τηὸ στονοφομοίω εἰγκέροδα του πορείος ποι δελοποίος δε

coli argillosorum (aut) liquidorum humorum obtrusione. sed chordanson (in) inferiore osculo fieri dixit, quod est oppositum vel spectans intestinum, cui nomen est archon, siquidem neque stercora in insum neque ventus irruat neque clysteris iniectio accipiatur, omnibus considentibus et obstantibus iniectionali aulisco. ileon vero in superiore 5 osculo fieri, quo liquor tenue denique exspectat intestinum, et inflationem seu ventos et stercora aliquando irruentia accipiat et clysterem quoque, siquidem inferius osculum non sit obtrusum. sed libro de igni et aere a(it) ileon fieri concepto seu retento spiritus iaculo et prohibente nutrimenti naturalem meatum. hoc saepius 10 contingit insipientibus et qui causas non intellegent aut per verecundiam seu potentem personam, sicut in clepsydris, cum acceptus spiritus prohibet transitum liquidorum humorum, seu sursum exusto atque conglutinato nutrimento aliqua empye intestini, quo eius fieri recessus non sinatur, vel duratis intestinis nimia vi spiritus, ita 15 ut prohibeatur irruere nutrimentum.

32. hie dicit quomodo esca vel potus per omne corpus distribuitur. tria inquit officia atque discretiones in corpore nutrimentum sustinere, quorum primum in ventre mixtum constituit calefacto atque decocto, secundum in venis, tertium in particulis, quae pro membrorum 20

1) argillosorum cf. Cael. Aur. m. chr. III 5. Aret. caus. chr. m. I 15, 114, 118 aut add. Kroll. obstrusione B Neu. 3) arcon B Neu. 4) clisteris B Neu. concidentibus B Neu: corr. 5) iniectionali aulisculeon B Neu: corr. cf. [Hipp.] περί παθών c. 21 (VI 232). Cass. Fel. ed. Rose c. 51, 135. Cael. Aur. a. m. III 4: clysteris auliscon quem nos tibiam dicere poterimus superiori B Neu. 8) clisterem B Neu. obstrusum B Neu. 9) libro de igni et area ileo B: non liberum transitum ad ileon (sic) Neu: corr. concepta B: corr. Neu. retenta B 10) his B: corr. Neu. sepius B 11) incipientibus B Neu: corr. intellegent B: intelligunt Neu. 12) clepsidris B: clepshydris Neu. 14) aliqua impar B cf. Isid. IV 7, 20. transitus intestini (sic) Neu: corr. quod B: atque Neu. 15) vi B: ut Neu 17) hic dicit om. Neu. distribuitur B: distribuntur Neu. 20) quia B Neu. αύτην, ώστε μηδέν κάτω διεξέρχεσθαι δύνασθαι. το δέ δφ' ύγρων πανέων ή γλίσισων οὐ πάνυ τι δοκεί πιθανόν είναι.

1) Vgl. Diokles Frg. 74.

9) [Hipp.] περί φυσῶν c. 9 (VI 104).

12) Diese Vergleichung ist empedokleisch: v. 295 St. Act. plac. IV 22, 1 (412, 7). Theophr. de sud. 407, 17: καὶ ἡ κάθεξει δὲ τοῦ πνεύματος πληροί τὰς φίδβας διοτε καλόκων ξέψαι, καθάτεις το ΰδως τὸ ἐκ τῶν κλεψόξων», όταν γε πλήρεις οδοας τις ἐπιλάβη, όταν δὶ ἀρφόη, τότ ἔξέργεται μηθανός ἰμηράττοντος. 13) (Πίρη) παρὶ παθόν c. 21 (VI 282): ἡ δὲ νοῦσος γίνατα, ὅταν τῆς κόπουν.

 [Hipp.] περί παθών c. 21 (VI 232): ή δε νούσος γίνεται, όταν τῆς κόπρου συγκαυθή άθρόον ἐν τῷ ἐντέρῳ⁺ περί τοῦτο περίΙσταται φλέγια, καὶ τὸ ἔντερον,

άτε τούτων άθρόων ένεσκληκότων, περισιδεί.

18) Vgl. Gal. XV 234. III 266 ff. VI 303. Steph. schol. in Hipp. Dietz I 148: μεμαθήκαμεν δτι τριττή ἐστιν ή πέψις: ἔστι γὰς πρώτη ή χυλοποίησις, ής περίτ-

dispositione supradicta accipiunt. sed ex primo officio atque discretione si quid inutile fuerit, in stercora per intestina devenire. ex secundo autem, quod venis perficitur, superfluum in urinam transire atque in vesicam decurrere, quae sub ventre ab artifice posita ad se 5 humorem attrahit, vel ex omni parte ad orificium eius decurrit (et) sient humor tenuatus a lacte discernitur, item ex tertio officio, quod in partibus posuimus, quae in se supradicta suscipiunt nutrimenta. si qua superflua fuerint, tanquam aliena per sudorem egeruntur. tribus ergo, ut supra diximus, officiis ac discretionibus constitutis . . . ant 10 non digeri cibos in alborem, quos putredinem seu fermentosam sumere qualitatem. (quam) ζύμωσιν appellavit, ante ipsum ceteri probaverunt, sed in exaltationem transire seu mutari, ut neque adduci spiritus neque humoris esse videatur, sed inter utramque naturam neutrum probetur. horum igitur utrumque custodiens anima ex-15 ternum frigus inducit, hoc est aeri partita est. hunc adducit non solum per nares, verum etiam per totum corpus officio commutato. quando enim per nares inferius adducitur, per fauces ad pulmonem fertur, exinde pars cordi, pars thoraci transmittitur. tunc impletis locis inductus aer per vias totius corporis insensuales totus egeritur.

⁴⁾ ventosaliartifice B Nen cf. c. 9 6) cf. c. 9 8) egerunt B: corr. Kroll 9) [non recte] constitutis Neu. aut om. Neu. 10) degerri B et in alborem inquit verti putredinem Neu. alborem B 11) quam add. Neu. zimosin B Neu. [quod et] ante ipsum Neu. 12) et pro sed Neu. B Neu, animas B. 15) aere B Neu. partitum Neu. huncque Neu. adduci B Neu: corr. 19) corporis denuo totus Neu: corporis inscuartis cotus B. τωμά έστιν ή κόπρος, δευτέρα δὲ πέψις ή ἐν ήπατι γινομένη [ή] έξαιμάτωσις, ής περίττωμά έστι το οδρον, τρίτη πέψις έστιν ή έν έκάστω μορίω ήγουν ή έν τῷ παντί σώματι πέψις καὶ έξομοίωσις, ης περίττωμά έστιν ή άδηλος διαπνοή. Vgl. Vind. 477 R: degestiones fiunt tres, prima in vaporem et odorem spiritus trahit pulmo epar cerebrum et pulpe, secunda in suco ad ventrem iosanum et ad intestinas ieiunas, tertia in careas, que sunt stercora. Vgl. S. 85ff.

⁶⁾ Vgl. S. 87 Å 1. 8) Diokles Frg. 12. 10) Vgl. S. 55. Diokles Frg. 22. 14) Gal. IV 471: η της λεφέτου θερμασίας δικάψυξε τιε (sc. ή δικατνοή δστικ), διε Φιλοιτίον τε καλ Ιωθοής Ελέγου. Αποπ. Lond. XXIII 88: αλκάλει γδα την είσπισηνη γίνουθαι φησιν είε τὰ το πλείου θερμόν τὸ περί την καρδίαν κατασδέννουθαι και μη σομιασιούμενον κατασμόγενων δια και μη σομιασιούμενον κατασμόγενων δια διακτικής και διακτικής και διακτικής το το σύριο στο πλείμονος δίδαν δικρότενουαν . . . Ενα τό τε πινέρμα και τό πόραι διγρούν γύγονα, δικατικήν καὶ βαστώνην διν τῷ καθματι παρέχοι. Vgl. [Hipp.] περί καρδής το X. Vgl. S. 16.

¹⁵⁾ Philistion nach dem Anon. Lond. XX 45: οδ γὰρ μόνον κατὰ τὸ στόμα καὶ τοὺς μυκτήρας ἡ ἀναπνοή γώνεται, ἀλὶὰ καὶ καθ' όλον τὸ σῶμα. Über Empedokles vgl. Celler 1 5, γ99. Plato Tim. p. 79 Δf. Ygl. S. 92.

quando autem ex pulmone atque corde et ventre redditur, rursum per fauces reciprocus fertur ad narium atque oris vias: tune via servata rursum per totam corporis superficiem inducitur per eiusmodi qui per supradictas vias exierit. sic etiam per podicem atque intestina ac ventrem. quod etiam per totam corporis superficiem seu cutem 5 respiratio fiat, manifestum est ex eo quod medicaminum atque unguentorum virtutes usque altiora viscera perveniant. necessario materiae (eo) tendunt et oppressione ventris perurgentur. etenim per superficiem seu cutem corporis et rationabiles vias, id est digestorias, invisibili dispendio in sumptione facto sequitur, ut inanitas non valeat 10 substantiam retinere, id est cibum vel potum, cum semper irruenti materiae cedit, atque ita opprimente ventre nutrimen (fol. 52r.) ta partis universo corpori traduntur. sic itaque compresso stomacho, id est domino corporis, escas quas suscepit crudas atque acidas seu blennosas ad superiora reiectat atque evomit impellente fervore.

33. leçàv νόσον inquit fieri, quam nos redibitionem (?) vocamus, cum per inane (sanguis) in obtrusione venae, quae ex corde
sumit initium, seu pulmonis, cum cogatur transgredi per eum a corde,
reciprocet ad arteriam quae spiritum spargit per omnem corporis
regionem, et ob hoc non sinens spiritum recto ac solito cursu moveri 20
ad corporis finem sequitur ut turbatus mentem commoveat et casum
corporis faciat atque adductiones et raptus diversos, aut si forte
omnia quae in nobis liquida seu argillosa et crassiora et ferventia
sunt, haec fuerint obtrusa secundum eos meatus quibus et respiratio
credita sequatur. certante enim inquit interiore spiritu seu fervore 25

16) Die erste Erklärung ist vielleicht erasistrateisch, da ihr seine Lehre von der παφέμπτωσιs zu Grunde liegt. Vgl. S. 26 f.

⁴⁾ qua Neu: qui B 6) quod [cum] Neu. usque [ad] Neu. 8) tenduntur Neu. 10) facta B Neu. 12) materie B cedit B 14) idem domino B Neu: corr. vgl. Vind. 472, 14 (Rose): stomachum autem nostrum, qui dominium totius corporis possidet, alimenta digerit aeseas B 15) blemosas B limosas Neu. relactat B Neu: corr. 16) Amodum (mo corr.) B: anedum Neu. quem B Neu. 17) per inane in B obstrustone B Neu. 18) inicium B pulmonem B Neu. cogetur B: cogitur Neu. 19) reciprocus B Neu: corr. materiam B Neu: corr. 21) mente B 24) obstrusa B Neu. est et B 25) sequentur B: sequeretur Neu. autem pro enim Neu.

⁶⁾ Anon. Lond. XXXVI 55 (68D) fi.: καὶ ὅτι μὲν εἰοκριθήσεταὶ τινα κατὰ το ἰδηνο θεωρητόν εἰε ἡμᾶς, πρῶτον ἀπὸ τῶν θυνάμεων τῶν κατὰ τὰ μάριακα ἔξεοτι σκοπεὰ τ. . τίνου γινομένου; οὰ υἰκονο τῆς δινάμεως αἰτίαι ὅπωργοθης τῶν μαρμάκων τῆ ἐπιμανεία προσκαθιζούσης, ἀλιὰ καὶ εἰε βάθος ἄρρι του αἰτίας ἀιοδευσόσης ἀιὰ τῶν ἰδην βτωρητών πόρων τοῦ σώματος: ἐξ ῶν ψωνερόν, ὡς καὶ κατὰ τὸ ἰδηνο θεωρητόν εἰσκριας ψέντειι εἰς ἡιᾶς ὑρος.

cum festinatione exeundi et obviante frigore (cum) festinatione intraudi turbari mentem et spiratione retentatos artus fieri seu casum seu malefactionem vel eclipsim animae, usque dum calor ex altioribus locis mutuatus seu adductus obduratas vel clausas vias subtilitate 5 caloris interrumpendo pervias (faciat), qua sanguis vel spiritus consuetudinarium sibi iter consequatur. hace fit epilempsia compatiente sibi bulimi passione, quae fit ex ariditate et siccitate totius corporis ab anno trigesimo usque ad quinquagesimum.

his frequenter ego carpesion epithymo permixto seu sampsuco 10 vel abrotano seu carei semen cum asaro in yssopi aqua decocto ieiunis bibendum dedi et ad meliora provocavi, opium cyrenaicum odorandum naribus opposuimus. in locis refrigeratis bene olentibus repausandi locum accipiant seu ubi flores herbarum dispersi fuerint. ab inquietudine vociferantium custodiendi erunt.

34. sternutationem reflatione inquit fieri liquoris in cerebro constituti cadentis per nares. simili modo etiam aurium tinnitum superantibus liquidis in capite ac reflatis decidente spiritu. hinc saepe etiam aurium dolorem nasci vel ex concepto spiritu et assumptione atque erumpente et extendente partes, item fluentis humoris acrioris 20 causa per auditorias cavernas exulceratis finibus transcunte humore in loca vulnerata. oscitationes etiam fieri coacervati spiritus atque

¹⁾ abvianti B festinationi Neu. 2) sed casum B: corr. Neu. 4) mutatus B Neu: corr. abductus B Neu. obduratus B: corr. 5) faciat om. B 6) hinc Neu. Neu. epilepsia Neu. 7) bulim B: bulini Neu. cf. c. 29 passionem Neu. 9) ego Neu: dato B carpision B Neu. cf. Alex. v. Tr. ed. Puschmann II 396. epitimo B. 10) abrotano B carui Neu. acaro B 11) quessaups (sic) pro in hyssopi B iciuno Neu. ad odorandum Neu. 12) cabene B 15) sternutatione B reflatatione B: reflationem Neu, limoris B Neu: corr. 17) sepe B 21) vulnerato B Neu. oscitationes B Neu. enim B: item Neu. corr. Kroll.

^{15) [}Hipp.] Aph. VII 51 (IV 592): πταρμός γίνεται ἐν τῆς κεφαλῆς, διαθερμαινομίνου το θγκεφάλου ή δινγραινομένου τοῦ ἐν τῆ κεφαλῆς κενεοῦ, ὁπερεγέται οῦν ὁ ἀῆρ ὁ ἐνεοῦν, γορει ὁδ ἔν τῶ ἀντενοῦ ἡ ἀξεδοῦς αὐτοῦ ἀντεν. Vgl. Gal. XVIII Α 157. Cass. probl. 44 (Ideler phys. et med. gr. I 159): ὁ μὲν πταρμός γίνεται ὑπὸ θερμοῦ τωνο κινήσαντος τὸν τόπον τοῦτον, ἀρ' οῦ γίνεται . . . εἰωδτος οῦν οῦ πτάρνικεν ἀπαλλαγέντοι τοῦ θερμοῦ ἀν τῆς κεφαλῆς, δικενε πέγενε τὸ ἐνταθῦ ὑγρόν, οῦ ἔξωθουμένον γένεται ἀπαρμός. Alex. Aphr. prob. I 144 (48 Id.): ψόφος οδν γίνεται τῷ διὰ στενῶν πόρουν τῆς ἐνδοῦ τὸ πνεθια διαβαίνειν ἀθρόως, ὁῦ καὶ ἀποτιβέρησις ἀπό πάρδης ed.) δι' ἐβρα. . . . αι ἢγρο δ' ἀπον πτί.

πολύς δής αθθοροί συσών c. 8 (VI 102): χασμώνται δὲ πρό τῶν πυρετών, δτε πολύς δής αθροιοθείε άθηδων δεω διεξιών εξεμόχλευσε καὶ διάστησε τὸ στόμα: ταύτη γὰρ εδιδεξοδός έστων : ὡς γὰρ ἀπὸ τοῦ λεβήτων ἀπολύς ἀψόρχεται πολύς

erumpentis causa et illati per solitas vias decurrentis movente spiritu a parte sive extra cordis pulsum. ob hoc cum lacrimarum fluore ad superiora fertur.

35. tetanici vero fiunt statione sanguinis arteriae, qui ex corde fertur fieri. spasmum opisthotonum fieri inquit spiritus conceptione 5 sive (as)sumptione interius secundum spinam constituti et qui venarum inferiores regat partes. quando enim, inquit, conceptus spiritus in exitum coeperit perurgeri nec tamen valuerit exire, angustiarum causa irruens venarum summitatibus totius corporis aeque motoris seu sensualis viae occlusionem atque attractionem nervorum atque muscu-10 lorum facit.

36. peripleumoniam vero inquit fieri astante sanguinis plenitudine aut nimio tumore (in venis) facto, quae pulmonem penetrant, quoniam respiratio impeditur oppresione pulmonis et densatis eius vasculis, hoc est venis. item aliam obtrusionem spiritus generari, 15 aliam liquoris acrioris incerti et transitum viarrum non habentis.

²⁾ lacrymarum B lachrymarum Neu. 4) vaero B in statione B Neu: 5) opostotonum B Neu. post fieri t in ras. B concaeptione Neu. 6) sumptione B Neu: corr. innerius B: corr. Neu. constitutis B: corr. Neu. 7) rigant B: corr. Neu. concaeptus Neu. 8) ceperit B: corr. Neu. mitationibus B summotationibus Neu. atque roris ceu sensualis post corporis B: atque totis ceu sumptis alis Neu: corr. 10) obclusionem B atque (alt.) quoque ante facit add. Neu. 13) quom pro quoniam B: unde et 14) densatio in (sic) Neu. 15) obstrusionem B Neu. Nen.

έφομένου τοῦ δδατος, οῦτω καὶ τοῦ σώματος θερμαινομένου δίεισι διά τοῦ στόματος δ άὴρ ξυνεστραμμένος καὶ βίη φερόμενος.

⁴⁾ Vgl. Fuchs anecdota med. gr. 1, 544: κοινῶς ἔδοξαν οι παίαιοι πληφούοθαι τὰ ἀπό τοῦ ἐγκεφάλου πεφικότα νεθρα τόπο τουν γλίσχουν και κολλαθῶν χυμῶν, οἱς προσκότατον (πρόκοπτον το οἰλ) τό γυκικόν πνεθμα κατά την πάρολον τοὺς σπασμοῦς ἐτιμόρει. Vgl. Diokles hei Fuchs 20, 550. [Gal.] XIV 137. Plato Tim. 84Ε: πολλάκιε δ' ἐν τῷ σώματι διακριθείσης σαρκός πνεθμα ἐγγενόμενον καὶ ἀδυνατόγε ἔξω πορευθήγωι τὰς ἀνότας τοὶς επικεληθούδουν ἀθθυκα παρίσχε, μεγίστας ἐδ. ὅταν παρί τὰ νεθρα καὶ τὰ ταύτη φλέβια περιστών καὶ ἀσοιδήσαν τοὺς τε ἐπιτόνους καὶ τὰ ἔννεγῆ νεθρα οίτοις εἰς τὸ ἐβριαθῶν κατατείνη τοὐτοις: ἀ δὴ ναὶ ἀπ΄ ἀντοῦ τῆς συντονίας τοῦ παθήματος τὰ νοσήματα τέτανοί τε καὶ ὁπισθότονοι προεφρήθησων, ὡν καὶ τὰ φάρμακον χαλεπόν πυρετοί γὰρ οὖν δὴ τὰ τοιαθτα ἐπιγύγνόμενου, ἀλίνοτα λόνους.

⁶⁾ Vgl. S. 11f.

¹²⁾ Vgl. S. 9. Cael. Aur. a. m. II 28, 147: pati in peripneumonicis Diocles venas pulmonis inquit, Erasistratus vero arterias. Vgl. Plato Tim. 84 D: ὅταν μὲν γὰρ ὁ τῶν πνεμματων τῷ σάματι ταμάσ πλεόμων μὴ καθαρὰς παρέχη τὰς διεξέζουν θτλ σένμάτων φραχθείς, ἔνθα μὲν οὐν ἰόν, ἔνθα δὲ πλέδον ἡ τὸ προσίγων πνεῶμα εἰσιὸν τὰ μὲν οὐ τυγχάνοντα ἀναψυγῆς σήπει, τὰ δὲ τῶν φλεβῶν διαβιαζόμενον

37. similiter et pleureticae passionis duplicem dedit substantiam ictericum inquit fieri, qui apud nos autrginosus seu arquatus vocatur, nam vulgo morbum regium vocant, (fol. 52v) [fit] obtruso meatu, qui ad ventrem ducit ex eo, qui ad fellis folliculum tendit. suspi-5 catur enim, si quid in sanguine fuerit acrius factum, hoc per spirationem tenuem, quam graece ἀναθυμίασιν vocâmus, ad iecoris ferri vesicam, quam fel appellamus, atque ex ipsa exuberatione facta aliud ad vesicam, aliud ad oculos, aliud ad superficiem totius corporis effundi invictuale fortificandi corporis causa seu per viam naturalem 10 pergere, quoniam exilia corpora atque debilia ex hac materia admonitionem atque deformationem et fellis egestionem atque exuberationem in se suscipiant.

 singultum vero inquit fieri spiritu accepto in quasdam vocales vias et decidente paulatim in vascula, ubi frigidus liquor re-15 positus est, sicut ex aqua videmus vesiculas exsurgentes decidente pluvia aut stillicidio.

39. hydropem inquit fieri sanguinis corruptione per frigidum torporem. fervore enim naturali nutrimentum in sanguinem cogi aestimat: quo extincto per morborum tarditatem supradicta materia ina-20 quatur, destinata in sanguinis (ventris) substantiam, ac deinde in loca

²⁾ yetericum B arcuatus B Neu. cf. Cael. Aur. m. chr. III 5, 68 3) vulgus B Neu. vgl. Musc. gyn. Rose I p. 9, 3 6) quam — vocamus om. Neu. grece B anathimiasin B lecoris B 8 3 aliud ad oculos aliud ad in ras. B superfitiem B 9) inictualem B: om. Neu. vim B Neu: corr. Kroll 10) quo B (quō) Neu. extra B Neu: corr. 13) sphritus Neu. 14) vasculis B Neu. 15) et urgentes B descendente B Neu: corr. 16) atque pro aut Neu. 17) ydropem B 18) naturale B Neu. 19) morborum B Neu. 20) inaquetur B Neu.

καί ξυνεπιστρέφον αυτά τήκον τε το σώμα είς το μέσον αυτοδ διάφραμμά τ' τοχον έναπολαμβάνεται, καί μυρία δή νοσήματα έν τούτων άλγεινά μετά πλήθους ίδρωτος άπείργασται. [Hipp.] περί όστ. φύσ. c. 14 (IX 186).

¹⁾ Vgl. Diokles Frgm. 63, 64 S. 10. 2) Vgl. Diokles Frg. 53. Isid. IV 8, 13. 5) Aret. caus. m. chr. I 15, 115.

¹³⁾ Gal. XVI 559: ἡ δὲ λύγξ οἰον σπασμώδης τίς ἐστι τοῦ στόματος τῆς γαστρός διάθεσις ότι πλήθους όγρῶν βαρυνομένου ἡ διὰ ψόξεν ἀνιωμένου. Επιστίπε aneod. med. gr. 171.

¹⁷⁾ Vgl. Diokles Frg. 46. S. 25 ff. Ermerins anced. med. gr. 185: γένονται δε πάντε δδροποε επί ψόξει του ήπατος: ουδείτι γάρ δύνανται αξια γεννήσαι καθαφόν, άλλ' εἰε πνεθμα και δύγου δεναλέσται ο γυμός (αια θετ σύνουμε θετ Ατεtes Leo). Ατεt. Caus. m. chr. II. c. 1, 124 K. Gal. I 522: πορε δή τολε τοιούτουν λόγοι άπομαχόμενοι τενε των άπ' Αθηναίου του Άτταλέως διώσε χωροθευς, οῦτε κατάστασιν ψγάν και θερμήν μέμφευθαι λέγοντες ούθ' εἰρε-θήγωί τι νόσημα φάπουντες θίγου και θερμόν, άλλα πάντου ή θερμόν και ξιηρόν ψπάρχευς, όε τον πυρετόν, ή γυγιρόν και ψόγος, όε τόν περετόν, ή γυγιρόν και ψόγος, όε τόν πέρεσο. Οτίλ. V 504.

venarum, quae peritonaei membranae et intestinis interiecta sunt, [et] diffuso liquore et obtrudente hydropem nasci sive perfici ad tumorem totius corporis.

40. divisam esse dicimus medicinam in partes quatuor: regularem, quam diaetam vocamus; manuum officium, quod chirurgiam 5 vocamus; medicamen, quod farmaciam vocamus; praenoscentiam, quam prognosin dicimus. corpus autem nostrum ex tredecim commixtionibus constat: nervis, renibus alternis, pinguedine, ossibus, unguibus, cartilagine, capillis, suco, (spiritu), sanguine, medullis, membranis.

41. animae regimen in corde consistit, quae per subtilitatem 10 spiritus seminata est per omnem corporis regionem, quod graece dicimus τὶ ἐστι ψυχή; πνεῦμα λεπτομερὲς παρεσπαρμένον δλφ τῷ σόματι καὶ ἔξ οδ κίνησες, αἴοθησις.

42. digestionem inquit fervore fieri et separatas esse corporis materias, sanguinem in venis contineri, spiritum in arteriis.

43. sed pulmonem esse velut cellarium spiritus ad arterias mittendi seu replendi omnem corporis regionem, ex quo spiritu omnes nostri artus commoventur.

5) Vgl. Porph. in schol. Il. Δ 515: οἱ μὲν οὅν φασιν ὅτι τὸ χειρουργικὸν καὶ τὸ φαρμακεντικὸν εξορτο παρὰ τοῖς παλαιοῖς τοῦ γὰρ διαιτητικοῦ Ἡρόδικος μὲν ἢρξατο, συνετέλεσε ἐὰ καὶ Ἱπποκράτης, Πραξαγόρας, Χρύσιππος. Vgl. Cels. pracf. I. Isid. IV 9, 2.

s) Vgl. Vindic bei Rose Th. Pr. 467: quibns articulis quibus commissuris quibus ossibus venis vel nervis vel compaginibus omnium membrorum constet homo. ex rebus XIV, id est nervos, venas, arterias, ossa, sanguine, spiritu, pulpa, alape, ossa tenera que heondro vocantur, unguis, humorem, capillos, medulla, membrana. ex his omnibus componitur homo. (Ed.J. XIV 746. XIX 557.

10) Gal. IV 731: δοθ' δταν ἀπορώσι, πώς εἰς δλον τὸ σώμα παρὰ τῆς καρδίας κομιοθήσεται τὸ πνεθμα πεπληρωμένουν αίματος των άρτηρεώς, οθ χαλεκού επιλόκουθαι τηθ πλορίας αύτων, μη πέμπικοθαι φόντες, ἀλλ' Ελκασθαι, μητ' ἐκ καρδίας μόνης, ἀλλὰ πανταχόθεν, ώς Ἡροφίας τε καὶ πρὸ τούτου Πραξαγόρα καὶ Φυλοτίμος καὶ Δίκολεί καὶ Πλιατονικός καὶ Πποκράτει καὶ μυρίους ἐτέροις ἀρόσκαι. [Gal.] ΧΙΧ 355: κατὰ δὰ τούς Στουκούς (δι. γυγή ὁστι σώμα Απτουαρές ἐξ ἀπιτοῦ κυνούμενον κατὰ σπερματικούς λόγους ... ψυχή ἐστι σώμα παρεσπαριένον [ἐν] δλορ τῷ σώματι, δί οδ ζωμεν καὶ λογιζόμεθα καὶ τατε λοιτατε αλοθήσεουν ἐπεργούμεν ὑπηρετούντος τοῦ σώματος (Athenalos).

14) Vgl. c. 32. 16) Isid. Orig. XI 1, 124. S. 11ff.

¹⁾ periton B Neu. 2) et (alt.) om. Neu. obstrudentem B Neu. ydropem B 5) dietam Neu. 6) medicamen (n in rass) B farmatiam B: pharmaciam Neu. 5) [venis] add. post nervis Neu. pinguetudine Neu. 9) succo Neu. 11) retentionem B Neu: corr. quod — αΙσθησιε om. Neu. grece (ut semper) B tiestis ficypreum aleptomeries parties parameno alolio (corr. m. rec.) somatiatquieis vicinis atteris 17) replens B: corr. Neu. omnis B: corr. Neu. 18) arcus B Neu. commoveantur Neu. commovebuntur B.

44. freneticam passionem inquit fieri tumore in corde effecto et suffocato sanguine seu calore consuetudinario, ex quo cerebrum sensum et intellectum praebet. aliud est enim quo intellecitur. aliud quo sentitur. sic itaque duo cerebra sunt in capite constituta. 5 unum quod intellectum dat, aliud quod sensum praebet. idque quod in dextra parte iacet, ab eo sentitur, a sinistro vero intellegitur: oh hoc sub ea parte subiacente corde et semper vigilante, andiente et intelligente, quia et aures habet ad audiendum. quod et pericardia habet ventris, id est receptacula sanguinis et spiritus singulis in par-10 tibus secundum aures, nunc ex venis promere sanguinem, nunc ex arteria spiritum, ut graece dicimus αρτηρία μικοδν μέν (τδ) αΐμα πολύ δὲ τὸ πνεῦμα, αἱ δὲ φλέβες πολύ ἔχουσι (τὸ) αἶμα. μικοὸν δὲ τὸ πνεύμα, id est arteria multum habet spiritum et modicum sanguinem, venae autem multum habent sanguinem et modicum spiritum. 15 sicuti memoravimus in libro undecimo quem epidemion appellavimus qui sunt libri sex.

¹⁾ phreneticam Neu. corpore suffecto B Neu. 2) offocato B: corr. Neu. 3) quod B Neu. 8) praecordia B Neu. ventris B Neu. Vgl. [Hipp.] περί καρδήτης c. 10: ψμένεις ἐν τῆσι κοιλίησι (valvulae cordis) 11) arterila B Neu. ut — πενθμα om. Neu. grece B arteriam micronde hema pollude topneuma de flebis pollude ethusinhema micronde topneuma B: corr. 13) nam pro id est Neu. 14) bene B: vena Neu. habent om. Neu. 15) sicuti — sex om. Neu. eridimion B.

¹⁾ Vgl. S. 19f.

^{4) [}Hipp.] περί λερ. ν. 3 (VI 366): δ δγκάφαλος τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶ διπλόος δοπερ καὶ τοῖσικο ἄλλοιας ξρώσιου ἄπασων το δὲ μέσον αὐτοῦ διεφίγει μῆμεγξ λεπτή. Arist. h. an. I 16 (4945 51): διρυγός δ' ὁν πάσιο ἐστω ἐγκάφαλος.

⁸⁾ Vindicianus bei Rose Th. Prisc. 474, 12: duas aures habet (sc. cor), ubi mens hominum animusque commoratur. unde quiequid nobis indicii est, venit per ipsas cordis aures, omnis et cogitatio et omnis erigitur tumulos. [Hipp] περὶ καρδίης c. 8 (IX 84): δίγκο δὲ τῆς ἐκφίσιος τῶν φλεβῶν σόματα τῆσι κοιλίησιν ἀμφιβεβήκασι μαλθακά, σηφαγμόδεα, ᾶ κληίσιεται μέν οδιατ, τφήματα δὲ σὸν ἐδιτν οὐάτων ταθτα γὰρ ούκ ἐνακοθουσει μαζης' ἐστι δὲ δργανα τοἰεντ ἡ φόσιs ἀρακζει τὸν ἡέρα. Vgl. περὶ δστ. φόσ. c. 19 (IX 196). Theophil, de corp. hum. fabr. III 10 (99 ed. Greenhill).

I. QUELLENREGISTER.

Aelian

nat. an. (XVII 15) 168

Aetius

tetrab. (V 94) Akr. 3 Aetins

plac. (V 9, 1) 172 (V 13, 2) 173 (V 14, m. chr. I (4, 131) 52 (4, 132) 83 (5, 173) 41 2) 29 (V 18, 3) 174 (V 29, 2) 31 (V 30, 2) 30

Anecdota Crameri Paris. (I 395) 3

Anecdota graeca ed. Rose

(II 255) 22

Anecdota med. gr. ed. Fuchs

(1, 540) 14. 38 (2, 541) 44 (3, 541) 51 (4, 542) 55 (5, 543) 59 (8, 544) 63 (11, Celsus 546) 21 (14, 547) 72 (17, 548) 40 (18, 549) 42 (20, 550) 57 (29, 553) 68 (30,

554) 53 (34, 556) 46 Anonymus Lond. ed. Diels

(XX 25) Ph. 4

Apollonius Citiensis (II 13, 2 Sch.) 188

Athenaeus

I (32 c) 130

II (46 d) 128 (53 d) 126 (55 b) 118 (57 b) 127 (59 a) 125 (61 c) 119 (68 d) 120 III (74 b) 121 (86 b) 133 (105 b) 134

(110 b) 116 (115 d) Ph. 9 (116 e) 136 (120 c) 122

VII (301 c) 135 (305 b) 135 (309 c) Galenus 135 (316 c) 132 (319 b) 135 (320 d) 135 (324f) 135 (326a, 329e) 135

IX (371d) 123

XII (516c) Ph. 13. D. 137

XV (681b) 167 Caelius Aurelianus

a. m. I (12, 100) 96 (12, 101) 39

II (7, 33) 45 (10, 56) 100 (16, 96) 64

(20, 125) 65 (28, 147) 66 (29, 154) 84 (29, 155) 67

III (4, 30) 61 (5, 55) 56 (8, 86) 60 (8, 87) 86 (17, 144) 74 (17, 159) 75. 87 (21, 208) 70

II (1, 49) 58 (13, 184, 188) 62 (14, 213) 50

III (4, 62) 69 (8, 98) 47 (8, 106) 47 (8, 141) 48 (8, 147) Ph. 19

IV (3, 77) 71 (6, 89) 76 (8, 112) 101 (8, 113) 111 (8, 114) 102

V (1, 22) Ph. 18 (1, 24) 77. 85 (2, 50) 78

I (praef. 2) 4 III (24, 115) 54

IV (20, 146) 73

VII (5, 270) 191

Censorinus de die nat. (VII 5) 174

Diogenes Laertius VIII (86) Ph. 3

Ps. Dioscurides

περί ἰοβόλων (p. 47) 145

Erotianus

8. ἄμβην 186 ἐκτόμου 151 κοτυληδόνες 27. σησαμοειδές 152. φώδες 80.

II (282) 23 (716) 24 (890) 27 (900) 25 (902) 26

IV (471) Ph. 6, D. 15 (731) D. 16

V (141) 103 (684) 8 (751) 6 (879) 143 (897) 144

VI (455) 112 (473) Ph. 14 (496) 115 (510) 113 (541, 544) 117

VIII (185) 43

IX (728) 106 (775) 104 (777) 105 (812) 108 (815) 109 (863) 107 (896) 110 X (5) Ph. 1 (101) 98 (110) 32 (260)

88 (462) 7

XI (149) 90 (163, 169) 89 (177) 91 (471) 147 (507) 148 (795) 5

(471) 147 (507) 149 (795) 5 XII (758) 94 (880) 95 (972) 81 XIV (683) Akr. 2. D. 3 (744) 79 XV (135) 28 (346) 8 (455) Ph. 14

XVI (197) 192 XVII A (222) 97 (364) 37 (1006) 176

XVIII (222) 97 (364) 97 (1000) 176

XVIII (421) 12 (530) 35 (608) 38

XVIII A (7) D. 37 (8) Ph. 14 (270)
36 (519) 187 (712) 154 (735) 189

XVIIIB (124) 17 (629, 666) 185 XIX (89) 124, 153 (449) 170 (530) 99 (721) Ph. 16

περὶ φυσ. δυνάμεων ed. Helmreich (vol. III 122) 18 (181) Ph. 5. D. 8 (230) D. 10

subfig. emp. ed. Bonnet (35) Akr. 2 hist. phil. (132) 30 (131) 31

Hesychius συγκομιστός ἄρτος 116 λαπάραι 193

Hippocrates (VII 360 L) Ph. 17

Macrobius comm. in somnium Scip. (I 63) 177 Oribasius

Dasius I (274) 138 (336) 129 (406) 131 II (143) 183 (200) 139 (259) 140 III (78) 175 (1681) 141 (610) 82 IV (289) 190 (344) Ph. 15 (565) 49 V (228) 142 (300) Akr. 3

Ps. Plato

epist. (II 314 D) Ph. 2

Plinius hist, nat.

XX (19) 156 (31) Ph. 12 (34) 157 (52) 164 (86) Ph. 10 (106) 163 (122) Ph. 11 (139) 162 (219) 161 (255) 155 XXI (180) 160

XXII (71) 159 (131) 114

XXIII (27) 165 XXIV (185) 158

XXVI (10) 5 XXIX (5) Akr. 2

Plutarchus Moralia (p. 383 b) Akr. 3 (699 b) Ph. 7 Rufus Ephesius

(p. 162 Daremb.) Ph. 8

Scholia

Hippocratis (ed. Dietz I 141) 17 (II 132) 12 (II 326) 34 Homeri (z 547) 92

Nicandri Ther. (628) 150 (647) 149

Sextus Empiricus (p. 174, 9) 93

Soranus περί γυν. παθ. (I 3, 14) 27 (I 4, 20) 171 (I 9, 35) 179 (I 18, 59) 180 (II 2) 169 (II 4, 29) 184 (II 17, 53) 178 (II 31

84) 182 Stobaeus

ecl. phys. (IV 35) 30

Suidas "Απρων Akr. 1

Tertullian de anima (c. 15) 13 (c. 17) 19 Themistius

orat. (XX 291 D) 146

Theodoret (V 226) 14

Theophrastus

περί λίθων c. 5 (344 W) 166.

II. WORTREGISTER.

άβρότουου 75 άβρόχων 118. 126 άγγείων 138. άγγετον 139 άγνοούμενα 112. άγνοείν 112 ayovos 173. 179 άγρια έψήματα 119. άγρια έψανά 120. άγρια λάγανα 141 (184). άδηλα 145 derol Ph. 8. deros olulas 187 ἄηθες εδωρ 141 (184) άθροιζόμενα 147 αίγειος, τυρός 138 Αἰγύπτιος, κύαμος 140 αίμα 8. 9. 40. 43. 44 αίματώδεις 147 αξμορραγία 62 αίμωδιᾶν 43 αίσθησιν 12. 147. αίσθήσεις 19. 141 (179) alognan 12 airia 29. 147. airian héyem 112. airian ζητείν 112 αίτια 145. τὰ αίτια 12. 107, αίτιαν είναι 112. τον ύπες αίτιου λόγον 116 αίτιολογετν 112 axabagalas 138 ἀκαλήφη 119. ἀκαλήφαις 147 ἀκατέργαστον 43 άκμάζοντα 141 (177). άκμαζόντων 141 άκράτφ 48. 139. ἀκρατέστερον 141 (184) άκρόδουα 141 (182) ἄχρον, κατά τὸ 27 ἀκωλύτως Ph. 4 àléa 141 (179) άλεαίνειν 141 (183), άλεαίνοντας 141 (183) | ἀνάπαυσις 142 άλειμμα 142. άλείμμασι 141 (183) άλείφειν 141 (178), άλείφεσθαι 141 (179). άναπτύειν 63

άλεπτορίδων 141 (181) äles Ph. 10. D. 70. 87. 138. 141 (184) άλευρτται Ph. 9 älevgov 87. 139. 140. 158 àln Felas, tà the 112 άλμυρόν, άλμυρά 112 άλμυρίδας 138 άλυπος 120. άλύπως 140, άλυπότερον 121. άλυπότερα 126 άλφηστικός 135 άλφιτον (polenta) 70, 141 (180, 184, 185) 142. 162 (farina hordeacia) *ἀμάρα*χος 167 άμαυρόν Ph. 4. άμαυρότερον 34 άμβη 186 αμβλύνεται 34 *ἄμπελος μέλαινα* 165 aunelle 140 άμύγδαλα 126. 141 (182. 184) αμυδρός 175 ăuvlov 62 (vgl. Diosc. II 123, 243). 94 αμφορέα 129 άναγαργάριστα 61 άναγκατόν έστι πρός τάς χρείας 112. άναγκαζον είναι 147 άναγωγός 130 ἀνάδοσιν, δᾶστος πρός Ph. 6 άνακαθαίοειν 63 ἀνακογχυλιάζεσθαι 139 (vgl. Plat. conv. 185 D) άναλαμβανόντων 43 ἀνάντεσιν 142 άναξύων 141 (178) άναπαύεσθαι 141 (182) αναπνοή Ph. 4. 6. D. 15 142. άλειφομένους 147. άλειψάμενου 142 | άναρμόστων 141 (180)

àváazaaw 141 (177) ανατομαί 29 άνατρίβεσθαι 141 (177) àνάψυξις Ph. 6. D. 15 άνδράφαξυς 119. 161 άνθράκων, έπὶ 138 aviaraa9ai 141 (177) avotacion Ph. 4 άνόμοια 112. άνόμοιον 43 άνοσμία 141 (181) αντιλαμβάνεσθαι 147 'Αντιοχεία, έν 125 ανω, ή ά. γαστήρ 141 (177). ά. φέρεσθαι 121 άνωμαλία 26. 30 άνωμαλον 147, άνωμάλως Ph. 9 άνωφερής 130 άξιολόγου 82 άπαλλάττοι 142 άπαλός 120. άπαλών 139. άπαλώτερα 116 àπανθοακίε 116 àπ/θανα 112 ἀπιμέλων 136 ἀπλεύροις 141 (185) ἀποβαίνοι 142 ἀπόβρεγμα 139 ἀποβρέγειν 139 άποκρίνεσθαι 79. άποκρινάντων 43 άπολαμβανομένης 147 άπολειπομένην 145 άπονέμειν 141 (179) άπονεύοντα 141 (185) άπονίζειν 141 (178) ἀποπληξία 55, 56 ἀπορρεόντων 148 άποσκληρυνθέν 178 ἀποσμᾶν 141 (178) ἀποσμᾶσθαι 141 (181) άποστέγεσθαι 147 ἀπόστημα 63. 72 άποτελεταθαι 147 ἀποτέξεως 182 άποφράττεσθαι 53 άποφύσεις 57 ἀπόχρη 141 (179) ἀποχρῶν ἐστι 141 (180) ἀπογυλισθείσης 140 άποχωρείν 141 (180) άποχωρήσαντας 141

άργελλου 129

ἄοθοον δακτύλου 188 άριστον 141 (180, 183) 142 άριστολοχία 75 άρμόττει 138. 141 (177. 183. 185). 142 άρμόττοντι 141 (179). άρμόττοντα 138. άρμοττόντως 138. άρμόσειεν 141 (183) άρνεια 141 (181) άρρενωποί 179 άρτηρία 79. άρτηρία παχεία 55. 57 doros Ph. 9. D. 48. 144 (180, 181, 184) άρτος συγκομιστός 116 άρχή 141. άρχαζε 112 άσαοκα 141 (185) άσκαλώνιον 120 àoxirns 47 ἀσπάραγοι 165 ἀσταχοί 134 ἀσταφυλτνος 123 ἀστεῖον 188 ἀσύμμετρον 173 ἀσφόδελος 159 ἀταρακτοτέρους 141 (179) άτενίσας 145 άτονώτεοον 174 *ἀτονίαν* 174 ἀτρέμα 141 (183) άτροφα 178, ἀτρόφους 179, ἀτροφώτεροι Ph. 9 αὐστηρότερα 138 άφαιρουμένων 138 άφέψειν 129. 138. άφέψων 129. άφεψήons 129 άφεψήματος 139 ἀφιδρώσεως 141 (183) άφόρητον, δίψος 34 άφρίζουσα 37 άφροδίσια 132. 141 (185) άφρόνιτρον (nitri spuma) 87 άφρός 11 άφυέσι 141 (185) άφυσον 128. άφυσοι 117. ἀφύσων 141 (180) άφωνία 100 άγανετ 129 ayvllas 138 άψίνθιον 67. 83 βαδίζειν πρός 141. (181) βακτηρία 142

βαλανετον 12. 141 (179) βάλανοι Διός 126. 141 (184) Bálavot (Seifenzäpfchen) 70 βάρος, τὸ τοῦ σώματος 17 βαρύνει την πεφαλήν 126 βαρυνόμενοι 17 Bague Ph. 9 βάσιν, κατά 27 βαστάζοντες 17 Báros (rubus) 62 βέλτιον έστι 141 (177. 179. 182. 185). 142 βιάζεσθαι 139 βλέφαρα 26 BolBol 119. 163 βουβώνες 31 Βούλησιν 141 (181) Βούπρηστις 124. 153 βραγίων 39. 61. 69 βρέχειν 138. 141 (181). βρέχοντας 141 (181). βρέξαντας 141 (182). βρεχόμενα 138. βεβρεγμένοι 118. βεβρεγμένα 126. 141 (182), βεβρεγμένους 141 (182) βρόμος 87 βρωθέντα 126 βρωμάτων 141 (184) βρωμώδη 138 βυρσών 147 βώλους 129 yála Ph. 12. 75. 76. y. ažyeiov 70 Ph. 10 γ. βόειον 70. γ. ὄνειον 83 Γαλατία, έν 125 γαστρός 43. ἐκ τῆς ἄνω γαστρός 141 (177). ἐν τή γαστρί 43. στόμα τῆς γ. 43 περί την γ. 141 (182) γένος 145 γήτειον 120 γλεύπος 60. 67. 131 γλήχωνος 141 (178) γλυχομένους 141 (179) γλυκάζων 130 γλυκέος 130. γλυκετ 138. 140. γλυκετα 125. γλυκέα 112

γνωριμώτερον 112

γογγύλη 125. 141 (184). 156

183), yvuvaalov 141 (179)

γυμνασαμένους 141 (183)

γυμνόν, μηδέν τοῦ σώματος 142 γύρεως, οἱ ἐκ. γ. ἄρτοι γινόμενοι Ph. 9 δακρύειν 147 δακτύλου ἄρθρου 188. περί ἄκρου του δ. 188. δακτύλων 26. 142. δακτύλοις 141 (178) δετ 129. 138. 139. 140. δετν 112. τοῦ δέοντος 43. δεόμενα 138. δεομένους 141 (179, 183) δειλινού 141 (180) δείξειεν 112 δειπνείν 140. 141 (181. 183. 184) δείπνον 13. 141 (181). μετά δείπνον 140. 141 (182). μετά τὸ δ. 43. 139. 141 (181. 182). πρό δ. 140. πρό τοῦ δ. 139. 141 (181, 182), ύπὸ πρῶτον τὸ δ. 141 (181). ἐν τῷ δ. 141 (182) δεκτικωτέρους τῆς τροφῆς 141 (179) δέρμα 12. 141 (182). 147 δερμάτιον 141 (178) δεντεραία, τῆ 43 δή 112. καὶ δή καὶ 147. δή ποτ' οὖν 112 δήγματος 145 δηκτικόν 147. δηκτικάς δριμύτητας 138 δήξει, δήξιν 147 διάβροχος 129 διαγνώναι 145 διαγωγή 141 (183, 185) διάθεσις, των σωμάτων Ph. 4 δίαιτα, μέση 141 (184), διαίτης 139, δίαιταν 141 (180), δίαιταν ξηραντικήν 77 διαχείμενος 141 (178) διακλυσάμενον 139 διακρίνουσι 141 (179) διαμένειν 43 διαμαρτάνοι, διαμαρτάνουσιν 112 διαναπαυόμενον 142 διαναπαύσεως 142 διανίψαι 139 διαπίπτειν 147 διαπνοή 12 διαπονούμενον 145 διάπυρον 130 διασείσας 140 γυμνάσιον 141 (179. 180). γυμνάσια 141 διατιθεμένων 138 γυμνάζεοθαι 141 (179) γυμναζόμενοι 12 διεφθορός Ph. 4

διαφόρως Ph. 4

διάφοανμα Ph. 7. D. 38 διαγείν 140, διαγέων 129, διακεγυμένα 139 διαγοίειν 141 (178) διαγωρεί 126 διαγώρησιν 117, 133, 140, διαγώρησις ύγρά 37. διαγωρήσεις 147 διαγωρητικόν 112. διαγωρητικών 112. διαγωρητικώτερος 120 διεξίη, τὸ πνεύμα Ph. 4 διήμειν 63. διήμοντες 43 διημερεύειν 141 (180) διοίγειν 141 (183) διοικείται, διοικουμένων 19. διουρητικόν 112. 121. διουρητικά 48. 52. 60. 69. 71. 77. 134. 165 διυπνισθέντα 141 (177) δίψος ἀφόρητον 34 δοκιμάζειν 147 δοκούν, τὸ 139 δόλιχοι 117 δραστικώτερα 139 δριμέα 112. δριμείς πυρετοί 53. τὸ δριμύ 34 δριμύτητας 138 δύναμις 12. δ. ψυχική 42. δύναμιν 112. δυνάμεις 112, 141 (181) δύνασθαι 147. δύναιτο 145 δυνατωτέρους 141 (179) δυσεντερία Ph. 11 D. 37 δύσεως πλειάδος 141 (183)

δυσκίνητον, το 141 (177) δυσμών ήλιου, πρό 141 (181) δυσοικονόμητοι Ph. 9 δυσουρούσι 141 (180) δύσπεπτοι, Ph. 9. δύσπεπτα 141 (184). δυσπέπτων 43

δυσπεψία 141 (179) δύσπνοια 141 (182) δυστομείν 158. 178 δυσχερές 142 δυσχερείας 138

δυσωδίας 138 έαν 139 έαρ 141 (180. 184) έγγονα 12 έγείρεσθαι 141 (177. 183). έγρηγορέναι 141 (177, 183)

έγκαθιζόμενον 180

έγκαταπνιγήναι 55 έγκέφαλον 44. 170 Avalidates 43 έγκουφίας, ἄρτος Ph. 9

έγγεόμενον 147 έγγρονίζει 130 έγγυλότερα 138

Avxaráxleigis 68

έδεσμάτων 138, 141 (181) έδοντας 141 (183)

έδωδάς 43 ellede 20, 72, 73, 74, 75, 86, 162 ell. (\$ag 9a, 142

εξαδυόμενου, εξαδυόμενα 147 εξσω 147

είωθεν 43. 140. είωθέναι 112. είθισμένων 147, είθισμένοις 141 έππλύζεσθαι 141 (181) 8. πλύζειν έκκρίνοντες 141 (179). ἐκκριθείη 12

ξακοίσεως 147 exletan 141 (177) èxhelwei 141 (181) ἐκμάττεσθαι 141 (181)

ξαπίπτειν 188 έκπυρουμένου 147 έκτείνειν 141 (183), έκτείνοντα 141 (178). έπτεταμένη 141 (183) έκτιτρώσκειν 180

ἔκτομον 151 entos D. 141 (178). rà entos Ph. 4 έκφύσεις μαστοειδείς 27 žlasov 138. 141 (178. 181). 147 ėλελίσφακος (salvia) 48

ελκη Ph. 4 έλκεσθαι 16. έλκωθέντα 26. έλλέβορος 62. 67. 183. έ. μέλας 69. 151.

έ, δ ἐν Άντικύοα 152 ελαινθας 101, 102 Thouas (panicum) 114

έμβάλλειν 129. 131, 140, 188, 189 ξμβουα 27. 175. 176. 177. 178. 181 έμειν 43. 141 (185). 139. έμοῦσι 43. έμοίη 139. εμούντες 43. εμέσαι 139.

έμουμένων 139 έμετικά 48. 50. 62. 139 Euunva 171

έμπειρίας 112 ξυπλαστικόν 148

εμπλεκόμενα 26 ξμπνήματα 79 έμφραξιε 40. 43. 51. 59, 63. 68. 72 δυφραττομένων 147. δυπεφράχθαι 43 Ιμφυτος θερμασία Ph. 6. D. 8. 12. 15. 41 ενδέχεσθαι 29. τὰ ενδεχόμενα 141 (178). ενδεχομένων 112 ένεργείν 141 (185). 147 ενιέμενον 145 Every 43. 126. 138. 141 (185). 182. Eveγλετν 121. 147. ενοχλούντα 141 (178). evoyln 9eln 141 (184) έντός 140. 141. (178) έντεοον 43, 73, 74. ένῶσαι, ένοῦται 26 έξάγειν 129 έξαγωγάς 141 (185) έξαιθριάζων 129 έξαίρειν 12. 138 έξαιρεθέντων 140 έξανθήματα 80 ¿ξεμετν 139 έξημμένα, τὰ τῶν ὀστῶν 63 έξικμάζειν 138. έξικμάζεται 107. έξικμαζόμενα 147 έξολισθάνη 188 έξονεισιασμοί 141 (182) έξυδάτωσις 46 ĕξω 147 ξξωθεν 82 ξοικε 112. ἐοίκασιν 112 έπανορθώσεως 138 έπαοιδήν 92 έπεγγείν 138 έπερειδόμενος 142 έπερείσεως 184 έπεται τή νόσφ 34. 37. 38. 40. 43. έπόμενά έστιν 113 έπεχομένης (sc. της αναπνοής) Ph. 4 έπιεικέστερος 34 έπικαζειν 147, έπικαζεσθαι 147 έπιληπτικά 141 (182) έπεληψις Ph. 12. D. 51. 52. 58. 83 έπινυκτίς 82 έπιπέμπεται 57 ἐπιπίνειν 139

έπιπολαιότατος 107

έπιπολαστικόν 126

Wellmann, Fragmente L.

ἐπισφαλές 141 (184) έπισχούσιν 43 έπιταράττεσθαι 141 (179) έπιχρισθέντα 147 έρέβινθοι 117. 118. 141 (182) Epery Delans 140 έρευγμών 141 (181) *Epivos* 149 έρίων 147. έρίοις 86 έρίφεια, κρέα (141 (181) ξρριψις 191 έσθίεται 138. έσθιόμενα 126. 139. 140 έσχαρίτης, άρτος Ph. 9 ξσωθεν 141 (178) žrvn 141 (184) εὐανάδοτοι Ph. 9 εύεχχριτώτερος Ph. 9 εύζωμον 141 (184) s& Feret 141 (184) κατ' εὐθυωρίαν 141 (183) εύχαρδιώτερος 120 εὐκοίλια 126 εὐκοινεία 142 (181) εὐλαβετσθαι 141 (183) εδλογον 139 εὐόγκως 141 (180). εὐογκότερον 141 (179) εύοιπονομητότεροι Ph. 9 εύπεπτος Ph. 9. εὐπέπτων 141 (180). εὐπεπτότερος 120. 121 εὐπνοῦ Ph. 4 εύπνοωτέρους 141 (178) εὐσάοχους 141 (183), 179, 182 εύστομα 134 εὐστόμαχος Ph. 9. D. 125 εὐτάκτως 141 (185) εύτοχεῖν 178 εύχυλος Ph. 9. εύχυλότεροι Ph. 9. εύχυλοτάτους 141 (181) εὐώδης 138. εὐωδέστατον 138. εὐωδεστάτω 141 (178) έφεκτικόν 148 έφθός 120. 121. έφθόν 141 (180). έφθά 126, 138, 141 (181), έφθών 141 (184). έφθούς 141 (181) έχιδυών 145

έψανὰ ἄγρια 120

έψειν 138. έψεται 138. έψόμενα 138. 140. 16

147. έψομένων 138. έψηθείς 120. έψη-962702 140 έψημα 141 (180), 158 (sapa) έψήματα ἄγρια 119

Em9 = 140 Emlos 141 (184)

ζειαί 113 ζεόντων 138 τέσις τοῦ αξυατος 34, 40

Enreto airian 112 ζυμωτικοί τῆς σαρκός 118

ζωοποιητικόν 172

ήγεμών τοῦ σώματος 59

ήδετ 141 (178)

ήδονήν, πρός 117. 132. 138. 141 (181. 182), ήδονάς 138

ήδύσματα, ήδυσμάτων 138 ήθετται 147

กิบินตับ 147

ήλίου, ποδ 141. ήλίους 142

ήλιούμενον 142, ήλιουμένοιε 141 (185)

ήμιεκτον 129 ήμικοτυλίοιs 139

ήμιόνων 29

ήπας 10. 47. 53. ήπ. φλεγμονή 68. ήπατα φρύνων 168

ήπατίας 47 ήπατιζόντων 46 ήπατικοί 69 ηπιώτερον 34

ήράκλειον 150

Ήρακλεωτικά, ἀμύγδαλα 126

ήρύγγιον 49

ήσυχή 147

θάλπος 12. θάλπους δπερβολή Ph. 4 θερινόν θάλπος 12. θερινών 141 (184).

142 θερμαίνειν 48. θερμαινόμενον 147. θερμαινόμενα 147. τεθερμάνθαι 40

θερμαντικά 126. θερμαντικήν 141 (180) θερμασία 8. ξμφυτος

θερμημερίαις 141 (183)

θερμόν, το Ph. 4. 5. D. 7. 8. 46. πλειον κάθεφθον 139 έχειν το θ. του προσήχοντος 43. θερ- καθήμενος 139

μός 130. Θερμόν 112. Θερμού Ph. 4. 68, 140. Deputy 129. Deputs lourgors 141 (183). Эериог йртог Рh. 6

θερμότητας 112 θέρος, θέρους 34. 65. 141 (177. 180. 181).

142. έν θέρει 34 Inola 149. Inolar 145

τεθλασμένων δ γυλός 138 θλίβεσθαι 141 (183)

9620s 190 Poloak 120, 125

θύμβοα 138. (satureia) 48 θύμον 67. 138

θύννεια 136 θώρακα 80

ίδέαι Ph. 4 ίδιη 142

ίδιωτικόν 141 (179)

ιδρούσιν 12

ιδοώτας 12. ιδρωτοποιείν (sudores commovere) 48, 50, 62

ξκανήν 140, Ικανώς 139 *їнтеро*є 53. 54

Ικτεριώδεσι 159 ιξώδες 147

iπνίτης, ἄρτος Ph. 9 ίππομάραθορν 155

Ιστάναι κοιλίαν Ph. 9 ὶσχάδα 140

ζσχαιμος 92 λογία 141 (185) *Ισ*γιάς 77

iogval 179. iogvots 141 (181. 185). iovvovs 141 (181, 182)

ίσχύειν ήττον 147

*λο*χύν 145 ίσχυρόν 145. ίσχυρότερον 140. ίσχυροτέ-

pois 141 (180) 129ves 48. 129vor 135. 129vs 141 (181)

καθαίροντα 138, καθαίρεται 138

xa Japás 139. 141 (178) κάθαρσιε 138

καθαοτικά 65 καθεύδειν 141 (182)

χαχοστόμαχος 161. κακοστομαγώτερος Ph. 9 κακουργείν 147 κακογυλότεροι Ph. 9. κακογυλότερα 138 zalaulv9n (nepita) 62 καμινίτης, άρτος Ph. 9 κάππαρις 49 καπυρά 147 κάραβοι 87. 134 μάοδαμον 120. 141 (184) χαοδάμωμον 48. 49 zaodia 14. 16. 38. 40. 42. 44. 57. 59 κασηβαρικόν 128 καρτδες 134 zagzivos 87. 134 χάουα πιτύινα 127. χάρ, πλατέα 126. 141 (184), καρύων 126 κάρφη 147 καταβαίνειν 43 καταβιβάζοντες 141 (179) καταδαρθετν 141 (180. 183) καταδέχεσθαι 43 χαταχειμένοις 141 (183) натаненМода*і* 141 (182) κατακνίζοντες 26 κατακορέσει 138 κατανοήσειεν 43. κατανενοημένοις 112 κατάντεσι 142 καταντλείν 184 καταπέψαι 141 (180) καταπλάσματα 69 καταπότιον 83. καταπότια κυαμιατα 49. κ. ἀπό μολύβδου γενόμενα 87 κατάστασις 30. 33 κατατείνειν 188 κατατμηθέντων 139 κατατυννάνοι 138 καταψύχειν 43, 46, 70. καταψυχόμενον 46. κατεψυγμένοι Ph. 9 κατάψυξις 43. 44 κατειλημένους 142 καυλού, λοξότης 173 καθμα 43, καύματα 142 ×avos 34, 35

καυστικών 43 κέγχοος 113

κεγχοωδές τι 126

την κοιλίαν 141 (177), κενωθή 139. κενωθώσιν, κενωθήναι 141 (177) κενταύριον 83, 87, 164 и*вра*та: 27 κεραννύναι 138. κεράννυμεν 139. κεκραμένω 138, 141 (180), κιονάμενον 141 (184). πεπιρναμένον 141 (183). πρα-9 Els 140 κέργνειν 147 κεφαλαία 59 κεφαλαλγικά 126 κεφαλή 45. 126. 130. 141 (178). φλέβες TÑS x. 59 unuls 76 uno os 95, 140 κήρυκας 133 κηοωτή 61, 86 κινήσεις, αί τοῦ σώματσε 17. κινήσεως το σφοδρόν 34. κ. ή κατά προαίρεσιν, 57. κ. ή είς το πρόσαντες 142 κινητικόν ψυχής καί σώματος 128 x1000s 50. 130 ztylai 135 κλειδός, μέχρι 63 κλιβανίτης άρτος Ph. 9 xโปนสรี 187 κλύδαξιν 141 (179) xlvceir 39, 75, 77, 84, 86, 87 ห*ท*์หอร 140 πνισόν Ph. 9 κόννας 133 κογχυλίων 133 χοιλίας 141 (181), κ. στατικοί Ph. 9. πόνοι ποιλίας 43. διανίψαι την ποιλίαν 139. λύει την κ. 140. κενοῦσθαι την 142 (177), κοιλία ἐκκεκενωμένη 193. κοιλίαν ίστάνει, παρατείνει Ph. 9. την κ. ξύειν 147. επιταράττεσθαι την κ. 141 (179), περί την κ. 43, την κάτω 43. 141. τὰς κοιλίας ὑγρὰς ἔχουσι 141

(181)zothiazof Ph. 11. zothiazá 71 χόπχος πνίδιος 61. 95 κόκκυνας 135 κολάζεται 34 χολοχύντη 125. 141 (180) zovliny 150 κενούντες τό σώμα 141 (178). κενούσθαι κονιορτούς 147

χονιοσαμένους 141 (181) χοντός 142 κοπιά 142, κοπιώσι 141 (179), κοπιώντας 141 (183), 142 ×όπος 142 χόπρου περιστεράς 49. χόπρον έμετν 74 κόπτων 129, κουας 140 xoplarror (coriandrium) 120, 138, 155 164, 179 κόσσυφοι 135 κοτυληδόνες 26, 27 κουρά ἐν χρῷ 141 (178) πράμβη Ph. 10. D. 140. 141 (184) κρατεί 140. κρατουμένης της τροφής ύπὸ φύσεως 12. μή δυναμένης πρατετοθαι τής τροφής 46 πρέα 93, 141 (181) κρείττους 118. κρείττον γίγνεσθαι τής τοῦ σώματος φύσεως 141 (185), κοάτιστα 133, 136 κριθάς 113 κρίνεται 107 χρίσιμοι ήμέραι 104, 105, 107, 108, 109, χριών, των λεγομένων 118 xpónuvov 120. 141 (184) *κτείνουτα* 145 κτένας 133 κτενίζειν 141 (178) κτενισμός 141 (178) κύαμον Αλγύπτιον 140 κυαθίσκου Διοκλείου 191 κυάθοις 139, 140 κύμινον 70. 75. 138. κ. αίθιοπικόν 87 κύριον σπλάγχνον 46 κύστιε 79. 141. (185). κ. χοληδόχος 53 κωβιοί 135 κωλύειν 43 λαβήν 26 λυγγούριον 166 λαγάνων 116 λυμαινομένων 145

Ασγάνουν 116 Ασγάνου 179. Αχρι τῶν λαγόνουν 142 λαμβάνειν 139. 141 (180. 181. 182). 142. λαμβάνειν 140. λαμβάνευν 140. λα βεθν (7) 140. λαμβάνοντε 112. λαμ βευθρίενουν θεν πρόποιε, τελεντατον 121. λαμβανομένη τελενταία 141 (184). λαμ βανόμενο 141 (182)

λάπαθον 119, 141 (184) λαπάραι 193 λαπαρός 142. λαπαράς της γαστρός γενομένης 141 (182) λαπαρότητι 141 (181) λαπάττουσιν 141 (179). λαπαχθέντα 142 λάχανα 141 (181. 184) Lealver 130 208/as 135 λέγουσι 43. το λεγόμενον 112, 118. είπετν 138, ώς οδτως είπετν 141 (178). ελοημένων 138, ελοημένην 141 (178) λειεντερία 37 leta 26, letas 141 (178) λειότης 26 λειγήνες εππων 83 (vgl. Diosc. II 45, 185) 16mag 158 λεπτός οίνος 141 (181, 184) λεπτότατος λευχός 130, λευχοί 118, τὰ λευχά (80, τῶν φων) 129, των λευκών 130, το λευκότατον 138, 8, οίνος 169aovos 44, 45 λιβανωτίς (rosmarinum) 62. (vgl. Diosc III 79, 423) 69 LeGovs 26 λινόζωστις 140 λίνου σπέρμα (lini semen) 69. 75 λιπαίνειν 141 (178) λιπαρόν 147, λιπαρώς 141 (179) 2.txos 147 λιτῶς 141 (181) λόγον παραδέχεσθαι 112. του λόγου μέτρια 141 (181) λοξότης τοῦ καυλοῦ 173 λούειν ψυγρώ 45. 50 λούεσθαι 141 (181) λούσασθαι 141 (181) λουτρόν 141 (183. 184). λουτροϊε 141 (183)

knπετ 126. knπεϊν 147. knπήσειεν 138. kδει τήν κοιλίαν 140. kδεοθαι τὰ νοσήματα 35 Μαγνησίαν, περί 125

μάζης 140. μᾶζαν 141 (181. 184) μαλάκια 132 μαλακόν 141 (183. 184). μαλακού 138. μυελός νωτιαίος 141 (185). 170 μαλακή 142. μαλακώς 141 (178). μαλαuves 87. 133 κώτερον 141 (178) μαλακόσαρκοι, μαλακοσαρκότεροι 135 μαλακτικόν 147 ualánn 119 μανία 40 μανιώδειε 40 μάραθρον 49. 75 μαραίνειν 43 μαστοειδείς 8. έκφύσεις μεθεστηκότων 141 uetor ylveo Jas Ph. 4 μελαγχολία 42. 43 μελαγγολικόν 43. μελαγχολικοΐς 141 (185) uélas s. olvos. uélava Poldas 120. usλάνων έρεβίνθων 118. μέλαινα χολή 9 μέλι Ph. 10. D. 75. 140. 141 (183), μέλιτος 126, 139, 140, 141, μέλιτι 140, 141 (180) μελίκρατον 139. μελικράτου 139, 140. μελικράτω, έν 120 μέλινος 113, 114 μέση δίαιτα 141 (184) μεταβάλλειν 141 (182. 185). μεταβαλλούσαις 141 (185) μετάβασις 141 μεταβολή Ph. 4. D. 141 (185) μεταδίδωσι 46 μετάφρενον 43 μετόπωρον 141 (180) μετρητάς 131 μετρίαν 140. μέτρια 141 (181). μετρίως 121. 128. 140 μέτρον 129 μηχύνει 43 μήχων 62, 69, 120, λευκός μήχων 70 буног 141 (179). буног 43 μηκώνιον (opium) 67. 76. 94. 95 μήνεγγες 24 μηρου έμβάλλειν 189. μηρών ψύξις 180. 181 μήτρα 27. 29 Μιλήσιοι, ερέβινθοι 118 μνᾶν 131 μολύβδου Β. καταπότιον μονοσιτεΐν 142 (183) μοχιθηρόν 141 (184). μοχθηρούς χυλούς uov9nolas 138, 141 (184)

μύκαι 119 μυκτῆρας Ph. 9 μυξώδης 175 μύουροι 27 Mépois, év 125 μύρον (murra) 69. 76. 87. 141 (178) μύρτα 141 (184) μωρά 138 νεαρών 135 νέον, τον 141 (177). νέους, τοὺς 141 (179) τών νέων πάνυ 141 (181). έχ νέων 43. νέον οίνον 141 (184). νεωτέροιε 141 (180)νεφοοί 18. 79. 141 (185) νήστεσιν 43 νίτρον 61, 75, 87, νόσημα 34. τὰ ν. λύεσθαι, παροξύνεσθαι 35 νόσοι γίνονται Ph. 4 νωχελές, το 141 ξηραίνειν 48. 71 ξηραντικήν, δίαιταν 77. 141 (180) ξηρόν, το 5. 7. 8. ξηράς 129. ξηρών έρεβίνθων 118. ξ. αμυγδάλων 126. ξηροίε

147. ξηράς ἔχειν τὰς κοιλίας 141 (181). ξηρότερα 141 (184). ξηροτέρους 135 ξηροσάρχους 135 ξύλα 26, 147

δδμήν 129 δδύντας 43. 141 (178) δθονίων 147 οίχείοις 139. τὰ οίχεζα πράττειν 141 (183 οίπονομεΐν 141 (179. 180) οίνάριον 141 (183) οίνος 69. 130. 131. 141 (181). οίνου, οίνων

οίν. γλυκύς 140. 141 (183). οίν. γλυκάζων 130. οίν. λευκός 48.77. 87. 130. 141 (180. 181). olv. xippds 50. 130. οἶν. μέλας 50. 70. 77. 130. 141 (181) 184). olv. ualaxós 141 (183, 184). olv.

λεπτός 141 (181, 184), οΙν, δδαρής 141 πάνακες 87, 150 παραδέχεσθαι τον ύπερ αίτιου λόγου 119 (180), olv. angaros 48, 139, 141 (184) παρακοπαί 38 δκτάμηνα, δκταμηνιαίουs 174 παράλυσις 56, 57, 58, 172, 173 δλιγάκις ή οὐδέποτε 141 (181) παραπνεζοθαι 55 δλιγοτροφώτεροι Ph. 9 παρασχευάζειν 43 δλισθαίνειν 147 Blugge 113 παρατείνει κοιλίαν Ph. 9 παρατριβειν 141 (178) δυαλίζουσι 141 (179) όμαλός 138. 141 (178). όμαλῶς 138. 141 παρενογλετ 130 (179)παρηγορία 92. 142 πάροδον 130 δμολογούμενα 112 δμώνυμον, τδ 188 παροξύνεσθαι, τὰ νοσήματα 35 δμφακόμελι 69 πάγη 138 800s 77 παχύνων 130 πεπαχύνθαι 43 δξηρών 139 παχὸ φλέγμα 55. 57. παχεῖα ἀρτηρία 8. δξος 83. 138. 141 (184) dornola πελιδυόν 82 δξυδερκές 128 πέπερι 61. 95 δξύμελι 50, 67, 75, 87 πεπτικός 130, πεπτικόν 128 δξυρεγμίαι 43 δέθε ἔπτερος 53, δξέα φλέγματα 43 $\pi k \pi o \nu 120$ περδίκων, κρέα 141 (181) δπιον 8. μηκώνιον δπισθοτονικοί Ph. 10, 12 περιαιρετ 138. 141 (178). περιαιρούντα όπταν 138. όπτωμένων 138. 147 όπτη-138 θέντα 126 περιελίξαι 188 δπτός 138. δπτά 139. 141 (184) περιλαμβανόμενα 147 δπώρας 141 (182) περιξυσάμενον 141 (179) δργανον Φιλιστίωνος Ph. 15 περίοδος 97. 107 delyavos 48. 70, 138, 150 περιπατείν 141 (180) όρμητικώς έχειν πρός 141 (181) περίπατοι 48, 50, 52, 141 (179, 183) δονίθεια, πρέα 141 (181) περιπλαττόμενος 140 δροβοι 117 περιπλύναντας 141 (182) δρφνώδες 82 περιπνευμονία 66. 67. 84 δομή 138. δομή, δομαί, δομαϊς 138. δομάς περιστεράς κόπρος 8. κόπρος, περιστερών πρέα 141 (181) δστρεα 133 περιστερεών 87 δαφύν 141 (185). 142. 179 περιττεύει Ph. 9 οδλα 69. 141 (178) περιττώματα 141 (179. 185) σδρησιν 133 πέρκαι 135 οδρον 79. 103 Περσικά, τὰ 126 ούρητικός 120.130. ούρητικά 141 (181), ούπετραζοι 135, 141 (181) ρητικών 112. s. διοροητικά. πέττειν τὰ βρωθέντα 141 (179). πέττονοφθαλμούς 141 (178, 185), 147 τας τὰ σιτία 141 (182). πεφθέντων 43 όψον 141 (180. 183). όψων 138. 140. 141 πέψις, τῆς τροφῆς 22 (184). δψοις 140 πήγανον (rutam) 48, 125, 138, 141 (184). 162. 179

πηξις 44

 $\pi l \vartheta ovs$ 131

πικρίας 138

παθών 43. 142 παλιοροείν 147 πικρότατον 138 πιόνων 136 πισσών 117 πιστότερον 112 πιτύινα κάρυα 8. κάρυα πίτυος φύλλα 69 (vgl. Diosc. I 86) mirvoov (cantabrum) 69. 87 πλάνια, είς τὰ 188 πλατέα κάρυα 8. κάρυα πλειάδος δύσις, ἐπιτολή 141 (183) πλεκόμενα 147 πλεκτάναι 27 πλεονάζουσι 141 (185). πλεονάση Ph. 4 πλευράν 141 (182). πλευραί 63. πλευρών

πλευρίτις Ph. 12. D. 63. 64 πληγης 145 πληρώματος 141 (182). όγκον τοῦ πλ. 141 (179) πλήσιμοι Ph. 9

πλύνειν, πλυνόμενα 138 πνεθμα Ph. 4. D. 16. 20. 43. 55. 91. 141 (179, 180), 147, 182, πν. ψυχικόν 44, 59

Trevugrizof Ph. 9 πνεύμων Ph. 7. D. 64, 66, 141 (185) πνιγμοί 141 (182) πνίξ 8. δστερική πνίξ ποδάγρα 78 ποιότης της υλης 34

πόλοs Ph. 15 πολυόφθαλμος βοτάνη 154

πόμα 141 (184). 142 πονεί 141 (183). πονείν 141 (185). πεπονηκόσι 141 (185)

πόνον 43, 141 (178), 142, 145 πορείας 142 πορευόμενος 142

πόρους, πόρων 43. 53. 141 (178). 147. 148 πορφύρας 133 ποτήριον 140

πουλύποδες 132 πραγματείας 141 πράσιον (marrubium) 62. 131 πράττειν άλλο τι, έτερον τι 141 (177-

178), πρ. τὰ οίκετα 141 (183) πραθνονται 43 ποοβαλλόμενος 142

προδιαναπαύσαντα 141 (180) προεσθίειν 141 (181)

προθυμούμενον 139 προπεριπατείν 141 (178) προπετές 142

προπίνειν 141 (180, 181) πρόσαντες, είς το 142

προσδείται 138 προσέχειν τοις ολομένοις 112

προσίεσθαι 139 ποόσθετον 179, 183

προσκαθήμενα, τὰ 141 (178) προσκεφαλαίων 141 (177)

προσκλύζειν 141 (178) προσπιέζοντας 147. προσπιεζόμενα 147

προστιθεμένων 138 προσφορά 43, 141 (179), 142

προσγεάμενον 139 πρόσωπον 139. 141 (178) προφάσεως, άπο μηδεμιάς 82

πρόχειρα 141 (179), προχείρως 141 (184) πταρμικά 45. 83. 184

πτερύγια, τῆς δινός 184

πτισάνη 67. 76. 84. 87. πτ. πυρίνη 69. 115 πτυέλου 130 πτύσεις 43

πυξοειδετε (?) 118 πύρ, πυρόε 138 πύργον 187 πυρετός 31. 40. 53. 54. 97. 98. 100. 107 πυριάν 60, 61, 86

πυρούς 113 πυρρώδους 139

δαθυμοτέρως έχειν 141 (179) άφανος 48 (radices). 121 141 (181. 184) φάχις 141 (183). 142. 175 del 147

όητίνη 179. δ. τερμινθίνη 140 ότνα 141 (178, 11) 8. πτερύγια δόα (malum punicum) 70. 182 δούς δ έχ των συχαμίνων 140 δόφημα 87. 140

όσφούμενον 139. όσφούμενα 140 δωμαλεώτερα 133

σάμψυνον 167 σαονούς 135 σαοχώδεις 141 (181) σαρχός 118. 147. σαρχί 145. σάρχα 147. ύπο σάρκα 47. σάρκας 135 gavoas 188 gelovtes 141 (179) aelán 141 (181) aelivor (apium) 48 σεμιδαλται άρτοι Ph. 9 σήποντα 145 σησαμοειδές 152 σήσαμον (sesamum) 69. σησάμου 138. σήσαμα 139 σικόδε προσβάλλειν (scarificare) 61 grands 49, 120, 121, 125, 139, 141 (180, 181) σίλουρος (silurus) 48 σίλφιον, σιλφίου 138 σίναπυ 120, σίνηπι 141 (184) alaasov 122, 157 σχαμμωνία (diagridium) 48. 62. 67 σχάσος 87 σκάφη 87 σκαφίον 189 auch 141 (183), 184 σκεπασάμενον 142 σκληρόν 140. σκληρόσαρκον 135 σκληρύνεσθαι 147 σκόροδον (allium) 48. 50. 120. 141 (184). 164. 179. σπόροδα 139 σχορπίους 135. σχορπίων 145 σκοτεινώ 141 (180) σχυλάχεια χρέα 93 σμάν 141 (178) σμηξις 141 (178) σμικοότητα 145 Σμύρνη, ἐν 125 σπέρμα 9, 11, 169, 172, 173, σπλάγχνον 46 σπληνός 46. 47. σπ. τήκειν 165 $\sigma\pi \lambda n \nu i \times ot$ 69 σπληνίτης 47 σπόγγοις 61. σποδός πομφόλυγος 94 σπουδάζειν, περί 138 στάδια 141 (177) σταλτικά, τὰ 141 (181)

στατικοί, κοιλίας Ph. 9

640) σταφυλή 81, 82, 141 (182) σταφυλίνος Ph. 12 orelous 29 ornos 142 στόμα Ph. 4. D. 126, 139, τὸ στ. τῆς ναστοός 43 στόμιον τῆς ύστέρας 178 στοναζόμενος 138 στοαννουοία Ph. 12 στουφυότητας 138 grovyvos 160 στυπτικός 130 συγκάμπτειν 141 (183), συγκάμπτοντα 141 (178), συγκεκαμμένον 141 (182) συγκαταλαμβανόμενα 141 (184) συγκομιστός ἄστος 116 σύχσ 141 (182) συχαμίνων 140 συλλαμβάνειν 172. 179 σύμμετρον, το τῆ ρώμη τῆς δυνάμεως 141 (178) συμπιληθη 26 συμπλασθέντων 140 συμπληρούν 147 σύμπτωμα 192 συμφέρειν 140 συμφύεται, συνέφυ 26 συνάγειν 141 (183), 184 συνάγχη 61 συνδιαδίδωσιν 147 συνδιατιθέναι 38, 59 συνείρειν 142 συνεκπυρούσθαι 147 συνήθους 139, συνήθων 140 συνθηρεύειν 147 συνοίκου 44 συντόνως 142. 145. συντονώτερα 141 (183)συρρηγνύμενα 79 συσκοτάζουτος 141 (184) συστοίχων 34 σφάγνου 139 σγολάζοντας 141 (178) σωμα 17. 43. 141 (179), 145, τδ σ, εὐπνοή Ph. 4. σώματος, τὰ ἐνδεχόμενα τοῦ 141 (178), την κίνησιν τοῦ σ. 142.

grapis dypla 61. 95 (vgl. Diosc. IV 153

τό βάρος, τὰ μόρια τοῦ σ. 17. κινητι- ύγίεια Ph. 4. ύγιείας D. 131. ύγιειαν 138. κόν σ. 128. τὰ σώματα 147. καθ' δλον το σώμα Ph. 4

ταινία 142

ταμισίνης τυρός 138

τάριχος 48. 141 (184). ταρίχων 136

τεταγμένοις χρόνοις 43 ταυρόκολλα 62

τεινεσμός 37. 76

τεινόντων 53

τερμινθίνη 8. όητίνη

τέομινθος 82

τέτανος 60. 86

τευτλίων 140 τεῦτλον 119

τεύχει, τεύχη 129

τηγάνου, δ άπὸ τ. ἄρτος Ph. 9

*τ*ηλις 158

τίφαι 113

τοῦτο δή ποτ' οὖν 112 τραγάκανθα 94

τραγήματα 141 (182)

τραθμα Ph. 4. D. 31. 60. έκ τραύματος

26

τραγέα, τὰ 26

τράχηλον 141 (177) τραγηλισμός 141 (177)

τραγούρους 135

τραγύνει 126, τραγύνουσι 26

τρέφει 126, τρέφουσι 117 τρίβειν 138. 139. 140. 141 (178. 179. 181)

147

τρίγλας 135

τριμμάτων 138

τρτψις 141 (178) τρτψιν 147. τρίψεως 147 τρόπον τινά 112. κατά τρ. 141 (183). τρόπους πολλούς 140. κατά τρ. π. 46

τρόφιμον 112. τρόφιμα 126. 141 (181). τροφίμων 141 (180). τροφιμώτερος, τροφιμώτατος 130

τρύξ (faex) 75

τύπος 175

τυρός 138 τύρσις = πύργος 187

ύγιαινόντων 141 (183). ύγιαίνουσι, τοϊς 141 (181)

141 (178, 185) ύγιεινών, τών 141

ύγρᾶναι 141 (181)

ύγραντικήν, δίαιταν 141 (180)

ύγρρόν, τό Ph. 4. 5. D. 7. 8. 130. 138. 147. ύγρα διαχώρησιε 37. ύγραὶ πτύσεις 43. τούς ύγρούς 141 (183). ύγρας τας χοιλίας έχουσε 141 (181). δγροτέρων

141 (184) δγρότης 12

ύδαρέστερον 141 (180. 182)

δδνα 119

έδρωψ, έδρωπικοί Ph. 12. D. 46. 47.

48, 49, 159, 164

8δωρ 75. 87. 128. 129. 138. 139. 140. 141

(178. 180. 181. 182. 184)

ύεια, πρέα 141 (181) ύλης, της ή ποιότης 34

ύμην μυξώδης 175. ύ. ύπεζωκώς τας πλευ-

pás 64

ύπάγειν 140. ύπαγόντων 43

ύπακτικά 62. 141 (181) ύπαλειψάμενον 141 (179)

ύπερβολή θάλπους, ψύχους Ph. 4

ύπερμεγέθης 125

ύπεζωκώς 8. ύμην ύπολαμβάνειν 43. ύπελάμβανε 147. ύπο-

ληπτέον 112

υπνων, υπνους 141 (177, 179)

ύπόπικρα φλέγματα 43 ύποχόνδριον 141 (183). 184. ύποχονδρίου 141 (181). ύπογόνδοια 130. ύπογον-

δρίων 141 (179). ύποχονδρίοις 43 υπτιον καθεύδειν 141 (182)

ύστέρα 178, 182, 183, 184 ύστερική πνίξ 158, 184

φακή 141 (184)

φακοί 117. (lentigines) 158. 161

φακώδεις 179 φαλαγγίου 145

φαρμάκων 147 φαρμακώδη 139

φάρυγγα 126. 147 φαττών 141 (181)

φέρου, φερόμενον το 17 φθίσις 50. 63

ταύρου 61

184)

ώχροι 117.

γολή μέλαινα 9. 42. χολή ξανθή 9. χ. φθινόπωρον 141 (185) miliation Ph. 17 φλέβες 28. 43. 46. αί τοῦ πλεύμονος φλ. γοληδόγος χύστις 53 66. αί ἐν τῷ ήπατι φλ. 68. φλ. κοτλαι γολώδες, τό 53 καί βύθιαι της κεφαλής 59. αί περί χονδρίται, άρτοι Ph. 9 τὰς πλευράς φλ. 63. αἱ ὑπὸ τὴν γλῶτταν χόνδρος (alica) 87 gh. 39. gh. at in the yastode the too-200 δαψός 73. 74 φήν δεχόμεναι 43. φλεβοτομείν 39. 52. 61, 62, 65, 67, 69, 83, 87, 89, 90, 96, πλένμα 9. 52. *φλένματα δπόπι*κρα καί θερμά και δέξα 43. φλ. ψυγοδυ και παχύ 55. 57 *αλεγμαίνειν* 43 φλεγμονή 31. 38. 43. 53. 63. 68. 72 ωλυκταινίδων 82 φοινίκων βαλάνους 69 φορτίου 17 φρενίτις, φρενιτικοί 38. 39. 96. 110. 164 φρόνησις 38 φρύξας 140. πεφρυγμένης 140. πεφρυγμένα 126. 139. 141 (184), πεφρυγμένων 126 φούνους 168 φυκίδες 135 φυλακτικός ύγιείας 131 www.delons 140 φύσα 130, 182 φύσεννες 120 φυσώδες 43. φυσώδεις 43. 141 (182. 183). φυσώδεσι 141 (185), φυσωδέστερα 126 φῷδες 80 γαλβάνη 95 γάννα 135 yelln 26 χειμερινά 141 (184) χειμώνος 34. 65. 141 (177. 178. 180. 183). 142 χειρί 129. χετρες 141 (183). χερσίν 141 (178). χετρας 147 ωμός 37, 43, 126, 138, 140, 141 (181, viuas 133 γίμετλα 159 ώρα, ή των συστοίχων 34. ταύτην την χλιαφόν 139. χλιαφώ, χλιαφά 139 χλωροί, ερέβινθοι 118. χλωρά, αμύγδαλα δρατα 136 126. των χλωρων ήδυσμάτων 138 φτα 141 (178) χολαγωγά 69 ώφελούμενοι 43 zoheguzot 70

χρήσιμος 145. χρήσιμα 138 χρηστούς, χυλούς 138 20tois 141 (178) 20leo Jai 141 (179. 181). 2010uevov 147. γριόμενα 147. χριομένων 147. κεχρισμέvov 141 (179) χυλός 138. 140. χυλών 138. χυλούς 112. 138. γ. πτισάνης 67 χυμός, χυμφ, χυμοτε 138. χυμοί 8. 9. γ. wvyool 46 ψαθυρούς 141 (181) ψαύοντας 147 ψήττας 135 ψιμμύθιον 94 ψυκτικόν 128. ψυκτικά 41. ψυκτικήν δίαιταν 141 (180) ψυγεινώ 141 (180) ษบงทีร 128 ψυχικόν πνεύμα 44. 59. ψ. σύμπτωμα 192. ψυχική δύναμιε 42 ψύγους, ύπερβολή Ph. 4. ψ. όντος 142. ψ. γιγνομένου 142 ψυγρολουσία Β. λούειν ψυχρόν Ph, 4. 5. D. 7. 8. 43. 55. 57. 112. 141 (178. 183). ожиот Ph. 11. D. 149 dunilvois (pollen) 76. δμου διαφορά Ph. 15

ώραν 141 (184), 142, ώραις 141 (183)

III. SACHREGISTER.

Aal, Enthaltung vom Genuss 31 A.
Ademsystem 84. 89. 102
Akron 70. 73. Fragmente 108 f.
ἀκρόπολιs τοῦ σώματος 19
Alexander Philalethes περὶ σπέρματος
4. 208
Alkmaion von Kroton: Regründer der

Alkmaion von Kroton: Begründer der Anatomie 94. Lehre vom Sitz der Seele 16. über Entstehung des Schlafes 23. über sinnliche Wahrmelmung 45. 104. über das Sehen 48. über Entstehung der Töme 49. Embryologie 35 öxaðuudoss 78

Anatomie 94

Anecdota medica graeca 4ff. 80 Anonymus Londinensis 5, 52 A. 1, 70.

75 A. 4, 79, 82 A. 4 Anziehungskraft der Gebärmutter, Blase 37

Apoplexie, Entstehung nach Diokles 80 ἀποστέγεσθαι 67

Archidamos, Vater des Diokles 65. medicinische Richtung 67

Aretaios benüzt den Archigenes 39 A. 2 Ariston 16, 19 A. 2

Aristoteles 78. 86. 88 A. 1. Lehre vom Sitz der Seele 15. von den Nerven 12. über Entstehung des Schlafes 23. über den menschlichen Samen 210. 211. bekämpft Empedokles 36. 37. benützt Diokles 21. 67, 76 A. 5. 96 Asklepiades, über den menschlichen Samen 218

Atmungslehre, der sikelischen Schule 70. 71. 100. des Diokles 82 f. des Plato 83

Bad, Verbot desselben 31 A Blasenstein, Lehre von der Bildung 39 Brustfellentzündung 10

Chrysipp von Knidos 17. 69. 97 Chrysipp der Stoiker 12. 15 A. 4. 71

Darmverschlingung 29. Ursache nach Diokles 80

Demeter évodía 31 A. Demokrit 19 A. 1. 35 A. 2. 45. 95

Dexippos 100. 102. seine Lehre von den Säften 75 A. 4

Diätetik, Bevorzugung in der sikelischen Schule 30 A. 73

διάφοαγμα 16 Α 2

Diogenes von Apollonia: Ansicht vom Sitz der Seele 15 A. 4. über das Ader system 91. über die Natur des menschlichen Samens 51. 208. 210. über Kotyledonen 95. über Entstehung der Geschmacksempfindung 48, der Töne 49. beeinflusst die koische Schule 71. von Diokles bekämft 67

Diokles von Karystos: seine Lebenszeit.
66. Fragmente 117ff. Anatom 95.
Schöpfer des ersten hippokratischen Corpus 54. die von ihm benützten Schriften desselben 51ff. von Philisition abhängig 10. 74ff. benützt den Empedokles 23. 34. 53. 43. 43. 46. 72. 74. 82. 85. 88. sein Verhältnis zu Plato 10 f. 69. benützt die Schrift περί έβδομάδων 43f. polemisiert gegen Diogenes von Apollonia 50. 51. von Aristoteles Beinützt Airstoteles. Elec

mentenlehre 74. Säftelehre 74f. von Euryodes ὁ Σικελός 17. 68 Krankheitsursachen 76. Ansicht vom Sitz der Seele 14, 103. Pneumalehre 46. 76 ff. über sinnliche Wahrnehmung 46, 104, Lehre von den Nerven 11f. vom Atmungsprocess 82. vom Ernährungsprocess 34. 85. vom Schweiss 87. von den Blutgefässen 89. Fiebertheorie 57. 91. von der Natur des Samens 34, 209, 211, 212, über Embryologie 35. über Fieber und Entzündung 80. über Entstehung des Hahn 31 A Schlafes 22. über die kritischen Tage 42. iiher die Siebenzahl 40. seine Schrift 'Aogldauos 65. über Darmverschlingung 29. Gelbsucht 24. Epilepsie 29. Lethargie 22. Manie 21. Melancholie 20. Peripleumonie 9. Pleuritis Phrenitis 18, σπασμός 11. τέτανος 14. Wassersucht 25. seine Therapie 26 30 A.

Elementenlehre 69ff.

Embryologie 35

Empedokles, Ansicht vom Sitz der Seele 15. Bedeutung des Herzens 15. 73. Atmungslehre 70, 72. Elementenlehre 69. Embryologie 35. 72. Porenlehre 36 f. 67. über sinnliche Wahrnehmung 45. 104. 105. Entstehung des Schlafes 23. der Töne 49. über Geisteskrankheit 21, von Archidamos benützt 67. von Diokles, Philistion benützt s. diese.

έμφράττειν, αποφράττειν 16 Α. 2 ξμφυτον θερμόν 72 f. 84 f. ένθουσιαστικόν 21 Entzündung, Ursache 80 Epilepsie 26 f. Ursache 80 έπωδαί 30 Α.

Erasistratos: Lehre vom Sitz der Geistesthätigkeit 16. vom horror vacui 37. vom menschlichen Samen 208. von der Verdauung 86. über Epilepsie 27. Gelbsucht 24. Phrenitis 18. Wassersucht 26. bekämpft Plato 83 A. 1

Ernährungsprocess 85

Eudoxos von Knidos 17, 69

Euryphon von Knidos 38, 96ff.

Fiebertheorie, der koischen Schule 57. von Diokles bekämpft 58. Lehre vom Fieber 91. Entstehung 80.

Gelbsucht 23 f. Geschmack 48 Gvnäkologie 97

Hautatmung 82 Heilverfahren der sikelischen Schule 30 A

Horodot 212

Herophilos 16, 105, 208

Herz, Bedeutung desselben in der Physiologie der sikelischen Schule 15ff. Sitz der Seele und des Verstandes 14. 77. 103. Quelle des Blutes 15, 73, 90f Sitz des πνεύμα ψυχικόν 15, 77, des ἔμφυτον θεομόν 72, 84, der Affecte 14 A 3. Lehre der Schrift πεοί καρδίης 97ff, Lehre von der olze des H. 103. Herzohren 105. Herzklappen 106. Hippokratische Schriften: Entstehung des Corpus 2f. 54f. ein nach Rollen geordnetes Corpus von Soran benützt 7 π. ἀέρων, ύδάτων, τόπων 39. 62

π. ἀνατομῆς 94, 96

π. ἄρθρων, von Diokles benutzt 63

π. άρχαίης Ιητρικής 37. 86

agopiquol, 13 A. 3, 55, 56, 57, 72 A. 3 π. γονής (π. φύσιος παιδίου, π. νούσων IV) 36, 39, 40

π. γυναικείων 62. Abfassungszeit 17 A π. γυν. φύσιος, Abfassungszeit 17 A

π. διαίτης 36, 61 π. διαίτης δξέων 13 A. 1.14. von Diokles benützt 58, 59,

π. έβδομάδων, von Diokles henützt 43 ἐπιδημίαι (I) 57 (II) 24. (VI) 23 A. 3

π. έπταμήνου 40 Α 1 π. leoηs νούσου polemisiert gegen die sikelische Schule 16, 29, 29 A 1, berücksichtigt Lehren derselben 10, 13 A 1, (c. 1) 30 A. (c. 3) 28. 91. (c. 4) 71 A. 4. (c. 6) 10. (c. 7) 13 A. 1. 71. 76. (c. 14) 21 A 1. (c. 15) 18. (c. 16) 17. 77 A 1. 2. (c. 17) Leberentzündung, Ursache 80 14 A. 3. 16. (c. 18) 56.

π. καρδίης 17. 44. 78 A. 3. 81 A. 3. 84. Lunge 84. 100 f. Verfasser 97. Abfassungszeit 98. Analyse 99ff.

π. νούσων Ι: 15. 18

π. νούσων ΙΙ: 24. 49 π. νούσων III: 17. 18. 24. 33 A 1. von

Diokles benützt 60

π. δαταμήνων 40 A. 1. 53

π. δστέων φύσιος 10 A. 3. 12. 99 A. 3

π. παθών 17. 18. 25 Α. 1. 26. 33

π. τῶν ἐντὸς παθῶν 17. 24. 25 Α. 1. 26. 49. 84 A 5

προγνωστικόν, von Diokles benützt 57 περί σαρκών 43. 44. 48. 49. 50. 90

π. τόπων τῶν κατ' ἄνθρωπον 48. 71 Α. 2 π. τροφής 53. von Diokles benutzt 52f.

π. φύσιος ἀνθρώπου 58, 74, 92

π. φυσῶν 1. 13 A. 3. 15, 23 A. 2, 26, 28. 30 A. 33. 56. 88

π. χυμών, von Diokles benützt 58

Hund 31 A. 1

Intelligenz 103f.

Kallimachos, Arzt 33 A. 2 zadaouol 30 A Kephalaia, Entstehung 80 κεστοεύς 31 Α

knidische Schule, Lehre vom Sitz der Seele 17. anatomische Studien 96. Gynäkologie 97. Atmungslehre 84 A 5. über Gelbsucht 24. Darmverschlingung 31 A 2. Wassersucht 25 A 1. 26

Knoblauch 31A

koische Schule, von Alkmaion beeinflusst 23. Lehre vom Sitz der Seele von der Atmung 81. 84 A. 5. Pneumalehre 76f. Fiebertheorie 57f. 92. über Epilepsie 28. Gelbsucht 24. Lethargie 22. Manie 21. Melancholie 20. Phrenitis 18. über Entstehung des Schlafes 23. Wassersucht 25 A 1

Kotyledonen 95 Krankheiten, Ursachen 76f. kritische Tage, Lehre von den 42 Ktesias 212

Lethargie 22, 80

Manie 21 Melancholie 20f. μελάνουρος 31 Α

Minze 31 A. Mnesitheos 17 A. 1. 58 A. 3

Musik, Heilkraft derselben 31 A.

Nerven 11ff. Nieren 41, 87

бунов 89А 1

Peripleumonie 9

Pflanzen, nach berühmten Arzten benannt 17 A. 1

Philistion, Ort seiner Wirsksamkeit 68. Lebenszeit 69. Elementenlehre 69. Atmungslehre 70f. 84. Lehre von der Aufnahme von Feuchtigkeit durch die Lunge 84. 100. Pneumalehre 79. über Krankheitsursachen 76. von Empedokles abhängig 69. 70. von Plato und Diokles benitzt 10, 74f. Pullotion, Pflanzenname 17. Fragmente 109f.

Phrenitis 17 Phylotimos 14 A. 3

φύσιν, παρά, κατά 89 Α. 1

Plato, von Philistion abhängig 10, 74f Atmungslehre 83. über Krankheitsursachen 76. über Geisteskrankheiten 21 A. 5. übur ἐπωδαί 30 A. Lehre vom horror vacui 37. Ernährungsprocess 89. Adernsystem 91. Fiebertheorie 92. über Epilepsie 28. Timaios (64 C) 49 A. 2. (67A) 50 (70A) 91. 99. (70B) 102 (70 C) 81. 84. 85 (70 D) 84. 102 (72 E) 100 (78E) 89 (79A) 83 (79D) 72A. 3. 82 (80 A) 37 (80 D) 82 A, 4 (82 E) 75 (83 D) 88 A, 3 (84 D) 9 (74 E) 13 (85 A) 28 (86 A) 58, 92 (86 E) 21 A, 5, 78 A, 2 (89 C) 74. Brief II (314 D) 68

Pleistonikos 34. 86

Pleuritis 10f. Ursache 80

Pneumalehre 14ff. 20, 46, 70, 76, 77ff.

pneumatische Schule 15, 25

Praxagoras, Lehre vom Sitz der Seele Stimme, Entstehung 50 14. vom Ursprung der Nerven 11f. Stoiker, Lehre vom Sitz der Seele 15. von Ther das sydovaragrixov 22, über Gelbsucht 24. Phrenitis 18. Wassersucht 26. kannte περί νυόσων III: 60

pythagoräische Lehre 30 A. von der Siehenzahl 41

Rufus 39 A. 2, 48 A. 5, 105

Siebenzahl 41

Säftetheorie 74 Same, Natur desselben 34, 51, 208f Schlaf, Entstehung desselben 22 Schweiss 87 Seele, Sitz derselben 14f Sehen, Entstehung desselben 47 f

sikelische Schule, von Galen bezeugt 15 A. 5, 68, Lehre vom Sitz der Seele 15ff. Lehre vom Herzen als Mittelpunkt des Blutes 15. 91. ihre Dogmen 69f. Säftelehre 75. Pneumalehre 77. Atmungstheorie 84. Anatomie 94 f. Heilverfahren bei der Epilepsie 30 A. von pythagoräischer Lehre beeinflusst 30 A. vom Verfasser περί lep. νούσου bekämpft 16, 29, 29 A 1, 77

Sinnesphysiologie 44f Soran, Quelle des Vindicianus 6f. benützt eine nach Rollen geordnete Sammlung hippokr. Schriften 7

azaquos 11. Ursache 80

der dogmatischen Schule beeinflusst 12. 15 A. 4. Sinnesphysiologie 44f Lehre von der avadvulagis 78. vom menschlichen Samen 208

Straton, benützt Diokles 41 f.

Gezov, Versöhnung desselben bei Krankheit 80 A

Theodorus Priscianus 3

Theoprast 87 A. 3, 4, 88 Töne, Entstehung derselben 49

τοένλη 31 Α Turteltauben 31 A

ύπόζωμα 16 Α 2.

Verdauungsprocess 34, 85, 86 A, 4

Vindicianus Verfasser des im Anhang zu Octavius Horatianus ed. Neuenar edierten medicinischen Tractates 4. Quellen desselben 4 ff. Text 208 ff.

Wahrnehmung, sinnliche 104 Wassersucht 25

Ziege 30 A. Zwiehel 31 A ζύμωσις 34, 86 Α. 2

Druckfehler.

Lies S. 13 Zeile 26: περιστάν

S. 89 A. 1 Zeile 2: quan

S. 109 Frg. 3 Zeile 12: δέ τις πυράν

S. 112 Frg. 6 Zeile 4: àváyv\langles ris

S. 121 Frg. 12 Zeile 10: (yvµvaζομένοιs ed. corr. Kalbfleisch) S. 121 Frg. 12 Zeile 18: (ἐνέργειαν ed. corr. Kalbfleisch)

S. 140 Frg. 51, 7 ist die Interpunktion nach olevas zu streichen

S. 144 Frg. 62 A. 9: Mohn für Pfeffer S. 146 Frg. 64, 40: (debit ed.)

S. 150 Frg. 77, 7: (Latina ed.)

FRAGMENTA POETARUM GRAECORUM

AUCTORE

U. DE WILAMOWITZ-MOELLENDORFF

COLLECTA.

- Vol. I. Poesis heroica, ed. E. Bethe.
 - II. Poesis sacra
 - a) oracula, ed. E. Schwartz.
 - b) orphica ed mystica, ed. A. Dieterich et W. Kroll.
 - III. a) Poetae philosophi, ed. H. Diels.
 - b) Elegia et iambus, ed. W. Schulze.
 - IV. Lyrici, V. Tragici, ed U. de Wilamowitz-Moellendorff.
- VI. VII. Comici, ed. G. Kaibel.
- VIII. IX. Poetae aetatis Hellenisticae, ed. G. Knaack.
 - X. a) Poetae aetatis Romanae, ed. E. Oder.
 - b) Proverbia, lusus aenigmata etc.
 - c) Adespota.
 - XI. Carmina e lapidibus collecta, ed. G. Kaibel.
 - XII. Indices.

Verlag der Weidmannschen Buchhandlung in Berlin.

Aeneae commentarius Poliorceticus. R. Hercher recensuit et adnotavit.	4 M.
Aeschyli tragoediae. Recensuit G. Hermannus. Editio altera. 2 Voll.	16 M.
Ammiani, Marcellini, fragmenta Marburgensia. Edidit H. Nissen. Accedit	tabula
photolithogr.	4 M.
Apulei Madaurensis, L., apologia sive de magia liber ed. G. Krueger.	3 M.
Arati Phaenomena recensuit et fontium testimoniorumque notis prolegomen	is indi-
cibus instruxit E. Maass.	5 M.
Aristidis Smyrnaei quae supersunt omnia ed. Br. Keil. Vol. II. Orationes XVII-LII	I. 20 M.
Aristotelis de anima libri III. Recensuit A. Torstrik.	6 M.
Aristoxenus' harmonische Fragmente. Griechisch und deutsch mit Commen	ar und
Anhang von Paul Marquard.	8 M.
Callimachi Cyrenensis hymni et epigrammata. Ed. Aug. Meineke.	6 M.
Ciceronis artis rhetoricae libri duo rec. A. Weidner.	4 M.
Dionis Cassii Cocceiani rerum Romanarum libri octoginta, ab I. Bekkero re	cogniti.
2 Voll.	12 M.
 Historiarum Romanarum quae supersunt edidit U. Ph. Boissevain. Vol.: 	24 M.,
Vol. II. 28 M. Vol. III.	32 M.
Dionis Prusaensis quem vocant. Chrysostomum quae exstant omnia.	Edidit
apparatu critico instruxit J. de Arnim. 2 Voll.	28 M.
Epicharmos, des Koers, Leben und Schriften. Nebst einer Fragmentensan	amlung.
Herausgegeben v. Aug. O. Fr. Lorenz.	6 M.
Eratosthenis Catasterismorum reliquiae recensuit C. Robert. Accedunt prole	gomena
et epimetra tria.	12 M.
Euripidis tragodiae. Recensuit G. Hermannus. Voll. I-III. p. 1.	16 M.
Euripides, Herakles. Erklärt von U. v. Wilamowitz-Moellendorff.	Zweite
Bearbeitung, 2 Bände,	16 M.
Eusebi chronicorum libri duo. Ed. Alfredus Schoene. 2 Voll.	38 M.
Fragmenta Poetarum Graecorum, autore U. de Wilamowitz-Moelle	ndorff
collecta et edita. Vol. VI fasc. I: Comicorum Graecorum fragmenta ed. G. I	Caibel.
Vol. I fasc. I. [Vol. I—V erscheinen später.]	10 M.
Herodoti historiae, Recensuit H. Stein, 2 tomi,	24 M.
Heronis Alexandrini geometricorum et stereometricorum reliquiae. Accedunt	Didymi
Alexandrini mensurae marmorum et anonymi variae collectiones ex Herone	
Gemino Proclo Anatolia aliisque. Edidit Fr. Hultsch.	8 M.
Josephi, Flavii, opera. Ed. et apparatu critico instruxit B. Niese. 7 Voll.	93 M.
Livi, T., ab urbe condita libri a vicesimo sexto ad tricesimum edidit Aug. Luchs	. 11 M.
Lycophronis Alexandra recensuit Ed. Scheer. Vol. I. Alexandra cum pa	raphra-
sibus ad codicum fidem recensita et emendata, indices subiecti.	5 M.
Pappi Alexandrini collectionis quae supersunt e libris manu scriptis edid	t latina
interpretatione et commentariis instruxit Fr. Hultsch. 3 Voll.	55 M.
Pindari carmina ad fidem optimorum codicum recensuit integram scripturae dive	
subject annotationem criticam addidit et annotationis criticae supplemen	tum ad
Pindari Olympias scripsit Tycho Mommsen. 2 Voll.	16 M.
Plauti Comoediae. Recens. et emendavit Fr. Leo. Vol. I. 18 M., Vol. II	20 M.

Platti Comoediae. Recens. et emendavit Fr. Leo. Vol. I. 18 M., Vol. II 20 M. Plutarchi Pythici dialogi tres. Rec. G. R. Paton.

Quinti Smyrmael Posthomericorum libri XIV. Recensuit prolegomenis et adnotatione critica instruxit A. Koechly.

8 M. Southvecce bitterii.

Scriptores historiae Augustae ab Hadriano ad Numerianum. Henr. Jordan et Franc. Eyssenhardt recensuerunt. 2 Voll. Senecae. L. Annael, new ad Ubrer many

Senecae, L. Annaei, opera. Ad libros manu scriptos et impressos recensuit commentarios criticos sublecit disputationes et indicem addidit Carolus Rudolphus Fickert, 3 Voll.
 Solini, C.Iulii, Collectanea rerum merorabilium. Iterum recensuit Th, Mommsen. 14 M.

Scholard, Collectands rerum merorabitum, iterum recensuit '1, Mommsen, 14 m. Stobaet, Joannis, Anthologium. Recensurum Curtius Wachsmuth et Otto Hense, Vol. II in M., Vol. III. 7 M., Vol. III. 20 M. Thuogdddis libri I et II ex recensione Bekker in usum scholarum edidit Alfr.

Schoene. 8 M.
Varronis; M. Terenti, de libris grammaticis scripsit reliquiasque sublecit Aug. Wilmanns.

 de lingua latina libri, emendavit apparatu critico instruxit, praefatus est Leonardus Spengel. Leonardo patre mortuo edidit et recognovit filius Andreas Spengel.
 8 M.